వసంతగీతము—అనంతపంతుల రామలింగస్వామిగారు	
అర్పణ—మండ సూర్యప్రకాశరావుగారు	౧౭౦-౧౭౧
విరహోత్కంఠ—అల్లంరాజు రంగనాయకులుగారు	౧౭౧
కాపుపిల్ల—దీపాల పిచ్చయ్యశాస్త్రిగారు	౧౭౨
ప్రధమసమాగమము—వెదురుమూడి వేంకటకృష్ణారావుగారు	౨౧౭
మూగజీవుల మొఱ్ఱ—మం. వేంకటశర్మగారు	౨౨౩
స్వేచ్ఛావిహగము—శ్రీ శ్రీనివాసరావుగారు	౨౨౭
రైతుమొఱ—తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరిగారు	౨౩౩-౨౩౬
పౌషి—సహదేవ సూర్యప్రకాశరావుగారు	౨౩౬
మహారాజా అప్పారావు—తురగా వేంకటరామయ్యగారు	౨౫౧-౨౫౨
మధువనము—పూడిపెద్ది వెంకటరమణయ్యగారు	౨౫౩-౨౫౬
ఉద్బోధ—వెలువోలు వసంతాదేవిగారు	౨౫౬
కృష్ణరాయల పరిదేవనము—కాళ్లకూరి గోపాలరావుగారు	౨౫౯-౨౬౦
సత్యనారాయణా!—పి. చిదంబరశాస్త్రిగారు	౨౬౧
భగవత్ప్రార్థనము—తాడూరి లక్ష్మీనరసింహారావుగారు	౨౬౨-౨౬౪
దాహకచిత్రము - చిట్టాప్రగడ సీతారామాంజనేయులుగారు	౨౬౬

చిత్రానుక్రమణిక

త్రివర్ణ చిత్రములు:—౧. రాధ, ౨. శ్రీయుత పండిత జవహర్‌లాల్ నెహ్రూగారు, 3. కీ.శే. బ్రహ్మశ్రీ, మహోపాధ్యాయ వేదము వెంకటరాయశాస్త్రిగారు, కలాప్రపూర్ణ, ౪. అచ్చర, ౫. రాధాకృష్ణులు, ౬. బాలుడు-మాంచాల, ౭. రాణీసంయుక్తసందేశము, ౮. విహారసుందరి.

వ్యంగ్య చిత్రములు:—పార్కులో వేడుకలు పు. ౬౨, ౨. రూపాయలు, అణాలు, పైసాలు పు. ౧౧౮, 3. ఉత్సాహి ౧-('నాలా' పాఠకుడు) పు. ౧౯౯, ౪. ఉత్సాహి ౨. (మద్దెలకాడు) పు. ౧౫౬, ౫. ఉత్సాహి 3 (బంతియాట) పు. ౧౯౦, ౬. పొట్టకూటికి పాటుపడుచున్న యుద్యోగి గౌరవము పొందుచుండ ప్రజల జ్ఞానాభివృద్ధికి పాటుపడుచున్న జ్ఞానిని చూచేవారు లేరు పు. ౨౦౬, ౭. ఏలాగైతేనేం, అల్లుడు మామ కలుసుకున్నారు. పు. ౨౧౨. ౮. పిచ్చా—తగాదా. పు. ౨౯౫.

అజంతాచిత్రములు:—౧. హంసజాతకము పు. ౪౮, ౨. అంతఃపురద్వారము పు. ౧౦౪. పాత నాణెముల చిత్రములు పు. ౧౨౭.

సాధారణచిత్రములు:—ద్రాక్షారామము దేవాలయమునందలి వినాయక ప్రతికృతి పు. ౨౨౪, శివపూజకు పు. ౨౨౮, సామర్లకోటచెంతనున్న కుమారారామ భీమేశ్వరాలయముననున్న నాట్యశిల్ప ప్రకృతి పు. ౨౩౨, నీళ్లకు పు. ౨౪౦, రాధాకృష్ణ. పు. ౨౫౧, వివాహ బహుమానము పు. ౨౯౫.

౧ ౪౪వ అఖిలభారత జాతీయమహాసభా చిత్రములు, లాహోరు; అధ్యక్షుని ఊరేగింపునకు సంబంధించినవి ౧-౫; స్త్రీసేవాదళము, సభాధ్యక్షుడు సర్దారుసింగు మొదలగు నాయకులు, మహాసభా మంటపము.

౨ జాతీయపతాకారోహణము ౨, లజపతిరాయి నగర సింహద్వారము ౧; లజపతిరాయి నగరములోని దృశ్యములు ౨.

3 ఆకస్మిక ఛాయాచిత్రములు: పూరిమహాతటాకము, 'తెప్పలు' తిరుపతి;

౪ పురాణపఠనము; ఉత్తరము.

౫ వేలూరుకోట; ఆశ.

౬ మహామఖ దేవాలయము - కుంభకోణము; నరసింహులకొండ – నెల్లూరివద్ద.

౭-౧౦ అమరావతీ స్తూప చిత్రములు.

౧౧ శ్రీ సూనె పానకాలు శ్రేష్ఠిగారు, శ్రీ. యం. రామసుబ్బయ్య శ్రేష్ఠిగారు, ఆంధ్రమహాసభాస్థానము; శ్రీ రామస్వామిగారు, శ్రీ పంచరత్నముగారు, శ్రీ కె. కె. పాలట్ గారు, శ్రీ ప్రకాశరావుగారు.

౧౨ శ్రీ రామబాలభక్తవాఙ్మయసేవాసంఘసభ్యులు-రాజమండ్రి, సంస్కృతోన్నత కళాశాల - రాజమండ్రి; శ్రీ మద్దూరి అన్నపూర్ణయ్యగారు, శ్రీ చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహం పంతులుగారు, ఆంధ్రరాష్ట్ర మహాసభ-బెజవాడ;

౧౩ ఆంధ్రమహాజన సభాసమావేశము, ఆంధ్రదేశ హిందూస్థాన సేవాదళ సమావేశము; ఆంధ్రకృష్ణాపత్రికాధిపతుల కొసగిన రజతపేటికలు, ఆంధ్రకృష్ణాపత్రికల సన్మాన మహోత్సవము.

౧౪ నేమాన వాసుదేవమూర్తిగారు, శ్రీ కదిరి శ్రీనివాసాచార్లుగారు, కీ॥ శే॥ అనంతపంతుల వేంకటేశ్వర్లుగారు, శ్రీ పెరుకువాడ వెంకటనరసింహారావుగారు, శ్రీ వంకాయల అప్పల నరసింహభక్తగారు; శ్రీ. యం. వి. పాపన్నగుప్తగారు, శ్రీ మాచిరెడ్డి వెంకటస్వామి రెడ్డిగారు, శ్రీ కర్లపాలెం కృష్ణరావుగారు, కృష్ణామండల మూడవ అర్వక మహాజనసభ.

౧౫ ఎలిమెంటరీస్కూలు - నరసింగపురము, ఆదిఆంధ్రాశ్రమమునందలి బాలికలు; ఎలిమెంటరీస్కూలు, ఆదిఆంధ్రాశ్రమమునందలి బాలురు-పిఠాపురము.

౧౬ శ్రీ వేంకటకాళిదాసకవులు, శ్రీ గుడిపాటి సత్యనారాయణ శర్మగారు, శ్రీ సింగంపల్లి వెంకటాద్రిగారు, శ్రీ కార్యమపూడి వేంకటకృష్ణ శతావధానిగారు, శ్రీ గున్నేపల్లి అక్షయలింగంగారు; శ్రీ కొమ్మారెడ్డి పట్టాభిరామయ్య చౌదరిగారు, శ్రీ బొల్లిని మునుసామి చౌదరిగారు, శ్రీ జాగర్లమూడి కుప్పుస్వామి చౌదరిగారు, శ్రీ శతశిల్పి నూతులపాటి నరసింహచౌదరిగారు.

౧౭ విఘ్నేశ్వరాది ఆంధ్రభజనకూటము, శ్రీ వెలగల సుబ్బారెడ్డిగారు, శ్రీ సత్తి సాంబారెడ్డిగారు, కమ్మ యువజనసంఘ హిందీపాఠశాల - అయితానగరప్పాలెం; శ్రీ వామన రామచంద్ర నాయకుగారు, కీ॥ శే॥ కార్యమపూడి రాజమన్నారుకవిగారు, శ్రీ కవిరత్న నరసింహశర్మగారు, ఆంధ్రదేశ హిందూమహాసభా సమావేశము బెజవాడ.

౧౮ శ్రీ. డి. యస్. పుట్టన్నగారు, శ్రీ. పి. టి కుమారస్వామి శెట్టిగారు, వ్యవసాయ కళాశాలాంధ్ర విద్యార్థిసంఘము - కోయంబత్తూరు; శ్రీ గుడిపాటి శేషగిరి రావుగారు, శ్రీ. కే. కనకయ్యగారు, శ్రీ మారుతివ్యాయామ మండలి, నంద్యాల.

౧౯ శ్రీమతి పానోదేవిగారు, అల్లూరి వెంకట సీతమ్మగారు, కిట్టిశివరావుగారు, దర్శి అన్నపూర్ణమ్మగారు, పద్మాబాయి సంజీవరావుగారు; ఆంధ్రఆర్ట్స థియేటరు. బెజవాడ, శ్రీ తాడిపత్రి రాఘవాచార్యులుగారి నాటక బృందము, షేక్స్పియరు సంబంధమైన నాటక పాత్రధారు లగు చెన్నపురి యువతీమణులు.

౨౦ శ్రీమతి యం, యు. మిల్సుకన్యగారికి సన్మానము, శ్రీ శారదాలేడీస్ యూనియను (తిరువల్లిక్కేణి) వర్ష వర్ధంతి; శ్రీమతి ఫెలీసియా దేవసహాయం కన్యగారు, అన్న టి. మామెను కన్యగారు, కే. పార్వతిఅమ్మగారు, ఉమన్సు ఇండియన్ అసోసియేషన్, చెన్నపురి. (ఎగ్మూరు).

౨౧ శ్రీమతి లక్ష్మీనరసమ్మగారు, యస్. కపాలగారు, బాల్యవివాహ నిరోధశాసనమును ఖండించు స్త్రీల మహాసభ, చెన్నపురి; శ్రీమతులు ఆనందబాయి కన్యగారు, డి. లక్ష్మీదేవిఅమ్మగారు, బి. సుబ్బమ్మ-కామాక్షమ్మగార్లు, సుబ్బమ్మ సీతారత్నంగార్లు.

౨౨ విక్టోరియా హిందూ వితంతు శరణాలయము-రాజమహేంద్రవరము; సికంద్రాబాదు బాలికాపాఠశాలోపాధ్యాయులు, శ్రీ. సి. యన్. నల్లముత్తు అమ్మాళ్ కన్య వీడుకోలు, బాల్యవివాహ నిరోధశాసనమును బలపరచు స్త్రీలమహాసభ, చెన్నపురి.

౨౩ శారదాబిల్లును బలపరచు స్త్రీలసభ, ఆంధ్రస్త్రీల మహాసభ - బెజవాడ; భారతమహిళా సంఘసభ - బెజవాడ, గుంటూరు భారతమహిళా సమాజము.

౨౪ బ్రహ్మాజోస్యుల సుబ్బారావుగారు శ్రీ కృష్ణ పాత్రధారి, జాకోబి శకుంతలాకన్య, శ్రీ మాధవనాటక సంఘము-ట్రెయినింగుస్కూలు-మచిలీపట్టణము; శ్రీమతి తాడూరి రమణాబాయమ్మగారు, కే. నాగరత్నమ్మాళ్ కన్యగారు, స్త్రీల సనాతన ధర్మసమావేశము చెన్నపురి.

౨౫ శ్రీ మారేమండ నరసింహారావుగారు, శ్రీ రావుల లోకనాథంపంతులుగారు, శ్రీ ముద్దా విశ్వనాథం గారు, బ్రహ్మసమాజసభ్యులు, పిఠాపురము; తెనాలి సంస్కృతకళాశాలా పండితబృందము, తెనాలి సంస్కృత కలాశాలా విద్యార్థిబృందము.

౨౬ శ్రీ గొడ్డపాటి వెంకటప్పయ్య పంతులుగారు, శ్రీ నడింపల్లి వెంకట హనుమంతరావు పంతులుగారు, శ్రీ దామోదర కృష్ణమూర్తిగారు, శ్రీ తూనుగుంట నాగరత్నం శ్రేష్ఠిగారు; గూడూరుతాలూకా ప్రాథమికోపాధ్యాయ ప్రథమమహాసభ-వాకాడు, వైశ్యవ్యాయామ కళాశాల-గుంటూరు.

౨౭ శ్రీ గానవిశారద జి. రంగనాయకులుగారు, శ్రీ ప్రొఫెసరు టి. దక్షిణామూర్తిగారు చీరాల, శ్రీ బాల సరస్వతీ లైబ్రరీ-అంగలూరు, కృష్ణాజిల్లా; శ్రీ చల్లపల్లి రాజాగారు, శ్రీ రాజా హరిశ్చందన జగద్దేవుగారు - తెక్కలి, తెక్కలి సీనియరు జమీందారుగారు, సర్ నార్మన్ మార్ష్ బ్యాంక్సుగారు.

౨౮ స్కూలుఫైనలువిద్యార్థులు ఆదిఆంధ్రాశ్రమము పిఠాపురము, ఆదిఆంధ్రాశ్రమ సహాయమును పొందుచున్న ఇతరగ్రామములనుండి వచ్చినవిద్యార్థులు; ఎలిమెంటరీ స్కూలు ఫకిర్‌దీన్‌పాళెము, బ్రహ్మసమాజము వారిది, పిఠాపురము, కందరాడ ఎలిమెంటరీస్కూలు, పిఠాపురము.

౨౯ దివాన్ బహదూర్ శ్రీ. కొ. సూర్యనారాయణ మూర్తిగారు, రా॥ సా॥ శ్రీ. చి. తమ్మిరెడ్డిగారు, డా॥ శ్రీ పల్లంపాడు గోపాలకృష్ణగారు, రా॥ సా॥ గుడ్లవల్లేటి వెంకటరత్నం పంతులుగారు, రా॥ సా॥ వి. వి. యస్. యన్. శర్మగారు; శ్రీ. పి. సత్యనారాయణగారు, శ్రీ కారుమూరి సర్వేశలింగంగారు, శ్రీ కనగపాటి పూర్ణయ్యగారు, శ్రీ రామకృష్ణ సేవాశ్రమము, ఇచ్ఛాపురము.

౩౦ శ్రీ. యస్. డి. జోసఫ్‌గారు, శ్రీ పోసాని ప్రకాశరావు చౌదరిగారు, శ్రీ చక్రవర్తుల నరసింహాచార్యులుగారు, వైద్యరత్న వైద్యరాజ కవిరాజ పండితకత్యలు, శ్రీ అన్నావఝ్ఝల శివరామయ్యగారు, శ్రీ. ఉడిపి గోపాలాచార్లుగారు - తులసిపూజ, శ్రీ సీతారామ హరిభజన భక్తిసమాజము-ఉంగుటూరు.

౩౧ శ్రీ చావలి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు, శ్రీ దంతులూరి శ్రీ రామచంద్రరాజుగారు, శ్రీ ఓరుమళ్ళ వెంకాజీగారు, శ్రీ డాక్టరు ఏగిపాటి వెంకటరమణయ్యగారు, శ్రీ వి. ఆర్. చిత్రగారు, కీ॥ శే॥ పేరేపి సూర్యకాంత సత్సంగినీగారు; శ్రీమతి రాజరాజేశ్వరమ్మగారు, దామెర్ల కమల రత్నంగారు, శ్రీయుతులు పి. జోసఫ్ విల్‌సన్‌దంపతులు, శ్రీమతి లైడియా వేదనాయకంగారు, శ్రీ. బి. వి. సుబ్బమ్మగారు, డా॥ జాన్‌సతిగారు.

౩౨ శ్రీ డబ్ల్యు. ఏ. ఆర్యదాసుగారు, ఆర్యవైశ్యాభివర్ధనీ సంఘము మదనపల్లె, శ్రీ విమలాసు ఇండియను అసోసియేషనువారు, శ్రీ అంకాల వెంకటసుబ్బారావుగారు; శ్రీ యం. ఆర్. శాస్త్రిగారు, (దుర్యోధనుడు పార్సీపద్ధతి) శ్రీ రాణా రాజసింహ (రాజపుత్రయోధుడు) పార్సీయువతి, దేవయాని.

౩౩ శ్రీ నడింపల్లి జగన్నాథరావు పంతులుగారు, కీ॥ శే॥ సోడిశెట్టి వెంకటరత్నంగారు, కీ॥ శే॥ నాగుమంత్రి సూర్యనారాయణగారు, శ్రీ వాసిరెడ్డి రామానాయడుగారు, శ్రీపాదబాపన్నగారు, శ్రీ యస్. నారాయణాచార్యులుగారు; శ్రీ కాంచీ కామకోటి పీఠాధీశ్వర జగద్గురు శ్రీమచ్చంద్రశేఖరేంద్ర సరస్వతీ స్వాములవారు, పండిత చిదిరమఠం వీరభద్రేశ్వర శర్మగారు.

౩౪ కీ॥ శే॥ తటవర్తి రామబ్రహ్మముగారు, రా॥ బ॥ యన్. వెంకటరెడ్డిగారు (కడప రెడ్డి మహాసభాధ్యక్షులు), భారతదేశీయ విద్వత్సమ్మేళన తెనాలి, శ్రీ కాళ్లకూరి గోపాలరాయ కవిగారు, ఆంధ్రవిద్యార్థులు నూపరుప్పైచు తరగతి చెన్నపురి టెక్స్టయిలు ఇన్‌స్టిట్యూటు.

౩౫ శ్రీ బత్తుల కామాక్షమ్మగారు, శ్రీ జి. యన్. శారదాకన్యగారు, శ్రీ. సి. కె. కొసురుట్టి కన్యగారు, కీ॥ శే॥ పంతగాని లూథియా దేవిగారు, శ్రీ గ్రేస్. ఆనందరావుసతిగారు, శ్రీ గ్రేసు వేదాంతాచారికన్యగారు, శ్రీ బాలసుందరం శెట్టి సతిగారు, శ్రీ చిన్నలక్ష్మమ్మగారు; శ్రీ భారత మహిళా శారదాసమాజము, అనంతపురము, శ్రీ అయ్యదేవర బాలాత్రిపురసుందరమ్మగారు, శ్రీ ఎమిలీ కిన్నర్డు కన్యగారు, కీ॥ శే॥ సబ్నవిస్ వెంకటసుబ్రహ్మణ్య కృష్ణారావుగారు, శ్రీ వెలువోలు సీతారామయ్య చౌదరిగారు.

చిత్రముల వివరణము

అమరావతి చిత్రములు

చిత్రము ౧

ఈ రెండు స్త్రీ విగ్రహములును, ఇట్టివి మరికొన్ని యుండు దరుజులకు లోవైపున ఒక్కొక్కరంగమును వేరుజేయుటకుగాను గోడలకు జేరినట్లుగా జెక్కబడియున్నవి. వీని శిల్పము చాల వింతగొల్పుచున్నది. ఎడమవైపుననున్న విగ్రహముకుడిచేత నొక దివిటీయున్నది. దాని తలవెనుక పాము ఉన్నది. కుడివైపుననున్న బొమ్మకుడిచేతియం దొక మానవశిరమునందు గ్రుచ్చినకత్తియున్నది. ఇవి మానవశరీరములనుండి విడదీయబడిన శిరములో లేక నట్టియాకారముగల పాత్రలో నిశ్చయింప వీలులేదు.

చిత్రము ౨ అ. ఆ.

ఇందలి మొదటి చిత్రమునందు జూపబడిన చక్రస్తంభమునందలి శిల్పము విశదముగనున్నది. లోగ్రాదియందలి చిత్రావయవసన్నివేశమును గుర్తించుటకిది బాగుగ నుపయోగించును.

రెండవ చిత్రమునందుండు గ్రాదియు, రెండువరుసల శిల్పము, దానిపై దాగోబాయు నొకేరీతియందున్నవి. వాటియొక్క పరిమాణముకూడ వాటిపైననే గుర్తింపబడియున్నది.

పైశిల్పము ధర్మాశోక రాజుయొక్క గాథను దెలుపుచున్నది.

"రాజు స్వర్ణసైకతములకు సమీపించిన పిదప దేవతలు తనవద్దకువచ్చి అజాతశత్రురాజుచే దేవాలయాధోభాగమున బుద్ధుని దంతాస్థికలు దాచబడినవని చెప్పినట్లు స్వప్నముంగాంచెను. మరునాడు ధర్మాశోకుడు ఆచైత్యమును త్రవ్వుటకు మనుష్యులబంపెను. కాని కాపులో, వాని రూపముననున్న భూతాదులో వారి నడ్డగించిరి.

అప్పుడు నాగేంద్రుడు వేయుశిరములతోడను, ఏడుతోకలతోడను ఆచైత్యమును గాపాడుచుండెను. ధర్మాశోకుడు ఇంద్రుడు సహాయార్థమంపిన మాతలితోడను, పరివారముతోడను దానిని సమీపించునప్పటికి ఆచైత్యమును చుట్టుకొనియున్న నాగేంద్రుడు తనంతట మెల్లగా చైత్యమును వీడిపోవుచుండెను.

రోమదేశాధీశ్వరుసహాయముచేత సఫలప్రయత్నుడైన ధర్మాశోకు డచ్చట నొక పట్టణమును గట్టించి యందు దా సంపాదించిన బుద్ధదంతాస్థికలకొర కొకచైత్యమును గూడ గట్టించెను.

ఈ చిత్రమునందు గానవచ్చు చైత్యమదియే కానోపును.

చిత్రము 3 అ. ఆ.

ఈ శిల్పమందలి స్వారస్యము క్రింది భాగమందలి గడ్డముగల వ్యక్తిపై నాధారపడియున్నది. ఈ వ్యక్తి దస్యువో, తక్షకుడో, కావలెను. అతని బట్ట, జుట్టు కట్టులను బట్టి యతడు పై రెండు జాతులలో దేనిలో నొకదానికి జెందినవాడని నిర్ణయింపదగియున్నది. అతనిని వెంబడించు మృగములవలన నితడొక యరణ్యవాసి యని చెప్పకతప్పదు. వెనుక నతనికుటీరము కననగు. అదియొక గుండ్రనిపూరిగుడిసెకాక చదురపుటిల్లుగానున్నది. దానికి ప్రక్క నొకగోరీ కలదు. దానిపై నలుమూలల నొక్కొక్కపూలతొట్టికలదు అది దాగోబాయో, గోరీయో, చైత్యమో నిర్ణయింప వీలులేకున్నది. స్త్రీలు భక్తితో నతనిని సమీపించురీతిని, రథమునందలి పురుషు డాతని కుపహారము లర్పించురీతిని బట్టి యాతడొక మహర్షిగ నుండునని తలపదగును. ఇట్టిగల రథము, మహర్షి, రాజుయొక్క తలపాగాయు నమరావతియందిక నెచ్చటను గనబడవు. రావిచెట్టునకుముందున్న బలిపీఠమును, స్త్రీలు తమపెండ్రుకల నలంకరించుకొనియుండు రీతియు మెచ్చదగినవి. చిత్రమున పైభాగముననున్న రాజుయొక్క తలపాగాయును మిగుల వింతగనున్నది.

చిత్రము ౪

మొదటి చిత్రమునం దొకపల్లకియందు దేవుడు పురుషులు కూర్చొనియున్నారు. దానిని మోయుటకు సుమారు పండ్రెండుగురు కావలసియున్నను, ఇరువురే కానిపించుచున్నారు. పల్లకియందలి మనుష్యులు ముందుభాగముననున్న యేదో యొకదేవత కాభరణములను తెచ్చుచున్నారు.

చిత్రము ౫ అ. ఆ.

రెండవ మూడవ చిత్రములు ప్రాకారపు లోభాగమందలి దరుజులయొక్క మరిరెండుభాగములను దెలుపుచున్నవి. శిల్పపైఖరి, చెక్కిన కమలములు అమరావతియందలి శిల్పముల బోలియున్నవి. రెండవ చిత్రమందు దన యిరువురు భార్యలనడుమ గూర్చొనియున్న పురుషుడు శుద్ధోదనుడో అతని కుమారుడు సిద్ధార్థుడో కావచ్చును. మూడవచిత్రమునందు బుద్ధుడొక యాసనముపై గూర్చొనియున్నాడు.

చిత్రము ౬

ఒకటవభాగము—ఇది యొక గొప్పగ్రాదియొక్క ఆరుస్తంభములుగల లోభాగమును, వాటిమధ్యనున్న బింబములను పై భాగ

మందలి దరుజును దెలుపుచున్నది. చిత్రమంతయు సంపూర్ణముగా శిల్పముతో నిండియున్నది.

రెండవభాగమందలి దరుజుపై దానియంత పరిమాణముగలదియే యైనను మరియొక భాగమునకు సంబంధించినది. ఇది యేసింహద్వారము యొక్క పై శిల్పముగనో, ఉబ్బెత్తు శిల్పముగనో ఉండును.

చిత్రము ౭

ఇదియొక గొప్పగ్రాదియొక్క వెలుపలి భాగము. ఇందలివిశేషమేమన నిందు గ్రింది భాగమున జంతువులయొక్క దరుజున్నది. అవి గ్రాదికంతటికి నాధారముగనున్నది.

చిత్రము ౮ (౧)

మొదటి విభాగమునం దొకహిందూరాజు తనపూజానుండి యొకానొకని హస్తముపై నీళ్లు పోయుచున్నాడు. అతని వెనుక నరియొకడు చేత నొకగొడుగును ధరించి నిలుచుకొనియున్నాడు. వీరిద్దరి నడుమ నొక పొట్టివాడు పూజా కాధారముగనో లేక పవిత్రములగు దాని యందలి యుదకబిందువుల బట్టుకొనుటకో ఒకతలుపును తనచేతులయం దిడికొని నిలువబడియున్నాడు.

రెండవవిభాగమునందు రెండెద్దులగూడబండి యొకటి గానవచ్చును. అది యమరావతియందలి శకటములబోలియున్నది. దానికాగు దగ నొకడు చేత నొకగొడుగు నిడికొని వచ్చుచున్నాడు. అతనికి పై భాగమునందున్న పురుషుడు చిన్నగొడుగు నొకదానిని చేత నిడికొని వెడలుచున్న మరియొకనిని వెంబడించుచున్నాడు. అతని కొకయున్నత పురుషుడు ఇరువురు పిల్లల వెంట నిడికొనివచ్చి స్వాగతము చెప్పుచున్నాడు.

మూడవవిభాగమునందు ముప్వురు కూర్చొనియున్నారు. వారు కానుకలతోటి రాయబారమును స్వీకరించుచున్నారు.

(౨)

మొదటివిభాగమునందు దాగోబా పూజ యథావిధిగ నెరవేర్పబడుచున్నది. దానిపైన నంతఃపురమందలి చిత్రములలో నొకటి గానవచ్చును. ఒక యాసనమున నొక మహాపురుషుడు కూర్చొనియున్నాడు. అతనికి రాజచిహ్నములేవియు లేవు. అత డాయాసనమునందే కూర్చొనియున్న యొకనారీమణి చుబుకము పుణుకుచున్నాడు ఆమె తలచుట్టు నొకప్రభ వెలుగుచున్నది ఈమె మాయాదేవి కాదు. ఏలన నామె సిద్ధార్థునిగన్నపిదప ఏడురోజులకే లోకాంతరగతయయ్యెను. ఒకవేళ నామె తలచుట్టునున్నది ప్రభకాక వెనుకనున్న పరిచారికలచేతి యందలి వస్తువేదియైన గావచ్చును. ముందువెనుకలనున్న పరిచారిక లుపహారముల గొనివచ్చుచున్నారు. అందులో పెద్దయగు నొకపరిచారిక చేత నేదియో తినుబండము నుంచుకొనియున్నది. విగ్రహములు రమణీయములుగను, శిల్పవిధాన మమరావతియందలి శిల్పములలో జక్కనిదిగ నున్నది.

(౩)

మొదటి విభాగమునందు బుద్ధునితండ్రియగుశుద్ధోదను డొక సింహాసనముపై గూర్చొనియున్నాడు. అతనికుడివైపున మాయాదేవి కూర్చునియున్నది. ఆమె శిరముచుట్టు నొకప్రభ యున్నది. అతని యెడమవైపున నతని ప్రధానమంత్రియు, తరువాత మరినలుగురు మనుష్యులును గూర్చొనియున్నారు.

మధ్యమ విభాగము బుద్ధునిజననమును గూర్చిన యొకగాథను దెలుపుచున్నది. మాయాదేవి తనకాలము సమీపించుట నెరింగి పురమును వెడలి రమణీయమగు లంబినీ యుద్యానమునకు వెడలి యట నొక మహావృక్షమ్మని గనెను: ఆమె వెనుక నామె యత్తగారు నిలుచుకొనియున్నారు. ఆమె చేత నొకఛత్రమును ధరించియున్నది. మరియు మాయాదేవి ప్రక్కన నలుగురు దేవతలు ఒక వస్త్రము బట్టుకొనియున్నారు. వారు దాని నామెకు జుట్టుటకు సంసిద్ధులైయున్నారు. ఆమె యెడమవైపున శిశువును ప్రసవించెను. ఉయ్యాల ముందుభాగమున నున్నది. దేవత లాశ్చర్యమును జూచుచు స్తోత్రము చేయుచున్నారు.

మూడవవిభాగమున సిద్ధార్థు డొక మేలుకట్టు క్రింద నొక మంచముపై గూర్చొనియున్నాడు. దానిపైననే యతని మొదటి భార్యయగు గోప కూర్చొనియున్నది. ముందుపైవున నొకతె వీణెనిమీటుచున్నది. మరియొకతె పిల్లనగ్రోవినూదుచున్నది. వారికిముం దిద్దరు గానమును వినుచునో లేక పాడుచునోయున్నారు. ఒకతె యొక చిన్నపిల్లతో నాడుకొనుచున్నది. మరియొకతె గద్దెపై గూర్చొనియున్నది.

ఈ భాగములన్నియు నొకదానితో నొకటి కలియకుండ నేర్పుతో విభజింపబడియున్నవి.

చిత్రము ౯

పైవరుసలో మొదటి చిత్రమునందలి దాగోబాకు ముందునైపున నైదుశిరములుగల సర్పమొకటి గలదు. ఇటుగల యారాధకులు హిందువులనుట కేమాత్రము సందియములేదు. తక్కిన యన్నిటియందును శిల్ప మొకింత నొండొంటితో భేదించియున్నది.

అక్షయలింగం గారు, గున్నేపల్లి

వీరు అమలాపురగ్రామ నివాసులు. విశ్వబ్రాహ్మణులు. వీరిది పండితకుటుంబము. ఆంధ్రగీర్వాణములయందు మంచి ప్రవేశము కలవారు. కవులు. కుశలవరామాయణము, రుక్మిణీబాయి, సీతాపవాదము, సోమేశ్వరశతకము, హిరణ్మయి మొదలైన గ్రంథములు వీరి రచనలు. వీరు కపిలేశ్వరపురమున సెకండరీ పాఠశాలయందు

ఆంధ్ర గీర్వాణ పండితులుగా నున్నారు. పత్రికలయందు వీరివ్యాసములు కాన్పించుచుండును.

అన్నపూర్ణమ్మ, దర్శి

కడచిన ఆంధ్రయువతీ సమావేశముయొక్క ఆహ్వానసంఘమున కీమె కార్యదర్శినిగానుండినది.

అన్నా టి. మామెన్ కన్యగారు

శ్రీ గంగాధరం లక్ష్మీనారాయణమ్మగారి పేరనున్న బహుమతిని ఈమె యం. బి. పరీక్షయందు కృతార్థురాలై గడించినది.

అప్పల నరసింహ భుక్తగారు, వంకాయల

వీరు గంజాముమండలమునందలి పొన్నాము గ్రామనివాసులు. వీరి కాంధ్ర సాహిత్యమునందును సంగీతకళయందును ప్రవేశముకలదు. గురుకులముపద్ధతుల ననుసరించి బాలురకు విద్యను నేర్పించుచున్న విదాన్యులు వీరు. కొన్ని భక్తిరసప్లావితములగు గేయకావ్యములను వీరు రచించియున్నారు.

ఆంధ్రదేశ హిందూమహాసభా సమావేశము, బెజవాడ

ఈ చిత్రమున అధ్యక్షుడు: డాక్టరు మూంజిగారును ఇతరులును గలరు.

ఆంధ్రవిద్యార్థులు, కోయంబత్తూరు వ్యవసాయకళాశాల

ఇప్పుడీ కళాశాలయందు నలుబదిమంది యాంధ్రవిద్యార్థులు వ్యవసాయశాస్త్రమును నేర్చుచున్నారు వ్యవసాయశాస్త్ర జ్ఞానావశ్యమును గుర్తించి క్రమముగ నాంధ్రదేశీయులు ఇంట నధికసంఖ్యాకులు విద్యార్థులుగా వచ్చుచుండుట మోదావహము.

ఆనందబాయికన్య

మదరాసు హైకోర్టులో అడ్వొకేటుగానున్న యువతీమణి.

ఆనందరావుసతి, గ్రేసు

ఈమె నెల్లూరు మునిసిపలుకౌన్సిలుకు మెంబరుగా ఎన్నుకొనబడెను.

ఆర్యదాసుగారు, డబిల్యూ. ఏ.

సింహళద్వీపమునందలి 'గలి' అను గ్రామ మీతనిజన్మస్థానము. అచ్చట మహీందాకాలేజిలో విద్య నభ్యసించి యంత్రనిర్మాణ శాస్త్రమునం దభిరుచి కలవారగుటచే అచ్చటినుండి యాంధ్రదేశమునందలి బందరున గల ఇంజనీరింగు కళాశాలకు వచ్చి అచ్చట యంత్రనిర్మాణ శాస్త్రమును చక్కగా నభ్యసించి అచ్చటనే అసిస్టాంటు ఇంజనీరుగా కొంతకాలము పనిచేసిరి. బందరులో చదువుకొనుచున్న కాలమునసే తఅను జాతీయకళాశాలకుబోయి అచ్చట చిత్రవిద్యనుగూడ నేర్చుకొనిరి. వీరి చిత్రములు (రేఖాచిత్రములు, వర్ణచిత్రములు మున్నగునవి) చాలగా భారతి, గృహలక్ష్మి మొదలైన తెలుగుపత్రికలందును తదితర ఇంగ్లీషు పత్రికలందును ప్రకటితము లగుచుండును. వీరు, ఇప్పుడిపుడు హెల్తు కౌన్సిలువారికి హెల్తు ఎగ్జిబిషనులకు మూడేండ్లు బొమ్మలువ్రాసియిచ్చి వారిమెప్పునుపొంది వారిచే నొక బంగారుపతకమును బడసిరి. ఇపుడు నగలవర్తకమున నప్రసిద్ధులైన సురాజ్‌మల్ లల్లూభాయికంపెని(చెన్నపురి)లో నగలకు క్రొత్తక్రొత్తనమూనాలు (Designs)తయారుచేయుచున్నారు. వీరిచిత్రములుకొన్ని నేరుగన్నవి.

కనకయ్యగారు, కె.

వీ రొక యఫ్. యల్. తరగతియందలి విద్యార్థి. చెన్నపురి వ్యాయామప్రవీణ ప్రొఫెసరు బులుసు రామమోహనరావుగారి శిష్యుడు.

కమలగారు, యస్.

ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయమున పట్టభద్రురాలైన ఆంధ్ర యువతీమణి.

కాంచీ కామకోటి పీఠాధీశ్వర జగద్గురు శ్రీమచ్చంద్రశేఖరేంద్ర సరస్వతీస్వాములవారు.

శ్రీవారు శ్రీమత్పరమహంసపరివ్రాజకాచార్య శ్రీమచ్ఛంకర భగవత్పాదాచార్యవర్య జగద్గురు పరంపరకు చెందినవారు. కొన్నియేండ్ల నుండి వీరు ద్రావిడమండలమున సంచారముచేయుచు సనాతనధర్మ ప్రచారము కావించుచున్నారు. శ్రీవారు బహుశాస్త్రపారంగతులు; బహుభాషాకోవిదులు; ఉదారాశయులు; ప్రశాంతమూర్తులు; ప్రతిభావంతులు. శ్రీ కాంచీ కామాక్షీదేవాలయ పునరుద్ధరణము కావింప దలపెట్టియున్నారు. తదర్థము గలసిన ధనము సేకరింప నాంధ్రమండలములకుగూడ ప్రకృతము తమశిష్యవర్గమును పంపియున్నారు. ఆంధ్రుల యథాశక్తి ధనసాహాయ్యము నిందుల కావశ్యకము కాకపోదు.

కమ్మయువజనసంఘ హిందీపాఠశాల- అయితానగరప్పాళెం- తెనాలి

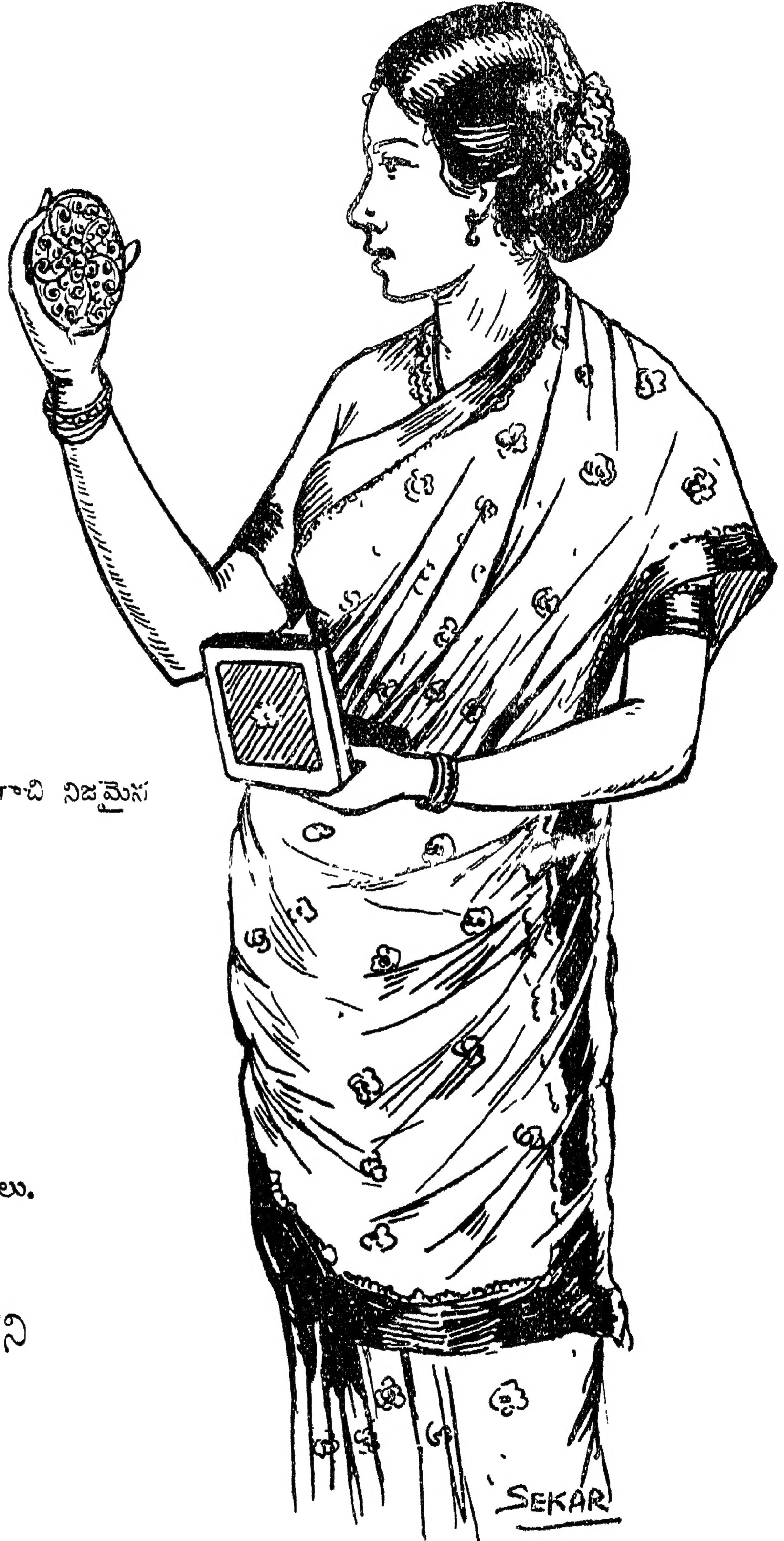
ఈ చిత్రమున మధ్యనుకూర్చున్నవారు శ్రీ యెలమంచిలి వెంకటప్పయ్యచౌదరిగారు, ఉపాధ్యాయులు.

కామాక్షమ్మగారు, బత్తుల

ఈమె విద్వాన్ పరీక్షయందు కృతార్థురాలైన యాంధ్రయువతీమణి.

కిట్టీ శివరావుగారు

ఈమె శివరావుగారిసతి; ఆస్ట్రేలియాదేశ నారీమణి. కాశీలోని స్త్రీల థియసాఫికల్ కళాశాలలో నుద్యోగమున నున్నది.

SEKAR

కుప్పుస్వామిచౌదరిగారు, జాగర్లమూడి

వీరు పదియవ కమ్మమహాజనసభా ప్రారంభోత్సవమును జరపిరి.

కుమారస్వామి శెట్టిగారు, పిట్టి, బి. యే.

వీరు త్యాగరాయ శెట్టిగారి కుమారులు. రెండవ అఖిలభారత దేవాంగ మహాసభ కధ్యక్షులు, కోయంబత్తూరు.

కృష్ణమూర్తిగారు, దామోదర, బి. ఏ., బి. యల్.

వీరు పద్మశాలి సంఘమునకు జె.దినవారు. వీరు నాలుగేండ్ల నుండి కాకినాడ మునిసిపాలిటీకి ఛేర్మనుగా నున్నారు. కడచిన అఖిల భారత పద్మశాలి ఆరవమహాసభ కధ్యక్షులు. కాకినాడయందున్న సుప్రసిద్ధ న్యాయవాదులలో నొకరు.

కృష్ణరావుగారు, కర్లపాలెం

వీరు చీరాలలోని సారస్వత సమితికి కార్యదర్శిగా నున్నారు.

కౌసుకుట్టికయ్యగారు, సి. కె., బి. యే.

బి. యే పరీక్షలో హిస్టరీ, ఎకనమిక్స్ శాఖలలో సర్వోత్తములుగా విజయము గాంచెను.

గోపాలకృష్ణగారు, పల్లెంపాటి (డాక్టరు)

బొంబాయిలో మిలిటరీ యింజనీరింగ్ శాఖయందు దుద్యోగమున నున్న శ్రీ పి. లక్ష్మీనారాయణగారి కుమారులు. వీరు న్యూయార్కు నందలి యితాకా విశ్వవిద్యాలయమున వ్యవసాయశాస్త్రములో డాక్టరు బిరుదునుపొందిరి. వీరు ది ఫస్టు ఇంటర్నేషనలు కాంగ్రెసు ఆఫ్ సాయిలుసైన్సు (The first international congress of soil science) లో హిందూదేశప్రతినిధిగా నుండిరి. న్యూయార్కు నుండి యూరపునకుపోయి యచ్చటచ్చట వ్యవసాయ కళాశాలలయందు వ్యవసాయ ప్రయోగశాలలయందును కొంతయనుభవమును గడించిరి. ప్యారిసులోను లీప్జిగులోను వ్యవసాయమున కొత్తపద్ధతులను కొన్నిటిని కనిపెట్టిరి. ప్రస్తుతము డాక్టరుగారు బొంబాయి ప్రభుత్వము క్రింద సాయిల్ రీసర్చి స్పెషలిష్టుగా పనిచేయుచున్నారు.

గోపాలాచార్లు, ఉడుపిక్షేత్ర నివాసులు

ఉడుపి మఠమునందున్న మధ్వ బ్రాహ్మణులు. వీరు పదిసంవత్సరములు కాశ్యాదిదివ్యక్షేత్రయాత్రలుచేసివచ్చి యిప్పుడు ౧౩ సం॥ములుగ నచ్చటనేయున్నారు. ఈమహనీయుడు యాచ్ఞాదైన్యము నెరుగని కష్టజీవి. కష్టార్జితమగు ధనము సుమారు ౧౫ వేలవరకు వెచ్చించి పెక్కు ధర్మకార్యములనుచేసిరి. ఇపుడు లక్షతులసిపూజ చేయుచున్నారు.

చిత్రగారు, వి. ఆర్.

వీరు విశాఖపట్టణమువారు. చిన్నవయసుననే శాంతినికేతనమునకు పోయి చిత్రవిద్య నభ్యసించినారు. వీరిపుడు చెన్నపట్టణము నందలి చిత్రకళాశాలలో నుపాధ్యాయులుగ నున్నారు. వీరి చిత్రములు (త్రివర్ణ చిత్రములు, ఏకవర్ణ చిత్రములు) తరచుగ భారతి, ఆంధ్రపత్రిక ఉగాదిసంచిక మొదలగు తెలుగుపత్రికలందును, హిందూ మొదలైన యాంగ్ల పత్రికలందును ప్రకటితము లగుచుండును. వీరి చిత్రములు కొన్ని పేరుపొందినవి.

చిన్నలక్ష్మమ్మగారు

ఈమె అనంతపురముజిల్లా విద్యాసంఘమునందు మెంబరుగ నున్నారు.

జగన్నాధరావుగారు, నడింపల్లి

నరసారావుపేటలో వీరు న్యాయవాదిగా నున్నారు. ఆంధ్ర సామ్రాజ్యము, కొండవీటి సామ్రాజ్యము, చేబ్రోలు మాహాత్మ్యము మొదలగు నాంధ్రచారిత్రక గ్రంధములను రచియించినవారు. ఇంకను చరిత్రపరిశోధనను సల్పుచున్నారు.

జోసఫ్, యర్క. డి.-బి. ఏ., బి. ఇ. డి.

వీరు పూర్వ మాదిమాంధ్రులు. ఉత్తరసర్కారుల క్రైస్తవ మహాజనసభకు కార్యదర్శులుగానుండి నిమ్నజాత్యుద్ధరణము చేయుచున్నారు. చిత్రమున నట్టనడుమ నిలువబడియున్నవారే వీరు.

తిమ్మారెడ్డిగారు, బి. ఎ.-రా. సా.

బళ్లారిజిల్లా ఆదవాని తాలూకాబోర్డు ప్రెసిడెంటుగానున్నారు.

తెనాలి సంస్కృతకళాశాలా పండితబృందము

శ్రీ కం. రామమూర్తిశాస్త్రి గారు (వ్యాకరణాచార్య) ప్రిన్సిపాలు శ్రీ త్రి. వీరరాఘవస్వామిగారు వైసుప్రిన్సిపాలు.

నరసింహారావుపంతులుగారు, బి. యే., మారేమండ

వీరు సికింద్రాబాదు వాస్తవ్యులు. వీరు యన్.జి. యస్. రైల్వే కంపెనీలో డెప్యూటీ ఆడిటరుగా నున్నారు. వీ రీనడుమ ఇంగ్లాండు ఐర్లండు మొదలగు విదేశములందు సంచారముకావించి వచ్చినారు.

నరసింహశర్మగారు, కవిరత్న, సాహిత్యసరస్వతి

వీరు భగవద్గీత పరీక్షలో ఉత్తముడుగా కడతేరి బెజవాడలోని యస్. బి. యస్. సమాజమువారిచేత బంగారు పతకమును బడసిరి. మరియు నొక రజతపాత్రమును మరియొక ప్రత్యేక బహుమానమును బడసిరి.

నరసింహచౌదరిగారు, నూతులపాటి (శతశిల్పి)

వీరికి క్రీ సంవత్సరమునజరగిన పదియవ కమ్మమహాసభలో సువర్ణ గండపెండేరము బహూకృతమైనది.

నరసింహాచార్యులుగారు, చక్రవర్తుల, ఎ. ఆర్. ఎ. సి.

ఆయుర్వేద వైద్యభూషణ, వైద్యవిద్వాన్.

వీరు బెజవాడయందలి శ్రీరామమోహన ఆయుర్వేద ధర్మవైద్యశాలలో సీనియరు డాక్టరుగానున్నారు. వీరి కాంధ్రాయుర్వేద విద్యాపీఠ పరీక్షలలో నుత్తములుగ నుత్తీర్ణులైనందున సువర్ణపతకము బహుమానముగ లభించినది.

నల్లముత్తుఅమ్మాళ్ సి. యస్. కన్యపీడుకోలు

ఈమె రాజమండ్రి స్త్రీల ట్రైనింగుస్కూలులో ప్రధానోపాధ్యాయినిగానుండి చెన్నపురి లేడీ విల్లింగ్‌డన్ ట్రైనింగ్ కళాశాల కుపాధ్యాయినిగా నియమింపబడినది. శ్రీమతి అద్దేపల్లి లక్ష్మణస్వామి నాయకుగారి సతి (రాజమండ్రి) ఈమెకు పీడుకోలువిందు నొసగినది.

నాగరత్నం శ్రేష్ఠిగారు, తూనుగుంట్ల

బ్యాంకరు, జనరలుమర్చెంటు, మునిసిపలు కౌన్సలరు, వైశ్య వ్యాయామ కళాశాల కధ్యక్షులు, గుంటూరు.

నారాయణాచార్లుగారు, యస్.

వీరిది అనంతపురముజిల్లా తాడిపత్రి గ్రామము. విశ్వబ్రాహ్మణ కుటుంబమువారు. విశ్వబ్రాహ్మణ మతప్రచారకులుగ నున్నారు.

పట్టాభిరామయ్య చౌదరిగారు, కొమ్మారెడ్డి

వీరు కడియపు కమ్మమహాజనసభ కాహ్వానసంఘాధ్యక్షులు.

పద్మాబాయి సంజీవరావు, బెనగలు, బి. యే, అలహాబాదు

ఈమె చెన్నరాజధానిలోని మంగళూరునకు చెందినది, కాశీలోని స్త్రీకళాశాలకు ప్రిన్సిపాలు; ఈమె కైజరీ హింద్ (ఉత్తమ శ్రేణి) బంగారు పతకమును ప్రభుత్వమువారివలన బడసినది.

ప్రకాశరావుచౌదరి గారు

పోసాని, బి. యస్‌సి. (ఆనర్సు)

వీరు గుంటూరు తాలూకాబోర్డు ప్రెసిడెంటుగా నెన్నుకొనబడినారు.

పాపన్నగుప్తగారు, యం. వి.

వీరు మదనపల్లె నివాసులు. ఆర్యవైశ్య బాలవితంతూద్వాహ సభా కార్యదర్శి. ఆర్యవైశ్య యువజనసంఘపక్షమున వెలువడు "వాసవి" పత్రికా కార్యనిర్వాహసభకు కార్యదర్శిగా నెన్నుకొనబడిరి.

పార్వతి అమ్మగారు కె.

ఈమె క్రాంగనూరు వాస్తవ్యురాలు. బి. యే. పరీక్షయందు రసాయనశాస్త్రమున మొదటి తరగతియం దుత్తీర్ణయైనది. ఈమె ఇంగ్లాండుకువెళ్లి విద్యాభ్యాసమును గావించెడిని.

పుట్టన్నగారు, డి. యస్. (డాక్టరు)

బి. ఎ, యఫ్. ఆర్. సి. యస్. ఇ.

వీరు మైసూరువారు. కోయంబత్తూరున రెండవ అఖిలభారత దేవాంగమహాసభాసమయమున జరిగిన యువజన సమావేశమున కధ్యక్షులు.

పూర్ణయ్యగారు, సెనగపాటి

గుంటూరు నివాసులు. సంస్కృతాంధ్రాంగ్ల భాషలయందు మంచిపాండిత్యముగల విశ్వబ్రాహ్మణకులజులు. వీరు జిల్లాకోర్టులో సూపరింటెండెంటు మొదలైన యుద్యోగములం దుండిరి. వీరు సెనగపాటి పూర్ణయ్యాశ్రమ మనుపేర నొకయాశ్రమమును ౧౯౨౪ సం. స్థాపించియందు అన్నిజాతుల బాలబాలికలకు కొంతకాల ముచితముగ ప్రాథమికవిద్యను చెప్పించిరి. తమకున్న యాస్తినంతయు, మరియు తాము గడించుచున్న జీతమును శ్రీ సెనగపాటి పూర్ణయ్య అన్నపూర్ణాదేవుల విద్యార్థివేతనము లనుపేర ప్రతిసంవత్సరమును బీదవిశ్వబ్రాహ్మణ విద్యార్థులకు విద్యార్థివేతనముగ నొసగుచున్నారు. ఈయాశ్రమముననే విద్యార్థుల కొక హాస్టలు కలదు. వీరు నిరంతరము సత్కార్యాచరణ దీక్షాపరాయణులై యుందువారు.

ఫెలీసియా, దేవసహాయం కన్యగారు

ఈమె చెన్నపురి ప్రెసిడెన్సీకళాశాలలో బి. యే. (ఆనర్సు) పరీక్షలో కృతార్థురాలై డాక్టరు టి. యం. నాయరుగారి బంగారు పతకమును బహుమానముగా గడించినది.

బాపన్నగారు, శ్రీపాద

సామర్లకోట పురపాలక సంఘమునకు 1918 నుండి 1924 వర కధ్యక్షులుగనుండి యచ్చట నొక యున్నత విద్యాలయమును నెలకొనజేసినారు. 1924 మొదలు కోఆపరేటివ్ సంఘముల యభివృద్ధికై మిగుల పాటు పడుచున్నారు ప్రజాహితపరాయణులు.

బాలసుందరం శెట్టి సతిగారు

ఈమె అఖిలభారతదేవాంగ స్త్రీ మహాసభ ఆహ్వానసంఘమునకు అధ్యక్షురాలు. జిల్లా విద్యాసంఘమున నొక మెంబరు; మఱియు ఆనరరి మేజస్ట్రేటుగా నున్నారు

బాలా త్రిపురసుందరమ్మగారు, అయ్యదేవర

వీరిది కృష్ణాజిల్లాలోని నందిగామ గ్రామము. ఈమె శ్రీ కాళేశ్వరరావుపంతులుగారి మరదలు. మంచి దేశాభిమానముగల యువతీమణి. గృహలక్ష్మి, హిందూసుందరి మొదలగు పత్రికలయందు నీమె వ్యాసములు ప్రకటితము లగుచుండును. మదరాసులో జరగిన

కాంగ్రెసు మహాసభయందుకూడ స్త్రీ వాలంటీరుగా నీమె సేవ చేసి యుండెను.

బాల్యవివాహ నిరోధశాసనమును బలపరచు స్త్రీల మహాసభ, చెన్నపురి.

ఈ సభయందు విమెన్స్ ఇండియన్ అసోసియేషన్, మదర్స్ యూనియన్, ఇండియన్ లేడీస్ సమాజ్, విమెన్స్ గ్రాడుయేట్సు అసోసియేషన్ మొదలైన సంఘములవారు ఇందు గలరు.

బాల్యవివాహ నిరోధశాసనమును ఖండించు స్త్రీల మహాసభ.

చెన్నపురి సనాతనధర్మసభ, హిందూలేడీస్ లక్ష్మీవిలాససభ తరఫున జరిగినది. అధ్యక్షురాలు ఎ. వేదాచల అయ్యరు సతి.

భారత మహిళా శారదా సమాజము, అనంతపురము

పదియవ వర్షవర్ధంతినాడు తీసిన ఛాయాచిత్రము. ఆర్. యస్. కృష్ణస్వామయ్యరుగారి సతీమణి అధ్యక్షురాలు.

మిల్సుకన్య యమ్. యమ్. గారికి సన్మానము

ఈమె చెన్నపురికివచ్చినపుడు వై. డబ్ల్యు. సి. ఎ. వారు సన్మానించిరి. అపుడు తీసినఛాయా చిత్రము. మిల్సుకన్యగారు వరల్డ్స్ వై. డబ్ల్యు. సి. ఏ. కు ఇంటర్నేషనల్ సెక్రెటరీ.

మునుస్వామిచౌదరిగారు, బొల్లిని

పదియవ కమ్మమహాజనసభ కధ్యక్షులు.

రమణాబాయమ్మగారు, తాడూరి

ఈమెకు తెలుగు, ఇంగ్లీషు, హిందీభాషలయందు పాండిత్యము కలదు. పెక్కుసంవత్సరములకు ముందునుండి జాతీయోద్యమాభివృద్ధికి పాటుపడుచున్నారు. స్త్రీసంఘాభివృద్ధికిని పాటుపడుచున్నారు.

రాజమన్నారుకవిగారు, కార్యమపూడి, శతావధాని కీ. శే.

వీరు ఆంధ్రగీర్వాణ సాహిత్యములయందద్వితీయ ప్రతిభ గలవారు. పద్మశాలి కులమువారు, చతుర్విధకవితావిశారదులు. గద్వాల, పిఠాపురము మొదలైన రాజాస్థానములందు శతావధానము నొనరించి బహూకరింపబడినారు. వీరు బహుగ్రంథములను రచియించినవారు, వీరియముద్రిత గ్రంథములను జీవితచరిత్రమును ప్రకటించుటకు వీరిజన్మభూమియగు పేరాల గ్రామమున నొక గ్రంథాలయము స్థాపితమైనది.

రామచంద్రనాయక్, వామన్

ఒక హైదరాబాదు జాగీరుదారులు. సువర్ణోత్సవ (గోల్డన్ జూబిలీ) సందర్భమున విద్యాభివృద్ధికొరకును సాంఘికాభివృద్ధికొరకును ఇరువదియైదువేల రూపాయల నుచితముగ నొసగిరి. వీరును సంఘసంస్కార ప్రియులు.

రామసుబ్బయ్యశ్రేష్ఠిగారు, యమ్.

వీరిది చాగలమర్రి కర్నూలు జిల్లా. వీరు సహాయనిరాకరణ పక్షమువారు. స్వగ్రామమున రాత్రిపాఠశాల నొకదానిని స్థాపించి పాటకపు జనులకు విద్యను నేర్పించుచున్నారు. నంద్యాలలోను, సొంతముగ ముద్రణాలయమును పెట్టుకొని 'హిందూ శ్రీ' అను మాసపత్రికను ప్రకటించుచున్నారు. బాలభారతీ గ్రంథ నిలయమను పేర నొక గ్రంథమండలిని స్థాపించి అందు రెండు నెలలకొకటిపంతున నవలలను ప్రకటించుచున్నారు. మరియు చాగలమర్రి నుండి వెలువడు నవశక్తి యను పత్రికకు సంపాదకులుగను ప్రొద్దుటూరు నుండి వెలువడు 'భారతకథానిధి' యను మాసపత్రికకు ప్రకాశకులుగను నున్నారు. బాలభారతీ విలాసమును పేర కీ॥ శే॥ తమకండ్రిగారి జ్ఞాపకార్థ మొక సత్రమును గట్టించి యందు అన్నదానము చేయుచున్నారు.

లక్ష్మీదేవి అమ్మగారు, డి.

ఈమెది బళ్లారి. నెల్లూరు ప్రోగ్రెసివ్ యూనియన్‌వారి వ్యాసరచనా సంబంధమగు పోటీపరీక్షయందు కేసరిగారి బంగారుపతకమును పొందిన యువతీమణి.

లక్ష్మీనరసమ్మగారు

ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయమున పట్టభద్రురాలైన యువతీమణి.

లూథియాదేవిగారు, పంతగాని, కీ. శే.

పి. సామ్యూయేలు శాస్త్రులుగారి ధర్మపత్ని. ఈమె ఉయ్యూరు నందలి కెనెడియను బాప్టిస్టు మిషనున బోర్డింగు సూపర్‌వైజరుగా ౧౮౮౫వ సంవత్సరమున ప్రవేశించి తనకు ౭౫సంవత్సరములు వయస్సు అగువరకు ఆయుద్యోగమునందే యుండి నిమ్నజాత్యుద్ధరణమునకయి మిగుల పాటుబడినది. సంస్కృతాంధ్రాంగ్లములయందు మంచి ప్రవేశము గలిగి జీవితమును పరోపకారపరముగ గడపిన సతీమణి.

లోకనాధంపంతులుగారు, రావుల

వీరు చీరాల మునిసిపల్ కౌన్సిలుకు వైస్‌ఛేర్మెనుగానున్నారు. మరికొన్ని జిల్లాలోని కొన్ని యితర సంఘములలో మెంబరుగానున్నారు.

విక్టోరియా హిందూ వితంతు శరణాలయము- రాజమహేంద్రవరము

స్థాపకులు శ్రీ కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులుగారు. ఇందు పదునైదుగురు బాలికలున్నారు. వారిలో పదునల్గురు వితంతువులు.

ఒకతె యవివాహిత. వీరిలో బ్రాహ్మణులు పదునొకండుగురు; బ్రాహ్మణేతరులు నలుగురు. ఇద్దరు ఇంటరు జూనియరు, ఒకరు స్కూలు ఫైనలు, నలుగురు ఫస్టుఫారము, ముగ్గురు ఎలిమెంటరీ ట్రైనింగు తరగతి, మరియొకరు రెండవ తరగతి చదువుచున్నారు. తక్కిన నలుగురు ఉన్నతములగు తరగతులలో జేరునిమిత్తము శరణాలయమునందే చదువుకొనుచున్నారు. ఒక బాలికకు కడచిన నవంబరులో వివాహమైనది.

విమెన్సు ఇండియన్ అసోసియేషన్, చెన్నపురి

ఈచిత్రము ఈ సభ వర్షవర్ధంతినాటిది బిసెంటుగారధ్యక్షురాలు.

విశ్వనాథముగారు, ముద్దా

విశాఖపట్టణముజిల్లా మేలుపాక గ్రామనివాసులు. కవితాసమితిసభ్యులు. ఆంధ్రాంగ్లములయందు ప్రవేశము గలవారు. భారతి మొదలైన పత్రికలయందు వీరి వ్యాసములు ప్రకటితము లగుచుండును. ఈసంచికయందు ప్రకటితమయిన 'ఛాయ' అనునాటకము వీరు రచియించినది.

వీరభద్రేశ్వరశర్మ, చిదిరెమఠము

సాహిత్యవిశారద, పండిత బిరుదాంచితులు. వీరి స్వగ్రామము నల్లగొండ. కాని యిపుడు కాశీయందున్నారు. కడచిన వేసవియందు వీరు హిమాలయపర్వతమందలి గంగోత్తరి, యమునోత్తరి, బదరీనాథ్ మొదలగు క్షేత్రములకు కాలినడకను పోయివచ్చినారు. వీరు తమ యాత్రావిశేషములను కేదారఖండయాత్రయను పేర గ్రంథరూపమున వెలువడజేయనున్నారు.

వెంకటప్పయ్యపంతులుగారు, బొడ్డపాటి

శ్రీ రామమోహన ఆయుర్వేద ధర్మవైద్యశాలను, కళాశాలను స్థాపించి వాటి యభివృద్ధికి మిక్కిలి కృషిచేయుచున్నారు.

వెంకటరత్నముగారు సోడిశెట్టి (కీ. శే.)

వీరిది రాజమహేంద్రవరము. వైశ్యకులమువారు వీ రుదారపురుషులు. రాజమండ్రి అన్నదానసమాజమున కధిపతిగనుండి ప్రతి అమావాస్యదినమున సుమారు వేయిమంది బీదలకన్న మిడుచుండువారు. రాజమహేంద్ర పురపాలకసంఘసభ్యులుగ నుండినవారు.

వెంకటసుబ్బారావుగారు, అంకాల

వీరు వెలమవారు. చిత్రకళయందు మంచి ప్రవేశముకలవారు. వీరు పోటీపరీక్షయందు గెలిచి సంపాదించిన వ్యవసాయశాఖయందలి యుద్యోగమును చిత్రకళను పెంపొందించుకొనుటకై వదలుకొన్నారు. వీరిచిత్రములు కొన్ని ప్రశంసనుగాంచినవి. వీరు భీమవరం హైస్కూలునందు చిత్రకళోపాధ్యాయులుగా నున్నారు.

వెంకటాద్రి, సింగంపల్లి

వీరిది బాపట్ల. వీరు వివిధవిషయములను గూర్చిన వ్యాసములను పెక్కు తెలుగుపత్రికలయందు వ్రాయుచుందురు. వీరి వ్యాసములు చాలావర కనువాదములుగనే యుండును.

వెంకాజీరావుగారు, టి.

జేకుమళ్ల రాఘవరావుపంతులు గారి కుమారులు. జననము 1897. బి. యే. పరీక్షయం దుత్తీర్ణులైనవెనుక రహస్యంగా కలకత్తా టిటాఘుర్ పేపరుమిల్సులో రోజుకు 10 అణాల కూలి మీదగను, జామ్షెడ్పూర్ (Iron works)లో లెబరేటరీ బోయిగా రోజుకు 12 అణాలకూలి మీద పనిచేసెను అటుపిదప ప్యారీ అండు కో అస్కా (sugar works)లోను, పాండిచేరి (Iron works) లోను పనిచేసెను. కర్నాటిక్ పేపరుమిల్సుకు మొదట కేన్వాసింగ్ ఏజంటుగాను, తరువాత D. P. wood క్రింద unpaid apprentice గాను, పిదప జీ. కే. నాయుడు గారి క్రింద నెలకు రు. 35 వేతనము మీదను పనిచేసెను. బొంబాయికి canvassing కి పంపినప్పుడు బొంబాయి గిర్గాంపేపరు మిల్సులోను, పూనా Reary పేపరు మిల్సులోను రహస్యముగా పనిచేసెను. 1924 వరకు carnatic paper mills లో పిదప Mr. William Raitt F. C. S., M. I. Chem. E. Officer-in-charge of Paper, Pulp Section, Forest Research Institute and Government of India cellulose expert, క్రింద ట్రెయినింగు అవుటకు డేరాడూన్ వెళ్లెను. 1924 డేరాడూన్ 1925 కర్నాటిక్ పేపర్ మిల్సు రాజమండ్రి (U. S. A- Pulp and Paper Industry) టెక్నికల్ సెక్షన్ మెంబరు అయ్యెను. (Elected as a graduate of the Institution of chemical Engineers of Great Britain in 1926) న్యూయార్కు ట్రేడ్ జర్నలులో కాగితపు పరిశ్రమనుగురించి వ్యాసాలు వ్రాసినందువల్ల ఇండస్ట్రీస్ డైరెక్టరు ఖాన్ బహాదరు బషీరుల్లా, డిప్యూటీ డైరెక్టరు L. B. గ్రేన్ రాజమండ్రి కర్నాటిక్ పేపరు మిల్సుకువచ్చి పనిచూచి Foreign Countries కి పంపవాగ్దానము చేసిరి. గవర్నమెంటు స్కాలరుషిప్పుమీద గ్రేటు బ్రిటన్ మొదలైన విదేశములకు వెళ్లి కడచిననెల 16 వ తేదీన వచ్చినారు. విదేశములలోని ప్రధానమైన కాగితపు పారిశ్రామిక సంఘములలో సభ్యులుగా ఎన్నుకొనబడియున్నారు.

వేంకట కాళిదాస కవులు

వీరు విజయనగరనివాసు లగు జంటకవులు. అభినవకవితాధోరణి కలవాటుపడినవారు. భారతి మొదలైన పత్రికలయందు సరసములగు వీరి ఖండకావ్యములు తఱచు ప్రకటింపబడుచుండును. 'మన్మథమూర్తి' యను వీరి రసవత్ఖండకావ్యము ఈ సంచికయందు ప్రకటితమై

నది. వీరి కవితాశక్తి నానాటికి పెంపొందుచుండుట వీరి రచనల యందు గాంచనగును.

వేంకటకృష్ణ శతావధానిగారు, కార్యమపూడి

వీరు పేరాలవాస్తవ్యులగు పద్మశాలి వంశీయులు. వీరు కీ. శే. శతావధాని రాజమన్నారుగారి సోదరపుత్రులు. స్వసంఘాభివృద్ధికై యెక్కువ పాటుపడుచుందురు. వీరికి నాలుగవ పద్మశాలి మహాసభ వారు 'పద్మశాలి మహాసభా పితామహ' యని బిరుదము నిచ్చినారు. ఆంధ్రగీర్వాణ భాషలయందు ప్రవేశము కలవారు. కవితాధార గలవారు. శతావధానములను చేసియున్నారు.

వేంకటసూర్యనారాయణ శర్మగారు, (రావుసాహేబు)

వీరు విశాఖమండలమునందలి వంతరాము గ్రామనివాసులు. ప్రకృతము గంజాము జిల్లా ఎగ్జక్యూటివ్ ఇంజనీయరుగా నున్నారు. శిష్టకులమునకు చెందినవారు. వీరికి ఇంజనీరింగునందుకల పాండిత్యముచేతను, తమయుద్యోగ ధర్మమును ప్రజానుకూలముగ నిర్వహించుటచేతను ఈ పదవిని పొందినారు. వీరు జ్యోతిర్విద్యావిశారదులు. దాత.

వేంకటరమణయ్యగారు, పిసుపాటి, డాక్టరు

వీరు నెల్లూరు మండలమునకు చెందిన ఆంధ్రులు. వీరాంగ్ల వైద్యము నభ్యసించి పట్టభద్రులయి నైజామురాష్ట్రమునందలి హైదరాబాదు నగరమున నివసించుచు నచ్చట రెసిడెన్సిబజారున స్వీయ ఔషధాలయమును స్థాపించి వైద్యము చేయుచున్నారు. బీదవారికి ఉచితముగ వైద్యము చేయుదురు. నైజామురాష్ట్రాంధ్రుల అభ్యుదయమునకై అకు పాటుపడు ప్రముఖులలో వీరొకరు. సరసులు; ఉదారస్వభావము గలవారు. మన ఆంధ్రమండలములనుండి హైదరాబాదునకు పోవు నాంధ్రులకు వీరి గృహము స్వగృహము. ఎందఱికైన సాదరముగ నాతిథ్యము నొసగుదురు. వీరి సతీమణియు సుగుణములయందు వీరి కింతయైన తీసిపోవునదికాదు. ఈమె శాంతస్వరూపిణి, విసుగువేసటలు చెందక నిరంతరము అతిథులకు మద్రసోపేతముగ భోజనోపాహారాదులచే సత్కరించుచుండును. ఆపతి కాసతి, ఆసతి కాపతి యెంతయు తగినవారు. ఈ దంపతులకు చిరాయురష్టైశ్వర్యములను, ఇతోధికాతిథి సేవాపారాయణతను పరమేశ్వరు డనుగ్రహించుగాక!

వేంకటేశ్వర్లుగారు, అనంతపంతుల, బి. ఏ., బి. యల్.

విశాఖపట్టణముజిల్లాలో పార్వతీపురములో వీరు ౧౮౯౭ సంవత్సరమున జన్మించిరి. విద్యాభ్యాసము నారంభించినదిమొదలు ప్రతి క్లాసున మొదటి తరగతివారుగ కృతార్థులగుచుండెడివారు. ఇరువది రెండుసంవత్సరముల ప్రాయమున బి. యల్. పరీక్షలో కృతార్థులైనారు. పదునారవయేటనుండి వీరు కవితజెప్పుచుండెడివారు. ఇరువది సంవత్సరముల ప్రాయమున వీరు రచించిన 'సరోజిని' యను నొక స్వతంత్రపద్యకావ్యము గత రెండు సంవత్సరములలో ఆంధ్రయూనివర్సిటీ ఇంటర్మిడియేటు క్లాసునకు పఠనీయగ్రంథముగా నుండెను. విద్వాన్ పరీక్షకుగూడ నదియే పఠనీయగ్రంథము. ఇదికాక యనేక ఖండకావ్యములను వీరు రచించియున్నారు. వకీలువృత్తిలోగూడ వీరు పెద్దపేరు పొందినవారు. గత సంవత్సరము అక్టోబరు ౨౧ తేదీని కలరాచే వీరు ముప్పది యారవయేట నకాలమరణము నొందినారు.

వేదాంతాచారికన్యగారు, గ్రేసు

ఈమె కర్నూలు మునిసిపాలిటీకి మెంబరుగా నియమింపబడిరి.

వైశ్య వ్యాయామ కళాశాల, గుంటూరు

1929 సం॥ము నవంబరు 30 వ తేదినాడు జరిగిన కలాశాలా చతుర్థవార్షికోత్సవసమయమున తీసిన ఛాయాచిత్రము. అధ్యక్షులు (కలాశాలాపాలకసంఘము) శ్రీ తూనుగుంట్ల నాగరత్నము శ్రేష్ఠిగారు, ఉత్సవసభాధ్యక్షులు కొప్పరపు సుబ్బయ్యశ్రేష్ఠిగారు, ప్రొద్దుటూరు.

షానోదేవి

జల్లందూరు కన్యా మహావిద్యాలయ ప్రధానోపాధ్యాయ. విద్యాలయముకొరకు లక్షరూపాయలను సంపాదింప నెంచి తూర్పు ఆఫ్రికాకు పోయి అచటనుండి వచ్చి మరల దక్షిణఆఫ్రికాకు పోయి యున్నారు.

శారదాకన్యగారు, జి. యన్., బి. యే., యల్. టి.

ఈమె చిత్తూరుజిల్లా ఎజుకేషనల్ కౌన్సిలుకు మెంబరుగా నియమింపబడిరి.

శారదాలేడీస్ యూనియన్ వర్షవర్ధంతి, తిరువల్లిక్కేణి

శ్రీ యన్. వి. రాఘవన్ (అకౌంటెంటు జనరల్) సతిగారధ్యక్షురాలు.

శివరామయ్యగారు అన్నావఝ్ఝల (కీ. శే.)

వీరిది కృష్ణాజిల్లా పెడన. వీరశైవ మతప్రచారకులు. బసవపురాణము స్కాందపురాణము మొదలగు శైవగ్రంథములను హరికథలుగా రచియించినారు. నిరతాన్నప్రదాత.

శ్రీనివాసాచార్యులు, కదిరి

వీరు రాయలసీమవారు సహాయనిరాకరణవాదులు. రాయలసీమయందు ఖద్దరు నిర్మాణకార్యక్రమమునకును వ్యాప్తికిని తోడుపడుచుండువారు. సంఘసంస్కరణాభిలాష గలవారు. వీరు యువకు లగుటచే

రాయలసీమలో పెక్కు యువజనసమితులను స్థాపించుచున్నారు. దేశ సేవకులు.

శేషగిరిరావుగారు, గుడిపాటి

కైకలూరు తాలూకాలోని కలిదిండి వేంకటాపురకాపురస్థులు. వ్యాయామమునందును, మల్లవిద్యయందును నేర్పరులు. వీరు ఉస్తాదు పిన్నమరాజు రమణయ్యపంతులు గారి ప్రియశిష్యులు.

షేక్సుపియర్ సింబలైను నాటకపాత్రధారులగు చెన్నపురి యువతీమణులు

తిరువల్లిక్కేణి శ్రీ శారదా విద్యాలయముకొరకు ధనమును సంపాదింపగోరి యీనాటకము ప్రదర్శింపబడినది.

సంస్కృతకళాశాల-తెనాలి

1913 సం॥మున స్థాపింపబడినది. ఈపాఠశాలకు కీ. శే. ముదిగొండ చంద్రమౌళిశాస్త్రిగారు తమ ధర్మసత్రమును సమర్పించినారు. పాఠశాలయందలి బాలురకు భోజనాదిసౌకర్యము లచ్చట నిరంతరాయముగా జరుగుచుండును. ఇచ్చట నలువదిమంది బాలురు చదువుచున్నారు. దీనికి శ్రీ కంభంపాటి రామమూర్తిశాస్త్రిగారు ప్రధానోపాధ్యాయులు. శ్రీ పోతుకూచి శ్రీరామమూర్తిగారు ఈ కళాశాలను చక్కగా నడుపుచున్నారు.

సంస్కృతోన్నతకళాశాల-ఆర్యాపురము-రాజమహేంద్రవరము

ఈ కళాశాల రాజమహేంద్రవరమున 1921 సం॥మున ప్రతిష్ఠింపబడినది. ఇచ్చట న్యాయమీమాంసావ్యాకరణాది శాస్త్రములను సాహిత్యమును, దేశచరిత్ర మున్నగునవియు నేర్పుచుందురు. ఇచ్చట పలువురు విద్యార్థులు ప్రాచ్యపరీక్షలందు కృతార్థులగుచున్నారు. నెల ఒకటింటికి నంపాతికరూపాయలకు పైగా దీనికి వ్యయమగుచున్నది. తగినవనాదాయము లేకున్నది. ప్రాచ్యవిద్యాభిమానులగు నాంధ్రులు యథోచితముగ ధనసాహాయ్యము గావింపవలెను. ప్రస్తుత మిందు ప్రధానోపాధ్యాయులు శ్రీ గొడవర్తి శఠకోపాచార్యులు గారు, (తర్కశిరోమణి) గారు.

సత్యనారాయణ శర్మగారు, గుడిపాటి

వీ రొక బాలకవి.

సర్వేశ్వరలింగముగారు, కాకుమారిగారు.

వీరిది రాజమహేంద్రవరము శ్రీ రామ బాలభక్త పుస్తక భాండాగార, వాఙ్మయ సేవాసంఘ సంయుక్తకార్యదర్శులు. ఈబాలభక్త వాఙ్మయ సేవాసంఘము రక్తాక్షి సం.న స్థాపితమైనది.

సాంబారెడ్డిగారు, సత్తి

వీరు పశ్చిమగోదావరిజిల్లా మారుటేరు నివాసులు. సహాయ నిరాకరణవాదులు.

సికంద్రాబాదు బాలికాపాఠశాలోపాధ్యాయులు

మిస్. షెరీనాను, బి. యే., మిస్. మేరీ డేవిడ్. బి. యే., యల్. టి. ప్రధానోపాధ్యాయి, పి కామేశ్వరమ్మగారు బి. యే. వీరు మువ్వురును కడచిన సంవత్సరమున ఈ యుపాధ్యాయపదవులందు ప్రవేశించిరి.

సీతారామయ్యా చౌదరిగారు, వెలువోలు

వీరు తెనాలితాలూకా అమృతలూరు గ్రామనివాసులు. వీరు రచియించిన వ్యాసము లాంధ్రపత్రిక, భారతి మొదలగు తెలుగుపత్రికలయందు ప్రకటింపబడుచుండును. వీరు గ్రంథకర్తలు కూడను

శ్రీ సనాతనధర్మ సమావేశము, చెన్నపురి

ఈ సభ చెన్నపురి కన్యకాపరమేశ్వరీ దేవాలయమున జరిగినది. శ్రీ సత్యవతిదేవి అమ్మాళు అధ్యక్షురాలు.

సుబ్బమ్మగారు, బి. కామాక్షమ్మగారు, బి.

సుబ్బమ్మగారు విశాఖపట్టణములోని మేరీ హైస్కూలులో నాంధ్రోపాధ్యాయిగానున్నారు. కామాక్షమ్మగారు రాజమండ్రిలోని వైశ్యసేవాసదనమునకు సూపరింటెండెంటుగానున్నారు.

సుబ్బమ్మ, సీతారత్నమ్మగార్లు, రాజమండ్రి

వీ రిరువురు దివ్యజ్ఞానసమాజ సభ్యురాండ్రు.

సుబ్బారెడ్డిగారు, వెలగల

వీరిది పశ్చిమగోదావరిజిల్లా మారుటేరుగ్రామము. వీరు సహాయ నిరాకరణవాదులు. దైవభక్తిపరాయణులు. చదువరికాకయే కొన్ని హరికథలను, కొన్నిశతకములను రచించిరట.

శ్రీ చావలి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు, బి. ఏ. (ఆనర్సు), ఏ. యస్. ఏ. ఏ.

వీరు సుప్రసిద్ధ రూపచిత్ర చిత్రకారులయిన చావలి నాగేశ్వరరావుగారికి సోదరులు. బొంబాయి విశ్వవిద్యాలయమున పట్టభద్రులై ఇంగ్లాండునకుపోయి అచ్చట ఛార్టర్డ్ అకౌంటెన్సీ పరీక్షయందు విజయమును గాంచి స్వదేశమునకు వచ్చిరి. చెన్ననగరమున ఆడిటరుగా నున్నారు. వీరు విదేశమునందు గడించిన యీ ప్రత్యేక సామర్థ్యమును స్వదేశమగు నాంధ్రదేశము యొక్క అభివృద్ధికై వినియోగింతురు గాక!

సూర్యకాంతమ్మగారు, పేరేపి, కీ. శే.

ఈ సాధ్వీలలామ సకలవిద్యల కాటపట్టయిన విజయనగరమున 11—8—1912 తేదీనాడు జన్మించి చెన్నపురియందు పెరిగి "లేడీ విల్లింగ్డన్ ట్రెయినింగు" స్కూలునందు ఆంగ్లము మున్నగుభాషల నేర్చుకొని 1919 వ సంవత్సరమున అనగా నేడు వత్సరముల ప్రాయమున 'ఆగ్రా' దయాల్ బాగునందుండు 'రాధాస్వామి' గురువర్యులచే నుపదేశమును బడసి యోగాభ్యాసము చేయుచుండెడిది. ఈమె యేడవ వత్సరమునుండియు సంగీతసాహిత్యము లభ్యసించుచు హిందీ, అరవము, ఆంగ్లము, ఆంధ్రము, సంస్కృతము మొదలగు వానియందు ప్రావీణ్యమును బడసి సహృదయుల మనంబుల రంజింపచేయుచుండెడిది. కళాశాలయందు చదువు కాలములలో నాటలయందు బహుమతులు పొందినది. సంగీతమున, గాత్రము, హార్మోనియము, ఫిడేలు మున్నగువాని యందు మిగుల పాండిత్యమును సంపాదించి పేరువహించినది. మద్రాసునందలి సంగీతసభలలో మెంబరుగా నుండెడిది. ఈమెకు జ్యోతిషము, సాముద్రికము, కుట్టుపని, బుత్తెపుపని, డ్రాయింగు మొదలయిన కళలయందు ప్రావీణ్యము కలదు. ఈమె చర్ఖామీద స్వయముగా నూలువడికి మగ్గముమీద నేయించి ఆవస్త్రములనే యుపయోగించుచుండెడిది. 1925 సం॥ జూను 10-తేదిని పేరేపి వెంకటసుబ్బయ్య, (యం. ఏ., బి. ఇ డి.) గారిని (Mathematics Assistant Board High School, Gudur) వివాహముచేసికొనినది. ఈమె భిషగ్రాజవైద్య భాస్కర వేంకటేశ్వరరావు మాండలీకగారి యేకపుత్రిక. మహాజ్ఞాని. శాంతస్వభావముగలది. ఈ సతీమణి ౩౧-౧-౧౯౩౦ తేది శుక్రవారము ౯.౨౦ నిమిషములకు మదరాసునందు నిర్యాణమును జెందినది.

సూర్యనారాయణమూర్తినాయుడుగారు, కొమ్మిరెడ్డి, బి.ఏ.

బెజవాడలో జరగిన ఆంధ్రసంగీత మహాసభ కధ్యక్షులు.

సూర్యనారాయణగారు, నాగుమంత్రి. కీ॥ శే॥

వీరు విశాఖపట్టణము జిల్లా సర్వసిద్ధి తాలూకా కలవలపల్లి గ్రామవాసులు. శిష్టకరణకులమువారు. వీరు దగ్నకార్యముల గొన్నిటినిజేసి పేరుగాంచినవారు.

సర్వేశలింగంగారు, కారుమూరు

వీరిది రాజమండ్రి.

సత్యనారాయణగారు, పి.

వీరు రంగూనులో 40 వ నంబరువీధిలో 259 నంబరు ఇంట్లోనున్న ఆంధ్రులు. 'రంగూను డెయిలీన్యూస్' పత్రికకు పదిసంవత్సరములనుండి రిపోర్టరులో ప్రధానులుగా నున్నారు. తత్పూర్వము వీరు చెన్నపురమున 'న్యూ ఇండియా' పత్రికకును, ఆంధ్రపత్రికకును రిపోర్టరుగా నుండిరి వీరు జన్మస్థానము ఏలూరు

శ్రీ విఘ్నేశ్వరాది యాంధ్రభజన కూటము

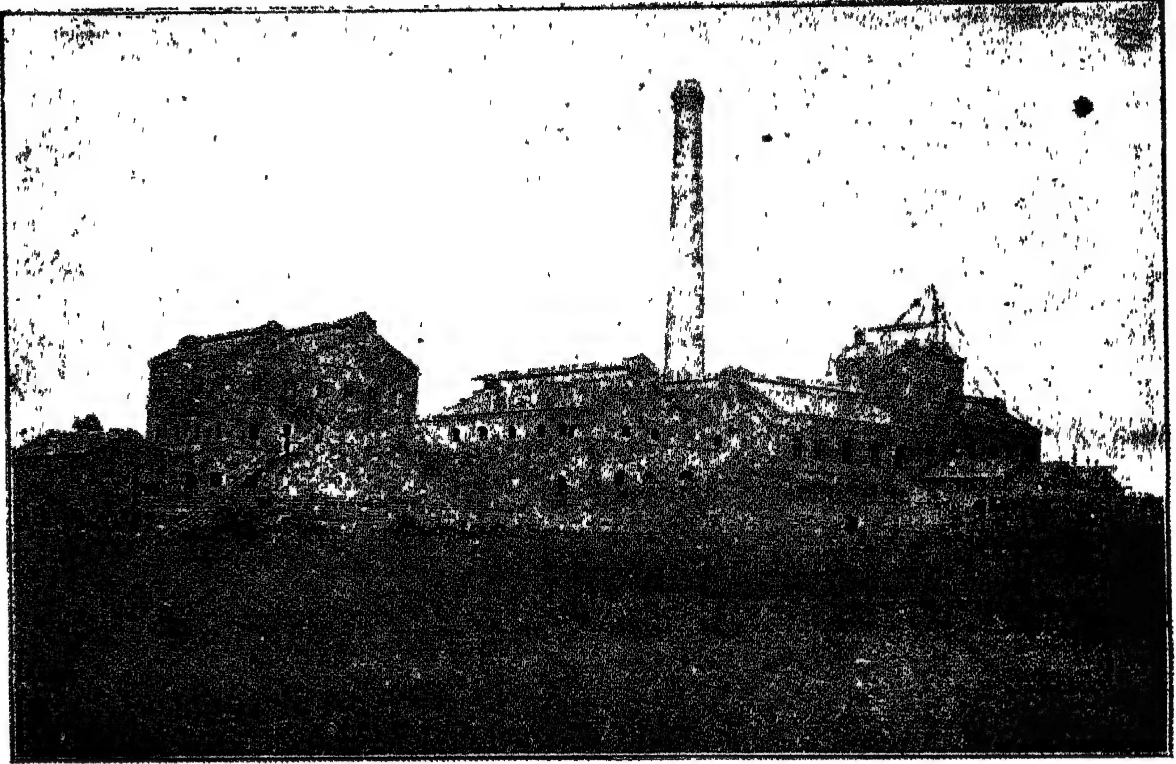
ఇది రంగూనులో పిరియా అను ప్రదేశమున నున్నది.

మిలిటరీ కళాశాలా విద్యార్థులు

౧ రామస్వామిగారు, వీరు గ్యారేజి కంపెనీ యజమాని సి. రాజంగారి కుమారులు, ౨ పంచరత్నంగారు; తిరుచినాపల్లి నివాసులు; విశ్వనాథయ్యరుగారి కుమారులు. 3 ప్రకాశరావుగారు; సుప్రసిద్ధులగు క్రికెటు యోధులు యం. వెంకటరామానుజంగారి కుమారులు. ౪ కె. కే. ప్యాలటుగారు, వీరు ప్రొఫెసరు కొండెతుగారి కుమారులు, సర్ శంకరనాయరుగారి మనుమలు. ఈనలుగురు డెహరాడూనులో నున్న మిలిటరీ కళాశాలయందు యుద్ధవిద్య నభ్యసింప నియమితులై కడచిన ఫిబ్రవరి 18 వ తేదీన బయలుదేరి డెహరాడూనుకు పోయిరి. అచట విద్య పూర్తియైన పిదప ఇంగ్లాండుకువెళ్లి అచ్చటను యుద్ధవిద్య నభ్యసింతురు.

ఆంధ్ర పేపర్ మిల్సు కంపెనీ లిమిటెడ్.,

రాజమండ్రి

దక్షిణదృశ్యము

ప్రస్తుతము గుజ్జును, తెల్లకాగితములను తయారుచేయుచున్నట్టి

పై మిల్లుల ప్రారంభోత్సవము

31-3-1930 తేదిన శ్రీ వెంకటగిరి కుమారరాజాగారిచే జరుపబడినది, ప్రజలు నూతన వాటాలను ప్రారంభించవలసినట్లు తెలుపుటచే త్వరలోనే మేనేజింగు డైరెక్టరులు నూతన వాటాలను ప్రారంభింతురు.

శ్రీ రామాభ్యాం నమః

శ్రీ ప్రమోదూతనామ సంవత్సర సిద్ధాంత పంచాంగము

శ్లో. శ్రీకల్యాణగుణావహం రిపుహరం దుస్స్వప్నదోషాపహం, గంగాస్నాన విశేషపుణ్యఫలదం గోదానతుల్యం నృణామ్;
ఆయుర్వృద్ధిద ముత్తమం శుభకరం సంతాన సంపత్ప్రదం, నానాకర్మసుసాధనం సముచితం పంచాంగ మాకర్ణ్యతామ్.

ఆంధ్రపత్రిక

దినపత్రిక

చందా సం॥ కు	రు	౨౪-౦-౦
,, ౬ నెలలకు	,,	౧౨-౦-౦
,, 3 ,,	,,	౬-౪-౦
,, ౧ ,,	,,	౨-౨-౦

వారపత్రిక

చం సం॥కు	రు	౪-౦-౦
సంచిక సహా	,,	౫-౦-౦
ప్రత్యేకము సంచిక	,,	౨-౦-౦

భారతి

సచిత్ర మాసపత్రిక

ప్రారంభము ౧౯౨౪ సంవత్సరము. అందఱు చదువవలసిన మంచి గద్య పద్య వ్యాసము లుండును.

త్రివర్ణ చిత్రములు

సాదాచిత్రము లనేకములు గలది.

చందా సం॥కు	రు	౬-౦-౦
,, ౬ నెలలకు	,,	3-౦-౦
విడిపత్రిక	,,	౦-౧౦-౦

ఈ పంచాంగము

శ్రౌతస్మార్తసమార్గప్రవర్తకులు, జోస్యుల వంశార్ణవ పూర్ణశశాంకులు నగు
బ్రహ్మశ్రీ మల్లయారాధ్యులవారి పుత్త్రుండును, బ్రహ్మశ్రీ పుప్పా వేంకటకృష్ణశాస్త్రి,
యా. నాగేశ్వరశాస్త్రులుగార్ల ప్రియశిష్యుండును నగు

కనకయ్య సిద్ధాంతిగారు గణించినది

ఆంధ్రపత్త్రికా ముద్రాశాలయందు ముద్రితమైనది.

సంవత్సరఫలము

ఈ సంవత్సరమున చైత్ర వైశాఖమాసములం దప్పు డప్పుడు తుషారవృష్టి గలుగును. క్రమక్రమముగ నెండలుమెండై పశ్చిమవాయువు వీవ నారంభించును. జ్యేష్ఠమాసమున ఉష్ణాధిక్యము పశ్చిమవాయువు మెండుగనుండి అప్పుడప్పుడు స్వల్పవర్షము కురియును. ఆషాఢమాసమున సస్యానుకూలవృష్టియు, శ్రావణభాద్రపదములయందు సువృష్టియు, ఆశ్వయుజ కార్తికములయందు మధ్య వృష్టియు కలుగును. వడ్లు మొదలగు ధాన్యములు చక్కగ ఫలించును. జలధాన్యములు మెట్టధాన్యములు భాగుగ ఫలించును. పశ్చిమభూములు, ఎఱ్ఱభూములు బాగుగ ఫలించును. ప్రజలు రాజులవలనను వ్యాధులవలన బాధనొందెదరు. రాజులు యుద్ధాసక్తులగుదురు. అపరధాన్యములకు, నువ్వులు, నూనె మొదలగు వానికి ధరలు హెచ్చును. పశువులు క్షేమముగ నుందును. జ్యేష్ఠ శు ౫ మొదలు ఆషాఢ శు ౧౧ వరకు గురు మౌఢ్యము. కార్తిక బ ౧౧ మొదలు మార్గశీర్ష శు ౬ వఱకు పశ్చాదస్తమిత శుక్రమౌఢ్యము. ఆశ్వయుజ శు ౧౫లు స్వల్పమైన చంద్రగ్రహణము. జ్యేష్ఠ శు ౧ గురువారమున సరస్వతీనది పుష్కరప్రవేశము. మూడుతూముల వర్షము కురిసి పదివీసముల కెక్కుడుగా పంట ఫలించును.

స్వస్తి సర్వేజనాః సుఖినో భవంతు. శ్రీ శ్రీ శ్రీ శ్రీ శ్రీ

(శ్రీ) గురుభ్యోనమః

వాగీశాద్యా స్సుమనస స్సర్వార్థానా ముపక్రమే;
యన్నత్వా కృతకృత్యా స్స్యుస్తన్నమామి గజాననమ్.
అవాచ్యాత్మస్వరూపాయ శివభావ ప్రదాయినే;
నమః సద్గురునాథాయ షట్స్థల బ్రహ్మరూపిణే.
గురవే సర్వలోకానాం భిషజే భవరోగిణామ్;
నిధయే సర్వవిద్యానాం దక్షిణామూర్తయే నమః.

గురుస్తవము

శ్రీశుద్ధాన్వయవారిరాశిశశినౌ కాండిన్యగోత్రాంచితౌ
విద్యార్థివ్రజవత్సలౌ సుచరితౌ సాంగత్రయీపారగౌ;
రాజద్రాజసుపూజితౌ సవినయం సాభ్రాత్రభాజౌ గురూ
ప్రాజ్ఞౌ వేంకటకృష్ణనామసుమనో నాగేశ్వరాఖ్యౌ భజే

దైవజ్ఞవంశావళిః

శ్రీమజ్జ్యోస్యుల వంశమౌక్తికమణి ర్బ్రహ్మేశజాలాగ్రణి
శ్శుద్ధాత్రేయ మహర్షి గోత్రమహితో మోహాదివిధ్వంసకృత్;
విశ్వఖ్యాత చరాశ్వలాయన మహర్షి ప్రోక్త సూత్రాంచిత
శ్శైవాచార పరాయణోహి కనకారాధ్య స్స ముజ్జృంభతే.
తస్య వ్యాత్మభవో భవాంఘ్రియుగళీసద్భక్తి కుంభోద్భవో
దూరోత్సారిత ధూర్తమానసచయో యోగోల్లసత్ప్రాభవః;
సల్లీలాయుత మల్లికార్జున సమాఖ్యాఖ్యాత దిగ్వైభవో
దేశే మన్యత నేచ కాస్తి పరవస్తూపాస్త్యపాస్తోద్భవః.
తస్యాహం తనయ స్సమిద్ధ వినయ స్సర్వేశ్వరాంఘ్రిద్వయీ
సేవాసాదిత తత్కృపాధిగత సత్యాత్మ ప్రబోధోదయ;
శ్రీమజ్జ్యోతిష తంత్రవారిధినిగాహోదగ్రశుద్ధాశ్రమ
స్సాధుశ్శ్రీ కనకాహ్వయో వ్యరచయన్ పంచాంగ మేత న్ముదా.

సంవత్సరాది దివసకృత్యము

అబ్దాదౌ బంధుసంయుక్తో మంగళస్నాన మాచరేత్;
వస్త్రై రాభరణై ర్దేహ మలంకృత్య తత శ్శుచిః.
విఘ్నేశం భారతీం ఖేటాన్ దైవజ్ఞ మభిపూజ్యచ ;
సంవత్సరఫలం సమ్యక్ శ్రుత్వా విప్రాన్ సమర్చయేత్.

ఈ (ఆంధ్ర) దేశమున లోకవ్యవహారముకొఱకు చాంద్రమానాబ్దము గ్రహించునది. శేషాచలమునకు దక్షిణదేశమున సౌరమానాబ్దము గ్రహించునది. వింధ్యమున కుత్తరదేశమున బార్హస్పత్యమానాబ్దము గ్రహించునది. అంతటను గురూదవశమునమార్గశీర్షాబ్దమును గ్రహించునది. చాంద్రమానము ననుసరించి ఈ సంవత్సరమునకు ప్రమోదూత నామ సంవత్సరమని పేరు:—సౌరమానము ననుసరించి చైత్ర శు ౧ మొదలు చైత్ర శు ౧౪ వరకు శుక్ల నామసంవత్సరమనియు, అటుపైని సంవత్సరాంతమువరకు ప్రమోదూత నామ సంవత్సరమనియు పేరు. బార్హస్పత్యమానము ననుసరించి, ఈసంవత్సర చైత్ర శు ౧ లగాయతు జ్యేష్ఠ బ ౫ వరకు వృష నామ సంవత్సరమనియు, అటుపైని చిత్రభాను సంవత్సరమనియు పేరు.

ఈ ప్రమోదూతనామసంవత్సరము నాటికి

సృష్ట్యాదిగత సౌరాబ్దములు	౧౯౫,౫౮,౮౫,౦౩
కల్యాది గతాబ్దములు	౫౦౩
శాలివాహనశకగతాబ్దములు	౧౮౫
ప్రభవాది గతాబ్దములు	
హూణశకగతాబ్దములు	౧౯౩౦-౩
ఫసలీ	౧౩౩౯–౧౩౪
హిజిరి	౧౩౪

అగుచున్నది.

సకలకల్యాణభాజన మైన ఈ ప్రమోదూతనామ సంవత్సరవ నాటికి సౌరసిద్ధాంతము ననుసరించి ఆదిసృష్టికర్తయగు బ్రహ్మయొక్క పరమాయువు మున సగమునకుపైన మొదటి వత్సరమున, మొదటిమాసమున, మొదటి పక్షమున, మొదటిదినమున పగలు, ౧౩ గడియల ౪౨ విగడియలు గడచినది.

చాంద్రమానాబ్దఫలము

శ్లో. సువృష్టి స్సర్వదేశానాం ధనధాన్యసమృద్ధయః;
క్షేమం సుభిక్ష మారోగ్యం ప్రమోదే ధర్మ ఈదృశః.

సౌరమానాబ్దఫలము

శ్లో. శుక్లాబ్దే నిఖిలా లోకా స్సుఖిన స్స్వజనై స్సహ;
రాజానో యుద్ధనిరతా పరస్పరజయేచ్ఛయా.

ఈ ఫలము సంవత్సరారంభమునుండి చైత్ర శు ౧౪ వరకు.

తరువాత సంవత్సరాంతము వరకు పైన చెప్పిన చాంద్రమాన ప్రమోదూత సంవత్సరఫలమును జరుగును.

బార్హస్పత్యమానాబ్దఫలము

శ్లో. వివిధై రన్నపానాద్యైః హృష్టపుష్టాంగచేతసః;
మదోన్మత్తాఽఖిలా లోకా వృషాబ్దే వృషసన్నిభాః.

ఈ ఫలము సంవత్సరారంభమునుండి జ్యేష్ఠ బ ౫ వరకు.

తరువాత సంవత్సరాంతము వరకు చిత్రభానుసంవత్సర ఫలము.

శ్లో. చిత్రార్ఘ వృష్టి స్సస్యాద్యై ర్విచిత్రా నిఖిలా ధరా;
నిరాకులాఖిలా లోకాః చిత్రభాన్వాఖ్యవత్సరే.

గురూదయాబ్దఫలము

శ్లో. సోమవర్షే త్వనావృష్టిః సస్యహాని రనేకధా;
రాజానో యుద్ధనిరతా శ్చాన్యోన్యవధకాంక్షిణః.

ఈ ప్రమోదూత సంవత్సరమునకు రాజు మొదలయిన పరిపాలక వర్గము-తత్ఫలము:

రాజు-చంద్రుడు

శ్లో. సోమస్య రాజ్యే ఽఖిలలోకగేహ
కల్యాణకార్యాణి గవాం వివృద్ధిః;
వృష్టిప్రభూతా బహుసస్యసంపత్
సౌఖ్యం జనో విందతి రోగహానిః.

ఈ ఫలము విదర్భ పాంచాల సౌరాష్ట్ర దేశముల కధికముగా కలుగును.

మంత్రి-సూర్యుడు

శ్లో. సూర్యే ప్రధానే జ్వలితా ధరిత్రీ
క్షుధాభిభూతం జగ దల్పసస్యమ్;
మహోగ్రతా రోగభయం జనానాం
యుద్ధం నృపాణా మతులం సువృష్టిః.

ఈ ఫలము పౌండ్ర కళింగ దేశములయం దధికముగా గలుగును.

సేనాధిపతి-శుక్రుడు

శ్లో. సువృష్టి రత్యంతసమృద్ధసస్యం
సుభిక్ష మర్ఘం బహుళం ధరిత్ర్యాం;
నరాః స్త్రియః కామరతాః ప్రవృత్తాః
సైన్యాధిపత్యే ఖలు భార్గవస్య.

ఈ ఫలము అన్ని దేశములయందు ప్రాప్తించును.

సస్యాధిపతి-బుధుడు

శ్లో. మధ్యవృష్టి ర్మందసస్యం మేఘా వాతేన పీడితాః;
త్రసంతి మనుజా నిత్యం బుధే సస్యాధిపే సతి.

ఈ ఫలము ఘూర్జరయవన దేశముల కెక్కుడుగా గలుగును.

ప్రకారాంతరముగా-సస్యాధిపతిఫలము

శ్లో. జలధాన్యాని సర్వాణి స్థలధాన్యాని యానిచ;
పాండుభూమిస్తు ఫలితా బుధే సస్యాధిపే సతి.

ధాన్యాధిపతి-చంద్రుడు

శ్లో. బహుక్షీరప్రదా గావః సర్వేవ్యాధివివర్జితాః;
సుభిక్షంచ మహావర్షం చంద్రే ధాన్యాధిపే సతి.

ఈ ఫలము అన్ని దేశములకు ప్రాప్తించును.

అర్ఘాధిపతి-శని

శ్లో. వృష్టిస్తు మధ్యార్ఘపతౌ శనౌ చే
దాతంకచోరాగ్నియుతా మహీ స్యాత్;
భయం భవే దన్నసమృద్ధి రల్పా
కృష్ణాని సస్యాని ఫలంతి భూమౌ.

ఈ ఫలము అన్ని దేశములకు ప్రాప్తించును.

మేఘాధిపతి-సూర్యుడు

శ్లో. మహద్భయం ఫలం స్వల్పం వర్షం స్యాత్ ఖండమండలే;
రక్తసస్యం సుఫలితం సూర్యే మేఘాధిపే సతి.

ఈ ఫలము ఆంధ్రదేశమున కెక్కుడుగా కలుగును.

రసాధిపతి-శుక్రుడు

శ్లో. సుగంధవస్తూని సితే రసేశే నిర్గంధవస్తూని రసాధికాని;
క్షీరాణి సర్వాణిచ కందమూలఫలానిపుష్పాణి బహూనిచస్యుః.

ఈఫలము కొంకణమాగధ దేశములకు ఎక్కువ ప్రాప్తించును.

నీరసాధిపతి-బుధుడు

శ్లో. గారుత్మతాని రత్నాని ధాన్యాని వివిధానిచ;
సర్వాణి వృద్ధి మాయాంతి బుధే నీరసనాయకే.

[ఈఫలము మాళవదేశమున కెక్కువకలుగును.]

పశుపాలకుడు-శ్రీకృష్ణుడు

శ్లో. పశువృద్ధి స్సుభిక్షంచ బహుసస్యార్ఘసంపదః;
సంపూర్ణతృణవృష్టిశ్చ గోపాలే పశునాయకే.

స్థానసంరక్షకుడు-బలరాముడు

శ్లో. బలభద్రే ప్రవర్ధనమ్.

పురోహితుడు-బుధుడు

శ్లో. పురోహితే యదా సౌమ్యే బుద్ధియుక్తాః పురోహితాః;
జనానాం సుఖ మత్యంతం రాజాన స్సుఖసంయుతాః.

పరీక్షకుడు-కుజుడు

శ్లో. చోరాగ్ని శస్త్రబాధాచ ఫలితా రక్తజాతయః;
రక్తద్రవ్యసమృద్ధి స్స్యా ద్భూమిసూనౌతు పరీక్షకే.

గణకుడు-గురువు

శ్లో. గణకేతు సురాచార్యే గణకా స్సూక్ష్మబుద్ధయః;
నరాణాం సుఖ మత్యంతం ద్విజా శ్చాధ్వరతత్పరాః.

గ్రామపాలకుడు-సూర్యుడు

శ్లో. గ్రామాణాం పాలకే సూర్యే క్రూరాః స్యుర్గ్రామవల్లభాః;
ప్రజాపీడారతా నిత్యం మధ్యసస్యార్ఘవృష్టయః.

దైవజ్ఞుడు-శని

శ్లో. దైవజ్ఞే భానుతనయే దైవజ్ఞా మంత్రబుద్ధయః;
కృష్ణధాన్యాభివృద్ధిశ్చ మ్లేచ్ఛానాం జాయతే సుఖమ్.

ఈపురోహితాది ఫలములు సర్వదేశములకు వర్తించును.

మేఘము-వర్షము

ఈ ప్రమోదూత సంవత్సరమునకు సంవర్తనామక మేఘము మేరువునకు ఉత్తరభాగమునందు పుట్టుచున్నది.

శ్లో. వాయుపూరితతోయంచ వర్షణం సర్వదిక్షు చ;
లవణార్ణవపర్యంతం సంవర్తే మేఘలక్షణమ్.

వర్షము-మూడుతూములు

శ్లో. త్ర్యాఢకే మధ్యవృష్టిః.

ఫలము: ఇందు పదిపాళ్లు సముద్రమునను, ఆరుపాళ్లు పర్వతములయందును, నాల్గుపాళ్లు భూమిపైనను వర్షించును. ఇట్లు ఇంద్రుడు నియమించినాడు.

తూముయొక్క పరిమాణము

శ్లో. షష్టియోజన విస్తీర్ణం శతయోజన మున్నతమ్;
ఆఢకస్య ప్రమాణంతు దేవమానేన గణ్యతే.

వర్షధాన్యాదుల వృద్ధిక్షయములు

వర్షము ౧౫; ధాన్యము ౧౮; శీతము ౯; తృణము ౮; ఉష్ణము ౧౩; మారుతము ౮; ప్రజావృద్ధి ౧౬; ప్రజాక్షయము ౧౬; రాజవిద్వరము ౧౧; ఉగ్రము ౧౧; పుణ్యము ౧౭; పాపము ౧౧; వ్యాధులు ౮; ఆరోగ్యము ౯; ఆచారము ౮; దుష్ప్రవర్తనము ౯; మరణము ౧౧; జన్మము ౧౬; దేశోపద్రవము ౧౮; దేశస్వాస్థ్యము ౨౧; చోరభయము ౨౧; చోరనాశనము ౧౯; అగ్నిభయము ౧౩; తచ్ఛాంతి ౮; మృగోపద్రవము ౨౧; మృగక్షయము ౧౩; కీటకభయము ౮; కీటకనాశనము ౯; మూషకోత్పత్తి ౨౧; తన్నాశనము ౯; సర్పోత్పత్తి ౮; సర్పనాశనము ౧౮; కామము ౬; లోభము ౫; మోహము ౨౧; మదము ౧౫; మాత్సర్యము ౫; సుఖము ౯; దుఃఖము ౧౫; భోగము ౮; విడంబము ౫; మనోవ్యథ ౧౯; ద్వేషము ౧౫; ప్రతిష్ఠ ౯; అప్రతిష్ఠ ౧౯; ద్యూతము ౧౧; మత్తత ౧౯; పురుషోత్పత్తి ౯; స్త్రీజనోత్పత్తి ౧౧; ధాతువాదము ౨౧; భయము ౯; శౌర్యము ౧౩; దుష్టనిగ్రహము ౧౮; శిష్టపరిపాలనము ౨౧; సత్యము ౮; అసత్యము ౯; విశ్వాసము ౧౧; అవిశ్వాసము ౧౩; దయ ౧౫; నిర్దయ ౧౮; న్యాయము ౧౯; అన్యాయము ౧౯; జ్ఞానము ౪; అజ్ఞానము ౧౮; కాపట్యము ౧౧; నిష్కాపట్యము ౧౯; ధార్మికము ౯; గోమాయువృద్ధి ౪; తన్నాశనము ౧౦; సస్యకీటవృద్ధి ౧౦; సస్యకీటనాశనము ౪; శలభవృద్ధి ౧౩; శలభనాశనము ౪; మశకవృద్ధి ౧౬; మశకనాశనము ౧౬; మత్కుణవృద్ధి ౮; మత్కుణనాశనము ౪; వృశ్చికవృద్ధి ౧౬; వృశ్చికనాశనము ౧౬; వ్యాఘ్రవృద్ధి ౪; వ్యాఘ్రనాశనము ౧౧; ధేనువృద్ధి ౨; ధేనునాశనము ౨; మహిషవృద్ధి ౬; తన్నాశము ౪; ఛాగవృద్ధి ౬; తన్నాశము ౩; మృగవృద్ధి ౨; తన్నాశము ౬; అశ్వవృద్ధి ౩; అశ్వనాశము ౬; గజవృద్ధి ౫; గజనాశనము ౪; ఉష్ట్రవృద్ధి ౪; ఉష్ట్రనాశము ౫; విప్రవృద్ధి ౭; విప్రనాశము ౫; క్షత్రియవృద్ధి ౬; క్షత్రియనాశము ౬; వైశ్యవృద్ధి ౬; వైశ్యనాశము ౨; శూద్రవృద్ధి ౪; శూద్రనాశనము ౨; మ్లేచ్ఛవృద్ధి ౨; మ్లేచ్ఛనాశనము ౩; సంకరవృద్ధి ౭; సంకరనాశనము ౬; వజ్రవృద్ధి ౬; వైడూర్యవృద్ధి ౩; గోమేధికవృద్ధి ౬; పుష్యరాగవృద్ధి ౨; మరకతవృద్ధి ౩; మాణిక్యవృద్ధి ౪; నీలవృద్ధి ౫; మౌక్తికవృద్ధి ౫; విద్రుమవృద్ధి ౬; సువర్ణవృద్ధి ౧౧; రజతవృద్ధి ౧౦; తామ్రవృద్ధి ౪; కాంస్యవృద్ధి ౭, లోహవృద్ధి ౯, అయోవృద్ధి ౨; త్రపువృద్ధి ౧౧; సీసవృద్ధి ౧౦; రసవృద్ధి ౬; వ్రీహివృద్ధి ౯; వ్రీహినాశము ౧౯; శాలివృద్ధి ౧౪; శాలినాశము ౧౧; కుళుత్థవృద్ధి ౯; తన్నాశము ౯; తిలవృద్ధి ౧౬; తిలనాశము ౬; మాషవృద్ధి ౧౦; మాషనాశము ౯; సర్షపవృద్ధి ౬; తన్నాశము ౧౬; చణకవృద్ధి ౧౪; చణకనాశము ౧౬; ఆఢకవృద్ధి ౧౬; ఆఢకనాశము ౧౬; గోధుమవృద్ధి ౧౨; గోధుమనాశము ౧౨; కోద్రవవృద్ధి ౧౨; కోద్రవనాశము ౧౨; ప్రియంగువృద్ధి ౧౨; ప్రియంగునాశము ౧౨; యావనాళవృద్ధి ౧౨; యావనాళనాశనము ౧౨; శ్యామాకవృద్ధి ౧౨, శ్యామకనాశనము ౧౨; రాజమాషవృద్ధి ౧౨; రాజమాష నాశనము ౧౨; నీవారవృద్ధి ౧౨; నీవారనాశనము ౧౨; శింబికవృద్ధి ౧౨; శింబికనాశము ౧౨; అతివృష్టి ౧౧; అనావృష్టి ౧౫; మూషకవృద్ధి ౯; శలభవృద్ధి ౫; శుకవృద్ధి ౧౭; స్వచక్రభయము ౯; పరచక్రభయము ౧౧; క్షుధ ౬; తృష్ణ ౯; నిద్ర ౧౬, ఆలస్యము ౧౩; ఉద్యోగము ౯; శాంతము ౯; క్రోధము ౮; దంభము ౩; మిత్రభేదము ౧౮; రసనిష్పత్తి ౧౭, ఫలనిష్పత్తి ౧౫; ఉత్సాహము ౩; విద్యుత్ ౪; శిలాపాతము ౫; గర్జనము ౬; అండజములు ౧౬; స్వేదజములు ౧౮; ఉద్భిజ్జములు ౯; జరాయుజములు ౯; స్థావరములు ౧౩; ఇతర జీవరాసులు ౧౬.

మేషసంక్రాంతి కాలము-ఫలము

ఈసంవత్సరము-చైత్ర శుక్ల ౧౬ ఆదివారమునాడు సూర్యోదయాది ఘ ౨౩-౫౯ విఘడియలకు సూర్యుడు మేషరాశియందు ప్రవేశించును.

కాలఫలము

శ్లో. దివాచే న్మేషసంక్రాంతి రనర్ఘకలహప్రదా.

గ్రంథాంతరే: అపరాహ్ణే లోకపీడా.

వారఫలము

శ్లో. దుర్భిక్షం రవివాసరే.

ఈఫలములు ద్రావిడ గౌడదేశముల కెక్కుడుగా ఫలించును.

ఆర్ద్రానక్షత్ర ప్రవేశకాలము-ఫలము

ఈసంవత్సర జ్యేష్ఠ కృష్ణ ౧౧ శనివారము అశ్వినీనక్షత్రము అతిగండ నామయోగము భద్రాకరణము సూర్యోదయాది ౪౭-౩౭ విఘడియలకు, సూర్యుడు ఆర్ద్రానక్షత్రమున ప్రవేశించును

తిథిఫలము:	ఏకాదశ్యాం సుభిక్షకృత్
వారఫలము:	మందే మందఫలం భవేత్
నక్షత్రఫలము:	ఆర్ద్రాప్రవేశో చాశ్విన్యాం సర్వసస్యాభివృద్ధయః
యోగఫలము:	అతిగండే యుద్ధకృత్
కరణఫలము:	విష్ట్యాం వృష్టివినాశనమ్
కాలఫలము:	రాత్రౌ సస్యాభివృద్ధి స్స్యాత్

భరణ్యాది మణ్డలఫలము-క్షేమము

జ్యేష్ఠ శుక్ల ప్రతిపద్యుక్త గురువారఫలము

శ్లో. సుభిక్షం క్షేమ మారోగ్యం వృష్టిసస్యాభివర్ధనమ్;
ప్రజారోగ్యం మహత్సౌఖ్యం జ్యేష్ఠాదౌ గురువాసరే.

ఆషాఢ శు. ౦ స్వాతీనక్షత్రఫలము

శ్లో. ఆషాఢస్య సితే పక్షే దశమీ యది సంయుతా;
స్వాతీయుక్తేన చంద్రేణ మహార్ఘం సువృష్టికృత్.

ఆషాఢ శు ౫ భౌమవారఫలము

శ్లో. భౌమే యుద్ధం విజానీయాత్.

ఆషాఢకృష్ణ రోహిణీయుక్తైకాదశీ ఫలము

శ్లో. ఏకాదశ్యాంతు మధ్యమం.

ఈవాలుగు ఫలములు, చాంద్రమానమునకు ఎక్కువగా ప్రవర్తించును.

గ్రహముల చారము :—

కుజచారఫలము

కుజవక్రఫలము :

ప్రదీపగే పంచదశేచ ధిష్ణ్యే ధరాసుతే షోడశధిష్ణ్యగేచ;
రక్తాసనం నామ భవేత్తు తత్ర సుభిక్షకృత్స్వామయ శస్త్ర [వృద్ధిః.

ఈ సంవత్సరారంభమున పూర్వాభాద్ర ౧ వ పాదమునుంచి ఆశ్లేష ౪ వ పాదమువరకు ఋజుగతిచే ౧ పుష్య శు ౧౦ వరకు, అది మొదలు సంవత్సరాంతమువరకు పుష్యమి ౨ వ పాదమువరకు వక్రగతిచేతను సంచరించును.

యామ్యసార్పవిశాఖాసు త్రిపూర్వేషుచ భూమిజః;
కరోతి మహతీం వృష్టిం వాపిపూర్ణా వసుంధరా.

బుధచారఫలము

శ్లో. ఆర్ద్రాదిపితృభాంతేషు దృశ్యతే యది చంద్రజః;
తదా దుర్భిక్షకలహా రోగాణాంచాపి వృద్ధికృత్;
పౌషాషాఢశ్రావణవైశాఖే ష్వింద్విజ స్స మాఘేషు,
దృష్ట శ్శుభాయ జగతాం శుభఫలకృత్త్వస్తగ స్తేషు.
ఇషోర్జమాసయో ర్వహ్ని శస్త్రదుర్భిక్ష కారకః;
ఉదిత శ్శశిజో న్యూణా మితరేషు శుభప్రదః.

గురుచారము

గురువు ఈసంవత్సరారంభమునుండి జ్యేష్ఠ శు ౧ వరకు వృషభరాశియందును, అది మొదలు సంవత్సరాంతమువరకు మిథునరాశియందును సంచరించును.

శ్లో. వృషరాశిగతే జీవే పశుస్త్రీశిశునాశనమ్;
మధ్యవృష్టి స్సస్యనాశః నృపాణాం సమరం మహత్.

శ్లో. సురేంద్రవంద్యే భువి యుగ్మరాశౌ
గతే క్షితీశాః కలహోత్సుకా స్యుః;
ఈతే ర్భయం శస్త్రభయం నరాణాం
క్వచి త్ప్రవర్షంతి పయోధరాశ్చ.

శుక్రచారము

కార్తిక బ ౧౧	పడమర అస్తమించును
మార్గశిర్ష శు ౬	తూర్పున ఉదయించును
అనూరాధ నక్షత్రమున	అస్తమించును
విశాఖ నక్షత్రమున	ఉదయించును.

శ్లో. స్వాతిత్రయే భృగో శ్చాస్తే బోధయేచ్చ ప్రవర్షతి;
ఉదయాస్తమయే యాతి శుక్లపక్షే యదా భృగుః.
గజాశ్వరాజపుత్రాణాం శోణితం పిబతే మహీ;
ఉదయాస్తమయే యాతి కృష్ణపక్షే యదా సితః.
గజాశ్వరాజపుత్రాణాం వృద్ధిం స కురుతేఽన్వహమ్.

శనిచారము

ఈ సంవత్సరప్రారంభమునుండి ఆషాఢశుద్ధ నవమి వరకు పూర్వాషాఢ నక్షత్రమందును, అదిమొదలు కార్తిక బ ౫ వరకు మూలానక్షత్రమందును, అదిమొదలు ఫాల్గున బ ౧౧ వరకు పూర్వాషాఢ నక్షత్రమందును, అదిమొదలు సంవత్సరాంతము వరకు ఉత్తరాషాఢ నక్షత్రమందును సంచరించును.

సంవత్సరారంభమునుంచి సంవత్సరాంతమువరకు ధనుస్సునందు ఉండును.

శ్లో. కాశీకోసలపాంచాల ఫలహ్యామ్లగోఽర్క జః;
అప్యగోఽర్కే కోసలాంగవంగమాగధపాండ్యహృత్.

శ్లో. మందే స్థితే ధన్విని వృష్టిహానిః
స్యాద్భూపతీనాం కలహం మహోగ్రమ్;
పాంచాలకాశీకురుకోసలాశ్చ
నష్టాశ్చ కాశ్మీరకళింగవంగాః.

గురుశుక్రమౌఢ్యనిర్ణయము

ఈ సంవత్సరము జ్యేష్ఠ శు ౯ మొదలు ఆషాఢ శు ౧౧ వరకు గురుమౌఢ్యము.

కార్తిక బ ౧౧ మొదలు మార్గశీర్ష శు ౬ వరకు శుక్రమౌఢ్యము.

పుష్కరప్రవేశము

ఈ సంవత్సరము జ్యేష్ఠ శు ౧ గురువారమున సరస్వతీనదీ పుష్కరప్రవేశము.

మకరసంక్రాంతికాలము-ఫలము

ఈ సంవత్సర పుష్య బ ౧౧ బుధవారమున అనూరాధా నక్షత్రమున గండనామయోగమున బవకరణమున సూర్యోదయాది ఘడియ ౦-౪౬ విఘడియలకు సూర్యుడు మకరరాశియందు ప్రవేశించును.

అస్య పురుషస్య మందాకినీ నామధేయః, రాజ్ఞామరిష్టం; శంఖమోదకస్నానం, స్త్రీణామరిష్టమ్; శ్వేతవస్త్రమ్, ఆరోగ్యం; కస్తూరీగంధమ్, స్త్రీణా మరిష్టమ్; పున్నాగపుష్పమ్, యశోహానిః, మాణిక్యాభరణమ్, మణినాశనమ్; సువర్ణపాత్రే భక్షణమ్, సువర్ణహానిః; అన్నాహారమ్, రోగభయమ్, నారికేళఫలభక్షణమ్, పీడా; సింహవాహనమ్; మృగనాశనమ్; ముసలాయుధమ్, యుద్ధం; శ్వేతచ్ఛత్రం, ఆరోగ్యమ్; వీణాధారణమ్, అరిష్టమ్; పూర్వాదిగ్యానం, తద్దేశానా మరిష్టమ్; కించిత్ స్మితచేష్టా, ప్రజాపీడా; నివిష్టావస్థా, సస్యవృద్ధిః.

పక్షఫలమ్:

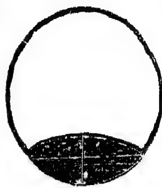
శ్లో. కృష్ణపక్షే యదా పుష్యే మకరస్థే దివాకరే;
సుభిక్షం క్షేమ మారోగ్యం సువృష్టి సస్యసంపదః.

తిథిఫలము జనానుకూలము; వారఫలము శుభము; నక్షత్రఫలము పశూనామరిష్టము; లగ్నఫలము క్షయము; ముహూర్తఫలము మధ్యమము.

శ్లో. సంక్రాంతిపురుషో ధార్యావర్ణద్రవ్యం న స్పృధిమ్;
తస్మాత్సర్వప్రయత్నేన వర్ణద్రవ్యం నివృత్తయేత్.

చంద్రగ్రహణము

ఈ సంవత్సర ఆశ్వయుజ శు ౧౫ భౌమవాసరమున రేవతీద్వితీయచరణమున, రాహుగ్రస్తమైన ఖండసోమోపరాగము, ఈశాన్యమున.

	ఘ. వి.	ఘం ని.
స్పర్శకాలము	౧౫-౨౬	రాత్రి ౧౨-౨౧
మధ్యకాలము	౧౬-౯	౧౨-౩౧
వాయవ్య మోక్షకాలము	౧౭-౮	౧౨-౫౧.

మాసఫలం

శ్లో. కాంభోజచీనయవనాన్ సహశల్యకృద్భి
ర్బాహ్లీక సింధుతటవాసిజనాంశ్చ హన్యాత్;
ఆవర్తపౌండ్రభిషజశ్చ కిరాతదేశాన్
దుష్టో గ్రహోశ్వయుజ భూమి సువృష్టికృచ్చ.

ఈ గ్రహణము అర్ధరాత్రపరము సంభవించుటచే పూర్ణిమాప్రయుక్త శ్రాద్ధాదులు, నిత్యభోజనాదులు, మూడుయామముల ప్రాచధిగా చేయవచ్చును.

మీన, మేష, మిథున, కర్కాటక, సింహ, కన్యారాశుల యందు జననమొందినవారును, రేవతి, ఉత్తరాభాద్ర అశ్వినీ నక్షత్రముల యందు జననమొందినవారును శాంతిచేసుకొనవలెను.

ప్రకారాంతముగా, మీన, మేష, సింహ, ధనుస్సులయందు జననమొందినవారు శాంతిచేసుకోవలెను.

కందాయములు

అ	భ	కృ	రో	మృ	ఆర్ద్ర	పున	పుష్య	ఆశ్లే	మ
౬	౧	౪	౭	౨	౫	౦	౩	౬	౧
౧	౨	౧	౧	౨	౦	౧	౧	౦	౧
౧	౪	౨	౦	౩	౧	౪	౨	౮	౩

పూఫ	ఉఫ	హ	చి	స్వా	విశా	అనూ	జ్యే	మూ
౪	౭	౨	౫	౧	౩	౬	౧	౪
౨	౦	౧	౨	౦	౧	౨	౦	౧
౧	౪	౨	౦	౩	౧	౪	౨	౦

పూషా	ఉషా	శ్ర	ధని	శత	పూభా	ఉభా	రే
౭	౨	౫	౧	౩	౬	౧	౪
౨	౦	౧	౨	౦	౧	౨	౦
౩	౧	౪	౨	౦	౩	౧	౪

శ్లో. ఆదిశూన్యే మహావ్యాధిః మధ్యశూన్యే మనోవ్యథా;
అంత్యశూన్యే ఫలం స్వల్పం త్రిశూన్యం నిష్ఫలం భవేత్.

శ్లో. విషమేష్వర్థలాభం స్యాత్ సమేతు సమతా భవేత్;
శూన్యే శూన్యత్వ మాప్నోతి కందాయఫల మీదృశమ్.

ఆదాయ వ్యయములు

	ఆ.	వ్య.		ఆ.	వ్య.
మేషవృశ్చికములకు	౧౪	౨	సింహమునకు	౮	౨
వృషభతులలకు	౮	౧౧	ధనుర్మీనములకు	౨	౧౧
మిథునకన్యలకు	౧౧	౮	మకరకుంభములకు	౫	౫
కర్కాటకమునకు	౫	౮	సర్వరాసులమొత్తము	౫౩	౪౭

రాజపూజావమానములు

	పూ.	అ.		పూ.	అ.
మేషవృశ్చికములకు	౪	౭	సింహమునకు	౮	౨
వృషభతులలకు	౧	౪	ధనుర్మీనములకు	౨	౧
మిథునకన్యలకు	౩	౬	మకరకుంభములకు	౩	౩
కర్కాటకమునకు	౪	౨			

సంవత్సర ఫలములు

అశ్విని, పుష్యమి, స్వాతి, అభిజిత్,	ఈనక్షత్రములకు	రోగము
భరణి, ఆశ్లేష, విశాఖ, శ్రవణము	,,	రాజపూజ్యత
కృత్తిక, మఖ, అనూ, ధనిష్ఠ	,,	యుద్ధము
రోహిణి, పుబ్బ, జ్యేష్ఠ, శతభిషం	,,	భూషణము
మృగశీర్ష, ఉత్తర, మూల, పూర్వాభాద్ర	,,	మనస్తాపము
ఆర్ద్ర, హస్త, పూర్వాషాఢ, ఉత్తరాభాద్ర	,,	ఆయువ్యం
పునర్వసు, చిత్త, ఉత్తరాషాఢ, రేవతి,	,,	అర్థలాభము

వెలల హెచ్చుతగ్గులు

చాంద్రమానము ననుసరించి:

ఆషాఢ, మార్గశీర్ష మాసములయందు వెలలు హెచ్చుగ నుండును.

చైత్ర, వైశాఖ, జ్యేష్ఠ, భాద్రపద, ఆశ్వయుజ, ఫాల్గున, పుష్య, మాఘములయందు వెలలు సమముగ నుండును.

శ్రావణ, కార్తిక మాసములయందు వెలలు తక్కువగ నుండును.

సౌరమానము ననుసరించి:

మేష, కటక, తులా, ధనుర్మాసములయందు ధరలు హెచ్చుగ నుండును.

కన్యా, మకర, కుంభ మాసములయందు సమముగ నుండును.

వృషభ, మిథున, సింహ, వృశ్చిక, మీన మాసములయందు తక్కువగ నుండును.

వర్షయోగములు - తద్భంగములు

చైత్రమాసము:

ఈశుద్ధపాడ్యమి మొదలు పూర్ణిమవరకు సూర్యుడు రేవతీనక్షత్రమునందు సంచరించుకాలమున బుధ, గురు, శుక్ర, రాహుకేతువులు వాతినాడియందును, శని సౌమ్యనాడియందును, కుజుడు రసనాడియందును ఉండుటవల్ల అచ్చటచ్చట తుషారవృష్టి కలుగును.

ఈ శు ౧౫ మొదలు బ ౧౪ వరకు సూర్యునియొక్క అశ్వినీనక్షత్ర సంచారకాలమునందు కుజుడు రససౌమ్యనాడులయందును, శని సౌమ్యనాడియందును బుధ, గురు, శుక్ర, రాహుకేతువులు వాతాతివాతనాడులయందు సంచరించుటచేతను, అంగారకచలనము వలనను వాయుసహిత స్వల్పవృష్టి కలుగును.

వైశాఖమాసము:

చైత్ర బ ౧౪ లగాయతు వైశాఖ శు ౧౩ వరకు సూర్యునియొక్క భరణీనక్షత్ర సంచారకాలమునందు, కుజుడు సౌమ్యదహన నాడులయందు, బుధ, గురు, శుక్రులు వాత, అతివాత, దహననాడులయందును, తదితరగ్రహములు దుష్టనాడులయందు ఉండుటచే ఉష్ణమధికమై పడమర గాలి వీచును.

ఈ శు ౧౩ మొదలు ఈ బ ౧౧ వరకు సూర్యునియొక్క కృత్తికా నక్షత్ర సంచారకాలమునందు సర్వగ్రహములు దుష్టనాడులయందు సంచరించుటచేత గాలితో కూడిన యెండలు మిక్కుటముగా కాయును.

జ్యేష్ఠమాసము:

వైశాఖ బ ౧౧ మొదలు జ్యేష్ఠ శు ౧౧ వరకు సూర్యునియొక్క రోహిణీ నక్షత్ర సంచారకాలమునందు శుక్రేతర గ్రహములన్నియు దుష్టనాడులయందు సంచరించుటచే ఉష్ణాధిక్యముతో కూడి గాలి యెక్కువగా వీచును.

ఈ శు ౧౧ మొదలు ఈ బ ౧౦ పర్యంతము సూర్యునియొక్క మృగశిరానక్షత్ర సంచారకాలమునందు గ్రహములన్నియు దుష్టనాడులయందు సంచరించుచున్నను శుక్రుడు శుభనాడియందు సంచరించుటచేత జలచంద్రకాలమున స్వల్పవృష్టి కలుగును.

ఆషాఢమాసము:

జ్యేష్ఠ బహుళ ౧౦ మొదలు ఆషాఢ శు ౧౦ వరకు సూర్యుని యొక్క ఆర్ద్రానక్షత్ర సంచారకాలమున సూర్యుడు ఆర్ద్రానక్షత్రమున స్త్రీపురుష నక్షత్రయుక్తుడై పూర్ణజలరాశియందు ప్రవేశించుటచేతను అంగారక చలనాది సుయోగములవల్లను బుధ, శుక్రులు శుభనాడులయందు సంచరించుటచే మంచి వర్షము కురియును

ఈ శు ౧౦ మొదలు ఈ బ ౮ పర్యంతము పునర్వసునక్షత్రమునందు సూర్యుడు సంచరించుకాలమున రవి బుధ గురు శుక్రులు సౌమ్యజలనాడులయందు సంచరించుటచే సస్యానుకూలముగ వర్షించును.

శ్రావణమాసము:

ఆషాఢ బ ౮ మొదలు శ్రావణ శు ౮ వరకు పుష్యమీనక్షత్రమున సూర్యుడు సంచరించుకాలమున సామాన్యముగ వానకురియును.

ఈ శు ౯ మొదలు బ ౭ వరకు సూర్యునియొక్క ఆశ్లేషా నక్షత్రసంచారకాలమునందు రవి బుధ గురుశుక్రులు జలనాడియందు సంచరించుటచేతనున్ను రవి నక్షత్రమునందు పాదజలరాశియందు ప్రవేశించుటచేతనున్ను సస్యానుకూలమైన వర్షము కురియును.

భాద్రపదమాసము

శ్రావణ బ ౭ మొదలు భాద్రపద శు ౬ వరకు సూర్యుని యొక్క మఘానక్షత్ర సంచారకాలమున అంగారక చలనాదులవల్లను, రవ్యాదిగ్రహములు సౌమ్యనాడులయందు సంచరించుటచేతనున్ను సస్యానుకూలమైన మంచివానలు కురియును.

భాద్రపద శు ౭ లగాయతు ఈ బ ౫ వరకు రవియొక్క పూర్వ ఫల్గునీనక్షత్ర సంచారకాలమునందు సామాన్యముగను సస్యానుకూలముగను వర్షించును.

ఆశ్వయుజమాసము

భాద్రపద బ ౪ మొదలు ఆశ్వయుజ శు ౪ లు వరకు సూర్యునియొక్క ఉత్తరానక్షత్ర సంచారకాలమునందు స్త్రీ పురుష నక్షత్రయుక్తుడై అర్ధజలరాశియందు ప్రవేశించుటచేతనున్ను రవి-కుజ బుధ-గురువులు సునాడులయందు సంచరించుటచేత మధ్యవృష్టి కలుగును

ఈ శు ౪ మొదలు ఈ బ ౩ లు వరకు రవియొక్క హస్తా నక్షత్రసంచారకాలమునందు పురశ్చక్రాది బలమువల్లను, రవి-కుజ-బుధ-గురువులు శుభనాడులయందు సంచరించుటచేతను, అంగారక చలనమువలనను ఖండవృష్టి మెండుగ కురియును.

ఈ బ ౩ లగాయతు కార్తిక శు ౩ వరకు సూర్యునియొక్క చిత్తానక్షత్ర సంచారకాలమునందు దేశభేదముచే సువృష్టి కలుగును.

కార్తికమాసము

ఈ శు ౩ మొదలు శు ౧౫ వరకు సూర్యునియొక్క స్వాతీ నక్షత్ర సంచారకాలమునందు మధ్యవృష్టి కలుగును.

ఈ శు ౧౫ లగాయతు బహుళ ౧౮ వరకు సూర్యునియొక్క విశాఖనక్షత్రకాలమున వాయుసహిత వృష్టి కలుగును.

దేశారిష్టయోగములు

చైత్ర శు ౧ మొదలు జ్యేష్ఠ శు ౧ వరకు గురు శనులకు షష్ఠాష్టకరూపదోషము, తదారభ్య సంవత్సరాంతము వరకు గురు శనులకు సమసప్తకరూపదోషము, చైత్ర బ ౧౧ మొదలు వైశాఖ బ సప్తమీవరకు గురు శుక్రులు ఏకరాశిస్థితరూపదోషము, జ్యేష్ఠ శు ౧ మొదలు బహుళ విదియవరకు గురు శుక్రులు ఏకరాశిస్థితరూపదోషము, శ్రావణ శుద్ధ ౭ సప్తమీ మొదలు ఆశ్వీజ శు ౧౮ వరకు గురు కుజులకు ఏకరాశిస్థితరూపదోషము, శ్రావణ శు ౭ మొదలు ఆశ్వీజ శు ౧౮ వరకు శని కుజులకు సమసప్తకరూపదోషము, మార్గశిర శు ౯ మొదలు పుష్య బ ౧౧ వరకు శని బుధులు ఏకరాశిస్థితరూపదోషము, మార్గశిర బ ౧౦ మొదలు పుష్య బ ౧౧ వరకు రవి శనులు ఏకరాశిస్థితరూపదోషము, వైశాఖ బ ౧౧ మొదలు ఆషాఢ శు ౮ వరకు కుజ రాహు సంయోగరూపదోషము.

ఫలము

శ్లో. రవిమందావేకరాశౌ దుర్భిక్షం వ్యాధిపీడనమ్;
బుధమందావేకరాశౌ నృపాణాం కలహం భవేత్.

శ్లో. గురుణా సౌరిణా వాపి రాహుర్యుక్తో ఽసినా శిఖి;
యోగశ్చండాలసంజ్ఞోయం [illegible]నాశనమ్.

శ్లో. యద్యేకరాశౌ గురుభార్గవౌ చేత్
గురోః కళత్రేవ భృగోస్తు పుత్రీ;
సిద్ధంహి యుద్ధం మనుజాధిపానాం
వృష్టేర్వినాశం సముపైతి తద్వత్.

శ్లో. యదారసౌరీ సురరాజమంత్రీ
యద్యేకరాశౌ సమసప్తకేవా;
అవంతి లంకాపురి మధ్యదేశే
క్షుధాభయం శస్త్రభయం నరాణామ్.

శ్లో. కుజకేతు సమాయోగే చోరరోగాగ్నిజం భయమ్
సర్వదేశేషు జంతూనాం కలహం వ్యాధితో భయమ్.

పంచాంగశ్రవణఫలము

యశ్శృణోతి మధుశుక్లపక్షకే వర్ష నాథ సచివాదికం ఫలమ్;
ప్రాప్నుయా ద్దురితముక్తనిగ్రహః ఆయురగ్ర సుఫలం యశస్సుఖమ్.
కన్యావనీ కాంచన దిగ్గజానాం గవాం సహస్రం సతతం ద్విజేభ్యః;
దత్వా ఫలం యల్లభతే మనుష్యస్తత్ఫలా న్యబ్దఫలాని శృణ్వన్.

రాజా మంత్రీ సస్యనాథో రసానా
మీశస్సార్ధం స్వామినో నీరసానామ్;
అర్ఘాధీశః కించ మేఘాధినాథో
దద్యుః శ్రేయః శృణ్వతాం తత్ఫలాని.

స్తోత్రార్ణవము.

మూఁడుభాగములు - భాగము 1-కి

వెల రూ. 0 12 0

ఇయ్యది భక్తవరుల పాలిటి నిధానము. భగవంతుని నామసంకీర్తనములఁ దనియింపజేసి ధన్యులుకాఁగోరు భక్తవరులకు ఎన్నెన్నిటినో దివ్యతమములగు స్తోత్రరత్నముల నొసంగఁ గల గ్రంథము, ఈ స్తోత్రార్ణవము ఒక్కటియే. స్తోత్రార్ణవము ఒక్కఁ శేరుచను మాత్రమేగాక గుణమణి గణములకుఁగూడ నర్ణవమే. ఇయ్యది చిరకాలమునుండి పెక్కు వ్యయప్రయాసలకు లోనయి అనేకము ప్రాచీనములగు గ్రంథరాజములనుండి సంగ్రహించిన స్తోత్రరత్నములతోనిండి మూఁడు తరంగములుగాఁ బ్రకటింపఁబడి యున్నది.

మొదటి తరంగమునందు వేదాంత వేద్యుని గుణగణమును బ్రశంసించునట్టి పురుషసూక్త శ్రీసూక్తాదులును, జితంతాస్తోత్రమంజరియును, తైత్తిరీయోపనిషత్తున శిక్షానంద భృగువల్లులును, మంత్రపుష్ప అపామార్జనాది స్తోత్రములును. లక్ష్మీరామకృష్ణాద్యష్టోత్తర శతనామాదిస్తోత్రములు మున్నగు ముప్పదియొక్క రత్నములు గలవు.

రెండవ తరంగమునందు ముకుందమాల ఆళవందారుస్తుతి గద్యత్రయము, శ్రీరంగరాజ స్తవము, క్షమా షోడశి, పరమార్థస్తుతి మున్నగు ముప్పదిమూఁడు స్తుతిరత్నము లున్నవి.

మూఁడవ తరంగమున పరాంకుశ పంచవింశతి, గోదాస్తుతి, రామానుజ సుప్రభాతము, యతిరాజ వింశతి, కూరేశవింశతి మున్నగు మహోత్తమములు వైష్ణవపారమ్యములు నగు ఇర్వదియారు స్తుతిరత్నములు కలవు.

శ్రీవైష్ణవజనంబులకు మాత్రమేగాక విష్ణుభక్తిగల ప్రతి మానవుడు పఠించి తరింపవలసినట్టి స్తోత్రము లెన్నేని గలవు. గ్రంథము ప్రత్యేక ప్రత్యేకముగా పారాయణోపయోగమగునట్టులు మూఁడుభాగములుగా చక్కనిబైండు చేయబడినది.

మాచే ప్రకటించబడు యితర పుస్తకముల పట్టిక వలయువారికి పంపెదము.

ఆర్. వెంకటేశ్వర్ అండు కో.,

ఆనంద ముద్రణాలయము,

లోన్ స్క్వేర్, మద్రాసు.

ఆరోగ్యమే ఐశ్వర్యము

వాజీకర

REGD

నపుంసకత్వమును తొలగించుటకు దివ్యౌషధము. దుర్భ్యాసాదులచే కలిగిన నరముల బలహీనత, దృష్టిమాంద్యము, జ్ఞాపకశక్తి లేకుండుట మున్నగు వానిని నిర్మూలించును. ధర పౌండు 1కి 5-0-0.

Consulting Physician:

ఆయుర్వేదాచార్య N. మాధవమేనన్, A.M.A.C.

మలబార్ ఆయుర్వేదిక్ స్టోర్సు,

Catalogue free. 107, బ్రాడ్వే, మదరాసు.

పి. కోదండరామపిళ్ళె

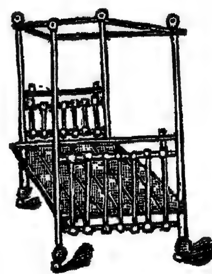
(లేట్ పి. యస్. పొన్నుస్వామిపిళ్ళగారి పుత్రుడు)

1854-వ సంIIలో స్థాపింపబడినది.

పి. పొన్నుస్వామిపిళ్లె బిల్డింగ్సు,

మేలైన గృహోపకరణ నిర్మాతలు, సప్లయిదారులు,

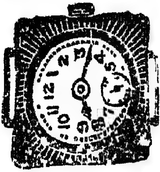
44, వెస్టు ఎస్ప్లనేడ్, జార్జిటౌను, మదరాస్.

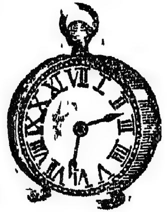

ఎంట్రన్సు హాలు, డైనింగు రూము, లైబ్రరీ, షాపులు, ఇంక ఆఫీసులకు కావలసిన అన్నివిధముల ఫర్నిచరులు, టేకుసామానులు, నల్లమాను, తెల్లమానులతో అనేక రకములతో ఇత్తడిచట్టములు పొన్నుతో సహా, చక్కఁగ చేర్చి, గట్టిగాను భద్రమైనవిగాను చేయబడును.

కోరినవారి కేవిధమగు సామానునకైనను సరే, కొయ్యపనులకైనను సరే ఎస్టిమేటు యివ్వబడును. ఒకసారి మా వస్తు ప్రదర్శన హాలు చూచినచో మీకు తృప్తి కలుగును. దూరపు స్థలములనుండి వచ్చు ఆర్డరులు సామానుల కగు రైల్వే చార్జికిగాను వాని కిమ్మతులతో మూడవవంతు సొమ్ము పంపిన మీదట, శ్రద్ధగ వి. పి. చేయబడును

P. KOTHANDARAMA PILLAI,
Cabinet Maker. 44. Esplanade, MADRAS.

గొప్ప తగ్గింపుధర గల చేతిగడియారము, లేడీ గడియారము మరియు టైమ్‌పీసు.

చందాదారులకు అపూర్వ యవకాశము.

ఈ గడియారము లన్నియు అందముగ తయారుగాబడి, చక్కని డయలు, గట్టి యంత్రములచే నిర్మింపబడినది. ప్రతియొకటి చక్కగ పనిచేసి, సరియైన గంటను తెలుపుచు, ఒక పర్యాయము "కీ" యిచ్చిన 36 గంటల కాలము పనిచేయును. 4 సంవత్సరముల గ్యారంటీ ప్రతి గడియారమున కివ్వబడును. గడియారము చేరిన 7 రోజల లోగా మనస్సుకు నచ్చకపోయిన ధనము వాపసు చేయబడును.

నెం.	పేరు	అసలు ధర	అమ్మకం ధర	నెం.	పేరు	అసలు ధర	అమ్మకంధర
1.	గోల్డుగిల్టు రిస్టువాచ్	12-0-0	6-0-0	2.	నిక్కల్ రిస్టువాచ్	10-0-0	5-0-0
3.	లేడీవాచ్	8-0-0	4-0-0	4.	జంట్సువాచ్	8-0-0	4 0-0
5.	అలార్‌మింగ్ టైముక్లాక్	7-0-0	4-0-0	6	టైమ్‌పీస్	4-0-0	2-0-0

పోస్టేజి అండ్ ప్యాకింగ్ ప్రత్యేకము. ఉత్తరప్రత్యుత్తరములన్నియు ఇంగ్లీషులోనే వ్రాయవలయును

CALCUTTA CLOCK Co.; 4, Dwan Lane, Hatkhola, CALCUTTA.

డాక్టరు ఆ. లక్ష్మీపతి బి. ఏ. ఎం. బి. అండు సి. ఎం. గారిచే స్థాపించబడిన

ఆంధ్రఆయుర్వేదిక్‌ఫార్మసి, లిమిటెడ్.

(శాస్త్రోక్తముగాతయారైనట్టియు, స్వచ్ఛమైన ఆయుర్వేదౌషధములకు సుప్రసిద్ధమైనస్థలము.)

హెడ్ ఆఫీసు 43, హారిస్‌రోడ్డు, మౌంటురోడ్డు పోస్టు, మద్రాసు.

చ్యవనప్రాశము

పరిశుభ్రమైన నవీనము లగు మూలికలచేతను, పండ్లచేతను, శాస్త్రసమ్మతముగ తయారుచేయబడినది. 1 క్షయవ్యాధియందును, శ్వాసాశయసంబంధము లగు వ్యాధులందును వాడుదురు. 2 కాడ్లివరు ఆయిలు అనబడెడు చేపనూనెకంటె అనేకమడుగులు ప్రశస్తమయినది. ఆకలిని పుట్టించి, బలమును గలిగించును. మంచి రుచిని గలిగించి, ఆకలిని పుట్టించును. 4 వరుసగ వాడుటచే శ్వాస, కాసవ్యాధులందు కఫమును బయల్వెడలించి, ఆయాసము ఒగ్గొట్టును. ధాతుపుష్టినిగలిగించి, శరీర, మానసికసంబంధములగు సమస్తవ్యాధులను పోగొట్టి మనోవికాసమును కలిగించును. వెల 4 ఔన్సులు 1-0-0, 1 పౌను 3-0-0

విచిత్రతర జ్యోతిషము

జాతక మున్నా సరే, లేకున్నా సరే, పువ్వు బంగారు, వస్తువు, దేవుడు వీట్లపేర్లు వ్రాసి "ప్రశ్న" యని వ్రాసినచో ప్రశ్నయు, జవాబును వచ్చును. రూ. 1. సంవత్సర ఫలితము నెలవారీ, రూ. 2. జీవితచరిత్ర రూ. 5. హోల్ లైఫ్ నెలవారి రూ. 25.

శ్రీ మేధా అస్ట్రోలాజికల్ బ్యూరో,

కాశీబుగ్గ, గంజాం.

మీ జబ్బులకు!

నవీనజర్మనుచికిత్సను

పొందుడు. దీనిలో భీతిని కలిగించు ఇంజక్షనులును అపరేషనులున్ను లేవు. క్రియాలు అత్యాశ్చర్యకరము. దూరదేశములందుండువారుగూడ సులభముగా పొందగలిగిన చికిత్స. ఆలోచింపక వివరములకు వ్రాయుడు.

DR. P. NAGARAJA RAO. M.D., (Bio)
40, Central Avenue, Calcutta.

రామానుజీయ శ్రీవైష్ణవ తిరునక్షత్రములు

చిత్రి	అశ్విని	మేషమాసము	వదుగనంబి	తిరునక్షత్రము
	కృత్తిక	,,	ఉయ్యక్కొండార్	,,
	ఆర్ద్రి	,,	యెంబెరుమానార్	,,
	పునర్వసు	,,	మొదలియాండాన్	,,
	,,	,,	చక్రవర్తితిరుమఖనార్	,,
	చిత్త	,,	మధురకవుల	,,
	హస్త	,,	తేవప్పెరుమాళ్	,,
వైయాశి	స్వాతి	వృషభమాసము	అళగసింగర్	,,
	,,	,,	పెరియతిరుమలనంబి	,,
	విశాఖ	,,	నమ్మాళ్వార్	,,
	అనూరాధ	,,	పెరియభట్టర్	,,
ఆని	స్వాతి	మిథునమాసము	పెరియాళ్వార్	,,
	అనూరాధ	,,	నాథమునుల	,,
ఆడి	పూర్వఫల్గుని	కటకమాసము	శ్రీ ఆండాళ్	,,
	,,	,,	యదుగిరినాచ్చియార్	,,
	ఉత్తరాషా	,,	ఆళవందారు	,,
	,,	,,	పుండరీకాక్షు	,,
ఆవణి	రోహిణి	సింహమాసము	శ్రీ కణ్ణన్	,,
పెరటాశి	విశాఖ	కన్యామాసము	తిరుమలనంబి	,,
	శ్రవణము	,,	వేదాంత దేశికుల	,,
	,,	,,	తిరువేంగడముడయాన్	,,
అల్పిశి	కృత్తిక	తులామాసము	కూరకులోత్తమదాసన్	,,
	మూల	,,	మనవాళ మహామునుల	,,
	పూర్వాషా	,,	సేనముదలియాళ్వార్	,,
	శ్రవణం	,,	పొయిఘయాళ్వార్	,,
	,,	,,	పిళ్ళైలోకాచార్యర్	,,
	ధనిష్ఠ	,,	పూధత్తాళ్వార్	,,
	శతభిషము	,,	పేయాళ్వార్	,,
కార్తికి	కృత్తిక	వృశ్చికమాసము	తిరుమంగైయాళ్వార్	,,
	,,	,,	నంబిళ్లగారి	,,
	రోహిణి	,,	తిరుప్పాణియాళ్వార్	,,
మార్గళి	జ్యేష్ఠ	ధనుర్మాసము	తొండరడిప్పొడియాళ్వార్	
	,,	,,	పెరియనంబి	,,
తై	పునర్వసు	మకరమాసము	యంబార్	,,
	మఖ	,,	తిరుముడిశియాళ్వార్	,,
	హస్త	,,	కూరత్తాళ్వార్	,,
మాశి	మృగశిర	కుంభమాసము	తిరుకచ్చినంబి	,,
	పునర్వసు	,,	కులశేఖరాళ్వార్	,,
	రోహిణి	,,	నంబెరుమాళ్	,,
పంగుని	పుష్యమి	మీనమాసము	యతిరాజసంపత్కుమారర్	
	ఉత్తర	,,	శ్రీరంగనాచ్చియార్	,,
	రేవతి	మేషమాసము	పెరియ పెరుమాళ్	,,

వైశాఖ శు ౫ వైఖానసానాం శ్రీనివాససుఖివేదాంత తిరునక్షత్రం.
మాఘ శు ౧౨ వైఖానసానాం శ్రీరామజన్మోత్సవం.
శ్రావణ శు ౧౫ మంగళవారం వైఖానసానాం విఖనసాచార్య తిరునక్షత్రం.
ఆషాఢ శు౧౪ శనివారం వైఖానసానాం చూట్టకుడుతనాచ్చారు తిరునక్షత్రం.

శ్రీమాధ్వ పుణ్యదినములు

చైత్ర శు. ౨ వేదవ్యాసతీర్థుల పుణ్యదినము
శు. ౬ కవీంద్రతీర్థుల ,,
౧౩ సత్యవ్రతతీర్థుల ,,
బ. ౩ వాగీశతీర్థుల ,,
బ. ౧౩ సత్యవిజయతీర్థుల ,,
వైశాఖ శు ౩ విద్యాధిరాజతీర్థుల ,,
జ్యేష్ఠ శు. ౩ సత్యసంధతీర్థుల ,,
బ. ౨ సత్యపూర్ణతీర్థుల ,,
బ. ౩ రఘువర్యతీర్థుల ,,
ఆషాఢ శు. ౯ సత్యాధిరాజతీర్థుల ,,
బ. ౫ శ్రీజయతీర్థుల ,,
శ్రావణ శు. ౧ రాఘవేంద్రతీర్థుల ,,
శు. ౮ సత్యవరతీర్థుల ,,
భాద్రపదశు ౧౦సత్యేష్టకామతీర్థుల ,,
బ. ౩౦ మాధవతీర్థుల ,,
ఆశ్వయుజశు. ౮ సత్యపరాయణతీర్థుల ,,
కార్తిక శు. ౧౦ సత్యవరతీర్థుల ,,
శు. ౧౧ వేదనిధితీర్థుల ,,
బ ౮ విద్యానిధితీర్థుల ,,
బ. ౧౪ పద్మనాభతీర్థుల ,,
మార్గశిర శు. ౧౧ సత్యనిధితీర్థుల ,,
శు. ౧౨ రఘునాథతీర్థుల ,,
పుష్య శు. ౧౨ రఘూత్తమతీర్థుల ,,
బ. ౬ సత్యకామతీర్థుల ,,
బ. ౮ నరహరితీర్థుల ,,
బ. ౧౪ విద్యాధీశతీర్థుల ,,
బ. ౩౦ పురందరదాసతీర్థుల ,,
మాఘశు. ౯ (మధ్వనవమి) ఆనందతీర్థు ,,
ఫాల్గుణ శు. ౨ సత్యబోధతీర్థుల ,,
శు. ౪ వ్యాసరాజస్వాముల ,,
శు. ౬ సత్యవ్రతతీర్థుల ,,

ప్రసూతిశాంతి నక్షత్రములు

ఉత్తర (పా. ౧)	ఆశ్లేష (పా. ౪)
పుష్యమి (పా. ౨, ౩)	మఖ (పా ౧)
పూర్వాషాఢ (పా. ౩)	రేవతి (పా. ౪)
చిత్త (పా. ౧, ౨)	అశ్విని (పా. ౧)

జ్యేష్ఠ, మూల ఈ నక్షత్రములయందును, తండ్రి యొక్క జన్మనక్షత్రములయందును శిశువులు పుట్టినచో శాంతిచేయవలెను.

శంకుస్థాపనాది ముహూర్తములకు శుభమైన తిథి వార నక్షత్రములను తెలియజేయు చక్రము

ముహూర్తముల పేరు	తిథులు	వారములు	నక్షత్రములు	లగ్నములు	విశేషవిధులు
శంకుస్థాపనము	౩-౫-౭-౧౧-౧౩	బు-గు-శు	రో-మృ-హ-రే-అనూ-ఉ ఫ-పుష్య-శ్రీ-పున-ధ-శ-అశ్వి-స్వా	వృ-కర్కా-కుం-మీ	చతుర్థశుద్ధి
గృహప్రవేశము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩-౧౫	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-రో-మృ-పున-పుష్య-ఉ ఫ-స్వాతి-అనూ-శ్రీ-ధ-శత	వృష-సింహ-వృశ్చి-కుం-మీ-క-ధ-మి-	అష్టమ,ద్వాదశశుద్ధి
నిషేకము	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-రో-ఉ ఫ-హ-స్వా-అనూ-మూల-ఉ షా-శ్రీ-శత-ఉ భా	వృ-మి-కర్కా-సిం-తు-ధను-కుం-మీన	లగ్నశుద్ధి
గర్భాధానము	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు-శు	రో-ఉ ఫ-హ-స్వాతి-అనూ-ఉ షా-శ్రవ-శత-ఉ భా-ధని-మృగ	వృ-మి-క-సిం-తు-ధను-కుంభ	లగ్నశుద్ధి-సప్తమమందుం పాపగ్రహములు లేకుండుట-పర్వవర్జ్యము
పుంసవనము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩-౧౫	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-రో-మృగ-పున-పుష్య-ఉ ఫ-హ-చి-స్వా-అనూ-మూల-ఉ షా-శ్రవ-ధ-శత-ఉ భా-రే	మే-ధ-మి-మీ	నవమశుద్ధి-మూడవ మాసము
సీమంతము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩-౧౫	ఆ-మం-గు	అశ్వి-రో-మృ-పున-పుష్య-ఉ ఫ-హ-చి-స్వా-అను-మూ-ఉ షా-శ్రీ-ధ-శ-ఉ భా-రే	మే-ధ-మీ	౪-౬-౮-మాసములు-నవమ శుద్ధి
జాతకర్మ	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩	సో-బు-గు-శు	రో-ఉ భా-ఉ షా-స్వా-పున-శ్రీ-ధని-శత-అశ్వి-హస్త-పుష్య-అనూ	వృష-తు-మి-క-ధ-మీన-కటక	అష్టమశుద్ధి
నామకరణము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-రో-ఉ ఫ-ఉ షా-ఉ భా-స్వా-పున-శ్రీ-ధ-శ-హస్త-పుష్య-అనూ	వృ-తు-మి-కన్యా-ధను-మీన-కటక	అష్టమశుద్ధి
డోలారోహణము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-రో-మృ-ఉ ఫ-ఉ షా-ఉ భా-పున-హ-చి-స్వాతి-వి-అనూ	వృ-మి-కర్కా-కన్య-తు-ధను-మీ	౧-౩-౫ మాసములు శుభము-అష్టమ శుద్ధి
అన్నప్రాశనము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-రో-మృ-పున-పుష్య-ఉ ఫ-ఉ షా-ఉ భా-హ-చి-స్వా-అనూ-శ్రీ-ధ-శత-రే	వృ-మి-కర్కా-క-తు-ధను-మీ	పురుషులకు-౬-౮-౧౦ మాసములు, స్త్రీలకు ౫-౭-౯-మాసములు, శుభము. దశమశుద్ధి,లగ్నమందు పాపగ్రహములు లేకుండుట
కర్ణవేధ	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-మృ-పుష్య-హ-చి-స్వాతి-అనూ-శ్రీ-ధ-శ-రే-ఆర్ద్ర-ఉ ఫ-ఉ షా-ఉ భా	వృ-మి-కర్కా-క-తు-ధ-మ	౬-౮ మాసములయందు శుభము-అష్టమశుద్ధి
కేశఖండనము	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-మృ-పున-పుష్య-హ-చి-స్వా-శ్రీ-ధ-శ-రేవతి	వృ-మి-కర్కా-క-తు-ధ-మీ	ఉత్తరాయణం-పూర్వాహ్ణము
అక్షరస్వీకారము	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-పున-పుష్య-హ-చిత్త-అనూ-శ్రీ-ధ-రేవతి	మే-కర్కా-తు-మ	ఉత్తరాయణం, ౫-వ సం. అష్టమశుద్ధి, సూర్యుడు చరస్థిర రాసులయం దుండగా
విద్యారంభము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩	ఆ-సో-బు-గు-శు	అశ్వి-మృ-ఆర్ద్ర-పున-పుష్య-ఆశ్రే-పూ ఫ-పూ షా-పూ భా-హ-చి-స్వా-అనూ-మూల	మే-కర్కా-తు-మ	అనధ్యయనములను విడిచిపెట్టవలెను. శస్త్రవిద్యాభ్యాసమునకు-ఆది-మంగళవారములు-శుభము
ఉపనయనము	౨-౩-౫-౭-౧౦	బు-గు-శు	అశ్వి-రో-మృ-పున-పుష్య-ఉ ఫ-ఉ షా-ఉ భా-హ-చి-స్వా-శ్రవ-ధ-శత	పాపగ్రహములు కేంద్రమందు లేకుండ నందు లగ్నము	అష్టమశుద్ధి-లగ్నమందు పాపగ్రహములు లేకుండుట-పూర్వాహ్ణము

ముహూర్తములు	తిథులు	వారములు	నక్షత్రములు	లగ్నములు	విశేషవిధులు
వివాహము	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౩	బు-గు-శు	రో-మృ-ను-స్వా-హ-అనూ-శ్రీ-రే-ఉఫ-ఉషా-ఉభా-మూల	వృ-మి-కర్కా-కన్యా-తు-ధను-మీన-మే	సప్తమశుద్ధి
కంచుక ధారణము	౨-౩-౫-౧౧-౧౩	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-పున-పుష్య-ఉఫ-ఉషా-ఉభా-హస్త-చి-స్వా-అనూ-శ్ర-రే	వృ-మీ-కర్కా-క-సిం-ల-ధ-కుం-క	పూర్వాహ్ణమందు శుభము
నవవస్త్ర ధారణము	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౧-౧౩	బు-గు-శు	అశ్వి-ఉఫ-ఉషా-ఉభా-హ-చిత్త-స్వా-అనూ-శ్ర-ధ-శత-రే	వృ-మి-కర్కా-క-తు-ధ-మీ-మ-కుం	తృతీయశుద్ధి
ప్రయాణము	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౩	సో-బు-గు-శు	మృ-అశ్వి-పుష్య-పున-హ-అనూ-శ్ర-మూల-ధ-రే	మే-వృ-కర్కా-తు-ధను-మీనం-మకరం	పంచమశుద్ధి-వారశూల-తిథిశూల-నక్షత్రశూలలుకల దిక్కులు వదలి పెట్టవలెను
కూపారంభము	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౩-౧౫	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-రో-పుష్య-ఉఫ-ఉషా-ఉభా-హ-అనూ-శ్ర-శత-ధ-రే	కర్కా-వృ-మీ-మ-	తూర్పు-ఈశాన్య-ఉత్తర దిక్కులయందు ఉత్తమము
బీజావాప మునకు	౨-౩-౫-౭-౧౧ ౧౧-౧౩	సో-బు-గు-శు	రో-హ-చి-స్వా-పున-పుష్యమి-ఉఫ-ఉషా-ఉభా-మూల-ధ-రే	వృ-మి-కర్కా-కన్య తుల-ధను-మీనం	శుభగ్రహదృష్టిగల లగ్నము శుభమైనది

ఈ ముహూర్తములకు ఏకవింశతి మహాదోషములు వదలిపెట్టవలెను. పంచకరహితముగ నుండవలెను. చంద్రతారాబలము లుండవలెను. పాపగ్రహములు అనగా రవి, చంద్ర, కుజ, రాహు, కేతు, క్షీణచంద్ర, పాపయుత బుధులు లగ్నమునకు ౩-౬-౧౧ స్థానములయందును, శుభగ్రహము లగు గురు, శుక్ర, పూర్ణచంద్రులు, పాపయుతుడు కాని బుధుడు, లగ్నమునకు ౧-౨-౪-౫-౭-౯-౧౦-౧౧ స్థానములయందును ఉండిన శుభము. చంద్రుడు పాపియైనను, శుభుడైనను లగ్నమునం దుండకూడదు.

పంచకమును దెలిసికొను పద్ధతి

శుక్లప్రతిపత్తు మొదలు తిథిసంఖ్యయును, ఆదివారము మొదలు వారసంఖ్యయును, అశ్విన్యాదిగా నక్షత్రసంఖ్యయును, మేషాదిగా లగ్నసంఖ్యయును గలిపి, తొమ్మిదిచే భాగించగా శేషము పంచకమనబడును. అందు ౧ మిగిలెనేని మృత్యుపంచకము, ౨ మిగిలెనేని అగ్నిపంచకము, ౪ మిగిలెనేని రాజపంచకము, ౬ మిగిలెనేని చోరపంచకము, ౮ మిగిలెనేని రోగపంచకము. శేష సంఖ్యలు నిష్పంచకములు (శుభమయినవి). మతాంతరము : తిథిసంఖ్య శుక్లపక్షములో శుక్లప్రతిపత్తునుండియు, కృష్ణపక్షములో కృష్ణప్రతిపత్తునుండియు గణించుట గలదు. మార్తాండగ్రంథరీత్యా గతతిథులను లగ్నసంఖ్యను కలిపి తొమ్మిదిచే భాగించగా శేషము ముందు చెప్పిన ప్రకారముగా చూచుకొనుట కూడ గలదు. ధ్రువకము కలుపుట శాస్త్రసమ్మతము కాదు.

అమృతయోగములు

ఆ॥ రో-ఉత్తర-ఉషా-ఉభా-హస్త-రేవతి-శ్రవ-మూల
సో॥ మృగ-స్వాతి-రేవతి-పున-శ్రవ
మం॥ రోహి-మూల-అశ్వి-ఉఫ-ఉషా-ఉభా
బు॥ పూషా-పూఫ-పూభా-కృ-ఉఫ-ఉషా-ఉభా
గు॥ అశ్వి-పుష్య-స్వా-మ
శు॥ మూ-హ-రే-అనూ-స్వా-ఉఫ-ఉషా-ఉభా
శ॥ మ-స్వా-కృ-రో-శత

మరణయోగములు

ఆ॥ అనూ-జ్యే-మ-విశా-ధని
సో॥ విశా-కృ-మ-పూభా-ఉషా
మం॥ శత-ఆర్ద్రి-విశా-పూభా
బు॥ ధని-మూల-రే-అశ్వి-హ
గు॥ మ-రో-శత-ఆర్ద్రి-విశా-పూఫ
శు॥ పుష్య-రో-జ్యే-శ-అశ్వి-మ
శ॥ ఉఫ-హ-చి-ఉషా-పూభా-ఉభా-రే

రాహుకాల గుళికకాలములు

సూర్యోదయము 6 ఘంటలకు అయ్యే దినములకు

వారములు	రాహుకాలము		గుళికకాలము	
	మొదలు	వరకు	మొదలు	వరకు
ఆదివారము	$4\frac{1}{2}$	6	3	$4\frac{1}{2}$
సోమవారము	$7\frac{1}{2}$	9	$1\frac{1}{2}$	3
మంగళవారము	3	$4\frac{1}{2}$	12	$1\frac{1}{2}$
బుధవారము	12	$1\frac{1}{2}$	$10\frac{1}{2}$	12
గురువారము	$1\frac{1}{2}$	3	9	$10\frac{1}{2}$
శుక్రవారము	$10\frac{1}{2}$	12	$7\frac{1}{2}$	9
శనివారము	9	$10\frac{1}{2}$	6	$7\frac{1}{2}$

సూర్యునియొక్క ఉదయాస్తమయకాలములు

నెల	తేదీ	ఉదయం ఘం	ఉదయం ని	అస్తం ఘం	అస్తం ని	నెలలు	తేదీ	ఉదయం ఘం	ఉదయం ని	అస్తం ఘం	అస్తం ని
౧౯౩౦ సం. ఏప్రిల్	౧	౬	౪	౬	౧౪	అక్టోబరు	౧	౫	౫౯	౫	౫౨
	౧౦	౫	౫౮	౬	౧౫		౧౦	౬	౦	౫	౪౪
	౨౦	౫	౫౧	౬	౧౭		౨౦	౬	౨	౫	౩౮
	౩౦	౫	౪౪	౬	౨౦		౩౦	౬	౫	౫	౩౩
మే	౧	౫	౪౪	౬	౨౦	నవంబరు	౧	౬	౬	౫	౩౧
	౧౦	౫	౪౨	౬	౨౨		౧౦	౬	౧౦	౫	౩౦
	౨౦	౫	౩౮	౬	౨౬		౨౦	౬	౧౫	౫	౨౮
	౩౦	౫	౩౬	౬	౨౬		౩౦	౬	౨౧	౫	౨౮
జూన్	౧	౫	౩౬	౬	౩౦	డిసెంబరు	౧	౬	౨౨	౫	౨౮
	౧౦	౫	౩౬	౬	౩౨		౧౦	౬	౨౭	౫	౩౦
	౨౦	౫	౩౮	౬	౩౫		౨౦	౬	౩౨	౫	౩౫
	౩౦	౫	౩౯	౬	౩౭		౩౦	౬	౩౫	౫	౩౬
జూలై	౧	౫	౪౦	౬	౩౭	౧౯౩౧ జనవరి	౧	౬	౩౧	౫	౪౬
	౧౦	౫	౪౨	౬	౩౭		౧౦	౬	౩౫	౫	౫౫
	౨౦	౫	౪౬	౬	౩౬		౨౦	౬	౩౪	౬	౦
	౩౦	౫	౪౮	౬	౩౨		౩౦	౬	౩౮	౬	౫
ఆగస్టు	౧	౫	౪౯	౬	౩౧	ఫిబ్రవరి	౧	౬	౩౮	౬	౫
	౧౦	౫	౫౧	౬	౨౪		౧౦	౬	౩౫	౬	౧౧
	౨౦	౫	౫౪	౬	౨౨		౨౦	౬	౩౩	౬	౧౪
	౩౦	౫	౫౫	౬	౧౪		౨౮	౬	౨౬	౬	౧౬
సెప్టెంబరు	౧	౫	౫౬	౬	౧౪	మార్చి	౧	౬	౨౬	౬	౮
	౧౦	౫	౫౬	౬	౮		౧౦	౬	౧౬	౬	౧౦
	౨౦	౫	౫౪	౫	౫౬		౨౦	౬	౧౨	౬	౧౨
	౩౦	౫	౫౮	౫	౫౨		౩౦	౬	౫	౬	౧౪

ఆనందాదియోగములు

ఆది	సోమ	మం	బుధ	గురు	శుక్ర	శని	యోగములు	ఫలము
అశ్వి	మృ	ఆశ్లే	హ	అనూ	ఉషా	శ	ఆనందః	ద్రవ్యలాభము
భర	ఆ	మ	చి	జ్యే	అభి	పూ	కాలదండః	విఘ్నము
కృ	పున	పూ	స్వా	మూ	శ్ర	ఉభా	ధూమ్రాక్షః	హాని
రో	పు	ఉఫ	వి	పూషా	ధ	రే	ప్రజాపతిః	కార్యసిద్ధి
మృ	ఆ	హ	అ	ఉషా	శ	అశ్వి	సౌమ్యః	ధనవ్యయము
ఆ	మ	చి	జ్యే	అభి	పూ	భ	ధ్వాంక్షః	విఘ్నము
పున	పూఫ	స్వా	మూ	శ్ర	ఉభా	కృ	ధ్వజః	రాజ్యలాభము
పు	ఉఫ	వి	పూషా	ధ	రే	రో	శ్రీవత్సః	లక్ష్మీలాభము
ఆశ్లే	హ	అనూ	ఉషా	శత	అశ్వి	మృ	వజ్రః	కలహము
మ	చి	జ్యే	అభి	పూభా	భ	ఆ	ముద్గరః	మరణము
పూఫ	స్వా	మూ	శ్ర	ఉభా	కృ	పున	ఛత్రం	రాజ్యలాభము
ఉఫ	వి	పూ	ధ	రే	రో	పు	మిత్రం	కార్యసిద్ధి
హ	అనూ	ఉషా	శ	అశ్వి	మృ	ఆశ్లే	మానసః	శ్రీలాభము
చి	జ్యే	అభి	పూభా	భ	ఆ	మ	పద్మం	కార్యహాని
స్వా	మూ	శ్ర	ఉభా	కృ	పున	పూ	లంబం	భోజనలాభము
వి	పూషా	ధ	రే	రో	పు	ఉఫ	ఉత్పాతః	ద్రవ్యనాశము
అనూ	ఉషా	శత	అశ్వి	మృ	ఆశ్లే	హ	మృత్యుః	హాని
జ్యే	అభి	పూభా	భ	ఆ	మ	చి	కాలః	కార్యహాని
మూ	శ్ర	ఉభా	కృ	పున	పూ	స్వా	సిద్ధః	కార్యసిద్ధి
పూషా	ధ	రే	రో	పు	ఉఫ	వి	శుభం	శుభకార్యసిద్ధి
ఉషా	శ	అశ్వి	మృ	ఆశ్లే	హ	అనూ	అమృతం	స్త్రీసంతోషము
అభి	పూ	భ	ఆ	మ	చి	జ్యే	ముసలం	భోజనహాని
శ్ర	ఉభా	కృ	పున	పూ	స్వా	మూ	గదా	అశుభము
ధ	రే	రో	పు	ఉభా	విశా	పూ	మాతంగః	స్వర్ణలాభము
శ	అశ్వి	మృ	ఆశ్లే	హ	అనూ	ఉషా	రాక్షసః	క్లేశము
పూభా	భ	ఆ	మ	చి	జ్యే	అభి	చరః	దుర్వార్తాశ్రవణము
ఉభా	కృ	పున	పూ	స్వా	మూ	శ్ర	స్థిరః	కార్యసిద్ధి
రే	రో	పు	ఉఫ	విశా	పూ	ధ	వర్ధమానః	అతిశయలాభము

గౌరీపంచాంగము కాలము ౧-కి ఘడియలు ౩౻. ఘంట ౧, నిమిషములు ౩౦.

పగటిముహూర్తములు

వారములు		ఆది	సోమ	మంగళ	బుధ	గురు	శుక్ర	శని
జాములు	౧	ఉద్యో	అమృ	రోగం	విషం	ఉద్యో	రోగం	విషం
	౨	లాభం	విషం	ఉద్యో	అమృ	విషం	జ్వరం	అమృ
	౩	విషం	ఉద్యో	జ్వరం	శుభం	జ్వరం	అమృ	జ్వరం
	౪	అమృ	లాభం	లాభం	ఉద్యో	లాభం	కలహం	ఉద్యో
	౫	శుభం	జ్వరం	అమృ	రోగం	అమృ	లాభం	శుభం
	౬	ధనం	అమృ	ఉద్యో	శుభం	విషం	సుఖం	లాభం
	౭	అమృ	లాభం	విషం	ధనం	కలహం	ధనం	ధనం
	౮	విషం	ధనం	లాభం	అమృ	జ్వరం	అమృ	లాభం

రాత్రిముహూర్తములు

వారములు		ఆది	సోమ	మంగళ	బుధ	గురు	శుక్ర	శని
జాములు	౧	శుభం	రోగం	జ్వరం	లాభం	సుఖం	అమృ	విషం
	౨	అమృ	లాభం	ఉద్యో	రోగం	రోగం	జ్వరం	ఉద్యో
	౩	జ్వరం	ధనం	కలహం	విషం	కలహం	కలహం	శుభం
	౪	రోగం	ఉద్యో	లాభం	ఉద్యో	లాభం	లాభం	అమృ
	౫	కలహం	రోగం	రోగం	శుభం	ఉద్యో	శుభం	కలహం
	౬	లాభం	అమృ	లాభం	లాభం	జ్వరం	ధనం	రోగం
	౭	ఉద్యో	విషం	ఉద్యో	ధనం	లాభం	అమృ	అమృ
	౮	రోగం	జ్వరం	ధనం	లాభం	ఉద్యో	విషం	లాభం

నవగ్రహములు ద్వాదశస్థానములయం దుండునపు డిచ్చెడి గోచారఫలములను తెలియజేయు చక్రము

గ్రహములు	౧	౨	౩	౪	౫	౬	౭	౮	౯	౧౦	౧౧	౧౨
రవిః	స్థానచలనం	భయం	సంపత్తు	మానభంగం	భయం	శత్రుక్షయం	దేహపీడ	రోగం	భయం	లాభం	ఆరోగ్యం	వ్యయం
చంద్రః	సౌజన్యం	వ్యయం	లాభః	రోగం	కార్యనాశనం	ధనం	లాభః	వ్యయం	వ్యాకులం	లాభం	సుఖం	దుఃఖం
కుజః	భేదం	వ్యయం	లాభం	శత్రుపీడ	రిపుభయం	ధనలాభం	కలహం	భయం	వ్యయం	చలనం	లాభం	రోగం
బుధః	బంధం	లాభం	వ్యయం	శత్రుభయం	దరిద్రం	భూషణం	వ్యసనం	సంతోషం	దుఃఖం	శుభం	సుఖం	వ్యయం
గురుః	గమనం	ధనలాభః	ఆపత్తు	నాశనం	సంపత్	క్లేశం	ఆరోగ్యం	హాని	ధనాగమనం	హాని	సంతోషం	పీడా
శుక్రః	ఆరోగ్యం	భాగ్యం	సౌఖ్యం	సుఖం	పుత్రలాభం	మానహాని	క్లేశం	భయం	ధనలాభం	హాని	సౌఖ్యం	లాభం
శనిః	అఫలం	హాని	సంపత్తు	కుక్షిరోగం	బుభుక్షు	లక్ష్మి	రాజదండం	దుఃఖం	రోగం	జాడ్యం	లాభం	క్లేశం
రాహుః	భయం	కలహం	సౌఖ్యం	మానహాని	ధనవ్యయం	సుఖం	భయం	మృత్యువు	సంతోషం	కలహం	లాభం	హాని
కేతుః	భయం	విరోధం	సుఖం	మానహాని	ధనక్షయం	సుఖం	భీతి	హాని	కలహం	విరోధం	ధనాగమః	హాని

ప్రయాణమునకు

తిథిశూల, వారశూల, నక్షత్రశూల, లగ్నశూలలు

దిక్కులు	తిథులు	వారములు	నక్షత్రములు	లగ్నములు
తూర్పు	౧, ౯	శని, సోమ	జ్యేష్ఠ ధనిష్ఠ	తుల, కుంభము
ఆగ్నేయము	౩, ౧౧	శని, గురు		మకరము
దక్షిణము	౫, ౧౩	గురు	శ్రవణము అశ్విని	మీనము, వృశ్చికము
నైరృతి	౪, ౧౨	సోమ, శుక్ర		కర్కాటకము
పడమర	౬, ౧౪	ఆది, శుక్ర	రోహిణి పుష్య	ధనుస్సు, సింహము
వాయవ్యము	౭, ౧౫	మం, ఆది		మేషము
ఉత్తరము	౨, ౧౦	బుధ, మం	పూర్వఫల్గుహస్త	వృషభము, కన్య
ఈశాన్యము	౮, ౩౦	బుధ		మిథునము

దశావధానములయొక్క పేర్లు

౧ దృష్టి, ౨ గృక్పూజ. ౩ త్యాగావ్యాప్తి, ౪ స్తుతి, ౫ మనోవ్యాప్తి, ౬ సానురాగమనోఽర్పన, ౭ గణప్రణామము, ౮ గణస్తుతి, ౯ గణలీలానందనిమగ్నత, ౧౦ లింగనిమగ్నత.

షడక్షరీ మంత్రజపమునకు వృత్తులు

శ్లో. అర్థరూపా పరావిద్యా పశ్యంతీ వర్ణరూపిణీ;
మధ్యమా పదరూపాస్యా ద్వైఖరీ వాక్యరూపిణీ.

విశేషార్థప్రకాశిక.

తా. మంత్రార్థము తెలిసి జపించుట పరావృత్తియనబడును. షడక్షరీయంత్రమునందు వర్ణములు చూచుచు జపించుట పశ్యంతీవృత్తి యనబడును పదములను అనగా మంత్రమునందు గల మూడుపదములను గుర్తెరిగి జపించుట మధ్యమావృత్తియనబడును. మంత్రమునంతయు నొకేవాక్యముగా చూచుచు జపించుట వైఖరీవృత్తియనబడును.

శ్రీ ప్రథమరజస్వల అయిన తిథులు-నక్షత్రములు

వాని గుణదోషములు

తిథులు: పాడ్యమియందు మహాపాపినియును, విదియయందు పుత్రవతియును, తదియయందు సౌఖ్యవతియును, చవితియందు వృష లియును, పంచమియందు శుభప్రపురాలును, షష్ఠియందు వికృత సంచారిణియును, సప్తమియందు శుభప్రదురాలును, అష్టమియందు వికృతసంచారిణియును, నవమియందు విశేషకష్టవతియును, దశమి యందు పుత్రవతియును, ఏకాదశియందు శుచిర్భూతురాలును, ద్వాదశియందు పరులను మోహించునదియును, త్రయోదశియందు పుత్రవతియును, చతుర్దశియందు కోపనయును, పూర్ణిమామావాస్యలందు దుష్టచారిణియును అగును.

నక్షత్రములు: భరణి, ఆశ్లేష, పుబ్బ, పూషా, పూభా యీనక్షత్రముల 1-వ పాదము భర్తృనాశనమును, 2-వ పాదము పుత్రనాశనమును, 3-వ పాదము ధననాశనమును, 4-వ పాద మశుభ మును గలిగించును. మరియు కృత్తిక, ఆర్ద్ర, పున, మఖ, జ్యేష్ఠ యీ నక్షత్రములయొక్క 1-వ పాదము మంగళము గలిగించును. రెండవపాదమునకైన 25 గురకు భోజనము పెట్టవలెను. 3,4 పాదము లను, ఆది, మంగళ, శనివారములయందును, దుష్టకాలములయందును, దుష్టతిథులయందును, దుష్టయోగములయందును, రజస్వల అయిన యెడల యథావిధి శాంతి చేయవలెను

ద్విపాది త్రిపాది నక్షత్రములు

దుష్టతిథ్యాదులయందు మరణము-దోషము-శాంతి

రో, కృ, మృ, పున, ఉత్తర, చిత్త, విశా, ఉషా, భరణి యీ నక్షత్రములయందు, మృతిపొందినతావును 3 మాసముల వరకును, ధని, పూభా, ఉభా, రేవ, శత, యీనక్షత్రములందు మృతి పొందిన తావును 6 మాసములవరకును పాడువేయవలెను. ౧-౬-౧౧౦ ౧౩-౧౪-౨-౭-౧౨ ఈ ౮ తిథులయందును, శుక్ర, శని, ఆది, మంగళవారములయందును, మృతినొందినయెడల శాంతిచేయవలెను.

క్షౌరయోగ్యములగు తిథి వార నక్షత్రములు

పూషా, పుష్య, పున, రేవ, హస్త, శ్రవ, మృగ, ధని, అశ్వి, చిత్త, జ్యేష్ఠ, స్వాతి, శతభిషం ఈనక్షత్రములు, సోమ, బుధ, గురు వారములు, విదియ, తదియ, పంచమి, సప్తమి, ఈతిథులు క్షౌరము నకు ప్రశస్తములు.

గండపురుషస్థితి

గండపురుషుడు కార్తిక, ఆషాఢ, ఫాల్గున, వైశాఖమాసముల యందు ఆకాశమునను, మాఘ, భాద్రపద, చైత్ర, ఆశ్వయుజమాస ములలో పాతాళమునను, జ్యేష్ఠ, శ్రావణ, మార్గశిర, పుష్యమాసము లలో భూమియందును ఉండును. రజోదర్శనము ప్రసూతి మొదలగు నవి సంభవించినపుడు గండపురుషుడు భూమియందుండెనేని దోష మధికమగుటచే విశేషశాంతిచేయవలెను. మిగతకాలములలో దోషము సామాన్యము.

వార దుర్ముహూర్తములు

ఆ సో మం బుధ గురు శుక్ర శని

ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ

౨౭-౨౮, ౧౭-౧౮, ౭-౮, ౧౫-౧౬,౧౧-౧౨, ౭-౮, ౧-౨

౨౩-౨౪,౪౩-౪౪ ౨౩-౨౪,౧౭-౧౮, ౩-౪

బల్లిపాటునకు ఫలములు

శిరస్సు-కలహము, ముఖము-బంధుదర్శనము, కనుబొమ్మలనడు మ-రాజానుగ్రహము, పైపెదవి-ధనవ్యయము, క్రిందిపెదవి-ధనలా భము, ముక్కు-చివర-రోగము, కుడిచెవి-దీర్ఘాయువు, ఎడమచెవి-వ్యాపారక లాభము, నేత్రము-ఖైదు, గడ్డము-రాజదండనము, నోరు-భయము, కంఠము-శత్రుహాని, కుడిభుజము-ఆరోగ్యము, ఎడమభుజము-స్త్రీసం గమము, కుడిముంజేయి-కీర్తి. ఎడమ ముంజేయి-రోగము, స్తనయు గ్మము-దోషము, ఉదరము ధాన్యలాభము, రొమ్ము, నాభి-ధనలాభ ము, ప్రక్కలు-సుఖము, పాదము-ప్రయాణము, వీపు - శుభము, గోళ్లు-ధనవ్యయము, లింగము-దారిద్ర్యము. జుట్టుకొన-మృత్యువు. ఈ ప్రదేశములయందు తొండ ప్రాకినను ఫల మిట్లే యని తెలియునది.

ప్రసూతికవిషయిక తిథ్యాదిగండములు

అమావాస్యా ప్రతిపత్తులయొక్క సంధియందును, పంచమీ షష్ఠులయొక్క సంధియందును, దశమీ ఏకాదశులయొక్క సంధియం దును, పూర్ణిమాప్రతిపత్తులయొక్క సంధియందును, రెండుగడియల కాలము తిథిగండ మనబడును. కటక సింహములయొక్క సంధికాలమం దును, వృశ్చికధనువులయొక్క సంధికాలమందును, మీనమేషముల యొక్క సంధికాలమందును, అరగడియకాలము లగ్నగండ మనబడును. రేవతి అశ్వినులయొక్క సంధికాలమందును, ఆశ్లేషా మఖలయొక్క సంధికాలమందును, జ్యేష్ఠామూలలయొక్క సంధికాలమందును, ఎనిమిది గడియలు నక్షత్రగండ మనబడును ఈ గండకాలములయందు జనిం చిన శిశువులకు శాస్త్రోక్తరీతిగా శాంతి జరుగవలెను. దుష్టనక్షత్ర ములయందు జనించినయెడలను శాంతి విధ్యుక్తముగా చేయవలెను. గండత్రయమునందు జనించినశిశువు జీవించుట దుర్లభము

అమృతాంజనం డిపోవారి సుప్రసిద్ధౌషధములు

అమృతాంజనము

చక్కని డబ్బితో సహా సీసా 1-కి రు. 0 10 0

దంతచూర్ణము

డబ్బీ 1కి వెల రు. 0 2 0; 12కి రు. 1 4 0

ఈ దంతచూర్ణముతో పండ్లు తోముట వలన చిగుళ్లు గట్టిపడును. చిగుళ్లనుండి రక్తము కారకుండును. నోట దుర్గంధము లేక యుండును. పండ్లుముత్యములవలె తెల్లగా నుండును. సర్వసామాన్యముగ వాడుటకు దగియున్నది.

తామర తైలము

డబ్బీ 1కి 0 6 0. 12కి 3 8 0.

తామర ఒకవిధమైన పురుగులవలన చర్మము మీదగాని, వెండ్రుకలలోగాని, లోచర్మములోగాని, గోళ్లలోగాని పుట్టవచ్చును. పురుగులలోని భేదములబట్టి తామరలోను రెండు మూడు భేదములు గలవు.

గుర్తులు:—దురద, ఉంగరముల వంటి చుట్లు, పొక్కులు, రసి కారుట, వెండ్రుకలు ఊడిపోవుట మొదలగునవి కొంచెముగా లేచి శరీరమందంతట వ్యాపించి నిద్రపట్టని జిల యేర్పడును.

మోహినీ తైలము

5 తు॥ నూనెగల సీసా 1కి రూ. 0 12 0

స్త్రీపురుషులు వాడుటకు యోగ్యమైనది.

మెదడుకు చలువజేయును, కండ్లకు చలువ జేయును, వెండ్రుకలు పెరుగును, వెండ్రుకలు రాలకుండును, వెండ్రుకలు నునుపుదేరును. మనోహరముగా నుండును, సువాసన గలిగి యుండును, తలయందు చుండును పోగొట్టును, వాసన రమ్యముగా నుండును. ముఖమునకు తేజస్సు నిచ్చును, వెండ్రుకలను చిట్లనియ్యదు అనేక సీసాలు విక్రయము.

గజ్జికి తైలము

డబ్బీ 1-కి వెల రు 0 4 0. వి. పి. 0 9 0

గజ్జి, చీడ శరీరమంతట వ్యాపించి ముఖ్యముగ చిన్న పిల్లలకు విశేషబాధను గలిగించుచున్నవి. ఈ తైలమును నాలుగుపూటలు రాచిన గజ్జి, చీడ, చిలుము, జిల మొదలగునవి నశించును. తప్పక పనిజేయును.

తేలుమందు

సీసా 1కి వెల రూ. 0 8 0 వి. పి. 0 13 0

కుట్టినచోట కొంచెము మందు పోసిన, బాధ మాయమగును. మందును గలిగియున్న, తాము బాధపడక ఇతరులకు పుణ్యము గట్టుకొనవచ్చును. ప్రతియింట నుండదగినది.

రోమహారి

డబ్బీ 1కి రు. 0 8 0 వి. పి. తో 0 13 0

ఈ భస్మమును నీటితో కలిపి పట్టించిన రోమములు రెండునిమిషములలో మొదలంట రాలిపోవును. దీనివలన చర్మము నలుపెక్కదు, మంట యుండదు. రోమములు రాలిపోవును.

పగుళ్లకు తైలము

డబ్బీ 1-కి వెల రు. 0 6 0. వి. పి. 0 11 0

అరికాళ్లు, అరచేతులు, చర్మము కారకమువలన శీతగాలివలన పగిలి నీరుకారుటయు, జిలపుట్టుటయు సంభవించును. ఈతైలమును రాచిన,పగుళ్లుమాని జిల పోయి మంచి చర్మము రాగలదు.పగుళ్లనొప్పియు నయమగును స్వల్ప క్రయము.

అమృతాంజనము డిపో, బొంబాయి. మదరాసు.

శ్రీ ప్రమోదూతసంవత్సర చైత్రమాసతిథివారనక్షత్రయోగకరణాదులు

31	౧౭	౨౬	సో॥ప్ర౧౩-౪-శే౧౬-౩౦అ౧-౧౫-౩౨బ౧౩-౪త్యాజ్యాభావః అహః-౩౦-౨౦ శ్వేతవరాహకల్పః, చాంద్రమానాబ్దాదిః, నింబకుసుమభక్షణం, నూతనవస్త్రధారణం, తైలాభ్యంగం, వసంతనవరాత్ర ప్రారంభః, ప్రపాదానం, చంద్రోదయః దక్షిణశృంగోన్నతిః, భు౨-౧౫చ౨౯
1	౧౯	౨౭	మం॥ద్వి౧౨-౪౯ అశ్వి-౧౭-౪౫వై౧౨-౩౩కౌ-౧౨-౪౯ దిరా-౩౨త్యా-౪-౫౭౧౨-౨౧భు౨-౨౩-చ౧ జీకాజ్
2	౨౦	౨౯	బు॥తృ౧౧-౨౨భ౧౭ ౫౧ వి౭-౪౦-గ౧౧-౨౨-రా౧౬-౫౦ ఉత్తమమన్వాదిః, ఆందోళనతృతీయా, సౌభాగ్యగౌరీవ్రతం, శివడోలోత్సవః, దగ్ధయోగః భు౨-౩౧-చ౨ [౩౦-౩౦శే౨ రవిః-౧౬-౩౯-భు౨-౩౯-చ౩
3	౨౧	౩౦	గు॥చ-౭-౪౩-కృ౧౬-౪౬ప్రీ౩-౪౬ ఆయు౫౪-౩౧భ౭-౪౩రా౨౫-౫౧త్యా౩-౫౧ మత్స్యజయంతిః అహః-
4	౨౨	౩౧	శు॥పం౪-౫౬-రో౧౫-౩౬-సౌ౫౧-౪౫బా౪-౫౬ శేషః-౦-౧౦ది౨౯-౦త్యా౩-౪౯-భు-౨-౪౬-చ౪
5	౨౩	౧	శ॥ష౦-౩౬-పీవ్యు౦౫౪-౫౬మృ౧౨-౫౭శో౪౮-౫౬. తై-౦-౩౬రా౨-౧౦ అవమభు౨-౫౫-చ౫
6	౨౪	౨	ఆ॥అ౪౯-౫౦ఆర్ద్రా౯-౩౧అతి౩౬-౩౨భ౨౨-౪౨రా౬-౫౨ అహః-౩౦-౩౭శే౩రవిః-౩౬-౬భవాన్యుత్పత్తిః అనధ్యాయః భు౩-౩-చ౬ [జయంతిః భు౩-౧౧చ౬
7	౨౫	౩	సో॥న౪౩-౪౩పున౫-౩౯సు౨౯-౫౪బా౧౬-౪౯ది౦౪-౧౬స్మార్తానాం శ్రీరా
8	౨౬	౪	మం॥ద౩౬-౪౪పుష్య౧-౩౧ఆశ్లే౫౫-౪౬ధృ౨౯-తై౧౧-౪౬రా-౦-౩౪ధర్మరాజదశమి భు౩-౯చ౭
9	౨౭	౫	బు॥ఏ౩౧-౪౭౫౩-౧౭శూ౧౪-౨౬-౪-౪౬ది౨౫-౧౭ అహః-౩౦-౪౪శే౪ రవిః౫౯-౪౬ సర్వేషామేకాదశి భు౩-౨౬-చ౯
10	౨౮	౬	గు॥ద్వా౨౬-౧౦పుభ౪౯-౫౨ గం౬-౫౭౫౨-౪౨బా౨౬-౧౦ది౨-౧త్యా౩-౪౫ ద్వాదశీతిథిః, విష్ణోః దవనోత్సవః, శివే రావే ప్రదోషః భు౩-౩౯-చ౧౦ [త్రయోదశీ, అనధ్యయనచతుష్టయం భు౩-౪౨-చ౧౧
11	౨౯	౭	శు॥త్ర౨౧-౪ఉఫ౪౬-౪౪ధ్రు౫౩-౩ తై౨౧-౪ది౬-౪౯ తిథిద్వయం అనం
12	౩౦	౮	శ॥చతు౧౬-౩౯హ౪౪-౩౧వ్యా౪౬-౬వ౧౬-౩౯ది-౬-౫౬త్యా౩-౫౧ పూర్ణిమాతిథిః భు౩-౫౧-చ౧౨ స్త్రీణాం [చంద్రదర్శనం
13	౧	౯	ఆ॥○పూ౧౩-౨౭చి-౪౩-౩౩హ౪౨-౫౬బ౧౩-౨౭ది౪-౧౨రా౨౬-౩౧ అహః౩౦-౫౪అశ్వి౧మేషేరవిః ౨౩-౫౯ విషువత్పుణ్యకాలః పూర్వాపరేచసశఘటికాః, సౌరమానాబ్దాదిః, రౌచ్యకమన్వాదిః, దమనపూజ, మహాచైత్రీ షవే భు౩-౫౭ చ౧౩
14	౨	౧౦	సో॥కృప్ర౧౦-౩౦స్వాతి-౪౨-౫౯వ౩౬-౩౬కౌ౧౦-౩౧శేషః-౭-౨౨రా౨౬-౧కే క్రాంభు-౧-౪-చ౧౪
15	౩	౧౧	మం॥ద్వి౯-౬-వి౪౩-౫౬-సి౩౪-౧౪గ౯-౬ శేషః-౧-౧౬రా౨౩-౨౩త్యా-౪౯-భు-౧-౧౨చ౧౫
16	౪	౧౨	బు॥తృ౯-౧౬అనూ౪౬-౨౬వ్య౩౨-౨౪౯-౧౬ త్యాజ్యాభావః అహః-౩౧-౨అశ్వి౨రవిః౪౭-౩౬ దగ్ధయోగః
17	౫	౧౩	గు॥చ౧౦-౪జ్యే-౪౯-౩౬వ౩౦-౩౧బా౧౧-౪ది౧-౧౧త్యా౪-౧౩భు౦-౨౭చ౧౬ [భు-౧-౨౦చ౧౭
18	౬	౧౪	శు॥పం౧౨-౬మూ౫౩-౫౨ప౨౯-౪౭తై౧౨-౬౭ ౧౭-౯త్యా-౪-౧౭శే క్రాంభు ౧-౩౬-చ౧౭
19	౭	౧౫	శ॥ష౧౫-౫౪పూషా౫౯-౪౫సి౩౦-౪౦౧౫-౫౪డి౨౦-౧౩త్యా౪-౨౨ సప్తమీతిథిః భు ౦-౪౩-చ౧౯
20	౮	౧౬	ఆ॥స౨౦-౧౭ఉషా ౬౦-౦సి౩౩-౫౪బ౨౦-౧౭ది౨౨-౬అహః ౩౧-౧౦అశ్వి౩రవిః౩-౩౬ ...న్యతిథిః అనధ్యయనద్వయం భు౦-౫౭చ౨౦
21	౯	౧౬	సో॥అ౨౫-౨౦ఉషా౬-౧౪సా౩౪-౩కౌ౨౫-౨౧౧౬-౧౯ అష్టమీతిథిః భు౦-౫౭-చ౨౧ [౧-౬చ౨౨
22	౧౦	౧౭	మం॥న౩౦-౩౧శ్ర౧౨-౪౬శు౩౪-౩౬గ౩౦-౩౧ది౨౩-౫౧అహః-౩౧-౧౬ వ్యామభాయానగతో రవిః ౭-౪౫ భు
23	౧౧	౧౯	బు॥ద౩౫-౨౯ధ౯-౧౩శు౩౬-౧వ౩-౦రా౬-౪౨ త్యా౪-౨౪ అశ్వి౪రవిః ౩౯-౫భు౧-౧౫చ౨౩
24	౧౨	౨౦	గు॥ఏ౩౯-౫౧శత౫౫-౯బ్ర౩౬-౫౨బ౬-౪౦రా౧౧-౧ సర్వేషామేకాదశి భు౧-౨౨చ౨౪
25	౧౩	౨౧	శు॥ద్వా౪౩-౧౬పూభా-౩౦-౧౫ఐం౩౬-౧౦కౌ౧౧-౩౩రా౨౪-౩౦భు౧-౩౦చ౨౫ [౧-౩౭చ౨౬
26	౧౪	౨౨	శ॥త్ర౪౫-౩౨ఉభా౩౪-౧౬వై౩౬-౨౯గ౧౪-౨౪శేషః-౦-౧౨ పునస్త్యాజ్యాభావః శనిత్రయోదశీ మక్రాంభు
27	౧౫	౨౩	ఆ॥చతు౪౬-౫౩శే౩౬-౨౬వి౩౫-౭భ౧౬-౧౨ది౫-౫౧త్యా౪-౧౨అహః-౩౧-౨౪భర౧ రవిః౪-౫౭ అనధ్యయనత్రయం మాసశివరాత్రిః భు౧-౪౬చ౨౬ [కూర్మకల్పః, భు౧-౫౪ చ౨౭
28	౧౬	౨౪	సో॥●అమా౪౬-౧౨అశ్వి౩౭-౪౧ ప్రీ౩౨-౧౦చ౧౬-౩౨ది౨౭-౨౭త్యా౪-౫ అన్వాధానం, పిండపితృయజ్ఞః,

Left margin: 1930 ఏప్రియల్ నెల; మార్చి నెల; ఏప్రియల్ నెల; మే నెల

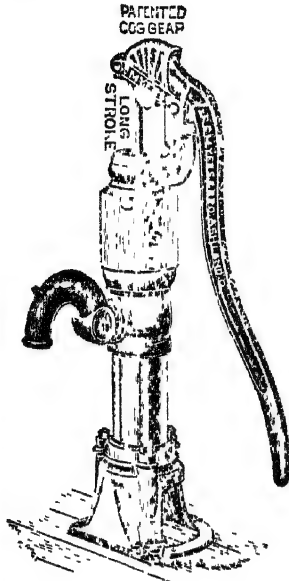
ర-బు	రా-శు	గు	
కు	శు ౧౫ మే షేరవి బ౨ మీ నేకుజః శు ౪ మే షేబుధః బ౧౪ వృ షేబుధః శు౧౧వృ షేశుక్రః		
శ		కే	

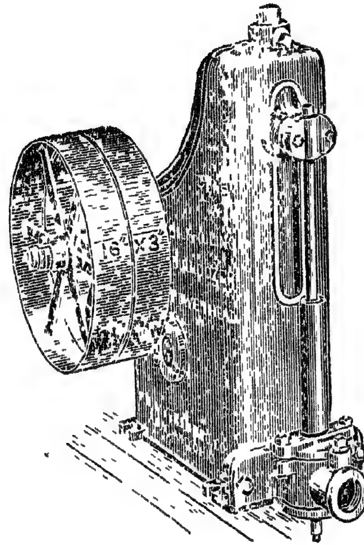
కుజచారః [౧౦	బుధచారః			
శు౨మం పూభా౧కు ౩౦-	శు౧సో శేరబు౪౫-౩౯	బ౫శు భర౩బు ౪౨-౧౬	శు౧సో అశ్వి౧శు౧౫-౧౦	బ౭సో కృ౧శు ౨౭-౧౬
శు౭ఆ పూభా౨కు౪౦-౫౭	శు౪గు అశ్వి౧బు౨౬-౧౫	బ౭సో భర౪బు ౧-౨౦	శు౩బు అశ్వి౨శు ౫౬-౧౨	బ౧౧గు కృ౨శు ౨౫-౧౧
శు౧౩శు పూభా౩కు౩-౧	శు౯సో అశ్వి౨బు౫౬-౨౩	బ౧౧బు కృ౧బు ౬-౧౪	శు౬శ అశ్వి౩శు ౩౬-౫౫	బ౧౪ఆ కృ౩శు ౧౫-౩౬
బ౨మంపూభా౪కు౩-౨౦	శు౭౨శుఅశ్వి౩బు౨౧-౪౦	బ౧౪ఆ కృ౨బు ౪౨-౧౦	శు౧౦మ అశ్వి౪ శు౯-౨౦	శనిచారః [౫
బ౬శ ఉభా౧కు-౩౬-౧౧	శు౧౪శ అశ్వి౪బు ౨౧-౪౬	బ౩౦సో కృ౩బు ౪౬-౨౨	శు౧౩శు భర౧శు ౨-౪	శు-౬శ శనిక్రాంత్యరంభః౨౨-
బ౧౧బుఉభా౨కు౪౭-౧౬	బ౧సో భర౧బు౧౫-౨౬	గురుచారః [౧౪	శు౧౫ఆ భర౨శు ౪౪-౧౬	రాహుకేతుచారా
బ౩౦సోఉభా౩ కు౧౨-౪	బ౩బు భర౨బు౨౧-౨౯	శు౧౪శ రోర గురుః ౪౫-	బ౩బు భర౩శు౨౬-౨౬	బ౭సోఅశ్వి౩
		శుక్రచారః	బ౬శ భర౪శు౯-౧౨	రాస్వా౧శ } ౫౩-౨౯

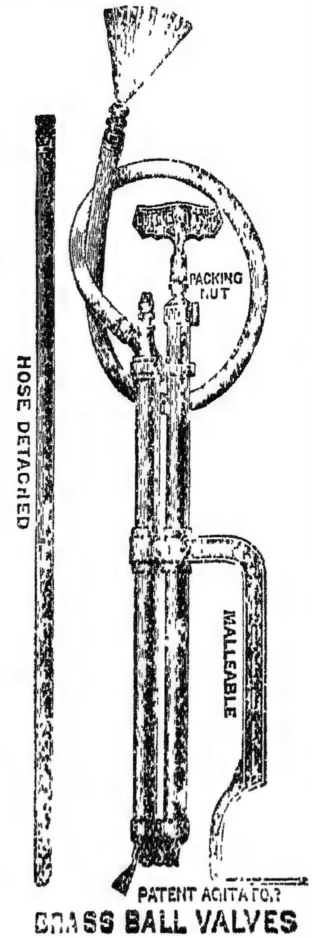
మైయర్సు పంపులు

చేతి, ఆయిల్ ఇంజన్లు, ఎలెక్ట్రిక్ మోటారు లేక విండ్ మిల్ చేతను నడుపబడును.

ఎంతటి లోతునుండికూడ నీటిని తోడగలదు. ఎంతటి ఎత్తునకైనను గొంపోగలదు.

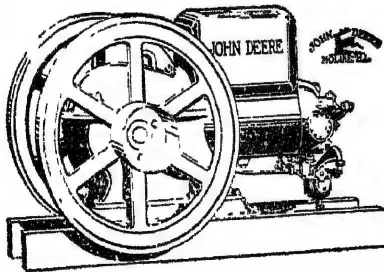

స్ప్రే పంపులు

మోటార్లు కడుగుటకు, అంటుజాడ్యముల పోగొట్టుటకు, తోటలు మొదలైన వాటికి దృఢము, అనుభవము గలిగి దీర్ఘకాలము మన్నును.

సులభముగ నడుపదగినవి

డీరీ యింజనులు

సెల్ఫ ఆయిలింగ్ నిర్మాణము తక్కువ వెలలో నడుపదగును. వ్యవసాయదారుల పాలిటి ముఖ్యస్నేహితు లనదగును.

ఆంధ్రదేశములో ప్రజల యామోదమును బడసిన పంపులు, ఇంజనులు.

ఇండియాలో సోల్ ఏజంట్లు:—

లిమాయి బ్రదర్సు, లిమిటెడ్.

1/173 బ్రాడ్వే, పోస్టుబాక్సు 202, మద్రాసు.

శ్రీ ప్రమోదూతసంవత్సర వైశాఖమాసతిథివారనక్షత్రయోగకరణాదులు

29	౧౭	౨౫	మం॥శుక్ర౪౪-౯౮భ౩౯-౧౬ఆయు౩౭-౩౭కి౦-౪౯-౫౨౪౯యోగకాలః రక్రాంభు౨-౨౪౯
30	౧౮	౨౬	బు॥ద్వి౪౧-౫౫కృ౩౭-౧౨సౌ౨౩-౫౬బా౧౩-౧౬౭౭-౩౬అహః ౩౧-౩౦భ౨౪వి ౩౧-౧౬ చంద్రోదయః సమశృంగంభు౨-౯చ-౩౦
1	౧౯	౨౭	గు॥తృ౩౭-౯రో౩౬-౨౭శో౧౭-౩౨తై౦-౨౭౧౬-౫౯రా౧౭-౧౭త్యాప్ర-౩-౫౦పరశురామజయంతిః త్రేతాయుగాదిః, అక్షతృతీయా, ఉదకుంభదానం, కరకప్రదానం, సౌభాగ్యగౌరీవ్రతం భు౨-౧౭చ౧౫
2	౨౦	౨౮	శు॥చ౩౩-౫౬మృ౩౪-౨అతి౧౨-౪౪౬-౨రా౨-౧౧త్యా౩-౪౫భు౨-౨౫చ౨ [హేజ్ నెల
3	౨౧	౨౯	శ॥పం౨౭-౨౦ఆర్ద్ర ౩౦-౨౧సు౫-౪౧ధృ౫౨-౫౪బా౨౭-౦కౌ౨౭-౧త్యాప్ర౩-౪౬ అహః ౩౧-౩౪భ౪ ౩౪వి౫౭-౧ శ్రీశంకరజయంతిః కర్తరిప్రారంభః భు ౨-౩౩-న౩
4	౨౨	౩౦	ఆ॥ష౨౨-౫౭పున౨౬-౫౩శూ౫౧-౧౭తై౨౨-౫౭శేషః-౨-౨రా౧౩-౪౭తిథిద్వయం భు౨-౪౧చ౪
5	౨౩	౩౧	సో॥స౧౬-౩౬పుష్య౨౨-౯గం౪౩-౧౭వ౧౬-౩౬రా౨౦-౩౬అష్టమీతిథిః అనధ్యయనద్వయం భు౨-౪౭చ౫
6	౨౪	౧	మం॥అ౧౧-౯ఆశ్లే౧౭-౧౯వృ౩౫-౩౭బ౧౦-౯రా౧౪-౪౫భు౨-౫౬న౬
7	౨౫	౨	బు॥న-౪-౪౭-౭వ్యా౫౪-౯౧౪-౩౬రుంభు౨-౨౪కౌ౪-౪౭రా౧-౩౭త్యా౩-౪౪అహః ౩౧-౪౪భ౪౪వి౨౫-౭అవమ రావేభు౩-౪చ౭
8	౨౬	౩	గు॥ఏ౫౩-౨౬పూఫ౧౦-౩౭వ్యా౨౦-౫౭వ౨౬-౧౧ది౨౭-౪ ఇస్మార్తానామేకాదశీ భు౩-౧౨ చ౮
9	౨౭	౪	శు॥ద్వా౪౮-౫౫ఉఫ౭-౯హ౯౪-౧౫బ౨౧-౧౨ది౨౭-౩౮వైష్ణవానామేకాదశీ, పరశురాముద్వాదశీ, శువే భు౩-౨౦-చ౯
10	౨౮	౫	శ॥త్ర౪౫-౧౯హ-౫-౩వజ్రం-౮-౧౧కౌ౧౭-౪ది౨౪-౩౩త్యా౩-౫అహః ౩౧-౪౮ కృ౧౪వి౫౨-౩౯ మృత్యుకర్మాణివర్జనీయాని, శనిప్రదోషః, శువే భు౩-౨౮చ౧౦ [భు౩-౩౫౯౧౧
11	౨౯	౬	ఆ॥ ౪౭-౩౨చి౩-౩౫సి౨-౪౮వ్య౫౫-౧౪గ౧౩-౫౪ది౧౭-౨౫త్యా౩-౫౮నృసింహజయంతిః అనధ్యయనత్రయం
12	౩౦	౭	సో॥ పూ౪౧-౪స్వా౩-౩౬౫౨-౧౮భ౧౧-౪౯ది౧౭-౩౧—దధ్యన్నవ్యజనఛత్రపాదుకాదిదానాని, మహావైశాఖీ, అన్వాధానం వ్యాసపూర్ణిమా సంపద్గౌరీవ్రతం భు౩-౪౩చ౧౨
13	౩౧	౮	మం॥కృప్ర౪౦-౪౭వి౩-౪౫ప౫౧-౯బా౧౦-౫౫ది౪-౪ యోగకాలః భు౩-౫౧-వ౧౩
14	౧	౯	బు॥ద్వి౪౧-౪౬అనూ౫-౪౨శి౫౦-౨౭తై౧౧-౧౬ది౨౦-౩౦అహః ౩౧-౫౬కృ౨వృష భే౪వి ౨౦-౩౪ హరిపదపుణ్యకాలః, సంక్రమణాత్పూర్వేషోడశఘటికాః, ద్వాపరయుగాంతిః భు౩-౫౯ చ౧౪
15	౨	౧౦	గు॥తృ౪౭-౧౮జ్యే౯-సి౫౦-౧౮వ౧౫-౨త్యాజ్యాభావః, పార్థివకల్పః భు౦-౫చ౧౫ [రాధ్యస్వామి ఆరాధన
16	౩	౧౧	శు॥చ౭-౨౩మూ౧౩-౧౩సా౦-౧౫బ౧౫-౫౦ది౮-౫౭రా౭-౨౩శుక్రాంభు౦-౧౪చ౧౬-శ్రీముదిగొండశంకరా
17	౪	౧౨	శ॥పం౫౧-౪౨పూషా౧౮-౩౭శు౫౧-౧౮కౌ౧౯-౩౨రా౮-౩౭అహః-౩౨-౨కృ౩వి౪౮-౫౨శుక్రాం భు౦-౨౨
18	౫	౧౩	ఆ॥ష౫౬-౩౭ఉషా౨౪-౪౨శుభం౫౨-౪౭గ౨౪-౯రా౩-౪౩త్యా౪-౨౬భు౦-౩౧చ౧౮ [చ౧౭
19	౬	౧౪	సో॥స౬౦-౧౭శ౩౧-౧౪బ్రహ్మ౪-౯భ౨౮-౨౩రా౧౦-౧౬త్రిద్యుస్పృక్ రవే భు-౦-౩౯ చ౨౦
20	౭	౧౫	మం॥-౨-౬ధని౩౮-౧౨౦౫౬-౧౯బ౨-౬రా౨౫-౫౩త్యా౪-౨౩అనధ్యయనద్వయభు౧-౪౮చ౨౧ [భు౦-౫౮చ౨౨
21	౮	౧౬	బు॥అ౭-౩౭-శత౪౪-౪౨వై౫౭-౫౬కౌ౭-౩౭శేషః-౨-౨౮పునస్త్యాజ్యాభావః అహః౩౨-౧౦కృ౪వి౧౭-౩౧
22	౯	౧౭	శు॥న౧౦-౫౮పూభా-౪౯-౧౨౫౩-౪౪గ౧౦-౯ది౧-౫౫త్యా౪-౧౮భు౧-౫చ౨౩ [భు౧-౧౪చ౨౪
23	౧౦	౧౮	శు॥ద౧౪-౩౫ఉభా౫౩-౪౯ప్రీ౫౭-౩౫భ౧౪-౩౫వి౧౫-౪అహః౩౨-౧౪ మిథునాయనగతో రవిః ౧౪-౩౯
24	౧౧	౧౯	శ॥ఏ౧౬-౪౫రే౫౬-౫౭ఆయు౫౬-౧౪బా౧౬-౪౫ది౨౫-౨౩రో౧వి౪౬-౩౧సర్వేషామేకాదశీ భు౧-౨౨చ౨౫
25	౧౨	౨౦	ఆ॥ద్వా౧౭-౨౭అశ్వి౫౮-౩౬సౌ౫౩-౩౭తై౧౭-౨౭రా౧౬-౬త్రయోదశీతిథిః, ప్రదోషః, కుక్రాం, రాక్రాం భు౧-౩౧చ౨౬ [భు౧-౪౦చ౨౭
26	౧౩	౨౧	సో॥త్ర౧౭-౮భ౫౯-౧౩శో౫౦-౧౩వ౧౭-౮ది౨౨-౫౧ చతుర్దశీతిథిః, అనధ్యయనచతుష్టయం, మాసశివరాత్రిః
27	౧౪	౨౨	మం॥చ౧౫-౩౪కృ౫౮-౩౮అతి౪౫-౫౧శ౧౫-౩౪ది౨౮-౫౫అమావాస్యాతిథిః, అన్వాధానం, భు౧-౪౮చ౨౮
28	౧౫	౨౩	బు॥ ● అ౧౨-౫౧రో౫౭-౦సు౪౦-౩౭నా౧౨-౫౧౦౫-౧౪అహః౩౨-౧౬రో౨వి౧౫-౪౩కర్తరిత్యాగః, యోగకాలః పిండపితృయజ్ఞః భు౧-౫౭చ౨౯

శు	౪-రా	బు. గు. శు	
	బ౨౯ మేషరవిః బా౧౫ మే వృష జః బ౭మిథు నెప్రకః		
శ		కే	

౧౯౩౦ మే — వైశాఖ — ౩౩౯ — మేష — ఋషభ

కుజచారః [౩౦	బుధచారః	బ౩౦బు ప్రాగుదయంబు [౧౦-౫	శు౬ఆ రో౨శు ౪౩-౪౬	బ౧౪మం ఆర్ద్రా౨శు ౯ [-౧౫
శు ౪శు ఉభా౪కుజః ౨౫-	శు౪శ కృ౪బు ౫౩-౯		శు౯బు రో౩శు ౧౪-౩౯	
శు౮మం రే౧శు౨౧-౭	శు౧౧గు బుధవక్రారంభః	గురుచారః	శు౧౩శ రో౪శు ౫౮-౧౨	శనిచారః
శు౧౪ఆ రే౨శు౬-౧౦	శు౧౪ఆ పశ్చాదస్తం బు౪-	శు౧మం మృ౧గు ౪౫-౦	కృ౧మం మృ౨శు ౪౪-౨౫	
బ౩గు రే౩శు ౨-౫౯ [౧౨		శు౧౫సో మృ౨గు౧౬-౩౮	కృ౪శు మృ౨శు౨౮-౪౭	బ౭సో పూషా౧వక్రీశనిః [౮-౪
బ౭సో రే౪శు ౫౦-౫౨	బ౩గు కృ౩వ బు౩౭-౨౪	శుక్రచారః	బ౭సో మృ౩శు ౧౩-౧౫	
బ౧౧శ అశ్వి౧శు ౯-౨౦	బ౭మంకృ౨వబు౫౨-౨౧	శు౨బు కృ౪శు౧-౩౪	బ౯బు మృ౪శు ౫౭-౪౩	రాహుకేతుచారౌ నస్తః
బ౩౦బు అశ్వి౨శు ౪౦-౮	బ౧౪శ కృ౧వబు ౧౧-౫౦	శు౪శు రో౧శు ౪౭-౩౨	బ౧.శ ఆర్ద్రా౧శు ౪౪-౧	

శ్రీ ప్రమోదూతసంవత్సర జ్యేష్ఠమాసతిథివారనక్షత్రయోగకరణాదులు

1930 జూన్ నెల

29 ౧౬ ౨౪ సు॥శు-ప్ర-౯మృ౫౪-౯ధృ౩౪-౨౮బ౯-౯దిం౧౦-౨౫చంద్రోదయః, సోపపద ఉత్తరశృంగోన్నతిః, సర్వమునీనాం సరస్వతీనదీ పుష్కరప్రవేశః భు౨-౫చ౩౦ బౌద్ధకలికిజయంత్యౌ

30 ౧౭ ౨౫ శు॥ద్వి౪-౩౪వీమ్యం౫౪-౫౬ఆర్ద్రా౫౧-౧౩శూ౨౮-౧కౌ౪-౩౪తై౨౭-౨౮ది౧౪-౨౦౪ంభాతృతీయా, ౭అవమశ్చ భు౨-౧౪చ౧మొహరం

31 ౧౮ ౨౬ శ॥చ౫౩-౪౦పున౪౭-౯గం౨౦-౫౭వ౨౬-౩౫ది౧౯-౨౧అహః౩౨-౨౦రో౩రవిః౪౫-౧౯భు౨-౨౨చ౨

1 ౧౯ ౨౭ ఆ॥పం౪౭-౩౧పుష్య౪౩-౨౨వృ౧౩-౨౨బ౨౦-౩౫ది౬-౭భు౨-౩౧చ౩

2 ౨౦ ౨౮ సో॥ష౪౧-౧౮ఆశ్లే౩౮-౧౦ధృ౫౫-౫౫వ్యా౫౨-౧౯కౌ౧౪-౨౪ది౧౩-౮అరణ్యగౌరీవ్రతం భు౨-౪౦చ౪

3 ౨౧ ౨౯ మం॥స౩౫-౧౩మఖ౩౫-౫హ౫౧-౪౨గ౮-౧౫ది౭-౭రా౨౧-౨౧త్యా౩-౪౫భు౨-౪౮చ౫

4 ౨౨ ౩౦ బు॥అ౨౯-౨౭పూఫ౩౧-౧౮వ౪౩-౯బ౨౯-౨౭రా౧౫-౫౭అహః౩౨-౨౨రో౪-రవిః౧౫-౯అష్టమీతిథిఃబుధాష్టమి భు౨-౫౭చ౬ [చ౭

5 ౨౩ ౩౧ గు॥న౨౪-౧౧ఉఫ౨౮-౧సి౨౬-౪౩కౌ౨౪-౧౦రా౧౫-౪౫త్యా౩-౫౧గురుమౌఢ్యారంభః౪-౧౮తిథిద్వయంభు౩-౫

6 ౨౪ ౧ శు॥ద౯-౩౩హ౨౫-౨౬వ్య౩౦-౩౩గ౯-౩౩రా౧౨-౨౭ఏకాదశీతిథిః దశపాపహరదశమీభు౩-౧౪చ౮

7 ౨౫ ౨ శ॥ఏ౧౫-౪౬చి౨౩-౪౧వ౨౫-౫భ౧౫-౪౬రావి౫-౭త్యా౩-౪౮మృగశిర౧ప్రథమచరణే స్త్రీపుంనక్షత్రే అర్ధజలరాశౌ రవిః౪౫-౧౪సర్వేషామేకాదశీభు౩-౨౨చ౯ కూర్మజయంతిః.

8 ౨౬ ౩ ఆ॥ద్వా౧౩-౦స్వా౨౨-౫౭వ౨౦-౨౭బా౧౩-౦రా౪-౩౭త్యా౪-౨౮మలత్రుణద్వాదశీభు౩-౦చ౧౦ప్రదోషః

9 ౨౭ ౪ సో॥త్ర౧౧-౨౦వి౨౩-౨౨శి౬-౪౪తై౧౧-౨౦రా౧-౧౨అనధ్యయనచతుష్టయంభు౩-౩౯చ౧౧

10 ౨౮ ౫ మం॥చ౧౦-౫౫అనూ౨౪-౫౯సి౪-౧౦వ౧౧-౫౫రా౭-౧౪అన్వాధానంభు౩-౪౭చ౧౨

11 ౨౯ ౬ బు॥○ పూ౧౧-౪౭జ్యే౨౭-౫౩సా౧౨-౧౮బ౧౧-౪౭అహః౩౨-౨౮త్యాజ్యాభావః మృగ౨రవిః౧౩-౫౨ఛౌచ్యః మన్వాదిఃయోగకాలఃభు౩-౫౬చ౧౩

12 ౩౧ ౭ గు॥కృ-ప్ర౧౩-౫౨మూ౩౧-౫౬శు౧౧-౩౪కౌ౧౩-౫౨ది౨౭-౪౦త్యా౪-౧౬రా౨౫-౩౧భు౪-౪చ౧౪

13 ౩౧ ౮ శు॥ద్వి౧౭-౭పూషా౩౭-౪శు౧౧-౪౫గ౧౭-౭శేషః౨-౨౦రా౨౬-౩౪తృతీయాతిథిఃభు౪-౧౩చ౧౫

14 ౧ ౯ శ॥తృ౨౧-౧౬ఉషా౪౩-౧బ్ర౧౨-౩౭భ౨౧-౬శేషః౩-౨౭రా౨౧-౩౬త్యా౪-౨౬అహః ౩౨-౩౦మృగ౩మిథునే రవిః౪౬-౩శూన్యతిథిఃభు౪-౨౨చ౧౬

15 ౨ ౧౦ ఆ॥చ౨౬-౪శ్ర౪౯-౩౦ఐం౧౪-౪బా౨౬-౪త్యాజ్యాభావః చతుర్థీతిథిః షడశీతిపుణ్యకాలః ఉదయప్రభృతిప్రహరద్వయపర్యంతం భుం-౨చ౧౭

16 ౩ ౧౧ సో॥పం౩౧-౮ధ౫౬-౭వై౧౫-౪౫తై౩౧-౮ది౦-౩౬త్యా౪-౨౬భుం-౧౨చ

17 ౪ ౧౨ మం॥ష౩౬-౦శత౬౦-౦వి౧౭-౨౧గ౩-౩౪ది౧౬-౧త్యా౪-౨౧భుం-౨౧చ౧౯

18 ౫ ౧౩ బు॥స౪౦-౧౬శత౨-౯ప్రీ౧౮-౩౫భ౮-౮ది౯-౪౮త్యా౪-౨౨అహః౩౨-౩౨ మృగ౪రవిః౧౬-౪౭భుం-౩౧చ౨౦

19 ౬ ౧౪ గు॥అ౪౪-౧౨పూభా౭-౫౪ఆయు౧౯-౧౮బా౧౨-౧౪రా౧-౬త్రిలోచనగౌరీవ్రతం అనధ్యాయఃభు౧-౪౦చ౨౧

20 ౭ ౧౫ శు॥న౪౫-౫౮ఉభా౧౨-౯సౌ౯-౧తై౧౫-౫రా౧౧-౨౧భుం-౫౧చ౨౨

21 ౮ ౧౬ శ॥ద౪౬-౫౨రే౧౫-౩౨శో౧౭-౪౫వ౧౬-౨౫త్యాజ్యాభావః అహః౩౨-౩౬ఆర్ద్రా౧ప్రథమచరణే స్త్రీపుంనక్షత్రే పూర్ణజలరాశౌ రవిః౪౭-౩౮భు౧-౧చ౨౩

22 ౯ ౧౭ ఆ॥ఏ౪౬-౪౨అశ్వి౧౭-౪౭అతి౧౫-౪౫బ౧౬-౪౭ది౬-౩౪త్యా౪-౯రా౯-౩౩సర్వేషామేకాదశీభు౧-౧౦చ౨౪

23 ౧౦ ౧౮ సో॥ద్వా౪౫-౧౦భ౧౮-౪౧సు౧౨-౩౧కౌ౧౫-౫౬రా౧౫-౫౫త్యా౪-౪అహః౩౨-౩౬కటకాయనగతో రవిః౪౫-౪౮సంక్రాం భు౧-౨౦చ౨౫

24 ౧౧ ౧౯ మం॥త్ర౪౨-౨౭కృ౮-౨౨ధృ౮-౯గ౧౩-౪౮రా౨౪-౫౧త్యా౩-౫౯భు౧-౩౧చ౨౬ప్రదోషః

25 ౧౨ ౨౦ బు॥చతు౩౮-౪౫రో౧౭-౦శూ౩-౧౪గం౫౪-౨౪భ౧౦ - ౩౬శేషః౧-౨౧ది౩౦ - ౩౦అహః౩౨-౩౬ఆర్ద్రా౨రవిః౧౮-౩౭అనధ్యయనత్రయంభు౧-౪౧చ౨౭

26 ౧౩ ౨౧ గు॥● అమా౩౪ - ౧౦మృ౧౪ - ౫౧వృ౫౧ - ౨౩చ౬-౨౭రా౨ - ౯అన్వాధానం, పిండపితృయజ్ఞఃవటసావిత్రీవ్రతం భు౧-౫౦చ౨౮

	కు బు రా	ర	గు శు
	బ౭మిథునే రవి బ౨ కటకే శుక్రః శు౧౨వృషే బుధః		
శ		కే	

కుజచారః	బుధచారః		శుక్రచారః	
శు౬సో అశ్వి౩కు౪-౧౨	శు౪శబుధవక్రత్యాగ౫౨-౫	బ౯శు రో౩బు౩౭-౧	శు౨శు ఆర్ద్రా౩శు౯-౨౦	బ౭బు పుష్య౨శు౫౨-౧౫
శు౧౦కు అశ్వి౪కు౧౬-౧౨	శు౧౨ఆకృ౨బుజ్యేబు౫౦-[౧౦	బ౧౧ఆ రో౪బు౪౮-౮	శు౬సో ఆర్ద్రా౪శు౫-౩౨	బ౧౦శ పుష్య౩శు౪౧-౨౩
శు౧౫బు భర౧కు౧-౪౯	శు౧౪మంకృ౩బు౨౧-౫౨	బ౧౩మం మృ౧బు౩౩-౭	శు౮బు పున౧శు౧౦-౫౭	బ౧౩మం పుష్య౪శు౩౧-[౩౧
బ౪ఆ భర౨కు౧౨-౪౫	బ౧గుకృ౪బు౫౬-౫౨	బ౩౦గు మృ౨బు౩౮-౨౨	శు౧౧శ పున౨శు౩౬-౭	శనిచారో నాస్తి
బ౯శుభర౩కు౬-౩౪	బ౪ఆరో౧బు౬-౩౮	గురుచారః	శు౧౪మం పున౩శు౨౭-౫	రాహుకేతుచారః
బ౧౩మంభర౪కు౩౮-౫౫	బ౭బురో౨బు౫-౫౦	శు౧గు మృగ౩గు౩౫-౫౦	బ౨శు పున౪శు౧౫-౫	బ౧౨సో అశ్వి ౪రాహుః } ౪౮-౪౮
		శు౯గురుపశ్చాదస్తంగు౪-౧౮	బ౫సో పుష్య౧శు౪-౯	చి ౪కేతుః

శ్రీ ప్రమోదూతసంవత్సర ఆషాఢమాసతిథివారనక్షత్రయోగకరణాదులు

27 ౧౩ ౨౨ శు॥శు ప్ర౨౮-౪౯ ఆర్ద్రా౧౧-౪ంధృ ౪౮-౨౦ బ౭౮-౪౯ రా౭-౧౫ త్యా ౩-౪౭ ప్రతిపత్తిథిః, యోగకాలః, ఉత్తర శృంగోన్నతచంద్రోదయః శక్రాం భు౧-౫౯-చ౫౯ [యంభు౨-౯చ౧ సఫర్ నెల

28 ౧౪ ౨౩ శ॥ద్వి ౨౩-౭ పున౮-౩ వ్యా౩౬-౫౬ కౌ ౨౩-౭ తి౨౬-౪౪ త్యా-౩-౪౫ అహః ౩౭-౩౪ ఆర్ద్రా౧౩ రవిః ౪౯-౪౦-తిథిద్వ

29 ౧౫ ౨౪ ఆ॥తృ౧౭-౩ పుష్య-౪-౪౪ ఆశ్లే-౫౫-౫౧హ ౩౦-౧౫ గ౧౭-౩-రా౧-౧౯-చతుర్థీ తిథిః, దూర్వాగణ్యాగౌరీవ్రతం భు

30 ౧౬ ౨౫ సో॥చ౧౧-౫౦మ ౫౫-౪ వ౭జ ౨౧-౪౧ ధ౧౦-౫౧ వి౨౭-౪౮ భు౨-౮చ౩ [౨-౧౯చ౨

1 ౧౭ ౨౬ మం॥పం౪-౪౬ పీ వ్యం౫౪-౩ పూ ఫ౫౧-౪౭ సి౧౪-౧౦ బా-౪-౪౬ కౌ ౨౭-౧౮ గ౪-౨౪ త్యా ౩-౪౪ స్కందపంచమీ కుమారషష్ఠీ, అవమ దగ్ధయోగః, భు౬-౩౯చ౪ [౨౦-౪౨ అగస్త్యాస్తమయః ౪౧-౫౧భు౨-౪౮-చ౫

2 ౧౮ ౨౭ బు॥ష౫౩-౨౧ ఉఫ-౪౮-౨౦ వ్య౬-౨౩ వ ౫౭-౪౮ గ౨౬-౫ వి౮-౪౫ త్యా ౩-౪౬ అహః-౩౭-౩౦ ఆర్ద్రా౪ రవిః

3 ౧౯ ౨౮ గు॥అ౪౮-౪౦ హ౪౫-౩౪ పరి౫౩-౪౫ భ౨౧-౦ వి౮-౨౨-భు౨-౫౮-చ౬

4 ౨౦ ౨౯ శు॥న౪౪-౪౭ చి౪౩-౩౬ శి౪౮-౦ బా౧౬-౪౩ వి-౪-౫౫ త్యా ౩-౫౭ రా౨౪-౫౦ భు౩-౮-చ౭

5 ౨౧ ౩౦ శ॥ద౧-౫౪ స్వా౪౨-౩౬ సి౪౨-౨ తై౩-౨౦ శేషః౧-౧౯ రా౨౪-౧౦ త్యా-౪-౨ అహః ౩౭-౨౮ పునర్వసు ౧ప్రథమచరణే స్త్రీనపుంసకనక్షత్రే పూర్ణజలరాశౌ రవిః-౫౭-౭ చాక్షుషమన్వాదిః, శాకవ్రతారంభః, భు౩-౧౮చ౮ [వ్రతం గురుమౌఢ్యనివృత్తిః భు౩-౮-చ౯

6 ౨౨ ౩౧ ఆ॥ఏ౪౦-౯ విశా౪౨-౪౩ సా౩౯-౧౯వ౧౧-౦ శేషః-౦-౩౮రా౨౦-౨౮-సర్వేషామేకాదశీ, శయనైకాదశీ, గోపద్మ

7 ౨౩ ౧ సో॥ద్వా౩౯-౩౫ అనూ-౪౪-శు౩౬-౨౮బ౯-౫౭ రా౨౬-౧౭ త్యా౪-౧౦ చాతుర్మాస్యవ్రతారంభః, వాసుదేవద్వాదశీ, భు౩-౭-చ౧౧ [భావః, ప్రదోషః, భు౩-౪౭చ౧౧

8 ౨౪ ౨ మం॥త్ర౪౦-౧౮ జ్యే౪౬-౩౬ శు౩౪-౩౭ కౌ౯-౫౬ శేషః-౨-౪౮ పునస్త్యాజ్యా

9 ౨౫ ౩ బు॥చ౪౭-౧౮ మూ౫౧-౨౩-బ్ర౩౩-౩౭ గ౧౧-౧౮ రా౧౩-౪౭ త్యా౪-౧౫ అహః-౩౭-౨౬ పు ౪ రవిః ౨౭-౫౧ పవిత్రార్చనం, అనధ్యయనం-భు౭౩-౫౭చ౧

10 ౨౬ ౪ గు॥○పూ౪౫-౨౪ పూషా-౫౫-౧౫ ఐం-౩౩-౩౭ భ౧౩-౫౧ వి౬-౨౦-వ్యాస పూర్ణిమ, శివశయనం, మహాషాఢి, కోకిలావ్రతం-అన్వాధానం-యతీనాం క్షౌరకాలః, భు౪-౧౭చ౧౩ [యోగకాలః భు౪-౧౭చ౧౪

11 ౨౭ ౫ శు॥కృప్ర౯-౫౦-ఉషా౬౦-౦వై౩౪-౪౨ బా౧౭-౩౭ ది౧౭-౧౭ త్యా-౪-౨౪

12 ౨౮ ౬ శ॥ద్వి౫౪-౧౫-ఉషా౧-౧౪ వి౩౫-౪౬ తై౨౨-౨౭ ౨౧-౧౮ అహః-౩౭-౨౪ పున ౩ రవిః౫౩-౪౮ చాతుర్మాస్యద్వితీయా, శుభేభు౪-౨౬చ౧౫

13 ౨౯ ౭ ఆ॥తృ౫౯-౨౩-శ్ర౭-౩౬ ప్రీ౩౭-౨౬ వ౬-౫౧ ది౨౮-౩౯ త్యా౪-౨౫ భు౪-౩౬ చ౧౬ [స్పృక్ భు-౪-౪౬చ౧౭

14 ౩౦ ౮ సో॥చ౬౦-౦ ధని౩-౫౬ ఆయు౩౮-౫౩ బ౨౯-౪౬ రా౧-౩౦ అహః౩౭-౨ మడకేతిమఖ్కోరవిః ౧౮-౧౧ త్రిప్య

15 ౩౧ ౯ మం॥చ౪-౧౦-శత-౭౦-౨౩ సౌ౪౦-౨౩ బా౪-౧౦ రా౫-౦ భు-౪-౫౬-చ౧౮

16 ౧ ౧౦ బు॥పం౮-౩౭-పూభా౨౬-౨౮ శో౪౧-౧౭ తై౮-౩౭ రా౧౯-౫౫ అహః౩౭-౨౦ పునర్కటకే రవిః౨౪-౪౦ దక్షిణాయనపుణ్యకాలః సంక్రమణాత్పూర్వం వింశతిఘటికాః, భు౫-౧౬-చ౧౯

17 ౨ ౧౧ గు॥ష౧౧-౫౮ ఉభా-౩౦-౫౧-అతి౪౧-౧౧వ౧౧-౫౮ త్యాజ్యాభావః దగ్ధయోగః భు-౦-౬చ౨౦ [చ౨౧

18 ౩ ౧౨ శు॥స౧౪-౧౭ రే-౩౪-౩౭ సు౪౦-౧౧బ౧౪-౧౭ ది౨-౪౩ ధర్మసావర్ణికమన్వాదిః, అనధ్యయనద్వయం భు-౧-౧౬

19 ౪ ౧౩ శ॥అ౧౫-౨౩ అశ్వి-౩౬-౫౩ ధృ౩౮-౧౪ కౌ౧౫-౨౩ ది౨౬-౩౪ అహః-౩౭-౧౮ పుష్యమీప్రథమచరణే స్త్రీపుం ౧౪ నక్షత్రే పాదజలరాశౌ రవిః-౫౫-౭ భు౧-౨౭చ౨౨

20 ౫ ఆ॥న౧౫-౧౧-భ౩౮-౭ శూ౩౫-౧౪ గ౧౫-౧౧ ది౧-౨౬ త్యా-౪-౫-భు౦-౩౮-చ౨౩

21 ౬ ౧౫ సో॥ద౧౩-౪౫ కృ౩౮-౫౦-౩౧-౧౭ భ౧౩-౪౫ ది-౬భు-౦-౪౮చ౨౪ [సర్వేషామేకాదశీ, శుక్రాభు౦-౫౮చ౨౫

22 ౭ ౧౬ మం॥ఏ౧౧-౧౧-రో౩౬-౫౬-వృ౨౬-౨౫ బా౧౧-౧౧ ది౭-౧౯ త్యా-౩-౫౫ రా౧౮-౧౮ [౪౭-౧భు౧-౧౦చ౨౬

23 ౮ ౧౭ బు॥ద్వా౭-౨౬ మృ౩౪-౪౧ ధ్రు౨౦-౩౭ తై౭-౨౬ రా౨౨-౩౦ అహః౩౭-౧౪ పుష్య౨౪ః-౨౫-౨౭ అగస్త్యోదయః, ప్రదో

24 ౯ ౧౮ గు॥త్ర-౩-౫-వ్యాం౫౪-౫౭ ఆర్ద్రా-౩౧-౫౪ వ౩-౫౭ ౭౨-౨౮ త్యాజ్యాభావః మాసశివరాత్రిః భు౧-౨౦-చ౨౭ [మః

25 ౧౦ ౧౯ శు॥● అమా౫౭-౧౮ పున౨౮-౨౩ హ౭-౩౧ చ౨౫-౧౭-౦-౧ త్యా-౩-౪౬ రా౧౪-౫౦ అహః-౩౭-౧౪ సింహాయనగతో రవిః ౧౮-౧౦ అన్వాధానం, పిండపితృయజ్ఞః శక్రాం భు౧-౩౧ చ౨౮

1930 జూలై

కుజచారః	శు౪సో మృగ౪బు ౨౬-౪	బ౪మం పున౪బు ౫-౨౮	శు౧౧ ఆ వ్రాగుదయంగు౧౩-	బ౪సో మ౩శు ౨౧-౨౦
శు౩ఆ కృ౧శు ౨౦-౨	శు౫మం ప్రాగ-బు౩౧-౨౦	బ౫బు పుష్య౧బు ౫౦-౨౦	బ౧శు ఆర్ద్రా౨గు ౪౭-౧౦	బ౬గు మ౪శు ౨౦-౩౨
శు౧గు కృ౨శు ౫౫-౧౦	శు౭బు ఆర్ద్రా౧బు౨౪-౫౧	బ౭శు పుష్య౨బు ౩౯-౧౧	శుక్రచారః	బ౯ఆ పూఫ౧శు ౧౩-౫౬
శు౧౩మం కృ౩శు ౫౭-౪౩	శు౯శు ఆర్ద్రా౨బు౧౫-౧౦	బ౯ఆ పుష్య౩బు ౧౧-౨౪	శు౫శు ఆశ్లే౧శు ౨౦-౫౯	బ౧౨బు పూఫ౨శు ౭-౨౧
బ౩ఆ కృ౪శు ౪౦-౩౫	శు౧౧ఆ ఆర్ద్రా౩బు౬-౫౦	బ౧౧మం పుష్య౪బు ౧౩-	శు౭సో ఆశ్లే౨శు ౧౦-౩౩	బ౧౩౦-శుపూఫ౩శు౧-౩౪
బ౭శు రో౧శు ౨౧-౨౬	శు౧౨సో ఆర బు౫౮-౧౦	[౨౧	శు౧గు ఆశ్లే౩శు ౨-౧౩	శనిచారః
బ౧౧మం రో౨శు ౫౪-౩౫	శు౧౪బు పున౧బు ౩౧-౧౦	బ౧౩గు ఆశ్లే౧బు౩౨-౧౦	శు౧౦శ ఆశ్లే౪శు ౫౨-౩౨	శు౯శు మూల౪శనిః వక్రీ
బుధచారః	శు౧౫గుపున౨బు ౪౩-౨౫	గురుచారః	శు౧౩మం మ౧శు ౩౮-౦	[౯-౧౦
శు౨శ మృగ౩బు ౪౩-౩౭	బ౩ఆ పున౩బు ౧౫-౨౮	శు౧శు ఆర్ద్రా౧గు ౧౬-౨౦	బ౧శు మ౨శు ౨౯-౪౦	రాహుకేతుచారౌ న స్తః

Box chart (rasi chakra): కు-రా | బు-ర | గు | బుధకటకేరవిః | శు | శులావృషేకుజః | బరకటకేబుధః | శు౧౩సింహేశు | శ | కే

శ్రీ ప్రమోదూత సంవత్సర శ్రావణమాసతిథివారనక్షత్రయోగకరణాదులు

1930 సం. ఆగష్టు

26	౧౧	౨౧	శ॥సుప్ర౬-౧పుష్య-౨౪-౨౭వ౦-౧౭ సిద్ధ-౨౭కం ౧ ౯రా౨౨-౨త్యా౩-౪౩అహః ౩౨-౧౨ పుష్య౩౪ఘః ౫౬-౨౩యోగకాలః రక్రాంభు౧-౪౨చ౨౯ [౧-౫౨చ౩౧
27	౧౨	౨౦	ఆ॥ద్వి౩౯-౫౫ఆశ్లే౨౦-౧౭వ్య౪౪-౫౮బా౧౩-౨౮౧౬-౦త్యా౩-౪౩చంద్రోదయః, ఉత్తరశృంగోన్నతిః, భు
28	౧౩	౨౨	సో॥తృ౩౩-౪౨వ్య౧౬-౩వరి౩౭-౧౭ తై౬-౪౯రా౨-౪౪త్యా౩-౪౬భు౨-౩చ౧౪బ్బులల్
29	౧౪	౨౩	మం॥చ౨౮-౧౮పూఫ౧౨-౩౦పరి౩౦-౧౮భ౭౮-౧౮ది౪౯-౧౪మంగళగౌరీవ్రతం భు౨-౧౪చ౨
30	౧౫	౨౪	బు॥పం౨౨-౧౩ఉఫ౯-౧౮శి౨౨-౪౪బా౨౨-౧౩ ది౨౮-౨త్యా౩-౪౯అహః ౩౨-౪పుష్య౪౪రవిః ౬౬-౨౭తిథిద్వయం, నాగపంచమీ, సామగానా ముపాకర్మ భు౨-౨౪చ౩
31	౧౬	౨౫	గు॥ష౧౭-౪౬హ ౫-౩౮సి౧౬-౩౪ తై౧౭-౪౬ది౨౪-౫౪సప్తమీతిథిః, దగ్ధయోగః భు౯-౩౫చ౪
1	౧౭	౨౬	శు॥స౧౩-౫౧చి-౩-౨౭సా౧౦-౪౭వ౧౩-౫౧ది౭౯త్యా౩-౫౫అనధ్యయనస్నానం భు౨-౪౬చ౫
2	౧౮	౨౭	శ॥అ౧౧-౫౩స్వా౨-౧౨శు౫-౪౭బ౧౧-౫౩ది౬- అహః౩౧-౫౮ఆశ్లేషా౧ప్రవేశకాలే శ్రీపునర్నక్షత్రే పాద జలరాశౌ రవిః ౫౬-౧౫భు౨-౫౩చ౬
3	౧౯	౨౮	ఆ॥న౯-౧౮విశా౨-౧-శు౧-౩౮బ్ర౫౬-౩౯కౌ౯-౧౮ది౨-౧౧గవే భు౩-౭చ౭
4	౨౦	౨౯	సో॥ద౮-౨౪అనూ౩-౪౭ఐం౫౬-౧౦గర౮-౨౪ది౧౭-౩౬క్షీరవ్రతారంభః భు౩-౯చ౭
5	౨౧	౩౧	మం॥ఏ౯-౧౩జ్యే౫-౨౩వై౫౫-౪౯భ౯-౧౩త్యాజ్యాభావః, సర్వేషామేకాదశీ భు౩-౨౮చ౯
6	౨౨	౩౧	బు॥ద్వా౧౧-౫౯మూ౯-౫౪వి౫౪-౫౨బా౧౧-౫౮ది౪౦రా౨-౫౪అహః౩౧-౫౨ఆశ్లే౨రవిః ౨౫-౫౧ప్రదోషః భు౩-౩౯చ౧౦
7	౨౩	౧	గు॥త్ర౧౪-౬పూషా౧౩-౩౫ప్రీ౫౫-౩౦ తై౧౪-౬రా౩-౩౫త్యా౪-౨౨చతుర్దశీతిథిః, నరాహజయంతిః, అనధ్యయనచతుష్టయంభు౩-౪౯చ౧౧
8	౨౪	౨	శు॥చతు౧౯-౭ఉషా౯-౧౦అయు౫౬-౪౫వ౧౯-౭ది౩౦-౧౨పూర్ణిమాతిథిః, వరలక్ష్మీవ్రతం, శుభే భు౪-౦చ౧౨
9	౨౫	౩	శ॥౦పూ౨౨-౫౧శ్ర౨౫-౨౫సౌ౫౮-౨౭బ౨౨-౫౧రా౪-౪౪అహః౩౧-౪౬ఆశ్లే౩రవిః౫౫-౨౧శూన్యతిథిః, ఆశ్వలాయనాపస్తంబవాజసనేయీనా ముపాకర్మ, హయగ్రీవోత్పత్తిః భు౪-౧౧చ౧౩అన్వాధానం
10	౨౬	౪	ఆ॥కృ॥ప్ర౨౭-౫౭ధని౩౧-౫౮శో౬౧-౫కౌ౨౭-౫౭రా౨౧-౯యోగకాలః భు౪-౨౧చ౧౪ప్రతిపత్తిథిః
11	౨౭	౫	సో॥ద్వి౩౨-౫౧శత౩౮-౨౭శో౦-౩ తై౧-౭౪రా౨౪-౧౪చాతుర్మాస్యద్వితీయా భు౪-౩౨చ౧౫
12	౨౮	౬	మం॥తృ౩౭-౧౬పూభా౪౪-౧౫అతి౧-౨౪వ౫-౩ శేషః౧-౨౧పునస్త్యాజ్యాభావః భు౪-౪౩చ౧౬
13	౨౯	౭	బు॥చ౪౦-౫౧ఉభా౪౯-౧౮సు౨-౨౧బ౯-౩౦ది౧౧-౧౬అహః౩౧-౩౮ఆశ్లే౪రవిః౨౪-౮భు౪-౫౩చ౧౭
14	౩౦	౮	గు॥పం౪౩-౨౧రే౫౩-౧౭ధృ౨-౨౦కౌ౧౨-౬ది౨౧-౧౮భు౫-౪చ౧౮
15	౩౧	౯	శు॥ష౪౪-౩౭అశ్వి౫౫-౫౮శూ౧-౯౦౫౮-౯౦౧౩-౫౬రా౧౩-౫౫రాక్రాంభు౫-౧౫చ౧౯
16	౩౨	౧౦	శ॥స౪౪-౯భ౫౭-౨౬వృ౫౭-౭భ౧౪-౩౦ది౨౦-౩౩అహః౩౧-౩౨మఖాప్రవేశకాలే శ్రీపునర్నక్షత్రే పాదజలరాశౌ సింహే రవిః౫౨-౪౯శ్రీకృష్ణజయంతిః స్మార్తానాం భు౫-౨౫చ౨౦
17	౧	౧౧	ఆ॥అ౪౨-౧౦కృ౫౭-౩౯ధృ౫౩-౪౫బా౧౩-౪౯ది౨౭-౩౨హరిపదపుణ్యకాలః ఉదయప్రభృతిప్రహరద్వయపర్యంతం కృతియుగాంతః భు౦-౨చ౨౧
18	౨	౧౨	సో॥న౪౧-౩౯రో౫౬-౪౩వ్యా౪౯-౯తై౧౧-౫౪రా౫-౩౪త్యా౩-౫౬భు౦-౧౫చ౨౨
19	౩	౧౩	మం॥ద౩౭-౬మృ౫౪-౫౪హ౪౩-౧౭వ౯-౫౨ది౧౨-౧౫శుక్రాంభు౧-౨౨చ౨౩ [కాడశి భు౧-౩౩చ౨౪
20	౪	౧౪	బు॥ఏ౩౨-౪౨ఆర్ద్ర౫౧-౫౭వ౩౬-౩౩బ౪-౫౭ది౧౪-౪౬త్యా౩-౪౯అహః ౩౧-౨౬మఘా౨రవిః౨౧-౭సర్వేషామే
21	౫	౧౫	గు॥ద్వా౨౭-౧౪పున౪౯-౧౩సి౨౯-౨౫తై౨౭-౧౪ది౨౦-౫౫ద్వాదశీతిథిః, ప్రదోషః భు౦-౪౩చ౨౫ [బ౨౬
22	౬	౧౬	శు॥త్ర౨౧-౫౩పుష్య౪౪-౩౬వ్య౨౨-౨౩వ౨౧-౫౩ది౭-౧తిథిద్వయం, అనధ్యయనత్రయం, మాసశివరాత్రిః భు౧-౫౪
23	౭	౧౭	శ॥చతు౧౫-౫౨ఆశ్లే౪౧-౨౭వ౧౪-౪౯శ౧౫-౫౨ది౧౪-౨౩త్యా౩-౪౩అహః౩౧-౨౧అమావాస్యాతిథిః, రుద్రసావర్ణికమన్వాదిః, అన్వాధానంభు౧-౪చ౨౭ [భు౧-౧౫చ౨౮
24	౮	౧౯	ఆ॥అమా౯-౩౧మ౩౬-౫౯ప౭-౫౫శి౫౨- ౭నా౯-౩౧ది౯-౧౭రా౨౩-౩౧యోగకాలః, పిండపితృయజ్ఞః, గ్రక్రాం

	రా	కు	గు
	౨౮ సింహేరవిః ౭౮ మిథు కుజః ౧౧౩ కన్యాబుః ౧౯ కన్యాశుక్ర ౧౬ సింహేబుః		౪-బు
			శు
శ		కే	

కుజచారః			గురుచారః	
౧౩సో రోహిణి౩కు ౧౧-౨౩	౧౧శ ఆశ్లే౨బు ౨౨-౨	౧౨౨బు మఘ౪బు ౦-౯౭	౧౧శ ఆర్ద్ర౩కు ౧౪-౪౯	౧౫శ ఉఫ౪కు ౩౧-౩౯
౧౭కు రోహిణి౪కు ౩౮-౧౫	౧౩సో ఆశ్లే౩బు ౨౭-౪౧	౧౩గు పూఫ౧బు ౫౮-౪౭	బు౧ఆ ఆర్ద్ర౪గు ౩౪-౦	౧౩మం హ౧కు ౨౨-౫౧
౨౨బు మృగ౧కు ౩౮-౬	౧౪మం ఆశ్లే౪బు ౨౩-౩౧	బు౧ఆ పూఫ౨బు ౧౪-౨	శుక్రచారః	౧౬గు హ౨కు ౨౫-౪౯
౨౬సో మృగ౨కు ౩౭-౨౧	౧౬గు మఘ౧బు ౧౫-౦	౧౩మం పూఫ౩బు ౨౮-౫౨	౩సో పూఫ౪కు ౫౩-౨౫	౧౯సో హ౩కు ౫౦-౭
౩౧కు మృగ౩కు ౪౨-౧౦	౧౮శ మఘ౨బు ౧౨-౨౫	బుధ పూఫ౪బు ౪-౧	౬గు ఉఫ౧కు ౫౩-౪	౧౨౨గు హ౪కు ౫౨-౪౩
౧౨౨గు మృగ౪కు ౫౧-౩౬	౧౯ఆ పశ్చాదుదయంబు [౪౭-౨౧	౧౭శ ఉఫ౧బు ౧౯-౨	౯ఆ ఉఫ౨కు ౪౮-౧౦	౩౧ఆ చి౧కు ౫౪-౩౨
బుధచారః	౨౦సో మఘ౩బు ౧-౫౧	౧౧౧మం ఉఫ౨బు ౫౧-౪౭	౧౨బు ఉఫ౩కు ౫-౩౧	శనిరాహుకేతుచారః
		బు౧౩కు ఉఫ౩బు ౪౬-౪౪		[సంతి

శ్రీ ప్రమోదూతసంవత్సర భాద్రపదమాసతిథివారనక్షత్రయోగకరణాదులు

25	౯	౧౯	సో॥శు-ప్ర౩-౩౬ పీమ్యం౫౪-౫పూఫ౩౨-౧౧సి౫౧-౫౫బ౩-౩౬రా౧౭-౪౯త్యా౩-౪౫అహః౩౧-౧౬కన్యాయన గతోరవిః౧౫-౦చంద్రోదయః, ఉత్తరశృంగోన్నతిః, అవమభు౧-౨౬వ౨౯
26	౧౦	౨౦	మం॥తృ౫౨-౧౫ఉఫ౨౮-౩౨సాధ౪-౪౯త్రై౨౪-౫౯రా౧౭-౧౭ బలరామజయంతిః, తామసమన్వాదిః, హరితాళక స్వర్ణగౌరీవ్రతం, షోడశోమావ్రతంభు౧-౩౬వరబ్బిశాని
27	౧౧	౨౧	బు॥చ౪౭-౪౫హ౨౫-౩౮శు౩౮-౨౫వ౨౦-౧౮రా౧౩-౩౧అహః౩౧-౧౨ముఖ౪రవిః౧౬-౩౮ వినాయకచతుర్థీభు౧-
28	౧౨	౨౨	గు॥పం౪౩-౩౫చి౨౨-౫౬శు౩౧-౩౩బ౧౫-౪౧రా౫-౨౭ఋషిపంచమీ శక్రాంభు౧-౫౭వ౩ [శీ౫వ౨
29	౧౩	౨౩	శు॥ష౪౦-౩౯స్వా౨౧-౩౪బ౨౭-౨కౌ౧౮-౩౭రా౪-౨౦భు౨-౮చ౪
30	౧౪	౨౪	శ॥స౩౮-౪౮విశా౨౧-౧౦వి౦౨౨-౪౪గ-౪౩రా౦-౧౧అహః౩౧-౬పూర్వఫల్గునీప్రథమచరణే స్త్రీనపుంసకనక్షత్రే అర్ధజలరాశౌరవిః౪౩-౫౦ అముక్తాభరణసప్తమిభు౨-౯౫
31	౧౫	౨౫	ఆ॥అ౩౮-౯అనూ౨౧-౫౩వై౯-౯భ౮-౨౮రా౫-౯దూర్వాష్టమిభు౨-౯చ౬అనధ్యయనం
1	౧౬	౨౬	సో॥న౩౮-౪౮జ్యే౨౩-౫౩వి౧౬-౫౨బా౮-౨౮త్యాజ్యాభావః కేదారవ్రతంభు౨-౪౦చ౭
2	౧౭	౨౭	మం॥ద౪౦-౪౨మూ౨౭-౬ప్రీ౧౫-౨౭త్తై౯-౪౫ది౨౨-౫౩రా౨౧-౫౬దధివ్రతారంభః, శక్రాంభు౨-౫౦చ౮
3	౧౮	౨౮	బు॥ఏ౪౩-౪౯పూషా౩౧-౩౦ఆయు౧౪-౫౯వ౨-౧౫రా౨౨-౨౨త్యా౪-౨౨అహః౩౦-౫౬పూఫ౨రవిః౧౦-౩౩ సర్వేషామేకాదశీ పరివర్తనైకాదశీ-శువేభు౩-౧౯
4	౧౯	౨౯	॥ద్వా౪౭-౫౫ఉషా౩౬-౫౫సౌ౧౫-౨౩బ౧౫-౨౨రా౧౭-౨వామనజయంతిః, భు౩-౧౨వ౧౦
5	౨౦	౩౦	శు॥త్ర౫౨-౪౨శ్ర౪౩-౧శో౧౬-౨౩కౌ౨౦-౯రా౨౩-౧౪భు౩-౨౨వ౧౧ ప్రదోషః
6	౨౧	౧	శ॥చ౫౭-౪౫ధని౪౯-౩౩అతి౧౭-౪౯గ౨౫-౧౩త్యాజ్యాభావః అహః౩౦-౫౦ పూఫ౩రవిః౩౬-౫౬అనంతవ్రతం అనధ్యయనచతుష్టయంభు౩-౩౩చ౧౨
7	౨౨	౨	ఆ॥పూ౬౦-౧శత౫౬-౪సు౯-౨౩భ౨౮-౫౬ ది౯-౩౦ అన్వాధానం త్రిదుస్పృక్ భు౩-౪౩చ౧౩
8	౨౩	౩	సో॥పూ౨-౫౬పూభా౬౦-౦ధృ౨౧-౪౬బ౨-౫౬ది౩-౪౨ మహాలయపక్షారంభః యాగకాలః కేవే భు౩-౫౪ చ౧౪
9	౨౪	౪	మం॥కృ ప్ర౭-౨౬పూభా౨-౧౫మా౨౧-౪౦కౌ౭-౨౬ది౨౭-౫౭భు౪-౫ వ౧౫
10	౨౫	౫	బు॥ద్వి౧-౪౧ఉభా౬-౫౧గం౨౧-౩౧గ౧౦-౪౧రా౮-౩౩త్యా౪-౧౮అహః౧-౪౦పూఫ౪రవిః౨-౪౯
11	౨౬	౬	గు॥తృ౧౩-౩౬రే౧౧-౯వృ౨౧-౮భ౧౩-౩౬ త్యాజ్యాభావః బృహత్యుమావ్రతం భు౪-౨౬వ౧౭ [భు౪-౧౫ చ౧౬
12	౨౭	౭	శు॥చ౧౪-౫౬అశ్వి౧౪-౧౬ధృ౯-౨౯బా౧౪-౫౬ది౩-౪౬రా౮-౨౩భరణి మహాలయః భు౪-౩౬ చ౧౮
13	౨౮	౮	శ॥పం౧౫-౧భ౧౫-౫౮వ్యా౧౬-౫౦త్తై౧౫-౦రా౧౫-౪౦అహః౩౦-౩౨ ఉత్తరఫల్గుని ప్రథమచరణే స్త్రీపుంనక్షత్రే అర్ధజలరాశౌరవిః౨౮-౧౯భు౪-౪౬ చ౧౯
14	౨౯	౯	ఆ॥ష౧౩-౪౭కృ౧౬-౨౭హ౧౩-౧౧వ౧౩-౪౭రా౨౫-౫౪భు౪-౫౮చ౨౦
15	౩౦	౧౦	సో॥స౧౧-౨౫రో౧౫-౪౭వ౩-౩౬బ౧౧-౨౫ శేషః౦-౨౨ది౯-౨౩ సూర్యసావర్ణిక మన్వాదిః మధ్యాష్టమీ రుద్రాష్టమీ ఉభయానధ్యాయః కర్ణాట తిరునక్షత్రం భు౫-౮ చ౨౧
16	౩౧	౧౧	మం॥అ౮-౨మృగ౧౪-౬సి౩-౧౧వ్యతీ౫౪-౩ కౌ౮-౨రా౩-౪౬ అహః౩౦-౨౬ ఉఫ౨కన్యాయాం రవిః౫౩-౨౫ భు౫-౯చ౨౨ [ప్రభృతి ప్రహరద్వయపర్యంతం భు౧-౧వ౨౩
17	౧	౧౨	బు॥న౩-౪౨పీమ్యం౫౫-౧౧ఆర్ద్ర౧౧-౩౨వ౫౦-౨౧గ౩-౪౨వ౨౭-౩౫౮-౩౨ షడశీతిపుణ్యకాలః ఉదయ
18	౨	౧౩	గు॥ఏ౫౩-౧౩పున౮-౧౬పరి౪౩-౨బ౨-౩ది౨౭-౯స్మార్తానామేకాదశీ భు౦-౧౧వ౨౪ [చ౨౫
19	౩	౧౪	శు॥ద్వా౪౭-౧౦పుష్య౪-౩౦శి౩౫-౨౪కౌ౨౦-౧౧రా౪-౧వైష్ణవానామేకాదశీ యతీనాం మహాలయః భు౦-౨౧
20	౪	౧౫	శ॥త్ర౪౧-౩ఆశ్లే౨-౨౫మ౫౫-గ౫సి౨౭-౩౯గ౧౪-౬ది౨౮-౯త్యా౩-౪౩అహః౩౦-౧౬ఉఫ౩రవిః౮-౧ కలియుగాదిః శనిత్రయోదశీ భు౧-౩౨చ౨౬ [రాత్రిః వాజసనేయీనామమావాస్య రావేభు౦-౪౨చ౨౭
21	౫	౧౬	ఆ॥చతు౩౪-౫౯పూఫ౫౨-౪సా౯-౫౦భ౮-౧౧ది౧౪-౫౧త్యా౩-౪౫ విషశస్త్రహతాదీనాం మహాలయః మాసశివ
22	౬	౧౭	సో॥ అమా౨౯-౧౨ఉఫ౪౮-౧౭శు౧౨-౧౯ నా౨౯-౧౨ది౮-౨౬ అమా తిథిః మహాలయామావాస్య అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః అమా సోమవారవ్రతం దక్రాంభు౦-౫౨ చ౨౮

	రా
గు-కు	
	బ౮క న్యారవిః శు౮ తులాయాం శుక్రః
ర	
శ	కే
బు శు	

కుజచారః	బుధచారః			శనిచారః
	బుధచారః శు౩మం ఉఫ౪బు౪-౫౭ ౯సో బుధవక్రారంభః	బ౧౦గు ఉఫ౧బు౨౬-౧౦ ౩౦సో ప్రాగుదయబు౨౮-౬	శు౧౧బు చిత్ర౪శు౨౩-౩౫ శు౧౪శ స్వాతీ౧శు౪౩-౩౯	శనిచారః
శు౪బు ఆర్ద్రా౧శు౪-౩౩	[౯-౩౪	గురుచారః శు౪బు పున౧గు౨౦-౩౪	బ౨బు స్వా౨శు౩-౧౨	బ౬ఆశనివక్రత్యా౧౫-౫౦
౯సో ఆర్ద్రా౨శు౨౧-౨౪	శు౧౪శ పశ్చాదస్తం బు [౪-౪౭	బ౮మం పున౨గు౧౬-౨౦	బ౫శ స్వా౩శు౨౭-౧౬	రాహుకేతుచారౌ
శు౧౪శ ఆర్ద్రా౩శు౪౪-౧		శుక్రచారః	బ౮మం స్వా౪శు౫౫-౬	శు౧సో అశ్వి౧రాచిత్ర౩కే [౪౨-౪౮
బ౪శు ఆర్ద్రా౪శు౧౩-౫౫	బ౨బు ఉ౩వక్రీబు౨౪-౧౦	శు౫గు చిత్రా౨శు౮-౭	౧౩శ విశా౧శు౩౩-౩౧	
బ౧౧గు పున౧శు౨౮-౧౫	బ౬ఆ ఉఫ౨బువ౯-౬	శు౮ఆ చిత్ర౩శు౧౪-౨౦		

శ్రీ ప్రమోదూతసంవత్సర ఆశ్వయుజమాసతిథివారనక్షత్రయోగకరణాదులు

1930 అక్టోబరు నెల

తులా నెల

జమాదిలాఖర్ ౧౩౪౯

23	౭	౧౮	ను॥శుప్ర౨౩-౫౨హ౪౫-౧౬౫-౧౮బ౫౩-౬బ౨౩-౫౨ది ౮-౮ అహః ౩౦-౮ఉఫ౪రవిః ౪౨-౧౨ప్రతిపత్తిథిః, దౌహిత్రక కృతమహాలయః, దేవీనవరాత్రారంభః, కలశస్థాపనం, యాగకాలః, చంద్రోదయః ఉత్తరశృంగోన్నతిః భు౧-౩చ౨౯ [జమాదీలవల్
24	౮	౧౯	బు॥ద్వి౧౯-౧౦చి౪౨-౨౫వి౦౫౧-౫౨కౌ౧౯-౧౦ది౪-౯రా౨౫-౫౫తిథిద్వయం, ప్రీతిద్వితీయా భు౧-౧౩చ౧
25	౯	౨౦	గు॥తృ౧౫-౧౭స్వా౪౦-౪౩వై౪౬-౨౫గ౧౫-౧౭రా౨౪-౧౯త్యా౩౫-౫౭అహః ౩౦-౪ తులాయనగతో రవిః
26	౧౦	౨౧	శు॥చ౧౧-౩౫విశా౩౯-౧౯వి౪౧-౭భ౧౧-౩౫రా౧౯-౨౯భు౧-౩౪చ౩ [౩౬-౨౮చతుర్థీతిథిః భు౧-౨౩చ౨
27	౧౧	౨౨	శ॥పం౧౧-౩౫అనూ౪౦-౩౧ప్రీ౩౮-౭బా౧౦-౩౫రా౨౪-౫౨అహః ౩౦-౨హస్తా ప్రథమచరణే స్త్రీనపుంసక నక్షత్రేపాదజలరాశౌరవిః ౫-౫౮ ఉపాంగలలితావ్రతం భు౧-౪౪ చ౪
28	౧౨	౨౩	ఆ॥ష౯-౫౮జ్యే౪౨-౧౧ఆయు౩౫-౨౪తై౯-౫౮త్యాజ్యాభావః భు౧-౫౪ చ౫ [చ౬
29	౧౩	౨౪	సో॥స౧౧-౩౨మూ౪౫-౭సౌ౩౩-౪౧వ౧౧-౩౨ రా౧౦-౫౨సరస్వతీపూజ, అనధ్యయనద్వయం శక్రాం భు౨-౧
30	౧౪	౨౫	మం॥అ౧౨-౪౦పూషా౪౯-౧౪శో౩౨-౫౫బ౧౨-౪౦ది౧౦-౪౬అహః ౨౯-౫౪హస్తా౨రవిః ౨౯-౧౭కాళికాష్టమీ, దుర్గాష్టమి, మహర్నవమి, సువాసినీపూజ, భు౨-౧౫ చ౭
1	౧౫	౨౬	బు॥ న౧౫-౫౧ ఉషా ౫౪-౨౫ అతి౩౩-౩౩కౌ౧౫-౫౧ ది౧౦-౫౮అహః ౨౯-౫౨ షడశీతిముఖోరవిః ౯-౫౪ దశమీతిథిః స్వారోచిషమన్వాదిః, విజయదశమీ, శమీపూజ, కేశోద్వాసనం భు౨-౨౬ చ౮
2	౧౬	౨౭	గు॥ద౨౦-౦ శ్ర ౬౦-౦సు౩౩-౫౧గ౨౦-౦ది౫-౨౮శూన్యతిథిః, సోపపదం, రాజ్ఞాంపట్టాభిషేకః, ద్వాదశవ్రతారంభః, భు౨-౩౬ చ౯ [మేకాదశి భు౨-౪౬ చ౧౦
3	౧౭	౨౮	శు॥ఏ౨౪-౫౩శ్ర౦-౩౪ ధృ౩౫-౯భ౨౪-౫౩ది౧౧-౩౮అహః ౨౯-౪౮హ౩రవిః ౫౯-౧౨ ఏకాదశీతిథిః, సర్వేషా
4	౧౮	౨౯	శ॥ద్వా౩౦-౬ధని ౭-౦శూ౩౬-౩౮బా౩౦-౬ది౨౬-౫౭ద్వాదశీతిథిః భు౨-౫౩ చ౧౧
5	౧౯	౩౦	ఆ॥త్ర౩౫-౧౪శత౧౩-౩౧గ౦౩౮-౧కౌ౨-౪౦రా౯-౦త్యా ౪-౧౮భు౩-౭ చ౧౨
6	౨౦	౧	సో॥చతు౩౮-౪పూభా౧౭-౫౯వృ౪౧-౨౯గ౬-౩౯రా౧౫-౮అనధ్యయనత్రయం కేశేభు౩-౧౭ చ౧౩
7	౨౧	౨	మం॥○ పూ౪౩-౩౯ఉభా ౨౫-౨ ధృ౩౯-౧భ౧౦-౫౧రా౨౭-౪౬త్యా౪-౧౮అహః ౨౯-౩౮హ౪రవిః ౧౪-౩౫కౌముదీపూజ, చంద్రగ్రహణం, అన్వాధానం, రవేభు౩-౨౮ చ౧౪ [చ౧౫
8	౨౨	౩	బు॥కృ ప్ర౪౬-౨౧రే౨౯-౨౭ వ్యా౩౮-౪౯బా౧౫-౦ శేషః ౧-౧పునస్త్యాజ్యాభావః, యాగకాలః, భు౩-౩౮
9	౨౩	౪	గు॥ద్వి౪౭-౯అశ్వి౩౨-౪౩హ౩౭-౨౦తై౧౭-౫ది౨౨-౧౦త్యా ౪-౧౩రా౨౭-౫౭భు౩-౪౮ చ౧౬
10	౨౪	౫	శు॥తృ౪౭-౫౬భ౩౪-౪౪వ౩౪-౫౧వ౧౭-౫౨శేషః౧-౩౯పునస్త్యాజ్యాభావఃఅహః౨౯-౩౦చిత్రా౧రవిః౩౬-౩౬ చంద్రోదయోమావ్రతం భు౩-౫౮ చ౧౭
11	౨౫	౬	శ॥చ౪౬-౪౯ కృ౩౫-౨౫సి౩౨-౨౨బ౧౭-౨౨ది౫-౪భు౪-౯ చ౧౮
12	౨౬	౭	ఆ॥పం౪౪-౩౪రో౩౫-౪వ్య౭౬-౫౬కౌ౧౫-౪౧ది౧౫-౧౧త్యా౩-౫౮ భు౪-౧౯ చ౧౯
13	౨౭	౮	సో॥ష౪౧-౫మృ౩౩-౩౪వ౨౨-౮గ౧౨-౪౯రా౨౪-౧౮త్యా౩-౫౨అహః ౨౯-౨౪చిత్రా౨రవిః ౫౮-౧౪భు౪-౩౦ చ౨౦ [భు౪-౪౦చ౨౧
14	౨౮	౯	మం॥స౩౬-౪౮ఆర్ద్రా ౩౧-౯పరి౫-౪౧భ౮-౫౬రా౩౦-౪త్యా౩-౪౬
15	౨౯	౧౦	బు॥అ౩౧-౨౪పున ౨౭-౪౦శి౮-౩౨బా౪-౬శేషః ౩-౧౧రా౧౭-౧౬అనధ్యాయః, శవే భు౪-౫౧ చ౨౨
16	౩౦	౧౧	గు॥న౨౬-౧౫పుష్య ౨౪-౨౪సి౧-౪౧సా౫౨-౩౨గ౨౬-౧౫రా౨౪-౫౭నవమీతిథిః శుక్రాం భు౫-౧ చ౨౩
17	౧	౧౨	శు॥ద౨౦-౧౫ఆశ్లే౨౦-౧౮శుభ౬-౨౭భ౨౦-౧౫రా౧౮-౫౮అహః ౨౯-౧౪చిత్రా౩తులాయాంరవిః ౧౯-౧౯ పూర్వేచపరేచదశఘటికాః విషువత్పుణ్యకాలః, తిథిద్వయం భు౫-౧౧ చ౨౪ [చ౨౫
18	౨	౧౩	శ॥ఏ౧౪-౨౧మఖ౧౬-౬శు౩౮-౧౦బా౧౪-౨౧రా౫-౧౮త్యా౩-౪౧ద్వాదశీతిథిః, సర్వేషామేకాదశీ, భు౦-౨
19	౩	౧౪	ఆ॥ద్వా౭-౪౦పూఫ౧౧-౯బ్ర౩౦-౧౦తై౭-౪౦ది౨౮-౨౧త్యా౩-౪౭రావేభు౦-౧౭చ౨౬ ప్రదోషః
20	౪	౧౫	సో॥త్ర౨-౩౫ఏవ్య౦౫౪-౩౮ఉఫ౮-౫౨వి౦౨౩-౨౧వ౨-౩౫భ౨౭-౧౯ది౨౭-౫౩త్యా౭-౪౭అహః౨౯-౬చిత్రా౪ రవిః౪౦-౩౦నరకచతుర్దశీస్నానం చంద్రోదయకాలే కర్తవ్యం మాసశివరాత్రిః అనధ్యయనత్రయం యమతర్పణం అవమ భు౦-౨౮చ౨౭ [సంవత్సరాదః భు౦-౩౮చ౨౮
21	౫	౧౬	మం॥● అ౫౨-౩౬హ౪-౪౦వై౧౬-౨౦చ౨౪-౫౪ది౨౩-౩౨ దీపావళీఅమావాస్య కేదారవ్రతం ఘూర్జరాణాం

	రా		కు గు
	బ౧౦తులారవిః శు౧౭కటకేకుజ శు౯౦ వృశ్చికే శుక్రః		
శ		కు కే	౪-బు

కుజచారః	బుధచారః		శుక్రచారః	
శు౧మం పున౨శు౩౦-౨౧	శు౩గుబుధవక్రత్యా౩౭-౭	బ౭మంహా౨బు౩౪-౫౦	శు౨బువిశా౨శు౭-౨౫	బ౧౦శుఅనూ౩శు౪౦-౬
శు౭సో పున౩శు౨౦-౫౭	శు౧౦గుఉఫ౨బు౫౦-౨౫	బ౯గు హ౩బు౪౯-౪౪	శు౫శ విశా౩శు౫౮-౫౪	శనిరాహుకేతుచారాః
శు౧౪సో పునర్శు౨౧-౩౫	శు౧౪సోఉఫ౩బు౧౨-౨౫	బ౧౨ఆ హ౪బు౧౩-౫౫	శు౯గు విశా౪శు౧౪-౧౫	న సన్తి
బ౪శ పుష్య౧శు౨౮-౨౦	బ౨గుఉఫ౪బు౭౦-౨౮	బ౩౦మచిత్తా౧బు౨౫-౧౫	శు౧౪సోఅనూ౧శు౩౨౧౧	
బ౧౧శ పుష్య౨శు౨-౫౩	బ౫ఆ హ౧బు౨౮-౧౫	గురుచారః	బ౪శ అనూ౨శు౨౭-౫౨	
		బ౮బుపున౩గురుః౪౦-౨౩		

శ్రీ ప్రమోదూతసంవత్సర కార్తికమాసతిథివారనక్షత్రయోగకరణాదులు

22 ౬ ౧౭ బు॥శు ప్ర౪౪-౯చి౧-౫౫స్వా౫౪-౫౧వి౧౦-౩౫కిం౨౦-౪౨ది౧౫-౨౭త్యా౩-౪౫స్వాత్యభ్యంగస్నానం,
గోక్రీడ, బలిపూజ, కార్తికస్నానారంభః, యాగకాలః కేక్రాంభుం౦-౪౯చ౨౯ [గోన్నతిః భుం౦-౫౯చ౩౦

23 ౭ ౧౮ గు॥ద్వి౪౬-౦విశా౫౮-౫౦ప్రీ౪-౭ఆయు౫౪-౪౯బా౧౭-౨౪ది౧౩-౩౩యమద్వితీయా, చంద్రోదయః ఉత్తరశృం

24 ౮ ౧౯ శు॥తృ౪౪-౧౭అనూ౫౮-౫౯సౌ౫౪-౫౫తై౧౫-౮ది౮-౫౧త్యా౪-౧అహః౨౮-౫౬స్వాతీ ప్రథమచరణేస్త్రీనపుంస
కనక్షత్రేపాదజలరాశౌరవిః౦-౨౩త్రిలోచనగౌరీవ్రతంభు౧-౧౦చ౧జమాదీసానిసాల

25 ౯ ౨౦ శ॥చ౪౩-౫౦జ్యే౬౦-౦శో౫౧-౫౨వ౧౪-౩ది౧౩-౨౧నాగచతుర్థీ అహః౨౮-౫౨వృశ్చికాయనగతోరవిః౫౨-౩౦భు
౧-౨౦చ౨

26 ౧౦ ౨౧ ఆ॥పం౪౪-౪౧జ్యే౦-౩౫అతి౪౯-౫౧బ౧౪-౧౫రా౩౦-౮భు౧-౩౧చ౩

27 ౧౧ ౨౨ సో॥ష౪౬-౪౪మూ౩-౨౧సు౪౮-౪౩కౌ౧౫-౪౨శేషః౩-౨౧ది౨౮-౫౫అహః
౨౮-౫౦స్వాతీ౨రవిః౨౦-౨౦భు౧-౪౧చ౪ [౫౨చ౫

28 ౧౨ ౨౩ మం॥స౪౯-౫౯పూషా౭-౧౪ధృ౪౮-౩౧గ౯-౨౧రాం౦-౫సావిత్రీకల్పః భు౧-

29 ౧౩ ౨౪ బు॥అ౫౪-౨౦ఉషా౧౨-౧౨శూ౪౯-౬భ౨౦-౩౦ది౨౩-౧౦భు౨-౩చ౬

30 ౧౪ ౨౫ గు॥న౫౯-౧౮శ్ర౧౮-౧గ౫౧-౩౦బా౨౦-౩౮రా౦-౨౨అహః౨౮-౪౪స్వాతీ౩
రవిః౩౯-౫౫కృతయుగాదిః భు౨-౧౩చ౭ [౨౪చ౮

31 ౧౫ ౨౬ శు॥ద౬౦-౦ధని౨౪-౨వృ౫౧-౩౯తై౨౯-౨౯రా౧౫-౪౦త్రిద్యుస్పృక్ భు౨-

1 ౧౬ ౨౭ శ॥ద౪-౫౪శత౩౦-౫౬ధృ౫౩-౬గ౪-౪౫రా౨౦-౦౪వేభు౨-౩౪చ౯

2 ౧౭ ౨౮ ఆ॥ఏ౯-౫౭పూభా౩౭-౧౨వ్యా౫౪-౧౦హ౯-౫౭త్యాజ్యాభావః, సర్వేషామేకాదశీ, ఉత్థానైకాదశీ, భు౨-౪౫చ౧౦

3 ౧౮ ౨౯ సో॥ద్వా౧౪-౩౬ఉభా౪౨-౫౧హ౫౩-౧౧కౌ౧౪-౩౬ది౩-౨౮స్వాయంభువమన్వాదిః, క్షీరాబ్ధిపూజ, భు౨-౫౫
చ౧౧ప్రదోషః

4 ౧౯ ౩౦ మం॥త్ర౧౮-౨౬రే౪౭-౩౨వ౫౪-౨౦తై౧౮-౨౬ది౧౫-౧౧చతుర్దశీతిథిఃఅనధ్యాయచతుష్టయం, భు౩-౬చ౧౨

5 ౨౦ ౧ బు॥చతు౨౧-౧౩అశ్వి౫౧-౧౦సి౫౨-౩౬భ౨౧-౧౭రా౧౨-౧శూన్యతిథిః వైకుంఠచతుర్దశితులసీవ్రతోద్యాపనంజ్వా
లాతోరణం భు౩-౯ చ౧౩

6 ౨౧ ౨ గు॥○పూ౨౨-౩౫భ౫౩-౨౭వ్య౫౦-౫౩బా౨౨-౩౫ది౧౬-౪౫అహః౨౮-౩౨విశాఖప్రథమచరణేపుంసపుంసక
నక్షత్రేఅర్ధజలరాశౌరవిః౧౩-౫౭పూర్ణిమాతిథిః, వ్యాసపూర్ణిమ, అన్వాధానం, ధాత్రీపూజ, కేశబంధనగౌరీ
వ్రతం, భు౩-౨౭చ౧౪

7 ౨౨ ౩ శు॥కృప్ర౨౨-౪౬కృ౫౪-౩౧వరీ౪౭-౩౬తై౨౨-౪౬ది౨౩-౫౯ప్రతిపత్తిథిః భు౩-౩౭చ౧౫

8 ౨౩ ౪ శ॥ద్వి౨౧-౩౮రో౫౪-౨౧ప౪౩-౮వ౨౧-౩౮రా౫-౫౬ద్వితీయాతిథిఃచాతుర్మాస్యద్వితీయాభు౩-౪౮చ౧౬

9 ౨౪ ౫ ఆ॥తృ౧౯-౨౩మృ౫౩-౪శి౩౮-౧౩బ౧౯-౨౩ది౮-౩తిథిద్వయంఅహః౨౮-౨౬విశా౨రవిః౩౬-౨౫భు౩-౧౪చ౧౭

10 ౨౫ ౬ సో॥చ౧౬-౪ఆర్ద్ర౫౧-౫౦సి౩౨-౧౬కౌ౧౬-౪ది౧౩-౧౭త్యా౩-౫౧భు౪-౯చ౧౮

11 ౨౬ ౭ మం॥పం౧౧-౫౨పున౭-౪౯సా౨౫-౪౦గ౧౧-౫౨ది౧౯-౨౦దగ్ధయోగఃశభువే౪-౯చ౧౯

12 ౨౭ ౮ బు॥ష౬-౫౬పుష్య౪౪-౧౪శు౧౮-౩౨భ౬-౫౬ది౬-౩౭అహః౨౮-౨౦విశా౩రవిః౫౬-౬భు౪-౩౦చ౨౦

13 ౨౮ ౯ గు॥స౧-౩౧ఏమ్యం౫౪-౫౭ఆశ్లే౪౦-౧౨శు౧౧-౨బా౧-౩౧కౌ౨౭-౨౮ది౪-౬త్యా౩-౪౪ ఇంద్రసావర్ణికమ
న్వాదిఃశుక్రాంభు౪-౪౧చ౨౧

14 ౨౯ ౧౦ శు॥న౪౯-౪౧మ౩౬-౦బ్ర౩-౧౫ఐం౫౨-౭తై౨౨-౯ది౭-౬రా౨౬-౧౬త్యా౪-౧౩భు౪-౫౧చ౨౨

15 ౩౦ ౧౧ శ॥ద౪౩-౪౫పూఫ౩౧-౪౭వై౪౬-౨౬వ౧౬-౪౩రా౨౧-౧౬త్యా౩-౪౪భు౫-౨చ౨౩

16 ౧ ౧౨ ఆ॥ఏ౩౮-౨ఉఫ౨౭-౫౪వి౪౦-౫బ౧౨-౩రా౯-౫అహః౨౯-౧౨విశాఖతుర్థేవృశ్చికేరవిః౧౨-౨౫సర్వేషామేకా
దశీ హరిపదపుణ్యకాలః ఉదయాత్ప్రభృతిసంక్రమణపర్యంతం త్రేతాయుగాంతః శుక్రమౌఢ్యారంభః౨౦-౦

17 ౨ ౧౩ సో॥ద్వా౩౨-౫౦హ౨౪-౨౩ప్రీతి౩౨-౩౯కౌ౫-౨౬రా౧౫-౧౧భుం౦-౮చ౨౫ప్రదోషః [భు౫-౧౨చ౨౪

18 ౩ ౧౪ మం॥త్ర౨౮-౧౯చి౨౧-౧౮ఆయు౨౫-౪౯గ౦-౩౪రా౬-౫౭త్యా౩-౫౨అమాసశివరాత్రిఃభుం౦-౧౯చ౨౬

19 ౪ ౧౫ బు॥చతు౨౪-౪౪స్వా౯-౧౪సౌ౯-౫౪శ౨౪-౪౪రా౪-౫౪అహః౨౮-౬ అనూ ప్రథమచరణేనపుంసక-నపుంసకన
నక్షత్రే అర్ధజలరాశౌ రవిః౨౯-౫౮చతుర్దశీతిథిః వాజసనేయినామమావాస్యభు౧-౩౧చ౨౭ [౨౮

20 ౫ ౧౬ గు॥● అమా౨౧-౫౮విశా౧౮-౧౦శో౧౪-౪౫నా౨౧-౫౮ది౨౭-౫౬త్యా౪-౧౦అన్వాధానం దర్శతిథిః భుం౦-౪౨

1930 నవంబరు నెల

రంజాను ౧౩౪౯ సాల

	రా		గు
	బ౧౧వృశ్చి రవిః శు౪తులా బుధః బ౬వృశ్చికేబుధః శు౧౦మీనే రాః కన్యా కేతుః		కు
శ	శు	ర-కే	బు

కుజచారః	శు౫ఆ ప్రాగస్తంబు ౨౧-౬	బ౪సో విశా౩బు ౧౬-౨౭	శు౧౫ గురువక్రారంభః	బ౬బు అనూ౨వకు ౫౩-౫
శు౨గు పుష్య౩కు ౬-౦	శు౬సో చి౪బు ౩౨-౧౧	బ౬బు విశా౪బు ౯-౧౫	[౨౫-౭	బ౧౧ఆ పశ్చాదస్తంకు౨౧-
శు౧౦శ పుష్య౪కు ౦-౨౦	శు౮బు స్వా౧బు ౩౧-౪	బ౯శు అనూ౧బు ౧౦-౩౯	శుక్రచారః	[౧౦
బ౨శు ఆశ్లే౧కు ౪౬-౧౩	శు౧౦శు స్వా౨బు ౩౫-౨౬	బ౧౧ఆ అనూ౨బు ౦-౧	శు౫ఆ అనూ౪కు ౩౬-౫	బ౧౪బు అనూ౧కు ౮-౫
బ౧౨సో ఆశ్లే౨కు ౩౦-౯	శు౧౩మం స్వాతీ౪బు౨౭-	బ౧౨సో అనూ౩బు౫౫-౦	శు౧౦శు శుక్రవక్రారంభః	శనిచారః నాస్తి
బుధచారః	[౨౫	బ౧౪బు అనూ౪బు ౫౦-౫	[౪౫-౧౫	రాహుకేతుచారా
శు౨గు చి౨బు ౨౭-౨౮	శు౧౫గు విశా౧బు౨౯-౫౬.	బ౩౦గు జ్యే౧బు ౩౪-౬	శు౧౪బు అనూ౩పకు ౪౧-	శు౧౧శు రేర రాహుః చిత్రా
శు౪శ చి౩బు ౩౦-౫౯	బ౨శ విశా౨బు ౨౩-౯	గురుచారః	[౧౫	[౨కేతుః ౩౫-౫౩

శ్రీ ప్రమోదూతసంవత్సర మార్గశీర్షమాసతిథివారనక్షత్రయోగకరణాదులు

1930 డిసెంబరు నెల

21	౬	౧౭	శు॥శుప్ర౨౦-౯అనూ౧౮-౩అతి౧౦-౬౨బ౨౮-౯రా౪-౨౧ ప్రతిపత్తిథిః యాగకాలః చంద్రోదయః ఉత్తరశృంగోన్నతిః శుభే భుం-౫౩ చ౯
22	౭	౧౮	శ॥ద్వి౨౦-౯జ్యే౧౯-౧౯సు౬-౫౫కౌ౨౦-౯త్యాజ్యాభావః అహః౨౮-౦అనూ౨౪వి౪౭-౧౩ద్వితీయాతిథిః భు౧-౪చ౧ రజబు
23	౮	౧౯	ఆ॥తృ౨౧-౮మూ౨౧-౩౪ధృ౪-౯గ౨౧-౮ది౧౭-౨౧రా౧౯-౪౧ అహః౨౭-౫౬భు౧-౧౫చ౨
24	౯	౨౧	సో॥చ౨౩-౨౧పూషా౨౫-౯శూ౨-౫౩భ౨౩-౨౧రా౧౮-౪౧ధనురాయనగతోరవిః౩౭-౩౮భు౯-౨౬చ౩
25	౧౦	౨౧	మం॥పం౨౬-౩౮ఉషా౯-౪౩గం౨-౨బా౨౬-౩౮రా౧౨-౫౦ దగ్ధయోగః భు౧-౩౮చ౨౪
26	౧౧	౨౨	బు॥ష౩౧-౫౯శ్ర౩౫-౨౨వృ౨-౩౫కౌ౧-౫౯రా౧౮-౨౮అహః౨౭-౫౨అనూ౩౪వి౯-౯ శుక్రమౌఢ్యనివృత్తిః స్కందషష్ఠీ శతఘ్నీదానాని భు౧-౯౯చ౨౫
27	౧౨	౨౩	గు॥స౩౬-౧౭ధని౪౧-౪౭ధృ౩-౩౭గ౩-౩౮ త్యాజ్యాభావః మిత్రసప్తమి భు౨-౦౧౬
28	౧౩	౨౪	శు॥అ౪౧-౪౪శత౪౮-౨౩వ్యా౪-౫౪భ౯-౦ది౧-౩౭ దగ్ధయోగః భు౨-౧౧చ౭
29	౧౪	౨౫	శ॥న౪౭-౪పూభా౫౪-౫౦హ౬-౮బా౧౪-౨౪ది౬-౬అహః౨౭-౫౨ప్రళయకల్పః భు౨-౪౪చ౮
30	౧౫	౨౬	ఆ॥ద౫౧-౩౫ఉభా౬౦-౦వ౭-౧౦తై౧౯-౧౯ది౨౦-౫౫భు౨-౩౩౯
1	౧౬	౨౭	సో॥ఏ౫౫-౩౦ఉభా౦-౨౬సి౭-౫౦వ౨౩-౩౫రా౫-౩౫స్మార్తానామేకాదశీ దగ్ధయోగః భు౨-౪౪చ౧౦
2	౧౭	౨౮	మం॥ద్వా౫౮-౧౬రే౫-౧౯వ్య౭-౪౪బ౨౬-౫౨రా౩౦-౪౫త్యా౪-౧౫అహః౨౭-౪౮జ్యే౧౪రవిః౩౭-౨౫వైష్ణవానామేకాదశీ రాత్రౌంభు౨-౫౬చ౧౧
3	౧౮	౨౯	బు॥త్ర౬౦-౦అశ్వి౯-౬వ౬-౪౫కౌ౯-౨౫శేషః౨-౫౮రా౬-౧౮హనుమద్వ్రతం భు౩-౭చ౧౨ ప్రదోషః [భు౩-౧౮చ౧౩
4	౧౯	౩౦	గు॥చతు౬౦-౦భ౧౧-౩౮ప౪-౪౮గ౩౦-౦రా౧౪-౩౪ అనధ్యయనత్రయం
5	౨౦	౧	శు॥○పూ౫౯-౦కృ౧౨-౫౯శి౯-౯సి౭-౫౮భ౯-౩౩రా౫-౩౦త్యా౪-౧ అహః౨౭-౪౬జ్యే౨౪రవిః౫౩-౪౭దత్తాత్రేయజయంతిః అన్వాధానం భు౩-౯౬౪
6	౨౧	౨	శ॥కృప్ర౫౬-౩౮రో౧౩-౧౩సా౫౮-౨౫బా౨౭-౪౭ది౨౬-౫౯ యాగకాలః భు౩-౪౦౧౫
7	౨౨	౩	ఆ॥ద్వి౫౩-౧౫మృ౧౨-౧౪శు౪౭-౩౪తై౨౪-౫౭రా౪-౪౮భు౩-౫౧చ౧౬
8	౨౩	౪	సో॥తృ౪౮-౫౯ఆర్ద్ర౧౦-౧౫శు౪౧-౯వ౨౧-౭రా౧౧-౭త్యా౩-౪౯భు౪-౨౧౭
9	౨౪	౫	మం॥చ౪౪-౦పున౭-౨౭బ్ర౩౪-౧బ౧౬-౨౮ది౨౬-౧౯అహః౨౭-౪౪జ్యే౩౪వి౯-౫౨భు౪-౧౪౧౮
10	౨౫	౬	బు॥పం౩౮-౩౦పుష్య౪-౯ఐం౨౬-౩౭కౌ౧౧-౧౫రా౬-౧౩భు౪-౨౬న౯
11	౨౬	౭	గు॥ష౩౨-౩౯ఆశ్లే౦-౯మ౫౫-౫౪వై౧౮-౫౩గ౫-౩౪రా౦-౨౬దగ్ధయోగః భు౪-౩౭చ౨౦
12	౨౭	౮	శు॥స౨౬-౪౪పూఫ౫౧-౪౬వి౧౧-౦భ౨౬-౪౪ది౧౪-౩౭అహః౨౭-౪౦జ్యే౪౪రవిః౨౫-౫౧ సప్తమీతిథిః త్రిస్పృక్కాః భు౪-౪౮చ౨౧
13	౨౮	౯	శ॥అ౨౦-౫౩ఉఫ౪౭-౪౫ప్రీ౩-౬ఆయు౫౨-౧౩బా౨౦-౫౩ది౮-౩౮ తిథిద్వయం అనధ్యయనద్వయం భు౪-౫౯చ౨౨
14	౨౯	౧౦	ఆ॥న౧౫-౨౧హ౪౪-౫సౌ౪౭-౫౬తై౧౫-౨౧ది౭-౨౮దశమీతిథిః భు౫-౧౦చ౨౩
15	౩౦	౧౧	సో॥ద౧౦-౧౬చి౪౧-౨శో౪౧-౨వ౧౦-౧౬ది౩-౫౮రా౨౬-౫౧అహః౨౭-౩౮మూల౧ధనుషిరవిః౪౦-౩౬ షడశీతి పుణ్యకాలః సంక్రమణాత్పూర్వే పంచదశఘటికాః భు౫-౨౧చ౨౪
16	౧	౧౨	మం॥ఏ౫-౫౫స్వా౩౮-౪౧అతి౩౪-౬బ౫-౫౫రా౨౪-౫౦త్యాప్ర౪-౪ సర్వేషామేకాదశీధనుర్మాసారంభః భు౫-౫చ౨౫
17	౨	౧౩	బు॥ద్వా౨-౨౨విష్కం౫౭-౫విశా౩౭-౧౮సు౨౯-౭కౌ౨-౨౨రా౧౯-౩౮ అవను భుం-౧౭చ౨౬ ప్రదోషః
18	౩	౧౪	గు॥చతు౫౭-౫౮అనూ౩౬-౫౭ధృ౨౪-౩౧భ౨౭-౩౦రా౨౩-౩౭త్యా౪-౩అహః౨౭-౩౬మూల౧రవిః౫౭-౨౩ అనధ్యయనత్రయం మాసశివరాత్రిః భుం-౨౭చ౨౭
19	౪	౧౫	శు॥● అమా౫౭-౪౯జ్యే౩౭-౫౦శూ౨౦-౪౧చతు౨౭-౫౩ త్యాజ్యాభావః అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః భుం-౩౮చ౨౮

రా			గు
	బ౧౦సోధనుర౭ః ౯ధనుషిబుధః శు౧౦తులాయాంశుక్రః		కు
శ	బు-ర షు		కే

కుజచారః శు౮శుఆశ్లే౩కు౨౦-౫౪ శు౧౪శఆశ్లేషకు౧౦-౫౬ బుధచారః శు౧శు జ్యే౧బు౩౪-౬ శు౩ఆ జ్యే౨బు౪౮-౧౮	శు౫పం జ్యే౩బు౯-౩౬ శు౬బుపశ్చాదుదయం౧౪- శు౮శు జ్యే౪బు౧-౩౯ [౦ శు౯శమూ౧బు౫౫-౨౦ శు౧౨మం మూ౨బు ౧౭-౧ శు౧౩గుమూ ౩బు౩౩-౪ బ౧శమూ౪బు౩౮-౨౮ బ౪మంపూ ౧బు౩౨-౧౭	బ౭శుపూషా౨బు౨౬-౯ బ౧౦సోపూషా౩బు౧-౧౮ గురుచారః శు౫మపునవక్రీగు౩౯-౧౦ శుక్రచారః	శు౫పంవిశాఖవశు౧౪-౩౮ శు౬బు ప్రాగుదయంశు౩౩-[౪౬ శు౧౦ఆవిశాఖ౩విశు౩౮-౪౫ బ౭శుప్రక్ర త్యా౫౫-౪	బ౫బుపూషా౨శని౨౨-౪౯ బ౮పపశ్చాదస్తం౫౪-[౧౨ రాహుకేతుచారౌనస్తః

20	౫	౧౬	శ॥శు ప్రతి-౩ మూల-౫౫ ౧౮ ౭-౫౬ కిం-౨౮-౨-౨౮ ౧-౨౭ రాగకాలః క్రాంభు ౧-౫౦౯
21	౬	౧౭	ఆ॥ద్వి-౬౧-౦ పూ.షా.౪౩-౧౩ వృ౧౫-౯ బా-౩౧-౩౦ వి౫-౧౫ త్యా ౧౩ ౯ ప్రదోషః, ఉత్తరశృంగోన్నతిః త్రిద్యుస్పృక్ ఖు౧-౨౭౩౦ [షా బా
22	౭	౧౮	సో॥ద్వి౧-౪ ఉ.షా.౪౭-౪౦ ధృ౧౫-౪౦ కౌ౧-౪౧ వి౪-౪౭ ౩౦-౫ అహః ౨౭-౩ పూ.మూ౩రవిః౧౨-౪౬ ఖు౧-౧౪౮౧
23	౮	౧౯	మం॥తృ౫-౧౨ శ్ర౫౩-౧౧ వ్యా౫-౧౪ గ౫-౧౬ శేషః౨-౫౭ పునర్వస్వాద్యా భావః ఖు౧-౨౫౧౨
24	౯	౨౦	బు॥చ-౫౧ ధని౫-౨౧ హ౧౫-౨౩ భ-౫-౧ దిర-౧౨ అహః౨౭-౩౦ మకరాయనగతో రవిః౨-౧౮ ఖు౧-౩౭-౩
25	౧౦	౨౧	గు॥పం౧౪-౫౮ శత౬౦-౦ వ౧౭-౩ బా౧౪-౫౮ కి౯-౨౧ త్యా౪-౨౭ అహః ౨౭-౩ ఉ.మూ.౪ రవిః౨౮-౧౩ షష్ఠీతిథిః ఖు౧-౪౯౮
26	౧౧	౨౨	శు॥ష౨౧-౩ శత౬-౧౩ సి౧౮-౧౧ తై౨౧-౩ ౨౬ ౨౩-౪ ఖ్యాత్యాస్యతిథిః ఖు౨-౧౫౫
27	౧౨	౨౩	శ॥స౨౫-౪౪ పూ.భా౧౨-౨౮ వ్య౯-౩ ౨౫ ౫-౪౪ ౦౧౧-౧౭ సప్తమీతిథిః కేషే ఖు౨-౩౬
28	౧౩	౨౪	ఆ॥అ౩౦-౨౬ ఉ.భా౧౮-౨౫ ౨౨ ౦-౩౬ బ౩౦-౨౬ ౮-౨౩ ౫అహః౨౭-౩౪ పూ.షా౧౭ వి౪౩-౪ ఖు౨-౪౮ [వర
29	౧౪	౨౫	సో॥న౩౪-౧౩ రే౨౩-౩౮ ప౨౦-౯ బా౨-౯ త్యాజ్యాభావః రా క్రాంఖు౨-౩౬
30	౧౫	౨౬	మం॥ద౩౬-౫౪ అశ్వ౨౭-౪౯ శి౧౮-౫౪ తై౫-౩౩ ౭౧౭-౧౮ ౨౫-౨౨ త్యాప్రవ౧౨ ఖు౨-౪౮
31	౧౬	౨౭	బు॥ఏ౩౮-౬ భర౩౦-౪౨ సి౧౫-౧౪ ౭-౩౦ త్యాజ్యాభావః అహః ౨౭-౩౬ పూ.షా౨౭ వి౫౮-౫౬ సర్వేషామేకాదశీ, వైకుంఠఏకాదశీ, శ్రీరంగక్షేత్రేద్వారదర్శనమహోత్సవః, రైవతమన్వాదిః, ఖు౩-౦౭౧౧
1	౧౭	౨౮	గు॥ద్వా౩౮-౦ కృ౩౨-౧౦ సా౧౫-౩౧ బా-౧౩ దె౧-౨౬ ఖు౩-౧౧౭౧౧
2	౧౮	౨౯	శు॥త్ర౩౬-౭ రో౩౨-౩ శు౧౧-౫౭ కౌ౭-౪౫ దె౧౨-౨౬ రా౧౮-౪౬ ఖు౩-౨౩౭౧౨ ప్రదోషః
3	౧౯	౩౦	శ॥చతు౩౪-౪౯ మృ౩౧-౫౧ శు౭-౨౧ గ౫-౫౫ రా౨౪-౨౨ అనధ్యయనత్రయంఖు౩-౩౫౨౧౩
4	౨౦	౧	ఆ॥○పూ౩౧-౧౮ ఆర్ద్ర౩౦-౩ బ్ర౧-౫౯ ౫౫౪-౦ శ౩-౧౮ ౩౧-౪ అహః౨౭ -౪౧ పూ.షా౩రవిః చిదంబరక్షేత్రే ఆర్ద్రాదర్శనమహోత్సవః ఖు౩-౪౬౧౪
5	౨౧	౨	సో॥కృప్ర౨౭-౨ పున౨౭-౨౬ వై౯-౫౨ కా౨౭-౪౨ శేషః౨-౩౩ ౮-౧౮-౩౮ ప్రతిపత్తిథిః, యాగకాలఃఖు౩-౫౮౮
6	౨౨	౩	మం॥ద్వి౨౨-౫ పుష్య౨౪-౯ వి౪౧-౪౪ గ౨౨-౫౭ రా౨౬-౨౫ త్యా౩-౪౫ తిథిద్వయంఖు౪-౧౦౭౧౬ [౧౫
7	౨౩	౪	బు॥తృ౧౬-౩౬ ఆశ్లే౨౦-౨౦ ప్రీ౩౪-౩౯ ౧౬-౩౬ ౨౦-౩౬ అహః౨౭- ౪౪ పూ.షా౪రవిః౯ -౪౮ చతుర్థీతిథిః ఖు౪-౨౨౭౧౭
8	౨౪	౫	గు॥చ౧౧-౪౯ మ౧౬-౧౭ ఆయు౨౬-౯ బా౧౦-౪౯ రా౭-౭ త్యా౩-౪౩ ఖు౪-౩౩౭౮
9	౨౫	౬	శు॥పం౪-౫౪ పూ.ఫ౨-౪ సౌ౧౮-౧౬ తై౪-౫౪ గ౨౭-౭ రా౧-౭ షడశీతిముఖో రవిః౬- ౦ ఖు౪-౪౪౮౯
10	౨౬	౭	శ॥స౫౩-౯ ఉ.ఫ౧-౧౩౦ శో౨౩-౫౨ ౨౭-౪౪ త్యా౩-౪౫ అహః ౨౭-౪౬ ఉ.షా౧ రవిః౪౫-౧౨ త్రిస్పృక్ ఖు౪-౫౭౨౦
11	౨౭	౮	ఆ॥అ౪౮-౯ హ౪-౧౭ అతి౩-౧౫ ౨-౪౬ బా౨౧-౦ ద౨౩-౧౩ అనధ్యాయఃఖు౫-౯౫౨౧
12	౨౮	౯	సో॥న౪౪-౯ చి౧-౪౨ స్వా౫౬-౧౦ ధృ౪౮-౩౬ తై౬-౯ ద౧౪-౨౪ కేక్రాంఖు౫-౬౨౨
13	౨౯	౧౦	మం॥ద౪౧-౪౨ వి౫౬-౪౨ శూ౪౩-౨౨ వ౧౮-౫౬ ద౧౧-౫౩ త్యా౫౩-౫౪ అహః౨౭-౪౮ ఖు౫-౧౮౩౩
14	౧	౧౧	బు॥ఏ౩౮-౧౫ అనూ౫౨-౮౫౦ ౩౮-౯ బా౯-౬౪౦ త్యా౩-౫౭ అహః౨౭-౪౮ ఉ.షా౨మకరేరవిః౦-౪౬ ఉత్తరాయణపుణ్యకాలః సంక్రమణాత్పరే వింశతిఘటికాః, కూష్మాండదానాని, సర్వేషామేకాదశీఖు౫- ౩౦౭౨౪
15	౨	౧౨	గు॥ద్వా౩౬-౫౮ జ్యే౫౬-౪౨ వృ౩౪-౨౨ కౌ౧౭-౩౬ దె౧౧-౧౬ ఖు౬-౧౧౧౨౫
16	౩	౧౩	శు॥త్ర౩౬-౫౬ మూ౫౯-౯ వృ౩౧-౨౧ ౬-౫౭ రా౨౬-౩ త్యా౪-౭ ఖు౬-౨౨౯ ప్రదోషః
17	౪	౧౪	శ॥చతు౩౮-౧౧ పూ.షా౬౦-౦ వ్యా౯-౮ ౭-౩౩ ద౨౩-౫౨ అహాః ౨౭-౫౨ ఉ.షా౩ రవి౧౬-౨౨ యమతర్పణం, అనధ్యయనత్రయం, మాసశివరాత్రిఃఖు౦-౩౩౭౨౭
18	౫	౧౫	ఆ॥●అ౪౦-౪౭ పూ.షా౧-౫౪ హ౨౮-౧౯ ౨౭ ౨౩-౯ అన్వాధానం, పిండపితృయజ్ఞఃఖు ౧-౪౪౭౨౮

ర			గు
			కు
	బ౯౦మకరేరవిః		
శ-ర బు	శు		కే

కుజచారః	శనిపశ్చాదస్తంబుధః	బ౧౪ఃబుధవక్రత్యాగః	శు౧౧బుఅనూ౧శు౩౦-౪౪	రాహుకేతుచారా
శు౯ఆ కుజవక్రారంభః [౫౩-౧౫	౧౬-౧౫	[౩౫-౧౨	బ౯సో అనూ౨శు౧౫-౩	
బ౧సో త్రజ్యేష్ఠశు౨౦-౧౯	శు౧౧బు పూ.షా౩ వక్రీబు [౨౪-౫	గురుచారః	బ౫శుఅనూ౩శు౯-౪౯	శు౧౩శురే-౩ ౧చిత్రా౧కే } ౩౦-౨౬
బుధచారః	శు౧౫ఆపూ.౨బుశ౨౮-౧౪	శు౯సో పునర్వక్రీగు౧౫-౦	బ౧౦మంఅనూ౪శు౯-౩౮	
శు౧౪పూ.షా౪బు౩౨-౧	బ౪గు పూ.షా౧వబు౪-౮	శుక్రచారః	బ౧౩శు జ్యేగశు౫౯-౪౧	
శు౬శుబుధవక్రారంభః౭-౫	బ౧౧బు ప్రాగుదయంబు౨- [౧౪	శు౩మం విశాఖబుజాతః [౫౧-౪౫	శనిచారః బ౭శ పూ.షా౩శ౧౬-౧	

1931 జనవరినెల

శ్రీ ప్రమోదూతసంవత్సర మాఘమాసతిథివారనక్షత్ర యోగకరణాదులు

19	౬	౧౬	సో॥ శు॥ ప్రతి ౪-౨౫ ఉ షా ౬-౯ వ ౬-౨౫ ౧౦ ౨-౩౪ దె ౧౭-౧ త్యాజ్య ౨౦ యోగకాలః రక్రాం భుం-౫౫చ౯
20	౭	౧౭	మం॥ ద్విత ౯-౬ శ్ర ౧-౨౦ సి ౨౮-౧౧ బా ౧౬-౩౧ దె ౨౮-౨౮ అహః ౨౭-౫౪ ఉ షా రగవిః ౩౨-౭ చంద్రోదయః ఉత్తర శృంగోన్నతిః భుం-౭చ౩౦
21	౮	౧౮	బు॥ తృ ౫౪-౧౭ ధని ౧౭-౨౯ వ్య ౨౯-౧౪ తై ౨౧-౩౮ రా ౯-౩౮ భుం-౧౮చ౧౪ రంజాను నెల
22	౯	౧౯	గు॥ చ ౫౯-౪౪ శత ౨౩-౫౮ వ ౩౦-౩౦ ౨౭-౦ రా ౧౩-౪౯ అహః ౭-౩౪ కుంభాయనగతో రవిః ౨౧-౫౭ సోపపదం కుందచతుర్థి వరచతుర్థి తిలచతుర్థి భుం-౨౯చ౨ [స్మృక్ శేవ భుం-౪౦చ౩
23	౧౦	౨౦	శు॥ పం ౬౧-౦ పూర్వాభా ౩౦-౩౧ ప ౩౯-౫౧ బ ౨౯-౫౨ రా ౨౯-౦ త్యాజ్య-౨౪ అహః ౨౭-౫౮ శ్రీ ౧౪ రవిః ౪౮-౫ త్రిద్యు
24	౧౧	౨౧	శ॥ పం ౪-౫౯ ఉ భా ౩౬-౩౮ సి ౩౨-౫౫ బా ౪-౫౯ శేషః ౧-౨౧ పునస్త్యాజ్యాభావః మదనపంచమీ వసంతోత్సవః భుం-౫౧చ౪
25	౧౨	౨౨	ఆ॥ షష్ఠి-౩౯ రేవతి ౨౯ సి ౩౩-౧౬ తై ౯-౩౯ గ ౯-౨౩ రధక్రాం భుం-౨చ౫
26	౧౩	౨౩	సో॥ స ౧౩-౧౯ అశ్వి ౪౬-౩౩ సా ౩-౫౬ వ ౧౩-౧౯ రా ౪-౨ వైవస్వతమన్వాదిః రథసప్తమీ అభోజ్యార్క వ్రతం భీష్మపంచకం భీష్మాష్టమి అనధ్యయనద్వయం భుం-౧౨చ౬
27	౧౪	౨౪	మం॥ అ ౧౫-౪౯ భర ౯-౩౯ శు ౩౧-౪౧ బ ౫-౪౯ డి ౧౧-౪౧ అహః ౭-౪ శ్రీ ౨ రవిః ౮-౧౨ నవమీతిథిః భుం-౨౨చ౭
28	౧౫	౨౫	బు॥ న ౧౭-౩౪ కృ ౫౧-౩౮ శు ౯-౨౩ కౌ ౧౭-౩ దె ౨౧-౩౩ దశమీతిథిః భుం-౩౨చ౮
29	౧౬	౨౬	గు॥ ద ౧౬-౫౮ రో ౫౨-౨ బ్ర ౨౬-౧౦ గ ౧౬-౫౮ రా ౪-౦ ఏకాదశీతిథిః భుం-౪౩చ౯
30	౧౭	౨౭	శు॥ ఏ ౧౫-౪౧ మృ ౫౧-౫౧ ఐం ౨౧-౫౫ భ ౧౫-౪౧ దె ౧౪ అహః ౨౮-౧౦ శ్రీ ౩ రవిః ౨౮-౩౦ సర్వేషామేకాదశి భీష్మఏకాదశి తిలపద్మవ్రతం భుం-౫౩చ౧౦ [శనిప్రదోషః
31	౧౮	౨౮	శ॥ ద్వా ౧౩-౧౭ ఆర్ద్ర ౫౧-౧౭ వై ౧౬-౪౭ బా ౧౩-౧౭ దె ౧౭-౨౧ సోపపదం భీష్మద్వాదశి తిలద్వాదశి భు౩-౩చ౧౧
1	౧౯	౨౯	ఆ॥ త్ర ౯-౪౩ పున ౪౭-౪౯ వి ౧౧-౪౨ తై ౯-౪౩ దె ౯-౩ వరాహకల్పః భు౩-౧౪చ౧౨
2	౨౦	౩౦	సో॥ చతు ౫-౧౯ పుష్య ౪౪-౩౭ ప్రీ ౪-౯ అయు ౫౩-౨౧ ౫-౧౯ డి ౪౮ అహః ౨౮-౧౬ శ్రీ ౪ రవి ౩౭-౨ మహామాఘ తిలపాత్ర కంబుక కంబళిదానాని భు౩-౨౪చ౧౩ వ్యాసపూర్ణిమ
3	౨౧	౧	మం॥ ప్రపూ ౧-౨౯ విష్కం ౫౪-౩౩ ఆశ్లేష ౧-౫౩ సౌర ౯-౪౩ బ ౧-౨౯ డి ౧౪-౩౮ యోగకాలః అనను భు౩-౩౪చ౧౪
4	౨౨	౨	బు॥ ద్వితి ౯-౩౬ ౫౫ శో ౪౧-౫౭ తై ౨౧-౪౩ దె ౫౧-౨౭ త్యా౩-౪౪ సంక్రాం భు౩-౪౫చ౧౫
5	౨౩	౩	గు॥ తృ ౩-౩ పూఫ ౩౨-౩౯ అతి ౩౪-౯ వ ౬-౨౮ ౨౧-౧ అహః ౨౮-౨ ధని ౧౭ రవిః ౫౩-౪౫ భు౩-౫౫చ౧౬
6	౨౪	౪	శు॥ చ ౩౭-౧౪ ఉ ఫ ౨౧-౩౩ సు ౨౬-౧౪ బ ౧౧-౮ రా ౯-౪౭ రవే భు౪-౬చ౧౭
7	౨౫	౫	శ॥ పం ౩౧-౪ హ ౨౪-౪౪ ధృ ౧౮-౪౧ కౌ ౪-౨౮ ౧౫-౧౨ భు౪-౧౬చ౧౮ [౧౯
8	౨౬	౬	ఆ॥ ష ౨౬-౪౭ చి ౨౧-౨౫ శూ ౧౧-౨౮ భ ౨౬-౪౭ రా ౬ షష్ఠీతిథిః భు౪-౨౬
9	౨౭	౭	సో॥ స ౨౨-౩౧ స్వా ౯-౪౫ గం ౫-౪౬ వృ ౫౩-౪౪ బా ౨౨-౩౧ రా ౩-౪౫ అహః ౨౮-౩౧ ధని ౨౪ రవిః ౧౧-౪౬ సప్తమీతిథిః భు౪-౩౬చ౨౧
10	౨౮	౮	మం॥ అ ౧౯-౬౪ శా ౧౬-౫౭ వృ ౫౩-౧౮ తై ౧౯-౬ డి ౨౬-౪౯ తిథిద్వయం రవే భు౪-౪౭చ౨౨
11	౨౯	౯	బు॥ న ౧౬-౪౭ అనూ ౧౬-౯ వ్యా ౪౮-౫౨ వ ౧౬-౭౦ ౧-౩౮ దశమీతిథిః కువే భు౪-౫౭చ౨౩
12	౧	౧౦	గు॥ ద ౧౫-౩౧ జ్యే ౧౬-౨౮ హ ౫-౩౩ బ ౧౫-౩౧ త్యాజ్యాభావః అహః ౨౮-౬ ధని ౩౧ కుంభేరవిః ౨౭-౨౮ కలి యుగాంతః హరిపదపుణ్యకాలః పూర్వే షోడశీముటికాంభు౫-౬చ౨౪
13	౨	౧౧	శు॥ ఏ ౧౫-౩౩ మూ ౧౮-౧౫ ౩-౦ కౌ ౧౫-౩౩ దె ౧౩-౫౪ రా ౧౪-౯ సర్వేషామేకాదశి భుం-౧౭-౨౪
14	౩	౧౨	శ॥ ద్వా ౧౬-౫౩ పూషా ౨౦-౪౯ సి ౧-౪౩ గ ౧౬-౫౩ రా ౧౩-౨౩ త్రయోదశీతిథిః శనిత్రయోదశీ క్రాంభు౧-౧౩చ౨౫
15	౪	౧౩	ఆ॥ త్ర ౧౯-౨౮ ఉ షా ౨౪-౪ వ్య ౩౯-౩౩ భ ౧౯-౨౮ రా ౬-౪౮ అహః ౨౮-౪ ధని ౩౮ రవిః ౪౫-౩౧ శూన్యతిథిః మహాశివరాత్రిః మాసశివరాత్రిశ్చ అనధ్యయనత్రయం భుం-౨౭చ౨౬
16	౫	౧౪	సో॥ చతు ౨౩-౧౮ శ్ర ౨౯-౫౧ వ ౪౧-౪౨ శ ౨౩-౧౮ రా ౧-౨-౫ చతుర్దశీతిథిః భుం-౩౧చ౨౭
17	౬	౧౫	మం॥ అమా ౨౭-౪౭ ధని ౩౫-౪౫ పరి ౨-౪౧ చతు ౨౭-౪౭ రా ౨౭-౬ త్యాజ్య-౨౬ ద్వాపరయుగాదిః అమాతిథిః అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః రక్రాం భుం-౪౦చ౨౮

1931 ఫిబ్రవరి నెల

రా			గు
	బ౧౯ కుంభేరవిః బ౫ సుకరోధః భుం ౭ సుమి		కు
ర		శుక్రః	
శ-బు	కు		కే

కుజచారః
- శు౨ మఆశ్లేష వకు౧౧-౭౧
- శు౧౩ ఆ ఆశ్లేష కు౩౪-౭
- బ౪ కు పుష్య ౪ కు౪౫-౨౧
- బ౧౩ ఆ పుష్య ౩ కు౨౧-[౧౫

బుధచారః
- శు ౭ సో పూషా ౨ బు జు ౭ బు [౧౮-౩
- శు౧౦ గు పూషా ౩ బు ౪౯-౯
- శు౧౩ ఆ పూ ౪ బు ౨౪-౧౦
- బ౨ బు ఉ షా ౧ బు ౧౩-౫
- బ౪ కు ఉ షా ౨ బు ౩౯-౧౧
- బ౭ సో ఉ షా ౩ బు ౨-౫౧
- బ౯ బు ఉ షా ౪ బు ౬-౨౯
- బ౧౦ గు శ్ర ౧ బు ౯-౩౩
- బ౧౩ ఆ శ్ర ౨ బు ౨-౧౭

బ౧౪ సో ప్రాగస్తంబు [౬-౪౪
బ౩౦ మ శ్ర ౩ బు ౧౫-౨౩

గురుచారః
- శు౨ మం ఆర్ద్ర ౪ వక్రీగు [౫౯-౩౫

శుక్రచారః
- శు౨ మం జ్యే ౨ శు ౩౬-౩
- శు౫ ౪ జ్యే ౩ శు ౯-౨౬
- శు౮ మం జ్యే ౪ శు ౪౦-౧౦
- శు౧౨ శ మూ ౧ శు ౭-౮
- శు౧౫ మం మూ ౨ శు ౩౨-౫
- బ౪ శు మూ ౩ శు ౪౪-౫
- బ౭ సో మూ ౪ శు ౪౦-౨౬
- బ౧౦ గు పూ ౧ శు ౪౬-౫౦
- బ౧౩ ఆ పూ ౨ శు ౧౦-౩౦

శనిచారః
- శు౫ శ ప్రాగుదయం శ ౨౩-[౧౩
- బ౫ శ పూషా ౪ శ ౨౧-౩౦

రాహుకేతుచారాన స్తః

శ్రీ ప్రమోదూత సంవత్సర ఫాల్గునమాసతిథివారనక్షత్రయోగకరణాదులు

18	౭	౧౬	బు॥ శుప్ర ౩౩-౧౪ ఉత్త ౨-౧౦ ౪౩-౫౦ కిం ౦౦-౨౪ రా౩౧ భు౦-౪౯ చ౨౯
19	౮	౧౭	గు॥ ద్వి ౩౮-౨౪ పూభా ౪౮-౪౮ సిద్ధ ౫-౧౭ బా ౫-౪౨ శేషః ౪-౨౧ పునస్త్యాజ్యాభావః అహః ౬౮-౫౦ శతభిషరవిః ౩-౨౦ సమశృంగచంద్రోదయః భు౧-౫౮ చ౩౦
20	౯	౧౮	శు॥ తృ ౪౩-౩౭ ఉభా ౫౫-౭ సాధ్య -౩౦ తై ౧౧-౦౭ ౫-౨౦ అహః ౨౮-౫౨ మీనాయనగతో రవిః ౫౪-౨౦ భు౧-౭ చ౧ మవ్వాల్ నెల
21	౧౦	౧౯	శ॥ చ ౪౮-౧౦ రే ౬౧-౦ శుభ ౭-౨ వ౧౬-౩౬ ౨౭-౫ సంక్రాంతినకునిరాక్రాం భు౧-౧౬ చ౨
22	౧౧	౨౧	ఆ॥ పం ౫౧-౪౭ రే౧-౩౮ శుక్ల ౭-౧౧ బ౧౯-౫౯ రా౨౫-౫ అహః ౨౮-౫౬ శత౨ రవిః ౨౧-౨౮ భు౧-౨౫౩
23	౧౨	౨౧	సో॥ ష ౫౪-౧౨ అశ్వి ౫-౧౩ బ్రహ్మ ౬-౧౬ కౌ ౨౨-౩౦ రా౧-౩౬ భు౧-౩౪ చ౪
24	౧౩	౨౨	మం॥ స ౫౫-౧౭ భర ౮-౪౦ ఐం ౪౪-౨౦ ౪౨-౪౫ రా౧౦-౪౪ భు౧-౪౩ చ౫
25	౧౪	౨౩	బు॥ అ ౫౫-౫ కృ ౧౦-౫౩ వైధృ ౧-౫౯ ౫-౧౧ రా౨౨-౨౭ అహః ౨౯-౨ శత౩ రవిః ౩౯-౫౭ బుధాష్టమి అనధ్యాయః భు౧-౫౨ చ౬
26	౧౫	౨౪	గు॥ న ౫౩-౩౭ రో ౧౧-౫౧ వి ౩౭-౩౭ బా ౨౪-౨౯ ౫౨-౪౮ భు౨-౧ చ౭
27	౧౬	౨౫	శు॥ ద ౫౧-౫౯ మృ ౧౧-౩౯ ప్రీ ౩౨-౪౬ తై ౨౩-౧౬ రా౩-౪ భు౨-౧౦ చ౮
28	౧౭	౨౬	శ॥ ఏ ౪౭-౧౫ ఆర్ద్ర ౧౧-౨౦ ఆయు ౨౭-౧౨ వ౧౯-౬ రా౧౦-౨ సర్వేషామేకాదశి అహః ౨౯-౧౦ శత౪ రవిః ౫౮-౪౬ సంక్రాం భు౨-౧౯ చ౯
1	౧౮	౨౭	ఆ॥ ద్వా ౪౨-౪౮ పున ౮-౮ సౌ ౨౦-౫౨ బ౧౫-౧౭ ౨౭-౮ దగ్ధయోగః భు౨-౨౮ చ౧౧
2	౧౯	౨౮	సో॥ త్ర ౩౭-౩౮ పుష్య ౫-౯ శో ౧౪-౧కౌ ౧౦-౧౩ రా౫-౫౭ కామదహనం భు౨-౩౫ చ౧౧ ప్రదోషః
3	౨౦	౨౯	మం॥ చతు ౩౨-౧ ఆశ్లే ౧-౩౬ సు ౫౬-౭ అతి ౬-౩౭ సు ౫౨-౫౧ గర ౪-౧౯ రా౧-౨౦ అనధ్యయనత్రయం హోళికోత్సవః భు౨-౪౬ చ౧౨
4	౨౧	౩౧	బు॥ ○ పూ ౨౬-౬ పుబ్బ ౫౩-౨౨ ధృ ౫౧-౯ బ౨౬-౬ వి౧౬-౧౯ అహః ౨౮-౨౦ పూభా౧ రవిః ౧౭-౫౮ పూర్ణిమా తిథిః బ్రహ్మసావర్ణికమన్వాదిః, అన్వాధానం భు౨-౫౫ చ౧౩ [రావేభు౩-౪ చ౧౪
5	౨౨	౩౧	గు॥ కృప్ర ౨౦-౯ ఉఫ ౪౯-౧౬ శూల ౩-౧౯ కౌ ౨౧-౯ దివ౧-౧౩ తిథిద్వయం చాతుర్మాస్యద్వితీయా, యోగకాలః
6	౨౩	౧	శు॥ ద్వి ౧౪-౨౯ హస్త ౫-౨౫౭ ౦౩౫-౩౫ గ౧౪-౨౯ వి౮-౫౪ తృతీయాతిథిః భు౩-౧౩ చ౧౫ [భు౩-౨౨ చ౧౬
7	౨౪	౨	శ॥ తృ ౮-౫౭ చిత ౧-౫౬ వృ ౨-౨౦ భ౮-౫౭ దివ-౫౧ ౨౫-౪౬ అహః ౨౯-౨ పూభా౨ రవిః ౩౫-౩౨ బ్రహ్మకల్పః
8	౨౫	౩	ఆ॥ చ౩-౪ విష్కం ౫౪-౧ స్వా ౩౯-౭ ధృ ౨౧-౩౯ బా౩-౪౮ రా౨౩-౬ అవమ భు౩-౩౧ చ౧౭
9	౨౬	౪	సో॥ ష ౫౫-౫౧ విశా ౩౭-౪ వ్యా ౧౫-౨౯ గ ౫౫-౧౮ రా౧౭-౧౭ త్యా౩-౫౬ భు౩-౪౦ చ౧౮ [౪౯ చ౧౯
10	౨౭	౫	మం॥ స ౫౩-౯ అనూ ౩౬-౨౮ హ౧౧-౧భ ౨౪-౩౦ రా౨౦-౨౬ త్రిస్పృష్టాః అహః ౨౯-౩౬ పూభా ౩౪౫౭-౨౭ భు౩-
11	౨౮	౬	బు॥ అ ౫౨-౧౫ జ్యే ౩౬-౬ వ ౫-౨౪ బా ౨౨-౪౨ త్యాజ్యాభావః అబ్దసంధః, శుభకర్మవర్జం, అనధ్యాయః భు౩-౫౮
12	౨౯	౭	గు॥ న ౫౨-౧౯ మూ ౩౭-౨౨ సి ౧-౪౪ వ్య ౫౭-౨ తై ౨౨-౧౭ రా౩-౩౭ త్యా ౪-౫ భు౪-౭ చ౨౧ [చ౨౦
13	౩౦	౮	శు॥ న ౫౩-౩౭ పూషా ౩౯-౫౧ ౫౫౭-౭ వ ౨౨-౫౩ దివ ౨-౧౨ సంక్రాం భు౪-౧౬ చ౨౨
14	౧	౯	శ॥ ౨౫౬-౧౦ ఉషా ౪౩-౩౩ ప ౫౬-౭ బ ౨౪-౫౩ ది౧-౭ రా ౨౪-౩౫ త్యా ౪-౧౫ స్మార్తానామేకాదశి అహః ౨౯-౪౪ పూభా౪ మీనేరవిః ౧౭-౨౦ షడశీతిపుణ్యకాలః పరేషోడశఘటికాః సంక్రాం భు౪-౨౫ చ౨౩
15	౨	౧౦	ఆ॥ ద్వా ౫౯-౫౫ శ్రవ ౪౮-౨౩ శి ౫౬-౨౮ కౌ ౨౮-౨ రా ౨౯-౩౩ త్యా ౪-౨౩ వైష్ణవానామేకాదశి భు౪-౫ చ౨౪
16	౩	౧౧	సో॥ త్ర ౬౦-౦ ధని ౫౪-౧౦ సి ౫౭-౩౨ ౯-౫౭ శేషః ౩-౪౪ పునస్త్యాజ్యాభావః త్రిస్పృక్ భు౪-౧౩ చ౨౫ ప్రదోషః [మాసశివరాత్రిః భు౦-౧ చ౨౬
17	౪	౧౨	మం॥ త్ర ౪-౪౫ శత ౬౦-౦ సా ౫౮-౪౯ వ ౪-౫౫ ది౧౪-౭ అహః ౨౯-౫౦ ఉభా౧ రవిః ౪౦-౮ అనధ్యయనవతష్టయం
18	౫	౧౩	బు॥ చతు ౫౫-౫ శత ౦-౪౦ శుభ ౦-౧౪౯ ౫౫-౨౫ అమాతిథిః అన్వాధానం భు౧-౯ చ౨౭
19	౬	౧౪	గు॥ ● అమా ౧౫-౧౪ పూభా ౭-౧౫ శుం-౨౮ నా౧౫-౧౪ రా౩-౪౭ ప్రతిపత్తిథిః పిండపిత్రృయజ్ఞః భు౦-౩౭ చ౨౮
20	౭	౧౫	స్వస్తిశ్రీ ప్రజోత్పత్తి సంవత్సర చైత్రశు శు॥ ప్ర ౨౦-౧౫ ఉభా ౧౩-౩ ౫శు౧-౪౬ బ౨౦-౧౫ అహః ౨౯-౫౮ ఉభా౨ రవిః ౫౯-౩౭ భు౦-౪౫ చ౨౯

1931 మార్చినెల

౭			౮
౪	బ౧౧మీనేరవిః శు౭కుంభేబుధః		శు
బు	బ౧౦మీనేబుధ శు౧౦మకరేశుః		
శ-కు			కే

కుజచారః			శుక్రచారః	
శు౭బు పుష్య౨వక్రీకుజః ౧౪-౩౭	శు౯గు ధ౪బు ౪౬-౧	బ౮బు పూభా౩బు ౩౨-౨౬	శు౧బు పూషా౩శు ౫౫-౪౦	బ౮బు శ్రీ౨శు ౨౨-౩౫
	శు౧౧శ శత౧బు ౩౬-౭	బ౧౦శు పూభా౪బు ౧౬-	శు౪శ పూషా౪శు ౫౫-౪౫	బ౧బు శ్రీ౩శు ౨౯-౧౨
	శు౧౩సో శత౨బు ౨౫-౩౩	[౩౨	శు౭మం ఉషా౧శు ౫౭-౫౧	బ౧౩మం శ్రీ౪శు ౨౨-౧౮
బుధచారః	శు౧౫బు శత౩బు ౧౫-౨౮	బ౧౨ఆ ఉభా౧బు ౮-౧౦	శు౧౧శు ఉషా౨శు ౫౪-౩౮	శనిచారః
శు౨గు శ్రీ౨బు ౨-౨౪	బ౧గు శత౪బు ౫౦-౬	బ౧౩మం ఉభా౨బు౨-౧౦	శు౧౩సో ఉషా౩శు ౨౧-౦	బ౧౧శ ఉషా౧శ ౩౬-౧౦
శు౩శు ధని౧బు ౫౬-౨౭	బ౩శ పూభా౧బు ౪౯-౧౩	బ౧౪బు ఉభా౩బు ౫౫-౫	బ౧గు ఉషా౪శు ౪౬-౫౭	రాహుకేతుచారా బ౨శు
శు౫ఆ ధని౨బు ౫౦-౨౭	బ౬సో పూభా౨బు ౪౧-	గురుచారః [౧౧	బ౪ఆ శ్రీ౧శు ౩౨-౨౪	రే౨రా హ౪కే } ౨౫-౪౨
శు౭మం ధ౩బు ౪౪-౩౧	[౨౦	బ౩శగురువక్రత్యాగః ౫౯-		

SOVEREIGN-REMEDY
AMRUTAN

ఓమ్

ప్రస్తావన

శ్లో. ఓ న్నమః ప్రణవార్థాయ శుద్ధజ్ఞానైకమూర్తయే;
నిర్మలాయ ప్రసన్నాయ దక్షిణామూర్తయే నమః.

శ్రీమదఖిలాండకోటి బ్రహ్మాండనాయకుని యాజ్ఞ కనుసరణీయముగ ప్రవర్తమానంబగుచున్న విశ్వప్రవృత్తియం దొకయేడు గడచినది. దిక్కాలబద్ధమైన విశ్వప్రవృత్తియందు దిక్కాలప్రభావము గణనీయమైనను దిక్కాలాతీతుడైన విశ్వేశ్వరునియందు దిక్కాలప్రభావము నిరవధికముగ నున్నది. అనంతమైన కాలము అఖండమైనవిశ్వము విశ్వేశ్వరుని లీలావిలాసములను ఖండాఖండరూపములను ప్రత్యక్షము చేయుచున్నవి. అనంతమైన కాలచక్రమునం దొక సంవత్సరప్రవృత్తి అతిస్వల్ప మైనను వ్యక్తివిషయములందు విశేషముగ గనుపట్టుచున్నది. పిపీలికాదిబ్రహ్మపర్యంతము వ్యాప్తమైన ప్రవృత్తియంతయును జననమరణములకు లోనగుచు కాలప్రభావమును పరిమితము చేయుచున్నది. జననమరణావృత మైన సంసారప్రవృత్తియందు పరమాణువును పరబ్రహ్మమువలెను పరమానందము ననుభవించుచు జీవయాత్రను జేయుచున్నది. అవ్యక్త మహంకారావృతమై వ్యక్తిరూపమును దాల్చుచు కాలప్రవాహమునకు బద్ధమగుచున్నది. వ్యక్త్యహంకారము జననమునకు మూలమై మమకారావృతమై దిక్కాలపరిమిత మగుచున్నది. నేను నాది యను సంకల్పముతో దిక్కాలసంస్మరణము గలుగుచున్నది. నేను అనంతమైన కాలమునకును, అఖండమైన విశ్వమునకును కర్తృత్వభోక్తృత్వాభిమానములను గలిగి దిక్కాలబద్ధ మగుచున్నది. నిర్వికల్పమైననేను సవికల్పమై దేశకాలపాత్రరూపమున మహాప్రవృత్తియందు వ్యవహరించుచున్నది. అహంకారమమకారావృత మైన నేను దిక్కాలముల నాశ్రయించి విశ్వప్రవృత్తిని వెలయించుచున్నది. పరబ్రహ్మమువలె పరమాణువును విశ్వభోక్తృత్వము నభిలషించుచు స్వయంవ్యక్తిత్వమును గోరుచున్నది. స్వయంవ్యక్తిత్వము సిద్ధించుటకై దేశకాలములను సంకీర్తనము చేయుట పరిపాటియైనది. సంవత్సరారంభమున పంచాంగశ్రవణ మీమహాఫలమును సమకూర్చుటకు వినియోగపడుచున్నది.

ప్రమోదూత సంవత్సరారంభమున మహాకాలసంస్మరణమును జేయుట ఆత్మోపలబ్ధికి సాధనము కాగలదు. ప్రమోదూత సంవత్సరముతో శాలివాహన శకాబ్దములు 1852, విక్రమార్క శకాబ్దములు 1984, క్రైస్తవశకాబ్దములు 1929, ఫసలీ శకాబ్దములు 1338, భరత శకాబ్దములు 5074 గతించినవి. వైవస్వతమన్వంతరమునందు, కలియుగమునందు ప్రథమపాదమునందు 5031 సంవత్సరములు ముగిసినవి. కలియుగారంభమునుండియు 83 పరవృత్తులు ముగిసి 84 వ పరివృత్తియందు నాల్గవ సంవత్సర మైన ప్రమోదూతసంవత్సరము ప్రారంభమైనది. సృష్ట్యాదినుండియును 1,95,58,85,031 సంవత్సరములు గతించినవి. ఆద్యబ్రహ్మకల్పమునందు ద్వితీయ పరార్థమునందు పగటియందు 13 గడియలు 43 విగడియలు గతించినవి. అనంతమైన కాలచక్రమునందు సంవత్సరవృత్తాంతము అతిస్వల్పము. కాని కాలబద్ధమైన మహాప్రవృత్తియందు నూతనసంవత్సరారంభము నూతన సంకల్పములకు సాధన మగుచున్నది. ప్రమోదూతసంవత్సరారంభమునందు ప్రజలు నూతనసంకల్పములను గలిగి కాలసంకీర్తనమును జేసి కామితార్థములను బడయుదురు గాక!

అనంతమైన కాలసంస్మరణమువలె నఖండమైన దేశసంకీర్తనమును నిత్యానిత్యవివేకమునకు సాధనంబుగ నున్నది. కాలమువలె దేశమును ననంతముగ గనుపట్టి

దేశసంస్మరణము

నను పరిమితముగ నున్నది. అంతవంతములైన దేశకాలము లన్యోన్యాశ్రయములై అవ్యక్తము నాశ్రయించి యున్నవి. అఖండమైన ఖగోళ మవ్యక్తప్రభావమును స్ఫురింపజేయుచున్నది. గణకులు జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞులు, ప్రకృతిశాస్త్రజ్ఞులు, తత్త్వశాస్త్రజ్ఞులు దేశకాలనిర్ణయమును చేయజాలకున్నారు. విశ్వపరిమాణమును కాలము నిర్ణయింపజాలకున్నది. కాంతికిరణము క్షణమునకు ౧,౮౬,౦౦౦ మైళ్ల చొప్పునను ప్రసరించుచు చంద్రమండలమునుండి భూమండలమున ౧¼ క్షణములో చేరుచున్నది. కాంతికిరణము ఖగోళమునందలి దూరతమమైన గోళమునుండి భూగోళము చేరుటకు ౧౦,౦౦,౦౦,౦౦౦ కాంతిసంవత్సరములు గావలయునని జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞులు నిర్ణయించుచున్నారు.

తారాగణమునందు పెక్కుతరగతుల నక్షత్రములు గలవు. వానియందు కనులకగపడునవి ౧౦,౦౦౦ కలవు. విశ్వమునందు ౫౦,౦౦,౦౦,౧౦,౦౦౦ తారాగణములు గలవని జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞులు నిర్ణయించుచున్నారు. తారామండలము వివిధము లయిన ఆదిత్యమండలములతో నిండి యున్నది. తారామండలవిష్కంభము ౩,౦౦,౦౦౦ కాంతివత్సరములుగా షాప్లేగారు నిర్ణయించిరి. తారాగణ మంతయును విశ్వమయమై వెలయుచున్నది. ఆకాశగంగామార్గమున విశ్వము లన్నియు నియతమార్గమున సంచారము చేయుచున్నవి. ద్వాదశరాసులందును విశ్వములు, గ్రహములు, నక్షత్రములు, నియతప్రమాణమున సంచారము చేయుచున్నవి. ఆకాశగంగయందు కొన్నిప్రాంతములు ప్రకాశమయముగను, కొన్నిప్రాంతములు ప్రకాశహీనముగను గనుపట్టుచున్నవి. ధనూరాశియందు ప్రకాశము విశేషముగ గోచరంబగుచు, తారాగణసముదాయమును వ్యక్తము చేయుచున్నది. ప్రతిముఖమునందు గల చీకటికోణములు తారాగణరాహిత్యమును విశదము చేయుచున్నవి. ఆకాశగంగామార్గమునందు కాంతిప్రవాహము ప్రతిక్షణమునందును శుక్లపటలములను, తారలను, ధూమకేతువులను సృష్టిలయములను జేయునటు లూహింపదగి యున్నది. ఆకాశగంగామార్గము విశ్వముల కంతకును ప్రాణాధారముగ వెలయుచున్నది. ఆకాశగంగామార్గమునందు దూరముగానున్న నక్షత్రములు సూర్యగోళమున కనేకలక్షలరెట్లు పెద్దవిగా నున్నట్లు పరిగణింపబడుచున్నవి. కొన్ని తారాగణములనుండి కాంతికిరణము భూమండలమునకు ప్రసరించుటకు ౬౦౦,౦౦౦,౦౦,౦౦,౦౦౦ కాంతిసంవత్సరములు పట్టుచున్నవి. నక్షత్రములు స్వయంప్రకాశము గలిగి పదార్థనిర్మాణమునందు భూగోళమునకు భిన్నముగానున్నవి. తారాగర్భము భాస్వరకాంతిమయమై యొప్పుచున్నది. తారానిర్మాణమును, తారాసంచారమును, తారావిశ్వమును నిర్ణయించుటకు జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞులు చేయుచున్న పరిశ్రమ దినదినాభివృద్ధి పొందుచున్నది. తారాగణపరిజ్ఞానము పరిమితముగా నున్నను సూర్యమండలపరిజ్ఞానము కొంతవరకు వికాసమును పొందినది.

సూర్యుడు రూపమునందును, నిర్మాణమునందును, ఆకాశవ్యాప్తము లైన కోట్లనక్షత్రములలో నొకనక్షత్రముగా నున్నాడు. సూర్యమండలము పెద్దవైన నవగ్రహ

సూర్యమండలము

ములతోను, కొన్ని చిన్నగ్రహములతోను, నక్షత్రములతోను, ధూమకేతువులతోను నావృతమై వెలయుచున్నది. సూర్యగోళము భూగోళముకన్నను ౩,౩౩,౪౩౨ రెట్లు పెద్దదై ౮,౬౪,౦౦౦ మైళ్లు విష్కంభమును కలిగియున్నది. రవిమండలము నాశ్రయించి బుధుడు, శుక్రుడు, కుజుడు, గురువు, శని నెప్ట్యూను, యురేనస్, భూమి, మొదలగు గ్రహములు సంచారము చేయుచున్నవి. భూగోళము నాశ్రయించి చంద్రగోళము సంచారము చేయుచున్నది. గ్రహముల నిర్మాణము, సంచారము, తత్త్వము, జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞులు నిర్ణయించియున్నారు. సకలగ్రహములందును, జీవజాలములు నివసించుచున్నటులు మహర్షులు నిర్ణయించి

విషయము భారతవిజ్ఞానము విశదీకరించుచున్నది. కుజగోళమునందు నివసించుచున్న ప్రజలతో మాటలాడుటకు మానవులు ప్రయత్నించుచున్నారు. ముక్తులు సూర్యమండలవాసమును గైకొనియెదరని భారతీయవిజ్ఞానము దెలుపుచున్నది. ఖగోళమునందు జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞులు నూతనగ్రహములను గనుగొనుచున్నారు. అమెరికాలోని లోవెలు జ్యోతిరాలయమునుండి నూతనగ్రహమును ధూమకేతువును కనిపట్టినటులు హార్లిషాప్లిగారు తెలుపుచున్నారు. ఈగ్రహము నెప్ట్యూనుగ్రహమునకావల నున్నది. భూమండలమునకన్న చిన్నదిగ నున్నది.

భూమండలము

దూరస్థమైన ఖగోళపరిజ్ఞానము దుర్గ్రాహ్యముగ నున్నను నికటస్థమైన భూగోళపరిజ్ఞానము సమాహితముగ నున్నది. భూగోళధ్రువవిష్కంభము ౭౯,౦౦౦ మైళ్లు. నిరక్షవిక్షేపము ౭,౯౨౬ మైళ్లు. పృథివి జలమునకయిదు రెట్లు ఘనత్వమును గలిగియున్నది. భూమి క్షణమునకు ౧౨౪ మైళ్ల ప్రమాణమున భూకక్షయందు సంచారము చేయుచున్నది. భూమి మృగశిరకాలమునందు మందగమనమును, సంక్రాంతికాలమునందు శీఘ్రగమనమును చేయుచున్నది. భూగోళము ౨౩ గంటలు ౫౬ నిమిషముల కాలమునందు అక్షపరివర్తనము చేయుచున్నది. భూగర్భము అగ్నిమయమై లోహాదులను నిర్మించుచున్నది భూగోళము ౩౦,౦౦,౦౦,౧౦,౦౦౦ ఏండ్లకు పూర్వము సృష్టి యైనట్లు శాస్త్రజ్ఞులు నిర్ణయించుచున్నారు. భూగోళము సూర్యమండలమునకు ౯,౨౦,౦౦,౦౦౦ మైళ్లదూరమున నున్నది. భూగోళవిస్తీర్ణము ౧౯,౬౯,౫౦,౦౦౦ చదరపు మైళ్లు. అందు ౫,౫౬,౧౦,౦౦౦ చదరపుమైళ్లు భూభాగము; ౧,౪౦,౫౦,౦౦౦ చదరపు మైళ్లు జలభాగము. భూవిస్తీర్ణమునందు బ్రిటిషు సామ్రాజ్య విస్తీర్ణము ౧,౪౨,౨౦,౦౦౦ చదరపు మైళ్లు. బ్రిటిషు సామ్రాజ్యమందు భరతఖండము ౧,౮౦,౫౩,౩౭ చదరపుమైళ్ల విస్తీర్ణము గలిగియున్నది. విశ్వమునందు పరమాణువుగనున్న భూమండలములో దేశాధిపత్యమునకై ప్రవర్తమానము లగుచున్న సంగ్రామములు, దురాలోచనలు, దుష్కార్యములు పరమవిషాదమును గలుగజేయుచున్నవి.

భూగోళమునందు ౧౯౨౧ జనాభాలెక్కల ప్రకారము ౧,౮౪,౯౫,౦౦,౦౦౦ జనులు గలరు. వారియందు ౪౫,౦౦,౯౩,౩౦౦ ప్రజలు బ్రిటిషు సామ్రాజ్యమునందును, ౩౧,౮౯,౪౨,౪౮౦ ప్రజలు భరతవర్షమునందును నివసించుచున్నారు. బ్రిటిషు సామ్రాజ్యప్రజలలోని రెండువంతులు ప్రజలు భరతఖండమునందు కలరు.

అనంతమైన కాలమును అనంతమైన దేశమును సంస్మరించునపుడు స్వస్థల స్వకాలములు జిజ్ఞాసువులకు పరమాణువులుగ గనుపట్టు చున్నవి. విశ్వప్రవృత్తి మానవులందు ప్రాజ్ఞులకు వారి యల్పత్వమహత్వములను స్ఫురింపజేయుచున్నది. అనంతమైన కాలమును, అఖండమైన విశ్వమును సంభావించుటకు మానవుల కఖండమైన శక్తిగలదు. ఆశక్తిని విశ్వప్రవృత్తియం దాత్మోద్ధరణమునకు వినియోగించుట సుఖమునకును, ఆత్మనాశమునకు వినియోగించుట దుఃఖమునకును గారణం బగుచున్నది. నామరూప విలసితమైన విశ్వభోగాభిలాష దుస్తరమై దుఃఖమునకు మూలమగుచున్నది. జాతులు, వ్యక్తులు మమకారాహంకార పరాయణులై సంసారమును దుఃఖమయము చేయుచున్నారు. మానవుడు మమకారాహంకారములను విడిచి విశ్వవ్యాపకుడైన పరమేశ్వరుని గనుగొని శాంతిసుఖములను బడయుచున్నాడు. ఈపరమార్థమునే సంవత్సరారంభమునందు పురోహితులు చేసెడిపంచాంగశ్రవణము స్ఫురింపజేయుచున్నది. మానవునకు అనిత్యమును దేశకాలపాత్రబద్ధమునునైన భౌతికసంపదలయల్పత్వమును, నిత్యమును దేశకాలపాత్రాతీతమునైన దైవసంపదల మహత్త్వమును పంచాంగశ్రవణము స్మరింపజేయు చున్నది.

ప్రమోదూతసంవత్సరమునకు చంద్రుడు రాజు, ధాన్యాధిపతి-ఫలము: సువృష్టి, సస్యసమృద్ధి, పశువృద్ధి, జనసౌఖ్యము, సుభిక్షము, మహావృష్టి, గోక్షీరాభివృద్ధి;

ప్రమోదూత సంవత్సరము

సూర్యుడు మంత్రి, గ్రామపాలకుడు, మేఘాధిపతి- ఫలము: అల్పసస్యము, రోగభయము, ప్రజాపీడనము, యుద్ధము, మహావృష్టి, అత్యర్ఘము, రక్తసస్యాభివృద్ధి; శుక్రుడు సేనాధిపతి, రసాధిపతి-ఫలము: సువృష్టి, సస్యసమృద్ధి, సుభిక్షము, కామప్రకోపము, క్షీరాభివృద్ధి, పుష్పాభివృద్ధి కందమూలఫలాభివృద్ధి సుగంధద్రవ్యాభివృద్ధి; బుధుడు పురోహితుడు సస్యాధిపతి నీరసాధిపతి-ఫలము: జలధాన్యాభివృద్ధి, ప్రజాసౌఖ్యము, రాజసుఖము, పురోహితబుద్ధివికాసము, రత్నాభివృద్ధి, సర్వాభివృద్ధి. శని అర్ఘాధిపతి, దైవజ్ఞుడు-ఫలము: మధ్యవృష్టి, చోరాగ్నిభయము, కృష్ణసస్యాభివృద్ధి, మ్లేచ్ఛసుఖము, దైవజ్ఞులకు మందబుద్ధి; కుజుడు పరీక్షకుడు-ఫలము: చోరాగ్నిశస్త్రబాధ, రక్తద్రవ్యాభివృద్ధి, రక్తజాత్యభివృద్ధి; గురువు గణకుడు-ఫలము: గణకులకు సౌమ్యబుద్ధి, ప్రజాసుఖము, యజ్ఞతత్పరత; శ్రీకృష్ణుడు పశుపాలకుడు- ఫలము: పశువృద్ధి, సుభిక్షము, సస్యార్ఘాభివృద్ధి, పూర్ణవృష్టి, తృణవృద్ధి; సామాన్యఫలము.

శ్లో. సువృష్టి స్సర్వదేశానాం ధనధాన్యసమృద్ధయః;
క్షేమం సుభిక్ష మారోగ్యం ప్రమోదే ధర్మ ఈస్పృశః.

మొత్తముమీద ప్రమోదూతసంవత్సరము శుభగ్రహాధిపత్యమును, శుభయోగమును గలిగి శాంతిసౌఖ్యములను సమకూర్చుటకు భగవదనుగ్రహము గలుగుగాక !

ప్రపంచపరిస్థితులు రుష్యారాజ్యము

ప్రపంచపరిస్థితులు పరమసంతాపమును గలుగజేయుచున్నవి. ఐరోపా మహాసంగ్రామము ప్రపంచపరిస్థితులను తాఱుమాఱు చేసినది. చిరకాలసంవర్ధితములైన పరిశ్రమలు, సంపదలు, వ్యవస్థలు నాలుగేండ్లలో నాశనము బొందినవి. రాజ్యములు మాఱిపోయినవి. రాజ్యాంగములు, సాంఘికవ్యవస్థలు,మతసిద్ధాంతములు, విద్యావిధానములు, పరిశ్రమలు, వ్యాపారము నూతనరూపమును దాల్చుచున్నవి. ప్రపంచము నాక్రమించి మహాసంక్షోభమును గలుగజేసిన యూరపురాజ్యముల ప్రతిభ క్షీణించుట కుపక్రమించినది. నిరంకుశప్రభుత్వమునకు నిలయమైన రుష్యాసామ్రాజ్యము సోవియటుపరిపాలనము ననుభవించుచున్నది. సోవియటుపరిపాలనము 1770 ప్రాంతములందు ఫ్రెంచి విప్లవము స్థాపించిన మానవ స్వాతంత్ర్యమును, సౌభ్రాత్రమును, సమానత్వమును, సార్థకము జేయుటకు సమకట్టినది. ప్రపంచమును చిరకాలము దుఃఖభూయిష్ఠము చేసిన మతాధికారులు, రాజ్యాధికారులు, ధనాధికారులు రష్యాయందు నిర్గమించి ప్రజాక్షేమమునకు మూలాధారములైన సాంఘికవ్యవస్థలు, విద్యావిధానము, పరిశ్రమలు ప్రజాయత్త ప్రభుత్వాధీనముసం దున్నవి. సోవియటు ప్రభుత్వ మవలంబించుచున్న పరివర్తనవిధానము యూరపురాజ్యములందు భయసంభ్రమములను గలిగించుచున్నను, సోవియటువిధానము ప్రపంచమునందంతటను వ్యాపకమును బడయుచున్నది. టాల్‌స్టాయి మహాత్ముడు బోధించిన సిద్ధాంతములు రష్యాయందును ఇతర రాజ్యములందును నూతనరూపమున మానవాభ్యుదయమునకై తోడ్పడుచున్నవి. సోవియటు ప్రభుత్వ మవలంబించుచున్న నవీనవిధానములు దోషభూయిష్ఠము లైనను నవయుగనిర్మాణమునకు సాధనముగ నుండగలవు.

జర్మనుదేశము

ఐరోపా మహాసంగ్రామమునందు సంపూర్ణపరాజయమును బడసిన జర్మను రాజ్యస్థితి ఆశ్చర్యమును కలుగజేయుచున్నది. జర్మను రాజ్యమునందు యుద్ధపర్వమునకు మూలమైన శిబిరములు, నౌకలు, సైన్యములు, ఫిరంగులు, విమానములు ప్రతిషేధింపబడినవి. ప్రజల శక్తిసామర్థ్యములు ప్రజాజీవనమునకు సాధనమైన వ్యవసాయపరిశ్రమల వికాసములకై వినియోగింపబడుచున్నవి. 'యాంగు' నిర్ణయించిన నష్టపరిహారద్రవ్యమును సమర్పించుటకు జర్మనురాజ్యము గీకరించి సమకూర్చుచున్నది. ప్రభుత్వము ప్రజలు యావచ్ఛక్తిని పరిశ్రమాభ్యుదయముకొఱకు వినియోగించుచున్నారు. యుద్ధనష్టపరిహారార్థము జర్మని 660,00,00,000 సవరనులను శత్రువుల కీయవలసియున్నది. 1925-8 వరకును జర్మని 25,70,00000 సవరనులను అప్పుచేసి

22,60,00,000, నవరనులను నష్టపరిహారమునకై శత్రు వులకిచ్చినది. యంగుగారి నిర్ణయముల ననుసరించి జర్మను రాజ్యము 10సంవత్సరములు సంవత్సరమునకు 4250,000 నుండి 99,950,000 నవరనుల చొ॥27 ఏండ్లు100,000,000 చొప్పునను, చివరసంవత్సరము 120,000,000 నవర నులును నీయవలయును. దేశమునందు నిరుద్యోగసమస్య లేదు. సంగ్రామసన్నాహభారము తగ్గుటవలనను పరి శ్రమలన్నియును వికసించుచున్నవి. సంగ్రామసన్నాహ ముల భారమునుండి విమోచనమును బొందిన జర్మనుదేశ మనుభవించుచున్న శుభస్థితిని యుద్ధమునందు గెలు పొందిన ఇటలీ, ఫ్రాంసు, గ్రేటు బ్రిటను అనుభవించుట లేదని దేశవ్యవహారములు విశదము చేయుచున్నవి.

ఇటలీదేశమునందు ముస్సోలినీ అవలంబించుచున్న రాజ్యాంగ విధానము నిరంకుశరూపమును దాల్చుచు ప్రపంచశాంతికిని, మానవస్వాతంత్ర్యమునకును ప్రతిబంధ

ఇటలిరాజ్యము

కముగ నున్నది. మానవస్వాతంత్ర్యము నకును, స్వదేశస్వాతంత్ర్యమునకును సర్వ సమర్పణముచేసిన మేజినీ, గారిబాల్డీ మొదలగు దేశభక్తు లకు జన్మభూమి యైన ఇటలీయందు ముస్సోలినీశకము వ్యాపించుట విచిత్రముగ నున్నది. ఇటలీయందు సర్వాధి కారమును ముస్సోలినీ వర్గహస్తగతమై స్వాతంత్ర్యము సంకుచితరూపమును దాల్చుచున్నది. శాసనసభలు, స్థానికసంస్థలు, నియోజకవర్గము, నియోజకాధికారము సంకుచితమై నిరంకుశాధికారము వికసించుచున్నది. ఇటలీ ప్రభుత్వము సైన్యములు, నౌకాదళములు, విమాన ములు మొదలగు సంగ్రామసన్నాహములకు గతసంవత్స రమునందు ముఖ్యముగాను విమానములకు 700,000,000 లైరులను వ్యయముచేసినది. నౌకాదళములను నియమించి ఆయుధధారణను నియమించుటకు లండను నగరమునందు సమావేశమైన సభయందు ఇటలీ ప్రభుత్వము ప్రతిఘటన మును చూపుచున్నది. ఇటలీయందు శాంతికాములకును స్వాతంత్ర్యప్రియులకును దండనభయము గలుగుచున్నది. ఇటలీరాజ్యము చేయుచున్న సంగ్రామసన్నాహములు యూరపురాజ్యము లవలంబించుచున్న వినాశమార్గము నకు నిదర్శనముగ నున్నవి.

ఐరోపా మహాసంగ్రామమునందు బ్రిటిషు సామ్రా జ్యము సంపూర్ణవిజయమును బడసినను బ్రిటిషుసామ్రాజ్య స్థితి దుర్భరముగ నున్నవిధమును సామ్రాజ్యవ్యవహార ములు విశదము చేయుచున్నవి. బ్రిటిషు

బ్రిటిషు సామ్రాజ్యము

సామ్రాజ్యము 1,39,09,782 చదరపు మైళ్ల విస్తీర్ణమును, 45,00,94,000 ప్రజ లను కలిగియున్నది. సామ్రాజ్యాంతర్భాగములందు కన డా, న్యూఫౌండులాండు, ఆస్ట్రేలియా, న్యూజిలాండు, సంయుక్తదక్షిణాఫ్రికా, ఐర్లండు స్వపరిపాలనమును అనగా అధినివేశపరిపాలనమును గలిగియున్నవి. బ్రిటిషుసామ్రా జ్యములోని అంతర్భాగములకును గ్రేటుబ్రిటనునకును సంబంధించిన ప్రధానధర్మములు మూడు గలవు. స్వపరిపా లనము:—తెల్లజాతులు వాసము చేయుచున్న దేశములకు స్వపరిపాలనధర్మము చెల్లుబడి యగుచున్నది. 2. స్వయంపో షణము:—సామ్రాజ్యాంతర్భాగములైన దేశములన్నియు ను స్వయంపోషణమును గల్గియున్నవి. స్వాతంత్ర్యములేని సామ్రాజ్యాంతర్భాగములు స్వయంపోషణమును గలిగి యుండుటయే కాక సామ్రాజ్యాంతర్భాగములను పోషిం చుటకు వినియోగింపబడుచున్నవి. హిందూదేశము బ్రిటి షుసామ్రాజ్యాంతర్భాగముల సంరక్షణమునకై వినియోగ పడినవిధము ఈవిషయమును విస్పష్టము చేయుచున్నది. బ్రిటిషు సైనికశిక్షణములకును, బ్రిటిషు సామ్రాజ్యాంత ర్భాగముల రక్షణమునకును భరతవర్షము భరించిన వ్యయ ప్రయాసలు చరిత్రాంశములు. 3. స్వయంరక్షణము:— సామ్రాజ్యాంతర్భాగము లన్నియును స్వయంరక్షణమును గలిగియున్నవి. కాని సామ్రాజ్యసభ ప్రారంభ మైనతరు వాత నంతర్భాగముల రక్షణకు నవీనమార్గములు నిరూ పింపబడినవి. సామ్రాజ్యసభయందు భరతవర్షము పేరు నకు ప్రాతినిధ్యము గలిగియున్నను స్వప్రయోజనమునకు నిరుపయోగముగ నున్నది. స్వయం పరిపాలనము గల్గి

భాగములు స్వామ్రాజ్యరక్షణమునకు సహాయము చేయవలసిన విధమును స్వామ్రాజ్యసభ నిరూపించినది. ఐరోపా మహాసంగ్రామమునకు మిత్ర మండలి 40,963,600,000 సవరనులును, శత్రుపక్షము 15,122,300,000 సవరనులును మొత్తము రెండు పక్షములును కలసి 56,086,900,000 సవరనులు వ్యయము చేసినవి. ఆవ్యయమునందు గ్రేటు బ్రిటను 11,076,000,000 సవరనులును, భరతవర్షము 687,100,000 సవరనులను భరించినవి. యుద్ధవ్యయము గ్రేటుబ్రిటనునందు తలకు 1800 రూప్యముల వంతునను. దేశసంపదలో 33 వంతునను గలిగినది. ఇంత దుర్భరమైనవ్యయము యుద్ధమునందు జేరిన యేయితర రాజ్యమునకును గలుగలేదు. దుర్భరమైన యీ సంగ్రామ వ్యయభారముతో గ్రేటుబ్రిటను క్రుంగిపోవుచున్నది. బ్రిటిషుస్వామ్రాజ్యము ప్రజాపోషణమునకు సాధనభూతములైన ఆహారపదార్థములను, ఖనిజములను, ముడివస్తువులను, పరిశ్రమలను, సహజసంపదలను గలిగి స్వయంపోషణమున కన్ని విధములను తగియున్నది.

గ్రేటుబ్రిటను 95,030 చదరపుమైళ్ల విస్తీర్ణమును 4,45,00,000 ప్రజలను గలిగి అఖండమైన స్వామ్రాజ్యాధిపత్యము ననుభవించుచున్నది. అఖండమైన స్వామ్రాజ్యాధి

గ్రేటుబ్రిటను

పత్యమును, జాతీయాహంకారము, సంగ్రామపరిణామమును గ్రేటు బ్రిటను స్థితిని దుర్భరము చేసినవి. ఐరోపా మహాసంగ్రామమువలన గ్రేటుబ్రిటనునకు లాభము కలిగినదో, నష్టము కలిగినదో నిర్ణయించుట దుస్తరముగ నున్నది. ఓడిపోయిన జర్మను దేశము శుభస్థితియందున్నదో, గెలుపొందిన గ్రేటుబ్రిటను శుభస్థితియందున్నదో నిరూపించుట సాధ్యము గాకున్నది. ఐరోపామహాసంగ్రామము బ్రిటిషు పరిశ్రమలను, వ్యాపారములను స్తంభింపజేసినది. చిరకాలసంవర్ధితములైన సంపదలు నాశమును బొందినవి. ప్రపంచమునందు ఋణదాతగ నుండిన గ్రేటుబ్రిటను అప్పులపాలయినది. గ్రేటుబ్రిటను, స్వదేశస్థులకును విదేశస్థులకును 1928 సంవత్సరాంతమునందు 771,602,404 సవరనులు బాకీపడినది. ఆ మొత్తమునందు అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములకు 109,52,29,463 సవరనులు బాకీపడినది. ఇతర దేశములు గ్రేటుబ్రిటనుకు 2,18,60,22,166 సవరనులు బాకీయున్నను "అప్పులక్క-ఆకురావు" అనుసామెత గ్రేటుబ్రిటను వ్యవహారములందు సార్థకమైనది. రుష్యా 17,4,62,74,182 సవరనుల అప్పును వివిధదేశములకును 62,20,00,000 సవరనులను గ్రేటుబ్రిటనుకు చెల్లించుటకు నిరాకరించినది. బ్రిటిషుప్రజలు 1913-14 సంవత్సరమునందు తల యొకటికి పౌ. 3-11-4 చొప్పునను చెల్లించిన పన్ను 1928—29 నందు తలయొకటికి పౌ. 15-2-8 వంతున పెరిగినవి. గ్రేటుబ్రిటనుకు 1928-9 రాబడి 818,041,000 సవరనులు, వ్యయము 836,635000 సవరనులు మద్యపానమునకై గ్రేటుబ్రిటనునందు 1929 సంవత్సరము నందు తలకు 129 షిల్లింగులచొప్పున 2,882,00,000 సవరనులు వ్యయమైనవి. ఆయుధధారణభారము గ్రేటుబ్రిటనును నడద్రోయుచున్నను స్వామ్రాజ్యాభిమానము పెరుగుచున్నది కాని తగ్గుటలేదు. ఇట్టి విషమపరిస్థితులందు బ్రిటిషురాజ్యాధికారు లితరరాజ్యములు కలిసివచ్చినను రాకపోయినను వారియావచ్ఛక్తిని ప్రపంచమునందు ఆయుధనిషేధమునకును, శాంతిస్థాపనమునకును వినియోగించుట శ్రేయస్కరము, వివేకము; ధర్మము.

గతసంవత్సరమునందు జరిగిన యెన్నికలయందు కార్మికపక్షమునకు విజయము గలిగినది. ఎన్నికలందు కార్మికసభ్యులు 287, కన్సర్వేటివులు 260, లిబరలులు 59,

కార్మికప్రభుత్వము

ఇతరులు 9 స్థానములను బడసిరి. కార్మికుల కితరపక్షముల సహాయము లేకను పరిపాలించుటకు శక్తిలేదు. ఇతరపక్షముల కీయవకాశమైనను లేకున్నది. లిబరలుపక్షము కార్మికపక్షమును పోషించుట ధర్మమైనను లాయిడు జార్జిగారి నాయకత్వమున దుర్మార్గము నవలంబించుచున్నది. కార్మికపక్షమునకు నాయకుడైన రామ్సే మెక్డొనాల్డు గారు మంత్రి పదవి నధిష్ఠించుట సహజమైనను మెక్డొనాల్డు గారి నాయకత్వము కార్మికపక్షమునకును, భరతవర్షమునకును,

ప్రపంచశాంతికిని సంతృప్తిని గలుగజేయజాలకున్నది. కార్మికపక్షమునం దతివాదులకు ప్రాతసంస్కారము గల మెక్డొనాల్డుగారిమీదను విశ్వాసము గలుగకుండుట సహజము. గ్రేటుబ్రిటనులోని యన్నిపక్షములవారికిని భరతవర్షముమీద గల ప్రేమ స్వార్థపరమైనప్రేమ యను విషయము సర్వత్ర తెలిసినవిషయము. బ్రిటీషురాజ్యనీతిజ్ఞులకు స్వప్రయోజనములందుగల లక్ష్యము ప్రపంచశాంతిసంరక్షణమునందును భారత స్వాతంత్ర్యస్థాపనమునందును లే దనువిషయము సుప్రసిద్ధము. కార్మికపక్షము బ్రిటిషు రాజ్యనీతిలక్ష్యమును సాంఘిక రాజ్యాంగపరములు చేయుటయును శాంతిసంరక్షణమునకు, మరల్పుటయును ప్రశంసనీయముగ నున్నది.

కార్మికపక్షము స్వశక్తిమీద నాధారపడుటకు వీలు లేకపోయినను స్వల్పకాలములోనే చూపిన సాహసధైర్యములు ప్రశంసనీయములు కన్సర్వేటివుపక్షము ప్రతిషేధించిన సోవియటుప్రభుత్వముతో సంధిని చేసికొనుటయందు కార్మికపక్షము చూపిన దూరదృష్టి గ్రేటుబ్రిటనునకును రష్యాకును, ప్రయోజనకరము కాగలదు. గ్రేటుబ్రిటనులోని నిర్మాణపదార్థములకును, రష్యాయందలివ్యవసాయపదార్థములకును వినిమయము గల్గి రెండు దేశములును పూర్వమువలెనే లాభము బడయగలవు. కాని పూర్వమువలె బ్రిటిషురాజ్యతంత్రజ్ఞులు సంగ్రామపరికరముల విక్రయించి సోవియటుప్రభుత్వమును సంగ్రామరంగమునందు ప్రవేశపెట్టుటకు వీలు గలుగదని విశ్వసింపదగియున్నది. కార్మికపక్షము జర్మనుదేశము నాక్రమించిన బ్రిటిషు సైన్యములను స్వదేశములకు మరల్చి శాంతిస్థాపనకు తోడ్పడినది. నష్టపరిహారద్రవ్యమును నిర్ణయించుటయందును స్వీకరించుటయందును కోశాధ్యక్షుడు ఫిలిప్పు స్నోడన్‌గారు చూపిన సాహసధైర్యములు బ్రిటిషుప్రతిష్ఠను పెంపొందించినవి. కార్మికపక్షము భరతవర్షముపట్ల నితరపక్షములవలెనే నిరసనభావము చూపుచున్నను, ఆపక్ష మవలంబించుచున్న రాజ్యనీతి బ్రిటిషు ప్రపంచశాంతిని గాపాడుటకు తగియున్నది. ప్రపంచమునందలి నౌకాదళములను నియమించి దుర్భరసంగ్రామవ్యయభారమును తగ్గించుటకై కార్మికప్రభుత్వము చేయుచున్న ప్రయత్నములు శ్లాఘ్యముగ నున్నవి.

సంగ్రామము బ్రిటీషుపరిశ్రమలను వ్యాపారములను పాడుచేసిన విధమును గ్రేటుబ్రిటనునందు ప్రబలిన పరిశ్రమలక్షీణత, నిరుద్యోగులసంఖ్య విశదముచేయుచున్నది. గ్రేటుబ్రిటను శుభస్థితికి కీలకములైన బొగ్గుపనులు, ఇనుపపనులు, దూదిపనులు క్షీణించినవి. ఎగుమతులు క్షీణించుచు దిగుమతు లభివృద్ధిని జెందుచున్నవి. జర్మను ఫ్రాన్సుదేశములందు బొగ్గుపను లభివృద్ధిని జెందుచు గ్రేటుబ్రిటను పరిశ్రమను స్తంభింపజేసినవి. దూదిపరిశ్రమ గిరాకిలేక జపాను ఇటలీ మొదలగుదేశముల పోటీవలన క్షీణించుచున్నది. ఆదాయము తగ్గుచున్నను సంగ్రామసన్నాహములకును నితరవ్యవహారములకును వ్యయభారమభివృద్ధిని బొందుచున్నది. కోశాధిపతి ఫిలిపు స్నోడనుగా రీవిషయమునను సువ్యక్తము చేసిన లెక్కలు పరమవిషాదమును గలుగజేయుచున్నవి.

నౌకాదళమునకు ప్రపంచములోని రాజ్యములు సాలునకు 90,00,00,000 సవరనులను ఖర్చుపెట్టుచున్నవి. ఆవ్యయమునందు 100 కి 60 వంతులు యూరపురాజ్యములు, 20 వంతులు అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములు, 20 వంతు లితరరాజ్యములు నౌకాదళభారములు వ్యయము చేయుచున్నవి. ఐరోపా యుద్ధమువలనను గ్రేటుబ్రిటనుకు 00,00,00,000 సవరనులకు పైగా అప్పయినది. బ్రిటీషు ప్రజ లీయప్పును తీర్చుటకు దినమునకు 10,00,000, గంటకు 40,000, నిమిషమునకు 600 సవరనుల నీయవలసియున్నది. ఈరీతిగ తీర్చినను అప్పును తీర్చుటకు 150 ఏండ్లు పట్టును. దీనికి తోడు నౌకాదళసంరక్షణమునకు 11,50,00,000, పించనులకు 560,00,000 సవరనులు వ్యయమగుచున్నవి. సంగ్రామసన్నాహములకును పనివాండ్రకును నిమిషమునకు 1000 సవరనులు వ్యయమగుచున్నవి. దేశాదాయమునుండి మూడువంతులు సంగ్రామ

సన్నాహములకై వినియోగపడుచు ప్రజాస్థితి దుర్భరమగుచున్నది. గ్రేటుబ్రిటను మహాసామ్రాజ్యాధిపత్యఫలము ననుభవించుచున్న విధమును పై లెక్కలు చెప్పక చెప్పుచున్నవి. యూరపు రాజ్యములు, గ్రేటుబ్రిటను మహాదుఃఖవేదన ననుభవించుచున్నను జ్ఞానోదయము గలుగలేదని యూరపు రాజ్యములు చేయుచున్న సంగ్రామసన్నాహమును, గ్రేటుబ్రిటను అవలంబించుచున్న రాజనీతియును విశదము చేయుచున్నవి. ఇపుడైనను యూరపు రాజ్యములకును, గ్రేటుబ్రిటనుకును జ్ఞానోదయము గలుగుటకు భగవదనుగ్రహము గలుగుగాత! ఇటలీ ఫ్రాన్సు రాజ్యములస్పర్థ తగ్గి సమాధానము కుదురనపుడు గ్రేటుబ్రిటను జపాను అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములు కలిసి సమాధానమును జేసికొనుటయును లోకశాంతికి ప్రయోజనకరము.

ఆసియా ప్రబోధము

జపాను – రుష్యాయుద్ధముతో నారంభమైన యాసియా ప్రబోధమును ఐరోపా మహాసంగ్రామము వికసింపజేసినది. యూరపు రణరంగములం దాసియాసైనికులు యూరపియను సైనికుల పటాటోపమును ప్రత్యక్షముగ గనుగొనగలిగిరి. యూరపియనుల ప్రతిష్ఠ మిథ్యాప్రతిష్ఠ యని రణరంగములు విశదము చేసినవి. ఫ్రాన్సు రణరంగములందును, ఇతర రణరంగములందును భారత యోధులు బ్రిటీషు యోధులవలెనే సామ్రాజ్యసంరక్షణమునకై ప్రాణములను సమర్పించి ఆత్మశక్తిని గనుగొనగలిగిరి. ఆసియాఖండమునందు తుర్కీ, పారసీకము, ఆఫ్ఘనిస్థానము, చీనా స్వాతంత్ర్యమును గలిగి సంపూర్ణవికాసమును బడయుచున్నవి. జపాను సంగ్రామరంగములందును, పరిశ్రమవ్యాపారరంగములందును, కళాశిల్పరంగములందును జూపిన యభ్యుదయము పాశ్చాత్యులకును, ప్రాచ్యులకును జ్ఞానోదయమును గలుగజేయుటకు దోడ్పడినది. తెల్లవారి యాధిక్యము నల్లవారి న్యూనత తెల్లవారి కల్పనలని విశదమైనది. సమానావకాశము లున్నపుడు మానవు లందఱును జాతిమతభేదములు లేక స్వధర్మనిర్వహణమును జేయుటకు సమర్థులని విశదమైనది. ప్రాచ్యుల కాత్మవిశ్వాసము గలిగినది. పాశ్చాత్యులు కల్పించిన వ్యామోహము పోయినది. ప్రాచీన సభ్యత్వము గల భరతవర్షమునందు పాశ్చాత్యులు కల్పించిన వ్యామోహము పోయి ఆత్మవిశ్వాసము గలిగినది. ఆత్మవిశ్వాసము గల గాంధి మహాత్ముని నాయకత్వము క్రింద భారతీయుల యాత్మవిశ్వాసము బలపడి కార్యరూపమును దాల్చుటయును సహజము. ఆసియా విజ్ఞానము ప్రపంచమునంతయును జయించినది. ప్రపంచమునందు ప్రధానమతములైన బౌద్ధ హిందూ క్రైస్తవ మహమ్మదీయ మతము లాసియా ఖండమునందు బుట్టినవి. ఆసియాకు గల విజ్ఞానవిజయము భౌతికవిజయమునుగూడ సమకూర్పగలదు.

భరతవర్షము

ప్రపంచమునందు గల దేశములందు భరతఖండమునకుగల సత్త్వమే యితర దేశమునకును లేదని నిరాక్షేపణగాను చెప్పవచ్చును. ప్రాచీనములైన అస్సీరియా, చాల్డియా, ఈజిప్టు, గ్రీసు, రోము మొదలగు సామ్రాజ్యములు నశించినవి. ఆసామ్రాజ్యముల ప్రతిష్ఠ శిథిలనిర్మాణములందును, పుస్తకములందును గోచరం బగుచున్నది. సామ్రాజ్యనిర్వాహకులైన ప్రజలయందు గోచరం బగుటలేదు. భరతవర్షమునందు రాజులు మారినను, రాజ్యము లంతరించినను, మతములు మారినను, ప్రాచీనసంస్కారము చైతన్యమును గలిగి నేటికిని అవిచ్ఛిన్నముగను వెలయుచున్నది. భారతీయసంస్కారము కైలాసశిఖరమువలె లోకోత్తరమై వెలుగుచున్నది. భరతవర్షము అనిత్యమైన భౌతికవిషయములందు పారతంత్ర్యము ననుభవించుచున్నను నిత్యమైన ఆధ్యాత్మికవిషయములం దప్రతిహతమైన స్వాతంత్ర్యము ననుభవించుచున్నది. అహింసాసిద్ధాంతమును సర్వాత్మత్వతత్త్వమును ప్రపంచమునకు ప్రసాదించిన భరతవర్షము నిత్యమైన స్వారాజ్యసౌఖ్యము ననుభవించుచున్నది. ప్రపంచవ్యాప్తమైన బౌద్ధమతమునకు భరతవర్షము జన్మస్థానము. ప్రపంచవ్యాపకమును గల మహమ్మదీయ క్రైస్తవ మతములకును భరతవర్షము మూలగోత్రమై యుండు

నని పండితులు చేసినవిమర్శనలు ప్రతిపాదించుచున్నవి. భారతీయవిజ్ఞానము ప్రపంచము నంతయును జయించి నేటికిని నద్వితీయముగ పాలించుచున్నది. భారతీయ బలమును, శక్తిని, విజ్ఞానమును, సంపదలను 'వందేమాతరం' గీతము వర్ణించుచు సంశయాత్ములకును జ్ఞానోపదేశమును జేయుటకు జాలియున్నది. జగదీశచంద్రబోసు, రేపండితుడు, రవీంద్రనాథుడు, రామకృష్ణ పరమహంస, వివేకానందుడు, గాంధిమహాత్ముడు పుట్టిన భారతవర్షము ప్రపంచసౌభాగ్యమునకు సాధనము గాగలదు.

భారతీయవిజ్ఞానము విశ్వప్రవృత్తిని స్వార్థపరమైన భిన్నలక్ష్యముతో గాక పరార్థపరమైన ఐక్యతాలక్ష్యముతో జూపుచున్నది. వైదికమతముతో నారంభమైన విజ్ఞా

భారతీయ విజ్ఞానము

నము భిన్నయుగములందు భిన్నరూపములను వెలసినను పరమార్థలక్ష్యమవిచ్ఛిన్నముగ వెలయుచున్నది. భారతవిజ్ఞానము కర్మయోగము, జ్ఞానయోగము, ధర్మయోగము, భక్తియోగములను రూపములను మానవకల్యాణమునకు వినియోగపడినది. వేదములు, ఉపనిషత్తులు, బ్రహ్మసూత్రములు, భగవద్గీత, పురాణేతిహాసములు తత్త్వసందర్శనము ననంతముఖములను ప్రతిపాదించినవి. వైదికసంస్కారములు కర్మమార్గమున ప్రతిపాదించిన తత్త్వనిరూపణమును ప్రస్థానత్రయము జ్ఞానమార్గమునను, బౌద్ధసిద్ధాంతములు ధర్మమార్గమునను, పురాణేతిహాసములు భక్తిమార్గమునను ప్రతిపాదించినవి. ప్రాచీనాగతంబైన యాధ్యాత్మికవిజ్ఞానము సామాన్యప్రజాహృదయము నావరించిన విధమును ప్రజలనిత్యజీవనము విశదము చేయుచున్నది. పాశ్చాత్యసంపర్కము భారతీయులకు పరిపాటియైన ఆధ్యాత్మిక ప్రవృత్తిని స్తంభింపజేయుటకు సమకట్టినది.

పాశ్చాత్యవిద్యాసంస్కారములు ప్రజాహృదయము నాధిభౌతికపరము చేయుట కుపచరించినవి. భారతీయుల పరతంత్రస్థితియందు బ్రిటీషు ప్రభుత్వము సంవర్ధించుటకు

విషాదావస్థ

సమకట్టిన భౌతికలక్ష్యము నధిష్ఠించుట యును దుస్తరమైనది. భారతీయులకుభయత్ర భ్రష్టత్వము గలిగినది. పరతంత్రస్థితియందు భౌతికభాగ్యభోగముల ననుభవించుట భారతీయుల కవకాశసామర్థ్యములు లేకున్నవి. ఆధ్యాత్మిక ప్రయోజనములందు విశ్వాసము పోయి సంయమభావ మేర్పడినది. భారతీయుల స్థితి స్వదేశమునందును, విదేశములందును దైన్యమును బడసినది. సాహిత్యమునందును, కళలయందును, సాహసధైర్యములందును, విజ్ఞానమునందును, భారతీయులకు నిర్మాణదక్షత్వము పోయి జడత్వ మేర్పడినది. భారతీయులు పూర్వాచారపరాయణులై, దాసానుదాసులై, స్వప్రయోజనములకును, ప్రపంచప్రయోజనములకును నిరుపయోగులుగ నున్నారు. విదేశప్రభుత్వమునకు సేవకవృత్తియే పరమార్థమైనది. ముప్పది మూడుకోట్ల ప్రజల నావహించినపారతంత్ర్యసమ్మోహమును పోగొట్టుట దుస్తరముగ నున్నది. ప్రతిభాశాలులైన భారతీయులకు సైతము విషాదయోగము శరణ్యమైనది. దేశభక్తాగ్రేసరుడు లోకమాన్య తిలకుమహారాజనుభవించిన నిర్బంధపరంపర లీవిషయమునకు మహావ్యాఖ్యానముగ నున్నవి. భారతీయ నిరంకుశప్రభుత్వమునకు మోంటేగుగా రాపాదించిన జడత్వము, నిర్వీర్యత్వము, అయోమయత్వము భారతీయులను యథార్థముగ నాశ్రయించి దేశమును, ప్రజలను హృతప్రాయులను జేసినవి. ఈవిలయావస్థనుండి మాతృదేశము నుద్ధరించుటకు దేశారాధకులు చేసెడిప్రయత్నములు రాజద్రోహముగ పరిణమించుట ధర్మవైపరీత్యముగ నున్నది. తిలకుమహారాజు వారియవసానకాలమునందు జేసిన ధర్మోపదేశము దేశదాస్య విమోచనమునకును లోకకళ్యాణమునకును సాధనంబుగ నున్నది.

శ్లో. యదాయదా హి ధర్మస్య గ్లాని ర్భవతి భారత!
అభ్యుత్థాన మధర్మస్య తదాఽఽత్మానం సృజా మ్యహమ్.

భగవద్గీత.

వర్తమానయుగమునందు లోకమునందంతటను ఆసురబలసంవర్ధితమైన జాతీయాహంకారము ప్రబలి మహాసంక్షోభమును గలుగజేయుచున్నవిధమును ఐరోపా

దైవాసుర ధర్మములు

మహాసంగ్రామము విశదముజేసినది. పాశ్చాత్యులు ఆసురబలము నారాధించుచు స్వదేశమందును, విదేశములందును దుఃఖవేదనను వ్యాపింపజేయుచున్నారు. పాశ్చాత్యుల ప్రయత్నము లన్నియును దుఃఖభూయిష్ఠమైన ఆసురధర్మము నారాధించుటకు వినియోగపడుచున్నవి. దేశసంపద లన్నియును, సంగ్రామసన్నాహములకును, భోగమునకును, పరపీడనమునకును, వినియోగింపబడుచు లోకము దుఃఖమయము చేయబడుచున్న విధమును ప్రాజ్ఞులు బోధించుచున్నారు. గ్రేటుబ్రిటను కోశాధికారి ఫిలిప్సు స్నోడన్ గారు లండనునగరమందు కూడిన ఆయుధనిషేధసభయందీవిషయమును గంభీరముగ విశదముచేసిరి. పాశ్చాత్యజాతులు దుఃఖవేదన ననుభవించుచున్నను ఆసురబలవ్యామోహమును విడువజాలకున్నవి. మానవులు ఆసురధర్మమును విడిచి దైవధర్మమును బడయుటకు ఘోరమైన తపస్సును జేసినవిధమును భారతీయేతిహాసములు వేనోళ్లను చాటుచున్నవి. సిద్ధార్థుడు దైవధర్మము నారాధించుటకు రాజ్యమును సంసారమును త్యజించెను. అశోకుడు దైవధర్మము నారాధించుటకు యుద్ధమును నిషేధించెను. శ్రీకృష్ణుడు ధర్మక్షేత్రమైన కురుక్షేత్రమునందు విజయునకు యుద్ధరంగములందును దైవధర్మప్రయోజనమును బోధించెను.

దైవధర్మము

వర్తమానకాలమునందు దైవధర్మపరాయణమైన ఆధ్యాత్మికధర్మము లుత్తమై ఆసురధర్మపరాయణమైన ఆధిభౌతికధర్మము ప్రబలి ఆత్మధర్మస్థాపనము లోకకల్యాణసాధనమైనది. ధర్మసంస్థాపనార్థము భారతీయులు చిరకాలాగతమైన విజ్ఞానము నాత్మోద్ధరణమునకును, ప్రపంచశాంతికిని వినియోగించుట కవసరముగలిగినది. భారతీయవిజ్ఞానము ప్రతిపాదించిన అహింసాధర్మమును, సత్యధర్మమును, ప్రేమధర్మమును పునరుద్ధరించి దైవధర్మమును ప్రతిష్ఠించుటకు సుముహూర్తము గల్గినది. మహత్తరమైన దైవధర్మమును ప్రతిష్ఠించుటకు ప్రాచీనభారతసంస్కారసంపన్నుడైన గాంధిమహాత్ముడు సర్వవిధములను తగియున్నాడు. ఆత్మధర్మమునందు విశ్వాసము లేని సంశయాత్ము లహింసాధర్మమును పరిహాసపాత్రము చేసినను అన్నిధర్మములును అహింసాధర్మమునం దిమిడియున్నవని ప్రాజ్ఞులు గ్రహింపగలరు. ధర్మారాధనమునందు ప్రేమకును, త్యాగమునకును గల శక్తిసామర్థ్యములు ద్వేషమునకును భోగమునకును లేవని యన్నిమతములును చాటుచున్నవి. ప్రపంచమునకు వర్తమానకాలమునందు సకలవ్యవస్థలకును కార్యసిద్ధికి పరిపాటియైన ఆసురబలవ్యామోహమును పోగొట్టి ఆత్మబలసాధనమున స్వరాజ్యస్థాపనమును చేయుట ప్రాచీనమైన భారతీయసంస్కారమునకు ఫలము. అహింసాధర్మశక్తిని వర్తమానకాలమునందు భారతీయులును బ్రిటీషుప్రజలును గ్రహింపజాలకపోయినను కాలక్రమమున గ్రహించి ఆత్మధర్మసంస్థాపనమునకై వారిసమానశక్తిని వినియోగించెదరుగాత!

భరతవర్షము కార్మికప్రభుత్వము

శ్రీమతి బెజంటమ్మను బోలిన యాంగ్లేయులకును నితరనాయకులకును కార్మికపక్షము భరతవర్షమునకు మహోపకారమును జేయు నని పేరాస యున్నను నా యాశ నిరాశ యని కార్మికపక్షవ్యవహారములు విశదముచేసినవి. రామ్సే మేక్డొనాల్డుగారు, వెజివుడు బెన్నుగారు మొదలగు కార్మికనాయకులు చూపుచున్న నిరాదరణస్వభావము భారతీయులహృదయమునందు నిరాశను గలుగజేసినది. బెన్నుగారు స్వాతంత్ర్యప్రియులైనను భరతవర్షమునకు స్వాతంత్ర్యప్రదానమునకు వారు పూనుకొనరని వారిప్రసంగములు విస్పష్టము చేసినవి. డిసెంబరు మాసమునందు బ్రాక్వేగారు పార్లమెంటునందు ప్రతిపాదించిన తీర్మానమును కార్మికపక్ష మాశీర్వదించుటయును, పార్లమెంటు అంగీకరించుటయును కార్మికపక్షసానుభూతికి నిదర్శనమైనను భారతవర్షాశయములకు నిరుపయోగముగ నున్నది.

"భారతి స్వపరిపాలనసమస్యను పరిష్కరించు విషయమున భారతీయులు మనకు తోడ్పడ నంగీకరించుచున్నా రనుటకు నిదర్శనములగు సూచనలను ఈసభవారు స్వాగత మొసగుచు, పరిపాలనలోను

కార్యనిర్వహణమునందును, ముఖ్యముగా రాజకీయాభిప్రాయము లను వెల్లడించుటలోను భారతీయులలో సద్భావము కలుగునట్లు ఇండియా దొరతనమువారు ప్రోత్సహింతురని విశ్వసించు చున్నారు."

ఇంగ్లాండునందు బెన్నుగారును ఇండియాయందు ఇర్విను ప్రభువుగారును భారతీయులను తియ్యనిమాటల తోను కఠినకార్యములతోను సంతృప్తిపఱచుటకు జేసిన ప్రయత్నములు నిరర్థకము లని వ్యవహారములు విశద ముచేసినవి. బ్రిటీషుప్రభుత్వము స్వపరిపాలనసమస్యనే తలపెట్టనపుడు భారతీయులలో సద్భావము గలుగుట యును, ఇండియా ప్రభుత్వమువారు ప్రోత్సహించుట యును నసంభవములు. బెన్ను, ఇర్విను ప్రభువుగారల ప్రసంగముల కేమివ్యాఖ్యానములను జేసినను డిల్లీనగరము నందు ఇర్విను ప్రభువునకును గాంధి, నెహ్రూ, జిన్నా, సప్రూగార్లకును డిసెంబరు 23 వ తేదిని జరిగిన సంప్ర తింపులు యథార్థస్థితిని బయటపెట్టినవి. డిల్లీయందు జరి గిన సంప్రతింపులందు గాంధిమహాత్ముడు కోరినవిషయము సంప్రతింపులకు మూలాధార మైన స్వరాజ్యము. సకల పక్షసమావేశమును కాంగ్రెసు కార్యనిర్వాహక సభ యును, అధినివేశపరిపాలనమును మూలాధారముగ గైకొని రౌండుటేబిలు సమావేశమునకు బోవుటకు నిర్ణ యించినవి. అధినివేశస్వపరిపాలనవిషయమై కార్మికపక్ష ముగాని, బెన్నుగారుగాని, తుదకు ఇర్విను ప్రభువుగాని అభయము నొసంగజాలనపుడు సమావేశమువలన నెవరి కిని ప్రయోజనము గలుగజాలదు.

డిల్లీనగరమునందు ఇర్విను ప్రభువునకును, గాంధి, నెహ్రూ, సప్రూ, జిన్నాగార్లకును జరిగినసమావేశము గోప్య మైనను దూరాధిరూఢముగ బరిణమించినది. ఆ సమావేశమునందు నడిచిన వ్యవహార ములు రాజ్యతంత్ర్యమునకును, ధర్మ నిర్వహణమునకును గల భేదమును విశ దము చేసినవి. ఢిల్లీసమావేశమునందు త్రికోణసంరం భము వ్యక్త మైనది. లండను నగరమునందు గూడవలసిన వివిధపక్ష సమావేశమునకు మూలాధారము అధినివేశ

అధినివేశ స్వపరిపాలనము

స్వపరిపాలనము. రాజప్రతినిధియును,జిన్నా, సప్రూగార్లును వారిదృష్టిని వివిధపక్షసమావేశమునందు లగ్నము చేసిన టులు అధినివేశస్వపరిపాలనమునందు లగ్నము చేయలేదని గాంధిమహాత్ముని లాహోరుప్రసంగములు, నవజీవనపత్రిక లోని వ్యాసములు, రాజప్రతినిధి సామ్రాజ్యశాసనసభ యందు జనవరి 25-వ తేదిని జేసిన ప్రసంగము విశదము చేసినవి. వివిధపక్షసమావేశము చేసిన నిర్ణయములను బ్రిటీషుప్రభుత్వము సమర్థించుటకు బూనుకొననపు డా నిర్ణయములు కార్యరూపము దాల్పక కాగితపు నిర్ణయ ములుగానే యుండును. నిర్ణయములను బ్రిటీషు ప్రభు త్వము నిరాకరించినను ఇర్విను ప్రభు వైనను సమర్థించు టకు బూనుకొననపుడు వివిధపక్షసమావేశమువలనను స్వరాజ్యనిర్ణయమునకు ప్రయోజనము గలుగ దని విశద మైనది. పేరంటమునకు వలెను సమావేశమునకు బోవు టకు సప్రూజిన్నాగార లంగీకరించినను గాంధిమహాత్ముడు నిరాకరించి మాతృదేశమునకు మహోపకారమును జేయ గలిగెను. స్వరాజ్యప్రయోజనము లేని వివిధపక్షసమా వేశమును కాంగ్రెసు నిరాకరించుట ధర్మము గాని ఆమోదించుట ధర్మము గాదు. స్వరాజ్యలక్ష్యము లేని సమావేశమును నిరాకరించిన గాంధిమహాత్ముడు ప్రశంస లకు పాత్రుడు గాని నిందలకు పాత్రుడుగాడు. అధినివేశ స్వపరిపాలనమును సంపాదింపగల నాయకులు లండను నగరమునకు పోయి స్వపరిపాలనమును సంపాదించినచో కాంగ్రెసు కృతజ్ఞతతో స్వీకరింపగలదు.

ఇర్వినుప్రభువు చేసినప్రసంగములు సద్భావముల కును, సానుభూతికిని నిదర్శనము లైనను భారతీయప్రయో జనములకును, నిరంకుశదుర్గమును లోహపంజరమును భేదించుటకును నిరుపయోగములు. ఇర్విను ప్రభువు ప్రియోక్తులను జెప్పుటయందు జూపెడి సామర్థ్యమును సత్యప్రకటనమునందు జూపజాలకున్నాడు. ఇది బ్రిటీషు నిరంకుశప్రభుత్వము నకు సహజలక్షణము. భారతీయనాయకులు రౌండు టేబిలు సమావేశమునకు రావలయునని ఇర్విను ప్రభువు

ఇర్వినుప్రభువు

హెచ్చరించుచున్నాడు. కాని సమావేశమునందు గలుగ గల ప్రయోజనము నెఱుగక ఆత్మగౌరవము గలనాయకు లెవరును లండనునగరమునకు పోజాలరు. అన్నిపక్షముల కును ప్రాతినిధ్యము గలుగు నని ఇర్విన్‌ప్రభు వభయము నొసంగుట వారిసౌజన్యమున కనురూపముగ నున్నది. కాని రాజ్యాంగపక్షములందు ప్రబల మైన కాంగ్రెసుపక్షము రౌండుటేబిలు సమావేశమును నిరాకరించినపుడు రౌండుటేబిలు సమావేశము సైమను కమిషనువలెనే బహిష్కరింపబడుటయును సహజముగ నున్నది. రౌండు టేబిలు సమావేశమునకు మూలాధారము 'అధినివేశస్వపరి పాలన' మని అన్నిపక్షములవారును నంగీకరించుచున్నారు. స్వదేశమునందు సైమనుకమిషనును బహిష్కరించిన కాంగ్రెసుపక్షమును లిబరలుపక్షమును విదేశమునందు తల తోక లేని రౌండుటేబిలుసమావేశమునకు పోవుట పరిహా సాస్పదము. లండనుసమావేశమునందు రాజ్యాంగనిర్మాణ ముల కధినివేశస్వపరిపాలనము ప్రాతిపదికముగ గైకొనబడు నని భారతప్రభుత్వముగాని, బ్రిటీషుప్రభుత్వముగాని, హిందూదేశమంత్రిగాని, రాజప్రతినిధిగాని, కార్మికప్రభుత్వము గాని అభయము నొసగజాలనపుడు సమావేశముతో కాంగ్రెసునకును, స్వరాజ్యప్రియులకును సంబంధ ముండ జాల దని గ్రాహ్య మగుచున్నది. నిరంకుశప్రభుత్వ మవ లంబించుచున్న నిర్బంధవిధానము ప్రభుత్వహృదయము నందు పరివర్తనము కలుగలేదని విశదము చేయుచున్నది. దేశభక్తు లన్నిరాష్ట్రములయందును నిర్బంధింపబడుచున్నపు డిర్విన్‌ప్రభువు కోరెడిశాంతివాతావరణము దుర్లభము. ఇర్విను ప్రభువు గాంధిమహాత్మునిసందేశమునకు పంపిన ప్రత్యుత్తరము ప్రభుత్వమునకు హృదయపరివర్తనము గలుగలేదని విశదము చేయుచున్నది. బ్రిటిషు ప్రభుత్వహృదయమునందును, రాజ్యాంగ నీతియందును పరివర్తనము గల్గినపుడు లాహోరుకాంగ్రెసు పూర్ణ స్వరాజ్యతీర్మానమును జేసి యాత్మగౌరవమును గాపాడు కొన్నది.

లాహోరునందు సమావేశమైన ౪౪ వ భారత జాతీయ మహాసభ కాంగ్రెసు పరమార్థమును విస్పష్టము చేసినది. కాంగ్రెసు నారంభించిన హ్యూము, వెడ్డరు బరను, బెనర్జి, దాదాభాయిగారులు మొదలగు నాయకులు సుపరిపాలనమునకు పాటుపడిరిగాని స్వపరిపాలనమునకు పాటుపడలేదు. స్వపరిపాలనధర్మము ముసుగులో గుద్దులాటవలె నుండెను. దాదాభాయినౌరోజీ, లోకమాన్యతిలకుగారులు స్వరాజ్యము భారతీయుల జన్మహక్కని నిర్వచించినను స్వపరిపాలనాశయమును విస్పష్టము చేయలేదు. ఐరోపామహాసంగ్రామము, స్వయం నిర్ణయధర్మము స్వపరిపాలనధర్మమును విస్పష్టము చేయ వలసిన యవసరమును గలుగజేసినది. అవసరమునకు బాధ్యులు బ్రిటీషుపరిపాలకులు గాని భారతీయులుగారు. స్వరాజ్యము సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యమని నిర్వచనము చేయుటకు పదేండ్లుపట్టినది. లాహోరు కాంగ్రెసు పూర్ణస్వరాజ్యము బ్రిటీషు ప్రభుత్వముతో సంబంధములేని పూర్ణ స్వాతంత్ర్య మని ప్రతిపాదించినది. కాంగ్రెసు ఆమోదించిన ప్రస్తావము బ్రిటీషుసామ్రాజ్యాభిమానులకు మన స్తాపమును స్వాతంత్ర్యప్రియుల కాహ్లాదమును గలుగజేసినది. కురుక్షేత్రమునందు శ్రీకృష్ణుడు విజయునకు సారథ్యమును బూని పాండవులకు విజయమును గలుగజేసిన విధమునను లాహోరుకాంగ్రెసునందు గాంధిమహాత్ముడు జవహరిలాలు నెహ్రూగారికి సారథ్యమును బూని కాంగ్రెసునకు విజయమును సమకూర్చినవిధము చరిత్రాంశము. గాంధిమహాత్ముడు కలకత్తాయందు జేసినప్రతిజ్ఞ కనుసరణముగను డిసెంబరు ౩౧ వ తేది రాత్రి ౧౨ గంటలకు లాహోరునందు కాంగ్రెసు సంకల్పము పూర్ణస్వరాజ్య మని కాంగ్రెసు సిద్ధాంతరణచేసినది. ఆ శుభసమయమునందు వృద్ధులు యువకులు, పండితులు పామరులు, స్త్రీలు పురుషులు వ్యక్తముచేసిన పరమోత్సాహము దేశావ్యాప్తమైన స్వాతంత్ర్యాభిలాషను దశదిశలందును పూరించినది. మంగళవాద్యములు, జయఘోషలు, నృత్యగాన

(sidenote: లాహోరు కాంగ్రెసు)

ములు, ఉత్సవములు ప్రజాహృదయమునం దుప్పొంగు చున్న స్వాతంత్ర్యేచ్ఛను విశదముచేసినవి. ప్రజాహృదయమునందు ప్రవర్ధమానం బగుచున్న స్వాతంత్ర్యసంకల్పమును నిర్బంధించుట గాంధిమహాత్మునకును సాధ్యము గాదని లాహోరుకాంగ్రెసు వ్యవహారములు విశదముచేసినవి. నిరంకుశవర్గమును వారియభిమానులును, దీనియర్థమును మననముచేయుదురుగాత!

కాంగ్రెసు తీర్మానము

"ఈసభవారు అక్టోబరు ౩౧ వ తేదిని రాజప్రతినిధి గావించిన ప్రకటనసందర్భములో కాంగ్రెసువాదులతో సహా వివిధపక్షనాయకులు సంతకములు చేసి గావించిన ప్రకటన విషయమై కాంగ్రెసువారు గావించిన చర్య ననుమతించుచు, స్వరాజ్యమునకై గావింపబడుచున్న జాతీయోద్యమమును రాజీగా పరిష్కరించుటకై వైస్రాయి పడిన శ్రమ కభినందించుచున్నారు. మోతీలాల్ నెహ్రూ మున్నగు నాయకులు వయిస్రాయితో సంప్రతించుటవలన కలిగిన ఫలితముల గమనించి ప్రస్తుతపరిస్థితులతో కాంగ్రెసు రౌండుటేబిల్ సమావేశమునందు పాల్గొని లాభము లేదని యీసభవారు తలంచుచున్నారు.

మరియు, గతసంవత్సరము కలకత్తా కాంగ్రెసులో గావింపబడిన తీర్మానము ననుసరించి ఈ కాంగ్రెసువారిపుడు కాంగ్రెసు ఆసర్శనుందలి 'స్వరాజ్య' పదమునకు 'సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము' అను అర్థము నిర్వచించుచున్నారు. కావున అధినివేశప్రతిపత్తికిగా నిర్మింపబడిన నెహ్రూప్రణాళిక ఇంతటితో రద్దయిన దని ప్రకటించుచున్నారు. మరియు కాంగ్రెసునందలి సర్వపక్షములవారు తమ యావచ్ఛక్తుల సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యసంపాదనకై వినియోగింప గలరనియు, నెహ్రూరిపోర్టులో సూచింపబడిన తాత్కాలిక, సాంఘిక వివాద పరిష్కార సాధనముల మూలమున కాంగ్రెసునుండి ఎడతొలంగవలసిన లేక కాంగ్రెసునందు చేరుటకు వీలుగాని, ప్రముఖులును నేడు మరల కాంగ్రెసునందు చేరి ఎల్లరకు సంబంధించిన ఈ ఆదర్శమును సాధించుటకు తీవ్రకృషి సలుపుదురనియు నమ్మనున్నారు.

సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యసమరము సాగించుటకు సన్నాహ మొనర్చ మొదటి మెట్టుగాను, కాంగ్రెసు విధానము ఆదర్శము మార్చినందుల కనుగుణముగ నుండుటకుగాను రాష్ట్రకేంద్ర శాసన సభలను బహిష్కరింపవలయునని ప్రకటించుచు, ఇకపయి ప్రత్యక్షముగ గాని, పరోక్షముగ గాని, ఈ శాసనసభలతో జోక్యము కల్పించుకొన రాదనియు, ప్రస్తుతము శాసనసభలందు సభ్యులుగా నున్నవారు తత్క్షణమే రాజీనామా నిచ్చివేయవలయుననియు కాంగ్రెసువాదులను కోరుచున్నారు. మరియు, దేశీయులు తమ యావచ్ఛక్తుల నిర్మాణకార్యక్రమము నిర్వహించుటకయి వినియోగింపవలయు నని కోరుచు, తయారుగానున్నట్లు తోచినపుడు అవసరమైన అన్ని జాగ్రత్తలతోను కొన్ని ప్రత్యేకస్థలములలో గాని, సమష్టిగా గాని పన్నుల నిరాకరణముతో సహా శాసనోల్లంఘనము ప్రారంభించుటకు అఖిల భారతకాంగ్రెసుసంఘమునకు ఈ సభవా రధికార మిచ్చుచున్నారు.

కాంగ్రెసునిర్ధారణ పిడుగువలె స్వప్రయోజన పరాయణుల హృదయమునందు భయకంపములను గలుగ జేయుచున్నది. శాంతికాములును దేశక్షేమపరాయణులును నిరంకుశవర్గమును కన్నులు విప్పి యథార్థస్థితిని గ్రహించుట ప్రయోజనకరము గాని, నిందించుటయును నిరసించుటయును నిర్బంధించుటయును ప్రయోజనకరము గాదని గ్రహింతురుగాత!

పరాధీనరాజ్యములు స్వాతంత్ర్యమును సంపాదించుటకు మూడుసాధనములు గలవు. మొదటిసాధనము సక్రమాందోళనము. భరతవర్షము కాంగ్రెసు ముఖమునను, ఇతరసంస్థలముఖమునను స్వరాజ్యమునకై 40 ఏండ్లు సక్రమాందోళనమును జేసి విసిగి నిరాశను జెందినది. కడపటిదైన మోంటుఫర్డు సంస్కరణము లీపరమరహస్యమును విశదముచేసినవి. ద్వంద్వప్రభుత్వము రాజ్యాంగములందేశాఖయందును యథార్థమైన స్వాతంత్ర్యమును గలుగ జేయలేదని పదేండ్లయనుభవము విశదముచేసినది. సైమనుకమిషను విచారణయును నిర్ణయములును నీపరమార్థమునే విశదముచేయనున్నవి. కేంద్రసంఘము చేసినసూచనలు సైమనుకమిషను చేయనున్న సూచనలవలెను దేశప్రయోజనములకు నిరుపయోగములుగ నున్నవి. సక్రమాందోళనమువలన ప్రయోజనము గలుగ దని చిరకాలానుభవము విశదముచేసినది. రాజ్యాంగసంస్కరణములు నిరంకుశదుర్గరక్షణమునకై వినియోగపడుచున్నవి.

స్వాతంత్ర్య సాధనము

స్వాతంత్ర్యసంపాదనమునకు రెండవసాధనము దౌర్జన్యసహితమైన విప్లవము. ఈసాధన పాశ్చాత్యులు ప్రపంచమున కభ్యాసము చేసిన సామాన్యసాధనము. కాంగ్రెసు దౌర్జన్యసాధనమును సంపూర్ణముగ నిరసించినది. బాంబుప్రయోగమును నిరసించుచును, ఇర్విన్ప్రభువు నభి

నందించుమను లాహోరు కాంగ్రెసు చేసిన తీర్మానమువలన స్వాతంత్ర్యమును సంపాదించుటకు విప్లవసాధనమును కాంగ్రెసు నిరసించుచున్నదని విశదమగుచున్నది.

మూడవది దౌర్జన్యరహితమైన సత్యాగ్రహసాధనము. ప్రపంచమునకు విశేషాభ్యాసములేని యీ సాధన మసిధారావ్రతముగ నున్నది. అనుభవములేని దురారాధ్యమైన యీసాధనమును, పాశ్చాత్యులును పాశ్చాత్యవిజ్ఞానారాధకులును పరిహసించుట సహజము. ఆగ్రహము, దౌర్జన్యము హింస పశుబలమును, నిగ్రహము, శాంతము అహింస ధర్మబలమును విశదముచేయుచున్నవి. ఆగ్రహమును బూనుట, నిర్బంధించుట సులభము. నిగ్రహమును బూనుట, నిర్బంధము ననుభవించుట దుష్కరము. దుష్కరమైన సత్యాగ్రహసాధనమునను పూర్ణస్వరాజ్యమును సాధించుటకు లాహోరు కాంగ్రెసు నిర్ణయించినది. ప్రాచీనధర్మసంస్కారము గల భరతవర్షమునకు పూర్ణస్వరాజ్యనిర్ణయమును, శాంతిసాధననిర్ణయమును ధర్మవిజయమునకును, శ్రేయఃప్రాప్తికిని సాధనములుగ నున్నవి. సంకల్ప సిద్ధికి సత్యాగ్రహసాధనమునందు విశ్వాసానుభవములుగల గాంధిమహాత్ముడు సత్యాగ్రహసంరంభమునందు నాయకత్వమును వహించుటకు సకలవిధములను దగియున్నాడు.

గాంధిమహాత్ముడును కాంగ్రెసు కార్యనిర్వాహకవర్గమును సంప్రతించి ప్రకటించిన పూర్ణస్వాతంత్ర్య ప్రకటన ప్రజాహృదయమును లోకమునకు వ్యక్తముచేయుచున్నది.

సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యప్రకటన

“ప్రపంచములోని తక్కిన అన్నిజాతులవలెనే, భారతీయులుకూడ స్వాతంత్ర్యమును బొంది తమ కష్టార్జితమును తా మనుభవించుచు, జీవయాత్ర కావశ్యకమగు అన్నవస్త్రాదులను బడసి, జాతీయాభ్యుదయమునకు వలయు పరిపూర్ణావకాశములను కలిగియుండవలయుననియు, ఈ విషయములో వారిహక్కు అప్రతిహత మనియు మా విశ్వాసము. ఏప్రభుత్వమైనను, ప్రజలకుండే ఈ హక్కులను హరించి వారిని పీడించేయెడల ఆప్రభుత్వమును మార్పుచేయుటకు గాని, మాపుచేయుటకు గాని ఆప్రజలకు గూడ హక్కు ఉన్నదని మా నమ్మకము. భారతదేశములోని బ్రిటిష్ ప్రభుత్వము భారతజాతియొక్క స్వాతంత్ర్యమును హరించుటయే కాక, భారతీయ ప్రజాసామాన్యమును తన స్వప్రయోజనమునకు వినియోగించుటవలననే వర్ధిల్లుచు, భారతదేశపు భాగ్యభోగ్యములను, రాజకీయస్వాతంత్ర్యమును, విజ్ఞానసంపత్తిని, స్వధర్మమును నశింపజేసినది. (కావున) భారతదేశము బ్రిటిష్‌వారి సంబంధమును విడగొట్టుకొని ‘పూర్ణస్వరాజ్యము’ను అనగా ‘సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము’ను సంపాదింపవలెనని మా ఆశయము.

భారతదేశపుభాగ్యము నాశనము చేయబడినది. ప్రజలయొద్ద వసూలుచేయుచున్న పన్నులు వారి ఆదాయముతో నెట్టి సంబంధమును లేకుండ మితిమీరియున్నవి. మనదేశములో సగటున మనిషికి దినమునకు అణాముక్కాని మాత్రమే నిత్యాదాయము. మనము చెల్లించెడి దుర్భరమైన పన్నుల భారములో నూటికి ౨౧ వంతులు రైతు లిచ్చుకొను భూమిశిస్తు, నూటికి 3 వంతులు బీదలను పీడించే ఉప్పుపన్ను. రాటముతో నూలు వడుకుట మొదలగు గ్రామపరిశ్రమలన్నియు ధ్వంసము చేయబడినవి. అందుచే రైతులు కనీసము ఏడాదిలో నాలుగు నెలలు నిర్వ్యాపారులై చేతిపను లేమియు లేక బుద్ధిమాంద్యముతో వృథాకాలక్షేపము చేయుచున్నారు. నాశనము చేయబడిన చేతిపరిశ్రమలకు ప్రత్యామ్నాయముగ నితరదేశములలోవలె నిట వేఱొక్కటియు నెలకొల్పబడియుండలేదు. నాణెముల చెలామణి, సరకులరవాణాపై పన్నులు, వీనివిషయములో మాపు హస్తలాఘవమునవలన రైతులనెత్తిపై నింకను భారము పడినది. మన దిగుమతిసరకులు విస్తారముగ బ్రిటిష్‌వారు తయారుచేయు వస్తుసామగ్రియే. రవానాపన్నులు చూచినచో, బ్రిటిష్‌వారు తయారుచేయు సరకులపట్ల మాపు పక్షపాతము విశదమగును. ఇట్టి ఆదాయమును ప్రజలపన్నులభారమును తగ్గించుటకుగాక, అమితవ్యయముతో గూడిన ఈ ప్రభుత్వమును నిలువబెట్టుకొనుటకే ఉపయోగించుకొనుచున్నారు. నాణెముల చెలామణి నిర్ణయముతో గూడ వారిచిత్తము వచ్చినట్లు వ్యవహరించుటచే కోట్లకొలది ధనప్రవాహము దేశాంతరమునకు తరలిపోవుచున్నది.

రాజకీయముగ జూచిన భారతదేశస్థితి బ్రిటిష్‌వారి హయాములో దిగినంత అధోగతి కెన్నడును వచ్చియుండలేదు. ఏ రాజకీయ సంస్కరణములవల్లను ప్రజలకు నిజమైన అధికారము లభింపలేదు. మనలో మహామహులుసహితము విదేశీయాధికారము నెదుట తలలొగ్గవలసియున్నది. స్వేచ్ఛగా మన అభిప్రాయముల ప్రకటించుటకును, సమావేశమగుటకును మన కుండదగు హక్కులు నిరాకరింపబడినవి. మనదేశీయులు చాలమంది విదేశములలో ప్రవాస మనుభవించుచున్నారు. వారు మాతృదేశమును తిరిగి సందర్శించుటకు ప్రాప్తము లేకుండనున్నది. మన దేశీయుల పరిపాలనాదక్షత రూపుమాపబడినది. ప్రజలు గ్రామనౌకరీలతోను, గుమాస్తాగిరీలతోను తృప్తిపడి యుండవలసి వచ్చినది.

ఇక విజ్ఞానసంపత్తి చూచెద మన్న, ఇప్పటి విద్యావిధానము మన పూర్వసంప్రదాయతంతువులను ఛేదించి వైచినది. మనము పొందిన శిక్షణమువలన మనలను నిర్బంధించు సంకెళ్లే మనకు మురిపెము లై పోయినవి.

స్వధర్మరీత్యా యోచించిన, నిర్బంధముగ మనల నిరాయుధులను చేయుటచేత మనకు మగసిరి అంతరించినది. మనదేశము నాక్రమించుకొన్న విదేశీయసైన్యము మన నిరోధకశక్తి నతిదారుణముగ నణచివేయుటకు నియమింపబడి, మనలను మనము జాగ్రత్తపఱచుకొనజాలమనియు, ఈ విదేశీయులదాడి నరికట్టజాలమనియు, దొంగాతోడబోతులవల్ల అపాయము లేకుండ మన ఇల్లువాకిళ్లను, భాగ్యబిడ్డలను సంరక్షించుకొనజాలమనియు దలంపజేయుచున్నది.

మనదేశము నిట్లు చతుర్విధముల విపత్తు పాల్సేసిన ఈపరిపాలనకు ఇంకేమాత్రమును లొంగియుండుట దైవద్రోహ మనియు, మానవద్రోహ మనియు మా యభిప్రాయము ఐనను, మనస్వాతంత్ర్యమును స్థాపించుటకు ప్రబలతమ సానుకూలమార్గము కత్తిగట్టుట కాదని గుర్తించుచున్నాము. కావున, బ్రిటిష్ ప్రభుత్వముతో మాకు గల ఐచ్ఛికసంబంధమునంతను సాధ్యమైనంతవఱకు వదలుకొని, పన్నులనిరాకరణముసహా, శాసనోల్లంఘనమునకు సన్నాహము గావించెదము. మేము స్వేచ్ఛాపూర్వకముగ గావించు సహకారము మానివైచి, ఎంత రెచ్చగొట్టినను దౌర్జన్యమునకు దిగకుండ పన్నులను నిరాకరింపగల్గుచో ఈ యమానుషపాలన మంతరించుట గ్యారంటీ యని మాకు నచ్చినది. కాన 'పూర్ణస్వరాజ్యము'ను స్థాపించుటకుగాను ఎప్పటి కప్పుడు కాంగ్రెసువారిచ్చు ఆదేశముల నెఱవేర్చెదమని ఇందుమూలమున ప్రమాణపూర్వకముగ నిశ్చయించుకొనుచున్నాము. వందే మాతరమ్."

జనవరి 26 వ తేదిని దేశమునందంతటను స్వాతంత్ర్యప్రకటనమును చేయుటయందు దాబాల గోపాలము చూపిన సాహసధైర్యములు, ప్రశాంతస్వభావము, పరమోత్సాహము ప్రజాహృదయమునందు సుప్రతిష్ఠితమగుచున్న స్వాతంత్ర్యేచ్ఛను విశదము చేయుచున్నది. అధికారుల ప్రవర్తనము ప్రశంసనీయము. బ్రిటీషు ప్రభుత్వము కాలప్రభావమును గ్రహించి స్వధర్మనిర్వహణమును జేయుటకు శుభసమయ మేర్పడినది.

లాహోరునందు భరతవర్షము శాంతిమార్గమున పూర్ణస్వరాజ్యము సంపాదింపవలయు నని కాంగ్రెసు నిర్ణయించినది. నిర్ణయమున కనురూపముగ జనవరి 26 వ తేదిని భరతఖండమం దంతటను పూర్ణ స్వాతంత్ర్య ప్రకటనమును జేసినది. స్వాతంత్ర్యసిద్ధికి శాసనోల్లంఘనప్రస్థానమును నిర్ణయించుటకు సబర్మతీ సత్యాగ్రహాశ్రమమునందు ఫిబ్రవరి 14 తారీఖున కాంగ్రెసు కార్యనిర్వాహకవర్గము కూడినది.

గాంధిమహాత్ముడు సత్యాగ్రహ ప్రస్థానము

ఆసభకు వివిధప్రాంతములనుండియు నాయకులు వచ్చియుండిరి. కాంగ్రెసు కార్యనిర్వాహకవర్గము ఈ క్రింది తీర్మానమును చేసినది:

"పూర్ణస్వరాజ్యమును బడయుటకు అహింసాధర్మమునందు సంపూర్ణవిశ్వాసము గలవారే శాంతిసహిత శాసనోల్లంఘనమును ప్రారంభింతు రని కార్యనిర్వాహకసంఘమువారు నమ్ముచున్నారు. కాని, కాంగ్రెసుసంస్థయందు అట్టివారే గాక ప్రస్తుతస్థితిలో అహింస నవలంబించుట తాత్కాలికముగ లాభకరమని నమ్మువారుగూడ చేరియున్నందున, గాంధిమహాత్ముని సూచనను ఈ సంఘమువారు ఆమోదించి, వారును, వారితో గలసి పాటుపడుచు అహింసను విధ్యుక్తధర్మ మని విశ్వసించువారును శాంతిసహిత శాసనోల్లంఘనమును వారి యిష్టము వచ్చినప్పుడు వారు చేయదలచిన విధమున వారు నిర్ణయించెడి పరిమితిలోపల నిర్వహించుటకు అధికార మిచ్చుచున్నారు. ఈ సంరంభము కొనసాగుచున్న సమయమున, కాంగ్రెసుసభ్యులందఱును, తదితరులును సత్యాగ్రహులందఱకు సర్వవిధముల దోడ్పడి, ఎట్టి కోపకారణములమధ్య నయినను సంపూర్ణముగు దౌర్జన్యరాహిత్యమును అవలంబించి దాని కెట్టిభంగము కలుగకుండ కాపాడెద రని కార్యనిర్వాహక సంఘమువారు నమ్ముచున్నారు. సమష్టిశాసనోల్లంఘనము జరుగునెడల, ఇంతవరకు ప్రభుత్వముతో ఐచ్ఛికసహకారము సలుపుచున్నవారు, అనగ న్యాయవాదులును, ప్రభుత్వముద్వారా లాభము బొందుచున్నవారు, అనగ విద్యార్థులును సహకారమును మాని, దానివలన గలుగు లాభములను విడనాడి, స్వాతంత్ర్యమునకై జరుగు సంరంభమునందు పాల్గొనెద రని కార్యనిర్వాహకసంఘమువారు నమ్ముచున్నారు. నాయకులు అరెస్టుచేయబడి, కారాగృహమునందు బంధింపబడినపుడు వెనుకనుండి త్యాగబుద్ధియు, సేవాసక్తియు, గలిగినవారు కాంగ్రెసు సంస్థలను నిర్వహించుచు, కాంగ్రెసు ఉద్యమమును శక్తివంచన లేకుండ సాగించెద రని కార్యనిర్వాహకసంఘమువారు నమ్ముచున్నారు."

ఈ తీర్మానము గాంధిమహాత్మునకును, వారి యనుచరులకును శాసనోల్లంఘనప్రస్థానమును నడిపించుటకు సంపూర్ణాధికారము నొసగుచున్నది. గాంధిమహాత్ముడు శాసనోల్లంఘనప్రస్థానమును కాంగ్రెసుఆజ్ఞననుసరించి నడుపుచున్నను, స్వాయముగ నడుపుచున్నటులును కాంగ్రెసుపక్షమున నడచునటులును పై తీర్మానము విశదము చేయుచున్నది. గాంధిమహాత్ముడు చేయదలచిన శాసనోల్లంఘన ప్రస్థానవిషయమై రాజప్రతినిధికి మార్చి 2 వ తేదిని శ్రీముఖమును బంపియుండిరి. ఆలేఖయందలి సద్భావము బ్రిటీషురాజ్యాధికారులు ఊహింపవలసి

యుండుగా. ఇర్విన్‌ప్రభువు పంపిన శ్రీముఖము బ్రిటిషు రాజ్యనీతిజ్ఞుల యహంభావమును, నిర్లక్ష్యస్వభావమును విశదము చేయుచున్నది.

అహమ్మదాబాదునందు మార్చి 21 వ తేదీయందు కూడిన అఖిలభారత కాంగ్రెసు సంఘము సీవిధానము నేకగ్రీవముగ నామోదించినది. గాంధిమహాత్ముడు శాసనోల్లంఘనము చేసి నిర్బంధింపబడనంతవఱకును ఇతరులు శాసనోల్లంఘనమును జేయగూడదని గాంధిమహాత్ముడు తెలిపియుండెను. మహాత్ముని నిర్బంధానంతర మన్నిరాష్ట్రములవారును వారివారిసంస్కారానుసారము పట్టణగ్రామములందు శాసనోల్లంఘనము చేయవచ్చుననియును, ఆప్రస్థానమును ఆపజనదనియును మహాత్ముడు తెలియజేసెను.

కాంగ్రెసునందు రెండుపక్షములు కలవు. ఒకపక్షము అహింసాధర్మమును పరమధర్మ మని నమ్ముచున్నది. రెండవపక్షము అహింసాధర్మము వర్తమానకాలమునందు స్వరాజ్యసంపాదనకు సాధనముగా నంగీకరించుచున్నది. ఈ రెండుపక్షములవారును శాసనోల్లంఘనప్రస్థానమును కాలక్రమమున నడుపవచ్చు నని గాంధిమహాత్ముడు తెలిపియున్నాడు. దౌర్జన్యమునకు అవకాశములు నిరంకుశప్రభుత్వవిధానమునందే కలవు. ప్రజలందఱును శాసనోల్లంఘనప్రస్థానమును చేయుటకు పూనుకొనినపుడు దాని పరిణామము నిర్ణయించుట దుస్తరము. ప్రజాహృదయమునందు ఉత్సాహము, కార్యపరత్వము ప్రబలునపుడు వేలకువేలు నిరంకుశాధికారవర్గమును ప్రతిఘటించుటకు బయలుదేఱుట సహజము. గాంధిమహాత్ముని స్వరాజ్యప్రస్థాన మీవిషయమును రుజువుచేయుచున్నది.

మార్చి మాసారంభమునను సబర్మతి ఆశ్రమమునందు గూడిన కాంగ్రెసు కార్యనిర్వాహకవర్గమును, నితరనాయకులును స్వాతంత్ర్య సంపాదనార్థము సత్యాగ్రహ ప్రస్థానమును నడుపుటకు గాంధిమహాత్మునకు సంపూర్ణాధికారము నొసంగిరి.

ఈ సంపూర్ణాధికారప్రదానము వితండవాదములకు మూల మగుట సంతాపకరము. గాంధిమహాత్ముడు సత్యాగ్రహప్రస్థానమును స్వాయముగా చేయుట కధికారమును బడసెను. కాంగ్రెసు అనుమతిని బడసినను కాంగ్రెసుపక్షమున జేయుట లేదు. నిరంకుశాధికారారోపణమునకును ఆశ్రమవాసుల నిరసనమునకును కాంగ్రెసు కార్యనిర్వాహకవర్గము చేసిన తీర్మానమునందవకాశములు లేవని ధీమంతులు గ్రహింపగలరు. గాంధిమహాత్ము డీవిషయమును వారివ్యాసములందును నుపన్యాసములందును వెల్లడిచేసియుండెను. అహింసామార్గము స్వరాజ్యసంపాదనమునకు గాంధిమహాత్మునకు త్రికరణశుద్ధిగాను ధర్మమార్గము. ఆమార్గమునందు విశ్వాసముగలవారందఱును పనిబూనుటకు గాంధిమహాత్ముడు కాంగ్రెసు సమ్మతిని బడసెను. అహింసామార్గమునందు గాంధిమహాత్మునకు గల విశ్వాసము లేనివారు ప్రస్తుతపరిస్థితులందు అహింసాధర్మము నొకసాధనముగాను నమ్ముచున్నారు. దౌర్జన్యమునందు విశ్వాసముగలపక్షము ప్రబలుచున్నవిధమును దేశవ్యవహారములును లాహోరు కాంగ్రెసు వ్యవహారములును విస్పష్టము చేసినవి. దినదినప్రవర్ధమానం బగుచున్న దౌర్జన్యమార్గమును నిరోధింపుట ధర్మపరాయణులకు ధర్మమై యున్నది స్వరాజ్యస్థాపనమునం దాలస్యము హెచ్చినకొలదిని దౌర్జన్యమార్గము వ్యాపించుటయును సహజము. ఈ మహోపద్రవమునుండి దేశమును గాపాడుటకు సత్యాగ్రహప్రస్థానమును బూనిన గాంధిమహాత్ముడు సకలజనులధన్యవాదములకును పాత్రుడు. గాంధిమహాత్ముడు సత్యాగ్రహప్రస్థానమును నారంభించుటకు పూర్వము రాజప్రతినిధికి వ్రాసినలేఖ దేశస్థితిని నిరంకుశవర్గవిధానమును ప్రజలకర్తవ్యమును విశదముచేసినది.

రాజప్రతినిధికి గాంధిమహాత్ముడు పంపిన అంత్యలేఖ

'ప్రియమిత్రమా! ఏ సత్యాగ్రహమును ప్రారంభించి దాని బాధ్యతల కన్నిటికిని తలయొగ్గుచు నే నిన్ని సంవత్సరముల నుండియును వెఱచుచుంటినో, దాని నిపుడు ప్రారంభింపవలసియున్నది. కావున మార్గాంతర మేదైన కలదా యని తెలిసికొనుటకే ముందుగా మీకీ లేఖను వ్రాయబూనితిని. వ్యక్తిపరముగా నాకు సంపూర్ణవిశ్వాసమే కలదు. ప్రాణముగల యే ఆకృతికినిగూడ నేను బుద్ధిపూర్వకముగా నెట్టి అపకారమును చేయజాలను. ఇక మానవులకు—వారు నాకును నావారికిని అతిదారుణమగు హానిని కలిగించియుండినను గూడ—నే నసలే యెట్టి అపకారమును చేయజాలను. కావున బ్రిటీషు పరిపాలనము

మహానర్థక మనియే నేను భావించుచుండినను ఆంగ్లేయులలో నెవ్వరైనను నాతో నొకవిధముగాని యీ దేశమునందు వారికి న్యాయమగు హక్కుగల దేనియొక్కనైనగాని నేనట్టి అపకారమును చేయవలయునని కోరలేదు. నా అభిప్రాయమును సరిగా తెలిసికొనలేదు. అపార్థమును జేసికొనగూడదు. భారతదేశమున బ్రిటిషు పరిపాలనము మహానర్థకమనియే నేను నమ్ముచుండినను అందువలన నాంగ్లేయులందఱును ప్రపంచమునందుగల యితర జాతులవారందఱికంటెను అధములేయని నేను భావించుటలేదు. ఆంగ్లేయులలో నాకు ప్రాణమిత్రులగువారు చాలమంది కలరు. బ్రిటిషు పరిపాలనమును గూర్చి అహ్లాదికరముగాని సత్యమును వెల్లడించుటకు సంశయింపనట్టి ధైర్యశాలులగు నాంగ్లేయులు దాపఱికము లేకుండ వ్రాసిన వ్రాతలవలననే బ్రిటిషు పరిపాలనపు నంగలి హానిని నేను తెలిసికొనగలిగితిని.

బ్రిటీషు పరిపాలన మనర్థక మగుట కేమి కారణము?

ఈపరిపాలనము అనర్థక మని నేను భావించుటకు గల కారణమేమి? క్రమక్రమముగ పెరిగిపోవుచున్న ధనాపహరణవిధానమును, భారతీయు లెన్నటికిని గూడ భరింపజాలనట్టి వినాశనకర మగు దుర్వ్యయముతోగూడిన సివిలు మిలిటరీ శాఖల పరిపాలన విధానమును అవలంబించుటవలన ఈ ప్రభుత్వము కోట్లకొలది నోరులేని భారతీయులను నిఱుపేదలనుగా నొనరించినది. రాజకీయముగా మమ్ము బానిసలను గావించినది. మా విజ్ఞానముయొక్క మూలాధారములకే ముప్పు తెచ్చినది. మమ్ము నిరాయుధులను గావించుటచే ఆధ్యాత్మికముగ గూడ మమ్ము నీచస్థితికి పాలుచేసినది. దానివలన మేమాంతరంగిక శక్తిని గోల్పోయి అసహాయులమును, పిరికిపందలము నైతిమి.

ఢిల్లీ సందర్శనము

రౌండుటేబిలు సభవలన నేదో యొకదారి యేర్పడుట నిశ్చయమని నా దేశీయులలో పెక్కుమంది సంతసించినటులు నేను గూడ సంతసించితిగాని, పూర్ణస్వరాజ్యగౌరవము చేకూరుటకు తగిన విధానమును సమర్థించుటకు మీరుగాని, బ్రిటిషుమంత్రివర్గముగాని పూనిపడెదరని వాగ్దానము చేయజాలనని మీరు స్పష్టముగా తెలిపియుండినందున, విద్యాధికులగు భారతీయులు మనఃపూర్వకముగను, పదితరులగు నోరులేని కోట్లకొలది ప్రజలు పరిజ్ఞానములేకుండను దేనికొఱకు పరితపించుచున్నారో అట్టి దానిని రౌండుటేబిలు సభవలన సిద్ధించుట కవకాశము లేదని స్పష్టమైనది. పార్లమెంటునా రిటుపిమ్మట నెట్లు పరిష్కరించెదరో యిప్పుడే తెలుపజాలనను ప్రశ్నయెన్నడును కలుగనే లేదు. పార్లమెంటువారటుపిమ్మట అనుకూలముగానే పరిష్కరింపగలరను నూహతో నేడ యొక విధానము జరిగితీరును. ముందుగానే మంత్రివర్గమువారు వాగ్దానముచేయుట క్రొత్తపద్ధతి గాదు. వెనుక చాల సారులు వారట్లు చేసియేయున్నారు. ఈరీతిగా ఢిల్లీసందర్శనము విఫలమగుటచే 1928 సం॥ కలకత్తాలో జరిగిన కాంగ్రెసు మహాసభలో ప్రతిజ్ఞాపూర్వకముతో నామోదింపబడిన తీర్మానమును కొనసాగించుటకు నేను, పండిత మోతీలాలు నెహ్రూగారును పూనుకొనకుండుట కెట్టి యవకాశమును లేకపోయినది. "అధినివేశస్వపరిపాలన మనగా సమగ్రమగు సంపూర్ణస్వాతంత్ర్య మన్నమాటయే" యని బాధ్యతగల బ్రిటిషు రాజనీతిజ్ఞులు స్పష్టముగా తెలిపియుండలేదా? ఆ కారణమున మీ ప్రకటనలో మీరు వాడిన అధినివేశస్వాతంత్ర్యశబ్దమునకు నా అర్థముతోనే మీరు వాడియుండిన కాంగ్రెసు మహాసభవారు పూర్ణస్వరాజ్యతీర్మానము నామోదించినందుల కెవరు నాందోళనమును చెందవలసిన ఆవశ్యకతయే కలుగదు. కాని త్వరలో నట్టిస్వపరిపాలనమును భారతదేశమున కియ్యవలెననెడియుద్దేశము వారి కెన్నడును కలుగనేలేదని నేను తలచుచున్నాను.

బ్రిటిషు విధానముయొక్క వైఖరి

ఇదియంతయును పూర్వచరిత్ర. మీరు ప్రకటనచేసినపిమ్మటను గూడ బ్రిటిషు విధానముయొక్క వైఖరిని స్పష్టపరుచునట్టివను యెన్నియో జరిగి యున్నవి. భారత దేశమునకును, బ్రిటను దేశమునకును వాణిజ్యవిషయమున గల సంబంధమునకు నష్టమును కలిగించెడు నేపద్ధతికిని బాధ్యతగల బ్రిటిషు రాజనీతిజ్ఞు లెవ్వరు నంగీకరింపరనియును, బ్రిటను భారతదేశములకు గల ఆర్థికసంబంధమును నిష్పాక్షికముగను సాకల్యముగను పరీక్షించుటకుగూడ వారిష్టపడరనియును నిస్సంశయముగానే వెల్లడియైనది. ఈ ధనాపహరణవిధానమును రూపుమాపుటకెట్టిచర్యను జరుపకున్నచో నిరంతరమును హెచ్చిపోవుచున్న వేగముతో భారతదేశమును పూర్తిగా పీల్చివేయవలసినదే. 1/6 మాఱకపు రేటు (రేషియో) స్థిరమైనవిషయమే యని ఆర్థికసభ్యుడు నుడివెను. దీనివలన నొక్కకలము పోటుతో కొన్నికోట్ల రూపాయలు భారతదేశమునుండి హరింపబడగలవు ఇట్టి అనర్థకము లెన్నియో కలవు. వాని యన్నిటిలోను ఈయొక్క విషయమును మాత్రమే మార్చుటకుగాను సాత్వికనిరోధము నవలంబింపగోరి గట్టిప్రయత్నము జరుపబడగానే, యీదేశమును పూర్తిగా నలిపివేయుచున్న లా-ఆర్డరుల పేరిట ఈ ప్రయత్నము నడచివేయుటకు మీకు తోడ్పడవలెనని భూస్వాములను కోరుటకు మీరుగూడ సంసిద్ధులయితిరి.

భారతజాతిపేరిట పనిచేయుచున్నవారందఱును పూర్ణస్వరాజ్యమును కోరుటకుగల ముఖ్యోద్దేశమును సరిగా గ్రహించి దానిని దృష్టిపథమునం దుంచుకొనకున్నచో నిజముగా పూర్ణస్వరాజ్యము లభించినపుడది యెవరి కొరకు కోరబడుచున్నదో, యెవరికొఱకది పడవలసినదిగా నున్నదో అట్టికోట్లకొలది నోరులేని ప్రజలకు దానివలన నెట్టిలాభమును కలుగకుండబోవునట్టి మహానర్థకముగూడ కలుగుట నిశ్చయము. అందులకే నేనిటీవల స్వాతంత్ర్యమెట్టిదిగా నుండవలెనో ఆవిషయమును ప్రజలకు బోధింప నారంభించితిని.

సహామిశిస్తు మున్నగు నిక్కట్టుల దారుణభారము

ముఖ్యములగు కొన్నివిషయములను మీకు తెలుపగోరుచున్నాను. ఆదాయములో అత్యధిక భాగము దారుణభారమును కలిగించు

న్నన్న భూమిశిస్తువలననే లభించుచున్నది. పూర్ణస్వరాజ్యము నందీవిచారకసు తగ్గింపబడవలెను. చాల సాగుచేయబడుచున్న పెర్మనెంటు సెటిల్మెంటులవలన గూడ నెనరో కొద్దిమంది జమీందారులకు మాత్రమే లాభము కలుగుచున్నది. కాని రైతుల కెట్టిలాభమును కలుగుటలేదు. రైతుస్థితి యథాప్రకారము చాల దుర్భరముగానే యున్నది. రైతుహక్కు కేవలము తాత్కాలికమే కావున రైతుల అభివృద్ధికే ప్రాధాన్యముగా భావించి భూమిశిస్తును చాలవఱకు తగ్గించుటయే కాక శిస్తుల విధానమునంతనుగూడ సవరింపవలసియేయున్నది. కాని బ్రిటిషువిధానము రైతుప్రాణమునే హరించివేయునట్టిదిగా కనబడుచున్నది. ప్రజలు జీవించుటకు వారు ముఖ్యముగా వాడవలసిన ఉప్పుపైని పన్నువేయుటలోగూడ రైతులకే మిక్కిలి అధికమగు భారము కలుగునట్లు వేయబడినది. దీనిని విధించుటలో చూపబడిన నిష్కారుణ్యము నిష్పాక్షికత్వమువలన నిది బీదలకు మరింత గొప్ప భారముగా కనబడుటగూడ తటస్థించినది. ఏలయనగా, ధనికులకంటె బీదలే వ్యష్టిగను, సమష్టిగను మిక్కిలి హెచ్చుగా నుపయోగింపవలసిన పదార్థము ఈ యుప్పు ఒక్కటే. మద్యములవలనను, మందులవలనను వచ్చెడు ఆదాయములోగూడ మిక్కిలి హెచ్చుభాగము బీదలవలననే చెల్లింపబడుచున్నది. ఈ ఆదాయము వారి ఆరోగ్యమును, నీతినిగూడ పూర్తిగా నశింపజేయుచున్నది. వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యమను అసత్యవాదముతో దీనిని సమర్థించుచున్నారు. నిజముగా ధనార్జనకొఱకే దీనిని విధించియున్నారు. 1919 రాజకీయసంస్కరణవిధానమును సిద్ధపరిచినవారు వాంఛనీయ వాక్యముతో నీ ఆదాయమును ద్వంద్వపరిపాలనమునందలి బాధ్యతాయుతమనబడెడు ప్రజాయత్తపక్షమునకు వశపఱచిరి. కావున దీనిని నిషేధింపవలసిన బాధ్యతగూడ నాపక్షమువారిపైనే పడినది. అందువలన మొదటినుండియు నాపక్షము మెట్టిమేలునుగూడ చేయజాలకపోయినది. ఏమంత్రియైన నీ మద్యసుంకమును రద్దుచేయుటకు సాహసించినచో దీనివలన కలిగెడు నష్టమును పూర్తిచేయుటకు ప్రస్తుత స్థితిలో నతనికి మరియొక అవకాశమేదియును లేకుండుటచే నతడు ధనలోపమువలన విద్యాశాఖను విరమింపవలసివచ్చును. ఈరీతిగా పన్నులభారము పైనుండి బీదలను నొక్కివేయుచుండగా, వ్యవసాయమునకు సహాయపరిశ్రమయగు నూలుపరిశ్రమను రూపుమాపి యుండుటచే వారికి గల ధనార్జనావకాశముగూడ నశింపజేయబడెను.

ప్రపంచమునందత్యధికవ్యయమూల మగు ప్రభుత్వ మిదియే

భారతదేశముపేరిట చేయబడిన బదుళ్ల వృత్తాంతమునుగూడ పేర్కొనిననేకాని భారతదేశవినాశనకథ పూర్తి కాజాలదు. ఈబదుళ్లనుగూర్చి సభలల్లోను, పత్రికలలోను ఇటీవల చాల విస్తారముగానే వివరింపబడెను. పూర్ణస్వరాజ్యము వచ్చినపిమ్మట నీబదుళ్లనన్నిటిని గూర్చియు సాకల్యముగా పరీక్షింపవలసి యున్నది. నిష్పాక్షికమగు న్యాయస్థానమునందు, అక్రమములును నన్యాయములునని వీనిలో నేవి నిర్ణయింపబడునో వానినన్నిటిని నిరాకరింపవలసి యున్నది. విదేశీయమగు పరిపాలనము కొనసాగించుటకే, పైని పేర్కొనబడిన అక్రమములవంటి అక్రమము లన్నియును జరుపబడుచున్నవి.

మీ జీతముసంగతి చూడుడు. ప్రభుత్వమువారు ఎన్నియో యితరవ్యయములనుగూడ భరించుచు పైగా మీకు నెలకు 21000 రూపాయిలనుగూడ నిచ్చుచున్నారు. బ్రిటనుప్రధానమంత్రికి సాలుకు 5000-పౌనులు జీతమిచ్చెదరు. ప్రస్తుతపు మారకపు రేటునుబట్టి అది నెలకు 5,400 రూపాయలకంటె కొద్దిగా హెచ్చుగా నుండును. భారతదేశమునందు దామాషాను ఒకవ్యక్తికి ఒకరోజునకు ఆదాయము రెండు అణాలు మాత్రమే యైనను మీకు ఒకరోజునకు 700 రూపాయలు జీతము ముట్టుచున్నది. బ్రిటిషుదేశమునందు దామాషాను ఒకవ్యక్తికి ఒకరోజునకు ఆదాయము రెండు రూపాయలు గాని అచటిప్రధానమంత్రికి ఒకరోజునకు 180 రూపాయలు మాత్రమే జీతము ముట్టుచున్నది. భారతదేశమునందలి దామాషా ఆదాయముకంటె 5000 రెట్లు హెచ్చుగా మీకు ముట్టుచున్నది. బ్రిటనుదేశమునందలి దామాషా ఆదాయముకంటె 90 రెట్లు హెచ్చుగా మాత్రమే అచటిప్రధానమంత్రికి లభించుచున్నది. కావున ఈ అపూర్వస్థితినిగూర్చి మీరు నిదానముగా నాలోచింపవలె నని నేను అత్యంతవినమ్రతతో మిమ్ము వేడుచున్నాను. అతి దుఃఖకరమగు నీసత్యము మిక్కిలి బాగుగా మీమనసునకు నాటుటకే మీస్వవిషయము నిచట నిదర్శనముగ నేను వివరించితినిగాని మీకు మనస్తాపమును కలిగించుటకు కాదు. వ్యక్తిపరముగా మీయెడల నాకత్యధికమగు గౌరవము కలదు. కాన నేనెన్నడు నట్లు చేయజాలను. మీరు పడయుచున్న జీతము మీ కవసరము లేదనిగూడ నే నెఱుగుదును. బహుశః మీరు మీకు లభించుచున్న వేతనమునంతను ధర్మకార్యములకే వినియోగించుచుందురు. కాని యిట్టి యేర్పాటులతో కూడిన రాజ్యాంగవిధానము తక్షణమే నిర్మూలింపబడవలసి యున్నది. రాజప్రతినిధిజీత మెటులు మిక్కిలి హెచ్చుగా నున్నదో అటులే పరిపాలనసంబంధమగు వ్యయమంతయును గూడ మిక్కిలి హెచ్చుగానే యున్నదని వేఱుగా చెప్పనవసరము లేదు.

పూర్తియగు పరివర్తన మవసరము

ప్రభుత్వాదాయమును తగ్గించుట యెటులు న్యాయమో ప్రభుత్వ వ్యయమును తగ్గించుటగూడ నటులే న్యాయమగుచున్నది. అనగా, ప్రభుత్వవిధానమునందు పరివర్తనమును కలిగించుటయను స్వాతంత్ర్యము లభించిననే కాని యిది సాధ్యపడదు. అందులకే 26-1-30 వ తేదిని పూర్ణస్వరాజ్యవాసరోత్సవము జరుపబడెను. ఆనాడు వేలకొలదిగా గ్రామస్థులందఱును ఎట్టి ప్రోత్సాహమును అవసరములేకుండనే ఆ ఉత్సవమునందు పాల్గొనిరి. వారికి స్వాతంత్ర్య మనగా ప్రాణములను పీల్చివేయుచున్న యీ పెనుభారమునుండి వెలువడుటయే.

ఈరీతిగా భారతదేశమునందలి ధనమును హరించుటనుగూర్చి భారతీయులు ఏకగ్రీవముగానే పలుసారులు తమ అసమ్మతిని తెలుపుచుండినను గూడ అనుదినమును బ్రిటిషువా రాచరించుచున్న యీ ధనాపహరణపద్ధతిని వదలివేయుటకు బ్రిటను దేశమునందలి రాజకీయ పక్షములవా రెవరును గూడ పూనుకొనుట లేదనియే నేను తలంచుచున్నాను. కాని భారతదేశ మొక ప్రత్యేకజాతిగా జీవింపవలెననినను భారతీయులు తిండిలేక పస్తుపడి యవసియవసి చావకుండ వారిని కాపాడవలెననినను వెంటనే యీబాధలను తొలగింపగలిగిన యొక్క సాధనమును కనుగొనక తప్పదు. జరుపబడదలచిన రౌండుటేబిలు సభవలన అనర్థకములు తొలగజాలవు. ఇది నమ్మకమును కలిగింపజాలిన శక్తులు మార్కొనుటయే యగునుగాని హేతువాదమువలన నమ్మకము కలిగింపబూనుట గాదు. ఏలనగా బ్రిటనుదేశీయులకు భారతదేశమునందుగల వాణిజ్యాదిలాభములను కాపాడుకొనుటకు తమకుగల సర్వశక్తులను వారు తప్పక వినియోగించెదరు. కావున మృత్యుదేవత బిగి కౌగిలినుండి తప్పించుకొనుటకు మిక్కిలి పటిష్ఠమగు శక్తినే భారతీయులు కనుగొనవలసి యున్నది. ప్రస్తుతము యీ దేశమునందు దౌర్జన్యపక్షమునకు కట్టుబాటును, పలుకుబడియును మిక్కిలి తక్కువగానే యుండినను క్రమముగా దానికి స్థానబలమును సంఖ్యాబలమును గూడ నధికమగుచునే యున్నవి. ఆపక్షమువారికిని నాపక్షమువారికిని గూఢ ఆశయ మొక్కటియే కాని ఆపక్షమువారు కోట్లకొలది నోరులేని ప్రజలకు సౌకర్యములను బడయజాలరనియే నేను రూఢిగా నమ్ముచున్నాను. బ్రిటిషు దొరతనమువారికి గల కట్టుబాటుతో గూడిన దౌర్జన్యమును నిరోధించుటకు అకలంకమగు అహింసావిధాన మొక్కటియే సమర్థమగును. మరేదియును సమర్థము కాజాలదను నమ్మకము నాకు మరింత ప్రబలమగుచున్నది.

అహింస కార్యసిద్ధిని కలిగింపగల శక్తియే

అహింస కార్యసిద్ధిని కలిగింపగలశక్తి కాదని చాలమంది తలచుచున్నారు. నా అనుభవము పరిమితమేయైనను అహింస అతిసమర్థమగు మహాశక్తి కాగలదని నా అనుభవమువలననే నేను గ్రహింపగలిగియున్నాను. కట్టుబాటు లేకుండినను దేశమునందు క్రమముగా పెరుగుచున్న దౌర్జన్యపక్షము నొకవంకను, కట్టుబాటుతో కూడిన దౌర్జన్యపరమగు బ్రిటిషు పరిపాలనము నొకవంకను ప్రతిఘటించుటకు ఈ మహాశక్తిని ప్రయోగించుటయే నా కర్తవ్యము. ఈ స్థితిలో మిన్నకుండినచో ఈరెండు దౌర్జన్యపక్షములును గూడ చెలరేగుట నిశ్చయము. అహింసా విధానము నేను గ్రహింప గలిగినంతవఱకు దానిపటిమయందు నిస్సంశయమును నిశ్చలమునగు విశ్వాసము నాకున్న తరుణమున నే నింకను ఉపేక్ష చేయుట పాపకమే యగును. ఈ యహింసావిధానము సత్యాగ్రహాశ్రమమున నిపుణముగా వెల్లడింపబడును. ప్రారంభమునందు సత్యాగ్రహాశ్రమవాసులు మాత్రమే దీనియందు నియమింపబడెదరు. కాని క్రమక్రమముగా నీ విధానములందలి పరిమితుల నన్నిటిని సరిగా గ్రహించియుండియు దీనిలో చేరగోరువా రందఱును దీనిలో చేరుట కుద్దేశింపబడెను. ఈ యహింసావిధానమును ప్రారంభించుటలో 'పిచ్చి ప్రమాదము' అనబడు ఆపదకు నేను గురియగుట తటస్థింపవచ్చుననియు నే నెఱుగుదును. తఱచుగా అతిదారుణములగు ప్రమాదములకు నైతము గురియగుచుండినను కాని యెన్నడును గూడ సత్యవిజయము చేకూరియుండలేదు. తనకంటె నత్యంతప్రాచీనమే యైనను విజ్ఞానమునందు తనకంటె వెనుకబడియుండిన భారతజాతిని, తెలిసియో తెలియకయో, బ్రిటిషుజాతి తనలాభముకొరకు వినియోగించుచున్నపుడు ఆ బ్రిటిషు జాతిని సన్మార్గమునకు గొనినచ్చుట కెట్టి ప్రమాదమునకైన సిద్ధపడవలసినదే. లేనిచో నిట్టి మహాప్రయోజనము చేకూరజాలదు. సన్మార్గమునకు గొనివచ్చుట అనుపదమును నేను నిరర్థకముగా వాడియుండలేదు. బుద్ధిపూర్వకముగనే ప్రయోగించితిని. అహింసావిధానము నవలంబించి బ్రిటిషు జాతిని సన్మార్గమునకు మరల్చి భారతదేశమునకు తాము చేసిన అక్రమమును వారు గ్రహింపగలుగునట్లు చేయుటయే నా ఆశయము.

రౌండు టేబిలు సభ జరుగుటకు పూర్వము అనర్థములను తొలగింపవలెను

మీ ప్రజలకు నేను హానిని కలిగింపగోరను. నా ప్రజలకు నేనెట్టుల సేవజేయ గోరెదనో అట్టులే మీవారికిగూడ సేవచేయ గోరెదను. ఎల్లపుడు నేనటులు చేయుచుంటిననియే నమ్మెదను. 1920 వఱకును అంధప్రాయముగా నేను వారికి సేవచేసితిని. అపుడు నిజస్థితి నాకు తెలియవచ్చుటచే అసహాయోద్యమమును కనుగొంటిని గాని దాని యుద్దేశముగూడ వారికి సేవజేయుటయే. నాకుటుంబములోని నా ఆప్తబంధువుల విషయమున నే సాధనమును ప్రయోగించి సఫలుడనైతినో దానినే మీవారి విషయమునగూడ ప్రయోగించితిని. నాకు నావారిమీదను, మీవారిమీదను సమానప్రేమ యుండుటయే నిజమయినచో నది చిరకాలము దాగియుండజాలదు. నాకుటుంబమువారు గూడ పెక్కు వత్సరములపాటు నా విధానమును పరీక్షించిన పిమ్మటనే నాకు వారిపై ప్రేమయుండుటవలననే నే నావిధానమును ప్రారంభించితినని గ్రహింపగలిగిరి. అట్లే మీవారుగూడ నీ విషయమును కాలక్రమమున గ్రహింపగలుగుదురు. నేను భావించుచున్న రీతిని చాలమంది భారతీయులు ఈ సత్యాగ్రహమునందు చేరినచో త్వరలోనే బ్రిటిషువారు తమపద్ధతిని మార్చుకొనినయెడల తప్ప, సత్యాగ్రహయోధులందఱును అతిదారుణములగు కష్టములకు పాల్పడుట నిశ్చయము. వానిని కాంచినంత మాత్రముననే కఠినపాషాణకర్కశహృదయములందు

చైతము మార్పుకలుగగలదు. పైని పేర్కొనబడిన అనర్థకములవంటి అనర్థకముల నన్నిటిని తొలగించుటకే సత్యాగ్రహము నవలంబించుచున్నాము. మేము బ్రిటిషువారితో గల సంబంధమును త్రెంప గోరుటకు కారణ మేమనగా యీ అనర్థములన్నియును తొలగిపోయినచో మార్గము సుకరమగును గాన నపుడు మైత్రితో గూడిన రాయబారములు జరుపబడును. భారతదేశముతో బ్రిటిషువారికి గల వాణిజ్యసంబంధము నందు చేరియున్న దురాశ తొలగిపోయినచో మాస్వాతంత్ర్యమును మీరు సులభముగనే గుర్తింపగలుగుదురు. కావున ఈ అనర్థకములను వెంటనే తొలగించుటకు సౌకర్యములను కలిగింపవలెననియు అటులు చేసినచో సమానస్థితిగల రెండుదేశములవారు మనఃపూర్వకముగా సమావేశమై సకల మానవహితార్థము సోదరభావముతో నాలోచించుటకు వీలగుననియును, ఆ సభలో రెండుదేశములవారికిని సమానముగా లాభకరమగు వాణిజ్యవిధానమును నిర్ణయించుటనుగూర్చియు పరస్పర సహాయమునుగూర్చియు నాలోచింప వీలగుననియును నేను మీకు సగౌరవముగా విన్నవించుచున్నాను.

ఉప్పుపన్ను మిక్కిలి అన్యాయమైనది

భారతదేశమునందలి మతకలహములకు అనవసరమగు ప్రాధాన్యము నొసగుచు మీరు ముచ్చటించితిరి. ఒక ప్రభుత్వవిధానమును స్థిరపఱచుటకు అవి ముఖ్యమైనవే యనుట కెట్టిసంశయమును లేదు గాని ప్రబలసమస్యలను పరిష్కరించుటకు వీనివలన నెట్టి అభ్యంతరమును కలుగదు. ఏలయనగా ఈ గొప్పసమస్యలు అన్నిమతములవారికిని సమానముగనే వర్తించును. ఈ అనర్థములను తొలగించుటకు మీ కిష్టములేనియెడలను ఈనెల 11 వ తేదీలోగా ఈలేఖ మీచిత్తము నాకర్షింప జాలక పోయినయెడలను నేను తీసికొనిపోగలిగినంతమందిని తోడ్కొని ఉప్పునిబంధన నుల్లంఘించుటకు ఆశ్రమమునుండి బయలుదేరెదను. బీదవారిస్థితినిబట్టి చూచినచో, అన్నిపన్నులలోను ఉప్పుపన్నే మిక్కిలి అన్యాయమైనదని నేను భావించుచున్నాను. పూర్ణస్వరాజ్యోద్యమము ప్రధానముగా బీదలకొఱకే యగుటచే ఈ ఉప్పు అనర్థకమును తొలగించుటకే తొలుదొల్త ప్రారంభింపదలచితిని. క్రూరమగు నీనూత్నపద్ధతికి మేమింతకాల మెటులు సైరింపగలిగితి మనునదియే మిక్కిలి చోద్యమైన విషయము. మీరు నన్ను అరెస్టు చేయుటవలన నా సంకల్పమును నిరోధించుటకు మీ కవకాశము కలదని నే నెఱుగుదును. నన్ను మీరు అరెస్టు చేసినపిమ్మట నీ ఉప్పుశాసనమును ఉల్లంఘించుటలో కట్టుపాటుతో సత్యాగ్రహము నొనరించుటకును, శిక్షాస్మృతి కెన్నడును కళంకమును తెచ్చియుండనట్టి శిక్షల ననుభవించుటకును సంసిద్ధు లయినవారు లక్షలకొలదిగా ముందునకు రాగలరనియే నే నాశించుచున్నాను.

ఈలేఖ బెదరించుటకు వ్రాయబడినది కాదు

నాకు సాధ్యమయినంతవఱకు మీకనవసరమగునట్టి యిబ్బందిని గాని మరియెట్టియిబ్బందినిగాని కలిగించుట నా అభిప్రాయము కాదు. ఈ లేఖలో ముఖ్యవిషయము లేమైన గలవనిమీరు తలచునెడలను, వానినిగూర్చి నాతో చర్చింపవలెనను అక్కఱ మీకుండినయెడలను, అందులకు గాను ఈలేఖ నంతవఱకును ప్రకటింపవలదని మీరు కోరినచో, ఈ లేఖ మీకు చేరినవెంటనే మీ రాతీరుగా నాకు తంతి వార్తను పంపినచో నే నటులే చేసెదను. ఈ లేఖలోని విషయములను అనుసరించుటకు మీ కవకాశము కలదని మీరు తలచినయెడల తప్ప, మీరు నా ప్రయత్నమునకు అంతరాయమును కలిగింపకుందురు గాక యని మిమ్ము వేడుచున్నాను. నేను సత్యాగ్రహమును ప్రారంభించుటకు ముందు మీ కీ లేఖను పంపుట యొక్క పవిత్రమగు విధి యని నేను భావించుటవలననే మీ కీలేఖను వ్రాసితినిగాని మిమ్మును బెదరించుటకు వ్రాయలేదు కావున భారతీయుల ఆశయమునందు నమ్మకము గలవాడును అహింసా విధానమునందు గాఢవిశ్వాసము కలవాడును నామిత్రుడు నగు నొక ఆంగ్లయువకుని పరిముఖముననే మీకీ లేఖను నేను ప్రత్యేకముగా పంపియుంటిని. ఇందులకే యీ ఆంగ్లయువకుని భగవంతుడు నా ఆశ్రమమునకు పంపెనని కూడ నేను నమ్ముచున్నాను.

విధేయుడనైయుండు
విశ్వసనీయుడగు మీ మిత్రుడు,
యం. కే. గాంధి.

ప్రియమైన గాంధిగారూ!—ఈనెల 2 వ తేదిని మీరు వ్రాసిన లేఖ చేరినదని మీకు తెలియచేయవలెనని రాజప్రతినిధి నన్ను కోరెను. శాసనోల్లంఘనమును, శాంతికి అపాయమును నిశ్చయముగా కలుగజేయదగు పద్ధతిని, మీరవలంబింపదలచుచున్నారని విని రాజప్రతినిధి చింతిలుచున్నాడు.

విధేయుడనైయుండు:
జి. కన్నింగుహాము,
ప్రైవేటు సెక్రిటరి.

గాంధిమహాత్ముని పేరుపొందిన కరపత్రము: భరతవర్ష మనుభవించుచున్న వ్యాకులవేదనకు నిదర్శనములు.

ఇర్విను ప్రభువునకు పంపిన లేఖ.

బ్రిటీషుప్రభుత్వము ప్రజాస్వత్వములను నిర్వీర్యము చేసినది. ప్రజాస్వత్వమును చల్లార్చి ప్రశాంతస్థితి ప్రజాప్రయోజనములకు నిరుపయోగము. ప్రాణములేని దేశమునకు శాంతి రైల్లు యానవాహనములు సుపరిపాలనము నిరుపయోగములు. విదేశప్రభుత్వము స్వప్రయోజనము లక్ష్యమేర్పడినవిధము నాంగ్లాధికారు లనవరతము సంస్మరింపజేయుచున్నారు. జవసత్త్వములు గల భరతవర్షము

వలె జవసత్త్వములు లేని భరతవర్షము స్వప్రయోజనములకును బ్రిటీషు ప్రయోజనములకును ప్రపంచప్రయోజనములకును వినియోగపడజాలదు. ఇర్వినుప్రభువును, బ్రిటీషు పాలకవర్గమును నీపరమార్థమును గ్రహించుట ధర్మము. ఇర్వినుప్రభువు పంపిన ప్రత్యుత్తరము గౌరవసూచకమైనను నిరుపయోగముగ నున్నది. గాంధిమహాత్ముడు కోరినవిషయములం దొకవిషయమునకైనను సమాధానములేని ప్రత్యుత్తరము సామ్రాజ్యాభిమానమునకువలెను ధర్మలక్ష్యమునకు సాధనము గాదని లేఖార్థము విస్పష్టము చేయుచున్నది. గాంధిమహాత్ముడును ఇర్వినుప్రభువును ప్రకటించిన యుత్తరప్రత్యుత్తరములు భారతీయులకు కర్తవ్యమును సువ్యక్తము చేయుచున్నవి. సకలజాతులకును జన్మహక్కయిన స్వరాజ్యసంపాదనమునకు భారతీయులవలంబింపవలసిన ధర్మప్రస్థానమును గాంధిమహాత్ము డవలంబించుట ధర్మవిజయమునకు శుభసూచకముగ నున్నది.

శ్లో. సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్య మా మేకం శరణం వ్రజ,
అహం త్వా సర్వపాపేభ్యో మోక్షయిష్యామి మాశుచః.

సత్యాగ్రహ ప్రస్థానము

ప్రపంచచరిత్రయందును, హిందూదేశచరిత్రయందును శుక్లసంవత్సర ఫాల్గున శుద్ధద్వాదశీ బుధవారము పర్వదినముగ పరిగణింపబడగలదు. గాంధిమహాత్ము డానాడు ప్రాతఃకాలమునందు సత్యాగ్రహాశ్రమమును వదలి సత్యాగ్రహదళముతో సత్యాగ్రహప్రస్థానము నుపక్రమించెను. గాంధిమహాత్ముడు పూనిన సత్యాగ్రహప్రస్థానము బుద్ధదేవునిసంసారపరిత్యాగమును, శ్రీరాముని వనవాసస్వీకారమును, ధర్మరాజాదులయరణ్యాజ్ఞాతవాసమును సంస్మరింపజేయుచున్నది. సత్యాగ్రహప్రస్థానారంభమునందు మహాత్ముడు చేసిన హితోపదేశములు లోకమునందలి శాంతికాములకును, స్వాతంత్ర్యప్రియులకును, సత్యాన్వేషులకును ధర్మనిర్వహణ మార్గమును బోధించుచున్నవి. ప్రపంచమునందు ధర్మాధర్మ సంరంభమునందు "యతో ధర్మ స్తతో జయః" అని గాంధారి దుర్యోధనునకు జేసిన సత్యోపదేశము సఫల మగుచున్నది. సుపరిపాలనము కన్నను స్వపరిపాలనము శ్రేష్ఠ మని రాజ్యాంగవిశారదు లందఱును అంగీకరించుచున్నారు. పారతంత్ర్యము సకలానర్థములకును మూల మగుచున్నది. భారతీయసంస్కారమున కపరిచితు లైన పాశ్చాత్యాధికారులు భారతీయులకు రాజ్యాంగశిక్షణమునకు గురువులు కాజాలరు. సామ్రాజ్యాభిమానమునకును జాతిమోహాంకారమునకును, ప్రభువు లైన బ్రిటిషు రాజ్యాధికారులు స్వరాజ్యశిక్షణమునకు గురుత్వము వహించుట కలలోనివార్త. అనుదినమును క్షీణించుచున్న భరతవర్షమునకు స్వరాజ్యావసరమును రాజ్యాంగవేత్త లందఱును అంగీకరించుచున్నారు. దేశమునకు స్వతస్సిద్ధము లైన కులభేదములు మతభేదములు జాతిభేదములు స్వరాజ్యసంపాదనమునకును, సత్యాగ్రహప్రస్థానమునకును ప్రతిబంధకములు గాజాలవు. స్వార్థపరు లైన నిరంకుశాధికారులవలె, స్వార్థపరాయణు లైనభారతీయనాయకులును పూర్ణస్వరాజ్యాశయమును సత్యాగ్రహప్రస్థానమును నిందించుటయును నిరసించుటయును సహజము. షౌకతాలీగారి మతాభిమానము, సంఘాభిమానము వారిని సత్యాగ్రహప్రస్థానమునందు విముఖులను జేయుట సహజము. సత్యాగ్రహప్రస్థానమునకు మూలాధారము ధర్మనిరీక్షణము గాని వ్యక్తుల భేదాభిప్రాయములు గావు. గాంధిమహాత్మునిసత్యాగ్రహప్రస్థానము ప్రపంచదృష్టిని ధర్మనిరీక్షణమునందు లగ్నము చేయుచున్నది. స్వాతంత్ర్యసంపాదనమునకు పశుబలము మూల మను సిద్ధాంతమును నిర్మూలము జేయుటకు మహాత్ము డుపక్రమించిన సత్యాగ్రహప్రస్థానము ధర్మబలమును ప్రతిపాదించుచున్నది. ఖద్దరుబట్టలు, కదుళ్లు, ఏకులు, స్వరాజ్యసంపాదనమును జేయుట హాస్యాస్పదముగ గనుపట్టినను ధర్మబలవిజయము కాలక్రమమున వ్యక్తము కాగలదు. దేశమునం దంతటను గాంధిమహాత్మునిపట్ల ప్రజలు చూపుచున్న యాదరగౌరవములు సత్యాగ్రహవిజయమునకు శుభసూచనలుగ నున్నవి.

గాంధిమహాత్ముడు సత్యాగ్రహదళముతో సత్యాగ్రహాశ్రమమును వదలి శాసనోల్లంఘనప్రస్థానము నారం

ఖించిన శుభదినము లోకమునం దంతటను పర్వదినముగ పరిగణింప బడగలదు. అహమదాబాదు పట్టణమునందు వేలమంది ప్రజలు శ్రీరామచంద్రమూర్తి అరణ్యావాసమునకు వెడలి నప్పుడువలెను విచారాక్రాంతులై నాలుగు మైళ్ల దూరమువఱకును గాంధిమహాత్ము ననుసరించిరి. స్థావరమైన సత్యాగ్రహాశ్రమము జంగమాశ్రమముగ మాఱినది. సత్యాగ్రహయాత్ర సత్యాగ్రహసత్రయాగ రూపమును దాల్చినది. గాంధిమహాత్ముడు సత్యాగ్రహదళముతో విశ్రమించెడి స్థలములు పుణ్యక్షేత్రములై వెలయుచున్నవి. వేలకొలది ప్రజలు మార్గమునందును శిబిరములందును మహాత్ముని సందర్శించి కృతార్థులగుచున్నారు. ప్రజలు కానుకలను మంగళహారతులను సమర్పించుచున్నారు. గ్రామోద్యోగు లుద్యోగములను విసర్జించు చున్నారు. శ్రీరామసంకీర్తనలు, ప్రార్థనలు, గీతాపఠనము ధర్మోపదేశములు నియమములు శాంతి సమరప్రభావమును విశదముచేయుచున్నవి. వందలమంది ప్రజలు సత్యాగ్రహప్రస్థానమునందు జేరుట కుత్సాహమును జూపుచున్నారు. దుర్బలుడైన గాంధిమహాత్ముడు 61 వ ఏటను పరమోత్సాహముతో పూర్ణస్వరాజ్య సంపాదనమునకై చేయుచున్న సత్యాగ్రహప్రస్థానము నిరంకుశదుర్గమునందు నయితము సంచలనమును గలుగ జేసినది. ప్రపంచదృష్టియంతయును శాంతిసంరంభమున కాదర్శముగ నున్న సత్యాగ్రహప్రస్థానమునందు నాయకుడైన గాంధిమహాత్మునియందును లగ్నమగుచున్నది. దేశవ్యవహారము లతివేగముగ నడుచుచున్నవి. డిసెంబరు 31 వ తేదిని లాహోరు కాంగ్రెసు, కాంగ్రెసులక్ష్యము వెంటనే పూర్ణస్వరాజ్యస్థాపన మని నిర్ణయించినది. జనవరి 26 వ తేదిని దేశమునం దంతటను వేనవేలు సభలను జరిపి లక్షలమంది భారతీయులు పూర్ణస్వరాజ్యప్రకటనమును జేసిరి. ఫిబ్రవరి మాసాంతమునందు కాంగ్రెసు కార్యనిర్వాహకసంఘము సత్యాగ్రహప్రస్థానమును నిర్ణయించినది. మాసాంతమునందు గాంధిమహాత్ముడు రాజప్రతినిధి కంత్యసందేశమును బంపి మార్చి 12 వ తేదిని సత్యాగ్రహప్రస్థానము నుపక్రమించెను. ధర్మబలమునకును ఆత్మవిశ్వాసమునకును గల ప్రతిభను గాంధిమహాత్ముడు భారతీయసోదరులకును నిరంకుశవర్గమునకును ప్రత్యక్షము చేయగలిగెను. భారతీయులు సందేహసమ్మోహములను విడిచి ఆత్మవిశ్వాసమును గలిగి స్వధర్మారాధనమును జేసి కృతకృత్యులగుదురు గాత!

భరతవర్షస్థితికి మూలాధారమైన స్వరాజ్యాందోళనమునందు రాష్ట్రీయసమస్యలు ప్రాంతీయవ్యవహారములు దేశసేవాపరాయణుల లక్ష్యము నాకర్షింపజాలకున్నవి. స్వప్రయోజనపరాయణుల కీసమయము లాభదాయకముగ నున్నను ప్రజాప్రయోజనములకు ప్రయోజనకరము గాకున్నది.

ఆంధ్ర ప్రబోధము

భారతీయప్రబోధముతో నాంధ్రప్రబోధమును సర్వతోముఖమైన వికాసమును జెందుచున్న విధమును దేశపరిస్థితులు విశదము చేయుచున్నవి. శుక్లసంవత్సరము నందు గాంధిమహాత్ము డాంధ్రదేశమునందు సంచారముచేసి యాంధ్రప్రబోధమునకు దోహదంబు నొసంగిన విధమును మహాత్ముని సంచారవిధానము విశదముచేసినది. ఆంధ్రుల భక్త్యుత్సాహములను మహాత్మునిసంచారము సువ్యక్తముచేసినది. నిర్మాణకార్యక్రమమునం దాంధ్రులు చూపుచున్న యుత్సాహము వారి దేశభక్తిని, సేవాపరాయణత్వమును వెల్లడిచేసినవి. అనుకూలపరిస్థితులును, ప్రభుత్వాదరణమును లేకపోయినను స్వయంసహాయమూలమునను ఆంధ్రోద్యమము ఫలవంత మగుచున్నవిధమును దేశవ్యవహారములు విశదముచేయుచున్నవి. ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయ నిర్మాణమునకై ప్రభుత్వమువారు శాసనరూపమునను నిర్ణయించిన 36 లక్షల ధనసహాయ మిరాషలప్రాప్తికి వినియోగపడునని నమ్ముచున్నాము. ఆంధ్రాభ్యుదయమునకు మూలమైన భాషాప్రయుక్తరాష్ట్రనిర్మాణము భారతరాజ్యాంగసంస్కరణములకు సంబంధించియున్నది. రాజ్యాంగసంస్కరణములందు భాషాప్రయుక్తరాష్ట్రముల నిర్మాణమును నాయకులు నిర్ణయించి ఆంధ్రాభ్యుదయమును పోషించెదరుగాత!

ఆంధ్రాభ్యుదయము ప్రభుత్వాధీనసాధ్యము లైన విషయములందు వెనుకబడియున్నను స్వయంసహాయ మూలముననుసాధ్యమైన విషయములందు పురోవృద్ధిని బడయుచున్నది. సంగీతసాహిత్యములు, లలితకళలు, శాస్త్ర పరిశోధనలు, ధర్మకార్యములు వికాసమును పొందుచున్న విధమును సంవత్సరాదిసంచికలోనివ్యాసములు విశదము చేయుచున్నవి. మత సాంఘిక రాజకీయవిషయములందాంధ్రులోకాభినివేశమును భక్త సమాజములు, మత సమాజములు, సాంఘికసంస్థలు, రాజకీయనిర్బంధములు విశదము చేయుచున్నవి. ఆంధ్రమహిళలు విద్యాసంస్థలను నిర్వహించుచున్నారు రాజకీయ మతసాంఘికవిషయములందు పాల్గొనుచు దేశాభ్యుదయమునకు పాటుపడు చున్నారు. యువజను లుద్రేకోత్సాహభరితు లై సకల రంగములందు పురోభివృద్ధిని గోరుచున్నారు. ఆంధ్రరాష్ట్ర కాంగ్రెసుకమిటి స్వస్థలమునందును, పరస్థలములందును ఆంధ్రప్రతిష్ఠను సంవర్ధించుచున్న విధమును కాంగ్రెసు వ్యవహారములు విశదము చేయుచున్నవి.

గాంధిమహాత్ముడు పూర్ణస్వరాజ్యసంపాదనమునకు పూనిన సత్యాగ్రహప్రస్థాన మాంధ్రనాయకులయందును ప్రజలయందును పరమోత్సాహమును గలుగజేయుచున్నది. అన్నిమండలములందును సత్యాగ్రహప్రస్థానమునందు ప్రజలు చూపుచున్న ఉత్సాహ మాంధ్రుల స్వాతంత్ర్యాభిలాషను విశదముచేయుచున్నది. సత్యాగ్రహ ప్రస్థానమును ఏకముఖముననుఏకప్రదేశమునను నడుపవలసినదియును, అనేకముఖములను అనేకప్రదేశములను నడుపవలసినదియును నిర్ణయించుట సాధ్యము గాకున్నది. ఏకముఖమున నడపుట యొకవిధముననను, అనేకముఖముల నడపుట మఱియొకవిధముననను ప్రయోగయోగ్యములుగ గనుపట్టుచున్నవి. ప్రారంభమునం దేకముఖముననుఏక ప్రదేశముననునడుపుటవలన కార్యవిధానము, గమ్యస్థానము, సాధకబాధకములు, భిన్నమండలములవారికి స్వగ్రాహ్యములు కాగలవు. కాలక్రమమున నన్నిమండలములవారును నీమార్గము నవలంబించుటకు సావకాశములు గలుగగలవు. అన్నిప్రాంతములవారును, మండలములవారును శాసనోల్లంఘనమును చేయుట అవసర మైనపుడన్నిమండలములును సత్యాగ్రహమునకు సిద్ధముగ నుండుట అవసరమగుచున్నది. ఆరంభమునందు ఒకరీసత్యాగ్రహదళము నైనను ఏకముఖమున నేకప్రదేశమున నడపుటయును, అనంతరము వివిధప్రాంతములందును, సత్యాగ్రహమును నడపుటయును ప్రయోగయోగ్యముగ గనుపట్టుచున్నది. సత్యాగ్రహప్రస్థానమును ఏకప్రదేశమున నడపినను, అనేకప్రదేశములందు నడపినను, ఆంధ్రనాయకులు భేదాభిప్రాయములను స్వస్థలాభిమానమును విడిచి కలసి పని చేసి గాంధిమహాత్మునిసంకల్పమును స్వరాజ్యాశయమును సఫలమును జేయుట ప్రయోజనకరము. ఆంధ్ర దేశమునందు సత్యాగ్రహప్రస్థానమునకు నాయకుడుగ నియమింపబడిన దేశభక్త కొండ వేంకటప్పయ్యపంతులుగారి నాయకత్వమున సత్యాగ్రహప్రస్థానము దార్ఢ్యరహితముగ దిగ్విజయమును బడయుటకు భగవదనుగ్రహము ప్రజల ఆదరణపోషణమును గలుగుగాక!

రాజకీయావలంబనమును, ఆశ్రయమును లేనిదే ఆంధ్రస్థితి యన్ని రంగములందును నసహ్యముగ నున్నవిధమును దేశవ్యవహారములు విశదము చేయుచున్నవి. చిరకాల సంవర్ధితము లైన ఆంధ్రవ్యక్తిత్వము పోషణలేక కృశించుచున్నది. స్వాతంత్ర్యస్థితిలేనిదేశమునందు సాహిత్యము, కళలుపరిశ్రమలు వికసించుట కవకాశములులేకున్నవి. రాజకీయసంరంభమునందును, నిర్మాణకార్యవిధానమునందును, ఆంధ్రరాష్ట్ర జాతీయోపసంఘము చూపుచున్న యుత్సాహము గాంధిమహాత్మునిప్రశంసలకు పాత్ర మై భావిభాగ్యోదయమునకు శుభసూచకముగ నున్నది. మార్చి 12 వ తేదిని ఏలూరునందు సమావేశమైన ఆంధ్రరాష్ట్ర కాంగ్రెసు కార్యనిర్వాహకవర్గము చేసిన తీర్మానమీవిషయమును విస్పష్టము చేయుచున్నది.

బెజవాడయందు ఫిబ్రవరి 23 వ తేదియందు కూడిన ఆంధ్రరాష్ట్ర కాంగ్రెసు సంఘసభ చేసిన యాక్రిందితీర్మా

సమును, ఏలూరునందు మార్చి 12 వ తేదిని కూడిన కార్య నిర్వాహకసభయును గాంధిమహాత్ముని శాసనోల్లంఘన ప్రస్థానమునందు విశ్వాసమును వ్యక్తముచేసినవి. ఆంధ్ర మహాజనులు గాంధిమహాత్ముని విశ్వాసమును ఆంధ్ర రాష్ట్ర కాంగ్రెసుసంఘవిశ్వాసమును, పూర్ణస్వరాజ్యప్రస్థానమును సాధించుటకు, సఫలముచేయుదు రని నమ్ముచున్నాము.

(ఏ) అఖిలభారత కాంగ్రెసు కార్యనిర్వాహకవర్గమువారు ఈనెల 15 వ తేదిని శాసనోల్లంఘనమును గూర్చి కావించినతీర్మానము నీసభవారు హృదయపూర్వకముగా నామోదించుచు, రాబోవు సంరంభములో మహాత్మగాంధిగారి నాయకత్వమునందు తమకు గల సంపూర్ణవిశ్వాసమును ప్రకటించుచున్నారు.

(బి) కార్యనిర్వాహకసంఘమువారి తీర్మానము నమలు జరుపుటకు వలసిన స్వచ్ఛంద సేవకులను, అహింసావ్రతమును ధర్మవిశ్వాసముగా నమ్మినవారి నాయకత్వము క్రింద పని జేయుటకు శపథము వహించినవారిని, ఆంధ్రరాష్ట్రముయొక్క ఆవశ్యకమునకు చాలినంత మందిని సమకూర్చుట కీసభవారు తీర్మానించుచున్నారు.

(సి) ఈ రాష్ట్రములోని కాంగ్రెసు సభ్యు లందఱును శాసనోల్లంఘనోద్యమమునందు జేరి శాసనోల్లంఘనాదులయెడల సర్వవిధముల సంపూర్ణ సహకారాభిమానములను జూపుచు, ఎంతటి ఆగ్రహోద్రేక సందర్భములలోను సంపూర్ణమైన అహింసావ్రతమునే చేపట్టియుండవలయు నని యీసభవారు తీర్మానించుచున్నారు.

(డి) ఈదేశములో గవర్నమెంటువారితో పూర్తిగానో కొంత వఱకో సంబంధము గల సంస్థలలో జేరియున్నలాయర్లు, ఉపాధ్యాయులు, విద్యార్థులు మున్నగువారందఱును దేశముయొక్క ఆఖరుస్వాతంత్ర్యసమరములో జనసమూహ మందఱితోపాటు చేరవలె నని యీసభవారు గోరుచున్నారు.

(ఇ) ఈతీర్మానములను ప్రయోజనకరముగా నమలుజరుపుటకు కావలసినప్రచారము చేయుట, స్వచ్ఛంద సేవకులను సమకూర్చుట మున్నగు కార్యముల నిర్వర్తించుటకును, ఆంధ్రరాష్ట్రములో శాసనోల్లంఘనసంరంభమును ప్రారంభించి నడిపించుటకు సంపూర్ణాధికారము పొందిన ప్రత్యేకోపసంఘము నొకదానిని నెలకొల్పుటకును ఆం. రా. కా. కార్యనిర్వాహకసంఘమున కీసభవా రిందుమూలముగా అధికార మిచ్చుచున్నారు.

(యఫ్) ఈలోగా జిల్లా కాంగ్రెసు సంఘము లన్నియు తమ తమ స్థానికసందర్భముల కనుగుణముగా ఏయే అనుకూలప్రదేశములందు ఎటువంటి శాసనోల్లంఘనప్రయత్నముల నెంతవఱకు సాగించుటకు వీలుగా నుండునో, అట్టిచోట్ల నెట్టి సానుభూతిసహాయముల కవకాశ మున్నదో ఆయావివరముల నెల్ల ౧౯౩౦ సం॥ మార్చి ౬ వ తేదిలోగా ఆం. రా. కా. సంఘ కార్యస్థానమునకు జేరునట్లు పంపవలె నని యీసభవారు కోరుచున్నారు.

(జి) ఈపైతీర్మానములను వీలైనంత త్వరలో అమలు జరుపుటకుగాను జిల్లా కాంగ్రెసు సంఘము లన్నియు కాంగ్రెసు ప్రచారకుల సమావేశములను తమతమ జిల్లాలలో వెంటనే సమకూర్పవలె నని యీ సభవారు కోరుచున్నారు.

ప్రమోదూత సంవత్సరాది సంచిక

భగవదనుగ్రహమువలనను ప్రమోదూతసంవత్సరారంభమునందు 21 వ సంవత్సరాదిసంచికను ఆంధ్రలోకమునకు సమర్పింప గలిగినందులకు సంతసము గలుగుచున్నది. అనంతమైన కాలచక్రమునందిరువదేండ్ల పరిమాణ మతిస్వల్పమైనను ప్రపంచవ్యవహారములందును, ఆంధ్రదేశవ్యవహారములందును విశేషముగ గన్పట్టుచున్నది. గతించిన 20 ఏండ్లయందును ప్రపంచవ్యవహారములందు గలిగిన మహాపరివర్తనమును సంచికల సింహావలోకనము విశదము చేయుచున్నది. రాజ్యాంగములు, సాంఘికవ్యవస్థలు, ఆర్థికసిద్ధాంతములు, తాఱుమాఱైనవి. ప్రపంచ మంతయును శాంతిని పునర్నిర్మాణమును గోరుచున్నవిధమును నానాజాతిసమితి, ఆయుధనిషేధసభలు, ధర్మసిద్ధాంతములు, స్వాయంనిర్ణయసూత్రములు, విశదము చేయుచున్నను సంగ్రామప్రయత్నములు పూర్వమువలెనే సాగుచున్నవి. సంగ్రామప్రయత్నములను నియమించుటకు మహారాజ్యములు చేయుచున్న ప్రయత్నములు విఫలము లైనవిధమును పంచమహారాజ్యముల సమావేశము విశదము చేసినది. ప్రపంచవ్యాప్తములైన మహాపరివర్తన స్వరూపస్వభావములను సంచికలయందలి వ్యాసములు, చిత్రపటములు, పాటలు, పద్యములు, విశదముచేయుచున్నవి.

విశ్వప్రవృత్తియందు మానవధర్మాభ్యుదయమును నిరూపించుటకు కళాకావ్యములు సాధనములుగ నున్నవి. చిత్రకారులు రూపలేఖనమునను, కావ్యనిర్మాతలుభాషారూపమునను, శాస్త్రజ్ఞులు సిద్ధాంతముల రూపమునను నిరూపించెడు దివ్యవిలాసములు మానవధర్మాభ్యుదయ

మును వెల్లడిచేయుచున్నవి. దేశాభ్యుదయమునకును, ధర్మాభ్యుదయమునకును లలితకళాభ్యుదయము ప్రమాణముగ నున్నది. లలితకళలు శాంత, శివ, సుందరరూప భావములను దైవవిభూతులను ప్రత్యక్షము చేయుచు దుఃఖభూయిష్ఠమైన సంసారప్రవృత్తియందు ఆనందానుభవమునకు సాధన మగుచున్నవి. అజంతాశిల్పములు, బౌద్ధగాథలు, శ్రీకృష్ణవిలాసములు, నటరాజనృత్యములు మానవధర్మాభ్యుదయమునకు లలితకళలు వినియోగపడగల విధమును విశదము చేయుచున్నవి. ఆంధ్రాభ్యుదయమునకు లలితకళలు వినియోగపడుచున్న విధమును సంచికలలోని వ్యాసములు, చిత్రపటములు, ముఖపటము విశదము చేయుచున్నవి.

చిత్రపటములు

మానవజాతుల వ్యక్తిత్వము వారికళలయందును, కావ్యములందును, నిత్యజీవనమునందును గోచరించుచుండును. అజంతాచిత్తరువులు చిత్రకళయందు ఆంధ్ర వ్యక్తిత్వమును నిరూపించు చున్నవి. అజంతాచిత్రములు వ్యక్తముచేసెడి లీలావిలాసములు భావరూపములు వస్త్రాలంకారములు ఆంధ్రహృదయమునకు ప్రియమైన శిల్పవిన్యాసమును విశదముచేయుచున్నవి. అజంతాశైలిని ఆంధ్ర చిత్రలేఖనమునందు మూర్తీభవింపజేయుటకు దామెర్ల రామారావుగారు చేసిన ప్రయత్నములు సార్థక మగుచున్నవి. ప్రమోదూత సంవత్సరాది సంచికయందు ముద్రితములైన త్రివర్ణచిత్రములు రూపలేఖనమందు ఆంధ్రవ్యక్తిత్వమును ప్రతిపాదించుచున్నవి. రామారావుగారు చిత్రించిన రాధావిహారము, శ్రీమతి బుచ్చి కృష్ణమ్మగారి రాణీసంయుక్త సందేశము, శ్రీయుత వేంకటేశ్వరరావుగారి విహారసుందరి, శ్రీమతి సత్యవాణిగారి రాధాకృష్ణులు, ఏ. వి. సుబ్బారావుగారి అచ్చర, గుఱ్ఱం మల్లయ్యగారి బాలుడు-మాంచాల, శిల్పరూపమునందును, భావమునందును, శృంగారవిన్యాసమునందును ఆంధ్రశిల్పశైలికి ప్రమాణముగ నున్నది. సుప్రసిద్ధాంధ్ర పండితులును, కవులును, విమర్శకులును నైన మహోపాధ్యాయ వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగారి మరణ మాంధ్రలోకమున కపారమైన నష్టమును గలుగజేసినది. శాస్త్రిగారి త్రివర్ణచిత్రపటమును, కాంగ్రెసు అధ్యక్షుడు జవాహరిలాలు నెహ్రూగారి త్రివర్ణపటమును ముద్రింపబడినవి.

రూపలేఖనమునందు, ఆంధ్రశైలికిని, వంగమహారాష్ట్ర శైలులకును రూపవిన్యాసమునందును, వర్ణసంయోగమునందును, వస్త్రాలంకార నిర్మాణమునందును, రూపసంభావనయందును గల భేదమును సంచికయందలి చిత్రపటములు విశదము చేయుచున్నవి. ఆంధ్రచిత్రకళ వికాసమును పొందవలసిన యవసరము చిత్రములు విశదము చేయుచున్నను సహజమైన సౌందర్యమును, లావణ్యమును, వ్యక్తిత్వమును గలిగి విలసిల్లుచు విశిష్టమైన ఆంధ్రాభ్యుదయమునకు నిదర్శనములుగ నున్నవి.

ముఖపటము లాహోరుకాంగ్రెసునందు సువ్యక్తమైన యువజనోత్సాహమును నిరూపించుచున్నది. కాంగ్రెసు సభాధ్యక్షుడు, యువజననాయకుడశ్వారూఢుడై శాంతిసమరమును నడుపుచున్న విధమును సూచించుచున్నది. భారతీయ విజ్ఞానసంయోగమునకు చిహ్నములైన హిందూ బౌద్ధదేవాలయములు, మహమ్మదీయుల మసీదు, క్రైస్తవ ప్రార్థనామందిరము, ముఖపటకోణముల నలంకరించుచున్నవి. క్రిందిభాగమునందు యంత్రాలయము పొడగట్టుచున్నను వ్యవసాయపరిశ్రమ ప్రముఖముగ నున్నది. ఆపరిశ్రమకు చిహ్నములైన నాగలి ఎద్దులు బండి కాపుకుటుంబ పరమ కష్టజీవయాత్రకుప్రముఖముగ నున్నవి. ఉపరిభాగమునందు ఖద్దరుపరిశ్రమకు చిహ్నము లైనరాటము, మగ్గము పనిచేయుచున్నవి. ప్రక్కలందు లలితకళలు గృహపరిశ్రమలు ప్రదర్శింపబడినవి. కళాపరిశ్రమాభ్యుదయమునకు స్త్రీలసాహచర్యసంయోగావసరమును ముఖపటము స్ఫురింపజేయుచున్నది. ముఖపటము భారతజాతీయస్వాతంత్ర్యసాధనము లైన సాంఘికసంయోగమును మతసహనమును కళావికాసమును వ్యవసాయపరిశ్రమాభ్యుదయమును స్ఫురింపజేయుచున్నది. శుక్లసంవత్సర ముఖపటమునందు పండిత మోతీలాలు

స్వ్రరూపాగారును, ప్రమోదూతసంవత్సరముఖపటము నందు జవహరిలాలు నెహ్రూగారును ప్రాముఖ్యమును బడయుట వారి దేశాభిమానమును అదృష్టమని వెల్లడి చేయుచున్నది. సుప్రసిద్ధమైన వారి యానందభవనమును, కాంగ్రెసుకు సమర్పించుటయును, వారి ప్రతిష్ఠకు తగి యున్నవి. దేశవ్యవహారములకు సంబంధించిన ఛాయాపట ములు గలవు. లాహోరు కాంగ్రెసు, ఆంధ్రమహాసభలు మొదలయినవానికి సంబంధించిన ఛాయాపటములు, ఇత రాంధ్రప్రముఖుల ఛాయాపటములు, అమరావతి స్తూపచి త్రములు ఈసంచికయందు గలవు.

ప్రమోదూతసంవత్సరాదిసంచిక యందును శుక్ల సంవత్సరాదిసంచికయందువలెనె వ్యాసములు ౧. రాజ కీయము, ౨. సారస్వతము, ౩. నాటకము, ౪. కథలు, ౫. చరిత్ర, ౬. సాంఘికము, ౭. జ్యోతి షము, ౮. సంగీతము, ౯. వైద్యము, ౧౦. వ్యవసాయము, ౧౧. ప్రకీర్ణకము - శీర్షికలందు విభజించి ప్రచురింపబడినవి. రాజకీయములందు జవహరిలాలు నెహ్రూగారి యధ్యక్షోపన్యాసము, లాహోరుకాంగ్రెసు తీర్మానములు గలవు. సారస్వతమునందు సన్నిధానము సూర్యనారాయణశాస్త్రి గారు యతిప్రాసలవిషయమై వ్రాసినవ్యాసమునందు విషయము స్పష్టము చేయక సందిగ్ధముగనే నిలిపివైచిరి. కవిత్వమునకు హృదయము భావమైనపుడు మాటలుప్రతిబంధకమును తొలగించుట వలనను కావ్యములందు రసానందమున కభ్యంతరములు గలుగజాలవు. కథలయందు ఉగాదికానుకలు, చేసిననేరం యేమిలేదు, బాబా నాబాబా, పన్నీరుపువ్వు సంసారము సందు జన్మకులమతాభిమానాతీతమైన పరిశుద్ధప్రేమ ప్రభావమును దేశమునందు పర్యాప్తం బగుచున్న సంఘ పరివర్తనమును చక్కగా విశదముచేయుచున్నవి. రాయ సం వేంకటశివుడు గారును, నితరులును కల్పనకథలను వ్రాయుటయందు జూపుచున్న కళానైపుణ్య మాంధ్ర సాహిత్యాభ్యుదయమును వ్యక్తము చేయుచున్నవి. చరిత్ర శాస్త్ర శీర్షికలయందలి వ్యాసములు పరిశోధన లక్ష్యమును విశదము చేయుచున్నవి. వివిధశీర్షికలయం దును వెలయుచున్న పద్యము లాంధ్రహృదయమునకు సహజమైన భావోద్రేకమును, భావనాశక్తిని, నవో త్సాహమును, కరుణారసమును ద్యోతకము చేయు చున్నవి. ఆంధ్రులకు సహజమైన కల్పనాశక్తిని పద్య ములు వ్యక్తముచేయుచున్నవి. వ్యాసములు ప్రాతవాసన లను వ్యక్తముచేయునటులు నవీనాశయములను వ్యక్తము చేయుటలేదు. స్వాతంత్ర్యజవసత్త్వములు లేనిప్రజలు కైలాసశిఖర సందర్శనమునుగాని పాతాళలోక సందర్శ నమునుగాని చేయజాలరు. ఆంధ్ర హృదయము స్తంభిం చినవిధమును సాహిత్యము కళలు పరిశోధనలు వర్ణనలు విశదము చేయుచున్నవి. ఆంధ్ర హృదయావృతమైన సమ్మోహమును విడిచి ఆత్మశక్తిని సాక్షాత్కారమును జేసికొనవలసిన ప్రవసరమును సాహిత్యకళాస్వరూప ములు విశదము చేయుచున్నవి.

శ్రీప్రమోదూత సంవత్సరాదిసంచిక వెలువడు టకు దోడ్పడిన వ్యాసకర్తలకు చిత్రకారులకు ఇతరసహా యకులకు వందనములను సమర్పించుచున్నాము. మహా సంకల్పమును జేసి పనులను ప్రారంభించుటయును స్వల్ప ఫలమును బడయుటయును ప్రవృత్తిలక్షణము. గుణగ్ర హణపరాయణులు మనోరథములకును కార్యములకును, సిద్ధాంతములకును, నిర్మాణములకును, మాటలకును, చేత లకును గలయంతరమును గమనించి ప్రమోదూతసంచిక యందలిగుణములను గ్రహించెదరుగాత!

శ్రీ ప్రమోదూత సంవత్సరము భరత వర్ష చరిత్రము నందును, ప్రపంచచరిత్రయందును దివ్యపర్వ ముగ పరిణమింపగలదు. లాహోరు కాంగ్రెసు భరత వర్షమునకు పూర్ణస్వరాజ్యము నంగీకరించినది. గాంధి మహాత్ముడు పూర్ణ స్వరాజ్యమును బడయుటకు సత్యా గ్రహ ప్రస్థానమును జేయుచున్నాడు. ఆంధ్ర నాయ కులు సత్యాగ్రహ ప్రస్థానమునకు సన్నాహములను

దేశభక్త వేంకటప్పయ్య పంతులుగారి నాయకత్వమున జేయుచున్నారు. ప్రపంచము శాంతి స్థాపనమునకు పరితపించుచున్నది. దుఃఖాక్రాంత మైన ప్రపంచప్రవృత్తిని సుఖదాయకము చేయుట కాత్మసాక్షాత్కారము శరణ్యముగ నున్నది. గాంధిమహాత్ముడు విషాదయోగపరమైన భరతవర్షము స్వధర్మనిర్వహణము జేసి ఆత్మసాక్షాత్కారమును బడయుటకు సత్యాగ్రహప్రభావమును స్వయముగ విశదముచేయుచు స్వాతంత్ర్యప్రస్థానమును జేయుచున్నాడు. గాంధిమహాత్మునిసత్యాగ్రహప్రస్థానము సంశయాత్ముల హృదయములందు మహాసంచలనమును గలుగజేసినది. నిరంకుశప్రభుత్వము దిగ్భ్రమను జెందినది. శాంతిశాసనసిద్ధాంతములు వికృతరూపమునుదాల్చుచున్నది. మంత్రివర్గము రహస్యాలోచనలను జేయుచున్నది. పటాలములు శిబిరములను సన్నాహముచేయుచున్నవి. భారతప్రజాహృదయ ముత్సాహపరవశ మగుచున్నది. సత్యాగ్రహ సేవాదళములు దేశమునం దంతటను శాంతిసంరంభమునకు సంసిద్ధములగుచున్నవి. భారతహృదయమునందు స్వాతంత్ర్యోత్సాహము వెల్లువలై పొంగి పారుచున్నది. స్వాతంత్ర్యసమరమునం దాబాలగోపాలము సానుభూతిని జూపుచున్నారు. వృద్ధులు యువకులు, స్త్రీలు పురుషులు, పండితులు పామరులు, స్వాతంత్ర్యసమరమునం దుత్సాహమును గలిగియున్నారు. స్వాతంత్ర్యసంరంభమునందు ఆయుధపాణులైన అధికారులకును నిరాయుధులైన శాంతిసైనికులకును సంరంభము తటస్థించుట సహజము. స్వాతంత్ర్యసంరంభమునందు దౌర్జన్యము సామాన్యముగను దౌర్జన్యమునకు మూలమైన ఆయుధధారులవలననె తటస్థించుటయును సహజము. దౌర్జన్యమునకు గారణభూతు లాయుధ ధారులైనను స్వాతంత్ర్యసమరము నారంభించిన సత్యాగ్రహులు నిందార్హులు దండనార్హులు నగుట సహజము. ఇర్విను ప్రభువు గాంధిమహాత్మునకు వ్రాసిన ప్రత్యుత్తరమునందు "శాసనోల్లంఘనమును, శాంతికి అపాయమును, విధిగా కలుగజేయదగుపద్ధతిని మీ రవలంబించుచున్నారు" అని వ్రాయుటయే దీనికి నిదర్శనము, సత్యాగ్రహసాధనమునందు విశ్వాసములేనివారు స్వాతంత్ర్యసంపాదనమునకు బ్రిటీషు ప్రభుత్వపు దయాదాక్షిణ్యములు గాక వేఱొక యోగ్యమైనసాధనమును నిరూపించుట ప్రయోజనకరము. గాంధిమహాత్ము డిట్టినిందను సహించుటకును సంసిద్ధముగనున్న విధమును వారిప్రసంగములు విస్పష్టము చేయుచున్నవి. సత్యాగ్రహులు గమనించవలసిన విషయ మాత్మసాక్షాత్కారము ఆత్మత్యాగముగానిపరనింద,పరపీడనముగాదు. సత్యాగ్రహులకు అహింస, సత్యము, శాంతము, నిగ్రహము, త్యాగము సహజధర్మములు. సత్యాగ్రహ మసిధారావ్రతము. ఆవ్రతాచరణ మారంభమునం దుస్తరమైనను పరిణామమునం దమృతోపమము. దౌర్జన్యసాధన మారంభమునందు సుకరమైనను పరిణామమునందు విషతుల్యము.

శ్లో. యత్తదగ్రే విష మివ పరిణామేఽమృతోపమమ్;
తత్సుఖం సాత్త్వికం ప్రోక్త మాత్మబుద్ధిప్రసాదజమ్.

శ్లో. విషయేంద్రియసంయోగా ద్యత్త దగ్రేఽమృతోపమమ్;
పరిణామే విష మివ తత్సుఖం రాజసం స్మృతమ్.

సత్యాగ్రహమునకు భారతీయ స్వాతంత్ర్యము నిమిత్తమాత్రము! ప్రపంచశాంతి నిత్యప్రయోజనము. సంగ్రామదావానలదగ్ధ మైన ప్రపంచము శాంతిని గోరుచున్నది; పరమేశ్వరుని రౌద్రస్వరూపమును విడిచి సౌమ్యస్వరూపమును సందర్శింప గోరుచున్నది. ప్రవృత్తియందు బీజమున కనురూపమైన ఫలము గలుగుచున్నది. హింసాబీజములు హింసాఫలమును సమకూర్చు చున్నవి. సకల దేశములును అహింసాధర్మము నారాధించుచు స్వాతంత్ర్యమును గలిగియున్నపుడె ఆయుధనియమమును, సంగ్రామ నియమమును, ప్రపంచ శాంతియును సాధ్యములు.

సత్యాగ్రహసాధ్యమైన నవధర్మసంస్థాపనము భారతీయ స్వాతంత్ర్యమునకును, బ్రిటీషు సామ్రాజ్యప్రయోజనములకును,ప్రపంచశాంతికిని, మానవకల్యాణమునకును

సాధనముకాగలదు. ఏతన్మహోదయమునకు సేతునిర్మాణమున కుడుతభక్తిరీతిని సకల జనులును సాయపడుట పరమధర్మము. సామ్రాజ్యాధికారప్రమత్తులు చిరకాలాభ్యస్తమైన హింసాధర్మము నాశ్రయించినను నిరాయుధులును పారతంత్ర్యపాశబద్ధులును నైన భారతీయులు సనాతన మైన అహింసాధర్మము నాశ్రయించి స్వకీయ స్వాతంత్ర్యమును ప్రపంచ శాంతిని సాధించుట పరమధర్మము. సనాతన ధర్మసంస్కారులైన భారతీయులకు అహింసాధర్మారాధనము సుకరము. విజయుడు గీతోపదేశానంతరము మోహమును విడిచి సందేహములను విడనాడి స్వధర్మనిర్వహణమును జేసినవిధమునను భారతీయులు గాంధిమహాత్ముని సత్యాగ్రహప్రస్థానానంతరముననైనను సమ్మోహసంశయములను విసర్జించి సత్యాగ్రహప్రస్థానమునకు బూనుట యవసరము, ధర్మము.

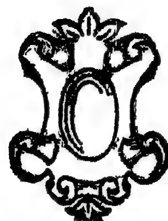
బ్రిటీషురాష్ట్రీయులు స్వదేశసంస్థానములు, హిందువులు మహమ్మదీయులు, పారసీలు సిక్కులు, జైనులు, బౌద్ధులు, ఆర్యసామాజికులు క్రైస్తవులు అధికారులు అనధికారులు నైమిత్తికము లైన స్థలభేదములను, జాతిభేదములను, మతభేదములను దశాభేదములను పరిత్యజించి సత్యాగ్రహవ్రతపరాయణులై నిత్యమైన మాతృదేశారాధకు లై ధన్యవాదములకు పాత్రు లయ్యెదరుగాత !

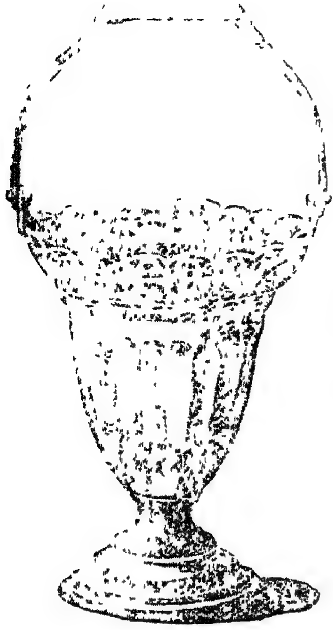
శ్లో. నష్టో మోహ స్స్మృతి ర్లబ్ధా త్వత్ప్రసాదా న్మయాఽచ్యుత!
స్థితోఽస్మి గత సన్దేహః కరిష్యే వచనం తవ.

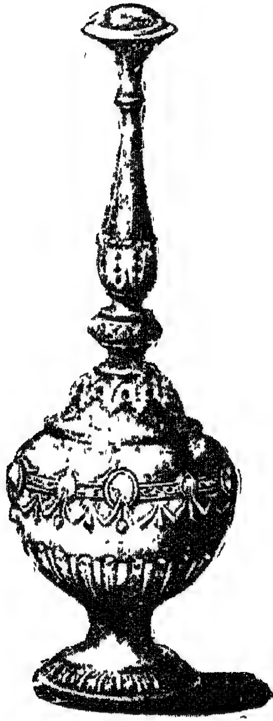
ముప్పదిమూడుకోట్ల భారతీయులయందు స్వల్పసంఖ్యాకు లైనను గాంధిమహాత్మునివలెను ఆత్మబలమును గలిగి సత్యాగ్రహదీక్షాపరాయణులై భారతస్వాతంత్ర్యమును ప్రపంచశాంతిని సాధించుటకు భగవదనుగ్రహము గలుగుగాత ! గీతాంతమునందు సంజయుడు నిర్వచనము చేసిన విజయవిభూతిఫలములను భారతీయులు పడయుదురుగాత !

శ్లో. యత్ర యోగీశ్వరః కృష్ణో యత్ర పార్థో ధనుర్ధరః, తత్ర శ్రీ ర్విజయో భూతి ర్ధ్రువా నీతి ర్మతి ర్మమ.

ఓం శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః.

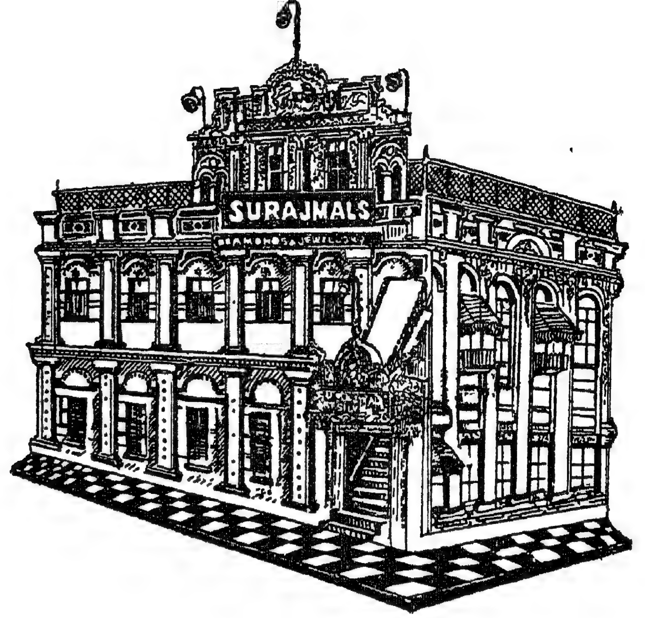

స్థాపితము 1895

నమ్మకమైన వర్తకశాల

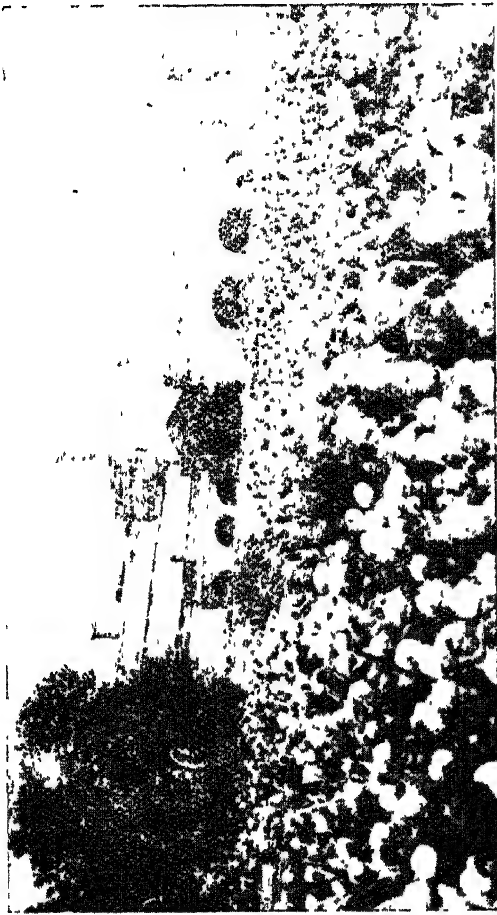
మా వెండి సగిషీ పనులు

మా వెండి సామానులు నాణ్యమందును, ధరల యందును, అందరి యభిరుచులకు తగినవై యున్నవి. వీటియందు చిత్రవిచిత్రములైన నగిషీ చెక్కడి, గొప్ప పనితనము, సరియైన తూకము, చక్కని యాకృతి కలిగి యుండగలవు.

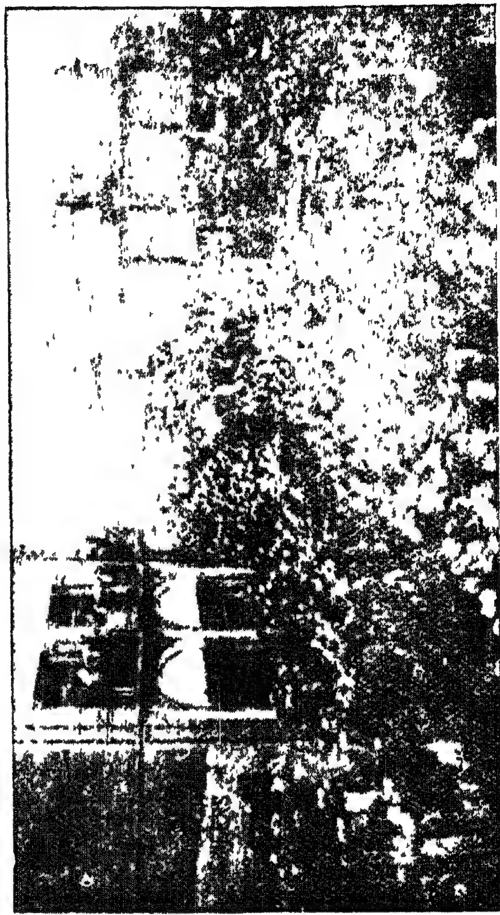
సురాజ్ మల్ లల్లూభాయ్ అండు కో.,

బంగారు, వెండి సగల వర్తకులు.

313, ఎస్ప్లనేడ్, మద్రాసు.

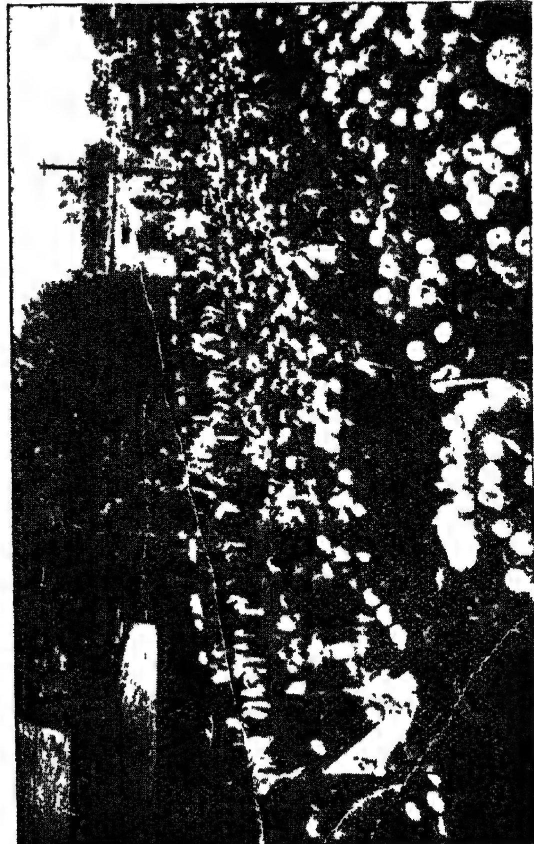
చిత్రము ౧

చిత్రము ౪

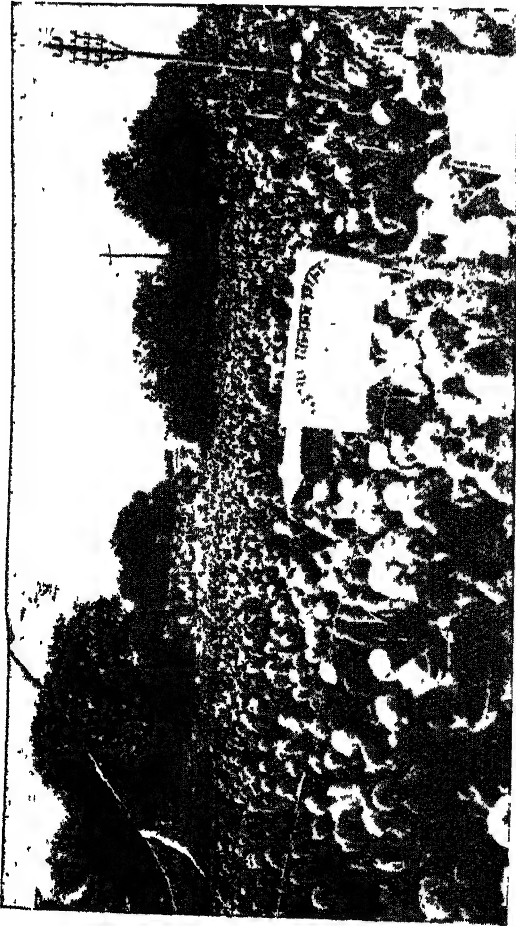

చిత్రము ౨

చిత్రము ౩

౧-౫ చిత్రములు అధ్యక్షుని ఊరేగింపునకు సంబంధించినవి.

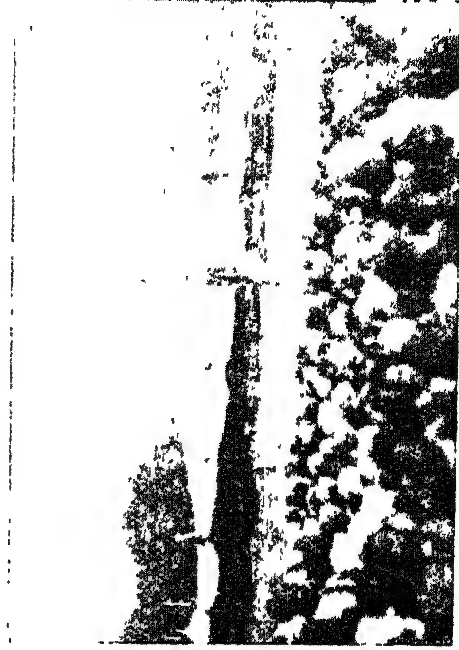
చిత్రము ౫

స్త్రీసేవాదళము ౬

సభాధ్యక్షుడు సర్దార్ సింగు మొదలగునాయకులు ౭

మహాసభామంటపము ౮

జీవామృతము ఆరోగ్యవంతులు, బలిష్ఠులు నగు సత్సంతానమును బడయజేసి సంసారసౌఖ్యము ననుభవింప జేయగల్గు పరమహంస క్రియ.

జీవామృతముపని ఒత్తిడిచే అతిదిక్కాకుపడిన దుర్బలదేహులకు ఉత్సాహమును గలిగించెడు అమృతము.

అపరధన్వంతరి, వైద్యరత్న

పండిత డి. గోపాలాచార్యులవారి

జీవామృతము

భారతభాగ్యమగు ననేక అమూల్య ఓషధులతో తయారు కాబడుచు 1898 వ సం॥న కనిపెట్టబడినది. ఇందు జేరిన ప్రతిఓషధియు మానవశరీరమందలి ప్రతిధాతువునకు అనగా రక్తవృద్ధి, రక్తశుద్ధి, మంచికండపుష్టి, జ్ఞాపకశక్తి, దేహ మనోబలముల పెంపు, వీర్యవృద్ధి, నరముల పటుత్వమును పెంపొందించి జీవితమును సౌఖ్యప్రదముగ, ఆనందమయముగ చేయుటకే సహాయపడునవై యున్నవి. జీవామృతము స్త్రీ పురుషులెల్లరు వయోభేదములేక సర్వకాలముల యందును సేవింపదగిన నిరపాయకరమైన గొప్ప బలవర్ధకౌషధము. ప్రత్యేక కేటలాగుకును, యోగ్యతాపత్ర పట్టికకును వెంటనే వ్రాయుడు. సీసా 1కి 3-4-0. ఎల్ల ఔషధ విక్రేతలయొద్దను దొరకును.

ఆయుర్వేదాశ్రమము

151, గోవిందప్పనాయకవీధి, జి. టి.

తపాలుపెట్టె 287, మదరాసు

జీవామృతము చిరకాలమే దేని దీర్ఘవ్యాధికి గురియై మిక్కిలిగ క్షీణించినవారికి యెప్పటి సంపూర్ణ ఆరోగ్యమును పునః ప్రతిష్ఠింపగల ప్రాణదాత.

జీవామృతము మెదడు నుపయోగించి జీవయాత్ర గడుపవలసినవారికి పెన్నిధి.

ప్రమోదూత

ఉర్రా బాలకృష్ణశాస్త్రి గారు

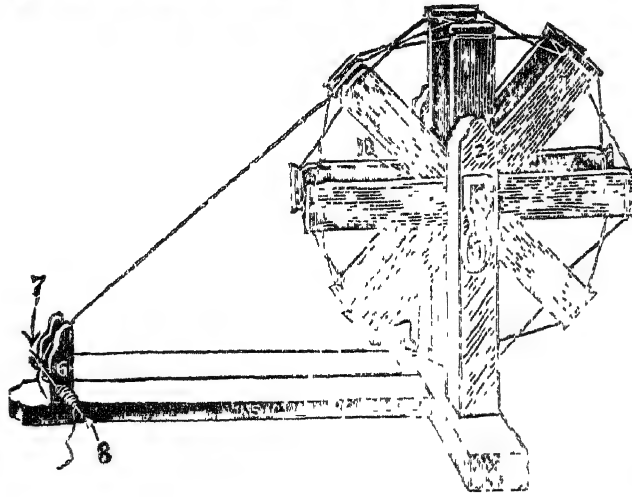
ప్రకృతిశ్రీ హ్యావిలంబిత ప్రాభవంగ
ఒంచుముబసిఁగ సంభార తాశయపుఁ
నంటసి స్తరంగ ప్రవాహంపుమార్గ ప్రవరణి
మందు నడుపుచు నేకాశ్రయముల గూర్చి
కలచి వెనుకొను ననుకూల వాయువులకు
సరిరి తలయూచి మెచ్చి స్వేచ్ఛాభిరతిని
బూని వేగ గమ్యస్థానమునకుఁ జేర్చు
కర్ణధారస్వరూపంబ! తాలుపురుష
మూర్తిఁ గైకొన్న గోవిందమూర్తివైన
యో ప్రమోదూతవర్షంబ! యొసఁగుచుంటి
మివియె వందనశతముల నెల్లఁ గొనుము.

సకల ఫలదప్రకృష్టమాసములు దూత
లగు ప్రవృత్తి త్వదేకాశ్రయంబ యగుట
షష్టివర్ష పరిభ్రమత్ చక్రమందు
స్వప్రధానత్వ మబ్బిన సమయమందు
ప్రభవవిభవానుగతశుక్ల పథమునందు
లోకకల్యాణ సంధాన లోలమగుచు
ధర్మనిర్ణయ కార్యవిధాత వగుచు
వెన్క సుప్రజోత్పత్తికి బీజమగుచు
సుమపరిమళము నించు నాస్యములతోడ
భ్రమర ఝుంకృతి శ్రుతిచేసి మధువులొలుక
శాంతి గానంబు కోకిల స్వరముతోడ
సకల దిక్కాంతలును బాడఁ జదువుచెప్ప
నిప్పుడ "శుభకృ" త్తనుచు మొంజలిడుచు వేగ
ఇదె వసంతుఁడు స్వాగత మిచ్చుచుండె.

ప్రభుతఁ బొందు ప్రమోదూతవర్ష! యింక
ఇప్పుడు నీచక్రవర్తిత్వ ప్రభులశక్తి
గనుము లక్ష్మీసనాథుఁడై కంజగర్భుఁ
డింక సృజించు జగములం దేది యద్దు.

జగము నీచేతి కీల్బొమ్మ సర్వశక్తి
వంతులలో కోష్టరణ మఖిలాంశ విభుత
గల్గ నీకింక శాంతిసంఘటన వృత్తి
నైజమయ్యెను-నవ యుగోన్నతికి శంకు
వడిరి స్థాపించి పాంచజన్యంబు నొత్తి
దూర కాజ్ఞల నిడుము నిర్ధూత భేద
మగుచు నానందపూర్ణమై యఖిలమలరు;
ప్రకృతిలక్ష్మి నిధానమై పరిఢవిల్లు
సర్వవేదాంత సామగస్యము ఘటించు
నైక్యవిజయ ధ్వజంబు చీనాంశుకంబు
విష్ణుపదమందు నాడు వాతావరణము
సర్వజగదనుకూలమై సంఘటిల్ల
చక్రవాళాద్రి మణిమయ సానువులకు
అతను ముద్రాభిముద్రితలైనదివ్య
దంపతులు హారతుల్ పట్టి తాండవింప
సార్థమగుఁ బ్రమోదూత వనుట జగతి.

శ్రీయుత కే. బి. కోటిలింగ దేవర గారు

పరమపురుషుండు

గాంగేయు నిష్కామ కర్మయోగంబును కృష్ణుని ఘనరాజకీయపటిమ
చంద్రమతీనాథు సత్యవచస్స్ఫూర్తి ధర్మజు పరమశాంతిప్రవృత్తి
ప్రహ్లాదు సాత్త్వికాగ్రహశక్తి, జీమూతవాహను నాత్మత్యాగ నిరతబలంబు
శాక్యసింహుని యహింసాపరత్వము శిబిదానము జేసు నాత్మశోధనము భవము
గుహాభగీరథ కార్యనిర్వహణ గుణము-శేక్స్పియు యొక్క వ్యక్తిలో లోకమునకు
సత్క్రియా పూర్వముగ నాత్మశక్తి దెలుప-కర్మచంద్ర మోహనదాస గాంధి నాను
పరమపూరుషుం డుదయించె భరతమాత!

మహిత హిందూ మహాత్మ్యము మతాంబుధియుగ్మ సంధాన కర పయస్వంతి గాంధి
శమదమ నయదయా సత్యాది సుగుణ సుగంధ సంభరిత దిక్పంధి గాంధి
మతరాజకీయ సంగతి ధర్మయుగళ నిర్బంధిత పటుతిలో గ్రంథి గాంధి
అన్య దుర్లభ విశుద్ధాధ్యాత్మిక మహత్త్వ పుంఖస్ఫురద్ద్వ సత్కంధి గాంధి
శీతనగసేతుమధ్యస్థ భూతలమున పోలికయు లేని సార్వభౌముండె గాంధి
యట్టిలోకోత్తర మహాత్ము నాత్మజునిగం బడసితివి నీకుం గొదువ నేమొకో భరతమాతా!
శాంతరసాబ్ధిలో జ్వలితాగ్ని కణరాజి తిగ్మకాంతులు గన్న దీర్ఘదర్శి
రాట్న నిస్వనములో రాష్ట్ర స్వతంత్రతా సుస్వరగానము విన్న దివ్యశ్రోత
బాధానుభవములో ప్రధిత శాశ్వత సౌఖ్య రసమాధురిని గన్న రాజయోగి
ఖద్దరువలువలో కమనీయ కౌశేయ పాండిత్యము మెండుగను కర్మయోగి
కర్మచంద్రమోహన దాసగాంధి దేవుండు మహాత్ముని పరిపూర్ణత్వవసరోజ
వంబుగావించు భాగ్యంబు బడసినార-మమ్మ, సదయకల్మి నాయాత్మవిషహారి!
నవ్వుదువో భువనంబు లనంతములకు పరిహాసగీతులు సేయ జేసినట్లు,
చూచుదువో భవత్సునిశితదృక్కులతో ప్రతివాద పక్షసేన పారిపోవ,
పంకింతువో తల భావనాబలసముత్కంఠ కేసరులు వణక-దిక్కులదరె.
పలుకుదువో ధరాస్థలిగల్గు విజ్ఞాన నిధులెల్ల తలలూచి నిన్ను మెచ్చ
తారకామధ్యమున సుధాధాము డీవి-సకలజాతీయ పకునాయకుల నడుమ
దివ్యదర్శన మిడు నిన్ను దేవిచూచు - భారతీయులు దాస్య భారంబు విడరె
అమలగుణ రత్నకంధి! మహాత్మగాంధి!

ఆంధ్రమాతృనిర్వేదము

కాత్రావులపల్లి రామమూర్తిగారు

ఆంధ్రరాజ్యస్థాపనాచార్యులౌ శాతవాహనోర్వీశుల బాహుబలము
నిజదేశసౌభాగ్య నిర్మాణచతురులౌ చాళుక్యరాజుల సాహసంబు
మాతృదేశార్చనా మహితాత్ములైన కాకతినరేంద్రుల రణకౌశలంబు
అరిరాజవిపిన దావాగ్నులైన విజయనగరభూనాథుల మగతనంబు
బీరుపోని రెడ్డి విభుల విక్రమంబు-పద్మనాయక ప్రభువుల పౌరుషంబు
క్షత్రియనృపవరేణ్యుల శౌర్యపటిమ-కానరాదేమి నేటినాసూనులందు. ?

లేఁడుగా నేఁడు ఢిల్లీపాదుషాకనుల్ గప్పిన మంత్రియుగంధరుండు
కనుపింపఁడయ్యె నేఁ డనుపమస్వాతంత్ర్య ధుర్యుఁడౌ మాధవాచార్యమంత్రి
కలవయ్యెఁగద నేఁ డఖండదిగ్విజయ సంపద తేనికొనఁగు తిమ్మరుసుమంత్రి
అరుదయ్యె నేఁడు మహాలౌకికధురీణుఁ డైన ఘనయశుఁ డక్కన్నమంత్రి
అకట! నాకర్మమేమొ ? ప్రజానురంజకముగ నేర్పుతో రాజ్య చక్రంబుఁద్రిప్పఁ
జాలిన నిపుణుఁడౌ మంత్రి సత్తముండు-కానరాఁడేమి నేఁటినాసూనులందు. ?

ఆంధ్రభాషాప్రియుఁడౌ రాజరాజనరేంద్రుని వంటి భూమీశ్వరుండు
ఆంధ్రకావ్యోద్ధార కాగ్రగణ్యుండైన మనుమసిద్ధినిఁబోలు మనుజవిభుఁడు
ఆంధ్రకవిత్వ తత్వానందుఁడౌ కృష్ణ దేవరాయనినాటి భూవరుండు
ఆంధ్రకవిమహా జనాధారుఁడౌ తిమ్మ జగపతికీడైన సత్ప్రభుండు
వేమభూపాలుని పగిది వేడ్కతోడ-సాళ్వ తిమ్మభూపతిమాడ్కి- సంతసమున
నాంధ్రకవితను బోషించు నట్టిఱేఁడు-కానరాఁడేమి నేఁటి నాసూనులందు.

నన్నయాదిసుకవి నాథులచందాన రచియించిరేల సద్గ్రంథ మొకటి ?
త్యాగరాజాది మహామహుల వితాన నలిపిరే భక్తి ప్రచారమింత ?

నేమనాదిని మును వేదాంతములు బోలి ప్రకటించినారె వైరాగ్యపథము ?
శిక్కా-నాయకాత్ముడి చేసిన తెచ్చిన నరిగిరే వీరవిహారములకు?
నేయుచున్నారె జాతీయ సేవమైన?-పలుకుచున్నారలే మాతృభాషనైన ?
నాయుత్రులకు విజ్ఞాన మేనాఁడుకలుగు?-అకటకట యెంతనిర్భాగ్యనైతినేఁడు !

ఆంధ్రరాష్ట్రముకోన మంగలార్చితిఁగాని యేర్పడలే దది యింతవఱకు
ఆంధ్రగ్రంథాలయోద్యమమూనితిఁ గాని యొకటిగుంబాదుగునులే దింతయైన
స్వదేశీయవస్తువు లాశించితిని గాని నిర్మింపఁబడలేదు నేఁటిదాఁక
జాతీయవిద్యాప్రచార మొంచితిఁ గాని కొనసాగకున్నది ధనములేక
ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయ మవతరించి-గడియ కొక తావునకుఁ గప్పగంతు లిడుచు
దేరె నొకమూల కిఁక నేమి సేయుదాన-తెలియరాదు నాకింకేమి దిక్కు-కలదొ ?.

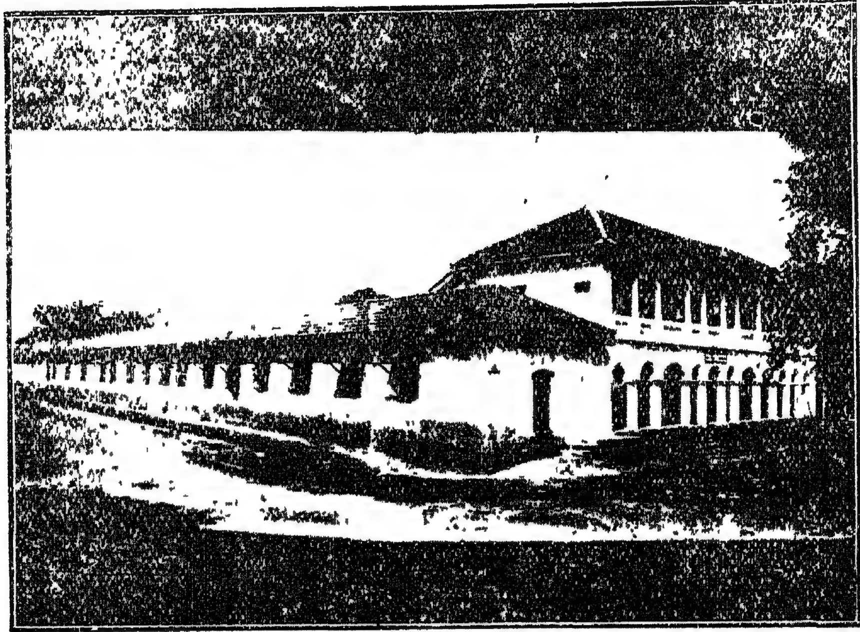
ఊహూర గ్రంథభాండారంబు లవలీల కట్టింపకుందునే ఘనతమీఱ
అమలజాతీయవిద్యాశాలలెల్లెడ నిర్మింపకుందునే కూర్మిచెలఁగ
శ్రీస్వదేశీయపరిశ్రమాగారముల్ నెలకొల్పకుందునే నేర్పుదనర
అతులితభావోన్నతాంధ్రపతాకంబు స్థాపింపకుందునే శాశ్వతముగ
ఆంధ్రవిజ్ఞానవల్లరు లతిముదమున-పెంచి కాపాడకుందునే పేర్మి శోభ
ఎంతవైభవంబు ననుభవింతునో గద-ఆంధ్రరాష్ట్ర మేర్పడుభాగ్య మబ్బెనేని.

కలదు వివిధసస్యఫలవృక్షరాశితో వరలుచుండెడు భూమి వలసినంత
కల వనేకతరుగుల్మలతాదికములచేఁ గడుసొంపుఁగూర్చెడు కాననములు
కలవు నానారత్నజనకసంపన్నమై వరలుచుండెడు మేటిపర్వతములు
కలవు వినిర్మల జలపూరితంబులై ముదముఁగొల్పెడు మహాపుణ్యనదులు
గోగణము పచ్చికబయళ్లుఁ గోరినన్ని-యున్న విట్టిభాగ్యంబు లింకెన్నొ గలవు
కాని ప్రత్యేకరాష్ట్రంబు లేనినాఁడు-కలదె నాకీ మహాభాగ్యముల సుఖంబు !.

పెద్దాపురము శిల్కులు

శ్రీ లక్ష్మీ శిల్కు మ్యానుఫ్యాక్చరింగు వర్క్సు,

పెద్దాపురం.

VIEW OF THE FACTORY.

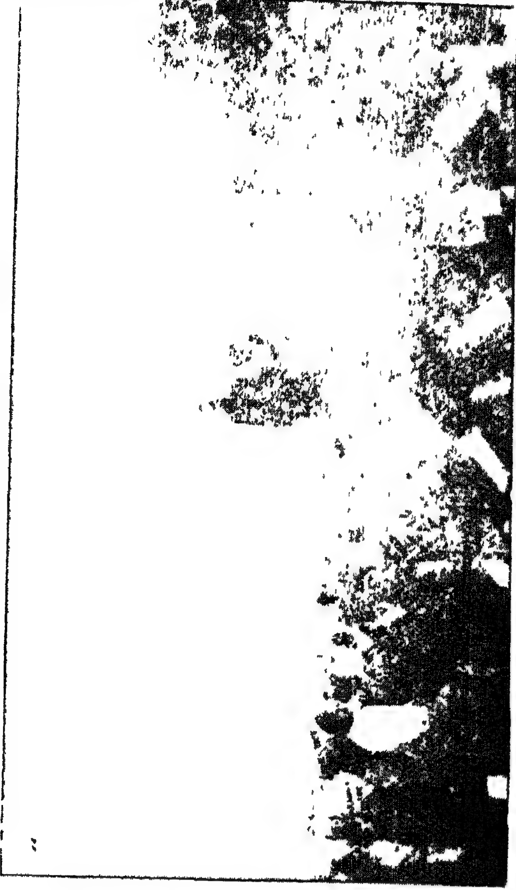
1. మేము 1913 సం॥ మొదలు శిల్కు క్లాత్సుచేయుచున్నాము. ప్రపంచములో మనుష
శిల్కు సంబంధమైనవి యేవేవికావలెనో అవన్నియు మేము మా ఫ్యాక్టరీలో బహునిపుణత్వో
ముగా తయారుచేసి మిక్కిలి చౌకధరలకు విక్రయించుచున్నాము. కావున దయతో మీకు కా
శిల్కు క్లాత్సు (పట్టుబట్టలు వగైరాల) కు ఆర్డరు పంపగోరుచున్నాము. మీకు (Samples) స్యాం
కావలసినచో మీ అడ్రస్సుతో వివరముగా వ్రాసి పంపగోరుచున్నాము.

2. మహారాజులకు, జమీన్‌దారులకు, ధనవంతులకు కావలసిన విలువగల బట్టలుగూడా
ఆర్డరియిచ్చిన స్వల్పకాలములోనే తయారుచేయించి యివ్వగలము.

మా బట్టలు ప్రతిమార్కెట్టులోను వర్తకులవద్ద దొరుకును. యిటీవల కొందరు వ
నాణ్యముకాని బట్టలు తయారుచేసి మాబట్టలే అని ప్రజలను మోసపుచ్చుచున్నారు. అట్టి మోసము
చుటకు మాపేరుతోవున్న ట్రేడ్ మార్కు మాతాలూకు ప్రతిబట్టయందు వుండును గాన మా బట్ట
మాపేరువున్నదిమాత్రమే మాది అని గ్రహించవలెను.

Tel. Address:-
SILK GOODS
PEDDAPURAM

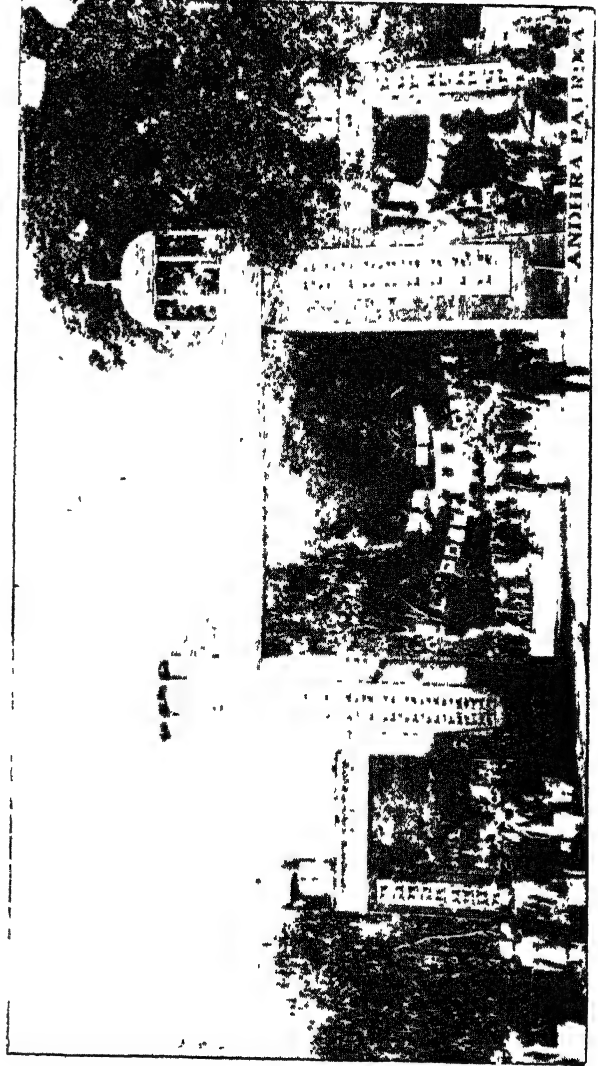
ముప్పన సోమరాజు & వీ ర్రాజు, ప్రొప్రయిటర్లు
శ్రీలక్ష్మీ శిల్కుఫ్యాక్టరీ, పెద్దా

జాతీయపతాకారోహణము ౧౦

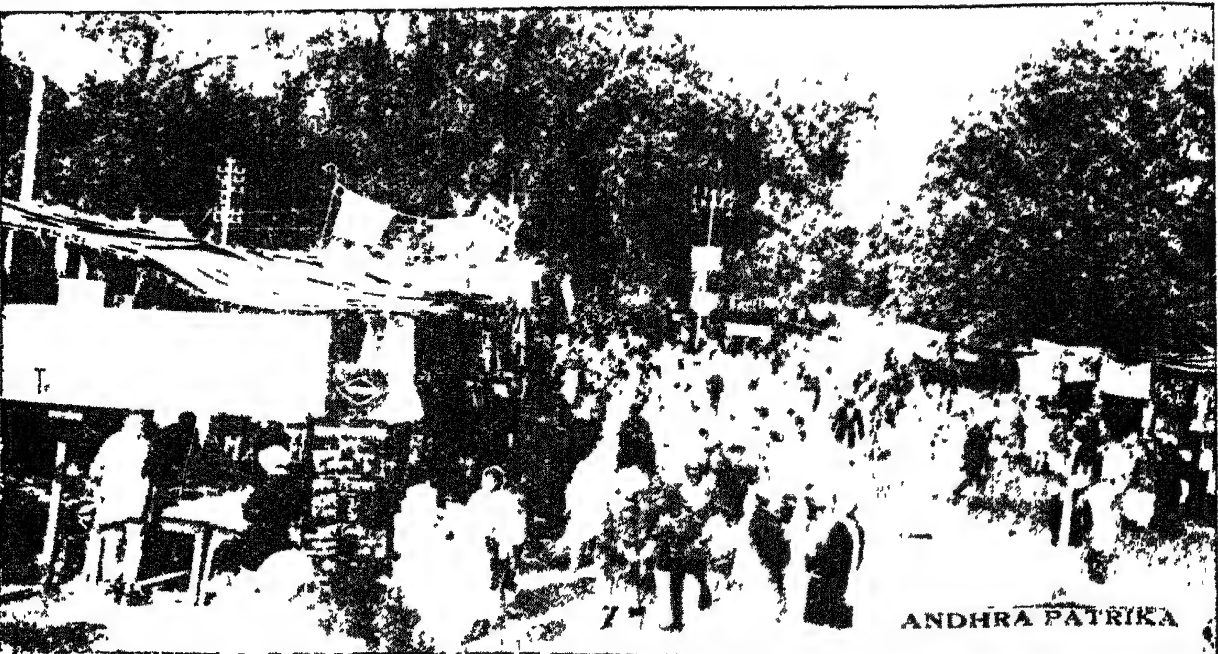
జాతీయపతాకారోహణము ౯

లజపతిరాయనగర సింహద్వారము ౧౧

చిత్రము ౧౨

చిత్రము ౧౩

లజపతిరాయి నగరములోని దృశ్యములు

దినమంతయు పనిచేసి అకాలభోజనము జీర్ణముగాక చక్కని నిద్ర పోవలచి, నిద్రరాక, దుస్స్వప్నములు, రాత్రియంతయు కష్టాలోచనలు, కుక్కల అఱపులు, రోదనస్వరములు, తదుపరి మత్తు, తెల్లవాఱు సమయము లేచిన వెంటనే దౌర్బల్యము.

ఇట్టి సమయమందే అశక్తిని పోగొట్టగలిగిన

ప్రొఫెసర్ జేమ్సు

ఎలెక్ట్రో టానిక్ ముత్యములు (రిజిష్టర్డు)

తెల్లవాఱిన వెంటనే నిస్సత్తువ గలిగి ప్రాతఃకాలమున మామూలు పనులకు వెడలలేక యుండగలవు దీని కంతకును కారణము క్రిందటి రాత్రినుండి మెదడునకు విశ్రాంతి లేక పోవుటయే. ఇట్టి ఉదయములందు తగిన యౌషధము ప్రొఫెసర్ జేమ్సు ఎలెక్ట్రో టానిక్ ముత్యములై యున్నవి.

ఇట్టి దినములందే దీనియొక్క యద్భుతమగు గుణము కనబడగలదు. అప్పుడు ఈ సీసాను వెంటనుంచుకొనవలసిన యగత్యము తెలియగలదు.

ఇది నరములకు నూతనశక్తినిచ్చి, సరిగా పనిచేయునట్లు చేసి, జీర్ణశక్తిని అభివృద్ధిపఱచి, రాత్రులందు నిద్రపట్టునట్లు చేసి, ప్రాతఃకాలమున పూర్తివికాసము చెందునటు లుండగలదు.

వెలలు

40 ముత్యములుగల బుడ్డి 1	రు 2 0 0	వి. పి. ఖర్చులు ప్రత్యేకం	0 6 0
40 ,, బుడ్లు 3	రు 5 8 0	,,	0 8 0
25 ,, బుడ్డి 1	రు 1 4 0	,,	0 6 0
25 ,, బుడ్లు 3	రు 3 8 0	,,	0 6 0

శాంపిలు సీసా 2 దినములకు సరిపోవునది 4 అణాల పోస్టు చీట్లు పంపిన, బడయగలరు.

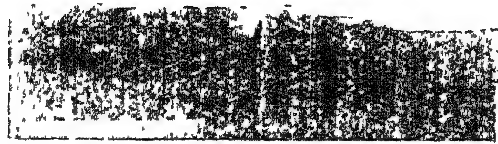
నేడే ఉపయోగింపుడు

సోల్ ఏజంట్లు :—

ఆంగ్లోయిండియన్ డ్రగ్ అండ్ కెమికల్ కంపెని

285, మార్కెటు పోస్టుబాక్సు 2082, బొంబాయి 2.

మధుర ఏజెంట్లు:—ఎమ్. ఖాదర్ సాహెబ్ అండ్ సన్సు, తూర్పు చిత్రాయి వీధి.

జతీంద్రస్మృతి

వేంకట [illegible] కవులు

రహి స్వతంత్రతను [illegible]
రోషా[illegible] [illegible] నావు
పతిత రాజకీయ బంధితులకు శ్రేయము గోరి
నిరశనవ్రతమూని నెగడినావు
మహిత స్వారాజ్య నిర్మాణమ్మునకు నీ శ
రీరమ్ము బలిగ నర్పించినావు
భారత భ్రాతల భావి భాగ్యమునకై
కడకు ప్రాణము ధారవిడచినావు
బళిర! భారతమాతృగర్భాబ్ధి భూత
శుక్తి ముక్తాఫలమ్మవెసూ జతీంద్ర!
మేలు! భవదీయకీర్తి కాంతాలలామ
నృత్యమొనరింపదే! అహర్నిశలు దిశల.

గీతి

కవికొండల వేంకటరావు గారు

[illegible]

[illegible]

౧

[illegible]

[illegible]

౨

[illegible]

[illegible]

౩

[illegible]

[illegible]

౪

[illegible]

[illegible]

బాపాలాల్ అండు కంపెని, మద్రాసు.

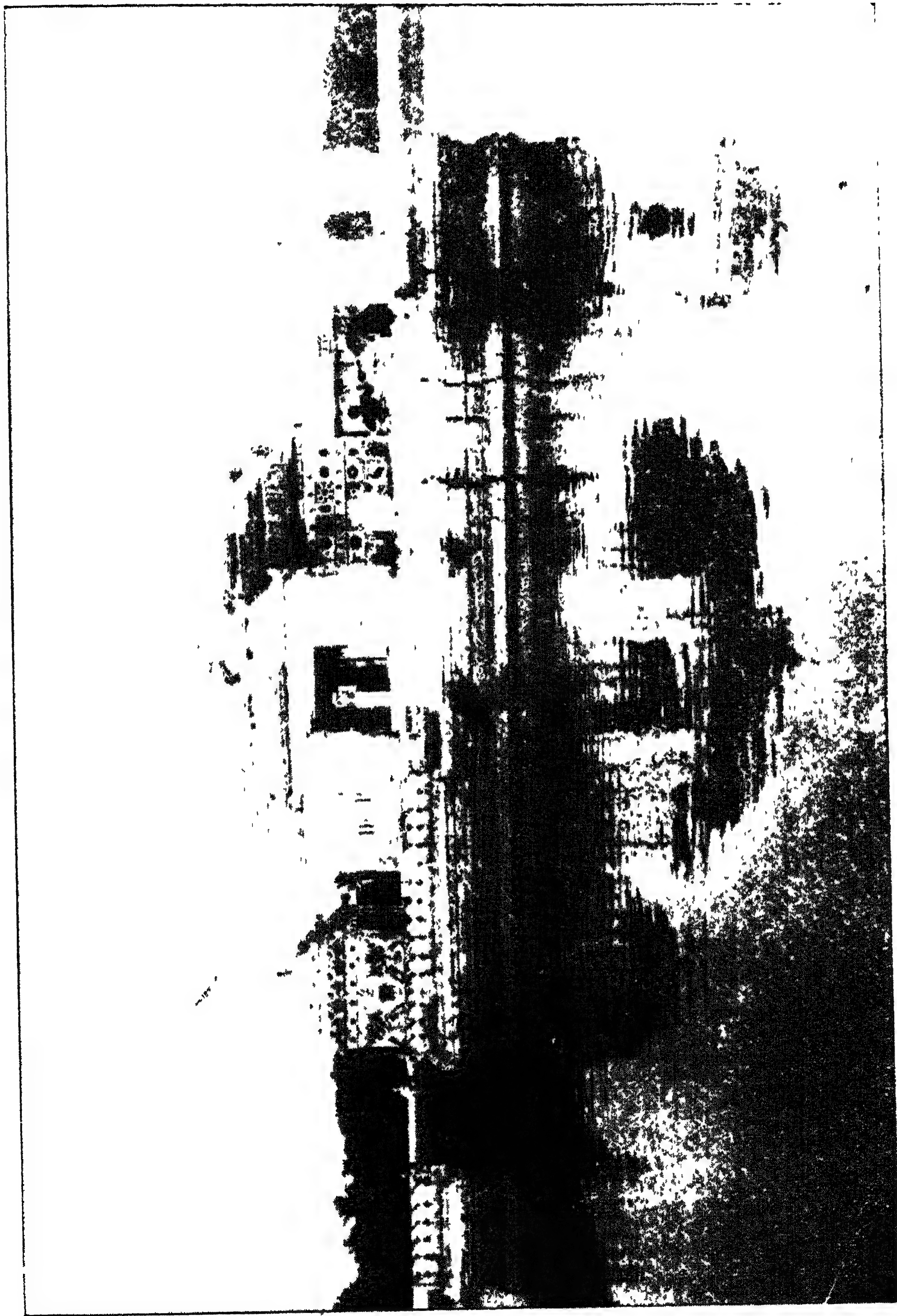

వజ్రాలవర్తకులగు బాపాలాల్ కంపెనీవారి విశాలమైన వ్యాపారభవనము

మద్రాసులో, చైనాబజారురోడ్డున 216 నెం. మా భవనమందు వ్యాపారము చేయుచున్న బాపాలాల్ కంపెనీవారు తమవజ్రములను సరాసరి ఆంటువర్పు, ఆంస్టర్డము నగరములనుండియే తెప్పించుచున్నారు.

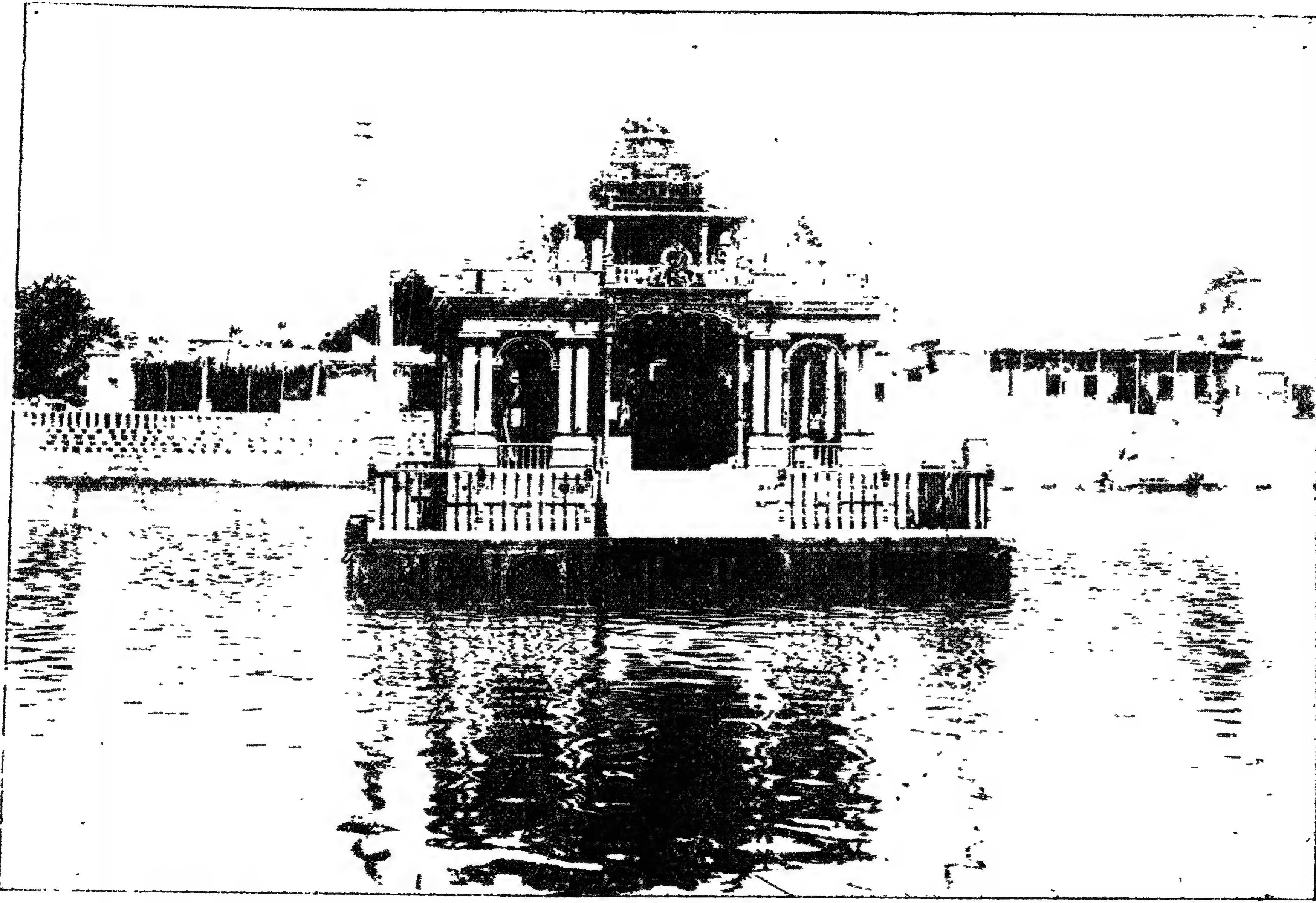
వెలకు తగిన ఆభరణములనే ప్రశస్తముగా సప్లయిచేయుటయందు బాపాలాల్ కంపెనీవారు గతించిన ప్రఖ్యాతిని కాపాడుకొనుచు వ్యాపారము చేయుటయే బాపాలాల్ కంపెనీవారి మహిమై యున్నది.

మంచిసరుకు సమృద్ధిగా సప్లయిచేయుటయే ప్రథమకర్తవ్యము. లాభము లాగుట రెండవవిషయము. ఈకంపెనీ వ్యాపారముయొక్క మూలసిద్ధాంత మిదియే. ఈ కంపెనీ యజమానులే స్వయముగా శ్రద్ధవహించి ఖాతాదారుల కోరికలను గౌరవించి మర్యాదగా వ్యాపారము చేయుటవల్లనే యీ కంపెనీ వృద్ధిలోనికి వచ్చినది. అత్యంత నవీనసాధనములతో యీకంపెనీవారు తమస్వంతకార్ఖానాలోనే నుంచి నవరను బంగారముతోను, శుద్ధమైన వెండితోను ఆభరణములను తయారుచేయుచున్నారు. వెండిగాని, బంగారుగాని నాణ్యమైనదిగా లేనియెడల సొమ్ము వాపసు యివ్వబడును. బాపాలాల్ కంపెనీవారు ఈరాజధానిలోను, యీ దేశములోను ప్రఖ్యాతిగడించుటయేగాక అమెరికా దేశములోకూడ ప్రఖ్యాతివహించినారు. సరసమైన ధరలకును, వ్యాపారసామర్థ్యమునకును ఖాతాదారులగు రాజాలు, జమీందారులు, ప్రభుత్వాధికారులు పెద్ద వర్తకశ్రేష్ఠులు మమ్ములను ప్రశంసించియున్నారు. వీరి వ్యాపారభవనమునకు వచ్చి చూచినయెడల మీకు అన్నియు తృప్తికరముగా బోధపడును.

౧. హ్రారి-మహాతటాకము

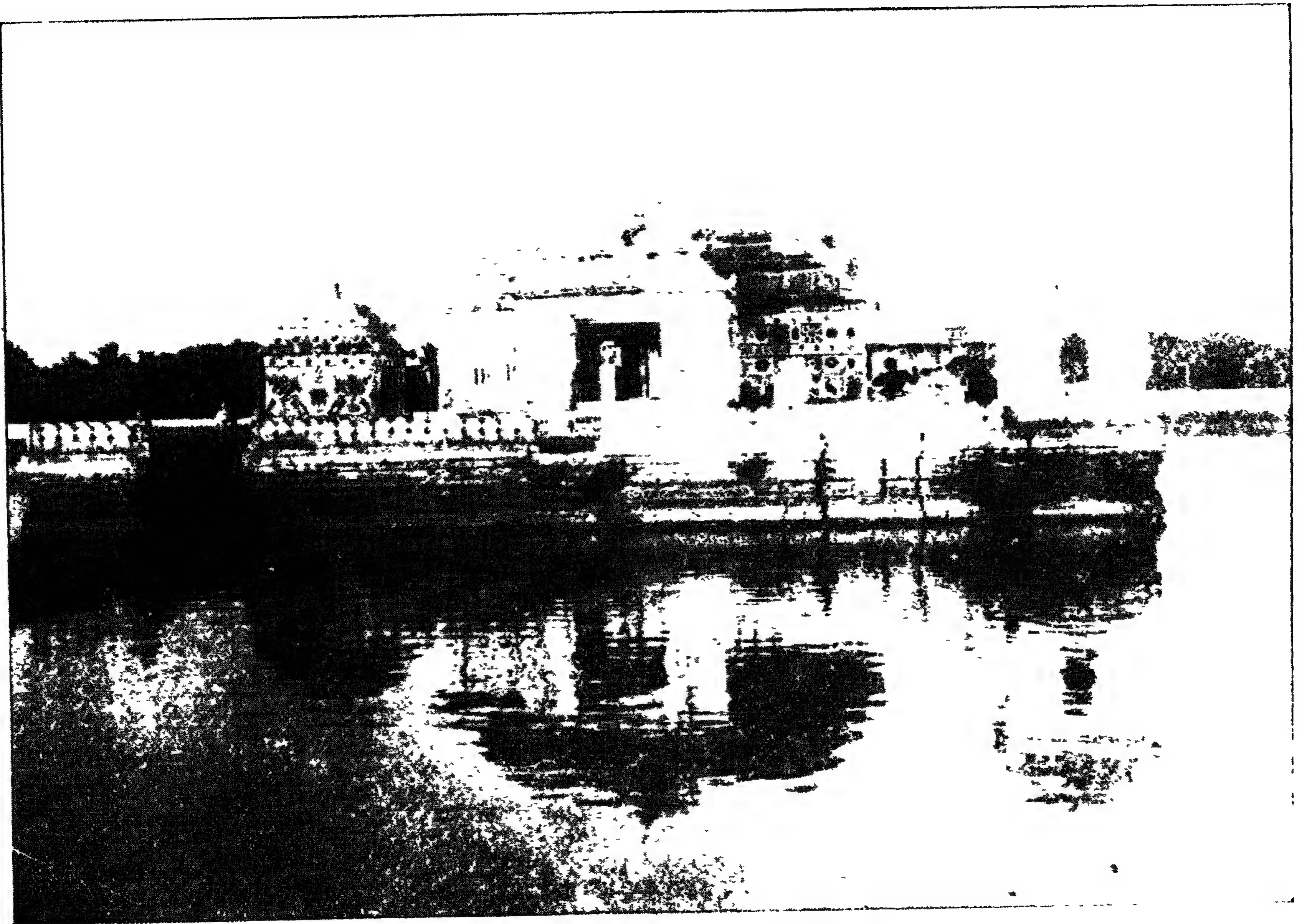
శ్రీ యం. ఇ. రంగస్వామయ్యంగారు.

౧. "తెప్పలు" తిరుపతి

శ్రీ యం. కె. రంగస్వామయ్యంగారు.

ఆకస్మిక ఛాయాచిత్రములు

౧. పూరి-మహాతటాకము

శ్రీ యం. కె. రంగస్వామయ్యంగారు.

ఆరోగ్యపంచాంగము

డాక్టరు ఆచంట లక్ష్మీపతి (బి. ఎ., యం. బి. సి. యం., భిషగ్రత్న) గారిచే రచియింపబడినది.

ఓం పుణ్యాహమ్ దీర్ఘమాయురస్తు

ఓం. శుభదినమగు నీ సంవత్సరాదిదినము పుణ్యదిన మగుగాక. సమస్తభూతములును దీర్ఘాయువును బొందియుండుగాక !

శాంతిరస్తు, పుష్టిరస్తు, తుష్టిరస్తు, వృద్ధిరస్తు, అవిఘ్నమస్తు, ఆయుష్యమస్తు, ఆరోగ్యమస్తు.

ఎల్లదిక్కులను శాంతి, సంతోషము, పుష్టి, వృద్ధి, జయము, ఆరోగ్యము, దీర్ఘాయుస్సు వర్ధిలుగాక.

డాక్టరు ఆచంట లక్ష్మీపతిగారు, బి.ఏ.,యం.బి.సి.యం., భిషగ్రత్న.

ఆరోగ్య ప్రచారము

హిందూదేశమునందు ఆరోగ్యాభివృద్ధికై ప్రచార మనేక విధముల జేయబడినట్లు తెలియగలదు. ఒకవైపున ధర్మశాస్త్రవేత్తలు ధర్మాధర్మ పరిపాలనమని చెప్పి ఆరోగ్యసూత్రములను శాసించి ప్రవర్తింపజేయుచు వచ్చిరి. మరియొకవైపున వైదికులు కర్మకాండమను పేరుతో వ్రతాదులు కల్పించి వానిమూలమున ఆరోగ్యవిధులను ప్రజలు నిత్యం త్రికాలములయందు అవలంబించునట్లు చేసిరి. విద్యాపీఠములందు గురువులు తమ శిష్యులకు లక్ష్యలక్షణయుక్తముగా ఇతర శాస్త్రములతోపాటు ఆరోగ్యసూత్రములను బోధించుచును ఆచరించుచునువచ్చిరి. నగరాధ్యక్షుల ద్వారా, పంచాయతుల ద్వారా ప్రజలు ధర్మ ప్రవర్తనముగలవారైయుండునట్లు రాజులు పరిపాలించుచువచ్చిరి. అధర్మపరులకు తీవ్రమైన దండనలు విధింపబడుచున్నట్లు అర్థశాస్త్రమునందు చూడగలము. దేశములో వ్యాధులుత్పన్నములైనప్పుడు రాజు నిందితుడుగా నెంచబడుచుండెను. 'తస్య మూల మధర్మం, అధర్మేణ ప్రజాం వర్తయంతి, తస్మాద్ధ్వంసంతే జనపదాః' వ్యాధికి మూలకారణ మధర్మ ప్రవర్తనము. ప్రజలు అధర్మమార్గముల సంచరించుచున్నప్పుడు రాజు ఉపేక్షచేయుటచే దేశమునందు వ్యాధులు ప్రబలునని చరకుడు స్పష్టముగా వ్రాసియున్నాడు. వైద్యశాస్త్రజ్ఞులు రచించిన సూత్రములు అన్నిశాఖలలోనుండు ఉద్యోగులును శిరసావహించి ప్రజాహితార్థమై వారివారి యథాశక్తిని దేశమునందు ఆరోగ్యమును కాపాడుచుండిరి.

ధర్మార్థకామములకు ఆరోగ్యము ప్రధానము

ధర్మార్థకామములు త్రివర్గమందురు. ధర్మమనగా ఋజుమార్గ ప్రవర్తనము. ధర్మము, అధర్మము అనునవి దేశకాలములనుబట్టి మారుచుండును.

ప్రత్యేకవ్యక్తులకు ధర్మ పరిపాలన ఎట్లు ఆవశ్యకమో సంఘములకు గూడ అట్లు అవసరమే. ధర్మప్రవర్తనము లేనిచో సంఘము బలహీనమగును. పెద్ద చేపలు చిన్నచేపలను తినివేసినట్లు బలవంతుడగువాడు బలహీనుని మ్రింగివేయును. తిమి తిమింగిల న్యాయము ప్రకారము స్వోదరపోషణార్థమై తిమింగిలమునకు స్వజాతిహత్యధర్మమే యగును.

అర్థమనగా శక్తి. విద్యావంతునకు జ్ఞానమే యర్థము. సేనాధిపతికి మందుగుండు సామానులు, రథగజతురగపదాతులు అర్థము. ధనముయొక్క బలము అధనముకు వివేకముతో నుపయోగించు శక్తిని బట్టియుండును.

కామమనగా సుఖమును కోరుట, లేక ఇంద్రియములకు తృప్తి చేయుట. సుఖానుభవమునకు ధర్మార్థములు చెడకుండుట ఆవశ్యకము. ధర్మార్థములు చెడినచో తుదకు సుఖము దక్కదు.

సుఖమనునది మానసికము. మనస్సునందు సుఖములేనిది అంతఃపురమున నున్నదియు, కారాగ్రహమున నున్నదియు సమానమే.

అర్థహీనుడగువాడు కామము ననుభవించుట దుఃఖసాధ్యము. ధర్మమును ప్రవర్తింపజేయుటయు కష్టమే. కాబట్టి ఏ కాలమునందు గూడ అర్థమే ప్రధానమని అర్థశాస్త్రజ్ఞులు చెప్పుదురు.

కాని స్వార్థమునిమిత్తమై ధర్మముతప్పి స్వజాతిని చెరిచి లోకకంటకుడైనవాడు తుదకు తన అర్థకామములే చెరుచుకొనును. కావున తన సౌఖ్యమునకైనను ధర్మప్రవర్తనము అత్యావసర మని ధర్మశాస్త్రజ్ఞులు చెప్పుదురు.

తనయొక్క అర్థమును, కామమును చెరుపుకొనకుండ ధర్మమును ప్రవర్తింపజేయవలయును. మరియు ధర్మము చెడకుండ అర్థకామములయందు ప్రవర్తింపవలయును.

ఇట్టి ధర్మార్థ సుఖములను సాధించుటకు ఆరోగ్యమత్యావసరము, అందుచే ఆరోగ్యమును పరిపాలించు విధులను ప్రతివాడును తెలిసికొనవలెను.

అథ సంవత్సర ఫలాని

మానవుల శరీరారోగ్యము దేశకాల పరిస్థితులను బట్టి వృద్ధిక్షయముల జెందుచుండును. అందుచే ఆయాదేశములయందు స్వానుభవము ననుసరించి ఆరోగ్యవిధులను ప్రాచీనులు నిర్ణయించియున్నారు. హిందూదేశమున తెల్లవారుజామునసే లేచి చల్లని సమయమునందు తమతమ పనులను నెరవేర్చుకొనుటవలన శరీరమునకు విస్తారము శ్రమ గలుగకుండ ఆరోగ్యమభివృద్ధి జెందును. "బ్రాహ్మేముహూర్తే ఉత్తిష్ఠేత్ స్వస్థోరక్షార్థ మాయుషః" అను నీ సూత్రము మన భారతీయులకు ఎంత యుత్తమమయినదైనను అన్నిదేశములవారికిని సమముగ వర్తించునని చెప్ప వీలులేదు. లండనులో నివసించు ప్రజలు ఉష్ణకాలమునసే థేమ్సునదిలో స్నానముచేయరు. మనదేశముననో ప్రవాహోదకమున ప్రాతఃస్నానము ఆరోగ్యవర్ధకము. ఇట్లు దేశముయొక్క శీతోష్ణస్థితిని బట్టియు, ఋతుభేదములను బట్టియు సదాచారములు మార్పుజెందుచుండును. అందుచే నీయారోగ్య సూత్రములను దేశకాల పరిస్థితుల ననుసరించి లోకోపకారార్థమై పెద్దలు రచించి గ్రంథస్థము చేసియున్నారు. ప్రస్తుతకాలమున పాశ్చాత్యవ్యామోహముచే పైసీమలనుండి వచ్చినదంతయు శ్రేష్ఠమని నవనాగరకులు దంతధావనముకూడా మానుకొని అనారోగ్యమునకు పాల్పడుచున్నారు. దీర్ఘజీవితము వాంఛించువారు ఆయుర్వేదాను సారముగ రచింపబడిన సూత్రములను సంవత్సరము పొడుగునను శ్రద్ధతో నాచరించి సంపూర్ణ సర్వసుఖములను బడయుదురుగాక.

౧. 'బ్రాహ్మే ముహూర్తే ఉత్తిష్ఠేత్
స్వస్థో రక్షార్థమాయుషః॥'

వా. సూ

౨. 'నవేగాన్ ధారయేత్ ధీమాన్'

వ. సు

౩. 'ఏకైకం ఘర్షయేత్ దంతమ్'

సు. చి.

౪. 'అత్యంత మలినః కాయః నవఛిద్ర సమన్వితః।
స్రవత్యేవదివారాత్రౌ ప్రాతఃస్నానేన శుద్ధ్యతి॥'

వా. సూ

౫. 'అభ్యంగ మాచరేత్ నిత్యం సజరాశ్రమ వా
దృష్టిప్రసాదపుష్ట్యాయుఃస్వప్నసుత్వక్త్వదార్ఢ్య

వా. సూ

౬. 'శిరఃశ్రవణపాదేషు తం విశేషేణ శీలయేత్॥'

వా. సూ.

౭. 'ఉద్వర్తనం కఫహరం మేదసః ప్రవిలాపనమ్।
స్థిరీకరణమంగానాం, త్వక్ప్రసాదకరంపరమ్॥'

వా. సూ.

౮. 'శరీరచేష్టా యాచేష్టా స్థైర్యార్థా బలవర్ధనీ। దేవ
యామ సంఖ్యాతా మాత్రయా తాం సమాచ

వా. సు.

౯. 'శరీరోపచయః కాంతిః గాత్రాణాం సువిభక్తత
దీప్తాగ్నిత్వ మనాలస్యం స్థిరత్వం లాఘవ మృజా।
శ్రమ క్లమపిపాసోష్ణ శీతాదీనాం సహిష్ణుతా।
ఆరోగ్యం చాపి పరం వ్యాయామా దుపజాయ

౧౦. 'వయోరూపగుణైర్హీన మపికుర్యాత్ సుదర్శన

౧౧. 'వ్యాయామం కుర్వతో నిత్యం విరుద్ధమపి భోజ
విదగ్ధ మవిదగ్ధంవా నిర్దోషం పరిపచ్యతే॥'

౧౨. 'వ్యాధయో నోపసర్పంతి సింహం క్షుద్రమృగాః

౧౩. 'నచాస్తి సదృశంతేన కించిత్ స్థౌల్యాపకర్షణమ్

౧౪. 'నచ వ్యాయామినం మర్త్యం
అర్దయంతి అరయో భయాత్॥'

౧౫. 'నచైనం సహసాక్రమ్య జరా సమధిరోహతి॥'

౧౬. 'వయోబల శరీరాణి దేశకాలాశనానిచ। సమీక్ష్య
కుర్యాత్ వ్యాయామం అన్యథారోగమాప్నుయాత్॥'

సు. చి. అ. 24.

౧౭. 'దీపనం వృష్య మాయుష్యం స్నానమూర్జాబలప్రద
మ్।కండూమల శ్రమస్వేద తంద్రాతృడ్దాహపాప్మజిత్॥'

వా. సూ. అ. 2.

౧౮. 'ఉత్తమంతు నదీస్నానం
తటాకే మధ్యమం స్మృతమ్।
కూపే స్నానంతు సామాన్యం
భాండస్నానం వృథాభవేత్॥

(స్మృతిముక్తాఫలము)

౧౯. ద్వౌ కాలా ఉపస్పృశేత్॥'

చ. సూ.

౨౦. 'యామమధ్యే నభోక్తవ్యం యామయుగ్మంనలంఘ
యేత్। యామమధ్యే రసోత్పత్తిః యామయుగ్మాద్బ
లక్షయః॥'

యో. ర. 226 శ్లో.

౨౧. 'నజాతు భుక్తవాన్ ఖాదేత్
మాత్రాం ఖాదేత్ బుభుక్షితః॥'

చ. సూ. అ. 8.

౨౨. 'ఆహారస్య పరం ధామ శుక్రం తద్రక్ష్య మాత్మనః।
క్షయో యస్య బహూన్ రోగాన్ మరణంచ ప్రయ
చ్ఛతి॥'

చ. ని. అ. 6.

౨౩. 'ఏకః శయీత సర్వత్ర నరేతః స్కందయేత్ క్వచిత్॥'

౨౪. 'మాత్రాస్వస్రా దుహిత్రావా నవివిక్తాసనోభవేత్।
బలవాన్ ఇంద్రియగ్రామో విద్వాంసమపి కర్షతి॥'

మను. స్మృ.

౨౫. 'నిద్రాయత్తం సుఖం దుఃఖం పుష్టిః కార్శ్యం బలా
బలమ్। వృషతాక్లీబతా జ్ఞాన మజ్ఞానం జీవితంనచ॥'

౨౬. 'తస్మాత్ హితాహితాం స్వప్నం బుద్ధ్వా స్వప్యాత్
సుఖంబుధః॥'

చ. సూ. అ 8.

౨౭. 'గీతాధ్యయన మద్యస్త్రీకర్మభారాధ్వకర్షితాః। అజీ
ర్ణినః క్షతాః క్షీణాః వృద్ధాః బాలాస్తథాబలాః।

౨౮. తృష్ణాతిసార శూలార్తాః శ్వాసినో హిక్కినః కృశాః।
పతితాభిహతోన్మత్తాః క్లాంతాయాన ప్రజాగరైః।

౨౯. క్రోధశోక భయక్లాంతాః దివాస్వప్నోచితాశ్చయే।
సర్వఏతే దివాస్వప్నం సేవేరన్ సార్వకాలికమ్।

౩౦. ధాతుసామ్యం తథాహ్యేషా బలం చాప్యుపజాయతే।
శ్లేష్మా పుష్ణాతిచాంగాని స్థైర్యం భవతిచాయుషః॥

౩౧. 'గ్రీష్మేత్వాదానరూక్షాణాం వర్ధమానే చమారుతే।
రాత్రీణాం చాతి సంక్షేపాత్ దివాస్వప్నః ప్రశస్యతే॥

చ. సూ. అ. 21.

౩౨. మేదస్వినో స్నేహనిత్యాః శ్లేష్మలాః శ్లేష్మరోగిణః।
దూషీవిషార్తాశ్చదివా నశయీరన్ కదాచన॥

చ. సూ. అ. 21.

౩౩. 'నిత్యం అనుపహతవాసాః సుమనాః సుగంధీస్యాత్॥
సాధువేషః ప్రసిద్ధకేశః మూర్ధ శ్రోత్ర ఘ్రాణ పాద
తైల నిత్యః స్యాత్॥'

చ. సూ. అ. 8.

౩౪. 'త్రిః పక్షస్య కేశశ్మశ్రులోమనఖాన్ సంహారయేత్॥'

చ. సూ. అ. 8.

౩౫. 'సత్యసంధః సామప్రధానః పరపరుషవచన సహి
ష్ణుః అమర్షఘ్నః ప్రశమగుణదర్శీ రాగద్వేష హేతూ
నాం హంతాస్యాత్॥'

చ. సూ. అ. 8.

౩౬. 'సర్వప్రాణిషు బంధుభూతః స్యాత్॥'

౩౭. 'క్రుద్ధానా మనునేతా॥'

౩౮. 'భీతానాం ఆశ్వాసయితా॥'

౩౯. 'దీనానాం అభ్యుపపత్తా॥'

చ. సూ. అ. 8.

౪౦. 'నిత్యం హితాహార విహార సేవీ
సమీక్ష్యకారీ విషయే ష్వసక్తః ।
దాతా సమః సత్యపరః క్షమావా
నాప్తోపసేవీచ భవత్యరోగః॥'

వాగ్భటసూత్ర.

ప్రమోదూతనామ సంవత్సర ఫలము

దంతధావనము

బుద్ధిమంతుడగు వాడు మలమూత్రాదులను ఎంతమాత్రమును నిర్బంధింప కూడదు. దంతధావన మత్యంతము ఆరోగ్యకరమైనది. ఒక్కొక్క పన్ను శ్రద్ధతో నిర్మలముగునట్లు తోమవలయును

అభ్యంగము

శరీరమలములు నవచ్ఛిద్రములనుండి నిరంతరము వెలువడుచుండును. ఆశరీరము ప్రాతఃకాల స్నానముచే శుద్ధిచేయవలెను. స్నానమునకు పూర్వము నిత్యమువ్యాయామము, అభ్యంగము శ్రేష్ఠము. అభ్యంగముచే దృష్టి వృద్ధియగును. ఆయుస్సును ఆరోగ్యమును అభివృద్ధి జెందును. పుష్టికలుగును; చక్కగా నిద్రపట్టును. శ్రమ తెలియదు. శరీర కాంతి అభివృద్ధిచెందును. కాబట్టి ఈ దేశమున నిత్యాభ్యంగము యౌవన స్థాపనము చేసి ముసలితనమును పారద్రోలునని హెచ్చుగా వర్ణింపబడియున్నది. ఒడలునలిచి స్నానముచేయుటవలన కొవ్వుతగ్గును; అంగములకు దార్ఢ్యము కలుగును; శరీరమునకు కాంతివచ్చును. అందుచే ఆంధ్రదేశమునందు చిరకాలానుగతముగా సాంప్రదాయ సిద్ధమగు ఉద్వర్తనమును విడువకూడదు.

వ్యాయామము

ఈ కాలమున దేహబలము క్రమముగా తగ్గుచున్నది. ఇందుకు ముఖ్య కారణము సరియైన వ్యాయామము లేక పోవుటయే. పిల్లలకు చదువునందు గల శ్రద్ధ శరీరము పెంచుకొనుటయందు లేదు. తల్లిదండ్రులు కూడ ఈ విషయమై బొత్తుగా శ్రద్ధ వహించుటలేదు. ఎట్లయినను పరీక్షఅయిన చాలునని యోచించుచున్నారే కాని బాలుర ఆరోగ్యమును, యౌవనమును క్రమశః నశించుచున్నదని వారు గ్రహించుటలేదు. మనస్సునకు ధైర్యమును, కండకు బలమును కలుగజేయు కర్మయేవ్యాయామము. ఆంగ్లేయ పద్ధతులనుగాని, ప్రాచీన పద్ధతులనుగాని ఇట్టి వ్యాయామకర్మలను ప్రతి బాలుడును బాలికలును అభ్యసించుట అత్యావసరము. మనదేశకాల స్థితులను బట్టి ఏర్పడిన దండెములు, బస్కీలు, కుస్తీలు, సాములు ఇవియే విదేశ పద్ధతులకంటె శ్రేష్ఠమైనవి. డబ్బు ఖర్చు అక్కరలేకుండ సుసాధ్యమైనవి. శరీరపుష్టి, కాంతి,
అవయవములు చక్కగా విభాగము జెందియుండుట, అగ్ని
సోమరితనము లేకుండుట మొదలగు గుణములు వ్యాయామము
గును. కురూపిగూడ వ్యాయామముచే సురూపియగును. నిత్య
యామముజేయువాడు ఉడకని యన్నమును, మాడిన యన్నమ
జీర్ణముచేసికొనును. సింహమును క్షుద్రమృగములు ఎట్లు అను
అట్లే వ్యాయామముజేయు వానిని రోగములు బాధింపవు.
మును తగ్గించుటకు వ్యాయామముకంటె మందులేదు. వం
బలమును, శరీరతత్వమును, దేశకాలములను, భోజనపద్ధతులను ఆ
బుద్ధిమంతుడగు వాడు వ్యాయామమును సక్రమముగ జే
లేనిచో వ్యాయామముచే లాభములేక పోవుటయేగాక
కూడ కలుగవచ్చును. అతివ్యాయామము చేయకూడదు. శ్ర
టకు పూర్వమే వ్యాయామమును నిలుపవలెను.

స్నానము

వ్యాయామమును స్నానమునకు ముందే చేయవలెను.
మమువలన చెమటపట్టును; శరీరముయొక్క వేడిమి హెచ్చును.
వ్యాయామానంతరము స్నానముచేయ తగ్గది. కాని శ్రమతగ్గక
స్నానముచేయకూడదు. వ్యాయామమయిన తరువాత అభ్య
శరీరమర్దనమునుచేసి పిమ్మట స్నానముజేయుట ఉత్తమము.
స్నానము ప్రశస్తము; తటాకస్నానము మధ్యమము; కూప
సామాన్యము; భాండస్నానము వృథాయని చెప్పబడియున్నది
వల్లననగా భాండస్నానమునందు తగినంత జలసమృద్ధి లభింప
గాక నదీ తటాకకూప స్నానములయందు ఈదులాడుట,
మొదలగువానిచే శరీరమునకు వ్యాయామమును, పరిశుభ్రతయు
ఏకసమయమున సంప్రాప్తమగును. అందుచే భాండస్నానము
ప్రయోజనకారికాదని చెప్పబడియున్నది.

ఆహారము

ఆరోగ్యవంతుడు ఈ దేశమున ఎక్కువ స్నానములను
భోజనములను చేయవలెను. రెండుసార్లు భోజనము విధ్యుక్తము.
కంటె ఎక్కువ ఆరోగ్యవంతునకు తగదనియే చెప్పవలెను. కా
బలులును, బిడ్డలును రెండు యామములను మించి లంఘనముచే
భుజించిన పిమ్మట ఒక యామములోపల తిరిగి ఏదియును భు
డదు. నవనవలాడుచుండు శాకములు, సకాలజములగు పండ్లను
హెచ్చుగా నుపయోగింపవలెను.

శుక్రమే తేజస్సు

ఆహారముయొక్క సారము శుక్రము. అదే తేజస్సు
బలము. కాబట్టి దానిని ఎల్లప్పుడును రక్షింపవలెను. జిహ్వో
జయించుటయే ఇంద్రియనిగ్రహము. ఎడనెడ గుడుపక ఇరు

భుజించువాడు సదోపవాసి, బలము పెరిగి కాలానుహితముగ స్వభార్య యందు వర్తించువాడు సద్బ్రహ్మచారి.

నిద్ర

నిద్రవల్లనే సుఖము, పుష్టి, బలము, జ్ఞానము, ఆరోగ్యము లభించును. నిద్రలేమిచే దుఃఖము, దుర్బలత్వము మొదలగునవి కలుగును. గ్రీష్మఋతువుందు ఈదేశమునందు పగలు నిద్రించుట ఆరోగ్యకరము. అజీర్ణరోగులు, క్షీణించువారు, వృద్ధులు, బాలురు, ప్రయాణశ్రమకులోనైనవారు, క్రోధశోక భయములచే పీడింపబడువారు పగలు నిద్రించుట శ్రేయస్కరము. ఎవరికి నిద్రహితమో ఎవరికి అహితమో తెలిసికొని సకాలమునందు నిద్రించుట ఆయుర్వర్ధకము.

శుచి

శుచి (శౌచము) రెండు విధములు. ఆత్మ శుచి, సంఘశుచి. ఆత్మశుచి రెండు విధములు. బాహ్యశుచి. అంతశ్శుచి. స్నానాదులచే బాహ్యశౌచము కలుగును. హితాహారమువలనను దైవప్రార్థనమువలనను అంతఃశౌచము కలుగును. సద్వర్తనముచే సంఘశౌచము కలుగును. మన ఇల్లు పరిశుభ్రముగా నుండినను ప్రక్కవారి యిండ్లు నిర్మలముగా లేనియెడల వ్యాధులక్కడ ఉత్పన్నమై మనకుగూడ వ్యాపింపవచ్చును. కావున పరోపకారదృష్టిచే కాకపోయినను స్వలాభాపేక్షచేకూడ సంఘశుచి ఆవశ్యకము.

దినచర్య

ఎల్లప్పుడును హితమైన ఆహార విహారములను సేవించువారును, ఎక్కుడా యోచించి క్రియలఁజేయువారును, దుర్వ్యసనములకు లోబడనివారును, దాతయు, సర్వభూతములయందు సమబుద్ధిగలవారును, ఎల్లప్పుడు సత్యమునందే ఆసక్తిగలవారును, ఓర్పు గలవారును, లభించిన దానితో సంతుష్టినొందువారును అగు స్త్రీ పురుషులు ఎల్లప్పుడును ఆరోగ్యము ననుభవించెదరు.

పై విధుల ప్రకారము నిత్యము త్రికరణశుద్ధిగా త్రికాలములయందు బాహ్య మానసిక శౌచముల నభ్యసించుచు సకాలమునందు హితాహార విహారములను మితముగ సేవించుచు తమ ఆరోగ్యమును కాపాడుకొనుట యెల్లరకును విధ్యుక్తధర్మము.

'సర్వ మన్యత్ పరిత్యజ్య శరీర మనుపాలయేత్ ।
తదభావే హి భావానాం సర్వాభావః శరీరిణామ్॥'

చరక. నిదాన. అ. 6.

ఇతరములైన వాని నన్నిటిని పరిత్యజించియైనను శరీరమును కాపాడుకొనుము. నీకు శరీరము లేనప్పుడు అన్నియును లేనట్లే.

స్వస్తివాచకము

ఒక జాతియందు ఏమానవునకు బలహీనమైనను ఆ బలహీనత జాతికంతకు చెందినదగును. కోటమట్టును గోడ గట్టముగానుండి ఒకచోట లేనియెడల ఆ కోటబలమంతయు తగ్గినదే యని చెప్పవలెను. అదే ప్రకారము ఒక్కొక్క మానవునియొక్క ఆరోగ్యమే జాతీయారోగ్యము. భారతదేశమున శాస్త్రములకు లోటులేదు. దుష్కాలములచే అభ్యాసము తప్పిపోవుటవలన ఈ కాలమునందు ధర్మము లుప్తమయి అధర్మము మూడుకాళ్లను, ధర్మము ఒక్కపాలు మాత్రము ప్రబలుచున్నది. ప్రాతఃకాలమున లేచినతోడనే పండ్లుతోముకొనుట నెరుగని నవనాగరకులవద్దనుండి ధర్మాధర్మములు మనము గ్రహింపవలసివచ్చినది. ఇట్టి విపరీతభావములను పోగొట్టి భారతీయనాగరకతను దిగంతరాళములకు వ్యాపింపజేయు భారము యువకులపై నున్నది.

ప్రభువులు న్యాయమైన మార్గముల ననుసరించుచు ప్రజల హితమును గోరి పరిపాలించుదురుగాక. శరీరబలము నభివృద్ధిచేయు శ్రేష్ఠమైన పాల నిచ్చు ఆవులకును, బుద్ధిబలము నొసంగు బ్రహ్మజ్ఞానవంతులగు బ్రాహ్మణులకును ఎల్లప్పుడును శుభ మగుగాక. పిపీలికాది బ్రహ్మపర్యంతము నుండు సమస్త జీవరాసులకును శుభ మగుగాక.

స్వస్తిప్రజాభ్యః పరిపాలయంతాం
న్యాయ్యేనమార్గేణ మహీంమహీశాః
గోబ్రాహ్మణేభ్య శ్శుభమస్తునిత్యం
లోకా స్సమస్తా స్సుఖినోభవంతు.

సంజ్ఞలు

సు=సుశ్రుతసంహిత.

చ=చరకసంహిత.

వా=వాగ్భటము.

సూ=సూత్రస్థానము.

ని=నిదానస్థానము.

చి=చికిత్సాస్థానము.

పతిత భారతము

కె. అన్నమరాజశర్మ

భారత జాతీయ తారుణ కిరణ తతికి, గ్రుడ్డిగూబలై శత్రులు కుందిగుహల
దాఁగియుండిన తరుణంబు తరలిపోవ కాలచక్రంబు మనగుండె గాలమయ్యె!

అరరే! కాలవిపర్యయస్థితిని మాయంబయ్యె స్వచ్ఛంద సుం
దర శోభాపటలంబు, దిక్కులలమెన్ దాస్యాంధ కారంబు ని
ర్భరమై, భారతజాతి వైభవయశః ప్రాభాత రేఖా మహో
త్కర మేనాఁటికి గోచరించు నొకో స్వాతంత్ర్యంబు చేకెత్తఁగన్.

ప్రాచీనశిల్ప సంపదకు సాక్ష్యమొసంగు నలయజంతాగహ్వ రాలయములు
ప్రాచ్య సాహిత్య సౌరభ్యమ్ము వెదజల్లు శాకుంతలాది ప్రశస్తకవిత
ప్రాక్తన జ్ఞానాతిభరమును బ్రకటించు విశ్వవిఖ్యాతమా వేదచయము
పూర్వభూధవ కృపా పూర్ణతఁ గొండాడు మాసిపోవని శిలాశాసనములు
సమయగర్భనిలీనమై సమయనట్టి - భరత జాతీయ విగతవైభవముఁగూర్చి
వేయునేటికి మాటలు విశ్వమాత్ర - హీరమకుటాయమానమై యింపు లొలికె.

అర్థులనోలెఁ బ్రత్యర్థులకుం గూడ శరణం బొసంగిన శాంతగుణము
వాఙ్మాత్రముననె సర్వస్వమ్ము ధారగా దానమొసఁగిన యౌదార్యభరము
శకునికై మేని మాంసముఁ గోసికుప్పలుగాఁ దులఁ దూఁచిన కరుణ కలిమి
తండ్రికై ఘోరవ్రత మ్మున జీవిత కాలమ్ముఁ బుచ్చిన శీలమహిమ
భరతభూమినిఁ దక్క ప్రపంచమంత - కలవెగాలించి చూడ నేకాలమేని
చిరతపఃపుణ్యపరిపాక సిద్ధిగాక - కలుగునే జన్మ యీయార్ష ఖండమందు.

చంద్రగుప్తునియశశ్చంద్రికాసికరంబు పరదేశములకెగఁ బ్రాఁకునాఁటి,
పృథ్వీరాయని బాహు విక్రాంతిదావాగ్ని కరిసేన శలభంబులైననాఁటి
శ్రీకృష్ణరాయదోర్వీర్య నిర్గతరక్తధారల జయలక్ష్మి దనరునాఁటి.
రాణాప్రతాపుదుర్వారాసి ఘాతంబు మార్తుఱ నులివెట్టి మాడ్చునాటి,
శౌర్యసందీప్త భారతమ్మ చరిత్ర-నొక్కమాటేనిఁ దలఁప మహోజ్జ్వలముగ
కుమిలిపోకున్న రుధిరనాళములు పొంగి. పుట్టరే దేశమాతకుఁ బుత్రులగుచు ?

అన్యరాణ్మస్తకా భ్యర్చితాంఘ్రిసరోజ వైభవోన్నతిఁ గొన్న భరతజనని;
ప్రాణిప్రపంచ జీవనదాయకంబగు ఫలసస్యములఁ గూర్చు భవ్యవనము;
ప్రథిత విజ్ఞాన సౌరభ్య బంధురత దిఙ్మండలిఁ బఱపిన జన్మభూమి;
ఆర్యధర్మజ్యోతి ససమానదీధితి వెలిఁగింపఁ జేసిన వేదపీఠ;
కటాకటా! నేఁడు దాస్య శృంఖలలఁ జిక్కి-బధిరితాశానభోంతర ధ్వనులతోడ
పొగులుచుండంగ గోట్లకుఁ బుత్రులుండి-మాతృనిర్వేదమును సుంత మాన్పలేరొ.

ఆర్యజాతి మనోహ రాంగకంబుల పొంది కలుసౌష్ఠవంబుగఁ గానఁబడవు
బ్రహ్మచర్యవ్రత ప్రాభవతేజస్సు ముఖమండలంబున మూర్తిఁ గొనదు

భరతదేశపుఁ దంతు వాయ నిర్మితవస్త్ర కాంతంబు నెమ్మనఁ గానఁబడదు,
మనభాష, మనజాతి, మనదేశమని జిహ్వ యభిమానమునఁ బల్క నానఁగోనదు
ఆత్మనాశంకరోత్సాహ మతిశయింప-నేఁపు భాషాంకములచేత వివిధగతుల
జాతిసౌధాగ్రమున నుండి జారిపడిన-మనల గుఱుతింతువే దేశమాతయిపుడు!

పారములేని సంపదలు పశ్చిమమార్గముఁ బట్టిపోవ ని
ద్రారతిఁ జొక్కియున్న భరతప్రజలన్ భవదీయ దివ్యశం
ఖారవమూఁది మేల్కొలుపు నంతటి దాఁకను దేశమాత! చ
ల్లారదు తాప వహ్నికను లందఁడి యూఱవు బాష్పవాహినుల్.

అనుతాపాశ్రుకణ ప్రవాహమున సత్యస్నాతులై జాతిసే
వన దీక్షారతి పూర్వగౌరవము సంపాదింప త్యాగవ్రతం
బున నాత్మాంజలి దేశ మాతృచరణాంభోజంబు లర్చింపఁగా
ననుమానింతురె? భారతప్రజలు! పూజానక్తిఁ బ్రేరేఁచవే.

భారత భూమివైభవ విభాతమహోదయ మానుగాత, స్వే
చ్ఛారుధిరంపు నిర్ఝరిణి జాల్గొనకాల్వలు దీయఁ డాత్మకే
దాగములందు సర్వసమ తత్వనిరూఢత జాతిజీవనో
ద్ధారణ సేయు యోగమును దాల్పఁ డపూర్వశపోభరంబునన్

లెమ్ము లెమ్మోయి, భారతా! లెమ్ము, లెమ్ము-జీర్ణమైకీర్తి నామావశిష్టమైన
పతితభారత వృక్షంబు పల్లవింప-వదలు మశ్రుధార తదాలవాలమందు.

కలకాలంబు సమగ్ర వైభవ మహాఃకల్యాణముం బొంద, ని
శ్చల సౌభాగ్యము నింప నెల్లెడ ప్రజాస్వాతంత్ర్య బాలార్క కాం
తులు శోభిల్లఁగ శౌర్యధైర్యములతోఁ దూఁగాడ నానందతుం
దిల వీక్షాంకుర పాళి దేశజనయిత్రీ, మమ్ము దీవింపవే.

స్మరణము

ఉభయభాషాప్రవీణ మిన్నగింటి గురునాథశర్మ గారు

కడఁకం బూర్వకవీట్చరిత్రముల నైకగ్రంథ దృష్టాంతమే
ర్పడ శోధించె శతాధికంబు లగు నుద్గ్రంథంబులం గద్య తి
క్కఁడునాఁ బేర్వడి వ్రాసి భాష నిలిపెంగా కందుకూర్యన్వవా
యుఁడు వీరేశము శ్రీపునఃపరిణయోద్యోగుండు హిందూరమా!

తనమంత్రిత్వము నిర్వహించుచును వేదంబుల్ షడంగంబులో
య్యన శోధించి రచించె గ్రంథములఁ బూర్వాంధ్రంబు గావించెఁ బె
ట్టైను జారిత్రక భిక్షునాంధ్రతఁ బ్రతిష్ఠించెం గనెం బాసలె
ల్లను "కే" వేంకటలక్ష్మణార్యుఁడు జనుల్ హర్షింప హిందూరమా!

'స్మరణము' సెందలివి.

జాబిల్లికి

చెఱుకుపల్లి శివరామయ్య గారు

శారదవినీల గగనసంచారమందుఁ
దస్కరునిభంగి జాలరంధ్రములనుండి
నేను శయనించు శయన మందిరము నిక్కి
తొంగిచూచెద వేల? ఓ తుహినకిరణ!

భావమున సిగ్గుబాఁగొందు ప్రౌఢకాంత
లీల సందేహమొందఁగానేల? నీదు
స్నేహితుని జూచుటకుఁగూడ సిగ్గువలెనె?
ఒక్కసారిగ దరికి రావోయి సఖుఁడ!

గగనభాగమునందుండి దిగుచు జాల
రంధ్రములనుండి నామందిరమున దూరి
ప్రీతి నాతోడ దాఁగిలి మూఁతలాడ
నరుగుదెంచితె నాదు పర్యంకమునకు.

నాలలాటంబు ముకుళిత నయనయుగళి
గాఢతరమైత్రి మామక గండపాళి
నట్టె ముద్దాడి పిదప దేహంబువిగ్గఁ
గౌఁగిలింపంగ వచ్చితే? కలువఱేఁడ!

గాఢనిద్రాసుఖంబును గాంచునన్ను
దరినివీచెడు మందవాతములునీదు
విమల శారద చంద్రికాసముదయంపు
గిలిగిలింతలు నిద్రమేల్కొలిపె వడిగ.

స్నేహవాత్సల్యమున శయనింత మిచట
హాయిగా నిర్భరముగూడి యస్మదీయ
మృదులశయ్యాతలమున నొకింత సేపు—
తరలిరావోయి తారాపథంబు వీడి.

తనివిదీఱ త్వదీయామృతంబుఁగ్రోలి
సఖుఁడ! తావక కిరణ సంస్పర్శమాత్ర
సంభవానంద పారవశ్యమునఁ దవిలి
హాయిగా నిద్దురింతు శయ్యాతలమున.

అజంతా చిత్రములు

హంసజాతకము

బ్రహ్మదత్తుఁ డను కాశీరాజు నాజ్ఞ నొకవేటకాడ ధృతరాష్ట్ర, సుముఖు లను హేమహంసములన రెంటిని గొనిపోవుట.

కతియవారు ట్రేడింగు కంపెనీ

జగత్ప్రసిద్ధిగల సర్వజనాదరణీయమైన తలనూనెలు అత్తరులు

మీరు కోరిన సువాసనలు మీకు లభింపగలవు

మనోహరపరిమళము గల తలనూనెలు

కుసుమాల్ హెయిరాయిలు (రిజిష్టర్డు):—తలనూనెలలో సాటిలేనిది. సంపన్నులు మెచ్చినది. వెల సీసా 1-కి రు.1-0-0

వైట్ రోజ్ హెయిరాయిలు నెం. 777 (రిజిష్టర్డు):—గులాబీపువ్వుల నిజసౌరభ మిందుగలదు. రోజాపూవుల కాసక్తి గలవారి కామోద మొసగును. వెల సీసా 1 కి రు 0-14-0

కోకోనట్ హెయిరాయిలు నెం. 777 (రిజిష్టర్డు:—టెంకాయనూనె తలనూనె కుపయోగించునని ప్రతివారికిని తెలియును. కాని ఎట్లు సిద్ధముచేసినచో నదిప్రశస్తమో తెలియదు. ఈ 777 నెం. రులో (రిజిష్టర్డు) చేసిన యీ టెంకాయనూనె శుద్ధిచేయబడి దుర్వాసనారహితముగా చేయబడి సూక్ష్మసువాసనాసంకలితముగా జేయబడినది. అందుచే అందరిచే మెప్పనొందినది. వెల సీసా 1 కి 0-14-0

పుష్పమాలతీ హెయిరాయిలు (రిజిష్టర్డు):—మాలతీ పుష్పసువాసనతో అతిమనోహరమై హృదయరంజకమై యొప్పు తలనూనె యిది. వెల సీసా 1 కి రు. 0-14-0

సువర్ణమాలా హెయిరాయిలు (రిజిష్టర్డు):—ఇది సర్వజనాదరణీయమైన సుకుమారసువాసన గల తలనూనె. వెల సీసా 1 కి రు. 0-10-0

పాకింగు పోస్టేజీ ప్రత్యేకము

మాదిరి సీసాలు:—రెండణాలు చీట్లు పంపినవారికి కోరిన అత్తరులలో ఒకమాదిరిసీసా ఉచితముగా పంపబడును. రెండణాలచీట్లు పంపినచో కోరినతలనూనెలు ఏలాంటివైనను మాదిరిసీసాలు ఉచితముగా పంపబడును.

సర్వజనాదరణీయమైన పుష్పముల అత్తరులు

ఆటో మధుకర్ నెం.777:—ఈ అత్తరునందుగల సొగసైన పూలవాసనచే మోహితులై అనేకులు యీఅత్తరును తమ యభిమానసౌరభముగా భావించుచున్నారు. ఒకసారియుపయోగించినచో సర్వదా గరించినట్లగును. ½ జౌ. సీసా 1కి 1-12-0

¼ ,, ,, 1-0-0

ఓటో కుసుమాల్ (రిజిష్టర్డు) పరిమళముల [illegible] ములు:—అప్పుగు కోరిన [illegible] దని [illegible] అందరును అంగీకరించిరి. [illegible] చేర్చిన యితర అత్తరులను [illegible] [illegible]. వెల ½ [illegible] సీసా రు. [illegible]

¼ ,, ,, [illegible]

ఓటో జాస్మిన్	నెం. 777	[illegible]	[illegible]	,,
ఓటో హీనా	,,	[illegible]	[illegible]	,,
[illegible] రోజ్	,,	[illegible]	[illegible]	,,
ఓటో [illegible]	,,	[illegible]	[illegible]	,,

వెల ½ జౌ. సీసా 1 కి రు. [illegible]

¼ ,, ,, [illegible]

నేడే వ్రాయుడు. దొంగమాదిరులను చూచి మోసపోకుడు. వీనికి బదులుగా వేరేవైనను అంగీకరింపకుడు

ఘరానా గల ఔషధముల దుకాణము లన్నింటియందును దొరకును. లేదా,

కతియవారు ట్రేడింగు కంపెనీ బొంబాయి (నెం. 4)

మధురలో ఏజెంట్లు:—ఎమ్. కాదర్ సాహెబు అండు సన్సు, తూర్పు చిత్రాయి వీధి

3. పురాణపఠనము

శ్రీ యం. కె. రంగస్వామయ్యంగారు-రాత్రి తీసినది.

౮. 'ఉత్తరము'

శ్రీ యం. కె. రంగస్వామయ్యంగారు.

౧. రాజకీయము

౪౪-వ అఖిలభారత జాతీయమహాసభ, లాహోరు-అధ్యక్షోపన్యాసము

సోదర సోదరీమణులారా !

భారతదేశమునకు స్వాతంత్ర్యమును బడయుటకు 44 ఏండ్ల నుండి యీమహాసభ పనిచేయుచున్నది. ఈమహాసభ ప్రారంభమైనది మొదలు నేటివఱకును చేయుచున్న కృషివలన చిరకాలమునుండి గాఢ నిద్రాముద్రితులై యుండిన దేశీయులలో కొద్దిగొద్దిగాను, క్రమక్రమముగాను జాతీయభావము పెరుగుచు రానురాను చివరకు జాతీయోద్యమము దేశమునం దిప్పటికి స్థిరపడినది మనదేశ చరిత్రయం దొకగొప్ప పరీక్షావసరము కలిగిన యీసమయమునందే నేడు మన మిచట సమావేశమగుచున్నాము. మనకుగల బలాబలములను, గుణలోపములను మనము బాగుగా గుర్తించియున్నాము. భావిస్థితినిగూర్చి ఆశను, భీతినిగూడ కలిగియున్నాము. ఇట్టితరుణమున దేశీయనాయకులను స్మరించుటయే మనకు ప్రథమకర్తవ్య మగుచున్నది. తమ యనంతరము వచ్చెడువారు స్వాతంత్ర్యమును బడసి సుఖింపవలెననెడు మహదాశయముతో లేశమైన స్వార్థపరత్వము లేకుండ నెట్టి లాభము నాశింపకుండ వారు దేశసేవకొఱకు తమ జీవితముల నర్పించియుండిరి. వారిలో చాలమంది దివంగతులైరి. ఆ మహాయోధులు నిర్మింప గలిగిన యీమహోన్నత స్థానమున ఆధునికులమగు మనము నేడు నిలువబడి తరుచుగా వారి పద్ధతులను నిరసించుచుందుము. ఇది ప్రపంచస్వభావము. కాని భారత స్వాతంత్ర్యమునకు పునాదులనువేసిన యశోవిశాలురగు భారతపుత్రులను, పుత్రికలను మన మెవ్వరమును ఎన్నటికిని గూడ మరువజాలము. ఫలితమునకు భంగము కలుగకుండురీతినే వారు నిండు యౌవనమునందే తమ జీవితములను మాతృదేవత కర్పించి, విదేశీయుల ఆక్రమణమును నిరసించుచు సుప్రకాశమగు తమ యౌవనదశను దుఃఖకరములగు కష్టములతోడనే గడపిరి. వారిలో చాలమంది పేరులైనను మనకిపుడు సరిగా తెలియవు. వారు నిరాడంబరముగా చేసి కష్టముల ననుభవించిరి. వా రెట్టిపేరు ప్రఖ్యాతులను కోరియుండలేదు. భారత స్వాతంత్ర్యబీజమును నాటి ఆకవాంకురము మొలకెత్తగానే తమ హృదయరక్తమునే దాని కర్పించి దానిని వృద్ధినొందించిరి. ప్రస్తుతకాలమున మన ఆశయమును కొంతవరకు త్యజించుటకును, సవరించుటకును మనము సమ్మతించుచున్నాము గాని వారిటుల నెన్నడును చేయలేదు. స్వాతంత్ర్యమును బడయుటకు భారతీయులకు హక్కు గలదు అని వారు నిర్ధారణగా ప్రకటించిరి. నిరంకుశత్వమునకును, బానిసత్వమునకును లొంగకుండ వారు నిలువబడుటచేతనే పరాధీనస్థితియం దుండినను గూడ భారతీయులలో జీవకళ ప్రకాశించుచునే దేశసేవ యున్నదని వారు లోకమునకు వెల్లడింపగలిగిరి. మన జాతీయోద్యమ సౌధమును వారీరీతిగా మిక్కిలి ఓపికతో ఒక్కొక్కకీటునే వేయుచు నిర్మింపగలిగిరి. దేశమాతకొఱకు ప్రాణముల నర్పించిన యోధుల శరీరములపై నుండియే తరుమగా దేశమాత ముందునకు పోవలసి వచ్చుచుండెను. ఆమహావీరుల భౌతికశరీరము లిపు డీలోకమున లేకపోవచ్చును గాని వారి ధైర్యస్థైర్యములుమాత్ర మిప్పటికిని మనచెంతనే యున్నవి. కావుననే యిప్పటికినిగూడ జతిందాసు విజయులవంటి మహాత్ములు మన దేశమునం దుద్భవింప గలుగుచున్నారు.

మనకు పెద్దలు ప్రసాదించిన ప్రకాశమానమగు పూర్వార్జిత మిదియే. దాని కిపుడు నన్ను ధర్మకర్తనుగా నొనరింపవలెనని మీరు కోరుచున్నారు. మనఃపూర్వకమగు మీ సంకల్పమువలన గాక నొక విచిత్రసందర్భమువలననే నా కీస్థానము లభ్యమైనదని నేను బాగుగా నెరిగియే యున్నాను. ప్రస్తుతకాలమున సర్వమానవ వంద్యుడైయున్న యొక మహానాయకు డీస్థానము నధిష్ఠింపవలెనని మీరు నిశ్చయించితిరి. మీ నిర్ణయమే శ్రేష్ఠమైనది గాని ఆ మహానాయకుడును, విధియును ఏకీభవించి మీసంకల్పమునకు వికల్పముగా అధికబాధ్యతాయుత మగు నీభయంకరస్థానమున నన్ను పడవేసినపుడు నే నిందులకు నాకృతజ్ఞతను తెలుపదగునా? ఆత్మవిశ్వాసమే లేని నాయందు మీ రిట్టి విశ్వాసము నుంచినందులకు నేను మీకు మిక్కిలి కృతజ్ఞుడను.

ప్రస్తుతము మనలను కలవరపరుచుచున్న పెక్కుజాతీయ సమస్యలనుగూర్చి మీరు చర్చింపవలసియున్నది. మీ నిర్ణయములవలన భారత చరిత్రపథముగూడ మారవచ్చును. ఇట్టి సమస్యలు నేడు మన దేశమునమాత్రమే కలుగలేదు. ప్రపంచమునం దన్ని దేశములలోను గూడ కలిగియున్నవి. ప్రతిదేశమును, ప్రతిజాతియునుగూడ నిట్టి పరివర్తనమునందే చిక్కుకొనెను. సౌఖ్యమును స్థైర్యమును కలిగింపగల విశ్వాసముతో గూడిన కాలము గడచిపోయినది. ఇపుడు ప్రతివిషయమును పరీక్షకు గురిచేయబడుచునే యున్నది. మిక్కిలి శాశ్వతములనియును, పరమపవిత్రములనియును మన ప్రాచీనులచే గౌరవింపబడిన యంశములకుగూడ నిపుడు పరీక్ష తప్పుటలేదు. ప్రపంచమునం దిపుడు సంశయాస్తిమితములు చెలరేగినవి. సంఘరాజ్యముల మూలాధారములు కదలబారుచున్నవి. స్వాతంత్ర్యము, న్యాయము, సొత్తు, చివరకు కుటుంబము మున్నగువానినిగూర్చి స్థిరపడిన ఆశయములన్నియు నిపుడు ఖండింపబడుచున్నవి. కావున సందిగ్ధతయే ఫలితముగా నేర్పడినది. ఇది

ప్రపంచ చరిత్రలో నొక గొప్పపరివర్తన కాలము. ఈప్రళయము నుండి నూతనసృష్టి మరల కావలసియున్నది.

భారతదేశభావిస్థితి

ముందేమి జరుగునో యెవ్వరును తెలుపజాలరు. కాని ప్రపంచ భావి విధాన నిర్ణయమునందు ఆసియాఖండమును, భారతదేశమును ప్రాధాన్యమును బడయునని మాత్రము మనము కొంత విశ్వాసముతోనే తెలుపవచ్చును. అత్యల్పమగు పాశ్చాత్యుల ఆక్రమణకాలము త్వరలోనే ముగియనున్నది. ఆకర్షణకును, కార్యనిర్వహణమునకును గూడ యైరోపాఖండ మిపుడు ప్రధానస్థానముగా నుండలేదు. ఆఖండమునకు ప్రాధాన్యము తొలగినది. భావికాలమున అమెరికా ఆసియాఖండములే ప్రధానము లగును. చరిత్రలు అసమగ్రములగుటను, అసత్యముగ నుండుటచే ఎల్లకాలమును ఐరోపాఖండమే ప్రపంచమునంతను ఆక్రమించియుండెననియును, ఆసియా ఖండ మెల్లపుడును పాశ్చాత్యులకు దారి యొసగుచు తన ఆలోచనలోనే నిమగ్నమగుచుండెననియు చాల మంది భావించుచుందురు. "అనేక శతాబ్దములవఱకు ఆసియా ఖండమువారే కోట్లకొలదిగా ఐరోపాఖండము నాక్రమించియుండిరి. ఇపుడు ఐరోపాఖండమునం దున్నవా రందరును చాలవరకు విజేతలగు ఆసియా ఖండవాసుల సంతతివారే యగుదురు." అను విషయమును మనము మరచిపోతిమి. అలగ్జాండరు సైన్యశక్తిని తుదకు పూర్తిగా హతమొనరించినవారు భారతీయులే యను విషయమునుగూడ మనము మరచిపోతిమి. ఆధ్యాత్మికచింతనము మున్నగు మానసికపరిశోధనల ప్రఖ్యాతి ఆసియాఖండమునకును, ముఖ్యముగా భారతదేశమునకునే గాని మరేదేశమునకును లేనిమాట నిశ్చయమే గాని కార్యనిర్వహణమునందు గూడ ఆసియాఖండము తీసిపోలేదు. ఇటుపైనిగూడ నొక ఖండమువా రింకొకఖండము నాక్రమించుచుండవలెననియే మనము కోరుటలేదు. ఈఆక్రమణములతో నందరికి నిదివరకే త్రాహి త్రాహి యనిపించినది.

ప్రపంచోద్యమమున భారతభూమి నేడొకభాగమే

ప్రపంచోద్యమమున భారతభూమి నేడొకభాగముగా నేర్పడినది ఈ యుద్యమమునందు చీనా, టర్కీ, పెరిషియా, ఈజిప్టుదేశములును, రష్యామున్నగు పాశ్చాత్యదేశములునుగూడ పాల్గొనుచున్నపుడు భారతదేశము మాత్ర మెటుల మిన్నకుండగలదు? మనదేశమునకు సంబంధించిన క్లిష్టసంకీర్ణ సమస్యలు మన కెన్నియో కలవు. వానిని వదలివేసి ప్రపంచమునకు సంబంధించిన విశాలసమస్యలనుగూర్చి మన మాలోచించుచుండజాలము. కాని మనము ప్రపంచము నుపేక్షించినచో ఆత్మవినాశనమే కలుగును. మన కాలమునందలి నాగరికత యేదో యొక జాతిచేతనే నిర్మింపబడినది గాదు. కాన దాని నెవరును గుత్తగొని యుండలేదు. అది యొక సంఘీభావరూపమైనది. దీనియం దన్నిదేశములకుగూడ సంబంధము కలదు. ఆయాజాతులవారు తమ కనుకూలమైనరీతిని దాని ననుసరించుచున్నారు. కావున భారతదేశము ఇతరదేశముల కొక విషయమును బోధింపజాలియుండినచో, ఉన్నదనియే నేను నమ్మెదను, ఇతరదేశములవలన చాలవిషయములను గ్రహింపవలసినదిగా గూడ నున్నది.

ప్రాచీనభారతము

ఇప్పుడింతయును మారిపోవుచుండుటచే దీర్ఘతమమగు భారతదేశచారిత్రమును స్మరించుటగూడ అవసరమే యగును. భారతదేశమునందలి అత్యద్భుతమగు సంఘనిర్మాణ సౌష్ఠవముకంటె ఆశ్చర్యకరములైనవి మరేమియును కనబడవు. వేలకొలది వత్సరములనుండి విదేశీయ విజాతీయ నాగరకతలు క్రమ్ముకొనుచుండెనను సంఘర్షణలును, మార్పులును కలుగుచుండెనను గూడ మన సాంఘిక సౌష్ఠవము చెక్కుచెదరకుండ నిలువబడగలిగెను. వానిని సహనముతో తనలో నిముడ్చుకొనుచుండుటయే యిందులకు ముఖ్యకారణము. వివిధ విజ్ఞానములకు సామరస్యమును కలిగించుటయే దాని ఆశయము గాని యితర విజ్ఞానముల నిర్మూలించుట కాదు. ఆర్యులును, అనార్యులును పరస్పర విజ్ఞానముల నామోదించి అన్యోన్యతను కలిగించుకొనగలిగిరి. మన దేశమునకు వచ్చిన పార్సీలు మున్నగు విదేశీయులుగూడ దేశీయుల ఆదరమును బడసి సంఘమునందు స్థిరపడగలిగిరి. మహమ్మదీయులు రాగానే సమత్వమునకు భంగము కలిగినది గాని దానిని మరల నెలకొల్పుటకు భారతీయులు ప్రయత్నించుటయే గాక చాల వరకు సాఫల్యమునుగూడ బడసిరి. మనముగూడ మరల నట్టి సామరస్యమును కలిగించుకొనుటకు వ్యవధి లేకుండ మన దురదృష్టమున మన రాజకీయనిర్మాణము శిథిలమైనది. బ్రిటిషువారు వచ్చిరి. మనము పరాధీనుల మైతిమి.

సంఘసౌష్ఠవము నేర్పరచుటలో అత్యధికమగు విజయమునే భారతదేశము పడయగలిగినను అది మరియొక ముఖ్యవిషయములో విఫలమైనది. అందువలననే పదచ్యుతి కలిగినది. నేటివరకును ఆస్థితిలోనే యున్నది. సమత్వసమస్యను పరిష్కరించుట కెట్టిసాధనమును లభింపలేదు. ఈ సమత్వమును పూర్తిగా నుపేక్షించి భరతమాత అసమత్వమునే తన సాంఘికనిర్మాణమున కాధారముగా నేర్పరచుకొనెను. మనదేశమున కోట్లకొలది ప్రజ లిప్పటివరకునుగూడ నిమ్నజాతులుగా నుండవలసిన ఘోరపరిణామము కలుగుటకీ అసమత్వమే కారణము. దీనివలననే వారభివృద్ధి జెందుట కెట్టి అవకాశముగూడ లేకుండపోయినది.

ప్రస్తుతభారతము

ఐరోపాఖండవాసులు మతయుద్ధముల నొనరించినపుడును, ఏసుక్రీస్తుపేరిట క్రైస్తవులలో భిన్నశాఖలవా రొండొరులను వధించుచుండినపుడును గూడ భారతదేశ మత్యధికమగు సహనమునే చూపగలిగెను. ఆహా! అట్టి సహనము గోరంతయైన నేడు గోచరించుట లేదు గదా! ఐరోపాఖండమునందు మత స్వాతంత్ర్యము కొంత చేకూరగానే రాజ

కీయ స్వాతంత్ర్యముకొరకును, రాజకీయ న్యాయసమత్వముకొరకును వారు ప్రయత్నింపసాగిరి. ఈరెండునుగూడ లభింపగానే ఆర్థికసమత్వమును, స్వాతంత్ర్యమునుగూడ లభించిననే గాని లాభము లేదని వారు గ్రహింపగలిగిరి. కావున ప్రస్తుతకాలమున రాజకీయములకంటె సాంఘిక ఆర్థికసమస్యలకే ప్రాధాన్య మధికమైనది.

భా వి భా ర త ము

ఈ సమస్యలను మనముగూడ సాధింపవలెను. లేనిచో మన రాజకీయ సాంఘికసమస్యలకు స్థిరత్వము చేకూరదు. వీనిని సాధించుటకు ఇదివరకు విదేశీయు లవలంబించిన పద్ధతులనే మనముగూడ ననుసరింప నక్కరలేదు అపర్యవసానము మనదేశీయుల ధీశక్తిపైననే ఆధారపడవలెను. మన విజ్ఞాన-తత్త్వవిచారముల వలననే యేర్పడవలెను. లేనిచో నది శాశ్వతముగా నిలుపబడజాలదు. అది నెరవేరినచో ప్రస్తుతము మనలను కలవరపరచుటకును, మన స్వాతంత్ర్యమును నిరోధించుటకును కారణముగానున్న సాంఘికవివాద లన్నియును అప్రయత్నముగానే అంతరింపగలవు.

విభేదములను తొలగించుట

నిజమైన విభేదములు చాలవరకిదివరకే తొలగినవి. పరస్పరభీతి, అవిశ్వాసము, అనుమానము మున్నగున వింకను తొలగకుండుటచే నూతన కలహబీజములను నాటగలుగుచున్నవి. ఈ విభేదములను తొలగించుట యొక్కటే మనకుగల సమస్య కాదు. అవిగూడ నొకమూల పడియుండి మన విజ్ఞానమును పెంపొందించుచుండవచ్చును "భయమును, అనుమానమును తొలగించు టెటుల?" అనునదియే ముఖ్యసమస్య. ఇవి అగోచరములగుట సులభముగా చిక్కుటలేదు. వీనిని తొలగించుటకు అఖిలపక్షసంఘమువారు గట్టిప్రయత్నము చేసి చాలపనినిగూడ సాగించిరి. కాని, వారికి సంపూర్ణముగు విజయము లభింపకుండుట సంతాపకరము. చేయబడిన పరిష్కారములను సిక్కు మహమ్మదీయ సోదరు లామోదింపలేదు. ఆగ్రహములు మెండైనవి. భయసంశయములను తొలగించుటకు తర్కవాదము నిరుపయోగము. ఔదార్యవిశ్వాసములే వానిని తొలగింపజాలియున్నవి. కావున వివిధసంఘములవారికి ఈరెండు సుగుణములును విస్తారముగా లభించుగాక. మనదేశ మొక బానిసదేశమగును, మన మందరమును బానిసలుగ నున్నచో మనకుగాని, మన సంఘమునకుగాని యెట్టిలాభమైన కలుగునా? భారతదేశమునకు స్వాతంత్ర్యమును, మనకు దాస్యశృంఖలా విమోచనమును వరల కలిగినచో మన కందువలన నష్ట మేమున్నది? మనలోని వారు కానట్టియు, మనలను బద్ధుల నొనరించియున్నట్టియు, స్వాతంత్ర్య హక్కునే మనకు నిరాకరించినట్టియు విదేశీయులే మనకు గల కొద్దిహక్కు భుక్తములను కాపాడవలెనా? దృఢసంకల్పముగల అల్పసంఖ్యాకులను ఎట్టి అధికసంఖ్యాకులును గూడ నడచివేయ జాలరు. అల్పసంఖ్యాకమగు నొకపక్షమునకు శాసనసభలో మరిరెండు ప్రతినిధి స్థానముల నొసగి నంతమాత్రమున నెట్టిరక్షణయును కలుగజాలదు. నేడు ప్రపంచమున అత్యల్పసంఖ్యాకులచే శాసనము, అధికారమును వశపరచుకొని అత్యధికసంఖ్యాకులపై విజృంభించుచున్నారను విషయమును మీరు మరువ గూడదు.

మతమునందు గాఢవిశ్వాసము, కఠిన నియమములు మున్నగు వానిని నే నామోదింపజాలను. అవి యిదివరకే బలహీన మగుచున్నందులకు సంతసించుచున్నాను. సాంఘికత్వము (కమ్యూనిజము)ను నే నెన్నడుగను గూడ నామోదింపను. ఒక సంఘమునకును, మతమునకును చెందిన వారి సంఖ్యపైననే రాజకీయ ఆర్థిక హక్కు లేల యాధారపడవలెనో నేను గ్రహింపజాలకున్నాను. మత-విజ్ఞానముల విషయములో స్వాతంత్ర్య మెంతయు నవసరమె. భారతదేశమునం దీ స్వాతంత్ర్యములు మొదటినుండియు అంగీకరింపబడియే యున్నపుడు ఇక ముందు మాత్రము ఇవి యితరుల చేత కొనసాగకుండునా? నేడు మనదేశమును ఆవరించియున్న భయసంశయములను రూపుమాపుటకు తగిన సాధనము నేమన మిప్పు డెటులైన కనుగొనవలెను. పాలితజాతుల రాజకీయములు చాలవరకు భయద్వేషములపైననే ఆధారపడియుండును. మనము చిరకాలమునుండి పరాధీనతకు పాల్పడియుండుటచే అవి సులభముగా తొలగజాలవు.

హిందువులు ఔదార్యమును చూపవలెను

నేను జననమువలన హిందువునే యైనను హిందువుల పక్షమున మాటలాడుటకు నా కెంతవరకు హక్కుగలదో నాకు తెలియదు. మన దేశమున జననము వలననే హక్కుగలుగునని యిపుడుగూడ నంగీకరింపబడుచుండుటచే ఆజన్మహక్కునుబట్టియే హిందువులే ఔదార్యమునకు మార్గదర్శులు కావలెనని హిందూనాయకులకు విన్నవించుటకు నేను పూనుకొనుచున్నాను. ఔదార్యము మంచి నీతి యగుటయే గాక మంచి రాజకీయయుక్తియును, మంచి సమయస్ఫూర్తియును గూడనై యున్నది. స్వతంత్ర భారతమునందు ఎన్నడుగాని హిందువులు బలహీను లగుదురని యూహించుట కెట్టి ఆధారమును కనబడుటలేదు. "మీకు కావలసిన సదుపాయములన్నిటిని నిరభ్యంతరముగా నైకొను"డని సిక్కు మహమ్మదీయ సోదరులకు మనఃపూర్తిగా నెరిగించుటకు నేనుమాత్రము సంసిద్ధుడనుగానే యున్నాను. అచిరకాలమునందే యీమతసాంఘిక నామములు నిరర్థకపదములు కాగలవు. ఇటుపైని మన సంఘర్షణములకు ఆర్థికములే కారణభూతము లగును. ఈలోగా మన అనుకూల్య మెటు లుండినను ప్రమాదము లేదుగాని మన భావి అభివృద్ధికి మనము నిరోధములను మాత్రము కలిగింపకుండ నుండవలెను.

స్వాతంత్ర్య ప్రకటనము

అఖిలపక్ష సభవారి నివేదికను మూల ద్రోసి నిర్నిరోధముగా మనము ముందడుగు వేయవలసిన తరుణ మిదివరకే వచ్చినది. అఖిల

పక విధానమును అనుసరించుటకు నిరుడు జరిగిన కాంగ్రెసు మహాసభలో నొకసంవత్సరము గడువొసగబడెను. ఆసంవత్సర మిప్పుడు కించిదస్పష్టముగా ముగియవచ్చినది. కావున ఈమహాసభవారిపుడు స్వాతంత్ర్యమును ప్రకటించుటయును, దానిని సాధించుటకు తగినసాధనమును నేర్పరుచుటయునే ముఖ్యకర్తవ్యమై యున్నది.

ఈసంవత్సరము నడుమలోపల అధినివేశ స్వాతంత్ర్యము మనకు లభింపలేదు గాని కఠినశాసనములును, ప్రజాపీడయును, జాతీయ కార్మికోద్యమకులపై తీవ్రమగు విజృంభణమును మాత్రము కలిగినవి. మన తోడి సోదరులలో చాలమందిని విదేశ ప్రభుత్వమువారు నిర్బంధించి యామకోనభకు వారు రావీలు లేకుండ చేసిరి. వారిలో నెందరో విదేశములలో ప్రవాసము ననుభవించుచున్నారు. వారు మరల మాతృదేశమునకు రాకుండ నిరోధములు కలిగింపబడుచున్నవి. విదేశీయుల సేనాబలము తన కఠినముష్టినం దృఢముగ మనదేశమును నొక్కియుంచినది. మనలో మిక్కిలి శ్రేష్ఠులగు నాయకు లెవరైన తల లెత్తునెడల వెంటనే ప్రయోగింపబడుటకు యజమానుని చబుకు నిరంతరమును సిద్ధముగానే యున్నది. కలకత్తా కాంగ్రెసుమహాసభలో జరిగిన తీర్మానమునకు ప్రత్యుత్తరము సిద్ధముగానే యున్నది.

రాజప్రతినిధి ప్రకటన

ఇటీవల శాంతిసూచన చేయబడినట్లు కొద్దిగా కనబడెను. "భారత భావిరాజ్యాంగమునుగూర్చి ప్రభుత్వప్రతినిధులతో నాలోచించుటకు భారతనాయకు లాహ్వానింపబడుదురు" రని బ్రిటిషుప్రభుత్వమువారి పక్షమున రాజప్రతినిధి ప్రకటించెను. రాజప్రతినిధి సదుద్దేశముననే గలిగియుండెను. అతని భావ శాంతిప్రదమగు భావమే కాని ప్రత్యక్షముగా మనకు గోచరించుచున్న కఠినవిషయముల ముందు రాజప్రతినిధివంటి ఉన్నతోద్యోగియే తెలిపియున్నను ఇట్టి సద్భావమును, సౌమ్యవాక్యములునుగూడ నిరుపయోగములే. బ్రిటిషు రాజనీతిజ్ఞతయందు గల విచిత్రమార్గము లన్నియును మన కిదివరకే మిక్కిలి బాగుగా అనుభవమునకు వచ్చియున్నవి. బ్రిటిషుప్రభుత్వమువారిపుడు చేసిన సూచన నిరాధారముగను, సందిగ్ధముగను నున్నది. అది కొనసాగింపబడునని వారెట్టివాగ్దానము నొసరంచియుండలేదు. కలకత్తా మహాసభలో జరిగిన తీర్మానమున కిది ప్రత్యుత్తరమై యుండునని యూహించుటకు అత్యల్పమగు నాధారము మాత్రము కలదు. ఈప్రకటన జరిగినవెంటనే వివిధపక్షముల నాయకులు సమావేశమై యోచించిరి. వారు శాంతినే కోరుచున్నారు గాన నాశాంతికొరకు తమ ఆశయమును కొంతవరకు త్యజించుటకుగూడ వారు సంసిద్ధులై యీప్రకటనమునకు మిక్కిలి అనుకూలమగు వ్యాఖ్యానమునే గావించిరి. కాని దాని నామోదించుటకు ముఖ్యముగా జరిగితీరవలసిన విషయములనుమాత్రము వారు మృదువాక్యములలోనే తెలిపినను మిక్కిలి విస్పష్టముగనే తెలిపిరి. ఈసూచన కేవలము రాజకీయయుక్తియే యనియు, ఇది వంచనార్థమైనదే యనియు, మనలో చీలికలను కలిగించుటకే చేయబడినదనియు భావించుచున్న సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యవాదులకు మన నాయకులు చేసిన అంగీకారసూచన అధికమగు మనస్తాపమునే కలిగించినది. దీని ఫలితమును గూర్చి వారి కధికమగు నాందోళనము గూడ కలిగినది. గౌరవయుతమగు శాంతి చేకూరుటకు లేశమాత్రమైన నవకాశము కనబడుచున్నంతవరకు, దేశీయులలో అధికసంఖ్యాకులకు దారుణకష్టములు కలుగుట నిశ్చయమని మన మెరిగియుండియును ఉద్రేకముతో అతిభయానకమగు జాతీయ సమరము నిప్పుడే మనము కలుగజేయదగునా? చాల హృదయవ్యథతోనే నాయకుల ప్రకటనలో మేము సంతకములను చేసితిమి. అది తప్పో యొప్పో నే నిపుడు చెప్పలేను. అటుపిమ్మట బ్రిటిషు పార్లమెంటు సభలోను, ఇతర స్థలములలోను ఆ ప్రకటనను గూర్చిన సమాధానములును, విపులవ్యాఖ్యానములును బయలుదేరి, అది పరకు లేశమైన సంశయ ముండియున్నచో దానిని పూర్తిగా తొలగించి ప్రకటనయొక్క నిజార్థమును స్పష్టపరచినవి. అపుడు గూడ భారత కాంగ్రెసు సంఘమువారు రాయబారముల కింకను అవకాశము నేర్పరచియే యుంచిరి. దానిని గూర్చి అంత్యపరిష్కారము చేయునట్టి బాధ్యత నీ మహాసభకే వదలిరి.

ఇండియామంత్రి ప్రకటనము

ఇటీవలనే మరియొకసారి దీనిని గూర్చి బ్రిటిషు పార్లమెంటు (కామన్సు సభ)లో చర్చ జరిగినది. ఆ సభలో ఇండియా మంత్రి ప్రత్యుత్తర మొసగుచు, "భారతదేశవిషయమున బ్రిటిషుదొరతనమునకు గల నిష్కపటాభిప్రాయమును మాటలవలననే గాక క్రియల వలన గూడ పెక్కుసారులు ప్రభుత్వమువారు ధ్రువపరచియే యున్నారు" అని నుడివెను. భారతదేశమున కేదో కొంత ఉపకారమును చేయవలెననియు, అందులకు భారతీయుల సద్భావమును బడయవలెననియును వెడ్జివుడు బెన్ గారు మనఃపూర్వకముగానే కోరుచున్నారని మనము గ్రహింపక తప్పదు. కాని పార్లమెంటులో బెను గారును, ఇతరులు నొసగిన ఉపన్యాసములు మనల నంతకంటె ముందునకు గొనిపోవుటలేదు. "క్రియలలోగూడ అధినివేశన స్వాతంత్ర్య మిదివరకే యొసగబడెను" అని ధ్రువపరచుటకు బెను గారు దీర్ఘోపన్యాసము నొసగిరి. కాని అది మనలను భ్రమింపచేయుటకు మాత్రమే పనికివచ్చును. ఏలయనగా దానివలన భారతదేశ ధనాపహరణము తొలగలేదు. 1920 లో నొసగబడిన రాజకీయ సంస్కరణములవలన జనసామాన్యముయొక్క బాధ్యతలు వెనుకటికంటె నిప్పుడే అధికమైనవి. లండనులో హైకమీషనరులను నియమించుట, నానాదేశసభకు మన ప్రతినిధులను పంపుట, సామగ్రులను కొనుట, భారతీయులను గవర్నరులుగను, ఉన్నతోద్యోగులుగను నియమించుట మున్నగు వానిని మన మెన్నడును కోరియుండలేదు. భారతదేశమునందలి నిరుపేదలగు ప్రజలధనమును హరింపకుండ చేయుటయే మన సంకల్పము. మనము

కోరునది యథార్థమగు నధికారము గాని ఉద్యోగములకు సంబంధించిన లాంఛనవసనములు కావు.

"క్రియలో అధినివేశన స్వాతంత్ర్యము"

గత పదియేండ్లలోను దొరతనమువారొనరించిన ఘనకార్యముల నన్నిటిని బెనుగారు వరుసగా నేకరువు పెట్టిరి. పంజాబులో సైనికశాసనము, జలియనువాలాబాగు సంఘుబలి, కఠిన శాసనములు, ధనాపహరణము మున్నగునవిగూడ నీ పదేండ్లలో నవిచ్ఛిన్నముగా జరిగినవే గాన వీనినిగూడ బెనుగారు చివగ చేర్చి యుండవలసినది. అధినివేశప్రభుత్వ మనగా భారతీయులలో నత్యల్పసంఖ్యాకులకు నామమాత్రమగు కొద్ది అధికారముల నొసంగుట, ప్రజాపీడనము, బీదల ధనము హరించుట మున్నగునవే యనిగూడ బెనుగారు స్పష్టపరచి యుండవలసినది.

ఇప్పుడు కాంగ్రెసు చేయదగిన దేది? మనము సహకారమొనరించుటకు ముఖ్యముగా జరుపబడవలెనవని మన నాయకులు వేనిని సూచించిరో అవేవియును జరుపబడియుండలేదు. యథార్థమగు స్వాతంత్ర్యము మనకు లభించున నుప్పూచీ యొసగబడకుండునంతకాలము మనము సహకారము చేయవచ్చునా? మన సహచరులు కారాగృహమున నలయుచున్నపుడును, కఠిన శాసనము లమలుజరుపబడుచున్నపుడును మనము సహకార మొనరింపదగునా? వారు నిశ్చయముగా శాంతినే కోరుచున్నారు కాని రాజకీయ యుక్తి వలన మనలను లొంగదీయ జూచుటలేదను నమ్మకము మనకు కలిగింపబడువరకును మనము సహకారము చేయవచ్చునా. ఖండాగ్రమునుండి శాంతిజనింపదు. విదేశీయు లింకను మనపైన అధికారమును చెల్లింపగోరుచునే యున్నయెడల అందులకు మనఃపూర్వకముగా మనము భాగస్వాములు కాకుండుటయే కనీసపక్షమగు మనకర్తవ్య మగుచున్నది.

సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్య మొక్కటియే మన ఆశయము

కలకత్తా మహాసభలో నామోదింపబడిన తీర్మానమే స్థిరపడుపబడునెడల నేడు సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్య మొక్కటియే మన ఆశయము. సంపూర్ణస్వాతంత్ర్య మనగా ఒంటరితనము, ప్రత్యేకత అనునర్థ మేర్పడుచుండుటచే నీపదము ప్రపంచమునం దిపుడు ప్రజామోదమును బడయుటలేదు. ఇట్టి సంకుచిత జాతీయతను నాగరికత యిదివరకే పూర్తిగా అనుభవించి విసివియున్నది. కావుననే విశాల సహకారము కొరకును, పరస్పర సహాయముకొరకును తడుములాడుచున్నది. కావున మన మీపదమును వాడుటలో విశాలాశయమున కెంతమాత్రమును విరుద్ధము కానిరీతినే వాడుచున్నాము. బ్రిటిషువారి సామ్రాజ్యమునుండియు, బ్రిటిషు ఆక్రమణమునుండియు పూర్తిగా వెలువడుటయే మనము కోరునట్టి సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యమై యున్నది. అట్టి స్వాతంత్ర్యము మనకు లభించిన పిమ్మట విశ్వసహకార-సోదర భావములను కలిగించుటకు చేయబడెడు ప్రయత్నముల నన్నిటిని భారతదేశ మామోదింపగలదు. అట్టి విశాల విశ్వసహకారమునకై స్వాతంత్ర్యమును కొంత త్యజించుటకుగూడ సిద్ధముకాగలదు. ప్రస్తుతమున్న బ్రిటిషు సామ్రాజ్య మట్టి విశాలవిశ్వ మెంతమాత్రమును కాదు. ఎంతకాలము కోట్లకొలది ప్రజలను లోబరుచుకొనుచుండునో, సమస్తదేశముల వారి అభిప్రాయములకు వ్యతిరిక్తముగ ప్రపంచమునందలి పెక్కు దేశముల నెంతకాల మాక్రమించుకొను చుండునో అంతకాలమును ఈ సామ్రాజ్య మట్టి విశాలవిశ్వము కాజాలదు. దీనికి సామ్రాజ్యత్వమే మూలాధారముగను, విదేశీయుల ధనాపహరణమే దీని సాధారణముగను ఎంతకాల ముండునో అంతకాలము నిది సమానప్రతిపత్తిగల సంయుక్తదేశమండలి (కామనువెల్తు) కాజాలదు. ప్రస్తుతము బ్రిటిషుసామ్రాజ్యమునందు క్రమక్రమముగా రాజకీయాధికార విభజనము జరుగుచున్నది. ఈ సామ్రాజ్యస్థైర్యము క్రమముగా కొరవడుచున్నది. ఈసామ్రాజ్యమున దక్షిణాఫ్రికా, ఐర్లండు దేశములు ఇంకను ఐక్యము కలవిగా నుండలేదు. ఈజిప్టు విడిపడుచున్నది. సామ్రాజ్యత్వమును, దాని అనుబంధములను పూర్తిగా వదలుకొనను భారతదేశ మీమండలిలో సమాన స్వాతంత్ర్యముతో గూడిన సభ్యతను బడయజాలదు. ఇది కొనసాగనంత వరకును భారతదేశ మీమండలికి అధీనదేశముగానే యుండవలసియుండును గాన ధనాపహరణముగూడ తప్పని సరియే యగును. కావున బ్రిటిషు సామ్రాజ్య సమాలింగనము భారతదేశమునకు ప్రాణాపాయకరమే యగుచున్నది. మనఃపూర్వకముగా నొసగబడిన ప్రేమపూర్వకమగు నాలింగనము ప్రాణప్రదము. అందులకు ప్రత్యాలింగనముగూడ నటులే సమకూరును గాని బ్రిటిషు సామ్రాజ్య సమాలింగన మట్టి దెంతమాత్రమును కాదు. కానిచో నిదినర కుండినట్లె యికముందు గూడ నది ప్రాణనిర్మూలన కరమగు మృత్యుదేవతాలింగనముగనే యుండగలదు.

ప్రపంచమున శాంతిని స్థాపింపగోరుచున్నారను వార్తలు వెలువడినవి. వివిధదేశములవారందుకు ఒడంబడికలలో సంతకములుగూడ చేసిరి గాని వేరొకవంక యుద్ధనౌకల నిర్మాణము తీవ్రముగా జరుగుచునే యున్నది. ఇపుడు శాంతిదేవతకు లభించుచున్న ఆరాధనము మృదువాక్యములు మాత్రమే. యుద్ధకారణములను తొలగించిననే గాని శాంతి నెలకొనదు. ఒకదేశమువారు మరియొకదేశము నాక్రమించుచున్నంతకాలమును, ఒకజాతివారు మరియొకజాతివారి ధనమును హరించుచున్నంతకాలమును సుస్థిరమగు సమత్వము నెలకొనుట అసంభవము. పాలకుల ఆక్రమణమును తొలగించుటకు పాలితులు ప్రయత్నించుచునే యుందురు. సామ్రాజ్యత్వ-ధనికత్వములు చెలరేగుచున్నంతకాలము శాంతి లభించుట కలలోనివార్త. ఈ రెండును ధనాపహరణమునుగూడ ఈసామ్రాజ్యమునకు మూలాధారములై యుండుటవలననే వారు మనకు మనఃపూర్వకముగ నీదు స్థల మొసంగ జాలకున్నారు. జన

సామాన్యమునకు తటస్థించిన గుర్కారిభారము తొలగినట్లుగా మరెట్టి లాభమునుగూడ మనకు గ్రహింపనగినదిగా నుండదు. ఒక మహా సామ్రాజ్యముయొక్క భారమును సహింపజాల కడుదుర్భరమే యైనను మన దేశీయులు చిరకాలమునుండి దానిని సహించియే యున్నారు. చివరకు వారి వెన్నులు విరిగినవి. వారి ప్రాణములుగూడ కడంటినవి. అట్టి పన్నులనీ ధనాపహరణభారమును తొలగకుండునంతకాలము వారీమండలిలో నెట్లు భాగస్వాములు కాగలుగుదురు? చర్చింపబడవలసిన సమస్యలలో నధికభాగము ధనికులకు సంబంధించినవిగానే యుండును వాని కన్నిటికిని బ్రిటిషు వారైనవారే కారకులుగానో, ప్రోత్సాహకులుగానో యుందురు. భారత సంస్థానాధిపతులు, బ్రిటిషు ఉద్యోగులు, బ్రిటిషు వారిలోను భారతీయులలోను ధనికులు, గొప్ప గొప్ప జమీందారులు మున్నగువారికి సంబంధించిన సమస్యలే తరచుగా మనయెదుట నుంచబడుచుండును. వారందరును రక్షణ కోరుచుందురు. నిజముగా రక్షణ బడయదగిన కర్షకులైన దురదృష్టవంతులగు కోట్లకొలది ప్రజలు నోరెత్తుటయే లేదు. వారి కష్టములను విన్నవించువారును గూడ మిక్కిలి తక్కువగనే యున్నారు. బ్రిటిషు సామ్రాజ్యము ఏ రూపములోనైన సరే, భారతదేశమునందు కొనసాగింపబడుచుండునంత కాలమును ఆ సామ్రాజ్య మిట్టి ధనికబృందములనే బలపరుచుచుండును. ఇట్టి బృందముల సంఖ్యగూడ నింకను వృద్ధి నొందించుచుండును. ఇట్టి ప్రతిబృందమునుగూడ మన మార్గమున కడ్డుపడుచునే యుండును. కఠిన శాసనములను ప్రయోగింపకుండ నిట్టి ప్రభుత్వమును కొనసాగింప వీలులేదు కాన నది తప్పనిసరియే యగుచున్నది. గూఢచారివర్గమే యీ పరిపాలనకు చిహ్నము. దూతలు, ప్రోత్సాహకులు, వార్తాహరులు, నేరము నొప్పికొనిన నిందితులు మున్నగు తుచ్ఛనీచసమితులన్నియును దీనికి ఉపాంగములు.

1. అధినివేశిక, 2. సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యము లను శబ్దములను గూర్చి మనలో మనకు చాల వాదప్రతివాదములు జరిగినవి. ఈమాటలే కలహబీజములైనవి. ఏ పేరు పెట్టినను సరే అధికారవిజయమే మన వాంఛితార్థము. భారతదేశమున కేవిధమగు నధినివేశ స్వాతంత్ర్యము నిచ్చినను గూడ దానివలన మనకు నిక్కమగు నధికారము లభింపదు. విదేశీయ సేనను, ఆర్థికపరిశీలనను మనదేశమునుండి పూర్తిగా తొలగించుటయే యీ అధికారమునకు ముఖ్య నిదర్శనము. కావున మన మీ రెండిటినిగూర్చియు గట్టిదీక్షను బూనినచో తక్కినవన్నియు సులభముగానే లభించును.

కావున నేడు మనము సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యమునే కోరుచున్నాము. ఏ విధముగా గాని మనకాజ్ఞాపించుటకు బ్రిటిషుపార్లమెంటుకు అధికారము లేదని యీ కాంగ్రెసు మహాసభ యిదివరకెన్నడును అంగీకరించి యుండలేదు, ఇకముందు గూడ నంగీకరింపదు.

కావున నీసభను మనము కోరదగిన దేదియును లేదు. ఏవిదేశీయాక్రమణమునకుగూడ నిటుపైని భారతదేశ మెంతమాత్రమును సహింపదను నొక్కవిషయమును మనము పార్లమెంటుకును ప్రపంచమునకంతకునుగూడ తెలియజేయవలసియున్నది. మనసంకల్పమును కొనసాగింపగల శక్తి ప్రస్తుతము మనకు లేకపోవచ్చును. మన దౌర్బల్యమును మనము పూర్తిగా గుర్తించియే యున్నాము. కావున మనము బలయుతుల మని ప్రగల్భములు పలుకుటయును, గర్వించుటయును గూడ అనుచితములే. కాని మన సంకల్పబల మత్యధికమే. మనసంకల్పముగూడ దుర్బలమే అను భ్రాంతికి ఏ దేశమువారును, ముఖ్యముగా బ్రిటిషువారును గురికాగూడదు. దాని ఫలితములను బాగుగ గ్రహించియే పరమపవిత్ర భావముతో మన మిట్టి దృఢసంకల్ప మొనరించుచున్నాము. దానికి తిరుగు లేదు. ఒక గొప్పజాతి ఒకసారి మనఃపూర్వకముగా నొక దృఢసంకల్ప మొనరించినచో ఆజాతిని చిరకాలము తృణీకరించుట అశక్యము. ఒకటి రెండు సారులు మన ప్రయత్నములు విఫలము కావచ్చును గాని మూడవసారి మనకు విజయము కలుగుట నిశ్చయము.

మనము సంఘర్షణములతో విసుగు జెందియున్నాము. శాంతిని బడసి మన దేశము నభివృద్ధి నొందింపవలెననియే మన మత్యధికముగా కోరుచున్నాము. మన కుటుంబములు విధ్వంసమగుచుండగను, ధీరులగు మనయువకులు కారాగృహములకును, ఉరికంబములకును పంపబడుచుండగను చూడవలెనని మనము కోరుచున్నామా? అది మన కానందప్రదమా? తనకు లభించుచున్న నామమాత్రమగు నాదాయమునుగూడ గోల్పోయి తనకుటుంబమును తిండి లేకుండ మాడ్చి తాను సమ్మెకట్టవలెనని యే కార్మికుడైన కోరునా? గత్యంతర మేదియును కనబడక విధిలేని సంకష్టము కలిగినపుడే అతడటుల సమ్మెకట్టును. అటులనే గౌరవయుతమగు శాంతిని బడయుటకు మార్గాంతరము లేకపోవుటవలననే మనముగూడ నట్టి వినాశనకరమగు జాతీయ సంరంభమునకు గడంగవలసినవారమగుదుము. మనము మనఃపూర్వకముగా శాంతినే కోరుచున్నాము. సోదరభావ సూచకమగు మన హస్తమును గ్రహింపగోరువారెందరును గ్రహింపగలుగుటకు దానిని మన మెల్లపుడును చాచియే యుంచెదము. కాని ఆహస్తమున కాధారభూతమగు శరీర మెట్టి అన్యాయములకును లొంగదు. ఆ శరీరసంబంధమగు మనసు ఏ ప్రధాన విషయమును త్యజింపదు.

మన మింకను సంఘర్షణమునందే ప్రవేశింపవలసి యుండుటచే భావి పరిపాలనావిధానమునుగూర్చి మన మిపు డాలోచింప నక్కరలేదు. రెండేండ్లపాటు మనవారనేక విధానములనుగూర్చి ఆలోచించిరి. చివరకు అఖిలపక్షసభవారొక పద్ధతిని పరిష్కరించిరి. దానిని కాంగ్రెసువారుగూడ నొకవత్సరము గడువుతో స్వీకరించిరి. ఇందులకు వ్యయపరుపబడిన శ్రమ యెంతమాత్రమును వ్యర్థమైనది కాదు. అది మనకు లాభకరమే. కాని ఆ వత్సరము గడువును గడచిపోయినది. ఇటుపైని పనిచేయవలసిన పరిస్థితులనే మనము గమనింపవలసియున్నది.

గాన పరిపాలనా విధానములనుగూర్చి ఆలోచించుట కిపుడు తీరుబడి లేదు. కాని వానిని సంబంధించిన సమస్యలను మనము తృణీకరింప గూడదు. మన సంఘర్షణమునకును, మన భావి పరిపాలనావిధానమున కును సహాయకములును, నిరోధకములు నగు సమస్యల నన్నిటిని మనము గమనించుచునే యుండవలెను.

నేను సాంఘికవాదిని, ప్రజాప్రభుత్వవాదిని. రాజులయందును, యువ రాజులయందును నాకెట్టి నమ్మకమును లేదు ప్రస్తుతము గొప్ప గొప్ప పరిశ్రమలకు యజమానులుగా నున్నట్టివారిని కలిగించెడు పద్ధతి యందుగూడ నాకు నమ్మకము లేదు. ఈ పారిశ్రామిక ప్రభువుల కిప్పుడు మనుష్యులపైనను, వారి అదృష్టములపైనను కలిగియున్నంత అధికారము పూర్వకాలమునందు భూమీశ్వరులకుగూడ నుండియుండలేదు. ప్రాచీనకాలమునందుండిన సామంతప్రభువుల పురాతనపద్ధతులనే యీపారిశ్రామికప్రభువు లిపుడుగూడ నవలంబించుచున్నారు. కాని, ప్రస్తుతము మన దేశమునకు సంబంధించిన పరిస్థితులలోను, ఈకాంగ్రెసు మహాసభకుగల కట్టుబాటులలోను సంపూర్ణసాంఘిక విధానమును (సోషలిస్టికు ప్రోగ్రాము) ఈసభ అనుసరించుట కెంతమాత్రమును వీలు లేదని నేను గ్రహించియే యున్నాను. కాని, సాంఘికవాదుల సిద్ధాంతములు క్రమక్రమముగ ప్రపంచమునందంతటను మానవసంఘము నందు పూర్తిగా నిదివరకే వ్యాపించిన వని మన మంగీకరింపక తప్పదు. వానిని పూర్తిగా నాచరణలో పెట్టుటకు వలయు కాలసాధననిర్ణయ మునందు మాత్రమే భిన్నాభిప్రాయములు కలిగియున్నవి. భారతదేశ మున దారిద్ర్యమును, అసమభంగియును తొలగవలెనన్న భారతదేశము గూడ ఈమార్గమునే అవలంబింపవలసి యుండును గాని మన జాతీయ విజ్ఞానమున కనుగుణముగా మనము ఆశయములను, విధానములను నిర్ణ యించుకొనవచ్చును.

మూడు ప్రధానసమస్యలు

అల్పసంఖ్యాకులు, సంస్థానములు, కార్మిక-కృషీకవర్గములు అను నీమూడును మనకు ప్రధానసమస్యలై యున్నవి అల్పసంఖ్యాకుల సమస్యనుగూర్చి నేనిదివరకే ముచ్చటించి యుంటిని. వారివిజ్ఞానములు ను, సంప్రదాయములును చెక్కుచెదరకుండ నుండగలుగునని వారికి మనము క్రియారూపకమగు వాగ్దానము నొసగవలెను.

సంస్థానములు

భారతదేశమునకు సైతము ఈ స్వదేశసంస్థానములు గత కాల మునాటి విచిత్రనిదర్శనములే యగును. ఇపుడున్న సంస్థానాధిపతులు నామ మాత్రమునకే రాజులుగా నుండినను వారిలో పెక్కుమంది తాము దైవాంశసంభూతుల మనియును, సంస్థానమంతయు తమ సొంతమనియును, దానిని ఇచ్చవచ్చినట్లు వ్యయపరచుటకు తమ కధికా రము కలదనియును ఇప్పటికినిగూడ నమ్ముచునే యున్నారు. వారిలో మిక్కిలికొద్దిమందిమాత్రమే తమబాధ్యతను గుర్తించి ప్రజాక్షేమము చేయు టకు పూనుకొనుచున్నారు కాని తక్కినవారందరిలోను అట్టి గుణమే దియును కనబడుటలేదు. అందులకు వారిని నిందించుట న్యాయమని తో చదు. ఏలయనగా ఒక అనర్థకవిధానము సృష్టించినవే వారిట్లు ప్రవర్తించుచేయ బడిరి గాన ముఖ్యముగా తొలగింపవలసినది ఆ అనర్థకవిధానమే. "భారత-బ్రిటిషు దేశములకు సంగ్రామము సంభవించినచో నేను బ్రిటిషుదేశముపక్ష ముననే నిలిచి నా శక్తియుక్తులతో పోరు సలిపెదను." అని ఒక సంస్థా నాధిపతి స్పష్టముగా తెలిపెను. అతని దేశభక్తి యీరీతిగా నున్నది. ఏ సభలోనైనను సంస్థానముల ప్రజల ప్రతినిధు లెవ్వరు నుండ గూడదనియును, సంస్థానముల ప్రజలకు తామే ప్రతినిధులమని యును ఈ సంస్థానాధిపతులు తెలుపుటలోను, దానిని బ్రిటిషు దొరతనము వారామోదించుటలోను ఎట్టి వింతయును కనబ డుటలేదు. తక్కిన భారతదేశమునంతను త్యజించి యీసంస్థా నాధిపతులు ప్రత్యేకముగ నిలువగలుగుట అసంభవము. కావున వారికి విధికృతములగు పరిమితులను అంగీకరింపక పోయినచో నిటుల భావించినవారందరికి నెట్టి ఫలితము కలిగినదో వీరికిగూడ నట్టి ఫలితమే కలుగగలదు. ఈసంస్థానముల భావిస్థితిని నిర్ణయిం చుటకు సంస్థానముల ప్రజలును, సంస్థానాధిపతులునుగూడ హక్కుదారు లగుదురు గాని కేవలము సంస్థానాధిపతులు మాత్రమే హక్కుదారులు కాజాలరు. స్వయంనిర్ణయాధికారమును కాంగ్రెస్ మహాసభ కోరుచు న్నది గావున ఈ అధికారము సంస్థానముల ప్రజలకుగూడ కలదని యంగీకరించుట విధి. కావున ఈ పరివర్తనము అత్యాకస్మికముగా కలుగకుండుటకు కాంగ్రెసు సభవారితో నాలోచింపగోరిన సంస్థానా ధిపతులతో కలసి ఆలోచించుటకు సభవారు సర్వసిద్ధముగానే యున్నారు. ఎటులైనను సంస్థానములు ప్రజలను పరిగణించియే తీరవలెను.

కార్మిక - కృషీవల వర్గములు

ఇదియే మిక్కిలి గొప్పసమస్య భారతదేశ ప్రజలలో అత్య ధికసంఖ్యాకులీ రెండువర్గములవారే. వారిని మన మెంతవరకు వృద్ధినొం దించి సంతృప్తి నొందింప గలుగుదుమో అంతవరకే మనము కృతార్థుల మగుచుందుము. ఈరెండువర్గములవారి సహాయము కాంగ్రెసు కెంత వరకు లభించునో కాంగ్రెసుబలముగూడ నంతవరకే యుండును. వారి సమస్యయే దేశసమస్యగాన వారి సమస్యను మనము పరిహరించినచో వారు మనకు తోడ్పడెదరు. ఇదివరకు పెక్కుసారులు కాంగ్రెసువారు ఈ రెండువర్గములకును తమ సద్భావమును తెలిపియుండుట తప్ప అంతకంటె మరేమియును చేసియుండలేదు. ధనికులు పేదలు, జమీం దారులు రైతులు మున్నగువారందరిపట్లను కాంగ్రెస్ నిష్పాక్షికము గానే యుండవలెనని చెప్పెదరు. కాని యిపుడు కాంగ్రెసు అటుల నిష్పాక్షికముగా నుండలేదు. ఏలయనగా బలమంతయును ధనికులయం దునను, జమీందారుల యందునను ఉన్నదే గాని పేదలయందును, రైతులయందును లేదు. అట్టిచో కాంగ్రెసువారు తటస్థులుగా నున్న

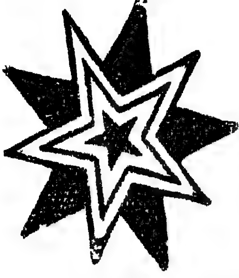
దేశముల చిరకాలమునుండి వేరూనియున్న అక్రమమును, దోపిడిని ప్రోత్సహించినవారే యగుదురు. ఒకవర్గముపై నింకొక వర్గము విజృంభించుటకు వీల్లేకుండ చేయుట యొక్కటే యిందులకు తగిన సాధనము. కొన్ని నెలల్రకితము బొంబాయిలో భారత స్థాయిసంఘము సభ జరిగినప్పుడు సాంఘిక ఆర్థికములలో మార్పును గూర్చిన ఆశయమును వెల్లడించునట్టి యొక తీర్మానముగూడ నామోదింపబడెను. ఈ మహాసభవారు గూడ ఆతీర్మానమును స్థిరపరచి వెంటనే జరుపదగిన మార్పులను జరుపుటకు తగిన విధానమునుగూడ స్థిరపరుప గోరెదను.

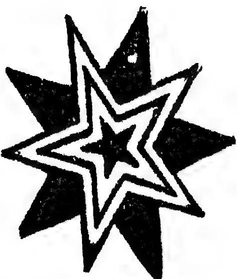
ఈవిధానమునుగూర్చి నేడు కాంగ్రెసు వారందరును కలసి అధికముగా పనిచేయుటకు కవకాశము లేనిమాట నిజమేయైనను, ఈ ఆశయమును మాత్రము దృష్టిపథమునం దుంచుకొని దానికొరకు వానిని సాగించుచుండవలెను. ఈ సమస్య కేవలము భూస్వాములు రైతులకును, యజమానులు పనివాండ్రకు నొసంగెడు వేతనములకును, దయాధర్మ బిచ్చములకును మాత్రమే సంబంధించినది కాదు: యజమానులును, భూస్వాములును తాము పోషకులమనియు, రైతులును, పనివాండ్రును తమచే పోషింపబడు చున్నవారనియు భావించుటయే ఒక విషమగు దయాధర్మమగుచున్నది. అది యున్నంతకాలము ఈ అవమానమును, ఈ అనర్థకమును తొలగజాలవు. తాము ధర్మకర్తలమని మరికొందరు తెలుపుచుండుటగూడ నిట్టి నిస్సారవాదమే యగును. ధర్మకర్త అనగానే మంచిచెడ్డలను కలిగించునట్టి అధికారము స్వయం నియోజితులగు నీ ధర్మకర్తలయందే యుండును గాన దానిని వారు తమయిచ్చ వచ్చినట్లు వినియోగించెదరు. ధర్మకర్తగ నుండుటకు ఒకజాతికి మాత్రమే న్యాయమగు అధికారము కలదు గాని వ్యక్తులకును, సంఘములకును అట్టి అధికారము లేదు. తాము భారతదేశమునకు ధర్మకర్తలమని ఆంగ్లేయులలో పెక్కుమంది సద్భావముతోనే నమ్ముచుందురు. ఐనను వారీదేశము నెట్టి దురవస్థకు పాలుచేసిరో చూచితిరా?

పంటలను పండించుటయును, పరిశ్రమలను వృద్ధినొందించుటయును ఎవరి మేలుకొరకు? అను సమస్యను మనము పరిష్కరింపవలసియున్నది. ఇపుడు మనదేశమునందు సమృద్ధిగా పండింపబడుచున్న పంటలు వానిని పండించుచున్న కృషీవలులకును, పనివాండ్రకును గూడ నుపయోగపడుటలేదు పరిశ్రమల ప్రధాన ప్రయోజనము కోటీశ్వరుల సంఖ్యను వృద్ధినొందించుటయే అను నభిప్రాయముగూడ కలిగియున్నది. పంట లెంత సమృద్ధిగా నుండినను, పరిశ్రమల యజమానులు కోట్లకొలది లాభమును పంచుకొనుచుండినను రయితులకును పనివాండ్రకును మట్టిగుడిసెలును, చీకటి కొట్లును, దిగంబరత్వమును మాత్రము తప్పుటలేదు. బ్రిటిషు సామ్రాజ్యవైభవమును, మనదేశమున ప్రస్తుతమునం దున్న సాంఘిక విధానమును గూడ నీ దురవస్థలు లోకమునకు చాటుచున్నవి.

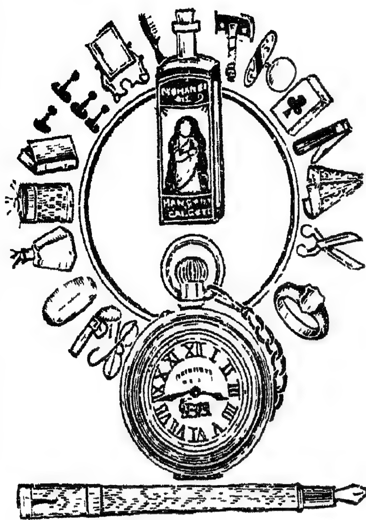
కావున మన ఆర్థికవిధానము, భూతదయ, మానవసహజమగు కనికరము మున్నగువానిపైననే ఆధారపడి యుండవలెను. ధనముకొరకు మానవుల సౌఖ్యమును మంట గలుపునదిగా నుండగూడదు. పనివాండ్రను పస్తులపాలు చేయకుండ నొకపరిశ్రమను కొనసాగింప వీలులేనిచో దానిని నిలిపివేయుటయే కర్తవ్యమగును. పొలములో పనిచేయువారికే సమృద్ధిగా ఆహారము లభింప వీలు లేనపుడు ఆ పంటలో కొంతభాగమును హరించుచుండిన మధ్యవర్తులందరును తొలగిపోవలసినదే. పొలములలోను, యంత్రశాలలలోను పనిచేసెడువారు సామాన్యసౌఖ్యస్వాతంత్ర్యముల ననుభవించుటకు ఎంతనేతన మవసరమో అంతమాత్రమైన వారికి విధిగా లభించుచుండవలెను. ఇది కేవలము కనిష్ఠపరిమాణమే. ఈసిద్ధాంతమును అఖిలపక్షసభవా రామోదించి తమ సూచనలలో చేర్చియున్నారు. కాంగ్రెసువారుగూడ నట్టుల దీని నామోదించుటయే గాక సహజములగు దీని ఫలితములను అంగీకరించుటకు గూడ సంసిద్ధులు కావలెను. సరిగా జీవితసౌఖ్యము ననుభవించుటకు తగిన వేతనము లొసగబడవలెనని కార్మికులు కోరుచున్నారు కాన వారి కట్టివేతనములు లభించుటకును, కార్మికసంఘములు దేశమునందంతటను ఏర్పడుటకును, వారు సహకారపద్ధతిని పరిశ్రమలను పరిపాలింపగల స్థితికి రాగలుగుటకును తగిన సహాయమొనరించుటను గూర్చిన తీర్మానమును గూడ నీ మహాసభవారామోదింపవలెను.

భారతదేశమునందలి పెక్కుకోట్లమంది ప్రజలలో పరిశ్రమలలో పనిచేయుచున్న వారిసంఖ్య అత్యల్పాంశమే యైనను వారి కతిశీఘ్రముగనే అధికమగు పలుకుబడి లభించుచున్నదను విషయమును మనము గుర్తింపక తప్పదు. తమ బాధలను తొలగింపవలెనని వ్యవసాయపు పనివాండ్రే మిక్కిలి హెచ్చుగను దీనముగను, మొరయిడుచున్నారు గాన వారి ప్రస్తుతస్థితిని దక్కబరుచుటకు తగిన విధానమును మనము నిర్ణయింపవలెను. భూములకు సంబంధించిన చట్టములును, ఇపు డున్న భూమి హక్కు (ల్యాండు టెన్యూరు) పద్ధతియును మారిననే గాని వారికి నిజమైన మేలు కలుగదు. ఈ సభలో చాలమంది గొప్ప భూస్వాములుగూడ సభ్యులుగా నున్నారు. ఒకడనికుడు వందలకొలది, వేలకొలది యకరముల భూమికి యజమానుడై యుండు పద్ధతి ప్రాచీనకాలమున ఐరోపాఖండమునందుండిన సామంతరాజుల పద్ధతివంటి పద్ధతివలన కలిగినదే. ఇపుడు ప్రపంచమునం దంతటను గూడ ఈ పద్ధతి మిక్కిలి శీఘ్రముగనే తొలగిపోవుచున్నదని మన భూస్వాములుగూడ గ్రహింపదగును. ధనికుల ప్రాబల్యమే మిక్కిలి హెచ్చుగా నుండిన దేశములందుగూడ గొప్పగొప్ప సంస్థానములను విభజించి ఆభూములలో పనిచేయగోరెడు కృషీవలులకే వాని నిచ్చుచున్నారు భారత దేశమునందుగూడ చాలచోట్ల వ్యవసాయదారులే భూస్వాములుగూడనై యున్నారు. ఈపద్ధతియే దేశమునం దంతటను

ఆశ్చర్యములేదు! భ్రాంతిలేదు!!

163 యథార్థమైన బహుమతులు!!!

గొప్ప ఖ్యాతి యెక్కువ సువాసన గలిగి, శాస్త్రరీత్యా తయారు చేయబడిన మా "మోహన్ విలాస్" తలనూనె 6 సీసాలు రు 6 లకు ఒకేపర్యాయము కొనువారికి, చిత్రింపబడిన 17 ఉపయోగమగు వస్తువులు, 144 నీటి బొమ్మలు, సరిగా పనిచేయునట్టి ఒక నిజమైన జేబుగడియారము 5 సంవత్సరములు గ్యారంటిగా పనిచేయునది, గొలుసుతో సహా ఉచితముగా నివ్వబడును.

ప్యాకింగ్, పోస్టేజి రు 1-8-0

ఉత్తరములు ఇంగ్లీషులో వ్రాయుడు.

జర్మనీ గ్రామోఫోను ఉచితము

తామర ఎంతకాలమునుంచియున్ననుసరే యీమందు నుపయోగించిన 12 గంటలలోనే మాడిపోవును. 18 తామరమందు సీసాల నొకేసారి కొన్న వారికి ఒక గ్రామోఫోను ఉచితముగా నివ్వబడును. సీసా 1 కి రు. 0-6-0 మాత్రం. గ్రామోఫోనుతో కూడ హారన్, సౌండుబాక్సు, సూదులు, ఒకరికార్డు యివ్వబడును. 1 డజను రికార్డులు రు. 9. ప్యాకింగు, పోస్టేజి ప్రత్యేకము. పూర్తివిలాసము ఆంగ్లభాషయందే వ్రాయవలెను.

AMERICAN COMMERCIAL CHEAP STORES., (Dept. 85)
Post Box No. 561, G. P. O. CALCUTTA.

సర్వకాలములోన మ్మకమగు సేవకుడు.

నామమంత్రముననేగాక యాదార్థమైన సహాయము చేయగలడు.

THE "FAITHFUL LEVER" WATCH.

"నమ్మకమగు లీవరు" గడియారము,

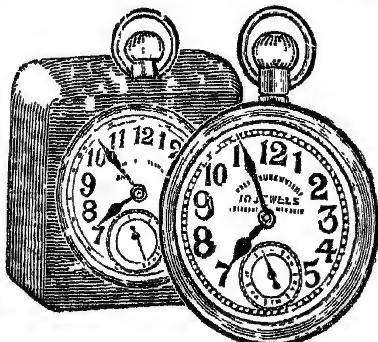
జేబులోయుంచుకొనుటకును బల్లపైకినిగూడ ఉపయోగించును.

10 జ్యూయల్ లీవర్ యంత్రములచే నిర్మించబడినది.

అందమైన మూతయొకటి

బల్లపైనుంచుట కుపయోగపడునది

ఇదియే ☞

5 సం॥లు గ్యారంటీ సర్టిఫికేటు

ప్రతిగడియారము వెంట పంపబడును.

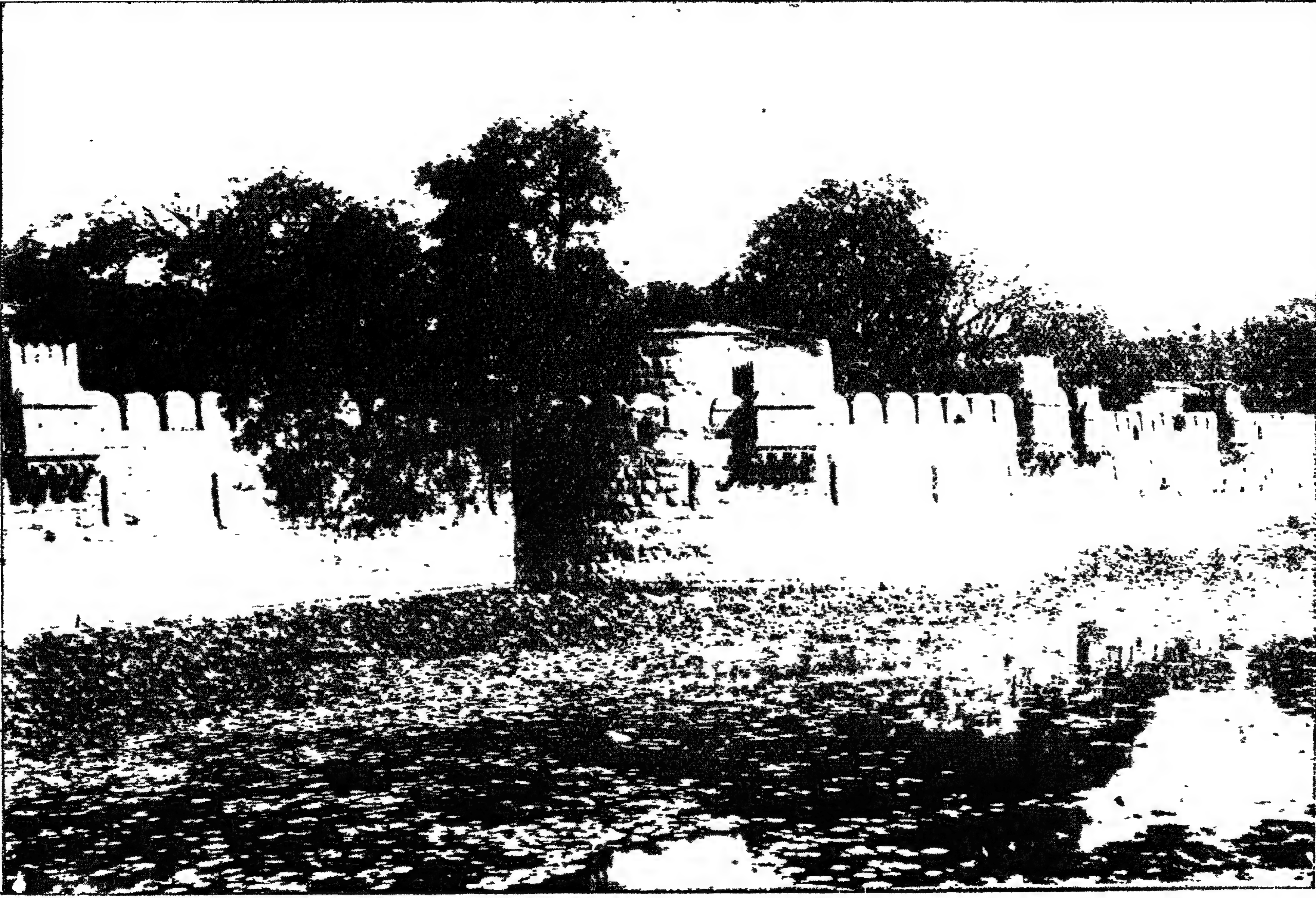
ప్యాకింగ్, పోస్టేజ ఉచితము.

వెల రు. 7-12-0 మాత్రమే.

"నమ్మకమగు లీవరు" గడియారము నమ్మకముగను, సరియైనగంటను తెలుపగలిగి యున్నది. చూచుటకందమై, ధృఢమైన నిర్మాణముగలిగి ఎట్టి యుపయోగమునకైనను గ్యారంటి యివ్వబడును. గట్టి లీవరు యంత్రములు, ప్రకాశమైన నిక్కల్ వెండి, దుమ్ము, ధూళిపడకుండగలందులకు లోనమూత, కొద్దివంపు, ప్రత్యేకదళసరిఅద్దము, పెద్దస్వచ్ఛమైన డయలు కలిగియున్నది. అరబిక్ లేక రోమన్ అంకెలుకలిగి కోరినప్రకారం పంపబడును.

ప్రతియొక గడియారమును సరియైనగంటను తెలిపి సకాలమున కుపయోగపడ గలదు. సోల్ ఏజంట్లవద్దమాత్రమే దొరకగలవు.

THE UNION TRADING Co., 166, Harrison Road (6) CALCUTTA.

౫. వేలూరు కోట

శ్రీ యం. కె. రంగస్వామయ్యంగారు.

౬, 'ఆశ'

శ్రీ యమ్. కె. రంగస్వామయ్యంగారు

వ్యాపింపవలెను. ఈ విధానమునందు గొప్పగొప్ప భూస్వాములలో కొందరైననుగూడ మనకు తోడ్పడెదరుగాక.

ఈ మహాసభ వార్షిక సమావేశమునందు ఆర్థికవిషయమును గూర్చి వివరములతో గూడిన విధానమును మన మేర్పరుపట కవకాశము లేదు. మన మిపుడు కొన్ని ముఖ్యనియమములను మాత్రమే యేర్పరచి తక్కిన పనినంతను స్థాయిసంఘమువారికి వదలివేయవలెను. వారు ఈ సమస్యతో ముఖ్యముగా సంబంధముగల ట్రేడు యూనియను కాంగ్రెసు మున్నగు సంఘముల ప్రతినిధుల సహాయముతో వివరములను స్థిరపరుపవలెను. నేననలు కాంగ్రెసు మహాసభకును, ట్రేడు యూనియను కాంగ్రెసుకును పరస్పర సహకారము చాల అధికముగా కలుగగలదనియును, ఇకముందు జరుగబోయెడు స్వరాజ్య సంపాదన ప్రయత్నములలో నీ రెండు సంఘములవారును ఏకీభవించియే పనిచేసెదరనియును నే నాశించెదను.

మన కధికారము లభించువరకును ఇవన్నియును కేవలము శుభ కాంక్షలు మాత్రమే యగును. కావున మనకుగల నిజమైన సమస్య అధికారవిజయమే. అందులకు యుక్తి యుక్తములను, న్యాయవాదుల పన్నుగడలను మన ముపయోగింపగూడదు. జాతీయ సంకల్పమును కొనసాగించుటకు తగిన సాధనములనే మనము నిర్ణయింపవలెను. అదియే యీ మహాసభవారికి ముఖ్యకర్తవ్యమై యున్నది.

దీక్షతో పనిచేయుటకు తగిన విధానము

గత వత్సరమున మనము సన్నద్ధులము కావలెనని నిశ్చయింపబడెను. కాంగ్రెసు సంఘములను మరల సంస్కరించి సభ్యులసంఖ్యను వృద్ధినొందించుటకు సర్వశక్తులను వినియోగించి మనము పనిచేసియుంటిమి. అందువలన అధికమగు మేలు కలిగినది. అసహాయోద్యమము ప్రారంభమైన పిమ్మట కాంగ్రెసు సంఘము లిదివర కెన్నడునగూడ నింత శ్రేష్ఠమైన స్థితిలో నుండియుండలేదు. కాని మనలోపములు గూడ మిక్కిలి హెచ్చుగానే యున్నవి. అవి స్పష్టముగానే గోచరించుచున్నవి. కాంగ్రెసు సంఘముల సభ్యులలో పరస్పర ద్వేషములు అన్ని సంఘములలోను గూడ కనబడుచున్నవి. ఎన్నికల విషయమున సభ్యులు శక్త్యుత్సాహములను పూర్తిగా వ్యర్థపరచుచున్నారు. చిరకాలమునుండి వేరూనిన యీమనోదౌర్బల్యమును, నీచమగు స్వార్థపరత్వమును మనము అతిక్రమింప జాలనిచో నిట్టి ఘనకార్యములను మనమెటుల సాధింపగలుగుదుము?

దీక్షతో పనిచేయుటకు తగిన విధాన మిపు డీ మహాసభవారేర్పరిచినచో నిట్టి లోపము లన్నియును తొలగగలవనియును, నిష్ఫలములును, నిరుత్సాహకరములు నగు నీకలహములను మన మెంతమాత్రమును సహింపమనియును నేను పూర్తిగా నమ్ముచున్నాను.

ధర్మబద్ధములును, శాంతియుతములు నగు పద్ధతులనే అవలంబింపవలెను

ఈ విధాన మెటుల నుండవలెను? మన సంవిధానమువలన గాక అంశములను, పరిస్థితులను బట్టియే మన కవకాశము మిక్కిలి స్వల్పముగా నున్నది. సంవిధానమును మన మిచ్చవచ్చినట్లు మార్చవచ్చును గాని అంశములును, పరిస్థితులును అటుల మారునవి కావు. మన పద్ధతులు ధర్మబద్ధములును, శాంతియుతములు నై యుండవలెనని కాంగ్రెస్ ప్రథమనిబంధన శాసించుచున్నది. మన పద్ధతు లెల్లపుడును ధర్మబద్ధములుగానే యుండగలవని నే నాశించెదను. ఏలయనగా మనము పూనుకొనిన యుద్యమము పరమపవిత్రమును, మహత్తరమును నై యున్నది. కావున దానికి కళంకము నాపాదించునట్టియు, పిమ్మట మనలను పశ్చాత్తాపమునకు పాలుచేయునట్టియు కార్యములను వేనిని గూడ మనము చేయగూడదు. దౌర్జన్యయుతములగు పద్ధతులకంటె శాంతియుతములగు పద్ధతులే శాశ్వతములును, అవలంబనీయములునుగూడ నగుటచే మనపద్ధతులు శాంతియుతములుగనే యుండవలెను. దౌర్జన్యయుతములగు పద్ధతులవలన మిక్కిలి తరుచుగా దుష్ఫలితమును, దుర్నీతియునే కలిగియున్నవి. మనదేశమునందు ముఖ్యముగా దౌర్జన్యయుతములగు పద్ధతులవలన నైకమత్యము పూర్తిగా తొలగిపోగలదు. నేడు ప్రపంచమందంతటను కట్టుబాటుతో కూడిన దౌర్జన్యమే ప్రబలియున్నదనుట కెట్టి సంశయము లేదు గాన మనముగూడ దానినే అవలంబించి మేలుపడయవచ్చునుగాని అటులు కట్టుబాటుతో గూడిన దౌర్జన్యమును కొనసాగించుటకు మన కభ్యాసమును, అంగబలమునుగూడ లేవు. వ్యక్తిపరములును, స్థానీయములు నగు దౌర్జన్యప్రయత్నములు నిరాశాసూచకములుమాత్రమే యగును. ఈ దౌర్జన్యవిధానమును నిరాకరించుటతో అత్యధికసంఖ్యాకులు నీతిపథమునుండి గాక ఫలితపథమునుండియే పరీక్షించుచున్నారనిగూడ నేను తలచెదను. మనము దౌర్జన్యమును నిరాకరించునెడల దానివలన అధికమగు లాభము కలుగు సూచనలు లేకపోవుటయే అందులకు ముఖ్యకారణ మగును. భావికాలమునందెపుడైన దేశముగాని, యీమహాసభగాని దౌర్జన్య సాధనములవలననే మనకు దాస్య విమోచనము కలుగునని తలచినచో అపుడు ఆవిధానమే అవలంబింప బడగలదని నేను నిస్సంశయముగా తెలుపగలను. దౌర్జన్యము అధమమేగాని దాస్యము అధమతరము. "పిరికితనమువలన పోరాడుటకు నిరాకరించుటకంటె పోరాడుటయే ఉత్తమ"మని అహింసాసిద్ధాంతమును మనకు బోధించిన మహాప్రవక్తయే స్పష్టపరచియున్నాడు.

శాంతియుతమగు సమష్టి ఉద్యమము

మనకు స్వాతంత్ర్యము లభించుటకు మన మవలంబింపవలసిన యే యుద్యమమునైనను సమష్టి ఉద్యమములుగానే యుండవలెను.

సార్వజనికములుగా సంపాదింపవలసిన సమష్టి ఉద్యమములన్నియును శాంతియుతములుగానే యుండుట విధియైయున్నది. సంఘీభావముతో గూడిన నిష్క్రియ ప్రతిఘటనను పాటింప నవసర ముండెను. పదిహేనేండ్ల క్రితము అనుసరింపబడిన అసహాయ విధానమునే మరల మన మవలంబింప దలచినను, లేక ఆధునికమును, కార్మిక సాధనమునగు సమష్టి సమ్మెకట్టు పద్ధతిని మన మవలంబింప గోరినను గూడ సంఘ నిర్మాణమును, కార్యనిర్వహణమును శాంతియుతములుగానె యుండవలెను. ప్రధానోద్యమము శాంతియుతముగా నుండినను లేకున్నను, దానితోపాటు స్థానికములుగా దౌర్జన్య ప్రయత్నములు కూడ జరుగుచున్నచో ప్రధానోద్యమము సరిగా కొనసాగజాలదు. శాంతియుత దౌర్జన్యయుత విధానములను రెండిటిని ఏకకాలమున కొనసాగించుట అసంభవము. ఏదియో యొకదానినే నిర్ణయించి మనః పూర్వకముగా ఆపద్ధతినే కఠినముగా మన మనుసరింపవలెను. ఈసభ వారు ఏపద్ధతిని నిర్ణయించెదరను విషయమున నా కెట్టిసంశయము లేదు. వారు శాంతియుతమగు సమష్టిఉద్యమమునే నిర్ణయించుట నిశ్చయము.

మనము మరల అసహాయోద్యమ విధానమునే అనుసరింపవలెనా? ఆవిధానమునంతను మన మనుసరింప నవసరముండదు. కాని దానికి మూలాధారమగు సిద్ధాంతమునుమాత్రము మనము స్వీకరింపక తప్పదు. పరిస్థితులనుబట్టి యీ విధానమును నిర్ణయించుచుండవలెను. వానినన్నిటిని వివరముగా నీస్థితి యందీ మహాసభవారు నిర్ణయించుట కవకాశము లేదు. ఆపనిని స్థాయిసంఘమువారే నెరవేర్పవలసి యుండును. కాని ముఖ్యవిషయములను మాత్రము ఈ మహాసభవారే నిశ్చయింపవలెను.

విద్యాశాలలను, న్యాయస్థానముల నిపుడు బహిష్కరించుట సముచితమని తోచదు

శాసనసభలు, న్యాయస్థానములు, విద్యాశాలలు వీనినిమూటింటిని బహిష్కరించుటయే వెనుకటి విధానమై యుండెను. క్రమముగా సేనలో పనిచేయుటకును, పన్నులను చెల్లించుటకును నిరాకరించుట గూడ ఫలితములుగనే అంగీకరింపబడెను. జాతీయసమరము కడు తీవ్రముగా జరుగుచున్నపుడు దానిలో పాల్గొనుచున్నవారు ఎట్లు న్యాయస్థానములలోను, విద్యాశాలలలోను పనిజేయుచుండ గలుగుదురో నేను గ్రహింపజాలకున్నాను. కాని ప్రస్తుత స్థితిలో వీనిని రెంటిని బహిష్కరించుట సమంజసమని నాకు తోచుటలేదు.

శాసనసభలను బహిష్కరింపవలెను

శాసనసభలను బహిష్కరించుటనుగూర్చియే వెనుక కడుతీవ్రములగు చర్చలు జరిగెను. దానినిగూర్చియే ఆసభలలో రెండుపక్షములుగూడ నేర్పడెను. ప్రస్తుత పరిస్థితులు చాల భిన్నములుగా నుండుటచే ఆవివాదమును మన మిపుడు మరల కలిగింప నవసరములేదు. కొన్నియేండ్ల క్రితము కాంగ్రెసువారు శాసనసభలలోనికి వెళ్లుటకు ఈమహాసభ అనుమతి నొసగెను. అది తప్పనిసరియే యనియు, అందువలన కొంత లాభము కలుగక పోలేదనియునుగూడ నేను నమ్ముచున్నాను. ఇపుడు వానివలన మనకు కలిగెడు లాభ మేమియును లేదు. కావున వానిని పూర్తిగా బహిష్కరించుటయా? లేక పూర్తిగా దొరతనమునకు సహకార మనుసరించుటయా? అను నీరెండు అంశములలోను ఏదో యొకదానిని మన మిపుడు స్థిరపరుపవలెను. వేరు మార్గ మేదియును లేదు. నామమాత్రములగు శాసనసభలు కాంగ్రెసువారికి కెట్టి అనర్థకములను కలిగించినదియును మనకందరకును బాగుగా తెలిసియే యున్నది. ప్రభుత్వమువారి సంఘములు మనలోనున్న ఉత్తమ పురుషులను ఆకర్షించుచున్నవి. మనలో దేశాభిమానులసంఖ్య మిక్కిలి తక్కువగా నున్నది. కావున నిదివరకు శాసనసభలో పనిచేయుచుండిన కాంగ్రెసువాదులు ఆదివ్యభవనముల పట్ల విముఖులై దేశసేవకు గడంగిననే గాని సమష్టి ఉద్యమ మేదియునుగూడ కొనసాగజాలదు. మన మీ మహాసభలో సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యమునే ప్రకటించునెడల మనవారు మరల నెటుల నాశాసనసభలకేగి నిరుపయోగములగు నిత్యకృత్యములను కొనసాగింపగలిగెదరు? శాశ్వతమగు నొక విధానమును గాని, యొకపద్ధతిని గాని యేర్పరచుట కెట్టి అవకాశమును లేదు. కావున భారతదేశీయు లందరుగాని, కనీసము కాంగ్రెసు వాదు లందరైనను గాని ఒక విధానమునే యెల్లకాలమును కొనసాగించుచుండవలెనని ఈ మహాసభగూడ నిర్బంధింప వీలులేదు కాని నేటి స్థితిగతులనుబట్టి కాంగ్రెసువారు ముఖ్యముగా శాసనసభలను పూర్తిగా బహిష్కరింపవలెననియే నేను సవినయముగా విన్నవించుచున్నాను. దీనిని 1929 జూలై నెలలోనే స్థాయిసంఘమువారు సూచించి యుండిరి గాన దాని నమలుజరుపుట కిదియే ముఖ్యసమయము.

పన్నులను చెల్లింపకుండుట

శాసనసభల బహిష్కరణము ఫలసిద్ధికొక సాధనము మాత్రమే యగును. శాసనసభలను బహిష్కరించుటవలన సమర్థులగు దేశీయులు చాలమంది దేశసేవ నొనరించుట కవకాశము లభించును. అపుడు వారు తమ దృష్టిని యథార్థమగు సంఘర్షణమువంకకు మరల్ప వీలగును. అది పన్నులను నిరాకరించుటయే యగును. వీలున్నచోట్లలో కార్మికసంఘముల సహాయముతో సమష్టి సమ్మెట్టులనుగూడ కలిగింపవలసి యుండును. ప్రత్యేక స్థలములలో పన్నులను నిరాకరించుటకు గట్టి యేర్పాటులు జరుగవలసియుండును. ఎచట ఎపుడు అది సాధ్యమని తోచునో అపుడు దానిని కొనసాగించుచుండుటకు స్థాయిసంఘమునకు ఈమహాసభవారు సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యము నొసగవలెను

నిర్మాణ విధానమును కొనసాగించుచునే యుండవలెను

నిర్మాణ విధానమునుగూర్చి నే నింతవరకు నేమియును చెప్పి యుండలేదు. ఈవిధానము విధిగా జరుగుచునే యుండవలెనుగాని కే

లము దానినే అనుసరించినయెడల శీఘ్రకాలములో మనకు సంకల్పసిద్ధి కలుగదని కొన్నియేండ్లనుండి కలిగిన అనుభవమువలన మనము గ్రహించి పగలిగియుంటిమి. ముందు జరుగవలసిన పనికి అది యిప్పుడు రంగము సిద్ధపరుచుచుండెను. పదియేండ్లపాటు శాంతముగా చేయబడిన కృషి నేడు ఫలవంత మగుచున్నది. ముఖ్యముగా విదేశవస్త్రములు, బ్రిటిషుసరకులను మనము బహిష్కరించుచునే యుండవలెను.

రాజకీయ — ఆర్థిక బహిష్కరణము

మన విధానమునందు రాజకీయబహిష్కరణమును, ఆర్థికబహిష్కరణముగూడ చేరి యుండవలెను. మనము సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యము బడయువరకు ఇతరదేశములను పూర్తిగా బహిష్కరించుట మనకు సాధ్యము కాదు. స్వాతంత్ర్యము లభించిన పిమ్మటగూడ మన యొక్క దేశమును పూర్తిగా బహిష్కరించుటయును, దానితో నెట్టి సంబంధమును లేకుండ చేసికొనుటయును మనకు వీలుండదు. బ్రిటిషు ప్రభుత్వముతో గల సంబంధమును పూర్తిగా త్యజించి మనపైననే ఆధారపడునట్లు మనము గట్టి ప్రయత్నము నొనరింపవలెను. భారతదేశమునకు గాను ఆంగ్లదేశమువారు చేసిన ఋణములకన్నిటికిని మేము బాధ్యతను వహించుట కంగీకరింపమని గూడ మన మిప్పుడు స్పష్టపరుపవలెను. ఇట్టి తీర్మానము గయలో జరిగిన మహాసభలో ఇదివరకే ఆమోదింపబడెను. కాన మనము దానినే బలపరుపవలెను. భారతదేశోపయోగముకొరకు చేయబడిన ఋణములను తీర్చుటకు మాత్రము మన మంగీకరింపవచ్చును. భారతదేశభారమును వృద్ధి నొందించుటకును, దానిని శాశ్వతముగా నడచియుంచుటకును చేయబడిన ఋణములను వేనినిగూడ మన మంగీకరింపగూడదు. తమ రాజ్యమును విస్తరింపజేయుటకును, భారతదేశమున తాము స్థిరపడుటకును, అవసరమగు యుద్ధములను చేయుటకు ఆంగ్లదేశము చేసిన ఋణములను తీర్చుటకు దారిద్ర్యమున మునిగియున్న భారతీయు లెంతమాత్రము నంగీకరింపజాలరు. ధనాపహరణముకొరకు మనదేశమునకు వచ్చిన విదేశీయుల వలన తగిన ప్రతిఫలమునైన బడయకుండ వారికి చేయబడిన అపరిమితములగు సదుపాయములనుగూడ మన మంగీకరింపజాలము.

విదేశములలోనున్న భారతీయులు

వీరినిగూర్చి నే నిదివర కేమియును చెప్పియుండలేదు. ఇప్పుడైనను అధికముగా చెప్పదలచుకొనలేదు. తూర్పు దక్షిణాఫ్రికాలు, ఫిజీదీవులు మున్నగువిదేశములలో మన దేశీయులు అధికసంఖ్యాకుల నెదుర్కొని ధైర్యముతో పనిచేయుచున్నారని నే నెరుగుదును. వారిపట్ల నా కధికమగు సానుభూతియును కలదు గాని వారి భావిస్థితి యిప్పుడు మనము భారతదేశమున ప్రారంభింపనున్న మహాసంరంభమువలననే పరిష్కారము కావలసియున్నది గాన వారినిగూర్చి నే నిపు డధికము చెప్పదలచుకొనలేదు.

విధేయత [illegible]

ఈసంరంభ [illegible] కాంగ్రెసు [illegible] అతి [illegible] అంగ [illegible] [illegible] నప్పుడు [illegible] [illegible] [illegible] మగును. అప్రతిహతముగను పనిచేయువారే [illegible] [illegible] ఆమోదింపబడిన తీర్మానము [illegible] లెను. ఈరీతిగా సంపూర్ణ [illegible] కాంగ్రెసు మహాసభ వారి అజ్ఞలను శిరసావహించని వారు [illegible] యిప్పుడు మిక్కిలి తక్కువగా నుండినను గూడ క్రమక్రమముగా కాంగ్రెసు అధ్యక్షతను బలము చేకూరుట కెట్టి సంశయమును లేదు. కృతి నిశ్చయులైన అల్పసంఖ్యాకులే జాతుల అదృష్టమును పూర్తిగా మార్పు నొందింపగలిగిరి. ఆను పాజ్ఞలు లేనివారు కోట్లకొలదిగా నుండినను వారివలన నెట్టిలాభమును కలుగదు. స్వాతంత్ర్యమునకు నియమానుసరణయును, విధేయతయును ప్రధానాంగములే కావున మనలో ప్రతివ్యక్తియును దేశహితార్థము స్వార్థమును త్యజింపవలెను.

మన దేశమునందు కాంగ్రెసు మహాసభ యేదో యొక అల్పసంఖ్యాకవర్గమునకు ప్రతినిధిగా నుండియుండలేదు. చాలమంది మనోదౌర్బల్యమువలన ఈ మహాసభలో చేరి పనిచేయజాలక పోయినను తమ విమోచనమునకు మాత్రము దీనిపైననే ఆధారపడియున్నారు. కలకత్తా మహాసభలో తీర్మాన మామోదింపబడినప్పటినుండియు ఈ మహాసభ మరల సమావేశమగునట్టి యీ గొప్పదినముకొరకే దేశీయులందరును అధికోత్కంఠతో నిరీక్షించుచుండిరి. మనము దేని నెపుడు సాధింపగలుగుదుమో మనలో నెవరునుగూడ తెలుపజాలరు. విజయము మన అధీనతయందు లేదు. అది మన ఆజ్ఞలకు లొంగునది కాదు. కాని ధైర్యముతో పనిచేసెడువారికే తరచుగా విజయము కలుగుచుండును. ఫలితములకు భయపడుచుండునట్టి భీరువులకు విజయ మెన్నడును లభింపదు. మన ఆశయము మహత్తమము. ఘనకార్యములను సాధింపగోరినచో తత్ప్రయత్నమునందు కలిగెడు ఘనతరములగు కష్టముల ననుభవించుటకు సంసిద్ధులము కావలెను. మనకు జయము శీఘ్రకాలములో కలిగినను దీర్ఘకాలములో కలిగినను, ఈ ఘనప్రయత్నమును చేయకుండను, అతి దీర్ఘమును, అధిక విఖ్యాతము నగు భారతదేశ చరిత్రలో మరియొక ఉత్తమ మగు పుటను చేర్చకుండను మనలను ఇతరు లెవ్వరును గూడ నిరోధింపజాలరు.

మన దేశమునం దిపుడు చాలచోట్ల షడ్యంత్రకేసులు విచారణలో నున్నవి. అవి యెల్లపుడును గూడ నున్నవే గాని నేడు క్రొత్తగా వచ్చి

నవి కావు. రహస్యముగా కుట్రలను పన్నుకాలము గడచిపోయినది. విదేశీయుల ఆక్రమణమునుండి మనదేశమునకు విముక్తిని గలిగించుటకు ఇపుడు మనము చేయుచున్నది బహిరంగమగు కుట్రయే గాని రహస్యమగు కుట్ర గాదు. కావున, సోదరులారా! మీరందరును మనదేశీయులగు సోదరీసోదరు లందరును గూడ నీకుట్రలో చేరుటకు కోరబడుచున్నారు. ఇందువలన ప్రస్తుతము మీకు కలిగెడు బహుమానములు కష్టముల పాలగుట, కారాగృహములకు పంపబడుట, చివరకు మరణశిక్షకు గురియగుట మున్నగునవియే. "అనంతకాలలీన మైనను నిత్యయౌవనభాసురయగు భారతిమాతకు యథాశక్తిని సేవ చేయగలిగితిమి. ప్రస్తుతము మానవసంఘమునంతను బంధించియున్న దాస్యశృంఖలల నుండి దానిని తొలగించుటకు స్వల్పనును సేవ చేయగలిగితిమి" అనునదియే మీకు దీనివలన కలుగగల హృదయామోదము.

తీర్మానములు

౧

భారత కాంగ్రెసు స్థాయిసంఘమునకు వెనుక కార్యదర్శిగా నుండిన పండిత గోకర్ణనాథ మిశ్రగారు, ప్రొఫెసరు బి. ఎం. పరంజపిగారును, శ్రీయుత పి. భక్తవత్సల నాయుడుగారును, రోహిణీ కాంత గారును, ఆర్. కె. లాహిరీగారును, బి. చక్రవర్తిగారును దివంగతులైనందులకై మహాసభవారు సంతాపమును వెల్లడించుచున్నారు.

౨

జతీంద్రనాథ విజయులు గావించిన మహాత్యాగము నీసభవారభినందించుచు వారికుటుంబమునకు సానుభూతి తెల్పుచున్నారు. మరియు భారతదేశమునగల విదేశీయ ప్రభుత్వమే వీరి ట్లాత్మసమర్పణ కావించుటకు కారణమని అభిప్రాయపడుచున్నారు.

౩

ఈ సభవారు వయిస్రాయి బండిమీద గావింపబడిన బాంబు ప్రయోగమును నిరసించుచు, ఇట్టినిర్వలు కాంగ్రెసు సిద్ధాంతమునకు వ్యతిరేకమనియు, జాతీయ సమరమునకు నష్టకరమనియు తమకు గల యభిప్రాయమును తిరుగ ధృఢపరచుచున్నారు. మరియు దైవవశమున ఇర్విన్ దంపతులు, వారిపరివారము ప్రాణోపద్రవములేకుండ తప్పించుకొనగలిగినందులకు వారి నభినందించుచున్నారు.

౪

ఈ సభవారు అక్టోబరు ౩౧ వ తేదీని రాజప్రతినిధి గావించిన ప్రకటన సందర్భములో కాంగ్రెసువాదులతో సహా వివిధ పక్ష నాయకులు సంతకములుచేసి కావించిన ప్రకటన విషయమై కాంగ్రెసువారు గావించిన చర్యననుమతించుచు, స్వరాజ్యమునకై కావింపబడుచున్న జాతీయోద్యమమును రాజీగా పరిష్కరించుటకై వయిస్రాయి పడిన శ్రమ నభినందించుచున్నారు. మోతీలాల్ నెహ్రూ మున్నగు నాయకులు వయిస్రాయితో సంప్రతించుటవలన కలిగిన ఫలితముల గమనించి ప్రస్తుత పరిస్థితులలో కాంగ్రెసు రౌండుటేబిల్ సమావేశమునందు పాల్గొని_లాభము లేదని యీసభవారు తలంచుచున్నారు.

మరియు, గత సంవత్సరము కలకత్తా కాంగ్రెసులో గావింపబడిన తీర్మానము ననుసరించి ఈ కాంగ్రెసువా రిపుడు కాంగ్రెసు ఆదర్శమందలి 'స్వరాజ్య' పదమునకు 'సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము' అను అర్థము నిర్వచించుచున్నారు. కావున అధినివేశప్రతిపత్తికిగా నిర్మింపబడిన నెహ్రూ ప్రణాళిక ఇంతటితో రద్దయినదని ప్రకటించుచున్నారు. మరియు కాంగ్రెసునందలి సర్వపక్షములవారు తమ యావచ్ఛక్తుల సంపూర్ణస్వాతంత్ర్య సంపాదనకై వినియోగింప గలరనియు, నెహ్రూ రిపోర్టులో సూచింపబడిన తాత్కాలిక సాంఘిక వివాద పరిష్కార సాధనముల మూలమున కాంగ్రెసునుండి ఎడతొలంగవలసిన, లేక కాంగ్రెసునందు చేరుటకు వీలుగాని, ప్రముఖులను నేడు మరల కాంగ్రెసునందు చేరి ఎల్లరకు సంబంధించిన ఈ ఆదర్శమును సాధించుటకు తీవ్రకృషి సలుపుదురనియు నమ్ముచున్నారు.

సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యసమరము సాగించుటకు సన్నాహమొనర్చు మొదటిమెట్టుగాను, కాంగ్రెసువిధానము, ఆదర్శము మార్చినందుల కనుగుణ్యముగ నుండుటకుగాను రాష్ట్రకేంద్ర శాసనసభలకు బహిష్కరింపవలయునని ప్రకటించుచు, ఇకపయి ప్రత్యక్షముగ గాని, పరోక్షముగ గాని ఈశాసనసభలతో ఐక్యము కల్పించుకొనరాదనియు, ప్రస్తుతము శాసనసభలందు సభ్యులుగా నున్నవారు తక్షణమే రాజీనామా నిచ్చివేయవలయుననియు కాంగ్రెసువాదులను కోరుచున్నారు. మరియు, దేశీయులు తమయావచ్ఛక్తుల నిర్మాణ కార్యక్రమము నిర్వహించుటకయి వినియోగింపవలయునని కోరుచు, తయారుగా నున్నట్లు తోచినపుడు అవసరమైన అన్నిజాగ్రత్తలతోటి కొన్ని ప్రత్యేకస్థలములలో గాని, సమష్టిగాగాని పన్నులనిరాకరణముతో సహా శాసనోల్లంఘనము ప్రారంభించుటకు అఖిలభారతకాంగ్రెసు సంఘమునకు ఈ సభవారధికార మిచ్చుచున్నారు.

౫

తూర్పు-ఆఫ్రికాయందు భారతీయులు పట్టుదలతోనుండి తమ జాతీయభావమును ప్రకటించినందుకు వారి స్వసౌఖ్యమునయిన త్యజించి యీమధ్యనే ఆదేశమునకు వెడలివచ్చిన శ్రీమతి సరోజినీనాయుడుగారిని కాంగ్రెసుసభ అభినందించుచున్నది. సాంఘిక ప్రాతినిధ్యము

లను, ఆస్తి గల భారతీయులనుకూడ ఓటింగు అధికారమియ్యక అనవసరభేదములు పాటించు నిర్మాణవిధానమెట్టిదికూడ భారతీయులకు సంతృప్తికరముగ నుండజాలదని యీసభవారు తలంచుచున్నారు.

౬

శ్రీ సాపూర్జి సక్లత్వాలాగారును, పార్లమెంటుమాజీసభ్యులును ఇంగ్లాండులోను, యితర విదేశములందున్న యితర భారతీయులును తిరిగి స్వదేశమునకు రాగోరినపుడు అనుమతిపత్రముల నివ్వకుండుటను ఈసభవారు నిరసించుచున్నారు.

౭

కాంగ్రెసులో పేదవారును, సామాన్యజనమును ఎక్కువ ప్రాతినిధ్యము వహింపవలసి యున్నందునను, డిసెంబరుఆఖరున సభజరిగినచో పేదవారు చలినుండి సంరక్షించుకొనుటకు ఎక్కువవస్త్రములు మున్నగు వానికొరకయి చాల వెచ్చింపవలసి యున్నందునను, ఇంక ననేకవిధముల వారికి అసౌకర్యముగ నుండుటచేతను, కాంగ్రెసుసభ యికముందు ఫిబ్రవరి లేక మార్చిమాసములలో జరుపుటకు సభను, అహ్వానించు రాష్ట్రసంఘములతో సంప్రతించి నిర్ణయింపుటకు కమిటీవారు నిర్ణయింపవలెను.

౮

విదేశీయ పరిపాలకులచే ప్రత్యక్షముగా గాని, పరోక్షముగా గాని భారతదేశముపయి మోపబడిన ఋణబాధ స్వతంత్రభారతదేశము సహింపజాలదు.

౧౯౨౨ సంవత్సరములో గయా కాంగ్రెసు మహాసభవారిచే నామోదింపబడిన తీర్మానము నీ మహాసభవారు స్థిరపరుచుచు, ప్రస్తుత ప్రభుత్వమునుండి సంక్రమించిన బాధ్యతలును, సౌకర్యములును స్వతంత్రభారతదేశమునందు స్వతంత్రమగు నొకవిచారణసంఘమువారిచే పరీక్షింపబడుట ఈసభవారి యుద్దేశమని తెలిసికొనదగినవా రందరకు నిందుమూలముగా నీసభవారు ప్రకటించుచున్నారు."

౯

దేశీయ సంస్థానములందలి ప్రజలకు సంస్థానాధీశులు బాధ్యతాయుత ప్రభుత్వమొసంగవలసిన సమయము చేరువయినది- కావున ప్రజలు నాకాన్స్వాతంత్ర్యము, సభలుచేసికొను అధికారము, ప్రాణధనసంరక్షణము మున్నగునవి యొసంగుచు చట్టము గావింపవలెనని యీసభవారు సంస్థానాధీశులను కోరుచున్నారు.

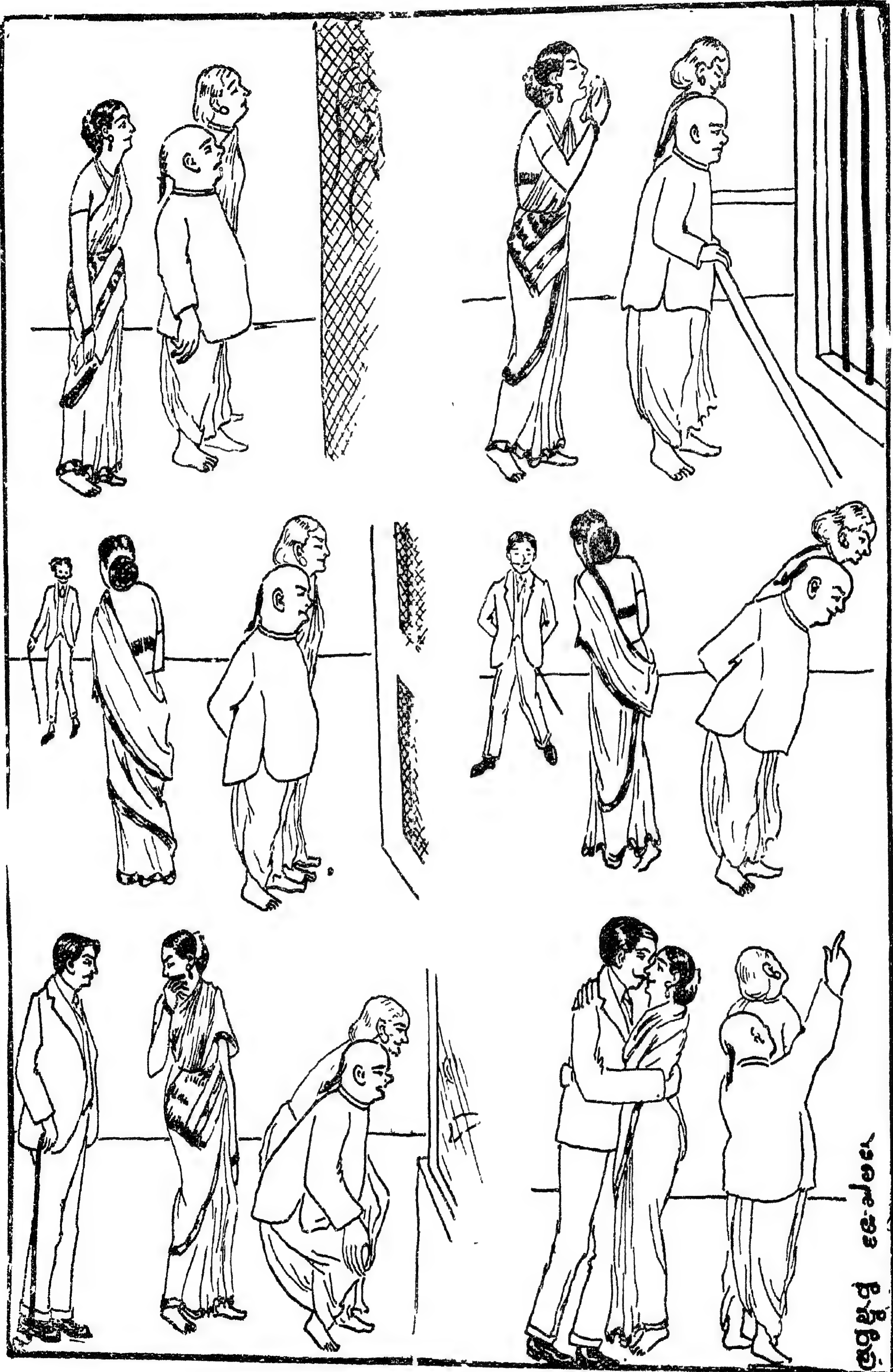
౧౦

నెహ్రూనివేదిక రద్దయినందునను, స్వాతంత్ర్య ప్రభుత్వమునందు సాంఘికసమస్యలు జాతీయదృష్టితో పరిష్కరింపబడునని యీసభ నమ్ముచుండుటచేసాంఘికసమస్యలపట్ల కాంగ్రెసు విధానము వేరుగ ప్రకటింప నవసరములేదు. కాని నెహ్రూనివేదికయందు సూచింపబడిన సాంఘిక సమస్యా పరిష్కార విధానముపట్ల సిక్కులును, మహమ్మదీయులు, మరికొన్ని అల్పసంఖ్యాకవర్గములు అసంతృప్తి వెలిపుచ్చినందున, ఇకముందేదయిన నిర్మాణవిధానము సూచింపబడునప్పుడు అందుకు సంబంధించిన సంఘములవారికి సంతృప్తికరముగ నుండనిచో కాంగ్రెస్‌సంస్థ యంగీకరింపదని యీసభవారు నమ్మకముగ తెల్పుచున్నారు.

౧౧

రాబోవు కాంగ్రెసు మహాసభ కరాచిలో జరుగుటకును; ౧. పండిత మోతిలాలు నెహ్రూ, ౨. మహాత్మగాంధి, ౩. జె. యం. సేనగుప్త, ౪. మౌలానాఅబుల్‌కలాం ఆజాదు, ౫. సర్దారు వల్లభభాయి పటేలు, ౬. సర్దారు శార్దూలసింగు, ౭. డాక్టరు సత్యపాలు, ౮. డాక్టరు పట్టాభి సీతారామయ్య, ౯. సి. రాజగోపాలాచారి, ౧౦. జయరామదాసు దౌలతరాం గార్లు సభ్యులుగను, డాక్టరు సయ్యద్ మహమ్మదు (బీహారు), శ్రీప్రకాశ్ (కాశి) గార్లు కార్యదర్శులుగను, జమ్నా లాల్ బజాజ్, శివప్రసాదగుప్తాగార్లు కోశాధిపతులుగను నుండుటకు ఈ మహాసభవారు తీర్మానించుచున్నారు.

పార్కులో వేడుకలు

రాజనీతి-రాష్ట్రాంగములు

వి. బాపిరాజు గారు, బి. ఏ., బి. యల్.

గతపక్ష సంచికయందు రాష్ట్రాంగములలో రెండవభాగమైన పాలకవర్గమునుగూర్చి వ్రాసియున్నాను. మూడవభాగమైన న్యాయవర్గమునుగూర్చి వ్రాసిన పిదప శాసనవర్గమును గూర్చి వ్రాయుట క్రమమై యున్నది.

న్యాయవర్గము

ఈభాగము ప్రజల మధ్యస్థమైనట్టియు, రాష్ట్రాధిపతులకును, ప్రజలకును మధ్య సంభవ మగునట్టియు తగవులను పరిష్కారము చేయు భాగమై యున్నది. ఇట్టి తగవులను పరిష్కారముచేయు హక్కును శాసనవర్గముగాని, పాలకవర్గముగాని కలిగియుండుట కవకాశము లేదు. అది యెట్లనిన, ఈ రెండువర్గములును ప్రజలహక్కులను అమలులో పెట్టుటగాని, తగ్గించుటగాని జరిగించుచుండును. అట్టి క్రియలను ఇతరవర్గ మేదైనను విమర్శింపవలెను గాని ఆవర్గమునే విమర్శించినయెడల పక్షపాతముగా నుండును. కాబట్టి శాసనపాలక వర్గముల కార్యములను న్యాయవర్గము తీర్పులమూలముగా విమర్శించుటయును, స్థిరపరుచుటయును ఈ వర్గము నియమములై యున్నవి. న్యాయబలము కాక బాహుబలమే ప్రధానమైన రాష్ట్రములలో పాలకవర్గమే యీన్యాయవర్గము విధులను జరిగించుచుండును. కాని సభ్యత పెంపొందిన రాష్ట్రములలో పైవిధులను నెరవేర్చుటకు ప్రత్యేకముగా నీభాగము నిర్మింపబడుచున్నది. శాసనవర్గ మామోదించు శాసనములును, పాలకవర్గము వాని నమలులోపెట్టు క్రియావిధానములును ప్రజలకు శ్రేయోదాయకములు కాక వారిహక్కులకు భంగము గల్గించునవిగా నున్న సందర్భములలో వానిని విమర్శించుటయును, అట్లుకాక వారి కుపయుక్తమైన పక్షములో వానిని స్థిరపరిచి తిరస్కారము జరిగినప్పుడు శిక్ష విధించుటయును నీ వర్గముయొక్క ముఖ్య కార్యములై యున్నవి.

న్యాయవర్గ నిర్మాణమునందు గమనింపదగిన ప్రత్యేక విశేషములు

1. ఈవర్గము రాష్ట్రమందలి యితర సాంఘిక రాజకీయాది సంస్థలతో సంబంధము లేకుండగా నుండవలెను.

2. ఈవర్గము మిగిలిన రెండువర్గములతో సంబంధమేమియు లేక ప్రత్యేకముగా నుండవలెను. ఈ వర్గము పాలకవర్గముతో శాసనముల నమలులో పెట్టు వర్గమై యున్నందున ముఖ్యముగా పాలకవర్గముతో నేమియు సంబంధమును కలిగియుండ కూడదు.

హిందూదేశమం దిదియే కొరతగా నున్నది. శాసనసభ లామోదించిన తక్షణము పాలకవర్గ మమలులో పెట్టును ఈవర్గ మన్ననో, ఆయా శాసనములు తిరస్కరింపబడినప్పుడు తనకార్యక్రమము జరిగించును. ఇవి పాలకవర్గమం దొకభాగమే యై యున్ననో, ఆవర్గము శాసనముల నమలులో పెట్టుటయందు సరియైన విధముగా ప్రవర్తించెనా లేదా యని విచారించుటకు స్వతంత్రత యుండ నవకాశము లేదు.

3. న్యాయవర్గము నిర్భయముగా తీర్పు లివ్వవలెను. కనుక న్యాయాధిపతులు తమతీర్పులకు తా మెవ్వరికి నుత్తరవాదు లగుటకు వీలు లేదు. కావుననే "భగవంతునకును, అంతరాత్మకును తప్ప మరియెవ్వరికిని న్యాయాధిపతి యుత్తరవాది కా"డని చెప్పబడినది.

4. న్యాయాధిపతుల తీర్పులు ప్రచురింపబడవలెను.

5. న్యాయస్థానములు ధనవంతులకును, బీదలకును కూడ గమ్యస్థానములై యున్న వనుసంగతి అందఱకును తెలియునట్లు ఏర్పాటు గావలెను.

న్యాయాధిపతులను ఏర్పరచు విధానము

న్యాయాధిపతులు కొన్ని దేశములందు పాలకవర్గముచే నేర్పరుపబడుటయు, మఱికొన్ని దేశములందు ఎన్నుకొనబడుటయుకూడ కలదు. రాజకీయ విద్యావిధానము ప్రబలియున్న దేశములందు ఎన్నికలపద్ధతి సక్రమముగా నడచును. సాధారణముగా న్యాయస్థానములకు న్యాయశాస్త్రవేత్తలును, అనుభవజ్ఞులును మాత్రము తగియున్నవా రగుదురు. పాలకవర్గ మట్టివారినే యేర్పాటు చేయు టుచితమగును. న్యాయాధిపతుల నేర్పరుచునంత వరకే పాలకవర్గమున కధికారము కలదు గాని, ఏర్పాటు జరిగిన పిమ్మట ఈ రెండువర్గములకును వ్రాసినవిధముగా సంబంధ ముండకూడదు. కావుననే న్యాయాధిపతులను తొలగించు నధికార మెవ్వరికిని లేదని చెప్పబడుచున్నది.

న్యాయవర్గమందు "జ్యూరీ"కి గల ప్రాముఖ్యము

ప్రజాహిత పరిపాలనములందు "జ్యూరీ"కి చాల ప్రాముఖ్యము గలదు. న్యాయశాస్త్రమందు అనుభవము లేని యీసామాన్యులు న్యాయాధిపతికి సహాయభూతులే కాక వీరి యభిప్రాయమును న్యాయాధిపతి యవలంబింపవలెను. ఇది విపరీతముగ గాన్పించును కాని, న్యాయాధిపతి దృక్పథము న్యాయశాస్త్రముచే బంధింపబడి యాతని దృష్టి సర్వసాధారణమైన మనుష్యస్వభావమును గమనింపచాలని స్థితిలో నాతనికి ఈ సర్వసాధారణమైన మనుష్యులే సహాయులుగా నుండవలెనను సిద్ధాంతమే యీ "జ్యూరీ" పద్ధతికి మూలమై యున్నది. ఈపద్ధతి కొన్ని దేశములందు సివిల్ క్రిమినల్ కేసులలోను కూడ ఆచరణలో నున్నది.

శాసనవర్గమునకును న్యాయవర్గమునకును గల సంబంధము

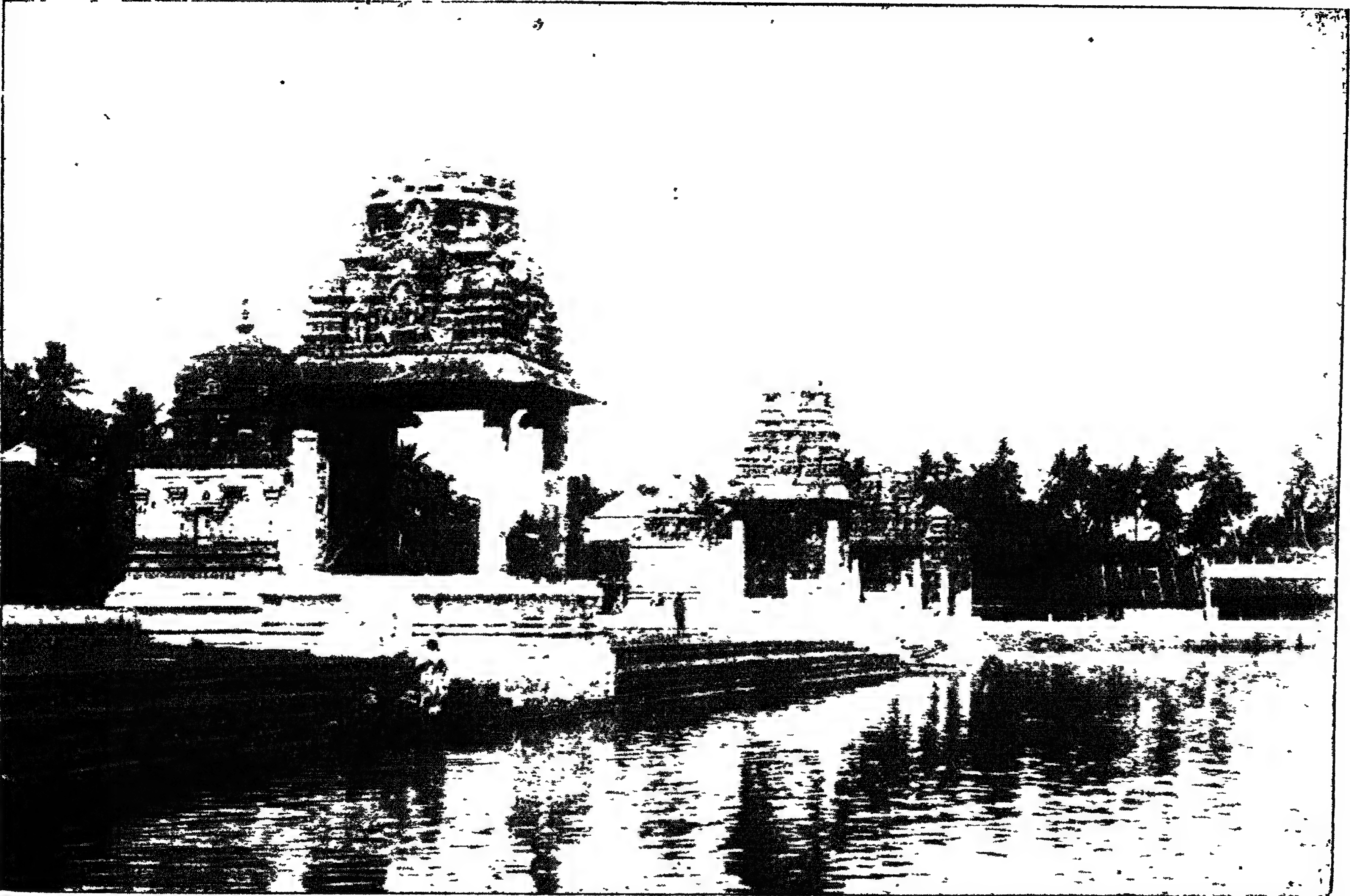
శాసనవర్గముయొక్క శాసనములను పాటించుటయు, నాచరణమందు బెట్టుటయు న్యాయవర్గముయొక్క ముఖ్యోద్దేశములు; కావున నీవర్గ మాయా శాసనములను నిష్పక్షపాతముగా నమలులోనికి తేవలెను. ఈ వర్గము న్యాయశాస్త్రమును సృష్టింపకూడదు. శాస్త్రములయొక్క అర్థము, నుద్దేశ్యమును గమనించి ఉపపాదింపవలెను. కాని కొన్నియెడల నీవిధముగా జరిగించు విమర్శనలలో నీవర్గము క్రొత్తన్యాయమును సృష్టించుట కూడ సంభవించుచుండును. ఇట్లు జరుగుటయే మేలు. ఏలయనిన, ఒకానొక శాసనమును నిర్మించుటలో శాసకవర్గ మాకాలమందలి స్థితిగతులను బట్టిమాత్ర మాశాసనమును నిర్మించుట కవకాశము గల్గును. కాని తదనంతరము సంభవించు మార్పులను, అవసరములను, తక్కుంగల విషయములను గమనింప వీలు లేదు. అట్టి స్థితిలో ఆయాపరిస్థితులలో కాలానుగుణ్యముగ కల్గుమార్పులను గమనింపుచు, న్యాయవిరుద్ధమును, ప్రజారిష్టమును గాకుండ న్యాయవర్గము నీతిశాస్త్రముల నాచరణలో బెట్టుచుండును. ఈవిధమైన సంబంధము తప్ప మఱి యేవిధముగా నైనను ఈ రెండువర్గములకును సంబంధ ముండకూడదు. కావుననే శాసనసభలయందు న్యాయాధిపతులకు స్థానము లేదు.

అట్లయ్యు, రాష్ట్రనిర్మాణము లిఖితపూర్వకముగా జరిగి, అట్టినిర్మాణ మభేద్యమైన దేశములందు (e.g., Rigid Constitutions) న్యాయవర్గమునకు ప్రాముఖ్యము మెండు. కారణము:—శాసనవర్గోపాదిత శాసనములు లిఖితమైన రాష్ట్రనిర్మాణ క్రమానుసారములా? కాదా? యను విషయము న్యాయవర్గమే విచారణచేసి శాసనవర్గపు హక్కుల కవరోధము కలిగించుచుండును; దీనినే "ultra vires" తర్కమందురు. ప్రతిఅంశమందును ఈ "ultra vires" తర్కము ప్రత్యక్షమగుచుండును.

ఇంగ్లాండు దేశమం దీచర్చ వచ్చుట కవకాశము లేదు. ఈ విషయము "చట్టబల"మను విషయమందు విపరముగా వ్రాయబడును.

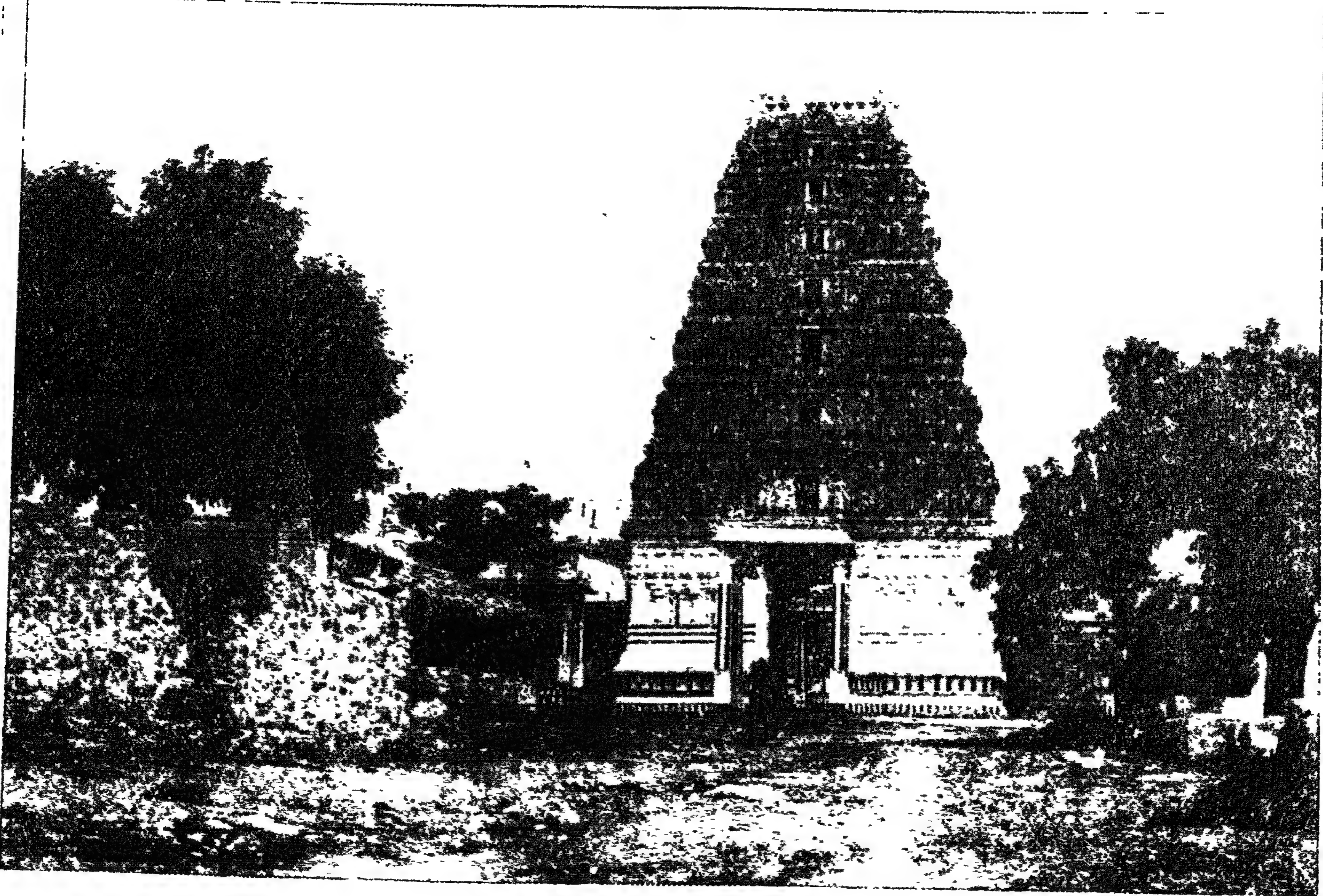
న్యాయవర్గమునకును పాలకవర్గమునకును గల సంబంధము

న్యాయవర్గమును నిర్మించుటయే గాని పిదప పాలకవర్గమునకు నీవర్గముతో నే సంబంధ ముండకూడదని విధి

౭. మహామఖ దేవాలయము-కుంభకోణము

శ్రీ యం. కె. రంగస్వామయ్యంగారు.

౮. నరసింహులకొండ-నెల్లూరివద్ద

శ్రీ యం. కె. రంగస్వామయ్యంగారు.

తమై యున్నది. ప్రజలకును పాలకవర్గాధిపతులకును మధ్యగల వ్యవహారములను న్యాయవర్గము పరిష్కరించు చుండును. ఇట్లు జరిగించుటలో పాలక వర్గాధిపతులు నదిమియుంచి వారి నిర్మిత పథమునుండి తొలగకుండ జేయును. అనగా తొలగినయెడల శిక్షింపబడుదురని భావము.

పై విషయములను గమనింపగా తేలిన అంశ మేమనగా: శాసనపాలకవర్గములు కూడ న్యాయవర్గమునకు లోబడియుండును. న్యాయవర్గమునకు లోబడనివాడు రాష్ట్రాధిపతి యొక్కడే. అనగా రాజు. కావుననే "రాజు ఏ నేరమును చేయనేరడు"ను భావము. ఇదియే "శాసనశక్తి" లేక "చట్టబల"మను విషయములను స్పష్టపఱచుచున్నవి.

చట్టబలము

ఎవ్వడును న్యాయవర్గపు తీర్పులను జవదాటలేరనుటయును, రాష్ట్రవర్గములన్నియు న్యాయబద్ధములైనవనుటయు నే "చట్టబల" మను పదముయొక్క భావమై యున్నది. మఱియు "డైసీ" యిట్లు వ్రాయుచున్నాడు: "రాష్ట్రమందు నిర్మింపబడిన న్యాయవిధానమునకు వ్యతిరేకముగా నేమానవుడును తన దేహమునకు గాని, ఆస్తికి గాని హాని కలుగునట్లు శిక్షింపబడ నేరడు". కాబట్టి యెవరైనను అక్రమముగా పాలకవర్గనియమములవలన బంధితు డయ్యెనేని, దానికి న్యాయవర్గమువలన "Habeas Corpus" ప్రకారము విమోచను డగుటకును, పాలకవర్గచర్యలను విమర్శింప కోరుటకు నధికారము గల్గియున్నారు. ఇట్టి విధముగా న్యాయవర్గము ప్రజల హక్కులను, స్వాతంత్ర్యమును రక్షించుచున్నది. ఇట్లు జరుగుటకు ప్రజలహక్కు లిదమిత్థమని ముందు నిర్ధారణ చేయవలసియున్నప్పటికిని హిందూదేశమందు ముఖ్యముగా నీహక్కులు లిఖితముగా స్థిరపరుపబడవలసిన యావశ్యకత యెక్కువగా నున్నది. న్యాయవర్గముచే రక్షింపబడవలసినవి ముఖ్యముగా: (1) ప్రజల స్వాతంత్ర్యపు హక్కులు; (2) ప్రజలకు రాష్ట్రమందు గల పరిపాలన క్రమపు హక్కులు; (3) "ప్రెస్" యొక్క స్వాతంత్ర్యము; (4) ప్రజలు సభలను నడిపించుకొని, తీర్మానములు జరిగించుకొను హక్కులు; (5) సైన్యమును [illegible] ము, అనగా సైన్య [illegible] న్యాయవర్గమునకు లోనై యుండవలెననుట. [illegible] సైనికులైనను చేసి [illegible] యుండినవాడి [illegible]. కాని అట్టి సైనికులకు [illegible] యుండవలె ననుట [illegible]. [illegible] (Martial Law) [illegible], అనవసరమైనప్పుడు ప్రభుత్వ [illegible] సమయములలో నుం వచ్చునుగాని, [illegible] చట్టప్రకారము ప్రవర్తించిన వర్గాధిపతులయు, భాగాధిపతులయు కార్యములు న్యాయవర్గముచే విమర్శింపబడవలెను. ఈ కారణముచేతనే ఇంగ్లాండునందు "Standing Army" యొక్క అవశ్యకత న్యాయమునకు సమ్మతము కాదు. మఱియు మిలిటరీ కోర్టులయొక్క "జూరిస్ డిక్షన్" విషయములో సాధారణ న్యాయవర్గమే పైవానికంటె ఆధిక్యము కలిగియున్నది. ఏలయనిన; జురిస్ డిక్షన్ విషయములో భేదాభిప్రాయములు కలిగినయెడల సివిలుకోర్టుల యభిప్రాయమే చెల్లవలసి యుండును. కొన్ని దేశములలో నొకసైనికుడు గావించిన నేరమునుగూర్చి సివిలుకోర్టులు విచారణచేసి తీర్పు చెప్పినపుడు ఆతీర్పును మిలిటరీకోర్టు మార్పుచేయుటకు గాని, పునర్విచారణ సల్పుటకు గాని అధికారము లేదు. ఇంతే కాక, అట్టి నేరస్థుడు మిలిటరీకోర్టుచేత శిక్షింపబడినయెడల సివిలుకోర్టుకు అప్పీలు చేసికొనవచ్చును. ఇదియే యుత్తమమైన పద్ధతి.

ఇటీవల చట్టబలముయొక్క ప్రాముఖ్యము మరియొకవిధముగా విదితమగుచున్నది. పాలకవర్గాధిపతులకును, అంతర్భాగాధిపతులకును, ప్రజలకును మధ్యస్థమైన సంబంధవిశేషములను విచారించుటకు ప్రత్యేకన్యాయవర్గములు నిర్మింపబడుచున్నవి. ఇట్టి న్యాయవర్గములయొక్క విశేష మేమనిన:

(1) సర్వసాధారణమైన న్యాయవర్గమువలె గాక, నీవర్గమునకు ప్రత్యేకమైన నిబంధనలును, ఏర్పాటులును, చట్టములును ఉన్నవి.

(2) పాలకవర్గముయొక్క చర్యలను, పద్ధతులను, లోపములను మొదలైన వానిని తెలిసికొని, అట్టిలోపము లను విమర్శింపగలుగు నధిపతులే ఈవర్గమందు న్యాయ మూర్తులుగా నిర్మింపబడుదురు. అనగా సాధారణ న్యాయా ధిపతులు ప్రత్యేకపు అంతర్భావములను గ్రహింప లేనివారై యున్నచో పాలకవర్గాధిపతులు అక్రమముల జరిగించి శిక్షార్హులైనప్పుడు వారి చర్యలను విమర్శింప నసమర్థు లగుదురు. కావున అట్టిసమర్థత గలిగిన ప్రత్యేకమూర్తు లనే యీవర్గమందు నిర్మింపవలెనని భావము. మఱియు సాధారణపు న్యాయస్థానములు పైవిధముగా విమర్శన జరిగించుటకును, ప్రజల రాజకీయ హక్కులను స్థిరపరచి పాలకవర్గమునకును ప్రజలకును మధ్య సంభవించెడి భేదా భిప్రాయములను తీర్మానించుటకును తీరిక కల్గియుండుట సంభవము కాదు.

మన దేశమందలి ఆంగ్లేయ రాజ్యాంగతంత్రమందు న్యాయవర్గవిషయమై గమనింపవలసినవి రెండు విషయ ములు:

(1) హైకోర్టు న్యాయమూర్తులకును పాలకవర్గము నకును సంబంధము లేదు కాని వైస్‌రాయిగారు, గవర్న రులు, ఎక్జిక్యూటివు కౌన్సిలు మెంబర్లు, ఇతర పాలకవర్గము క్రియలు హైకోర్టు విమర్శించుటకు హక్కు లేదు. మఱి యు వీరిని అరెస్టుచేయుటకు గాని, వీరికి కారాగారవా సము విధించుటకు గాని హైకోర్టుకు హక్కు లేదు. వీరిని తప్ప మిగిలిన పాలకవర్గాధిపతులును, అంతర్భాగాధిపతు లును సాధారణపు కోర్టులకు లోబడినవారై యున్నారు.

(2) క్రిమినల్ కోర్టుల విషయములో పాలకవర్గ మునకును న్యాయవర్గమునకును సంబంధ ముండకూడ దను విషయము పాటింపబడుట లేదు. ఈ విషయములో పాలకవర్గాధిపతులును, న్యాయాధిపతులును కూడ నొక్క రే యగుట సంభవించుచున్నది. ఇది చాల విరుద్ధమగు టచే నీ విషయములో వీనిని విడదీయవలెనని జరుగు చున్న యాందోళనము ద్విగుణీకృతము కావలెను.

---

* హిందూదేశములో ఆంగ్లేయుల ఆర్థికనీతి

మొదలెక్కడో సరిగ తెలియరాని రహస్యములగు ప్రపంచ చరిత్ర భాగములలో ఆంగ్లేయుల భారతదేశ విజయ మొకటి. ఆ విజయము ఏ పద్ధతుల ననుసరించి, యెవ్వరికిని తెలియకయే, కొనసాగినది? ఏకపటమార్గముల వెంటబడి సామ్రాజ్య స్థాపనముగ పెంపందినది? అను సంగతి అంతకన్న తెలియరానిది. అట్లు కాక, "ప్రయోజన మనుద్దిశ్య నమందోపి ప్రవర్తతే" అన్న న్యాయము ననుసరించి, యీపురాతన దేశమును జయించుటకై, యిచ్చటి మొట్టమొదటి ఆంగ్ల రాజ్యస్థాపకులు వెనుకటినుండియు యెత్తుగడయేదో ఆలోచించుకొనియే యుండిరని వాదించుటయు న్యాయము కాదు. స్వదేశములో అన్నవస్త్రములకు నోచుకొనక, ఆంగ్లేయులును, ఫ్రాన్సు, ఇటలీ, పోర్చుగల్, హాలండ్ స్పెయిన్ మున్నగు తోడియూరపు దేశీయులతో బాటు పైరు పంటలను వెదకికొనుచు హిందూదేశమునకు వచ్చిరి; ఉన్నట్లుండి ఒకనాడు తామే హిందూదేశపు యజమానులుగ జూడగలిగిరి. ఇంతే ఈ సందర్భమున మనము చెప్పగలిగినది. ఆపైన మేదో స్పష్టముగ మనకు తెలియదు; కాని కడచిన మూడు శతాబ్దముల వ్యవహారమును జాగ్రత్తగ పరిశీలించినచో కొన్ని కొన్ని విస్పష్టములగు గురుతులు మనము కనిపెట్టగలము. వీనిని బట్టి చూచినచో, వర్తకులుగవచ్చి హిందూదేశములో ఫ్యాక్టరీలను స్థాపించుకొన్న ఇంగ్లీషువారు ముఖ్యముగ 1757 సం॥ నాటి ప్లాసీయుద్ధము ముగిసినప్పటినుండి 1858 సం॥ వరకును హిందూదేశమున పరిపాలనము సాగించిరనియు; 1858 సం॥ న ఈస్టిండియా కంపెనీవారు, రాణిగారికి రాజ్యమప్పజెప్పినది మొదలు, ఆమె సామ్రాజ్ఞి బిరుదము స్వీకరించిన 1877 సం॥ వరకుగల యీ యిరువదియేండ్ల అల్పకాలములో, సామ్రాజ్యమును స్థిరపరచుకొనుటకును, రాజకీయముగనే కాక, ఆర్థికముగ గూడ హిందూదేశములో బ్రిటిషు సామ్రాజ్యమును నిర్మించుకొనుటకును ఏర్పాటులు జరిగినవనియు తెలియగలదు. ఒక జాతియొక్క జీవితమునకు దాని ఆర్థికదశ ఏవిధముగ కీలకమై యుండునో పారిశ్రామిక దేశములు స్పష్టపరచుచున్నవి. ఏజాతియొక్క అధికారములకును, హక్కులకును, భంగము రాకుండగనే, ప్రపంచమున కంతకును సరిపడునట్లు, వాణిజ్యపుసుంకముల పద్ధతిని సరిపుచ్చుట యెట్లననదియే ప్రస్తుతము నానాజాతి సమితి నెదుర్కొనుచున్న సమస్య. కాని యిది యిరువదవ శతాబ్దమున బుట్టిన సమస్య; యుద్ధము మూలముగ గలిగిన వాణిజ్య పారిశ్రామిక పరిణామము; ఈ పరిణామమున, ఐరోపాఖండమును, దానిరాజకీయసమస్యను ముంచి వైచుచున్న ఆర్థికసమస్య అమెరికా- స్వాధీనములో నున్నది. ఈసమస్య మనకంతగ ప్రస్తుతము కాదు. నూటయేబది యేండ్లకు పైగ, పాశ్చాత్యదేశములచే ననుసరింపబడిన పారిశ్రామికనీతి నేడు, విపరీతముగ తలబరువెక్కి, అత్యంత క్లిష్టములు నిరాశాజనకములు నగు సమస్యలను తెచ్చిపెట్టుచున్నది. అందుచే, హిందూదేశములో ఆంగ్లేయుల ఆర్థికనీతిని పరిశీలించు నీసందర్భమున, పాశ్చాత్యజాతుల పద్ధతులపై భారతజాతీయతను నిర్మించు విధానమునందు గల అపాయములను గమనించి యుండుట మన కవసరము.

ఈస్టిండియా కంపెనీ పరిపాలనము కడచిన శతాబ్దము నడుమనే యంతరించిన దన్న సంగతి, మాటవరుసకు, నిజమే కావచ్చును. కాని అది మరల బ్రిటిష్ఎంపైర్ కంపెనీ వారికే చోటిచ్చి పోయిన దను సంగతి నెవ్వరును కాదనలేరు. హిందూదేశము కలెక్టర్లు, మేజస్ట్రీట్లు, జడ్జీలు మున్నగువారివలనకంటె, బ్యాంకర్లు, ఓడల యజమానులు రైల్వేకంపెనీలు మొదలగు వ్యాపారస్థులవలన ఎక్కువగ బాధపడుచున్నదన్న వాస్తవమునుబట్టి చూచినచో, హిందూదేశపు రాజ్యాంగవిధాన మంతయు, ఏవిధముగ కేవలము బ్రిటిషువారి వాణిజ్యశ్రేయస్సును సంరక్షించు ఆచ్ఛాదనముగ నేర్పడియున్నదో తెలియగలదు. వర్ణాశ్రమధర్మాశయమున కలవాటు పడి ఫలానా తెగవారిది ఫలానాపనియని యేర్పరుచుకొను మనకు, రాజ్యపరిపాలకుడు వర్తకుడగుటయు, వర్తకుడు ప్రధాన మంత్రి యగుటయు, ప్రధానన్యాయాధిపతి వాణిజ్యసంఘమునకు ప్రధాన కార్యకర్త యగుటయు, నాశ్చర్యకరముగ నుండవచ్చును. కాని, యింగ్లండులో నేడిదే స్థితి. ప్రభుత్వన్యాయవాదిగ నుండి, అటుపై ఇంగ్లండుదేశపు ప్రధానన్యాయాధికారియై, తరువాత, హిందూదేశమున రాజప్రతినిధిత్వము సాగించిన రీడింగు ప్రభువు నేడు మరల ఇంగ్లండుదేశములో సౌత్ ఆఫ్రికన్ మైనింగ్ సిండికేట్ కు (గనుల వ్యాపారమునకు జెందిన ఒక వాణిజ్యసంఘము) అధ్యక్షుడుగ నుండుటను మన మెరుగుదుము కదా! బర్కెన్ హెడ్ ప్రభువుగారు నట్లే. ఈయన మొదట ప్రభుత్వన్యాయవాది; తరువాత లార్డ్ ఛాన్సెలరు;

* [ఇది శ్రీయుత డాక్టరు భోగరాజు పట్టాభిసీతారామయ్యగారి (Britains Econcmic Policy inIndia) అను ఆంగ్ల వ్యాసమున కనువాదము.]

అటుపై వ్రాల్మాక్ పదవి యిచ్చినది; పిమ్మట ఇండియా మంత్రి; తుదకిప్పుడు కెప్టెన్ బెన్‌గారన్నట్లు, ఈయన "ఏవో చిత్రకవ్యాపారాలలో నియుక్తుడై" యున్నాడు. ప్రభువులసభలో నున్న 412 సభ్యులలోను, ఇంచుమించుగ ప్రతియొక్కరును ఇంగ్లండు హిందూదేశముల విత్తకముతో సంబంధించిన ఏనాలుగైదు కంపెనీలకో డైరెక్టర్లుగ నున్నవారే. వ్యవసాయము, బ్యాంకులు, కాఫీ వ్యాపారాలు, సిమెంటు, కట్టడములు, కాలువలు, రసాయన పదార్థములు, ప్రత్తి, ఓషధులు, విద్యుచ్ఛక్తి, ఇంజినీరింగు, వినోదములు, ధనకోశములు, ఆహారము, వాయుపదార్థములు, హోటళ్లు, ఇన్సూరెన్సు, ఇనుము, బొగ్గు, ఉక్కు, భూమి, వర్తకము, బంగారుగనులు వజ్రపుగనులు, మోటార్లు, వార్తాపత్రికలు, నూనె, కాగితము, తోటలు, రైల్వేలు, ఓడల నిర్మాణము వ్యాపారము, వాయువార్తాప్రచారము, నేత, ట్రాంబండ్లు, నిధులు, వాహనములు, మరి యితరములగు నెన్నియో వివిధములైన వానికి జెందిన కంపెనీలలో వీరు సభ్యులుగ నుందురు. ఇంచ్‌కేప్ ప్రభువు పి. అండ్ ఓ స్టీమ్ నావిగేషన్ కంపెనీకి ప్రధానాధికారి. హిందూదేశపు కోస్తావ్యాపారమునకు జెందిన ఓడల 8 కోట్ల టన్నేజ్‌లో 5 కోట్లీయనవి. మొన్నమొన్నటిదాక మదరాసు గవర్నరుగా నుండి తాత్కాలికముగ రాజప్రతినిధిత్వము వహించిన గోషన్ ప్రభువు ఒక ఇన్సూరెన్సు కంపెనీకి డైరెక్టరుగ నుండెను. ఇట్లించుమించుగ ప్రభువులసభలోని సభ్యులందరును, వర్తకమునకు గాని, పరిశ్రమలకుగాని సంబంధించిన ఏవో కొన్ని సంఘములలో డైరెక్టర్లుగ నుండుటయే కాక, భారతదేశములోని యెన్నికంపెనీలకో, ఒక్కొక్కదాని, కీ ప్రభువులు నలుగురో ఐదుగురో డైరెక్టర్లుగ నేర్పడియున్నారు ఈ ఘనముగ కలకత్తాలోని గోనుసారయంత్రములు, కాన్పూరులోని యంత్రములు, బొంబాయి ప్రత్తియంత్రములు, ఫారెస్ట్ ఇండస్ట్రియల్ సంఘములు, ఎన్నెన్నో రైల్వే కంపెనీలు, ఓడల కంపెనీలు—ఈ యన్నిటిలోను ఇంగ్లండు దేశపు ప్రభువంశములవారు, రాజ్యాంగవేత్తలు, పలుకుబడిగల డైరెక్టర్లుగ నున్నారు. (వివరములకు తుదినున్న పట్టికను చూడుడు.) మొన్నమొన్ననే బొంబాయినుంచీ, లండన్‌నుంచీ, మిక్కిలి ఆకర్షకమైన విశేషమొకటి తెలియవచ్చినది: "మదరాసు గవర్నరుగారి మేనల్లుడు, కన్సర్వేటివు పక్షమునకు ప్రధానసంచాలకుడునైన లార్డ్ స్టాన్లీగారు డిసెంబరు 27 వ తేదీనాడు బొంబాయికి వచ్చిరి." "మదరాసు గవర్నరుగారి మేనల్లుడు, కాన్సర్వేటివు పక్షమునకు చీఫ్‌విప్పు అయిన లార్డ్ స్టాన్లీగారు డిసెంబరు 27 వ తేదీనాడు యూరప్ నుండి మెయిల్‌బోటులో వచ్చిరి. ప్రత్తిపరిశ్రమల స్థితిగతులను ఆయన పరిశీలించును. ఆయన స్వయముగనే ఒక యంత్రాలయానికి అధికారిగ నుండుటను బట్టి, ఈ సందర్భమున ఆయన రాకలో విశేషము కలదు. లాంకషైరు దుఃస్థితిలో నున్నదని ఆయన చెప్పెను. స్టాన్లీప్రభువు రాజకీయపరిస్థితులను గూడ బాగుగా పరిశీలించి భారతీయనాయకులవలన హిందూదేశపు స్థితిగతులకు జెందిన సరియైన వృత్తాంతము సంపాదించును." వార్తాపత్రికలలో ఇట్టి వార్తయొకటి ప్రకటింపబడినది. ఇంటర్నేషనల్ స్లీపింగ్ కార్ కంపెనీ డైరెక్టర్లలో నొకటిచేత లాయిడ్ ప్రభువు పలుకుబడిగల వాణిజ్యపారిశ్రామికసంస్థను కనిపెట్టిన వెనుకనే రాజ్యాంగవేత్తల సంఘములో చేరుచున్నాడని ఒక లండన్ వార్త చెప్పుచున్నది.

కడచిన కొన్ని నెలలలోపుగ బ్రిటిష్ ప్రభుత్వశాఖల మంత్రిగ నుండిన సర్ ఆస్టిన్ చేంబర్‌లేన్ గారును, యుద్ధాంగమంత్రిగనున్న సర్ లేమింగ్ వర్తింగ్టన్ ఇవాన్స్‌గారును "గ్రేటర్ లండన్ అండ్ కౌంటీస్ ట్రస్ట్ లిమిటెడ్" డైరెక్టర్ల సంఘములో చేరిరి; దీనికి బగ్ల్‌హెడ్ ప్రభువు అధ్యక్షుడు. వాణిజ్యాంగ మంత్రియైన సర్ ఫిలిప్ కన్‌లిఫ్ లిస్టర్ గారు, ఈనడుమనే స్థాపింపబడిన "టిన్ ప్రొడ్యూసర్స్ అసోసియేషన్"కు అధ్యక్షులుగ ఆహ్వానింపబడిరి. స్వదేశాంగమంత్రియగు లార్డ్ బ్రెంట్‌ఫర్డ్ (సర్ జాయిన్సన్ హిక్స్) గారు "నార్తరన్ ఎస్యూరెన్సు కంపెనీ" యజమానసంఘములో జేరిరి. వ్యవసాయమంత్రి సర్ ఆర్థర్ స్టీల్ మిల్లండ్ గారు "యునైటెడ్ డొమినియన్స్ ట్రస్ట్ లిమిటెడ్" డైరెక్టర్లలో నొకరు. వాయుశాఖామంత్రి సర్ సామ్యూల్ హోర్‌గారు రెండు ఇన్సూరెన్సు కంపెనీల డైరెక్టర్ల సంఘములలో సభ్యుడు. కాంగ్రెసు పరిణామముల యెడ తనకుగల గొప్ప ఆసక్తిని తెలియజేయుటకన్నట్లు, మొన్నటి కాంగ్రెసు సమావేశము ముగియగనే, రూటరు వార్తా సంఘము న్యూయార్కునుండి కడచిన జనవరినెలలో "అమెరికా సానుభూతిగల ఆసక్తితో భారతదేశమందలి పరిణామములను గమనించుచున్నది." అని తంతివార్త పంపినది. మరియు, "స్వాములతో, మోసగాళ్లతో, బాల్యవివాహములతో, వితంతువుల దహనములతో గూడుకొన్న స్వాప్నికమైన దయ్యపుదేశము కాదు మాకు హిందూదేశము. మాకది అంతకన్న గొప్పది." అని హెరాల్డ్ ట్రిబ్యూన్ పత్రిక అమెరికా హిందూదేశముల పరస్పర వాణిజ్యాభివృద్ధిని గూర్చి సూచించుచు వ్రాసినది. మరియు "ఆ దేశమున శాంతి స్థాపింపబడవలయునని మేము ఆశించుచున్నాము. ఈ సందర్భమున, తాము చేసియున్న పనికై, చేయుచున్న పనికై, బ్రిటిషువారు గర్వపడదగిన దే." అనికూడ వ్రాయుచున్నది.

ఇంతెందుకు? మాంటాగ్యూ వంశమువారి "సిల్వర్ ఫరమ్"తో మాంటాగ్యూగారికి సంబంధముండెడిది. వెనుకటి ప్రధానమంత్రియగు బాల్డ్విన్‌గారొక యినుము వర్తకుడుగ నుండెను. విల్లింగ్డన్ ప్రభువుగారు మదరాసు గవర్నరుగా నుండినప్పుడు ఆయన భార్య ఆనాటి మంత్రులలోను మహారాజులలోను ఒక విలాసముగా నేర్పడియుండిన సన్‌బీమ్ మోటారుకార్లను వ్యాప్తిలోనికి తెచ్చుటకు మిక్కిలి ఆసక్తితో ప్రయత్నించుచుండెడిదట; ఆమె తండ్రియగు బ్రాసీ ప్రభువుగారికి ఆవ్యాపారముతో సంబంధముండెనట. "లాయిడ్ జార్జిగారు,

మార్కొనీ విభాగములు' ఎడతెగని ముచ్చట. ఒకానొక సమయమున రీడింగు ప్రభువుగారి పేరుగూడ దీనితో సంబంధించియుండక పో లేదు. ఇక నీ సివిల్ ఉద్యోగులు తమధనమును దాచియుంచు టెక్కడ? జమీందారీలలో గాదు; రయత్వారీభూములలో గాదు; ఇంటి ఆస్తు లలో గాదు; ఎస్టేట్లలోను గాదు—ఎస్టేట్లయజమానులుగ నుండుటకు వీరి కధికారము లేదు—హిందూదేశములోని మిల్లులకును కంపెనీల కును సంబంధించిన వాటాలరూపమున పెట్టుబడి పెట్టుదురు. కావున వారిసానుభూతి తమ లాభములతో గూడుకొన్న కంపెనీలపైనను స్వదేశముపైనను ఉండుట సహజమని భావించుకొనదగును; మరియు, దీనితోబాటుగనే ఇంగ్లండు దేశమునకును హిందూదేశమునకును గాని, ఇంగ్లీషువారికిని భారతీయులకును గాని పరస్పరము సరిపడ దనియు భావించుకొనదగును. ఇట్టి సందర్భములో—అది భారతీ యుల లాభమునకు భంగమైన నగుగాక—తమ దేశీయులకే వారు సంపూర్ణముగ తోడుపడుటయం దాశ్చర్య ముండదు. ఇట్లు చెప్పుట హిందూదేశములో గాని మరి యెచ్చటగాని యున్న ఇంగ్లీషు జిమ్మే దార్ల విషయమున తీవ్రములగు నారోపణల గావించుటయే యగును. అంగుచే యథార్థముల వల్లను అంకెలవల్లను నిర్ధారింపబడకయే, యీ ఆరోపణలను విడిచిపెట్టుటకు వీలులేదు. వాస్తవములను అంకెలను చూపించి యీ యారోపణను సమర్థించు వాదములను గన్పరచుటయే హిందూదేశచరిత్రకు సంబంధించిన ఈయధ్యాయముయొక్క పని.

ఉప్పు.

అల్పమగు ఉప్పు సమస్యతో ఆరంభించి, పైకి, సైన్యము వరకు, పోవుదము. లోకమునకు ఉప్పు అను పేరుతో పరిచితమై యున్న ఆ కేవలసామాన్యపదార్థము మొదలుకొని మానవప్రపంచమునకు సైన్యమన్న పేరున దెలిసియున్న అత్యంతక్లిష్టమగు నాసంస్థవరకు హిందూదేశములోని బ్రిటిషురాజ్యాంగనీతి యంతయు బ్రిటిషు ప్రజల లాభములను జాగ్రత్త పెట్టుటకు గాను ఏర్పడిన ఆర్థికదృష్టి తోనే నడిపింపబడుచున్నది. 1903 సం. లో మొట్టమొదట గోఖలే గారు భారతరాజకీయరంగమున బ్రవేశించినప్పుడు ఉప్పుపన్ను విష యముననే గవర్నమెంటుపై ఆయన మొట్టమొదటి దాడి సాగించి నది. ఇది అన్యాయమనియు, అనావశ్యక మనియు అమానుష మనియు ఆయన అభిప్రాయపడెను. గవర్నమెంటువారు ఎక్సైజుపన్నుగా ఉప్పుమీద మణుగు ఒక్కంటికి రు 2-8-0 చొ॥ పన్నువిధించిరి. ఉప్పు తయారుచేయుటవల్ల దాని యజమాని కేమో లాభమువచ్చినదని కాని, ఆ ఉప్పు వాణిజ్యప్రపంచము నంతను స్వాధీనపరుచుకొనుచున్న దని కాని కాదు ఈపన్నుకు కారణము; ఆఫ్యాక్టరీ గుమ్మమును దాటుటకుముందు రు 2-8-0 ల ఎక్సైజుపన్నును ఇచ్చుకొనుట దాని విధి యనియే యీ కారణము. అనవసరముగా, విపరీతముగా ఉప్పుధర పెరిగి పోవుటకు ఇది హేతువైనది. కడచిన ఇరువదియేండ్లనుండియు భారతరాజకీ యనాయకులు ఎన్నిసార్లు ప్రయత్నించినను దానిని రు 1-4-0 కంటె తక్కువ చేయుట వారికి సాధ్యపడలేదు. 1929 సం॥ పు టారంభ మున, భారతశాసనసభ ఈపన్నును రు 1-4-0 నుండి రూపా యికి తగ్గించుట కొక తీర్మానము నంగీకరించెను; కాని వైస్రాయిగారు రూపాయిపావలా పన్నును మరల పునరుద్ధరించిరి. మరి; జీవితావశ్యక రమైన ఈ ఉప్పు విషయమున, ఇంతటి ప్రజారంజకుడగు ఒక ఇర్విను ప్రభువువంటి రాజప్రతినిధి ఇంతటి అసాధారణము, అసమ్మ తిమునగు పద్ధతి నేల యవలంబించెనని కనుగొనుటకు ప్రజలు శ్రద్ధ వహించుటలేదు. గంజాయివంటి మద్యపదార్థమైనచో, త్రాగుబోతు తనమును గద్దించు కల్లుసారాయీలవంటి దైనచో, నల్లమందువలె కొయ్యబారునట్లుచేయు ఓషధియేమైన నైనచో, ఉద్రేకము బుట్టించు కొకెయిన్‌వంటి దైనచో, ఉప్పు పరిశ్రమ, నీవిధముగ పన్నువి ధించి, శాసించుటలోగల సిద్ధాంతము నెవ్వరైన బోధపరచుకొనగలరు. అట్లుగాక, మనుష్యులకు పశువులకు గూడ నొక జీవితావసరముగ నున్నది. ఉప్పు. భారతశాసనసభలో సభ్యులుగ నుండి, కర్జను ప్రభువు కాలములో గోఖలేగారు ఆపన్నును తగ్గించి యుండగలిగిన మొ దటి ఆరేండ్లలోను ఉప్పువాడకము ఎట్లు సంతృప్తికరముగా వృద్ధి బొందినదియు బాగుగ దెలిసిన సంగతియే. పదిసేర్ల సెనగ గుగ్గిళ్లకు, అధమపక్షము, సేరున్నర ఉప్పు పశువులకు అవసరమైయుండును. కాని రైతులలోగాని, గుఱ్ఱముల యజమానులలోగాని, ఈ లెక్క ననుసరించి తమ జంతువుల యాహారములో ఉప్పు కలుపుకొనగలవా రెంతతక్కువగ నున్నారు!—మరి దీనికి కారణము: ఉప్పు ప్రియమగుట యొక్కటియే. 4500 మైళ్ల కోస్తాప్రదేశము గలిగిన దేశములో పైనుండి ఉప్పు దిగుమతి యగుటయు, కోస్తాప్రదేశములలోని ప్రజలు ఒక గిన్నెడు సముద్రపునీరు దెచ్చుకొని దానినుండి ఉప్పు తయారుచేసి కొనుటకు నిషేధింపబడుటయు మిక్కిలి విలక్షణమైన సంగతి. అట్లు చేయుట యొక పాపభూయిష్ఠమగు నపరాధము.

బ్లంట్‌గా రిట్లు వ్రాయుచున్నారు: పేదలు మాత్రమే ఉప్పు నిర్బంధమునకు లోబడవలసివచ్చుచున్నది. దక్షిణ హిందూదేశములో దురదృష్టవశేషము, నిరుపేదలే తప్పనిసరిగ దీనికి లోబడువారు. డక్కన్ ప్రదేశములో ఈభారము మరింత వ్యథాకరముగ నున్నది. అక్కడ, సహజముగనే, ఉప్పు నేల నంటుకొనియే యుండును. అందుచే, కావలసినంతయున్నను, ఉప్పువిషయమున ప్రజలు ఉపవాసము చేయు చున్నారనిపించును. నేను సంచరించిన గ్రామములలో చాలమంది రయితులు తమ పశువులమందలను, ఏదో దొంగతనముగ నవి నాలు కతో కొంత నాకుటకైన నవకాశ ముండు నేమో యని ఉప్పుగల ప్రదే శములకు రాత్రివేళల దీసికొనిపోవలసి వచ్చుచున్నదనియు, ఐనను చట్టము నుల్లంఘించు చున్నట్లు కనుగొన్నచో కావలివాండ్రు తమ్ము ఖైదుచేయుచున్నారనియు, నేలపై గన్పించిన సహజమగు ఉప్పునంతను పోలీసువారు కుప్పలుకుప్పలుగా ప్రోగుచేసి నాశనము చేయవలెనని ఆతరువాత ఆర్డర్లు ఇచ్చినవనియు నాతో జెప్పిరి.

ముఖ్యమైన ఈ ఆహారపదార్థము లేకపోవుటవల్ల ఒకవిధమగు కుష్ఠ రోగము ప్రజలను పీడించుచున్నదని మరి కొన్నిచోట్ల వింటిని. దాని అసలు ధరకంటె నూటికి 1200 మొదలుకొని 2000 వరకు ఎక్కువ ధరకు ప్రభుత్వమువారు ప్రజలకు ఉప్పు అమ్ముచున్నారని లెక్క వేయబడినది." ప్రయోజనమునుబట్టి చూచినను, ఈపద్ధతి నిరసింపదగినదే. ఏలయన, దానిని ప్రోగుచేయుటకు ఖర్చు దానివల్ల వచ్చు మొత్తపు ఆదాయములో నూటికి ఇరువది వంతున తేలుచున్నది. రామ్సేమేక్డనాల్డుగారిట్లనుచున్నారు. "ఉప్పుపన్ను బలాత్కారము, నిష్ఠురము. ప్రజల కిది బోధపడినచో అసంతుష్టియే దానిఫలితము. ఒక లాభసాటి కంపెనీ హిందూదేశమును పీల్చి పిప్పిచేయుటకు సాగించిన పద్ధతిలో మిగిలియున్న భాగమీ యుప్పుపన్ను."

కొలదిరోజులక్రింద హిందూదేశము ఉప్పును తయారుచేసికొను విషయమునను, ఉపయోగించుకొను విషయమునను స్వయమాధారముగ నుండజాలదా యని విచారించుటకు ప్రభుత్వమువారు టారిఫ్ బోర్డువారిని విచారణ కంపిరి. బెంగాలులో విచారణ సాగించినపై, హిందూదేశపు మడ్డి ఉప్పుకన్న ఛెషైర్ తెల్లఉప్పునే ప్రజ లెక్కువగ కోరుచున్నారని తెలియవచ్చినదట. ఈకారణమువల్ల, బెంగాలు ప్రాంతమునకు సంబంధించినంతవరకు, అచ్చటి ప్రజలు తెల్లఉప్పునే కోరుచుండుటనుబట్టి, దానిమట్టుకది స్వయమాధారముగ జేయబడుటకు వీలులేదని రిపోర్టుచేయబడినది. తెల్లని విలాయతీ ఉప్పు, తెల్లని నిగనిగ బియ్యము, తెల్లని విదేశీగుడ్డ—బహుశః తెల్లని ఇంగ్లీషు కోడండ్రును—వీనిపైగల యీలాలస నిజముగ ఆశ్చర్యకరమే. వీనిలో నొక్కొక్కటియు వ్యక్తిలోగాని సంఘములోగాని ఎట్లు ఉపద్రవకరము, పీడాకరము నగునో తెలియజేయుటకు ఒక్కరవ్వంత విద్య చాలును. ఉప్పు, ఆరువేలమైళ్ల దూరమున, సముద్రములమీద నున్న ఇంగ్లండ్ దేశము నుండి ఎందుకు రావలయునో, దేశములో తయారైన దానికంటె చౌకగ నది యెట్లమ్ముడువోవుచున్నదో యని యెవ్వరైన నాశ్చర్యపడవచ్చును. మరియు వైస్రాయిగారు నెలకటి రూపాయిపావలా పన్నునే యెందుకు స్థిరపరుపవలె? పోనీ, ఎస్సెంబ్లీని సంతోషపెట్టుటకైన ఆయన పావలాతగ్గింపు నెందుకు అంగీకరింపలేదు? అనికూడ ఆశ్చర్యము కలుగవచ్చును. ఏమీ, ఈపన్ను తగ్గించినచో, ఆకాశము తలక్రిందయ్యెడిదా? మహాసముద్రములు పొంగి పొరలిపోయెడివా? భూగర్భము బ్రద్దలైపోయెడిదా? సామ్రాజ్యము కూలిపోయెడిదా? అవును; మొదటిమూడూ జరిగినా జరుగకపోయినా, నాలుగణాల పన్ను తగ్గింపువల్ల సామ్రాజ్యక్షేమమునకు భంగము కలుగునన్న నాల్గవసంగతి మాత్రము నిస్సందేహము. ఇంతటి అసాధారణమైన ఫలిత మెట్లు సంఘటించునో పరిశీలింతము. నిజమిది: హిందూదేశపు ఎగుమతుల విలువ 316 కోట్ల రూపాయలు; దిగుమతులు 256 కోట్లు మాత్రమే ఖరీదుచేయును. రెంటికిని 60 కోట్ల తేడాకలదు. ఇంతేకాదు. ఎగుమతులన్నియు ముడివస్తువులుగాని, ఆహారపదార్థములుగాని యైయుండును; అందుచేత అవి ఎక్కువ బరువుగాను, పెద్దవిగాను ఉండును. కావున ఇంగ్లండుకు పోవునప్పుడు దిగుమతులకన్న, ఎగుమతులు, ఓడలలో ఎక్కువ స్థలము నాక్రమించును. దిగుమతులన్నియు తయారువస్తువులగుటచే చిన్నవిగానుండి ఇమిడికగలవై యుండును. ఇందుచేత గాకపోయినను, ఖరీదును ఒక్కదానినే పట్టి చూచినప్పటికీ, ఓడలలో ఎగుమతులకు, దిగుమతులకుకన్న, ఎక్కువ స్థలము కావలసియే యుండును; కాని వస్తువుల స్వభావమును బట్టి చూచినప్పుడు, ఒకమేటెడు ప్రత్తి యెగుమతియైనచో దానివల్ల ఒక పెట్టెడు బట్టలు మాత్రమే వచ్చునన్న సంగతి స్పష్టమగును. బరువునుబట్టి నిర్ణయింపబడే టన్నేజ్ మాత్రమే కాక ఓడలలో కావలసిన స్థలవైశాల్యము గూడ, దిగుమతులకు కంటె, ఎగుమతులకు నాలుగెక్కువరెట్లు కావలసియుండునని దీనినిబట్టి తెలియుచున్నది. మూడవసంగతి యింకొకటి. హిందూదేశమునకు ఉన్నదని చెప్పుకో దగినంత నౌకాసంపద లేదు. వెళ్లుటకును వచ్చుటకును, ఎగుమతులకూ దిగుమతులకూ కూడ, విదేశములనుండియే ఓడలు రావలసియున్నది. అనగా ఖాళీఓడలు కొన్ని, బరువు మోసికొని వచ్చినవి కాక, హిందూదేశమునుండి సరుకులను తీసికొనివెళ్లుటకై ప్రయాణమై వచ్చుచుండు నన్నమాట. ప్రత్తి, బియ్యము, గోధుమలు, కాఫీ, టీ, తోళ్లు, నూనెగింజలు ఖనిజములు—ఇవి, వీనినుండి వచ్చు తయారుసరుకులకంటె, యెక్కువ వైశాల్యము నాక్రమించునని యిదివరకే చెప్పియున్నాము. ఇట్లు ఖాళీఓడలు సముద్రములపై ప్రయాణము చేయునప్పుడు అవి తుపాను దెబ్బల కాదుకొనవలసియుండును. కాబట్టి, ఏదో యొక తూకపుబరువు లేకుండ అవి రాజాలవు. అనగా, ఇట్టి తూకపుబరువురూపమున ఈచెషైర్ ఉప్పు ఇండియాలో ప్రవేశించుచున్న దన్నమాట. ఒక్క ఉప్పేకాదు, ప్రాతపత్రికలబేళ్లు, పింగాణీముక్కలు, ఇటాలియను పాలరాయి, ఊరుబండ్లు, బంగాళాదుంపలు మొదలైనవన్నియు నిట్లే వచ్చును. ఇవి యన్నియు హిందూదేశములో తయారైనవానికన్న, హిందూదేశములో పండెడువానికన్న చౌకగ నమ్ముడుపోయెడి పదార్థములే. మనము బజారులో ఒకపౌను పంచదార కొనుచుంటిమన్న, విదేశీ పంచదార యగుటయేకాక, అది యొక విదేశీకాగితములో చుట్టబడియుండును. కొంచెము వానివైపు శ్రద్ధతో చూచువారికి, డెయిలీమెయిల్, డెయిలీస్కెచ్, డెయిలీక్రానికల్, డెయిలీహెరాల్డు, డెయిలీన్యూస్, డెయిలీటెలిగ్రాఫ్ మున్నగు ఇంగ్లీషుపత్రికలను, వానికై యేమియు వెచ్చపెట్టకయే, చదువుకొనుట కవకాశము లభించును. పింగాణీముక్కలు బొంబాయి నగరమున భవనములలో నేలతాపడమున కుపయోగింపబడుచున్నవి. రైల్వేలమీదను, ఓడలమీదనుగల ఎగుడుదిగుడు కేవలనుబట్టి, తూకపుబరువుగా వచ్చు ఇటలీదేశపు పాలరాయి జయపురపు పాలరాయికన్న చౌకగ నమ్మును. ఈపద్ధతిని, బ్రిటిషుదేశపు ఉప్పు హిందూదేశములో అమ్మడగునట్లు చేయుటకుగాను, ఓడలకంపెనీలు పై ఓడలప్రయాణపు ఖర్చులను ఇండియాలో ఉప్పు అమ్మకమువల్ల

గూడబెట్టుకొనుటకు వీలగునట్లు, దేశవాళీ ఉప్పుపై పన్ను విధించు అసాధారణచర్య యవలంబింపబడినది. దీనినిబట్టి దేశవాళీ ఉప్పుపైని ఈపన్ను, రు 1-4-0 నుండి, రూపాయి మాట యటుంచి, రు 1-3-11 లకే తగ్గించినప్పటికిని, తూకపుబరువు క్రింద ఉప్పు తీసికొనివచ్చుట బ్రిటిషు ఓడల కంపెనీలకు అసాధ్యమైపోవు ననుట స్పష్టమగుచున్నది. అనగా, ఎగుమతులను తీసికొనిపోవుటకు ఓడలు రాజాల యున్నమాట. అప్పుడు, ఇంగ్లండు దేశమునకు ఎగుమతులుండవు; ఈ ఎగుమతులు లేక పోయిన, ఇంగ్లండు దేశమునకు తిండిలేదని యర్థము. అంతటితో ఆఖరు సామ్రాజ్యము; సామ్రాజ్యము కాక పోయిన, అధమపక్షము, ఇంగ్లండైన ఆఖరు కాక తప్పదు. ఇదియే రాజప్రతినిధిగారి ఉప్పు పన్ను పునరుద్ధారణకు కారణము.

రైళ్లు—ఓడలు

రైల్వేలకు ఓడలకు గల అన్యోన్యము మిక్కిలి అనుకూలమైనది. తమ చార్జీల ఏర్పాటులవల్ల దేశీయపరిశ్రమలకు నష్టము గలుగునట్లు వ్యవహారము నడుపుటకు ఈ రెంటికిని, పరస్పరము, స్పష్టములైన ఒడంబడికలు గలవు. లాంకషైరునుండి పంపబడు గుడ్డలబేలుపై విధించు ఓడకేవు ట్యూటికొరన్ కైనా సరే, బొంబాయికైనా సరే, మదరాసుకైనా సరే ఒక్కటిగానే యుండును; అంతే కాక, యీ కేవు అహమ్మదాబాదునుండి హైదరాబాదుకు గాని, నాగపురమునుండి ఢిల్లీకిగాని కావలసిన రైలుచార్జీకంటె తక్కువ. ఈ సరుకే, బెజవాడవంటి నాటు గ్రామమునుండి కాకినాడవంటి కోస్తాగ్రామమునకు పంపబడినచో, దానికి కావలసిన రైలు చార్జీ కాకినాడనుండి బెజవాడకు, వెనుకకు, గావలసినదానిలో ఐదవ వంతు ఉండును. జయపురమునుండి మదరాసుకువచ్చే పాలరాయికి కావలసిన రైలుచార్జీ ఇటలీనుండి హిందూదేశమునకువచ్చే పాలరాయికి గావలసిన ఓడ కేవుకంటె ఎక్కువ. కొంత యినుము ఆంట్వెర్పునుంచికాని, బ్రస్సెల్సునుంచి కాని, హిందూదేశమునకు, ఏరేవుకైనా సరే, దిగుమతియైనచో, దానికి ఓడ కేవు రు 10 లు; అంతటి యినుమే జమ్షెడ్‌పూర్ నుండి నాగపురమునకు పంపబడినచో, అట్లు పంపుటకు రు 13 లు చార్జీ. తిరుప్పూరునుండి ఢిల్లీకి ఎగుమతియగు ప్రత్తికి గావలసిన చార్జీ తిరుప్పూరునుండి లాంకషైరుకు పంపబడు ప్రత్తికంటె ఎక్కువ. ఈ విధముగ, దేశీయపరిశ్రమలకు అడ్డంకులను గల్పించుటకు, వానిపై, విదేశీవస్తువులతో పోటీచేయుటకు సాధ్యపడని విధమున, చార్జీలకు ఏర్పాటు వేసి నిస్సహాయముగు నీదేశములో విదేశవస్తువుల నన్నిటిని కుక్కుటకును, బుద్ధిపూర్వకముగ విధించిన యిట్టి యెగుడుదిగుడు చార్జీలను, పరుసగ, సెంతవరకైన నుపసంహరింపవచ్చునను, రైల్వే కంపెనీలకు, స్టీమర్ల కంపెనీలకు ఒడంబడికలు జరుగుచుండును; వీనినిబట్టి బెంగాలులో గోగునారను అమ్మదలచుకొన్న రైతు తన సరుకును ఏదో ఫలానా స్టీమర్ కంపెనీవారికే పంపవలసియుండును. అట్లు పంపకపోయినచో రైల్వేకంపెనీవారు ఆసరకులను తీసికొనిపోరు. గోగునారమిల్లులకు గోగునారపండించువారికి నారక్కల్లయినిగూర్చి ఒడంబడిక జరిగినప్పుడు, ఆ ముడిసరుకుయొక్క అమ్మకమును గూర్చియే కాక, దానిని కలకత్తాకు చేర్చువిషయమునగూడ, ఇంగ్లీషు వర్తకుల లాభములకు సంబంధించిన ఏదో ఫలానా స్టీమరుకంపెనీవల్లనే అది చేర్చబడవలయునని కూడ షరతు ఉండును. నారపండించువారు ఆకంపెనీకి సహాయపడకపోయినచో నారకొనేవారు పండించువారికి సహాయము చేయరు. ఓడలవ్యాపారమును ప్రత్యేకముగ దీసికొన్నప్పుడుగూడ, వాని కాతాదారులు శాశ్వతముగ ఆకంపెనీలకు ఒడంబడికలవల్ల లొంగియే యుండునట్లు చేయగల మినహాయింపు (Rebate) పద్ధతి యొకటి వానికి కలదు. ఈపద్ధతినిబట్టి, ఒకయేడు ఏవో కొన్ని ఓడల కంపెనీలకు తమ కాతా ఇచ్చినచో, ఆయేడువారు ఇచ్చుకొన్న కేవులలో కొంత మినహాయింపుసొమ్ము కంపెనీవారినుండి తిరిగి తీసికొనుటకు వారికి అధికారము గలదు. కాని యీమినహాయింపు మొత్తము, వచ్చేయేటికిగూడ కాతా ఆకంపెనీకే యిచ్చు షరతుమీద, మరుసటి సంవత్సరము ఆఖరునమాత్రమే, వారికి వచ్చును. వంటవానికి గడచిన నెలకీయవలసిన జీతము, ఈనెలలోగూడ నతడు పనిచేయు షరతుమీద, ఇచ్చునట్లున్నదిది. ఈపద్ధతిని, నిర్దయుడైన తన యజమాని బారినుండి తప్పించుకొనుట అతనికి అసాధ్యమైపోవును. ముచ్చిలికా కూలీనివలె (Indentured Cooly) శాశ్వతముగ తన్నది కట్టుబాటులో నుంచుచుండుటచే, పైయెగుమతిదారులకు కంపెనీతో గల సంబంధముగూడ నిట్టిదే. హిందూదేశ చరిత్రయందీనాడు, కోస్తావ్యాపారమును స్వదేశీకంపెనీలకు ప్రత్యేకించియుంచుటకు ప్రభుత్వమువారికి చేతగాకపోవుటను గూర్చియు, దానియెడ వారికిగల ప్రతికూలభావమునుగూర్చియు నుదహరించుటకూడ అనవసరమే. 1928 సం॥న కలకత్తాలో పరిశ్రముల ప్రదర్శనము జరిగినప్పుడు విదేశముల ఓడల వ్యాపారముతో హిందూదేశపు వ్యాపారమునకుగల పోలిక దెలుపుటకై త్రికోణమగు గోపురము నొకదానిని నిర్మించిరి. హిందూదేశము చిట్టచివరభాగములో 24 వ స్థానమున నుండెను. హిందూదేశపు ఓడల వ్యాపారములో నూటికి 74 వంతులకు యజమానియైయున్న ఇంగ్లాండు, ఆగోపురముయొక్క విశాలమైన మొదటిభాగములో నుండెను. ఇరువదియేడు జాతులలోను హిందూదేశము ఇరువదినాల్గవ స్థానము నాక్రమించెను. ఓడల వ్యాపారములో నూటికి ఒకటింబాతిక వంతు మాత్రమే హిందూదేశపుది. ఈయేర్పాటులో హిందూదేశమునకు క్రిందనున్న టర్కీ, పోలండ్ చిల్లీ దేశములు—ఈమూడును నిజముగ హిందూదేశముకన్న ఎక్కువవేళనడుమనే కోస్తావ్యాపారమును స్వదేశీ ఓడలకు ప్రత్యేకించుకొన్నవి. కాని ఈచట్టమే హాజీగారు భారతశాసనసభలో ప్రవేశపెట్టినప్పుడు, ఇర్విన్ ప్రభువువంటి విశాలహృదయుడగు వైస్రాయి అది దోపిడియనియు, బలాత్కారమనియు అధికారహరణమనియు నభిప్రాయపడెను. బ్రిటిషు ఓడల వర్తకులు, తమ ఓడల లాభమును గాపాడుకొనుటకును, ఇండియాలో చట్టము ఆమోదింపబడకుండు·

ట్లు చేయుటకును, ఇంచుమించు 5 లక్షలపౌనులను చందాలు వేసికొనిరని తెలియుచున్నది. ఈసందర్భములో యుద్ధకాలమునాటి సంగతి యొకటి జ్ఞప్తికి వచ్చుచున్నది. ఆరోజులలో బందరువాస్తవ్యుడు ఓడలు నిర్మించునతడొకడు ఒక ఓడను కట్టుటకు ప్రోత్సహింపబడెను. దానివల్ల అతనికి కొంత లాభము వచ్చినది విడువకుండ ఓడలను నిర్మించుటకై అధికారులతనిని పురికొల్పుచుండిరి. తుదకతడు రు 1,50,000 లు ఖర్చుచేసి ఒక ఓడను కట్టించెను. దురదృష్టవశమున, ఓడకట్టుట పూర్తికాగనే సంధి జరిగిపోయినది. అప్పుడయినదేమి? అక్యాబ్ నుండి కోరమాండల్ తీరమునకు బియ్యము తీసికొనివచ్చుటకు బెస్ట్ అండ్ కంపెనీవారి ఓడలుమాత్రమే కావలయునని ఒక గవర్నమెంటు ఆర్డరు వచ్చిపడినది. పాపమీ ఓడలుకట్టునతడు—అతని కొకబిరుదుగూడ వచ్చినది—తునకు భంగపడవలసియేవచ్చెను. దీనికి తోడు వెనుకటి సంవత్సరములలో అతడు గడించుకొన్న లాభములకని రు 72,000 ల ఆదాయపు పన్ను విధింపబడినది. తుదకెట్లో రు 25,000 లను ఖర్చుపెట్టి, దానిని 47,000 కు -లెక్కలను బట్టి ఇదియొక లాభమే కాదు—అతడు తగ్గించుకొనగలిగెను. డబ్బులేక, యిబ్బంది పడిపడి, ఆఖరుకు, ఆరేండ్ల తరువాత తన పెద్ద ఓడను చిన్నచిన్న నావలుగా జేసికొనుటకై అతడు మరియొక రు 25000 లను వెచ్చించుకొనవలసివచ్చెను. స్వదేశీఓడల పరిశ్రమ కొనసాగబడుచున్న ఆదరమిది; అయినను, స్వదేశీఓడలకు తగిలే నష్టములు స్టీమర్ల కంపెనీలవారి ఓడలకుకన్న తక్కువయే యని యెల్లరెరుంగుదురు. ఏలయన, స్వదేశీఓడ 50,60 సం॥ల వరకుండును. స్టీమరు అందులో మూడవవంతు కాలమైన నుండదు. విదేశములతోడి సముద్రవ్యాపారములో హిందూదేశమునకు మూరింట రెండువంతులు మాత్రమే కలవు. కోస్తా వ్యాపారములో కూడ విదేశపు ఓడలకు 90 పాళ్లు; హిందూదేశపు ఓడలకు పదిపాళ్లు. క్రొత్తగా బయలుదేరిన ఓడలకంపెనీలతో బాగుగా ప్రతిష్ఠించుకొనియున్న విదేశీకంపెనీలు ఎట్టి, సరిసమానముకాని, పోటీకి దిగునో బాగుగ తెలిసిన సంగతియే. ఇంగ్లండ్-హిందూదేశముల ఓడల వ్యాపారుల సభయొకటి 1930 సం॥ జనవరి 3 వ తేదీనాడు వైస్రాయిగారి అధ్యక్షతక్రింద సమావేశమైనది. కాని అది రెండుపక్షములవారికిని రాజీ కుదుర్పలేకపోయినది. దీనికి కారణము హిందూదేశపు రాజకీయ నాయకులు కోరిన అసాధ్యములైన షరతులుగాని, విధ్వంసాత్మకములైన షరతులుగాని కాదు. స్వలాభపరులగు బ్రిటిష్ ఓడలకంపెనీలవారినుండి హిందూదేశపు వర్తకులకు న్యాయములైన షరతులు దొరకకపోవుటయే యీ కారణము. ఇండియాకు ఏటేట ఒక్క ఓడను అమ్ముచుండవలయునని ఒక ప్రసంగము వచ్చినది. ఈ పద్ధతినిబట్టి, విదేశీ గుత్తవ్యాపారము అంతరించునప్పటికి నూరేండ్లు పట్టునని లెక్కవేయబడినది.

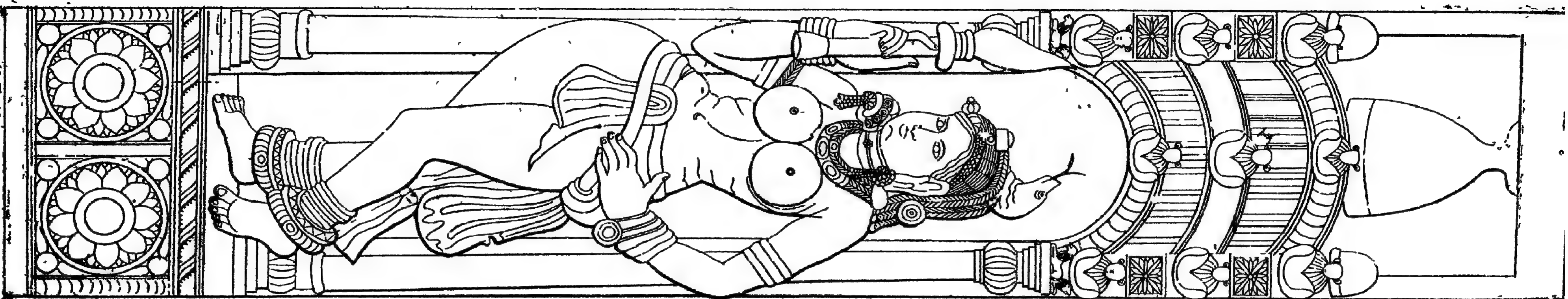
ఇనుపదారులు; నీటిపారుదల

ఇనుపదారులు, నీటిపారుదల—ఈరెంటిలోను ఇనుపదారులమీద ప్రభుత్వము వారికి పక్షపాతము. రైళ్లు సైన్యములకొరకే ఉద్దేశింపబడియుండవచ్చును గాని వానిమీద పెట్టుబడి పెట్టబడిన ధనముపై నూటికి 5 లేక 6 వంతున లాభమునకు గ్యారంటీ కలదు; కొన్ని రైల్వేలు నష్టమునకే పనిచేయుచున్నవి. ఐనను నీటిపారుదల ఏర్పాటు, ప్రతి ఒక్కటియు, లాభకారి యగునా కాదా యని పరీక్షింపబడుచుండును. కృష్ణాగోదావరీనదులకు ఆనకట్టలు కట్టుటకు, పూర్వపు కావేరి ఆనకట్టను ఆధారముగా దీసికొని, బ్రిటిషు ఇంజనీర్లు ఎంతయో సందేహించియుండిరి. ఐనను ఈరెంటివల్లను, వరుసగ, నూటికి 19 వంతునను, 22 వంతునను లాభము వచ్చినది. అట్లయ్యు, దురదృష్టవశమున, ఆనకట్టక్రింద సాగుబడికివచ్చిన ప్రతి యెకరమునకును ప్రభుత్వమువారిప్పుడు అదనపు రివిన్యూపేరున రు 25 ల ఎక్కువపన్ను విధించుట సంభవించుచున్నది. నీటిపారుదల యేర్పాట్లు ఉత్పాదకములు, (Productive) సంరక్షకములు (Protective) అని రెండువిధములుగ నున్నవి. ఈరెండవ తరగతి యేర్పాట్లుగూడ, వాని తరగతిని బట్టి, కొంత ఆదాయము నిచ్చునవిగనే యుండవలయును. ఈ నడుమనే ఒంగోలు వారొకరు ఒకపద్ధతిని సూచింపగా అది ఉత్పాదకము కాదనియు, సంరక్షకముగ నుండుటకైన, దానివల్ల తగినంత లాభ ముండదనియు మదరాసు ప్రభుత్వమువారు దానిని నిరాకరించియున్నారు. కాని రైలుదారుల సంగతి వచ్చినప్పుడు మాత్రము వాని ఉత్పాదకశక్తినిగాని, సంరక్షణశక్తినిగాని వారు లెక్కగొనరు. వడ్డీలకు గ్యారంటీయిచ్చి, వానిని ప్రజల సొత్తుతో నిర్మింతురు. వడ్డీకి గ్యారంటీ యీయబడినప్పుడు దాని యర్థమింతే కదా! సైన్యములకొరకు మాత్రమే కాక విదేశవస్తువులను దేశము నాలుగుమూలలకు గొనిపోవుటకును, ఎగుమతులను ఆయాప్రదేశములనుండి కోస్తాగ్రామములకు గొనిపోవుటకును గూడ రైళ్లుపయోగించుట స్పష్టము. స్వదేశివస్తువులకు అడ్డంకి గల్పించి విదేశీ వస్తువుల దిగుమతులకు సాయపడుటకుగాను, ఓడల కంపెనీలతో ఏకీభవించి రైల్వేకంపెనీలు ఎగుడుదిగుడు చార్జీలను విధించిన సంగతినిగూర్చి యిదివరలో చెప్పియుంటిమి. ప్రక్కలనున్న పల్లెటూళ్ల ఆరోగ్యసౌకర్యములనుగాని, నడుమ వచ్చుచుండు పట్టణముల నిర్మాణసౌందర్యమునుగాని పాటించకయే రైలుదారులను నిర్మించినారు. బ్రిటిషువారు మలేరియాను హిందూదేశమునకు దీసికొనివచ్చిరని జనవాక్యము—ప్రభుత్వమువారు దీనిని న్యాయముగనే నిరసించినారు—ఒకటి యున్నది. కాని, "యత్ర ధూమ స్తత్ర వహ్నిః" అను న్యాయమును బట్టి, యిట్టి అనుమానములను బుట్టించు వ్యవహారముల యేర్పాట్లతో పై ప్రవాదమునకు ఏవో యొక్క స్పష్టమైన సంబంధ ముండి యుండవలయును. నిజముగ: మామూలుగ, మురికికాలువలు ప్రవహించు చోట్లనుండియే యీ రైలుకట్టలు పోవుచుండును. ఇది బెంగాలులో మరింత. ఈకట్టల కడ్డముగ నిర్మింపబడు వంతెనల కమానులు వెంటనే నీటిని ప్రవహించి పోకుండ జేయుటచే ఆకట్టలకు పైనుండు ప్రదేశములన్నియు నీటితో నిండిపోవును. దీనికి ఫలితముగ ఏడాదిలో చాల భాగము బెంగాలు

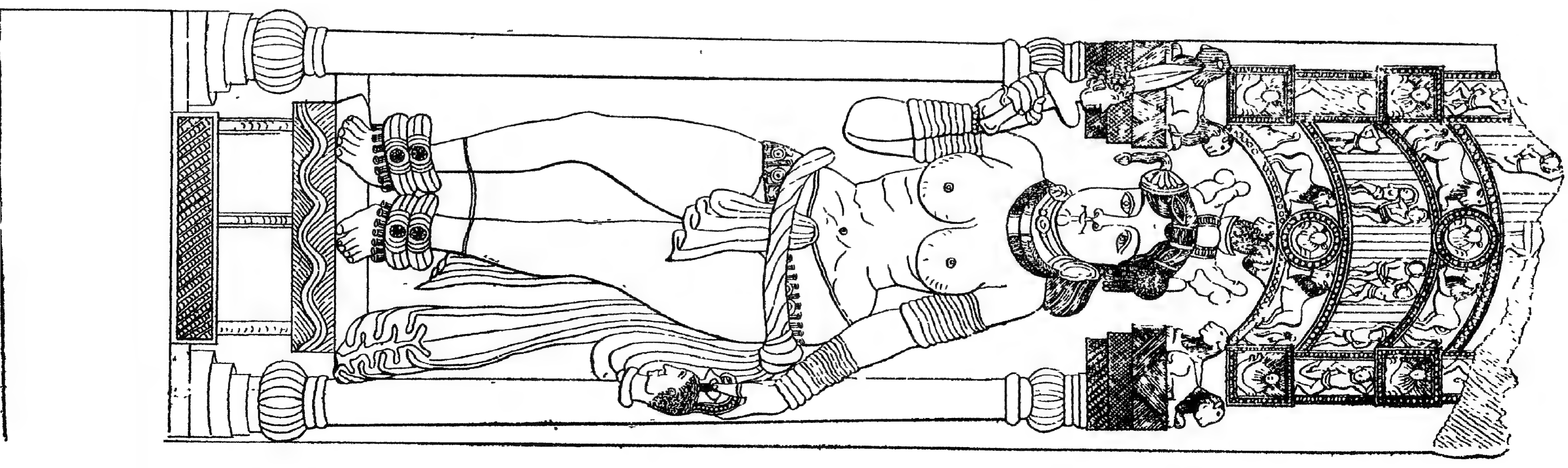
అమరావతీ స్తూపచిత్రములు

చిత్రము ౧

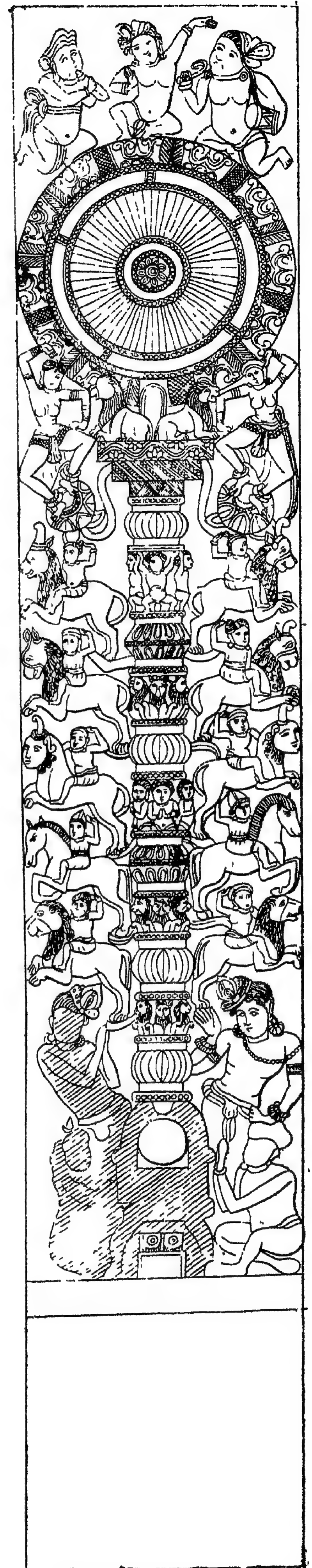
అ

ఆ

చిత్రము ౧ అ

"హనుమాన్ కవచమ్" లోకమంతయు నుద్ధరించుచున్నది

ఈ కలికాలమున [illegible] కోర్కెలను [illegible] చిరంజీవియైన [illegible] పుంగవుని మహామంత్ర ములచే ఎట్టి అసాధ్యమైన కార్యములైనను [illegible] అనాయాసముగ ప్రతి [illegible] జేయుటకు గాక మాకు వచ్చు సౌఖ్యతంత్రికవే [illegible] యోగనిర్వాహ [illegible] గర్వించెదము. బ్రహ్మరాక్షసులు, డాకినీ, శాకినీ, భూతప్రేతములు నశింపజేయును. [illegible] లాభము. వర్తకు లకు వ్యాపారవృద్ధి. [illegible] వశీకరము, బలహీనులకు వీర్య పుష్టియు, విద్యార్థులకు విద్య, [illegible] సంతానము, రాజులకు రాజ్యలాభము, యే కోర్కె లకైనను మాకు వ్రాసినచో [illegible] భగవంతుని [illegible] చేయగలము. ఎక్కువగా [illegible] మా కసమ్మతము. సందేహించు చువారు దుష్టదృష్టులని [illegible]. ఈ అవకాశమును ఎల్లరును [illegible]. రాగికవచం, బంగారుది 7½ చిన్నం. రూ 8. మహాపురుషుడు [illegible] జయము [illegible], హనుమాన్ [illegible] రూ [illegible], రు 2-8-0. బంగారుది 1/8 తులం రు 5 మాత్రం. పరా:—సిద్ధాసనం చేసి ఆర్డరు ఇవ్వవలెను. 1930-వ సం॥ [illegible] 3 అణాలు.

పండిట్, ఆర్యవైశ్య ఆశ్రమము, నాగావళినది ఒడ్డున, చికాకోల్ సిటీ.

రతి మాత్రలు

స్త్రీపురుషులకు ఆనందములో తనివి తీర్చుట కివియే! భూమండలములో మదించిన స్త్రీల గర్వభంగ మొనర్చుటకు కనిపెట్టబడినది

ఇందు రసవిషాదులు చేర్పక కస్తూరి, బంగారు, హిమాలయపర్వత దివ్యమూలికలతో గొప్పయోగీశ్వరులవద్ద గ్రహించి ముసలితనము లోకములో లేకుండజేయుటకు వీర్యపటుత్వము లేనివారికి మంచిశక్తిని గలిగించుటకు సంతానప్రాప్తిలేని స్త్రీలకు పుత్రభిక్షపెట్టుటకు ప్రయత్నించి ఈమహాయోగరాజము వెల్లడిచేయుట కవకాశము కలిగించితిమి. సందేహింపక వాడి తీరుడు, లేదా విచారించిన లాభ మున్నదా? గుణములేనిచో డబ్బు వాపసుచేతుము. త్వరలోనే మనస్సుకు ఉల్లాసమును గలిగించి, దీనికి సమానమైనది లేదని మీకు నిశ్చయముగా విశదమగును. వేయేల దీనికి సాటిఇదియే. ఆలసింపక తక్షణమే ఆర్డరుపంపి పరీక్షింపుడు.

క్రొత్తగా కనిపెట్టిన జర్మనీ గనేరియా క్యాప్సుయెల్సు

భయంకరమైన సెగరోగములను ప్రపంచములో అంత రింపజేయుటకు సిద్ధపరచబడినది. ఎంతకాలమునుండి కాపుర మున్న రోగ మయినను 9 ట్యూబులతో ఆరోగ్యవంతులనుగా జేసి యౌవ్వనబలమును గలిగించి రక్తమును శుభ్రపరచును. మూత్రనాళమునుండి వెలువడు స్రావమును నిలిపివేయును. మంటను తగ్గించును. స్త్రీలకు గర్భము చెడి తెలుపు విస్తారముగా పడుట, మూత్రసంబంధమగు నితరజాడ్యములు బర్మాగనేరియా, అనుభవించలేని సెగరోగములు వగైరా మాయమగుచున్నవి. సందేహించిన నారోగ్యవంతులు కాలేరు. విస్తారమగు పొగడ్త లనవసరము.

30 క్యాప్సుయెల్సు అమరియుండు పెట్టె రు 2-9-0

8 పెట్టెలు రు. 6-12-0

సంసారసౌఖ్య మనుభవింపజేయు మాత్రలు 20 గల ప్యాకెట్టు రు. 2.

ఏ. ఎస్, మూర్తి కంపెని, చికాకోల్‌సిటి.

ప్రజలు నీటిలో నివసించుటయు, నీటితో నిండిన ప్రదేశములను మలేరియా చుట్టబెట్టుటయు, అందుచే నచ్చట లక్షలకొలది ప్రాణములు ధ్వంసమగుటయు సంభవించినది. ఇంగ్లాండుదేశపు వర్తకముపైకన్న హిందూదేశపు ఆరోగ్యముపై ఎక్కువ శ్రద్ధ వహించియుండినచో, ఇట్టి నిర్లక్ష్యమైన రైల్వేనిర్మాణమునకును, నీటిపారుదల యేర్పాట్ల ఉపేక్షకును తన యంగీకారము నీయకముందే, ప్రభుత్వము వీనినిగూర్చి యాలోచించియుండెడిది; కాని బ్రిటిషుదేశపు ఆర్థికలాభమే దాని ప్రధానాశయము.

చలామణి; నాణెములు

ఒక గౌరవాస్పదమైన చలామణి పద్ధతి లేకపోవుట హిందూదేశపు దురదృష్టము. నాగరకతగల దేశములన్నియు ఏకధాతుపరిమాణమునే (Mono-metalısm) కలిగియుండ, హిందూదేశపు సౌభాగ్యము ద్విధాతుపరిమాణము (bi-metalism) వలన గలుగు మార్పులపై నాధారపడియున్నది. 1903 సం॥ లోనే కర్జన్ ప్రభువుగారు బంగారపు చలామణి ప్రవేశపెట్టుటకై బంగారుమారకపు ప్రమాణమును(Gold exchange standard) దీనినిబట్టి రూపాయి విలువ తగ్గినది. ఈ విధముగ వచ్చినలాభమంతయు గోల్డ్ ఎక్స్చేంజ్ స్టాండర్డ్ రిజర్వ్ అనుపేరున నొక నిధిగా నేర్పడినది. ఇదియొక పెద్దమొత్తముగా పెరిగి, కాగితపు చలామణియొక్క పత్రపు-విలువమొత్తముతో గలిసి యిప్పటికి 235, కోట్ల రూపాయలైనది. కాని, యీ సందర్భమున, ధనమంతయు ఇంగ్లండులో నుండుటయు, దీనిలో కొంతభాగమునైన ఇండియా సెక్రెటరీగారు, 15 రోజులవాయిదా పద్ధతిని, నూటికి రెండు మూడు రూపాయల వడ్డీపై, తక్కువవడ్డీలకు బ్రిటిషు వర్తకసంస్థలకు అప్పిచ్చుటయు మిక్కిలి విషాదకరమైన సంగతి. ఇండియా ప్రభుత్వమువారు, తాము నూటికి 4 మొదలుకొని 6 వరకు వడ్డీ యిచ్చి అప్పుచేయుచు, తమ ధనమును రెండుమూడు రూపాయల వడ్డీచొప్పున అప్పిచ్చుట కంగీకరించుట—అదియైన హిందూదేశపు వర్తకముయొక్కగాని పరిశ్రమలయొక్కగాని అభివృద్ధికిగాదు, బ్రిటిషువర్తకమును పెంపొందించి వ్యాపింపజేయుటకు—మిగుల నసాధారణమైన సంగతి. ఈ విధముగనే ఇంగ్లండులోని వర్తకసంఘములన్నియు అప్పు సంపాదించుకొనుచు ఊరుపేరులేని పనికిమాలిన వస్తువులనన్నిటిని హిందూదేశములోనికి దెచ్చుచున్నవి; ఇచ్చటికివచ్చి, సొగసైనహోట్లు నివాస మేర్పరచుకొని, వానినన్నిటిని పెద్దపెద్ద లాభములకు మనకమ్ముచున్నవి. సర్ డానియల్ హామిల్టన్ గారు ఈనిధినంతను ఈదేశమునకు మార్చవలయునని ఒక పదియేండ్లనుండియు సలహా ఇచ్చుచున్నారు. కాని ఇంగ్లండులోను, ఇండియాలోనుగూడ హిందూదేశపు కోశముపై (Finances) నధికారులుగనున్న పెద్దలు ఇట్టిమార్పును జాగ్రత్తతో ప్రతిఘటించిరి. మొన్నటి కర్రెన్సీ సంఘమువారు(యంగ్ కమిషన్) ఈనిధిని ఇండియాకు మార్చుటకు సలహానిచ్చుట కొంత సంతృప్తికరమే. కాని ఇండియా ప్రభుత్వము దాని ననుసరించుటకు శ్రద్ధ వహించదు. ఈనిధి వినియోగమువిషయమున సర్ డానియల్ హామిల్టన్ గారు సూచించిన పద్ధతి మిక్కిలి ఆకర్షకమైనది. ఆయన సూచన చాల సరసమైనది: 235 కోట్ల రూపాయలను ఇండియాకు మార్చినచో అది మూలధనముగ ఒక బ్యాంకు స్థాపింపవచ్చును. ఆ బ్యాంకు పై నిధియొక్క సాధారణమునకు మూడురెట్లు ఋణపత్రములను (Debentures) ప్రకటింపవచ్చును. ఇట్లు ప్రోగుచేయబడిన మొత్తము 940 కోట్లగును. ఇందు 235 కోట్లు బంగారురూపమునను, వెండిరూపమునను, పత్రములరూపమునను, ఎల్లప్పుడు బ్యాంకు చలామణిలో నుండవలయును. మిగిలిన 705 కోట్లును ఈక్రిందివిధమున ఉపయోగింపవచ్చును. 615 కోట్ల రూపాయలు, క్రూరమగు రైతుల అప్పును తీర్చుటకై, పెద్దవాయిదా పద్ధతిని అప్పులిచ్చుటకు; మిగిలిన 87 కోట్లలోను, 20 కోట్లు సహకారోద్యమమునకు; 15 కోట్లు మునిసిపల్ డిబెంచర్లకు; 20 కోట్లు రైలుదారుల యభివృద్ధికి వినియోగించి, తక్కిన 33 కోట్లను, తగిన మురికికాలువలపద్ధతులతో బెంగాలులోని మలేరియా నంతరింపజేయుటకును, పంజాబు, సంయుక్తప్రాంతములు మధ్యప్రాంతములు మున్నగు ప్రదేశములలో నీటిపారుదల యేర్పాట్లచే వ్యవసాయము నభివృద్ధిపరచుటకును ఖర్చుచేయవలెను. అసలపు పంటలు డిబెంచర్లపై వడ్డీని కూడ బెట్టుచుండును. ఈవిధముగ ఒక్క కలపుపోటుతో, అప్పులవల్ల అణగిపోయియున్న వ్యవసాయదారుని స్వాతంత్ర్యము, ఆత్మగౌరవము, ధైర్యము గల, పౌరునిగ జేయవచ్చును. ఐన, ధనమంతయు ఇంగ్లండునుండి ఇండియాకు మారవలయునని దీనియర్థము. అందుచే హిందూదేశము మూలమున నిప్పుడు, వర్తకమువిషయమున సులభముగ ఇంగ్లీషువారు పొందుచున్న సహాయము వారికి లేకుండ జేయవలయు నని దీని భావము. కాని, యీసందర్భమున జరిగిన అత్యంతదారుణమగు వ్యవహారము మారకమునకు సంబంధించినది. దీనినిగూర్చి ప్రత్యేకముగ చర్చింపదగును.

మారకము

మొన్నమొన్నటిదాక మారకము రూపాయికి 1 షి. 4 పెన్సుల చొప్పున నిర్ణయింపబడియుండుటయు, ఇంగ్లండులోని రు 235 కోట్ల రూపాయలును పౌను ఒక్కంటికి 15 రూపాయల లెక్క చొప్పున సమకూడియుండుటయు బాగుగ తెలిసిన సంగతియే. కాని యుద్ధసమయమున నీ మారకము 1 షి. 4 పె. నుండి 2 షి. 10 పె. లకు పెరిగినది; యుద్ధము ముగియుగనే, 1922 సం॥న, అసాధారణముగ, మారకము 2 షి. 10 పెన్సుల చొప్పున స్థిరపరుపబడినది. 1922సం॥న, ఆరువారములలో, ఇంగ్లీషువారు రివర్స్ కౌన్సిళ్ల రూపమున 120 కోట్ల రూపాయలను ఇండియానుండి ఇంగ్లాండుకు పంపిరి. హిందూదేశపు కోశములో $7\frac{1}{2}$ రూపాయలు చెల్లించినచో, ఇంగ్లండులో వారికొక పౌను ముట్టెడిది; అనగా, వెనుకటి సంవత్సరములలో పౌను రు 15 ల చొ॥ తాను సంపాదించిన ధనమును ఇండియా మంత్రి రు $7\frac{1}{2}$ ల చొ॥

అమ్ముచుండెనని యర్థము. దీనికి ఫలితముగ ఆరువారములలో అరువది కోట్ల రూపాయీల నష్టము వచ్చినది. నిర్దయులైన విమర్శకులు ఇండియా బ్రిటిషు ప్రభుత్వముల యీ దారుణచర్యను శాసనసిద్ధమైన దోపిడీ యనియు కట్టుబాట్లుగల దొంగతన మనియు వర్ణించిరి. ఇంత వరకట్లు చెప్పిన వారెవరును శిక్షింపబడలేదు ప్రభుత్వము, న్యాయము పేరిట, నిట్టి విమర్శకుల విషయమున నేచర్యగాని తీసికొనజాలదు. మారకము దిగుమతుల కెట్లు సాయపడుచున్నదో, ఆమేర కది యెగుమతుల నెట్లు నిరోధించుచున్నదో, చిన్నపిల్లలకు గూడ తెలిసినసంగతియే. ఇంగ్లండులో మనవారెవరైన ఉన్నచో, ఇంగ్లడ్ నుండి యేదైన సరుకును తెప్పించవలచినచో, 2 షి 10 పె. ల మారకపు పద్ధతిని, పోస్టాఫీసులో రు 7-8-0 చెల్లించెద మేని, అక్కడ (ఇంగ్లాండులో) ఒక పౌను ఇచ్చినట్లు మనకు పోస్టల్ రసీదు ముట్టును. ఇందువల్ల దిగుమతిదారుకు లాభము; ఆమేరకు ఎగుమతిదారుకు నష్టము. ఇప్పుడు ప్రభుత్వమువారు దిగుమతులకు ప్రోత్సాహము గల్గించుటకుగాను,యుద్ధమునకు పూర్వ ముండిన 1 షి. 4 పె. ల మారకమును 1 షి. 6 పె. లకు మార్చిరి. దీనినిబట్టి, యీనడుమ, హిందూదేశములో నెన్నియో వ్యాపారసంస్థలు భగ్నము కావలసి వచ్చినది. ఈ విధముగ, నీ మారకము పూర్తిగ ఇంగ్లీషుపరిశ్రమలకు లాభమును, హిందూదేశపు వ్యవసాయదారులకు భంగపాటును గలుగజేయు విధమున నెందుకు ఏర్పరుపబడవలయునో మాకు తెలియుటలేదు. ఇట్లు హిందూదేశపు లాభములను భగ్నపరుచుట ఇంగ్లాండ్ ఆర్థికలాభములకు సరిపడియుండు నను స్పష్టమైన సమాధానము తప్ప, యింతవరకు, దీనికి మరి యే సమాధానమును రాలేదు.

తపాలా చార్జీలు; చెక్కులు

ఉప్పు మొదల్కొని సైన్యమువరకు, హిందూదేశపరిపాలనము బ్రిటిషువారి లాభముల ననుసరించి తదేకధ్యానముతో సాగింపబడిన దని చెప్పియుంటిమి. ఆ పరిపాలనలో అంతకన్న చిన్నవస్తువుతోనే మన మారంభింపవచ్చును. అది పోస్టుకార్డు. కార్డువెల కానీనుండి అర్థణాకు, కవరువెల అర్థణానుండి అణాకు ఎందుకు పెంచబడిన దని తెలిసికొనుటకు ప్రయత్నించినవారు చాల కొద్దిమందియే యుండవచ్చును. నిజముగ, కార్డు పేదవాని కొక భోగము. దేశములో పేదలు తమ సుఖదుఃఖములను ఒకరికొకరు తెలియబరచుకొనుటకు సాధనమిది. కాని, కార్డును సంపాదించుటకాని దానిని నింపుటకాని సులభమైన పనికాదు. 20,00,000 ల జనసంఖ్యను, రెండువేల గ్రామములను గలిగియున్న కృష్ణాజిల్లాలో 70 పోస్టాఫీసులు మాత్రమే కలవు. అందుచే కార్డు తెచ్చుకొనదలచినవారు కొన్నిమైళ్ళదూరము నడువవలసియుండును; జనసంఖ్యలో నూటికి 93 పాళ్లు నిరక్షరులగుటచే, తాము తెలియజేయదలచినదానికై వారొక వ్రాతగాని నేర్పాటు చేసికొనవలసి యుండును; అటుపై,దానిని తపాలా పెట్టెలో వేయుటకు, వారు మరలనన్ని మైళ్లదూరము నడువవలసియుండును. ఐనను, నిరుపేదలగుపల్లెటూళ్లవారి నెదుర్కొనుచున్న ఈపాటి కష్టములతో ప్రభుత్వమువారికి తృప్తికలుగక,నూటికి నూరుపంతులు కార్డువెలను హెచ్చించిరి. భారతశాసనసభలో నెన్నివిజ్ఞప్తులు వచ్చినను, అందొక్కటియు నోరులేని కోట్లకొలది భారతీయుల కష్టమును పరిహరింపలేకపోయినది. మరి, దీనికి బదులుగ, ధనవంతుల విషయమున ప్రభుత్వమువారేమి చేయుచున్నారు? చెక్కులపై స్టాంపు డ్యూటీ యెత్తివేసినారు. ఒక్కొక్క చెక్కుమీదను-అది యెంత విలువగలదైననై యుండవచ్చును—ఒకఅణా స్టాంపుడ్యూటీ యుండవలయునను నియమ ముండెడిది. దీనిని తీసివేయుటవల్ల ఎవరికి లాభము హిందూదేశములోని ధనికులకు; అందును, చెక్కులను అధికముగ వాడు యూరపియనులకు. ఆండ్రూ యూల్ కంపెనీవంటి వ్యాపారసంస్థ రోజుకు 1000 చెక్కులను ఉపయోగించవచ్చును. దీనినిబట్టి, ఆ కంపెనీకి రోజుకు 1000 అణాలు (రు 62-8-0) లాభము వచ్చుచున్నది ఇది నెలకు రు 1500 లు, సంవత్సరమునకు రు 18,000 లు అగుచున్నది ధనికులకుగల యీలాభము పేదవాండ్ర లాభము నెత్తికొట్టి ఏర్పరుపబడినది. మరి, స్టాంపుడ్యూటీకిని రాబడిపన్నుకును విరుద్ధముగ ఎడతెగని పోరాటము సాగించుచువచ్చిన యూరపియన్లకీలాభము అల్పముకాదు. వారి రాజ్యాంగవ్యవహార మంతయు నీరెంటితోనే యున్నది. వీనిలో నొకదాని విషయమున వారికి కావలసినంత సదుపాయము కలిగినది.

బ్యాంకులు; భీమాకంపెనీలు

సివిల్ అధికారులును, పోలీసు సూపరింటెండెంట్లును మనదేశమును పరిపాలించుచున్నారని మామూలుగ ననుకొనుచుందురు. వీరు స్వయముగ నమాయికులు; నిజముగ, దేశమును అణచియుంచుచున్న అధికారులు రాజద్రోహకరమైనదని ఏవ్యాసము పేరుననో, ఏ ఉపన్యాసము పేరుననో, అంతగాఐతే, ఒక యేడాది శైగు మాత్రము విధింపగలరు. కాని వర్తకులు, బ్యాంకుయజమానులు ఇన్సూరెన్సు ఏజంట్లు, ఇష్టమువచ్చిన, మనజీవితముల నే భగ్నము చేయగలరు. వ్యాపారస్థుల వాణిజ్యలాభ మంతయు, పూర్తిగ, బ్యాంకుల చేతిలో నున్నది. ఒక చిన్న స్వదేశీబ్యాంకు స్థాపింపవలయు నన్నచో అచ్చటి ఇంపీరియల్ బ్యాంకు శాఖకు జెందిన నియోజకులు (Constituents) అందు భాగస్థులు కాగూడదనియు, విచారణకర్తలుగా (Directors) గాని, ఉద్యోగస్థులుగాగాని, నియోజకులుగా గాని ఉండరాదనియు క్రమక్రమముగ నిషేధింపబడిన సందర్భములు గలవు. బ్యాంకులవారి సొంతమనియు, దేశములోని చిన్నచిన్న బ్యాంకులకు సహాయముచేయుటకే యేర్పడినదనియు సర్ బాసిల్ బ్లాకెట్టుగారు చెప్పుకొన్న ఇంపీరియల్ బ్యాంకుకూడ అదనపుహుండీ (Over-drafts)లిచ్చి యీ చిన్న చిన్న స్వదేశీవ్యాపారముల కేవిధముగను సాయపడుట లేదు. ఒక సందర్భములో, నాచే నడుపబడుచుండిన ఒకబ్యాంకు, ఒక యిరువదియైదు వేల రూపాయలకై, తన ప్రోనోట్లన్నిటిని విడిజామీనులుగా ట్రాన్సుఫర్ చేయుటకును, దానికితోడుగ, డైరక్టర్ల వ్యక్తిబాధ్యతపై ఒక జాయింటు, విడి, ప్రోనోటును వ్రాసియిచ్చుటకును,

అంతేకాక, బ్యాంకు పేరుననే నోటు వ్రాసియిచ్చుటకును వీలు పడెను. కాని ఇంపీరియల్ బ్యాంకు ఈ సూచనపై దృష్టినే ఉంచ లేదు. ఈ అల్పసహాయమును పొందుటకై, యెన్ని ప్రయత్నములు చేసినను, లాభము లేకపోయినది. గుప్తల మూలముగ ఈదేశమునకు ఏటేట గలుగు నష్టము 72 కోట్ల రూపాయలు. కాని బ్యాంకలెల్లను బీమా కంపెనీల మూలమునను గలుగు నష్టము 100 కోట్లని తెలియుచున్నది. ఒక ఆంగ్లేయుడు, వట్టిచేతులతోవచ్చి, ఇంగ్లాండునుండి ఇండియాకు పంపబడిన సరుకుల ఎగుమతులపట్టిక (Bill of Lading) నొకదానిని చూపించి, అడిగిన మాత్రమున, హిందూదేశములోని ఇంగ్లీషుబ్యాంకులనుండి అదనపుహుండీ సంపాదింపగలుగును. కాని అపరిమితమైన జామీనుపద్ధతిపై (Unlimited Liability) నేర్పరుపబడిన 14000 సంఘములను, 1000 కోట్లరూపాయల జామీనును కలిగియున్న సహకారోద్యమమునకు, 31 సెంట్రల్ బ్యాంకులకును ఒక ఎపెక్సుబ్యాంకునకును గలిసి, 54 లక్షలరూపాయల అదనపుహుండీ దొరకునప్పటికి బ్రహ్మాండమగుచున్నది. అప్పటికిని, ప్రతిగినమును, ఇంపెరియల్ బ్యాంకు ఈబ్యాంకులపై ఏవియో సూది పోట్లను మోపుచునే యుండును. చిన్నవాయిదా అప్పులకు కాలపరిమితి ఒకయేడాది యని యేర్పాటుచేయును; దీనినిబట్టి, అదనపుహుండీ ప్రకారం ముపయోగింపబడిన మొత్తము పైకాలపరిమితి ననుసరించి తీర్చవలెనని యేర్పాటుచేయును. ఆఖరు కిప్పుడు అదనపుహుండీకోసమీయబడుచున్న జాయింటుహామీలు (Collateral Securities) సహకారసంఘముల ప్రొనోట్లుగ నుండగూడదనియు గవర్నమెంటు పత్రములై యుండవలయుననియు కోరుచున్నది. ఈసందర్భమున, ఈఇంపీరియల్ బ్యాంకే, యూరపియన్ వాణిజ్యసంస్థలకు, అదనపుహుండీరూపమున, 9 మొదలు 120 లక్షల రూపాయలవరకు ఇచ్చి అపరిమితములైన సౌకర్యములను గల్గించుచున్న సంగతినూహించుకొనుడు. మదరాసు మౌంటురోడ్డులోగాని, బొంబాయి హార్న్బీ రోడ్డులోగాని, కలకత్తా చౌరంగీలోగాని, లక్నో మాల్ బజారులోగాని ఉన్న కంపెనీలు 14000 సహకారసంఘము లిచ్చుచున్న అపరిమితమైన హామీకన్న ఎక్కువ హామీ నీయజాలవనుట స్పష్టము. ఇది యంతయు సహకారోద్యమము విషయమున; ఇంక వాణిజ్యపారిశ్రామిక వ్యవహారముల దెసకు బోవుదము. అవసరమునుబట్టి, ఇంగ్లీషు బ్యాంకులనుండి తీసికొన్న అప్పుల మూలముగ యంత్రాలయము లెట్లు ఒకదానివెంట నొకటిగ క్షీణించి పోయినదియు బాగుగ తెలిసిన సంగతియే. ఇండియా ఇంపీరియల్ బ్యాంకు చిట్టివలస గోగు నారమిల్లులకు $13\frac{1}{2}$ లక్షల రూపాయలు అప్పిచ్చెను. దానికి యజమానులుగ నుండిన సౌత్ ఇండియన్ ఇండస్ట్రియల్స్ సంస్థవారు ఆయప్పును ఏడురోజుల అవకాశములో తీర్పజాలకపోవుటచే, మదరాసు హైకోర్టు ఆమిల్లులను మూసివేయవలయునని అరగంట సేపటిలో తీర్మానించినది. మెక్లీడ్ అండ్ కో (?) అనునొక కలకత్తా కంపెనీవారు బహిరంగపు వేలములో వానిని గొనిరైరి. ఎయిడ్స్ టు ఇండస్ట్రీస్ శాసనము ననుసరించి మదరాసు ప్రభుత్వమువారు రాజమహేంద్రవరపు కాగితపు మిల్లులకు $4\frac{1}{2}$ లక్షల రూపాయల ఋణము నొసంగిరి. ఈమిల్లుల సందర్భమున ప్రభుత్వమువారు క్షాత్రిగ పరాయిపద్ధతినే ప్రవర్తించిరి. పైశాసనమునుబట్టి, వారికి, ఆమిల్లులను స్వాధీనపరచుకొని నడిపించుటకుగాని, అమ్ముటకుగాని, వాని యాజమాన్యమునకు దగిన యేర్పాటులను జేయుటకుగాని, అధికార ముండెను. దేశీయుడగు నొక మధ్యవర్తిద్వారా ఆమిల్లుల నొకయూరోపియన్ కంపెనీకి చెందజేయవలయునని ప్రభుత్వమువారు ప్రయత్నించుచున్నట్లు ప్రవాదములు బయలుదేరగనే మదరాసు శాసనసభవారు పెద్ద ఆందోళనము సాగించిరి. దీనికి ఫలితముగ మిల్లులను స్వాధీనపరుచుకొనుటకు మరియొక జాయింట్స్టాక్ కంపెనీ యేర్పడినది. ఈలోపుగ, 40 వేల రూపాయల అల్పఋణముపై, ఒక అప్పువారు మిల్లులను మూయించివేయవలయునని, ఐదునిమిషములలో, మదరాసు హైకోర్టువారి తీర్పును సంపాదింప గలిగెను. కాని తుదకు నివత్సుణ కొంతవరకు పనిచేయుటయు, కొందరు తెలుగు సాహుకార్ల దేశభక్తిమూలమున మిల్లులు అప్పుక్రింద పోకుండ నిలువ గలుగుటయు సంతోషకరమైన సంగతి. ఇంక బెజవాడ నూలుయంత్రాలయముల సంగతి: వీనిని కట్టుటకు ఆరులక్షల రూపాయలు కావలసివచ్చినది. ఇందు మూడులక్షలు చెల్లింపబడిన మొత్తము. ఇండియన్ బ్యాంకు గీనికి రు 1,20,000 లు అప్పిచ్చెను. ఇంపీరియల్ బ్యాంకు రు 30,000 లిచ్చెను. ప్రధాన విచారణకర్త (Managing Director) నిస్స్వార్థముగ పనిచేసి, సాహసించి, స్వయముగ, రు 1,50,000 లను పెట్టుబడిపెట్టెను. ఐనను ఆమిల్లులకు ఈయేడు జూన్ నెల ఆరవ తేదీనాడు మూసివేయబడవలసిన స్థితి వచ్చినది. ఆఖరిది, బందరు పంచదార మిల్లులనుగూర్చి: విచారణకర్తల జాయింటు, విడి, హామీపై— విచారణకర్తల ఆస్తిలో అప్పు మొత్తము ముప్పదియవవంతుండును — ఇంపీరియల్ బ్యాంకు ఈమిల్లులకు రు 30,000 ల ఋణమునిచ్చెను. స్వల్పవాయిదా ముగియగనే తగాదా వచ్చినది. ఆఖరుకు, మూలధనము లేకపోవుటచే, వీనిని మూసివేయవలసియే వచ్చినది. అసలు సంగతియిది: ఈ ఇంగ్లీషు బ్యాంకులును, సగము ప్రభుత్వమునకు జెందిన బ్యాంకులును ఈదేశముయొక్క పారిశ్రామికాభివృద్ధి విషయమున తమకు బాధ్యత యేమియు లేదని తలచుచుండును; ఎగుమతి వస్తువులను ప్రోగుచేసికొనుటలో ఎక్కువ శ్రద్ధ గలిగియుండును. నిజముగా, శాసనమునుబట్టి, ఆరునెలలకంటె యెక్కువకాలమున కప్పిచ్చుటకు ఇంపీరియల్ బ్యాంకు కధికారము లేదు. ఇట్టి స్వల్పవాయిదా ఋణములు వర్తకమునకే కాని పరిశ్రమలకు సాయపడజాలవు. హిందూదేశములోని ఎగుమతి కంపెనీలన్నియు యూరపియన్ కంపెనీలే ఐయుండుట విచిత్రము— వాల్కార్ట్ బ్రదర్స్ కంపెనీలు, రాలీకంపెనీలు మొదలైనవే అన్నియు. దేశములో నిమారకపుబ్యాంకులతోను, తక్కినబ్యాంకులతోను సంప్ర

తించి సహాయము సంపాదింపగలిగిన విధియే. హిందూదేశపు రైతు గాని, ఎగుమతిదారుగాని వ్యాపారము నడుపుట కనర్హుడు. ఒకవేళ, ఎవరైన ముందుకు వచ్చినను ఇంగ్లాండ్ దేశములో అట్టివారిపై నిరోధ మేర్పడును. అక్కడి బ్యాంకులు ప్రత్యక్షముగ వారితో వ్యవహరింప వు. ముఖ్యముగ, ఈవిధమున, యూరపియన్ వ్యాపారమునకు మాత్రమే సాయమొసంగుచు ఈ బ్యాంకులు హిందూదేశపు వాణిజ్యమునకు పరిశ్రమలకు అడ్డుపడుచున్నవి. పంట జామీనుపై ఈ బ్యాంకులు ఋణమిచ్చునప్పుడు, బీమాపద్ధతిపై నవి యెక్కువ శ్రద్ధవహించును. ఇది న్యాయమే—కాని, మొన్నమొన్నటిదాక బీమావ్యవహారమంతయు విదేశీ బీమా కంపెనీలతో జరుపవలసియుండెడిది. ఈ బ్యాంకులకు పై ఊళ్లలోగల శాఖల యేజంట్లే ఆ కంపెనీలకు గూడ ఏజెంట్లుగ నుండెడివారు.

విద్యుద్దీపములు; సైన్యము

ఇంగ్లండ్ దేశపు నిరుద్యోగసమస్య మూలమున అచటి పరిశ్రమలవారు, మంత్రులు, క్రొత్తక్రొత్త పొలములను నీళ్లను వెదకికొనుచు, దేశదేశములకు బోవలసివచ్చెను. "క్రొత్త క్రొత్త ఎగుమతిస్థానములను, విక్రయశాలలను" అని మన మిప్పుడు చెప్పవచ్చును. విక్రయశాలలను, సరకులను చాలభాగ మాక్రమించుట యైన పిమ్మట, నిప్పుడు, విద్యుద్యంత్రములను గూర్చియు, వాని సామగ్రిని గూర్చియు ప్రచారము మొదలు పెట్టినారు. ప్రతి పట్టణములోను టెలిఫోనుల నమర్చి, వానిని ఒండొంటితో గలుపుటకు ప్రభుత్వమువా రిప్పుడు మిక్కిలి తొందర జూపుచున్నారు. రెండేండ్లకు మునుపు,తమతము పట్టణములలో విద్యుద్దీపముల నేర్పాటుచేసినచో, ధనసహాయము చేయుటకు సిద్ధముగ నున్నామని ప్రభుత్వమువారు ఆ మ్యూనిసిపాలిటీలకు తెలియబరచియుండిరి, ఇది కొంతకాలము సాగినది. కాని రెండేండ్ల లోపుగనే కార్యవిధాన మంతయు మారిపోయినది. కాకినాడ, రాజమహేంద్రవరము, బెజవాడ, కర్నూలు కూనూరు మొదలగు మ్యూనిసిపాలిటీలు హిందూదేశపు కంపెనీలకు కంట్రాక్టు ఇచ్చినవి; ఈ కంపెనీలవారు జర్మనీనుండియు, అమెరికానుండియు సామగ్రి దెప్పించిరి. ఇంతటితో, బ్రిటిషు పారిశ్రామికులకు నష్టము గలుగుచున్నదని కనిపెట్టి, గవర్నమెంటువారు మదరాసు స్థానికప్రభుత్వమువారి పరిపాలన శాఖ ద్వారా, గవర్నమెంట్ ఎలెక్ట్రికల్ ఇన్స్పెక్టరు సహా మీదనే కాని,—ఈ ఉద్యోగి తప్పక ఇంగ్లీషువాడే యైయుండును—ఎలెక్ట్రిక్ సామగ్రికి సరకుహుండీని ఏ మ్యూనిసిపాలిటీయును అంగీకరింప గూడదని ఒక క్రొత్త ఆర్డరు జారీచేసిరి. తమ యిష్టము వచ్చినట్లు కంట్రాక్టు ఏర్పరచుకొనుటకును, తమ యక్కరలను సవరించుకొనుటకును, సహజముగ, శాసనము ననుసరించి, మ్యూనిసిపాలిటీల కన్నిటికిని గల హక్కులను ఊడబెరికికొని వానిని మూలద్రోయుటకు ఈ విధముగ ప్రభుత్వము వ్యవహరించుచున్నది. ఇంతకుమునుపు, మ్యూనిసిపాలిటీల ప్రయత్నము లన్నియు పూర్తిగాకుండగనే, మూడేసి నాలుగేసి లక్షల అప్పుమొత్తములను ఎలెక్ట్రిక్ దీపములకై వానినెత్తినిరుద్ది, వరుసగ రెండుమూడేండ్లకు వడ్డీలను లాగుచుండిన ప్రభుత్వము, ఎలెక్ట్రిక్ సామగ్రి వాడకమంతయు బ్రిటిష్ కంపెనీల లాభమునకు సరిపడునట్లు ఉండవలెనేగాని అప్పియనని యిప్పుడు చెవరించు చున్నది. నిజమునకు దానియర్థ మిదియే. కలకత్తా ఎలెక్ట్రిక్ ఇంజనీర్లు సభచేసి, మదరాసు ప్రభుత్వమువారి యీ నీతిని బ్రహ్మాండముగ పొగడుచు, వారికి తమ యభినందనములను, ఆమోదములను అందజేసిరి.

సైన్యము

ఇంక, సైన్యము కడపటిమెట్టు. శిక్షణ సామర్థ్యమునకు ప్రసిద్ధిగాంచిన తక్కిన పాశ్చాత్యజాతులవంటిదే బ్రిటిషుజాతియు. సరిగా ఈ శిక్షణముననే ప్రాచ్యదేశములు కొరవడియున్నవని పదేపదే ఒక యాక్షేపణ వచ్చుచున్నది. ఈ శిక్షణమేమో తెలిసినవారు చాల తక్కువగ నుందురు. శాంతిసమయములో శిక్షణమన్న పరిశ్రమల వ్యవహారము; యుద్ధకాలమున శిక్షణము, సైన్యవ్యవహారము. పారిశ్రామికరంగమున బ్రిటను దేశము పూర్తిగ తన వాణిజ్య పారిశ్రామిక లాభముల కొరకే హిందూదేశము నెట్లు పాలించుచున్నదియు తెలిసికొంటిమి. సైన్యవ్యవహారము విషయమున గూడ వారి నీతి యీ మార్గమునే యనుసరించునని యంగీకరింపక తప్పదు. హిందూదేశములో బ్రిటిషుప్రభుత్వమువారు 81,000 బ్రిటిషు సైనికుల నుంచియున్నారు. వారందరును 17, 24 ఏండ్ల మధ్యప్రాయమువారు. హిందూదేశపు ధనముతో వారు శిక్షితులగుదురు. వారు పూర్తిగ సైనికులైనప్పుడు—సరిగ నీ సమయముననే సైనికులుగ వారి సహాయము దేశమునకు మిగుల నుపయోగకరమై యుండును—హిందూదేశమునకు వారివలన లాభమేమియు లేకుండపోవుచున్నది. వారిని విడిచిపైచి, హిందూదేశములో సైన్యమున జేరుటకుగాని, పోలీసుశాఖలోను ఇతర శాఖలలోను ఉద్యోగములను సంపాదించుటకుగాని, లేకున్న, ఇంగ్లాండుకు మరలిపోవుటకుగాని వారికి అనుమతి యొసంగుదురు. అనగా, కేవలము బ్రిటిష్ సైనికులు, బ్రిటిష్ పౌరులు నైన, వీరికందరికి హిందూదేశపు ఖర్చుతో తర్ఫీదు ఇచ్చుచున్నారని యర్థము. కాని యీ వైపరీత్య మింతటితో ముగియుటలేదు. తలకొక్కంటికి 25 పౌనుల చొప్పున హిందూదేశము వీరినందరిని గొనుచున్నది. ఈ విధముగ, ఈ 81000 సైనికులకును హిందూదేశము ఇంచుమించు ఇరువదిలక్షల పౌనులను ఇచ్చుకొనుచున్నది. మరియు, నిది, బ్రతికినన్నాళ్లకు, ఒకేసారిగ ఇచ్చివేయవలసిన మొత్తము కాదు; ఇందులో ఏడవవంతు ఏటేట మరల నిచ్చుచుండవలయును. ఇట్టిది, హిందూదేశముయొక్క నిస్సహాయమగు నవస్థ; ఇట్టిది, సైన్యశిక్షణమునకై ఇంగ్లాండు హిందూదేశమును కొల్లగొట్టుచున్న పద్ధతి. సేనలో భారతీయుల యుద్యోగముల విషయమున గల నిర్బంధములను గూర్చి వివరించుట యనవసరము. మన చర్చకది అంతగ సంబంధించినది

కాగు. హిందూదేశములోని 3200 ఆఫీసర్లలోను, 61 రు మాత్రమే భారతీయులని తెలిసికొన్న జాలును. హిందూదేశమునకును ఇంగ్లాండు కును సైన్యవ్యవహారములను సవరించువిషయమున అభిప్రాయభేదము గలదు. బ్రిటిషు సైనికుల వెల 25 పౌనులకంటె హెచ్చింపవలయు నను టయే దీనికి ప్రధానకారణ మని తోచుచున్నది

సామానులు (Stores)

హిందూదేశముయొక్క ధనమును కొల్లగొట్టు ఈ విధానములో నన్నిటికన్న నింద్యమైన వ్యవహారము ప్రభుత్వమువారి సామానులకొనుబడికి సంబంధించినది. దీనికి సంబంధించిన ప్రభుత్వ శాఖ యంతయు ఇంగ్లాండుదేశముననే యున్నది. 1920 సం॥ లో నియమింపబడిన స్టోర్సుకమిటీవారి నివేదిక యింతవరకు మూలబడియే యున్నది. ఈ సామానులకొనుబడినిగూర్చి భారత శాసనసభలో నెన్నిప్రశ్నలు వచ్చినను ప్రయోజన మేమియు లేకపోయినది. కష్ట పెంచకుండుటకుగాను, ఈనడుమ, దీనివిషయమున ప్రభుత్వమువా రంగీకరించిన నియమములు కొంతవరకు తృప్తికరములై యున్నవని చెప్పిన జాలును. ఈ నియమములనుబట్టి, ముందు, దేశములో తయారైన ముడివస్తువులకు లేక హిందూదేశమునకు చెందిన వస్తువులతో హిందూదేశములో తయారైనవానికి; తరువాత, విదేశవస్తువులనుండి హిందూదేశములో తయారైనవానికి; అటుపై, హిందూదేశములో నిలవలో నున్న విదేశవస్తువులకు; చిట్టచివర, ఇతర దేశములలో తయారైనవానికి — యీవరుసను, కొనుబడిలో ఆయావస్తువుల కెక్కువ యాదరము నీయ వలసియుండును. ఐనను, ఆయుధములు, మందుగుండుసామాను, వానికి కావలసిన ప్రత్యేకములైన యుపకరణములు, మరి యితర యుద్ధసామ గ్రులు — నావికసైన్యమునకు, పదాతిసైన్యమునకు, విమానసైన్యమునకు గావలసిన వన్నియు — చిత్రరచనములకు, మాదురులకు, చిహ్నములకు లేక శిల్పములకు మున్నగువానికి సంబంధించినంతవరకు, ఆయాశాఖల సైన్యముల యధికారులవలన ఏర్పరుపబడిన పద్ధతుల ప్రకారము, హిందూదేశములో దొరికిననే తప్ప — వానికై లండనులోనున్న ఇండియన్ స్టోర్సు డిపార్టుమెంటువారికి దరఖాస్తు పెట్టుకొనవలయును అను నియమము కలదు. ఎట్లయినను, ఈ వస్తువులన్నియు విదేశవస్తువులంత శ్రేష్ఠములై యుండవలయునను షరతుకూడ కలదు పైనియమముల కేపాటి భంగముగలిగినను, దాని కీషరతు నాధారముగ గొనుట కవకాశము గలదు. ఇంక, నీ సామగ్రికంతకును రూపాయలలో లెక్క వేయవలయు నను స్పష్టమగు సూచన యొకటియే సంతృప్తికరమైన విషయము.

ముగింపు

బ్రిటిషు ప్రజలును ప్రభుత్వమువారును, హిందూదేశ పరిపాలనమునకు చెందిన ప్రతిశాఖలోను, ఏవిధముగ ఒకేవిధమగు ఆర్థికనీతిని అనుసరించుచున్నారో పైన వివరించుటకు ప్రయత్నించితిమి. ప్రభుత్వమువారు తమ శక్తిని, అధికారమును పలుకుబడిని హిందూదేశమును బ్రిటిషు వారిలాభముల యభివృద్ధికై వినియోగించుచు ఆవర్తకమునకు, పరిశ్రమలకు రక్షణమొసంగుట మాత్రమే చేయుచున్నారు. హిందూదేశము ఇంగ్లీషు సరుకులకు తగిన విక్రయశాల యైననే తప్ప దానియుపయోగము ఇంగ్లండు కేమియు లేదు. ప్రతివిక్రయశాలనుండియు ఇంగ్లీషు సరుకులు తరిమివేయబడినవి. ఇనుము బొగ్గు, ఈ రెంటి విషయమునను, ఇంగ్లాండు పేరందినది. కాని యీ రెండును నానాటికి ప్రపంచమున కనావశ్యకములై పోవుచున్నవి. ఏటేటను మొత్తముమీద అన్ని దేశముల లోను 120 కోట్ల మిలియన్ల మెట్రిక్ టన్నుల బొగ్గు లభించుచున్నది. కాని ఇంజన్ల అవసరము తగ్గిపోవుచున్నది. 10 యేండ్లకు మునుపు అమెరికా దేశమందలి వాణిజ్యపారిశ్రామిక వ్యాపారములు నూటికి 84 పాళ్లు బొగ్గుమీదనే యాధారపడి యుండెను. కాని యిప్పుడు 64 పాళ్లు మాత్రమే బొగ్గును అమెరికా ఉపయోగించుకొనుచున్నది. ఇటలీ, తన యవసరమునకుగాను, 9 మిలియన్ల మెట్రిక్ టన్నుల ఇంగ్లీషుబొగ్గును ఉపయోగించుచుండెను ఇప్పుడిటలీ దానికి బదులుగ హైడ్రో-ఎలెక్ట్రిక్ పద్ధతిని ప్రవేశపెట్టినది; కాబట్టి యీమేరకు ఇంగ్లీషు బొగ్గు వ్యాపారము నష్టపడినది. జలపాతములనుండి పుట్టుచున్న విద్యుచ్ఛక్తియు, నూనెచేగాని, గ్యాసుచేతను కలపచేతనుగాని, నడుపబడుచున్న ఇంజన్లనుండి జనించు విద్యుచ్ఛక్తియు బొగ్గు అవసరమును పూర్తిగా నెట్టివైచినవి. ఇనుముకు సంబంధించినంతవరకు, దానిని తప్పించివైచి సిమెంటు కలగలుపుకట్టడములతో కమానువంతెనలను గట్టించుటకు తీవ్రముగ ప్రయత్నములు సాగుచున్నవి. ఈనడుమనే మదరాసు చీఫ్ ఇంజనీర్‌గారు వంతెనలు తూములు, ఎంతచిన్నవైనను సరే, ఇనుపబద్దీలతో నిర్మింపవలయునని యొక ప్రకటనము గావించిరి. ఇంగ్లాండు నిరుద్యోగశాఖ మంత్రియైన థామసుగారు, పదవి స్వీకరింపగానే, ఇంగ్లండులోనే తయారుగాదగినవిగ నున్నంతవరకు, దిగుమతియగుచున్న (పైదేశములనుండి) వస్తువులన్నియు ఇంగ్లాండు విక్రయశాలలనుండి తొలగింపబడవలెనని ప్రకటించిరి. మొట్టమొదట ఆయన ముట్టడించినవి కొయ్యబద్దీలు; ఇంగ్లాండులోను, హిందూదేశములోను గూడ ఉక్కుబద్దీలు అతిశీఘ్రముగ నీనిస్థానము నాక్రమించివైచుచున్నవి. థామస్‌గారు ఈవిధముగనే ఇంగ్లాండ్ నిరుద్యోగసమస్యను పరిష్కరించుట కతితీవ్రముగ ప్రయత్నించుచున్నారు. ఈనిరుద్యోగుల సంఖ్య యుద్ధము ముగిసిన క్రొత్తలో 20 లక్షలుండెను. థామస్‌గారు మంత్రి పదవికి వచ్చు నాటికి 11 లక్షలుండెను; మరి నాలుగు నెలల కది 15 లక్షలైనది. థామస్‌గారు, తమసహోద్యోగుల కెరిగింపకయే, ఒక యోడనిండ బొగ్గును కనడాకు గొనిపోయి ఇంగ్లీషుబొగ్గు నుపయోగింపవలసిన దని కనడావారిని ప్రార్థించిరి; కాని వారు నోవాస్కోషియా బొగ్గుపై నెక్కువ యిష్టము జూపిరి. ఇంపీరియల్ ప్రిఫరెన్సు పద్ధతిని, కనడాలో ఇంగ్లీషుసరుకులకు అదనపుసౌకర్యములను సంపాదించుటకు

ఇంగ్లీషువారుచేసిన ప్రయత్నములును, వ్యర్థములే యయ్యెను. ఇంపీరియల్ ప్రిఫరెన్సు సిద్ధాంతమునుయొక్క లాభములను పొందవలసిన దిగుమతి సరుకులలో, అధమపక్షము, నూటికేబది పాళ్లైన బ్రిటిషుపనివాండ్రచే చేయబడినవై యుండవలెనను ప్రస్తుత నియమమును సవరించుటకు కనడా టారిఫ్‌బోర్డువారు అంగీకరింపలేదని ఒట్టావా నగరమునుండి వచ్చిన వృత్తాంతము లాంకషైరులో తీవ్రముగు నిరాశను గల్గించినది. పూర్వపు నియమమైయుండిన నూటికి ఇరువదియైదువంతుల ప్రమాణమునకు అంగీకరింపకపోయినను, ఏదో కొంతతగ్గింపును అంగీకరించెదరని లాంకషైరులో ఆశించుచుండిరి. కనడాలో, ప్రత్తిని తెప్పించుకొనువారును ఉపయోగించుకొనువారును లాంకషైరును సమర్థించిరి. కాని నేతగాండ్రు, లాంకషైరుకు సామ్రాజ్యమునుండి కావలసినంత ప్రత్తి దొరుకుచున్నదని చెప్పి, ప్రతిఘటించిరి. ఫిబ్రవరి నెలలో ఆయవ్యయపట్టిక ప్రకటింపబడువరకు బోర్డువారి నిర్ణయమునుగూర్చి ప్రభుత్వమువారేమియు ప్రకటించుటకు వీలులేదు. ఈలోపుగ, హిందూదేశములో వాణిజ్యపు సుంకములు, ఈనడుమ చాలసారులు, లాంకషైరుకు విరుద్ధముగ నేర్పరుపబడిన సంగతినిగూర్చి లాంకషైరు పరిశ్రమలవారు ఖేదము జూపుచున్నారు. ఆస్ట్రేలియా ప్రస్తుతము కొన్నివస్తువులపై పన్ను ఎక్కువజేసినది. ఇంగ్లండుకు ఎక్కువ ఆశాజనకముగ నుండిన పద్ధతిని కనడా అవలంబించునట్లు కనబడదు. వ్యవహారము లిట్లుండుటచే, ఇన్నాళ్లనుండియు చిన్నచూపుతో చూచిన సోవియట్ రష్యాతో ఇంగ్లాండు రాయబారములు నడుపవలసివచ్చినది. 700 మిలియన్ల పెట్టుబడిగలిగిన 1500 బ్రిటిషు కంపెనీల ప్రతినిధులు, 80 మంది, సోవియట్ రష్యా విక్రయశాలల స్థితిగతులను పరిశీలించి, తీవ్ర నిరసనమునకు గురియైన ఆసోవియట్ రష్యాతో, వర్తకసంబంధములను పునరుద్ధరించుసందర్భమున రష్యాకు వెడలియున్నా రన్న సంగతి చాలమందికి తెలియదు. రష్యా వాణిజ్యశాలల కట్టుదిట్టములను గూర్చియు, వాని క్రమపద్ధతిని గూర్చియు వీరు విజ్ఞప్తు లంపుకొన్న మీదటనే, లేబరు ప్రభుత్వము ఆ ప్రభుత్వముతోడి రాజకీయసంబంధములను మరల నేర్పరుచుటకై ప్రయత్నించుచున్నది. తా మొకటిపైనొకటి గుప్పుకొన్న దురంతములకును నిందలకును దరువాత, నీనాడు, ఆ రెండు దేశములును పరస్పరము రాయబారులను పంపుకొనుచుండుట మనము చూచున్నాము. ఈ విధముగ ఇంగ్లాండు, తన జాతీయజీవితము విషయమున నిరాశాపూర్ణమగు నవస్థకు వచ్చినది. దాని వ్యాపారమంతయు కట్టుబాట్లు తప్పిపోయినది. యుద్ధములో విజయము దాని ప్రజలకు నిరుద్యోగసమస్యను మాత్రమే తెచ్చిపెట్టినది. ఇంతకుమునుపు ఇంజన్లు, ఇనుము బొగ్గు ఇంగ్లాండునుండి కొనుచుండిన ఫ్రాన్సు, తనకు జర్మనీనుండి రావలసిన నష్టపరిహారములకు బదులుగ, ఈ వస్తువులను, ఏ ఖరీదును లేకుండగనే, యిప్పుడాదేశమునుండి తెచ్చుకొనుచున్నది. ఈవిధముగ, ఓడిపోయిన జర్మనీదేశము రాత్రింబవళ్లు, నిరుద్యోగమన నేమో యెరుగక, పనిసందడితో గింగురుమనుచుండ, ఇంగ్లండు, ఫ్రాన్సు విక్రయశాలలను గోల్పోయి, విజయముచే గలిగిన దుష్ఫలితముల మూలమున నవస్థపడుచున్నది. ఏ వైపు చూచినను, ఇంగ్లండుస్థితిగతులు మిగుల దుఃస్థితికి వచ్చియున్నవి. నేడు, అధినివేశప్రతిపత్తి నాధారముగగొని, ఆంగ్ల రాజ్యాంగవేత్తలు హిందూదేశముతో సంధికివచ్చుచున్నారన్న, దాని యాశయము, ఒకవేళ హిందూదేశపు లాభమే యైయుండినను, ఆమేరకు ఇంగ్లండు లాభములుగూడ నందిమిడియే యున్నవి. ఈవివరములన్నియు సాధారణముగ హిందూదేశపు రాజ్యాంగవేత్తలకు తెలియవు. ఇందు ఒక్కొక్కటియు కష్టసాధ్యమగు పరిశీలనముచే తెలిసికొ దగినది; ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్క అధ్యాయమునకు సరిపడినది. ఐనను, రోజురోజుకు, గంటకు గంటకు, హిందూదేశపు వాణిజ్యపారిశ్రామిక జీవితమును, ప్రతినిమేషమును, ఏపద్ధతుల ననుసరించి బ్రిటిషువారు కొల్లగొట్టుచున్నారో ఆ పద్ధతులను, ఉన్నవున్నట్లుగ, పైసుట్టములలో చిత్రించుటకు ప్రయత్నించితిమి. ఈ విధముగ గల్పింపబడిన యభిరుచి, అగాధమైన ఎడతెగని యాకర్షణశక్తిగలిగిన యీ విషయమునుగూర్చి, విశేషముగ భారతదేశపు రాజ్యాంగవేత్తలలో కుతూహలము గల్గింపవచ్చునని మాయాశ. వస్త్రములవిషయమున బ్రిటిషువారు హిందూదేశమున నవలంబించుచున్న నీతినిగూర్చి యేమియు వివరింపబడలేదు. అది ప్రత్యేకముగ నొకభాగము నాక్రమించును. ఐనను, కెప్టెన్ బెన్ గారన్నట్లు "బ్రిటిషు లాభములకై హిందూదేశమును కొల్లగొట్టవలయునను నభిప్రాయము అంతరించిపోయిన"దనియు, "పరిత్యజింపబడిన"దనియు నాశించుకొందము.

ప్రభువులసభ సభ్యులలో వ్యాపారస్థుల వివరములు

వ్యాపారముల పేర్లు	డైరెక్టర్ల సంఖ్య	వ్యాపార సంస్థల సంఖ్య	అధ్యక్షులు, పరిపాలకులు ఉపాధ్యక్షులువీరిసంఖ్య
వ్యవసాయము	7	6	
బ్యాంకింగు 1	93	44	14
మద్యపదార్థములు	30	22	12
సిమెంటు, కట్టడములసామగ్రి మొదలైనవి	9	5	
కాలువలు	9	5	
రసాయన పదార్థములు	36	30	14
ప్రత్తిపంట	5	3	

1 ఒక బ్యాంకుకు 9 డైరక్టర్లు, తక్కినవానికి 5 డైరక్టర్లు, మరికొన్నిటికి 3 డైరక్టర్లు.

ఓడరేవులు	9	9	
విద్యుచ్ఛక్తి, దీపములు	26	20	6
ఇంజనీరింగు, యాననిర్మాణము	44	83	8
వినోదములు	10	9	4
ధనకోశము[2]	61	44	
ఆహారపదార్థములు	17	15	6
వాయుపదార్థములు	6	5	
హోటళ్లు, వగైరాలు	10	10	
బీమా[3]	131	68	[illegible]
ఇనుము, బొగ్గు, ఉక్కు	78	70	[illegible]
భూములు[4]	68	64	
వాణిజ్యసంస్థలు	8	8	6
లోహములు	9	9	5
సంచారములు, గనులు, బంగారు వజ్రములగనులు మొదలైనవి	68	68	21
మోటార్లు, సైకిళ్లు మొదలైనవి	12	12	6
వార్తాపత్రికలు మొదలైనవి	19	19	12
నూనె[5]	73	73	
కాగితముల పరిశ్రమ	6	6	
తోటలు (టీ, రబ్బరు మొదలైనవి)	20	18	9
ఇనుపదారులు[6]	67	45	25
నౌకా నిర్మాణము	8	8	
ఓడవ్యాపారము[7]	72	[illegible]	36
తంతివార్తలు మొదలైనవి	22	18	4
సేవపనులు	13	13	4
ట్రాములు మొదలైనవి	10	9	5
నిధులు	48	41	17
ఇతరవ్యాపారములు	72	67	19

అనువాదకుడు : ప్ర. రంగాచార్యులు

భావనారాయణా!

పిశుపాటి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు

చపలస్వాంతుఁడ మోహసంగతుఁడ నాశాపాశబద్ధుండ దు
ర్వ్యపలాపుండను నీతిబాహ్యుఁడ మహాహంకారచేతస్కుఁడన్
గృపణాత్ముండను దుష్క్రియారతుఁడ సంకీర్ణాభిమానుండ నా
యపవిత్రత్వము రూపుమాపవలెనయ్యా! భావనారాయణా!

జపమంచున్ దపమంచు వేదమని శాస్త్రంబంచు నీమంత్రమే
జపియింపన్ దలపెట్టినాఁడ బహువిశ్వాసంబుతో నీవు నా
యపరాధమ్ము లడంచి సంసృతివిషాదాంభోధి దాటించినన్
గృపతోఁ జూడుము మోక్ష మీయు మిఁకఁ దండ్రీ భావనారాయణా!

పరితోషమ్మును బాడుసేయుటకు నీ పాపిష్ఠకోపమ్ము నా
దరియంపండి తొలంగకుండెఁ బరమార్థంబెల్లఁ బాడాయె
సంస్కరణాచారము లేటిలోఁగలసె వాక్సారస్యమే పోయె నో
వరదా! నాగతి యేమి చేసెదవు దేవా! భావనారాయణా!

దురితాలాప కథావిధానములచే దోసంబు లార్జించి శ్రీ
హరినామ స్మరణం బెఱుంగక ముధాయాసమ్ముచేఁ జిత్తమున్

---

2 ఒక కంపెనీ 5 డైరెక్టర్లను గలిగియుండెను. మరి మూడింటికి ఒక్కొకదానికి ముగ్గురు డైరెక్టర్లుండిరి.

3 ఒక కంపెనీకి 10 డైరెక్టర్లు, మరిరెంటికి ఒక్కొక్కదానికారుగురు, ఒకదాని కైదుగురు, మరి నాల్గింటికి ఒక్కొక్కదానికి నలుగురు.

4 ఈ 64 కంపెనీలలోను 21 జమిందారీలు

5 బేర్ స్టెడ్ ప్రభువు ఇందు 45 కంపెనీలలో డైరెక్టరు

6 వీనిలో 29 విదేశములకు జెందినవి

7 కైల్సంట్ ప్రభువు 42 కంపెనీలకు డైరెక్టరు — —

బరితాపమ్ముల పాలఁద్రోచిన మహాపాపాత్ముఁడన్ శ్రీహరీ!
శరణంబంటిని బ్రోవుమంటి జగదీశా! భావనారాయణా!

లోకుల్ గాకులు వార లొక్కపరి సంశ్లోకింతు రొక్కప్డు చె
వ్వాకు ల్వాగుచు దూరుచుంద్రు చపలవ్యాపారు లవ్వారు లో
కైకత్రాణపరాయణా! శరణ మీవే నాకు నాతండ్రి! నీ
శ్రీకారుణ్య సుధారసం బొసఁగవే శ్రీభావనారాయణా!

చలియం చాతపమంచు వర్షమని కష్టంబంచు లెక్కింపకే
పలుపాట్లం బడు మౌని సత్తములె దుష్ప్రాపంబు నీతత్వమున్
దెలియంజాలక క్రిందుమీదులయి యంధీభూతులై యుండ నీ
చల చేతస్కుని వృత్త మేమనెదు శ్రీశా! భావనారాయణా!

కలికాలమ్మున నీవొకండవు మహాకారుణ్య సంపత్తితో
వెల లేకుండ లభించు పెన్నిధివి హృద్వీథిన్ వసింపంగ నా
కిలలో నింత సుఖంబు గల్గెఁ బరమం దింకెంత సౌఖ్యమ్ము రాఁ
గలదో నేను వచింపఁజాల శ్రితభక్తా! భావనారాయణా!

ఆలుం బిడ్డలు బంధువుల్ ధనములం చాసక్తిమై నేడ్చి త
ద్వ్యాలోలత్వము చేతఁ బోషణముకై దాస్యమ్ము లెన్నెన్నియో
కాలాకాలము లేక చేయుదు భవత్కైంకర్య భాగ్యంబు దు
ష్టాలాపాత్ముఁడు బొందలేఁడు జగదీశా! భావనారాయణా!

తొలిజన్మంబునఁ జేసినట్టి భగవత్పూజావిశేషంబుచేఁ
దలపంగల్గెను నీదునామ మిపు డాత్మన్ నాకు నాతండ్రి! ని
ర్మలినంబైన ప్రభావమేర్పడ సుషుమ్నాద్వారమందుండు నీ
వెలుఁగుంజూపి తమంబుమాపుటకు రావే? భావనారాయణా!

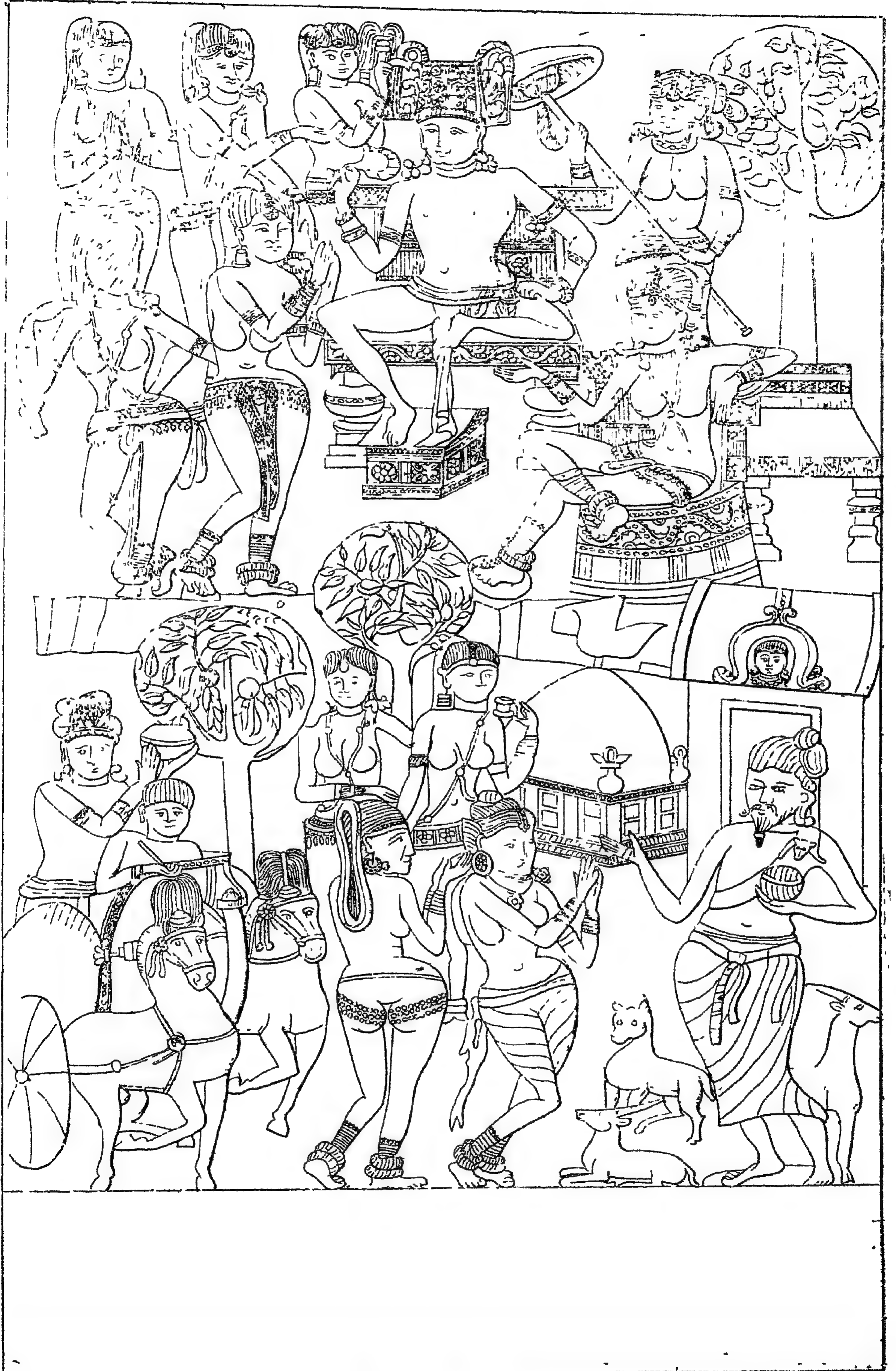
క్షణకాలమ్మున కొక్కరీతిగను సంకల్పంబు లేతెంచి పై
క్షణమందే వ్యథ ఉద్భవించి విగతస్వాంతుండనై యుంటి నా
క్షణమాత్రంబులు చంచలంబులగు మాయాలిప్స లింకేల? నీ
ప్రణవమ్మున్ జపియించు వైభవము దప్పన్ భావనారాయణా!

ధరపైనాదు శరీర ముండువఱకున్ దైన్యంబు దుఃఖంబులున్
బరితాపంబులు రోగము ల్గలుగకుండన్ జేసి త్వన్నామసం
స్మరణావేశమునందు నామదిని సంస్థాపించి సంతోష సం
భరిత స్వాంతునిఁ జేయఁగావలయు నప్పా! భావనారాయణా!

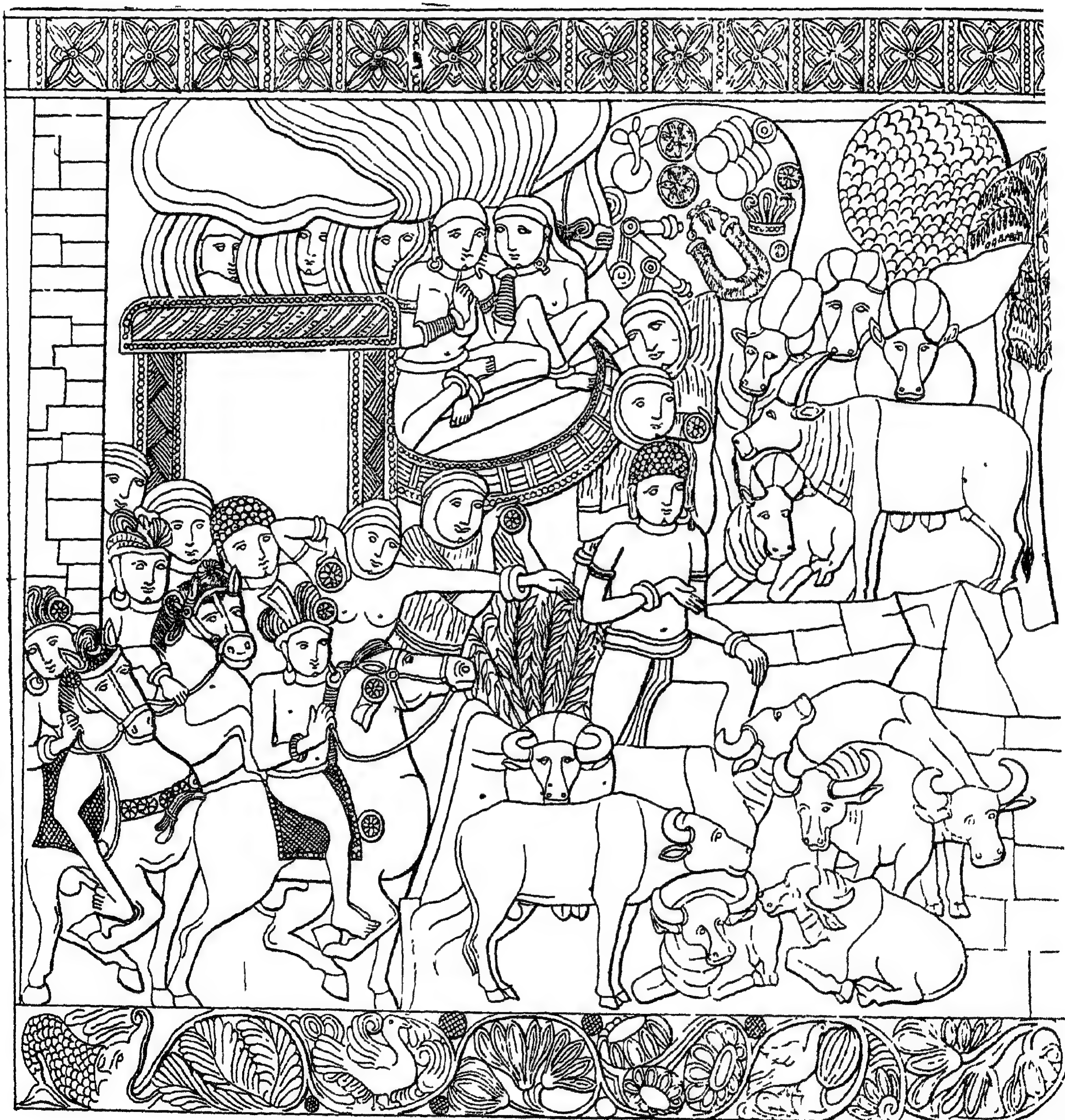
విమలాచారపరాయణాత్ములకు నాయాసంబుఁ గల్పించు నీ
విమతాచారుల దుర్వివేకులను దుర్వార్యాఢ్యులన్ దుష్టులన్
శమనంబుం బొనరించి సజ్జనుల కాశాస్యంబు లీడేర్చి సం
ప్రమదాంభోధిని ముంచి తేల్పవలె నప్పా! భావనారాయణా!

---

౭ అబూ

చిత్రము 3

చిత్రము ౮

అందమైన తలవెండ్రుకలు గల

వారిని జూచి అసూయ జెందకుడు

అయితే వారిని గెలుచుట మంచిది

తలవెండ్రుకలను చక్కగ నుంచుకొన నేర్చినవారు అట్లు చేయుట ఎట్టి కష్టసాధ్యమైన పనియో, దానివలన గలుగు లాభము మొదలైనవి నమ్మకమైన

కామినీయా నూనె (రిజిష్టర్డు)

వలన తప్పక కలుగును

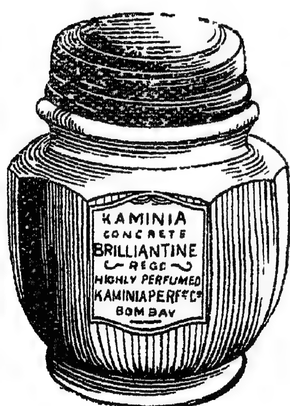
ఇట్లు చేయుట కష్టము లేదు. ఏలననగా వేలకొలదిమంది దీనిని మార్కెట్టులోనికి వచ్చినప్పటినుండియు ఉపయోగించుచున్నారు. కామినియా నూనె వలన దాచబడిన యందమును తలవెండ్రుకలకు కలుగజేసి, పొడుగుగా పట్టుకూదిరి పెరుగునట్లు చేయును.

"బ్యూటీ క్వెస్ట్" అను ఉచితపుస్తకమునకు వ్రాసి, దీనియందు గల వేలకొలది ప్రజల యభిప్రాయములను తెలిసికొనుడు.

సరియైన **కామినీయానూనెనే** కొనుడు. ఇతరమైనవాటిని చూచి మోసపోకుడు.

అన్ని సుగంధద్రవ్యము లమ్మువారియొద్దను దొరకగలదు.

1 బుడ్డి	రు. 1 0 0	వి. పి. 0 6 0. ప్రత్యేకము
3 బుడ్లు	రు. 2 10 0	వి. పి. 0 12 0. ప్రత్యేకము.

హైస్కూల్, కాలేజి విద్యార్థులకు

కామినియా బ్రిలియన్‌టైన్ (రిజిష్టర్డు)

మనోహరమైన గులాబి పుష్పముల సువాసనతో గూడిన తలవెండ్రుకల తైలము. సంపంగి నారిసిస్ వగైరా సువాసనలు మిళితమైనది కూడ గలదు.

ధర జాడీ 1-కి రు. 0 12 0	పోస్టేజి 0 6 0	ప్రత్యేకము.
3 జాడీల వెల రు. 2 0 0	,, 0 12 0	,,

సోల్ ఏజంట్లు:—**ఆంగ్లో యిండియన్ డ్రగ్ అండ్ కెమికల్ కంపెని**

285, మార్కెట్టు, పోస్టుబాక్సు 208ఓ, బొంబాయి 2

మధుర ఏజంట్లు:—ఎమ్. ఖాదర్ సాహేబ్ అండ్ సన్సు, తూర్పు చిత్రయి వీధి.

యతిప్రాసలు

సన్నిధానము సూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారు

యతిప్రాసలను గూర్చి ఆధునిక పండితులలోను, కవులలోను భిన్నాభిప్రాయములున్నవి. కావలయు ననువారు కొందఱు, వలదనువారు కొందఱు. మొదటి తెగవారు తెల్పు అభిప్రాయములు ఇవి:—

'ప్రాచీనులు యతిప్రాస లుంచుకొని గ్రంథములు రసవంతములుగాఁ జెప్పియుండలేదా? వారు సమర్థు లగు సర్వతోముఖపండితులు గనుక యతిప్రాసములకు జంకరైరి. ఆధునికులు భాషాపరిశ్రమ లేనివా రగుటచే కాశికిఁ బోయిన వారు ఇష్టములేని శాకఫలాదులను విసర్జించునట్లే తమకుఁ గష్టముగానున్న యతిప్రాసలు విడువ నెంచుచున్నారు. నదికిఒడ్డులువలెఁ బద్యమునకు యతిప్రాసలు ముఖ్యములు.'

అని. వీరు కేవలప్రాచీన సాంప్రదాయికులు. నూతన సంప్రదాయవాసన బొత్తుగా గిట్టనివారు.

నూత్న సాంప్రదాయికులలోఁ గూడ నొకతెగ వారు యతిప్రాస లుండవలెననియే వాదింతురు. కాని వారు తెలుపు క్రొత్తయుక్తు లేమియు లేవు.

కూడదనువారు తెలుపు అభిప్రాయము:—

'కవిత్వమునకు రసము ప్రధానము. 'వాక్యం రసాత్మకం కావ్యం' అని సాహిత్యదర్పణకారుఁడును, 'సాధ్యో హి రసో యథా తథం కవిభిః' అని ఆంధ్ర శబ్దచింతామణి కారుఁడును ఉచ్చకంఠములతోఁ జాటుచున్నారు. యతిప్రాసలు రసోత్పాదకములుగావు. ప్రత్యుత కొన్నిచోట్ల రసభంజకములును అగుచున్నవి. మఱియుఁ గవిత్వమునకు నిర్బంధములు కూడవు. యతిప్రాసలు నిర్బంధములలోఁ జేరినవి. పంజరములోని చిట్టవలె భాషానిర్బంధములలో బద్ధుఁడై కవి గిలగిల కొట్టుకొనును. వానికి స్వాతంత్ర్యము కావలెను. ఆంగ్లమునందువలె సంస్కృతమున యతిప్రాసలు లేవు. అందు రసస్ఫూర్తి కలుగుటలేదా? ఆంగ్లమునను గొంతమంది మహాకవులు నియమోల్లంఘనముఁ జేసి వ్రాసిన కావ్యములు రసవత్తరములుగా నుండలేదా? కనుక యతిప్రాసములు తీసివేసినచోఁ గవిత్వమునకు హాని రాదు. అది కావ్యము కాకపోదు. యతిప్రాసము లున్నంత మాత్రముననే అది పద్యము కాదు. రసవంతమగు పద్యమును, గద్యమును గవిత్వమే. 'అయినచో పద్య మేల వ్రాయవలెను? రసవంతమగు గద్యమే వ్రాయరాదా? పద్యము వ్రాసినపుడు యతిప్రాసము లుంచరాదా' అందురా? అది ప్రశ్న గాదు. కవికిఁ దోఁచిన భావము పద్యమునందు గణనియమమును బొంది యొకవిధమగు సంగీతమునకు బద్ధమై చిత్తాకర్షకతను వహించి మాధుర్యమును గూర్చుచున్నది. గద్యమునందు గణనియమము లేకపోవుటచే సంగీతమునకు బద్ధము కాక చిత్తాకర్షణ శక్తి లేనిదై రసస్ఫూర్తియందుఁ గొఱవడియున్నది. మఱియు నొకటేభావమును గద్యమునందును, బద్యమునందును వ్రాసి చూడుడు. అప్పుడు మీప్రశ్నకుఁ గల విలువ మీకే తెలియఁగలదు. కనుక యతిప్రాసలు తీసివేసినచో రసపిండములగు కావ్యములు వెడలుననుట నిస్సంశయము.'

అని. ఈమతములం దున్న సత్యాసత్యములను మనము విచారింపవలెను. అందు ముందు ఈ యతిప్రాసల

నియమము ఇతర భాషలలోఁగూడఁ గలదా? మన భాషయందు వీనిని నియమించిన వారి అభిప్రాయ మేమి? వారి అభిప్రాయ మెంత సమంజసము? అను విషయమును బరిశీలింతము.

సంస్కృతభాషలో యతి, విశ్రాంతి, విరతి, విశ్రామము మొదలగునవి పర్యాయ పదములు. 'యతిర్విశ్రామసంజ్ఞికా' అని లక్షణము చెప్పఁబడినది. అనఁగాఁ బద్యపాదమును రెండుభాగములుగాఁ జేసి మొదటిభాగము చివర ఆపుట. రెండుభాగములును ఏకసమాసాంతర్గతములై కూడ నుండవచ్చును. కాని ప్రథమభాగాంతాక్షరమును, ద్వితీయ భాగాద్యక్షరమును ఏకపదగతములై యుండరాదు. కాని ఆంధ్రమందువలె సంస్కృతమున అక్షరమైత్రి లేదు. మఱియు సంస్కృతమున ప్రాసమేలేదు. కాని అంత్యప్రాసము గలదు.

"వృద్ధోయాతి గృహీత్వా దండం
తదపి న ముంచ త్యాశాపిండమ్."

ఇట్టి స్థలములందు అంత్యప్రాసము ఆంధ్రమందు పోతనకవిత్వమునందువలె హృద్యముగా నుండును. నిజమునకు మామూలుప్రాసముకంటె అంత్యప్రాసము శ్రావ్యతరముగా నుండును అని నాతలంపు. ద్రావిడ కర్ణాటకభాషలలోఁ గూడఁ బ్రాసనియమము గలదు. కాని యతి నియమము లేదు. "కన్నడక్కి యతి యిల్ల, కోణక్కి మతియిల్ల" అను కన్నడపు సామెత గలదు. అనఁగా కన్నడమునకు యతి లేదు, దున్నపోతునకు మతిలేదు. అని అర్థము. ద్రావిడభాషయందును యతి లేదు. ఈ ప్రాససంప్రదాయము ద్రావిడ కర్ణాటకభాషల నుండియు, యతి సాంప్రదాయము గైర్వాణము నుండియు వచ్చి యుండునని నాతలంపు. యతికి సంస్కృతమునందు వలెనే ఆంధ్రమునందును స్థాననియమ మేర్పఱచిరి కాని ప్రథమభాగాంతాక్షరమును, ద్వితీయ భాగాద్యక్షరమును ఏకపదగతములై యుండరా దను నియమమును బాటింపరైరి. ఆంధ్రభాషలో ఈయతిప్రాసముల నేర్పఱచినవారి అభిప్రాయము ఏమయియుండుననన్నచో, ద్రావిడ కర్ణాటక భాషలకంటె నియమ బాహుళ్యముచే గొప్పఁదనము కలుగునని.

ఈ యతిప్రాసములవలన రసస్ఫూర్తి కలుగునా? అనునది యొక ప్రశ్న. తెలుఁగుభాషలోఁ బెక్కు సామెతలు యతిప్రాసములు గలిగియుండి రసస్ఫూర్తినిఁ గలిగించుచున్నవి.

అంగిటిలో అన్నీ ఉన్నవి-అల్లునినోట శని ఉన్నది.

అప్పు లేకపోతే-ఉప్పు గంజి మేలు.

అన్నీ ఉన్నవి-ఐదోతనము లేదు.

ఉభయభ్రష్టత్వం-ఉపరిసన్న్యాసం.

బ్రాహ్మణులలో చిన్న-బెస్తలలో పెద్ద.

చచ్చినా వైకం దిప్ప-దచ్చమ్మా నను తిట్టకు.

ఇట్టి తావులందు యతిప్రాసలు రసోత్పాదకములు గావని యెవరును జెప్పరు. రసోత్పాదక మనఁగా సౌందర్యోత్పాదకము అన్నమాట. ఈసామెతలందువలె ఆంధ్ర పద్యములందు యతిప్రాసలు రసోత్పాదకముగా లేవు. దీనికిఁ గారణములు మూఁడు:

౧. ఏ అక్షరమున కా యక్షరమును యతిస్థానమందుంచకుండుట;

౨. యతిస్థానము సంస్కృతమునవలె విభక్తము గాకుండుట;

3. పాదమునకుఁ బాదమునకు ప్రాసాక్షరము దూరమై యుండుట.

ప్రాసాక్షరము సమీపమం దున్నచో అను ప్రాసమునందువలె ఇంపు గలుగును. దూరముగా నున్నచోఁ గలుగదు. ఇప్పటి యతులలో వర్గయతి యొక్కటియే శ్రావ్యతను గలిగించును గాని మఱేదియుఁ గలిగింపదు. సంస్కృతమునందును గొన్ని స్థలములం దీయతి పైసామెతలందువలెఁ గనఁబడుచు శ్రవణసుఖము నిచ్చుచున్నది.

వాగర్థావివ సంపృక్తౌ వాగర్థ ప్రతిపత్తయే.

అథప్రజానా మధిపః ప్రభాతే.

నారాయణాయ నళినాయతలోచనాయ.

కనుక యతిస్థానమును విభక్తము గావించి ఏ యక్షరమున కా యక్షరమును యతిగా నుంచినచో యతి శైలికి సొంపు నిచ్చి తద్ద్వారా రసోత్పాదనము కావచ్చును.

ఇంకఁ బ్రాస. నాలుగుపాదములకు ఏకాక్షరమునే నియమించుట మాని ఆ దేపాదమునందు దగ్గరగా నేర్పఱచినచో శైలికి సొంపును, తద్ద్వారా రసమునకు ఉపస్కారమును గాఁగలదు ఎట్లన,—

ఉ. అంతట సంతసంపడుచు
 అంబురుహాసన వచ్చి భర్తపా
దమ్ముల కాదర మ్మెసఁగ
 దండము పెట్టియుఁ బల్కె నోప్రియా!
కన్నులకర్వు దీఱ నిను
 కాంచుట యెన్నఁడు కల్గు నంచు నా
దేవుని వేవిధంబులను
 దైన్యముతో సతతంబు వేఁడితిన్.

ఈ పద్యములో ౧, ౨, ౪, పాదములలో ప్రాసాక్షరమునకు సమీపమందే ప్రాసము వేయఁబడినది. మూఁడవ పాదములో ప్రాసము లేదు. ఉండఁగూడదని నియమము కాదు. 'కన్నుల కర్వు దీఱ' అనునది జాతీయము. ప్రాసకొఱకు దానిని విఱిచివేయుట రసభంజకమగును. కనుకఁ దీసివేయఁబడినది. మఱియును గద్యమునకును, బద్యమునకును ఒక్కటే వ్యాకరణ ముండుట యుక్తమని తోఁచదు. కవికి గద్యమునందుఁ గల స్వాతంత్ర్యము పద్యమునం దుండదు. గణనియమమునకు దాసుఁడై యుండవలయును. అందుచే గద్యమునవలెఁ గాక భాషను స్వతంత్రముగాఁ ద్రిప్పుకొనవలసి యుండును. అట్టి సమయములందు విసంధి మొదలగునవి దోషములు కావనియు, యతి మొదలగువాని స్పష్టత్రాణమునకై విసంధి మొదలగునవి తప్పక ఉండుటయే మేలనియుఁ దోఁచుచున్నది. కనుకనే పైపద్యములో విసంధి చూపఁబడినది. గద్యపద్యములకు ఒకటే వ్యాకరణము గూడదను పరిభాషకు పూర్వకవుల వ్యాకరణవిరుద్ధ ప్రయోగములే జ్ఞాపకత్వము వహించుచున్నవి.

ఆంధ్రకవిత్వమునకు యతిని నియమించిన లాక్షణికులు పు ఫు బు భు ము-లకుఁ బరస్పరము మైత్రి చెప్పి ఫ ఫ బ భ మ-లకుఁ గూడ దనిరి. ఈయక్షరములు ప్రత్యేకముగా వారికిఁ జేసినమహోపకార మేమియో తెలియదు. మఱియును మైత్రిని జెప్పుటలో వ్యంజనములకు స్వరసాహిత్యము యొక్క మైత్రియు నిర్బంధముగా విధించిరి. పైసామెతలలో 'బ్రాహ్మణులలో చిన్న బెస్తలలో పెద్ద' అను సామెతలో 'బ' 'బె'లకు యతి చెప్పఁబడినది. అందువలన రసభంగము అగుటలేదు. రసభంజకము కానప్పుడు స్వరమైత్రి యేల అవశ్యముగా నుండవలెనో తెలియకున్నది. కాని దయాపరులగు లాక్షణికులు యతులలోవలెనే ప్రాసములందును స్వరమైత్రిని విధింపక కవికి స్వాతంత్ర్య మిచ్చినందులకుఁ గవి వారికిఁ గృతజ్ఞత చూపవలెను. కనుకఁ బైని నేను సూచించినటులు యతిప్రాసములు పద్యమునకు సౌందర్యము నిచ్చు ననుటలో సందేహము లేదని నా మతము. ఒకానొకచో రసముకొఱకు యతిప్రాసములు విడిచినను హాని లేదు ("కన్నుల కర్వు దీర" యందువలె). ఈవిషయమున నా వ్రాసినపద్యముల నిందుదాహరింతును:

క. శ్రీకృష్ణదేవరాయ
 క్ష్మాకాంతుని జన్మదినము మన రాజేశ
 క్ష్మాకాంతు నాధిపత్యము
 మాకుం బండుగలమీఁదఁ బండుగలుగదా.

మ. కనుచుండంగనె తెంపి యెల్ల విరులన్
 గల్పించెఁ బూఁజెట్టు నూ
తన వైధవ్యముఁ గొన్న బాలఁగ దయా
 దాక్షిణ్యముల్ మాని, ఆ

తని కైంకర్యము కాదు కూడదని బో
ధల్ సేయదో? అంతరా
త్మ నిగూఢంబుగ, నంతరాత్మయును లే
దో? వానికే లేశముల్?

ఈ రెండవ పద్యమునందును నాలవపాదమునందు యతి భ్రష్టమయినది. కాని అది పోయినదని చెప్పవలె కును దోచదు. ఏలన, అందలి భావసౌందర్యము పైకి హృదయము పోవునుగాని యతి పైకిఁ బోదు.

మనము పద్యము చదువఁగానే బాగుగానున్నదని చెప్పుదురనుకొనుఁడు. వారిలో ఎంతమంది రసమున కానందించుచున్నారో, యతిప్రాసముల కెంతమంది ఆనందించుచున్నారో విచారింపుఁడు. పైని మొదటి పద్యములోని 'పండుగలమీఁదఁ బండుగలు' అనునది నానుడి. మూర్కుల్ అను మకారముతో యతి సిద్ధించుటకై యీ నానుడిని ఎగురఁబెట్టుట భావ్యమా? నానుడి ద్వారా సిద్ధించుసౌందర్యముకొఱకుయతినిఁదీసివేయుట యుక్తమా! లాక్షణికులారా! యోజింపుఁడు. మీరొకవేళ "పండుగల మీఁదఁబండుగలుగదా" అనుదానిని యతిత్వసిద్ధికై "మంగళముమీఁద మంగళముగదా" అని యనరాదా? అప్పుడు సౌందర్యము చెడదుగదా అనవచ్చును. మంచిది. కాని "పండుగలమీఁదఁ బండుగలు" అను నానుడిలో నున్న సౌందర్యము "మంగళముమీఁద మంగళముగదా" అను నుడికారములో లేదని నా తలంపు. ఏలన, రెండవది మొదటిదానికి సంస్కృతీకరణము. ఈ రెంటికిని సహజమునకును, కృత్రిమమునకును గలభేదమే యుండును.

ఇఁక రెండవ పద్యములో నాల్గవపాదమునందు యతిత్వసిద్ధికై 'లేదో' అనుదానిని 'లేదా' అనరాదా అని మీ రడుగవచ్చును. మంచిది. కాని 'లేదా' అనునప్పటి అర్థము వేఱు, 'లేదో' అన్నప్పటి అర్థము వేఱు. అర్థము మాఱినచో అందము చెడును. దానితో రసభంగము. కనుక యతిత్వసిద్ధికై భిన్నార్థమును గలిగించి రసభంగముఁ జేయుట న్యాయ్యమా? యతిభగ్నమైనను రసము పోషించుట న్యాయ్యమా? విచారింపవలెను. కవిత్వమునకు జీవితము రసమని ఎల్లరును అంగీకరింతురు. మీరును భిన్నమని చెప్పరు. ఇట్టి యిక్కట్టులు గలిగినప్పుడు వృత్తమునే మార్చుకొని నానుడులు పోకుండను, భిన్నార్థకము రాకుండను, మఱియొకవృత్తములో వ్రాయరాదా అని మీరడిగినచో, లక్షణమునందుఁ గల అభిమానముచేఁ జెప్పుచున్నారు గాని రసదృష్టితోఁ గాదని విస్పష్టము.

అదియుఁగాక కవి పద్యమును ప్రారంభించినప్పుడు ఫలానిపద్యమును వ్రాయవలెనని యనుకొనఁడు. అప్రయత్నముగా నేదో పద్యము ప్రారంభింపఁబడును. దానిని నడపుచున్నప్పు డిట్టి నానుడి తోఁచఁగానే అది ఆపద్యమునకు సరిపోయి యుండునుగాక, కేవలము యతిప్రాససిద్ధికొఱకు సౌందర్యమును ధ్వంస మొనర్చి పద్యమంతయు మార్చి, మఱి సరిపోవువృత్తములో వ్రాయుమనుట కేవలలాక్షణికులకుఁ జెల్లును గాని కవులకుఁ జెల్లదని నామనవి. కనుక నానుడులకు భంగము వాటిల్లునపుడును, భిన్నార్థము చే రసభంగమగునప్పుడును, మఱేవిధముగాఁగాని రసము తగ్గునప్పుడు యతిత్వమునకు లోపము రాకుండ లక్షణమును ప్రోసిగాని రసమును బోషించుటయే నిజముగా కవికి అత్యావశ్యకము.

యతిప్రాసలు తీసివేసినంతమాత్రమునఁ జాలదు. అది అంతయుఁ గవిత్వము కాదు. యతిప్రాసలు లేని కొఱంత లేకుండ రసము గురిపింపవలెను. నిశ్చయముగా నట్టి కవిత్వము కవిత్వము గాదు. నిశ్చయమునకు నిర్బంధము లున్నప్పటి కంటె లేనప్పుడే కవికిఁ గష్ట మెక్కుడని నా యభిప్రాయము. అప్పుడు పద్యమునందు ఒక్క నిరర్థకపదమున్నను రోఁత పుట్టించును. ఇప్పుడు యతిప్రాసనిర్బంధము వలనఁ గలిగిన వ్యర్థపదములతో సగము పద్యము నిండియున్నను అడుగువారు లేరు. యతిప్రాసములు తీసివేసినపిదప ప్రాంతీయవ్యాకరణము కవిత్వమునఁ జూపవలెను. కానిచో లాభములేదు. కావున యతిప్రాసము లుండుటయే అనవశ్యకమని యెంచినవారు పైమార్పులు చేసికొన్నఁగాని వానివలన సౌందర్యస్ఫూర్తి

కలుగదు. మఱియు యతులలో వర్ణయతిని మాత్రము స్వీకరించి దానిపై స్వరమైత్రిని విసర్జించుట నర్హము.

యతులు తీసివేసి వ్రాసిన నా పద్యములఁ గొన్ని యిట నుదాహరింతును:

ద్వీపాంతరవాసము

గీ. భటులు నాపేరు పెట్టి ముమ్మారు పిలిచి
రేను సద్ధర్మసభ కేఁగి కేలుదోయి
కట్టుకొని ప్రాడ్వివాకుని కట్టెదుటను
నిలిచి యుంటిని గుండెలు కొట్టుకొనఁగ.

గీ. వారు నను గ్రుచ్చి గ్రుచ్చి ప్రశ్నముల మీఁదఁ
బ్రశ్నములు వేసి దోషిగా నిశ్చయించి
నాకు ద్వీపాంతర ప్రవాసంబు శిక్ష
వేసి పంపిరి నే నెంత మొత్తుకొన్న.

సీ. ఒకసారి రెక్కల నూఁగించుచును మింటఁ
బఱచెడు పులుఁగుల బంతిఁ గాంచి
ఒకతేప నాత్మ విహారంబులై కమం
గమఁ బొఱసెంచు మేఘములఁ గాంచి
ఒకమాఱనంతసాగరము భేదించి యా
వలిగట్టు చేరు నావలను గాంచి
ఒకసారి [illegible]
[illegible] గాంచి

గీ. [illegible]
చిక్కు [illegible]!
[illegible]
సంచరించుచు నుంటి [illegible].

గీ. ఇంక నీజన్మలో నాకు శిక్ష వ్ర
నీముఖాంభోజమును గాంచి యెన్నివేళలు
మఱచి మూర్ఛలను నాఁడు కొనుచునుందు
భాగ్యమది నాకుఁ బట్టునే ప్రాణసఖుఁడ!

ఇందు మనుష్యజన్మము ద్వీపాంతరవాస శిక్షగా రూపించి యున్న [illegible] ప్రేమికుని అవస్థ వివరించుట చెప్పఁబడినది.

ఇందు కొన్నిస్థలములందు యతి అప్రయత్నముగాఁ బడినది. అట్లు దానికై ప్రయత్నింపఁబడలేదు.

యతిప్రాసములు తీసివేసినచో హాని లేదని నామతము. మంచికావ్యములు వ్రాయవచ్చునని నామతము.

రాజశేఖరుని హారవిలాసము

శ్రీమాన్ యాయావాఙ్మయ వేంకట వీరరాఘవాచార్యులుగారు

(ఆంధ్రగీర్వాణసాహిత్యపరిషదధ్యక్షులు, విజయనగరము)

రాజశేఖరుఁడు సంస్కృతసారస్వతరత్నాకరములోని యనర్ఘరత్నములలో నొకఁడు. ఇతఁడు బాల్యమునుండియుఁ గవితావనితాప్రియుఁడు. ఇతఁడు బాలకవి కవిరాజ బిరుదలాంఛితుఁడని తన్నిర్మిత 'కర్పూరమంజరీ సట్టకము' ('బాలకవిః కవిరాజః'. 1-9)వలనఁ దెలియుచున్నది. ఇతఁడు బహుగ్రంథనిర్మాత; తద్గ్రంథములలో బాలభారతము (ప్రచండపాండవము),[1] బాలరామాయణము,[2] విద్ధసాలభంజిక[3], కర్పూరమంజరి[4] యను రూపకములును, కావ్యమీమాంస[5] యను సాహిత్యాలంకార గ్రంథమును సూర్యాలోకముం బడసినవి. భువనకోశమను భౌగోళికగ్రంథమును గూడ నితఁడు రచించినట్లు రాజశేఖరునివలననే తెలియుచున్నది. ఇతఁడు బహుభాషాపారావారపారీణుఁడనియు, వివిధప్రబన్ధనిర్మాణచణుఁడనియు, రసభావనిరంతర కవితాకుశలుఁడనియు దృఢవ్యుత్పత్తిసంపాదనచణములగు నీతని గ్రంథములవలనఁ దెలియుచున్నది. రాజశేఖరుని వృత్తాంతము సమగ్రముగఁ బూర్వోల్లిఖిత గ్రంథపీఠికలవలనఁ దెలియనగు. ప్రాసంగికమును వదలి ప్రకృత మనుసరింతము.

రాజశేఖరుని మహాప్రబన్ధమగు 'హారవిలాసము' కాలప్రవాహమున నంతరించినది. రాజశేఖరుని 'హారవిలాసము' కవినామాఙ్కితమగు కావ్యమని హేమచంద్రుఁడు 'కావ్యానుశాసనవివేకము' (Kavyamala, No. 71, 1901) లో (335వ పుట) నుడివి యున్నాఁడు:—

"స్వనామాఙ్కితా యథా రాజశేఖరస్య హారవిలాసే."

మఱియు హేమచంద్రుఁ డమహాప్రబన్ధప్రథమసర్గస్థ శ్లోకముల రెండింటి నుల్లేఖించి యున్నాఁడు:—

1. "ఆశీ ర్యథా హారవిలాసే:—

'ఓమి త్యేకాక్షరం బ్రహ్మ
శ్రుతీనాంముఖ మక్షరం,

---

1. 'Kavyamala', No. 4. (Nirnayasagar Press, Bombay, 1887.) Edited by Pandita Durgaprasada and Kasinatha Panduranga Parab. Also by Capeller under the name of 'Pracandapandava' Strassburg, 1885.

2. Published by E. J. Lazarus & Co., Medical Hall Pr[illegible] Benares. Also by Pandit Jivananda Vidyasagara, B. A., (with com.) Calcutta.

3. Edited with a com. by Pandita J. Vidyasagara, Ca[illegible]ta, 1883.

4. 'Kavyamala', No. 4. (N. S. P. Bombay, 1887.) Als[illegible]ritically edited in the [illegible] Prakrt', with an index and an essay on the life and writings of the poet, b[illegible]ten Konow, and translated into Engl[illegible]sh with notes by C. R. Lanman (Harward Oriental Series).

5. Edited with introduction and notes by C[illegible]. Dalal and R. Anantakrishna Sastry. Re[illegible]issue (corrected): Baroda, 1924, 'Gaekwad's Oriental Series', No. 1. For information about the poet and h[illegible]is works, the curious student is also referred to Dr. S. K. [illegible]e's 'Sanskrit Poetics' in 2 volumes, and P[illegible] P. V. Kare's 'History of Alankara Literature', Bombay 1923.

ప్రసీదతు సతాం స్వాన్తే
ష్వేకం త్రిపురుషీ మయమ్.' "

2. "సుజనదుర్జనస్వరూపం యథా హరవిలాసే:—
'ఇతస్తతో భష న్భూరి న పతే త్త్రిశునః శునః,
అవదాతతయా కిఞ్చి న భేదోఽహం సతః సతః.' "

3. ఉణాదిసూత్రవృత్తిలో నుజ్జ్వలదత్తుఁడు 'హరవిలాసము'లోని శ్లోకార్థము నుల్లేఖించెను:

"దశాననతిక్ష్ణఖుర ప్రఖణ్డితః
క్వచి ద్గతార్థో హరగీథితి ర్యథా."(ఇతి 'హరవిలాసే.')
II-28.

4. ఉజ్జ్వలదత్తుఁడు శివపర్యాయపదములు గల యొక యర్థశ్లోకమును రాజశేఖరుని దని యుల్లేఖించి యున్నాఁడు:

"చణ్డీకాన్తో భగాలీచ లేలిహానో వృషధ్వజః."
II-76.

ఈశ్లోకార్థము 'హరవిలాసము'లోనిది కావచ్చును; లేదా రాజశేఖరుఁ డొక నిఘంటువును నిర్మించెనియు, ప్రకృతము లుప్తప్రాయమగు నానిఘంటువులోని దీయాకరమనియు మన మూహింపనగును. ప్రకృతోపలభ్యములగు రాజశేఖరగ్రంథములకంటెఁ దన్నిర్మితములగు నితరగ్రంథములు కొన్ని లుప్తప్రాయము లాయెనని తోఁచెడి.

5. భోజదేవుని 'సరస్వతీకణ్ఠాభరణము' (II పరిచ్ఛేదము)లోని యీక్రిందిశ్లోకము (రాజశేఖర నామాఙ్కితము) 'హరవిలాసము'లోనిదని విద్వదభిమతము:

"అష్టపత్రమేవ కవినామాఙ్కం యథా:

'శ్లో. రాతావ ద్యాధిరాజ్యా వినరరరసవి
ద్యాబ్జవాక్ త్స్మాపకారా
రాకాపత్స్మాభ శేషానయననయన
స్వాన్వయాస్తవ్యమారా,
రామావ్యస్తస్థిరత్సా త్తుహిననసహితః
శ్రీః కరస్మారదారా

రాధారత్యైః సహ్యాం శివ మమమవశ్యా
లవిద్యానరారా.

నిర్విష్టాష్టదలన్యాస మిదం పాదాగ్రభక్తిభిః.
శ్రీస్రగ్ధరాష్టకర్ణికం కోష్ఠైః కవినామాఙ్క మప్యుజ్ఝితమ్.

అత్ర తాట్కే రాజశేఖరకవేః."—'స. క.' (II పరి. 261 పు. ద్రావిడ వీరేశ్వరశాస్త్రి ప్రకాశిత ప్రతి; జైనప్రభాకరముద్రణాలయము, కాశీ.) రాజశేఖరుఁడు 'కవిరాజ' బిరుదము నధిగమించినపిమ్మట నీ 'హరవిలాసము'ను విరచించి యుండును. జల్హణసంగ్రథిత 'సూక్తిముక్తావళి'లో రాజశేఖరున కారోపితము లగు విశేషకవిప్రశంసాశ్లోకము లీ 'హరవిలాసము' లోని మొదటిసర్గలోనో, తుదిసర్గలోనో యుండి యుండవచ్చునని ప్రాచ్యసారస్వత పరిశోధకులు నుడువుచున్నారు. సామాన్యముగాఁ గవిసంశాదికముఁ, బూర్వకవిప్రశంసయుఁ గథాఖ్యాయికలగు (బాణుని) 'హర్షచరితము', (ధనపాలుని) 'తిలకమంజరి', (సొడ్ఢలుని) 'ఉదయసున్దరీకథ' మొదలగు వానిలోఁ గానవచ్చుచున్నవి. మహాకావ్యములలోఁ గూడఁ బ్రాచీనకవిప్రశంస లేకపోలేదు. మంఖకుఁడు 'శ్రీకంఠచరితము'లోఁ బ్రాక్కాలికులును, సమకాలికులు నగుకవీశ్వరులఁ బ్రశంసించి యున్నాఁడు. సోమేశ్వరకవి 'కీర్తికౌముది' (1 స.) లోఁ బూర్వకవులఁ బ్రశంసించి యున్నాఁడు. హేమచన్ద్రుని గురువగు దేవచన్ద్రుని 'శాన్తినాథచరిత'మను ప్రాకృత ప్రబన్ధములోఁ గూడ నీప్రాచీన కవీశ్వర సంస్మరణము గానఁబడుచున్నది.

శైవకావ్యమగు 'హరవిలాసము'ను విరచించుటచే రాజశేఖరుఁడు వీరశైవుఁ డేమో యని తోఁచును. కాని 'కావ్యమీమాంస' లో (42, 43పు.) నుల్లేఖింపఁ బడిన విష్ణుప్రశంసాత్మకములగు శ్లోకములం బట్టి విచారింపఁగా రాజశేఖరుఁ డేకమతాభినివేశము గలవాఁడని తోఁచదు. రాజశేఖరోద్ధృతమగు విష్ణుస్తుతి పరమగు నొక శ్లోకము నుట్టంకించెద:—

శ్లో. “ఇతి నిగదతి తస్మిన్ స్నిగ్ధవాణ్యా యశస్యాం
సమజని వసుదేవో దేవకీ యస్య కళత్రమ్,
కిమపరమపి తస్మాత్ షోడశస్త్రీసహస్ర
ప్రణిహితపరిరంభః పద్మనాభో బభూవ.”
—‘కావ్యమీమాంస.’ (IX అధ్యాయము; 42 పు.)

“శ్రీ మిత్యేకాక్షర” మ్మను ‘హారవిలాస’ మంగళశ్లోకమువలన రాజశేఖరుఁడు త్రిమూర్త్యైక్యమునందు నమ్మకము గలవాఁడని తెలియుచున్నది.

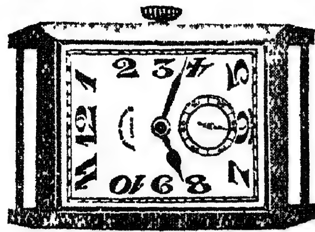
సోమదేవుఁడు ‘యశస్తిలకచంపువు’ లో నిట్టులు వ్రాసియున్నాఁడు:—

“తదా ఉర్వ భారవి భవభూతి భర్తృహరి భర్తృమేంఠ కంఠ గుణాఢ్య వ్యాస భాస వోస కాళిదాస బాణ మయూర నారాయణ కుమార మాఘ రాజశేఖరాది మహాకవి కావ్యేషు, తత్రతత్రావసరే భరతప్రణీతే కావ్యాధ్యాయే, సర్వజనప్రసిద్ధేషు తేషు తేషూపాఖ్యానేషు చ, కథం తద్విషయా మహతీ ప్రసిద్ధిః.”
—‘యశస్తిలకచంపువు.’ (IV ఆ. 2 భా. 113 పు.)

ఈ యాకరమువలన రాజశేఖరుఁడు సర్వమతములయందు సమానప్రతిపత్తి గలవాఁడనియుఁ, బ్రకృతము జైనులవిషయమై విశేషప్రతిపత్తిం జూపినట్టులే యీతఁడు ప్రతి మతమునందును దుల్యప్రతిపత్తి గలవాఁడనియుఁ దెలియుచున్నది. దేవతాంతర, స్థానాంతర, మతాంతరములు వర్జనీయములు అను విశిష్టాద్వైత ప్రపత్తికి సర్వమత సమానప్రతిపత్తి విలక్షణముగా నుండును. కాని, ‘ఉదార చరితానాంతు వసుధైవ కుటుంబక’ మ్మని కదా సూక్తి! రాజశేఖరుని ‘హారవిలాస’మెన్నఁడు సూర్యాలోకముం బడయునో! శ్రీనాథకవిసార్వభౌముని (యాంధ్ర) ‘హారవిలాసము’ ప్రచుర ప్రచారము గలది యగుట నిట దానిం బ్రాసంగికముగానైనం బ్రశంసింప నవసరము లేదు. కాలాంతరమున నిట్టి విస్మృత సంస్కృతకావ్యానుఁగూర్చి ప్రసంగించెదను.

---

50 సంవత్సరముల నాయకత్వముగల గడియారముల వ్యాపారము!!

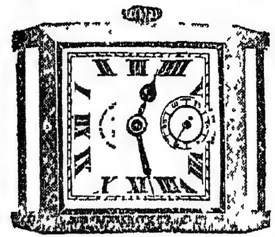

స్క్వేర్-X

నాణ్యమైన వెండి రు. 47

18 క్యారెట్ బంగారము రు. 110

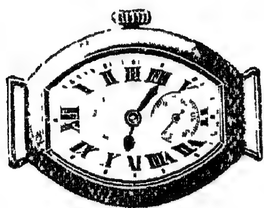

స్క్వేర్-Z

నాణ్యమైన వెండి రు. 47

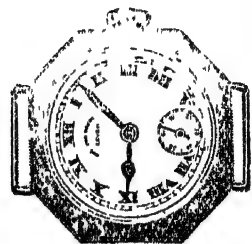
18 క్యారెట్ బంగారము రు. 100

మీూనియేచర్-B

అందమైన యాకృతి చెక్కిన అద్దము

18 క్యారెట్ బంగారము రు. 1 0

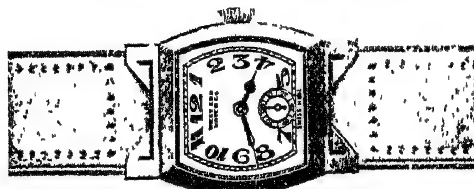
స్క్వేర్-B

నాణ్యమైన వెండి రు. 38

9 క్యారెట్ బంగారము రు. 62

14 క్యారెట్ ,, రు. 72

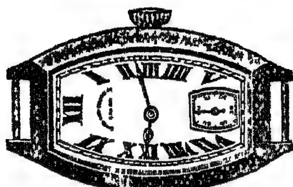
18 క్యారెట్ ,, రు. 82

ది "బ్లెన్‌డర్"

న్యూ మాడెల్ నెం. 4.

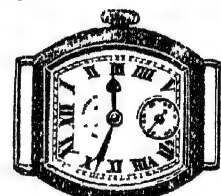
18 క్యారెట్ తెలుపు, పసుపు బంగారము కలిసినది రు. 120

న్యూ కాలిబ్రే-C

నాణ్యమైన వెండి రు. 48

18 క్యారెట్ బంగారము రు. 110

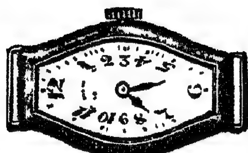

మీూనియేచర్-D

ఫ్యాన్సీ షేపు ఫ్యాన్సీ అద్దము

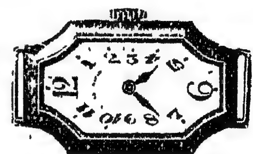
18 క్యారెట్ బంగారము రు. 100

నేడు హిందూదేశమందు వెస్ట్ ఎండ్ వాచ్ వారి గడియారములవలె సైజునందు, ఆకృతియందు యితరులు చేయగలరుగాని పనితనములో సరిపోల్చతగవు. మా గడియారములకును, యితరవాటికిని భేదము పనితనమునందే యుండును. నమ్మకముగ పనిచేయు మా గడియారములనే కొనుడు. పూర్తి క్యాటలాగు ఉచితము.

మీూనియేచర్-O

18 క్యారెట్ బంగారము రు. 100

మీూనియేచర్-N

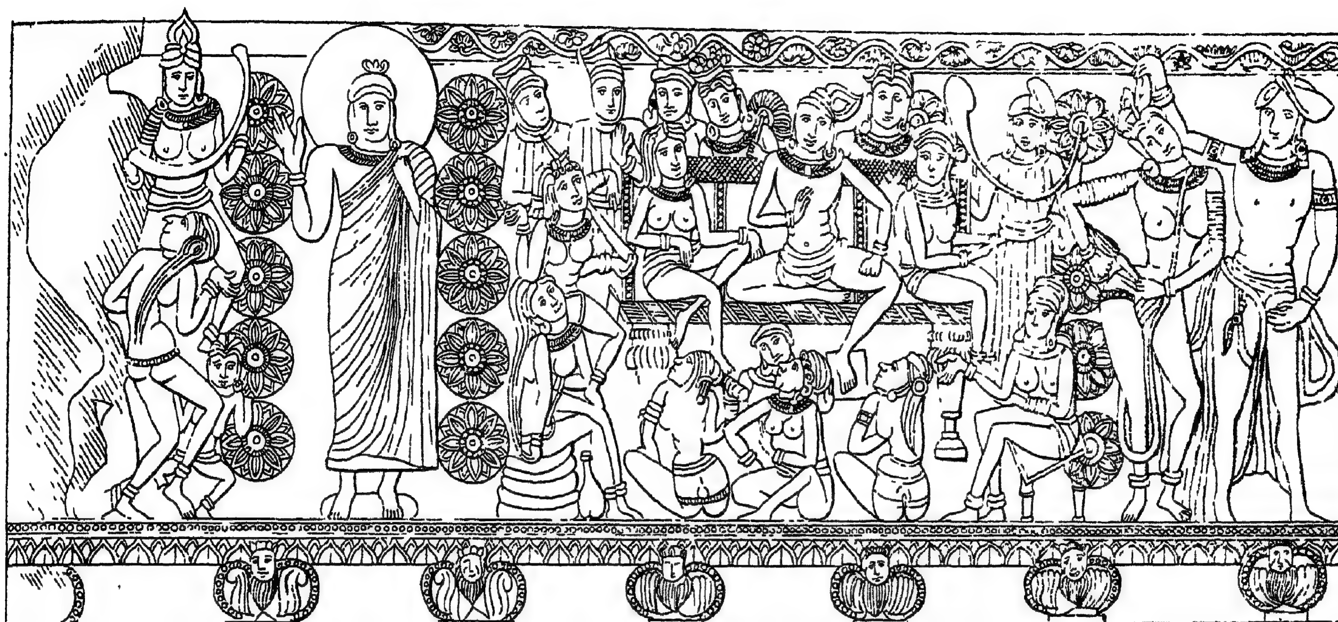
18 క్యారెట్ బంగారము రు. 108

వెస్ట్ ఎండ్ వాచ్ కంపెనీ,

బొంబాయి. కలకత్తా.

West-End Watch Co.

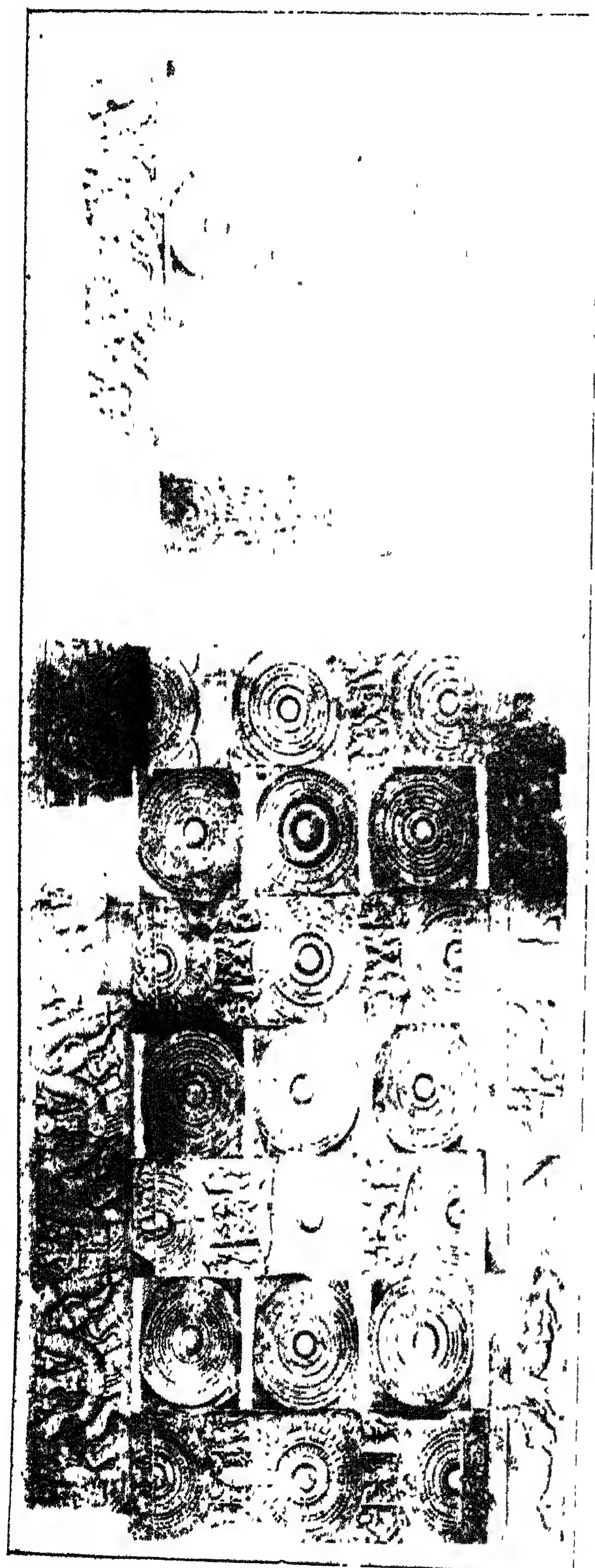
BOMBAY CALCUTTA

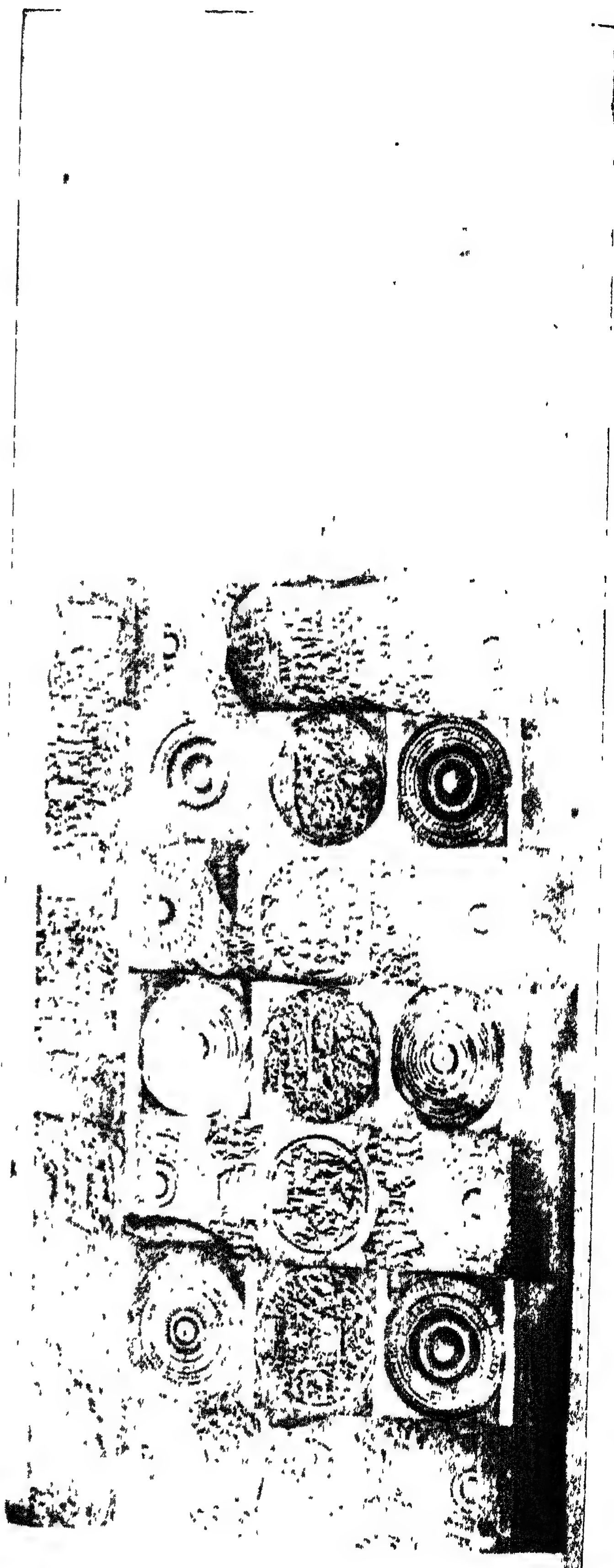
చిత్రము ౫ అ

ఆ

చిత్రము ౬

చిత్రము ౭

కన్నడ వాఙ్మయములోని ఆంధ్ర కవులు

పెనుమర్తి వేంకటరత్నము గారు

౧

దాక్షిణాత్య భాషలలో ప్రధానములైన, తమిళము తెలుగు, కన్నడము, మళయాళము, తుళూ మొదలగునవి ద్రావిడ భాషాకుటుంబమునకు చెందినవని Bishop Caldwell చాలా సంవత్సరాలక్రితం తనగ్రంథములో విస్తరించి నిరూపించాడు. కాల్డువెల్లు పరిశోధన శైశవదశలో నిర్ధారించిన విషయాలు నూత్నపరిశోధనలవల్ల కొన్ని తలక్రిందైనా, అతని ఏకకుటుంబత్వ నిర్ణాయకసూత్రము మాత్రం పరిశోధకుల మన్నన వడసింది.

ఈ ద్రావిడభాషలలో వాఙ్మయోపయోగిగా సంస్కరింపబడ్డ నాగరిక భాషలు తమిళము, తెలుగు, కన్నడము, మళయాళము అనునవి. చాలామంది పరిశోధకులు మళయాళాన్ని ఒక ప్రత్యేకభాషనుగా నంగీకరింపకం లేదు. కాల్డువెల్లు మళయాళము తమిళమునకు కూతురుగాని సోదరి కాదంటాడు. తమిళంలో రామాయణము రచించిన ప్రసిద్ధ పండితకవి కంబడు తన కాలంనాటికి మళయాళము తమిళభిన్నమైన భాష గాదని చెప్పెనని పండిత రాఘవయ్యంగారు వ్రాయుచున్నారు.

మిగిలినభాషల్లో తమిళము, తెలుగు, కన్నడమూ పరస్పర సన్నిహిత సంబంధం గలిగివున్నవి. ప్రాచీనమైన ద్రావిడభాష తొల్దొల్త తమిళము–తెలుగుగాను, కొలదికాలంలో తమిళము–తెలుగు–కన్నడంగాను మారిపోయింది. తమిళమునుండి మళయాళము తిరువాత చాలాకాలమునకు పుట్టు వొందింది.

నేటికున్న వాఙ్మయము బట్టి చూస్తే కన్నడం తెలుగునకంటె ప్రాచీనమైన భాషని మన విమర్శకులు కొందరంటున్నారు. కాని నన్నయ్యయే తెలుగులో కవిత్వం పుట్టించాడనే దుర్భ్రమయే యీ వూహకు కారణము. తమిళ వాఙ్మయంలో పన్నెండో శతాబ్దాన వున్న ప్రసిద్ధ కవిరాజు 'జయంకొండన్' అనేవాడు కన్నడభాష తక్కువ తెలుగు, ఎక్కువ తమిళముయొక్క మిశ్రీకరణంచేత పుట్టినదంటున్నాడు.[1]

వక్ష్యమాణోదాహరణములబట్టి కన్నడవాఙ్మయమునకూ, ఆంధ్ర వాఙ్మయమునకూ యెంత చుట్టరికమో విశదమౌతుంది. ప్రసిద్ధులైన ఆదికర్ణాటకవులందరూ ఆంధ్రులు. జైనవాఙ్మయంలో ఆంధ్రులు కన్నడమునకు చేసినసేవ నిరుపమానము. ఆంధ్రకర్ణాటకదేశములకు చాళుక్యులే రాజులైవుండడంచేత కన్నడ ప్రభువు లాంధ్రకవులనూ, ఆంధ్రరాజులు కన్నడకవులనూ గూడా ఆదరించేవారు. చాళుక్యరాజవంశపుడగు సత్యాశ్రయుడి కాలంలోనే దేశకవిత (అంటే తెలుగు, కన్నడం మొదలగు దేశభాషలకవిత) పుట్టింపబడ్డదని నన్నెచోడుడు వ్రాస్తున్నాడు.

కన్నడ కవులను ఆదరించిన ఆంధ్రప్రభువులలో మొదటివాడు గుణగాంకవిజయాదిత్యుడని (841-888 A.D.) తద్వాఙ్మయవేత్తలు చెపుతున్నారు. అమృతసాగరుడనే జైనుడగు తమిళకవి (11వ శతాబ్దానికి పూర్వుడు) తన 'యాప్పరుంగళక్కారికై' అను ఛందోగ్రంథంలో 'గుణగాంకియం' అనే కర్నాటచ్ఛందస్సును అనుకరించానని చెప్పుకొన్నాడట.[2] ఈ గ్రంథం తూర్పుచాళుక్యరాజగు గుణగాంకవిజయాదిత్యుని కంకితమైవుంటుందని కవిచరిత్రకారుడి అభిప్రాయము. రాజనరేంద్రుని తండ్రియగు విమలాదిత్యుడు జైనమతప్రియుడని అతని కన్నడదాన శాసనం చెపుతున్నది. అతని వద్ద కన్నడకవు లెవరేని వుండియుండవచ్చు. రాజనరేంద్రుని యాస్థానంలో నారాయణభట్టున్నాడుగదా! ఇక ప్రతాపరుద్రదేవుని యాస్థానంలో హరీశ్వర, రాఘవ, కెరెయపద్మరస. అను కన్నడ కవులున్నారని తత్తచ్చరిత్రల విశద మగుచున్నది.

కాబట్టి పూర్వకాలం ప్రతిరాజువద్ద వివిధభాషావేత్తలైన కవులుండేవారనీ, మతాభిమానంచేత మాతృదేశం విడిచి, మాతృభాషను వదలి, అన్యదేశాలలో స్థిరపడి తత్రస్థభాషలను ఫలవంతములుగ చేసినారనీ మన మనుమానింపవచ్చు. బ్రాహ్మణమతప్రియులగు తూర్పు చాళుక్యులపాలనక్రింద వుండుట కిష్టంలేక జైనులగు నాదిపంపాదులు కన్నడదేశమునకు వలసపోవలసినవారైరి. మతభేదం మరిచిపోయే

1. See Tamils & Andhras, Pundit Raghava Aiyangar.
2. చూ. కన్నడకవి చరితె, భా ౧. పీఠిక.

నైశాల్యదృష్టియే వారి కున్నట్లయితే, మనమాతృభాష యెంత సౌభాగ్యవంతమై వుండేదో యని మాత్రం నిశ్వసిస్తున్నాను మన మే పుణ్యభూమిలో పుట్టి, యేతీయనిభాషను మాట్లాడుతున్నామో, ఆపుణ్యభూమిలో మనకు పూర్వ మవతరించి రససిద్ధులైన మహాకవుల స్మరణ మనజీవితానికి చైతన్య మీయగలదు.

"పవిత్ర మ త్రాతనుతే జగద్యుగే
స్మృతా రసక్షాలనయేవ తత్కథా."

౨

నాగార్జునుడు

కన్నడ వాఙ్మయమున కానుపించే ప్రథమాంధ్ర కవి నాగార్జునుడు. కాని ఇతని గ్రంథా లేమీ కనబడడం లేదు. 814–877లో నున్న రాష్ట్రకూటరాజు నృపతుంగుడు, తన 'కవిరాజమార్గం'లో యితనిని కన్నడ గద్యకావ్యకర్తలలో వకనిగా పేర్కొన్నాడు. మహాయానబౌద్ధుడైన సిద్ధనాగార్జును డాంధ్రుడనీ, గొప్ప పండితుడనీ టిబెట్టు చరిత్రకారులచే తెలుస్తోంది. ఇతడే తెలుగులో త్రిపిటకం రచియింపించి ప్రచురించాడని తేకుమళ్ల రాజగోపాలరావుగారు తమ South Indian Research Vol. IV.—No. 6. లో వ్రాశారు. ఇది వారికి బౌద్ధవాఙ్మయ వేత్తలైన పి. లక్ష్మీనరసుగారివల్ల తెలిసిందని యిటీవల సెలవిచ్చారు. కాని యిది సత్యము కాదని తొందరపడి చెప్పడానికి వీలులేదు. నాగార్జునుకు కన్నడంలో కవి అని నృపతుంగు డంటున్నాడు. తమిళ వాఙ్మయ సాక్ష్యం ప్రకారం ఆంధ్రం గూడ ప్రాచీనత్వం గలిగినభాషే అని నిష్కర్ష అయిందిగదా! కాబట్టి ఆ త్రిపిటకములు తెలుగులో రచింపబడి వుండవచ్చును. తదనంతర బ్రాహ్మణ వాఙ్మయవ్యాప్తిచే అది నశించియుండవచ్చు.

ఆదిపంపడు—941 A. D.

ఈ మహాకవి పులిగెరిలో రాజ్యంచేసిన పశ్చిమ చాళుక్యరాజగు అరికేసరి ఆస్థాన కవి. కన్నడంలో ఆదిపురాణమూ, విక్రమార్జున విజయమూ * రచియించాడు. ఇతను తనభారతం చివర తన వంశావళి చెప్పుకొన్నాడు.

వేంగీమండలమందున్న వేంగిపళువికి చేరిన వసంత, కొట్టూరు, నిడుగొంది, విక్రమపురము అను అగ్రహారములం దగ్రగణ్యుడై నటువంటి వత్సగోత్రోద్భవు డైనటువంటి మాధవసోమయాజి అనే బ్రాహ్మణు డుండెను. ఆయన కుమారుడు అభిమానచంద్రుడు. ఆయన కొడుకు కొమరయ్య. ఆయన తనయు డభిరామదేవరాయడు. ఈతడే మతములలోకెల్లా జైనమతమే శ్రేష్ఠమని తెలుసుకొని జినధర్మ మవలంబించాడు. ఈ అభిరామదేవరాయని కొడుకే ఆదిపంపడు.

ఇతడు కొండ కుందాన్వయమునకు జేరిన జైనుడు. ఇతనికి కవితాగుణార్ణవ, పురాణకవి, సుజనమనోమానసోత్తంసహంస, సరస్వతీమణిహార, సంసారసారోదయ అను బిరుదములు గలవు. ఈతని గురువు దేవేంద్రముని. ఇత డరికేసరివద్ద దండనాయకుడుగాగూడా వుండేవాడట.

ఇతడు జైనధర్మ మవలంబించిన తనతండ్రితోనే కన్నడదేశము పోయివుంటాడు. ఆది పంపడు 941 A. D. లో తన ఆదిపురాణం వ్రాశాడు. 'దుందుభివత్సరోద్భవం' అని చెప్పుకొన్నందున యితను 902లో పుట్టెనని తెలుస్తుంది.

పంపన్న తనభారతంలో, అరికేసరిని అర్జునునితో పోల్చి (కన్నడభారతమున నర్జును డొక్కడే కథానాయకుడు) అతని పరాక్రమాదుల నద్భుతంగా వర్ణించాడు. అరికేసరి, అర్జునుల కభేదం గల్పించాడు. ఇది ప్రాచీనాంధ్రకావ్యముల సంప్రదాయమని నాయూహ (నన్నయకు పూర్వకావ్యములు). వివాదాస్పదు డైన నన్నెచోడుడు గూడా తన కుమారసంభవములో కృతిపతియైన మల్లికార్జునునకు శివుని కభేదంగా నాశ్వాసాంతాలలో వర్ణించాడు. ప్రాచీనాంధ్రకావ్యముల యీసంప్రదాయాన్ని ఆంధ్రుడైన పంపన్న తొలుత కన్నడకావ్యాలలో ప్రవేశపెట్టాడని యనుమేయ మగుచున్నది. ఈపద్ధతి నర్ణనను రన్నకవి తన గదాయుద్ధంలోగూడ చేసియున్నాడు.

ఆది పంపడు ప్రసిద్ధుడైన ప్రామాణిక కవి. అతని నమస్కరింపకుండా కన్నడంలో కావ్యం ప్రారంభించేవాడు లేడు. ఆంధ్రంలో నన్నయాదులకన్న యీతని కెక్కువగౌరవం కన్నడంలో వుంది.

పొన్న—950. A. D.

ఈకవి శాంతిపురాణమూ, జినాక్షరమాలె అనే రెండు గ్రంథాలు రచించినాడు. ఆదిపంపనితండ్రివలె యితడుగూడా జైనమతం స్వీకరించి కన్నడదేశానికి వచ్చాడు. రాష్ట్రకూట నృపతి కృష్ణరాజనే వా డితనికి 'ఉభయకవి చక్రవర్తి' అనే బిరుద మిచ్చాడు. ఇతడు శాంతిపురాణము రచించడానికి కారణ మిట్లు చెప్పాడు:

'వేంగీవిషయమందు కమ్మనాటిలోవున్న పుంగనూరు (ఇది యిప్పుడు చిత్తూరుజిల్లాలో వున్నది) గ్రామంలో కౌండిన్యగోత్రోద్భవుడునూ, యాజ్ఞవల్క్యసదృశుడునైన నాగమయ్య అనే జైన విప్రుడుండెను. అతనికి మల్లప్ప, పున్నమయ్య అని యిద్దరు కొమాళ్లు. వీరిద్దరూ తమగురువైన జినచంద్రదేవునిమీద పరోక్షవినయప్రదర్శనార్థం యీగ్రంథం రచించమని పొన్నడిని కోరారు.'

ఇతనికి 'సౌజన్యకందాంకుర, కవిచక్రవర్తి, సర్వదేవకవీంద్ర' అనే బిరుదములుగూడా గలవు. ఇతను కాళిదాసుకన్నా తను చతుర

* జైనభారతము.

డనని చెప్పుకొన్నాడు. పొన్నడు మహాకవి అనడానికి సంశయం లేదు గాని అతని ఆత్మప్రశంస సహింపగూడనిది.

ఇతను వ్రాసిన 'ఉదయాస్తోన్నత శైలసేతు హిమవత్కుక్షిస్థల పర్యంత సంపదెయిం'—అనేపరణం, నన్నయ్య ఉదయాస్తా చలసేతు శీతనగమధ్యోర్వీపతుల్' అనే పద్యాన్ని జ్ఞప్తికి తెస్తున్నది.

నాగవర్మ—990 A.D.

ఈ నాగవర్మ 984లో పరిపాలించిన రక్కసగంగని ఆస్థానంలో వుండేవాడు. అజితసేనదేవుని శిష్యుడు. కన్నడములో ఛందోంబుధి అనే ఛందస్సున్నూ, బాణుని కాదంబరీ భాషాంతరీకరణమునూ గావించాడు. ఇతనిగురించి ఛందోంబుధివలన నీవిషయములు తెలియ చున్నవి:

'వేంగీవిషయమందున్న సప్తగ్రామములలో మనోహరమైన వేంగిపళువునందు కౌండిన్యగోత్రోద్భవుడైన వెన్నమయ్య అనే బ్రాహ్మణు డుండెను. అతనిభార్య కొండికబ్బె, కుమారుడు దామ మయ్య. దామమయ్యభార్య కుండకబ్బె. వీరిజ్యేష్ఠపుత్రుడు వెన్న మయ్య. వెన్నమయ్యభార్య పోళకబ్బె. వీరికుమారుడే నాగవర్మ.

ఇతనికి 'కవిరాజహంస', 'బుధాబ్జవనకలహంస', 'కందకం దర్ప' మొదలగు బిరుదములు గలవు. 'కంతీపుర్రం పొనార్ద రణదోళ్' అని చెప్పుకొన్నందున ఇతను యుద్ధవీరుడని కూడా తెలుస్తోంది.

ఇతను తనఛందోంబుధిలో భాషలగూర్చి యిట్లు ప్రసంగించాడు:

"సంస్కృతం ప్రాకృత మపభ్రంశం పైశాచిక మెంబమూఱు వరెభాషెగళోళ్ పుట్టువ ద్రవిడాంధ్రకర్ణాటాది షట్పంచాశత్సర్వ విషయభాషాజాతిగళక్కుం". ఈవాక్యంవల్ల ద్రవిడాంధ్ర కర్ణాటాది భాషలన్నీ సంస్కృతిమునుండీ, త్రివిధప్రాకృతములనుండీ పుట్టినవని నాగవర్మ అభిప్రాయము. నాగవర్మచెప్పిన పైవాక్యంవలన అతని కాలాన ఆంధ్రభాష ద్రవిడకర్ణాటములతో తుల్యంగా వృద్ధిపొందు తున్నదని గ్రహింపవచ్చు. ఈతని కవిత లలితమూ, మధురమూ, భావగర్భితమునై, హృదయంగమముగా నుండును

రన్నకవి—993 A.D.

ఇతను అజితపురాణమున్నూ, సాహస భీమవిజయమనే గదా యుద్ధమున్నూ, రన్నకందమనే ఒక నిఘంటువునూ రచించాడు. అజిత పురాణమువలన పరశురామ చరిత, చక్రేశ్వరచరిత అనే రెండు గ్రం థాలుకూడ రచించినట్లు తెలుస్తుంది.

రన్నకవి బెళుగరెనాడిలో ముదువోలను గ్రామమున పుట్టాడు. ఇతను వైశ్యకులజుడు. అబ్బలబ్బె తల్లిపేరు. తండ్రి జినవల్లభేంద్రుడు. సహోదరులు దృఢబాహు, రేచన, మారయ్యలు. భార్యలు జక్కి, శాంతి అనేవారలు. కుమారుడు రాయడు. కూతురిపేరు అతిమబ్బె.

ఇతని గురువు కూడా అజితసేనాచార్యుడే! ఇతనికి పశ్చిమ చాళుక్య రాజైన తైలపుడు (973—997) 'కవి చక్రవర్తి' అనే బిరుదు నిచ్చాడు. ఇతనికింకా 'కవిరత్న', 'అభినవకవిచక్రవర్తి', 'కవికుంజరాంకుశ', 'కవి చక్రవర్తి', 'ఉభయకవి' అనే బిరుదులు ఉన్నవి.

కవి ముఖచంద్రం కవి చ
క్రవర్తి కవిరాజశేఖరం కవికుంజరం
కవి జన చూడారత్నం
కవి తిలకం కవి చతుర్ముఖం కవిరత్నం.

అని యిట్లు బిరుదములు చెప్పుకొన్నాడు. ఈతనికి గల 'కవిరాజ శేఖర, కవికుంజరాంకుశ' అనే యీ రెండు బిరుదములు నన్నయ మిత్రుడైన నారాయణ భట్టునకుకూడ వున్నవి. రన్నకు, నారాయణ భట్టున కేదేని వివాదము సంభవించి ఒకరి బిరుదము లొకరపహరించి రేమో యని స్ఫురిస్తుంది. 'కవీన్ద్రమనీషాలవ దుర్విదగ్ధా' అనే శాసన శ్లోక మాకాలంనాటి వివాదము నేదో తెలుపుతోంది. జైనుడైన రన్న డికి బ్రాహ్మణుడైన నారాయణ భట్టునకు మతవిషయ కలహంగాక, కవిత్వ విషయమైన కలహమే యేదో సంభవించి వుంటుందని అను మానింపవచ్చు.

రన్నడు మార్గనుడులయందూ, దేసినుడులయందూ గొప్పవాడ నని చెప్పుకొన్నాడు. 'కవిమార్గభోళం పొసదేసెయనుడిగళోళం'... ....చతుర్ముఖం కవిరన్నం పొన్నవల్ల శాంతిపురాణం వ్రాయిం చిన వేంగీదేశవాసులు మల్లప్ప, పున్నిమయ్యలలో, మల్లప్ప కూతు రైన అత్తిమబ్బెఆదేశం ప్రకారం రన్నడు శాంతి పురాణం తను వ్రాసినట్లు చెప్పుకొన్నాడు. ఈ అత్తిమబ్బె తన యసన్యశీదాన మహిమచే 'దాన చింతామణి' అనే బిరుదము పొందింది.

రన్నడు తన అజితపురాణంలో వేంగీదేశమును అందముగా వర్ణించాడు.

ఉ. కుంగమతం గజేంద్ర వనదిం ఫలభారవినమ్రనాళికే
రంగళి నదికానవది సుత్తమశాలివనంగళిం చళి
ద్భృంగకులాకు లీకృత సరోరుహమండది నిక్షుపుప్ప వా
టంగళి నావమండలము మంగెలె పందుదు వేంగి మండలం.

క. అళిగత కుసుమ పరిమళ
ఫలరసమందానిల్యాద్రి కాననలీలా
విలసనదిం భోగమహీ
తళె మెనిపుదు విషయజనవె వేంగీవిషయం.

జలధితరంగ తాడిత మహీతళదొళ్ సెగప్పుదువేంగి మండలం ....ఇత్యాది.

అజితపురాణము, ౧ ఆ. ౨౧, ౨౩, ౨౪.

నారాయణ భట్టు—1040 A. D.

పన్నయ్యా సహాధ్యాయియైన నారాయణభట్టుగూడా కర్ణాటకంలో ప్రసిద్ధకవి అని నందంపూడి శాసనమువల్ల తెలుస్తోంది. ఇతనాభాషలో వ్రాసిన గ్రంథా లేమీ దొరకడం లేదు. పదునాల్గవ శతాబ్దాంతంలో భారతాన్ని కన్నడించిన నారణప్పయే నారాయణభట్టు అని కొందరు భ్రమపడుతున్నారు. (చూ. భారతాంధ్రీకరణ విమర్శము: కవిరాజు శ్రీపాద కృష్ణమూర్తి శాస్త్రిగారు, సాహిత్యపరిషత్పత్రిక.)

నారాయణభట్టు కూతురు కుపమ. శా. శ. ౯౭౭ (1055 A. D. ద్రాక్షారామ శాసనములో, నారాయణభట్టు పశ్చిమ చాళుక్యుడైన త్రైలోక్యమల్లుని ప్రధానియైనట్లు తెలుస్తోంది. కాని నందంపూడి శాసనమునాటికి (అనగా 1053 A.D.) ఇతను త్రైలోక్యమల్లుని ప్రధాని యైనట్లు కన్పట్టదు.

రాజాదిత్య—1120 A.D.

ఈతడు గొప్పగణిత శాస్త్రవేత్త. “వ్యవహార గణితము, క్షేత్రగణితము, లీలావతి, జైనగణిత సూత్రోదాహరణ మొదలైన గ్రంథాలు రచియించాడు. దాక్షిణాత్య వాఙ్మయంలో మొదటి గణితకారుడు పావులూరి మల్లన, రెండవ యాతడు రాజాదిత్యుడని తోచుచున్నది. ఇతను జైనకవి. రాజవర్మ, భాస్కర్, బాచ, బాచయ్య, బాచిరాజు అనేపేర్లున్నూ, గణితవిలాస, ఓజెవెడంగ, పద్యవిద్యాధర అనేబిరుదములున్నట్లు యితని గ్రంథముల వలన తెలుస్తోంది. కొండిమండలమున కనుపమరత్నమండనమైన ‘పూవినబాగి’ యితనినివాసము. భార్య కవకమాలె. జిననాథుడైన నేమి నాథుడు గురువు.

హొయ్సళరాజగు విష్ణువర్ధనుని యాస్థానమున నితడున్నట్లు తెలుస్తుంది. విష్ణువర్ధనునికాలము సుమారు 1120.

> ‘ఈచతురబ్ధివేష్టిత మహీతళదొళ్, దొరె యార్ సమస్త
> విద్యాచతురాననంగె, విబుధాశ్రితకల్ప మహీరుహంగెనర్
> ఖేచర— — —. (ఈచరణము దోషయుక్తము) సా
> ళోచిత నందయాబ్ధిహిమరోచి యనప్రతిగంధ బాచియం,

ఈపద్యం మూడుచరణాలలో తెలుగువారియతి కనబడుతోంది. మూడవచరణము ఖిలమై దోషయుక్తమై వుండడంచే యతి వున్నదో లేదో నిర్ణయించడం కష్టము.

మోళిగెయ మారయ్య, తత్పత్ని మహాదేవి—1160 A.D.

కన్నడవాఙ్మయంలో శైవమత ప్రాబల్యపు రోజులలో వచనములనే ఒక క్రొత్త వాఙ్మయశాఖ ప్రబలింది. వీరశైవమతోద్ధారకుడైన బసవన్న కూడా ఆభాషలో పెక్కువచనములు రచియించాడు. ఆంధ్రంలోని తాళ్లపాకవారి వేంకటేశ్వర వచనములవలె యీవచనములు భక్తిభావపూరితాలు. తత్తదుపాస్య దైవముల కివి అంకితం చేయబడతవి.

మోళిగెయ మారయ్య యిట్టి వచనములను రచించినవారిలొ వకడు. ఇతనిపత్ని మహాదేవి గూడా వీరశైవ కవయిత్రి. మోళిగెర మారయ్య బందరుదేశంలోని మాండవ్యపురంలో శివభక్తుల నారా స్తూ వుండేవాడని తెలుస్తుంది. ఇతన్నిగురించి పాల్కురికి సోమ బసవపురాణం చూడవలసింది.

మైదున రామయ్య

ఇతను కన్నడములో గీతములు పాడినట్లు తెలుస్తుంది. తంద్ర సోమనాథుడు. తల్లి మహాదేవి. ఆంధ్రదేశములోని భీమావతీపుర మిత్ర కాపురస్థలము. ఇతనిగురించి మైదునరామయ్య రగళె మొదలగు కన్న గ్రంథాలు పుట్టినవి.

మరుళ దేవ

ఇతను మరుళదేవకంద, మరుళదేవ వచన అనే గ్రంథాలు రచి చాడు. ఇతనికి మరుళశంకరదేవ అనే పేరుకూడ గలదు. కళిం దేశము జన్మభూమి.

మల్లికార్జున పండితారాధ్యుడు

ఇతను కన్నడములో వచనములు, గణసహస్రనామము, ఇష్ట లింగస్తోత్రము, బసవగీత మొదలగు గ్రంథాలనూ, తెలుగులో శివతత్త్వ సారమునూ రచియించాడు.

గురురాజు 1430లో రచించిన సంస్కృత పండితచరిత్ర, నీ కంఠాచార్యుడు 1485లో కన్నడమున వ్రాసిన ఆరాధ్యచరిత్ర, సిద్ధన జేశుని గురురాజచరిత్ర యితనివిషయములను విపులముగా జెపుతున్నవి. ఇతనిచరిత్రగురించి పాఠకుడు శివతత్త్వసారపీఠిక—కె. లక్ష్మణరావు గారిది, శతకకవులచరిత్ర—వం. సుబ్బారావుగారిది చూస్తే విశదమౌ తుంది.

రేవణసిద్ధ

నైజాంలో కొల్లిపాక అనే గ్రామంలో, మహాలింగగర్భ మందు పుట్టాడట. ఇతను సిద్ధరాముని గురువు. వైష్ణవచోళునితో వాదించి వానిని వోడించాడు. ఇతని గ్రంథాలేమీ కానరావు. ఇతని గురించి కన్నడంలో (1) రేవణసిద్ధేశ్వరకావ్య (2) రేవణసాంగత్య, (3) రేవణసిద్ధేశ్వరపురాణ, (4) రేణుకార్యచరిత మొదలగు గ్రంథములు పుట్టినవి.

పాల్కురికి సోమన్న—1195 A.D.

ఇతనివిషయ మిదివరకే ఆంధ్రభాషలో క్షుణ్ణమైవుంది కాన వ్రాయ నవసరం. (బసవపురాణపీఠిక: ప్రభాకరశాస్త్రిగారు; వీరేశలింగం కవులచరిత్ర, Vol. I. New edition; వంగూరివారి శతకకవులచరిత—చూడవలసింది.)

చక్రపాణి రంగనాథుడు

సోమన్న సమకాలికుడు. మొట్ట మొదట వైష్ణవుడయినా, సోమన్నతో వాదించి శివదీక్ష పొందినట్లు శైవగ్రంథములు చెప్తున్నవి. వీరశైవుడైన పిమ్మటనే కన్నడంలో గ్రంథాలు రచించినట్లు గురురాజచరిత్ర చెప్తోంది. వీరభద్రవిజయము, శరభలీలె అనుకవి కన్నడంలోనూ, శ్రీగిరినాథ విక్రమమనేది ఆంధ్రంలోనూ రచించాడట. గురురాజచరిత్రలోని యీ క్రిందిపాదం ఆంధ్రంలో వుండడంచేత తక్కినగూడా ఆంధ్రుడేమోనని అనుమానింప వీలుంది: 'శ్రీశైలభర్త కును సీసంబు లేనూరు.'

ఇతని శ్రీ గిరినాథవిక్రమంలో కొంతభాగం తెలుగు బసవ పురాణ పీఠికలో సుద్ధృతమైనది.

పోలాళ్వ దండనాథుడు—1224 A.D.

ఇతని తండ్రి ఆంధ్రదేశములోని నారణపురవాస్తవ్యుడైన అత్తి రాజుని తల్లి నవిలాదేయక్క. ఇతను హొయ్సళరాజగు వీరబల్లాళుని వద్దా (1173–1220), అతని కొడుకు వీరనరసింహుడి వద్దా అమాత్యుడుగా వుండేవాడు. విష్ణుభక్తుడు. మహాపరాక్రమశాలి. అనేక దేవాలయాలు కట్టించి అగ్రహారము లనేకము లిప్పించాడు. ఇతన్ని గురించి ఒకశాసనంలో,–

"సంగీతసారన సజ్జనాధారన, కావ్యకర్తారన, కీర్తిభర్తారన, కవిజనాభరణన, సుక్తిసుధాకరణన, వితరణవి లాసన, లక్ష్మీనివాసన, వైష్ణవసుప్రసన్నచిత్తయు, [illegible], [illegible], బాలార్క తేజ.............."

కావ్యకర్తయై యుండి ఏ గ్రంథాలు రచించాడో తెలియదు.

భీమకవి—1369 A.D.

ఇతను పాల్కురికి సోమన తెలుగు బసవపురాణాన్ని కన్నడించాడు. 'భీమకవీశ్వరరగళె' అను నింకో గ్రంథం రచించాడు. [illegible] భృంగిదండకము కూడా భీమకవి రచించినట్లు చెప్తున్నారు. తండ్రి శివకవిదేవుడు. భీమకవి ఉభయకవిత్వ సమర్థుడు.

ఇతనిని పద్మణాంకుడు (1385), విరూపాక్షుడు (1584), షడక్షరదేవుడు (1655), మొదలగు వీరశైవకవులు నుతించారు. ఇతనే వేములవాడ భీమకవి అని కవిచరిత్రకారుల మతము అవిమృశ్యకారిత. ఆవిషయ మిప్పు డప్రస్తుతం కాబట్టి విడిచివేస్తున్నాను.

ACKNOWLEDGEMENTS:

1. Lives of Kannada Poets, Vol. I.
2. Kanarese Literature - E. P. Rice; B.A.
3. Adipurana—Pampa.
4. Kaviraja Marga - Nripatunga
5. Caldwell's Dravidian Philology.
6. Basavapurana - Palukuriki Somana.
7. Ajitapurana - Ranna. Andperiodicals etc.

ఆంధ్ర రామాయణములు

కొమ్మిరెడ్డి బాలకృష్ణయ్య గారు

శ్రీమదఖిలాండకోటి బ్రహ్మాండనాయకుం డగు పరమేశ్వరుని దివ్యావతారముల యందు శ్రీరామావతారము సకల భారతప్రజానీకోపాస్యమై, ఐహికాముష్మిక ఫలప్రదమై, భక్తకల్పద్రుమమై, యనుత్తమంబగుచుం బ్రకాశించుచున్న యది. అటులనే సత్యపరాక్రముం డగు నమ్మహామహుని పవిత్రచరిత్రము, శ్రీమద్రామాయణము పౌరుషేయ గ్రంథసముదయమునం దగ్రస్థానము నధిష్ఠించి, సాటిలేనిపటిమం బ్రాచీన కాలక్రమమున యుగాంతరములనుండియు సువిశాలభారత ప్రపంచమున వ్యాపించి, యందలి యొక్కొకవర్ణమే మహాపాతకముల నశింపం జేయుననెడి రూఢియగు విశ్వాసమునుగాంచి విరాజమానమగుచున్న యది. "కోరి తలంచినవారికెల్లను కొంగుబంగరు రామనామము" అను 'దృఢనమ్మిక' మనక్షరాస్యులగు సాధారణ జనులయందు సైతము స్థిరపడి యున్నది. ఏతాదృశలోకోత్తర మహిమమహితుండగు శ్రీరామచంద్రునికి యశః ప్రతిపాదకంబగు శ్రీమద్రామాయణము ప్రభావము కరము వర్ణనాతీతమును, అనుభవైకవేద్యమునై యున్నది. భగవదవతారములయందు రామావతారమును, భక్తులయందు రామభక్తులను గ్రంథములయందు శ్రీమద్రామాయణమును మున్ముందు బరిగణింపందగును. కావున దీనిని "ఆదికావ్య" మని యార్యులు నిర్వచించిరి.

శ్వేతపద్మాసనాసీన-సరస్వతీదేవి, భగవన్నియుక్తయై వల్మీకభవుని జిహ్వాగ్రమున నిలిచి, ప్రసన్నయై, యమ్మహాముని ముఖమున శ్రీమద్రామాయణ మహాకావ్యమును వెలువరింపంజేసెను. గీర్వాణభాషా మహోదధికిం గౌస్తుభరత్నాయమానంబగుచు నిమ్మహాకావ్యము పాఠకజన చింతామణియై వినం జదువ కరము మనోహరంబగుచు సమస్త కిల్బిషాపహరణసమర్థమై యొప్పారుచున్న యది. కావున నీ యుత్తమకావ్యమును బలువురు పలుతెఱంగుల సేవించి ధన్యులై శ్రీరామప్రసాదపాత్రులై యైహికాముష్మికములం బడసియున్నారు. కొంద ఱింకను నట్టిఫలము బడయుచున్నారు. వారిలో శ్రీమద్రామాయణము నాంధ్రీకరించి యాంధ్రభాషాయోషనమూల్యాభరణముల నలంకరించి, యాంధ్రజనస్తవనీయ ప్రతిభాభాసమానులగు నాంధ్రకవీశ్వరులు భాషాంతరీకరించిన రామాయణగ్రంథరాజములం బరామర్శించుటయే మన కిపటి ప్రస్తుతాంశము.

ఆంధ్ర రామాయణములు

శ్రీమద్రామాయణమును బాలమంది కవీశ్వరులు తెలుంగొనర్చి యున్నారు. కొందఱు పురాణపద్ధతిని, కొందఱు ప్రబంధపద్ధతిని వారివారి యభిరుచులకొలంది గ్రంథకల్పన మొనర్చిరి. ప్రబంధముల విషయమిపుడు మన కిపటం బ్రకృతముకాదు. కావున నిక పురాణశైలిని రచింపంబడిన రామాయణముల నరయుదము. ప్రాచీనాంధ్రకవులలో దిక్కన మహాశయుని పితామహుండు మంత్రిభాస్కరుండును, ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడయు నాంధ్రమున రామాయణరచన మొనర్చినటులం దెలియుచున్నది. కాని వారిగ్రంథములు నేంటివఱకును మనకు లభింపవయ్యెను. కావున నవి ప్రబంధములో, పురాణములో, మూలానుసరణములో, లేక వ్యాఖ్యానరూపములో తెలిసికొను భాగ్యము మనకుం గలుగలేదు. ఇపుడు మనకు లభ్యమైన యాంధ్రరామాయణములు నాలుగుమాత్రమై యున్నవి. అందు భాస్కరరామాయణము ప్రాచీనము. తక్కినవి యాధునికములు. అవి

గోపీనాథరామాయణము—గోపీనాథము వేంకటకవి విరచితము.

ఆంధ్ర వాల్మీకి రామాయణము—ఆంధ్ర వాల్మీకి (వావిలికొలను సుబ్బారావుగారు) విరచితము.

ఆంధ్ర శ్రీమద్రామాయణము—అభినవాంధ్ర వాల్మీకి (కావ్యతీర్థ జనమంచి శేషాద్రిశర్మగారు) రచితము.

నవీనములగు నీ మూడురామాయణములును గ్రమముగా నొకటి తరువాత నొకటి యీశతాబ్దమున రచింపంబడినవి. ఇంద ఱిటుల రామాయణగ్రంథము నేకారణమువలనం దెలుగున కనువదించిరో కనుగొందము.

౧. భాస్కరరామాయణము

ఆంధ్రభారత, భాగవతాది గ్రంథములవలె భాషాంతరీకరణయుగమున, "బహుళాంధ్రోక్తిమయ ప్రపంచమును" వెలయించుటకుంగా రచింపబడినది. అందుచేతనే భాస్కరుం డాంధ్రభాషను వెలయించిన వాడుంగా "సోముఁడు భాస్కరుండు వెలయింపఁగ" అను సూక్తివలన రామరాజభూషణుఁడు పేర్కొనియున్నాఁడు. చిరకా

లమునుండియు నీగ్రంథరత్నమును పరంపరగ మనపూర్వులును, నేఁడు మనమును జదువుచున్నాము. ఇయ్యది సకలాంధ్రజన వ్యాసయాకర్షణమునుగాంచి సొగసెక్కియున్నది. దీనిని గుఱించి మనము క్రొత్తగఁ జెప్పుకొనఁదగు ప్రమేయములేదు. భాస్కరరామాయణ మింతమున్ను జాల వాదోపవాదములకుఁ గారణమై యుండెను. ఈగ్రంథమే పరల రామాయణాంధ్రీకరణకార్యమునకు దారిచూపుచున్నటులఁ దక్కినవారి రామాయణ గ్రంథప్రస్తావనలు జదివిన ద్యోతకమగును. కారణములివి:—దీని కర్తృత్వ మొకరిది కాదు. రచనము మూలకథ ననుసరించి స్వేచ్ఛగ పెంచి, కుదించి యొనర్పఁబడినది. నరాంకితము. శైలి (వేర్వేఱు కవులగుట) పలుతెఱంగులు. ఉత్తరభాగములేదు. ఈకారణములవలన నీరామాయణము గొందఱు విద్వద్వర్యులకు సంతృప్తి నీయఁజాలని దయ్యెనని తదితరాంధ్రరామాయణముల పుట్టుకయే చెప్పకఁ జెప్పుచున్నయది.

ఇవ్విషయములఁ జింతించి, కొన్నినియమములఁ బాటించి తెలుఁగున సమగ్రముగ రామాయణమును రచింప మొదలిడి యందుఁ గృతకృత్యులైన వారిలోఁ బ్రథములగు గోపినాథము వేంకటకవిగారి ప్రణీతమైనది

౨. గోపీనాథరామాయణము.

"భాస్కరాదులు రచించిన యాంధ్రరామాయణంబు లందు వాల్మీకి విరచిత శ్రీ మద్రామాయణంబునం గల యర్థం బంతయు సమగ్రంబుగాఁ గథితంబై నయది గాదనియు, భగవదంకితంబుగాదనియుం దలంచి యిమ్మహాకావ్యంబు గీర్వాణంబున కన్యూనాతిరిక్తంబుగా భగవదంకితంబుఁజేసి యాంధ్రభాష రచింపందగు సమర్థుండగు పండితుం డెవ్వఁ"డని వేంకటగిరి ప్రభువగు సర్వజ్ఞయాచమహీపవరుఁడు పరిశీలించి, సకల విద్వజ్జన సమక్షమున నీ గోపినాథరామాయణమునంతయు సమగ్రంబుగ నాకర్ణించి, యియ్యది గీర్వాణంబున కనురూపంబై, తమ యభిప్రాయప్రకారంబున శ్రీ కృష్ణాంకితముగా నున్నదని నిశ్చయించి దీనినిఁ బ్రకటించి పుణ్యుఁ డయ్యెను. సర్వవిధముల మూలానుసరణముగను, దైవాంకితముగను, హృద్యముగను, సమగ్రముగను రామాయణ మాంధ్రమున రచించుటకు వేంకటకవి సంకల్పిఁచెనని దీనివలనఁ దెలియనయ్యెడిని. శ్రీరాముని పవిత్రచరిత్రము గావున వ్రాయ దొర కొంటిననని వేంకటకవి యుగ్గడించినను, బైజెప్పినవిధమున భాస్కరరామాయణమును మించి తమ గ్రంథ మన్ని తెఱఁగుల మిన్నగ నుండవలెనని వీరి యాశయము, అయినను వీరు భాస్కరునిఁ దృణీకరింపకఁ దమగ్రంథమున స్తుతించియున్నారు. కవిత్వ ముండవలసినవిధమును వేంకటకవీశ్వరుఁ డిట్లు వ్రాసియున్నాఁడు.

"చ. చతురత మీఱఁ బాకములు, శయ్యలు రీతు లలంకృతుల్ ధ్వనుల్
వితతరసంబులున్ మఱియు, వృత్తులు దోషములున్ గుణంబులు
స్మృతిఁ బొసఁగించి సత్కృతి యొనర్చినఁ గృతులు లోకపూజ్యమై
యశములిత్తనీ వృద్ధిగను, నాపయి భాస్కరాతారమై భువిన్."

"ఉ. అరయఁగ నాఁడు ఉత్తములు హారము గూర్చిన నాక్యాలిన్ ...
మెఱుఁగులు దేరు శబ్దములఁ, బెన్పుగఁ గూర్చి రసాంగ...
స్ఫురణదలిర్ప సత్కృతుల, పూని రచించిన సత్కవిత్వమున్
సరసకవిత్వమంత్రము కవిసత్తము లవ్యకృతు గ్రహింపుఁడే."

తనకవిత యిటులుండవలెనని యియ్యనఘుఁ డుపద్యముల సూచించినట్లు మనము గ్రహింపవచ్చును. రామాయణము వేదతుల్యమనియు, బరమపవిత్రగ్రంథమనియు, గాయత్ర్యాభిప్రాయ బ్రహ్మనివాస మనియు వీరికి నమ్మకము. ఏలాగో, సమగ్రరామాయణము రచింపఁగడంగి యుత్తరభాగము నాంధ్రీకరింపకయు, మూలమున కన్యూనాతిరిక్తంబుగాఁ దమగ్రంథ ముండవలెనని ప్రతినఁబట్టి యందం బొకించుక స్వతంత్రించియు వేంకటకవీంద్రుఁడు గోపినాథరామాయణ పరిసమాప్తిఁ గావించెను.

ఈ రామాయణమునఁ బూర్వభాగ మొక్కటి మాత్రము గలిగి యుండుటు, యథావాల్మీకము గాక స్వతంత్రాభిప్రాయము లుండుట కారణములై మఱిల రామాయణ మాంధ్రముల రచింపఁ దమ వను నెపము గలిగించినవి. కావున నియ్యవసరమును దెలిసి యథామూలముగఁ బూర్వోత్తర భాగములు గలిగి వావిలికొలను సుబ్బారావుగారిచేఁ దెలిఁగింపఁబడినది

3. శ్రీమదాంధ్ర వాల్మీకి రామాయణము.

దీని రచనకుఁ గారణము లీక్రిందిపద్యములలో నాంధ్రవాల్మీకిఁ దెలిపియుండెను.

"క. పూర్వులు నెవ్వరుఁ బలుకరు
పూర్వోత్తర రామకథల మునిపల్కిన య
త్తెర్వునఁ దెలుఁగున్గఁ గావున
సర్వము నెతెఁగింతు రామచంద్రునికరుణన్."

"వ. తతభవబంధ మోచన నిదానమటంచు నెఱింగి ఘోర సం
సృత దృఢపాశబంధనము ఛేదమొనర్పఁగ శాశ్వతోరు సౌ
ఖ్యతతి నెసంగ, నిత్యము నిరామయమైన ముకుందలోక సం
గతిఁ జెలువార, రామకథఁ గైకొనితిన్ రచియింప నీగతిన్."

ఇందలి తతభవబంధమోచనాదిక మనుభవైకవేద్యము. శ్రీరామపాదభక్తుల కాతని పైఁ గల గాఢ విశ్వాసమునకుఁ దార్కాణము. స్థూలదృష్టితోఁ జూచినయెడల "ముని పల్కిన యత్తెరువునఁ బూర్వులు నెవ్వరు రచింపని పూర్వోత్తరరామకథల తెలుంగున" రచింపవలసి యుండుటయే ముఖ్యకారణమై వీరి నీకృతి నిర్మాణమునకుఁ బ్రేరేపించి యుండుననుటయు సత్యేతరముకాజాలదు. భాస్కరుని గ్రంథమున కన్న దనకృతి విలక్షణముగ నుండవలెనని సంకల్పించి

రచించిన వేంకటకవీంద్రుఁ డుత్తరభాగమును విడనాడి పూర్వభాగమునం దంతయుఁ గొంత స్వతంత్రమును గైకొనియున్నాఁ డనుటచే నీతని యసమగ్రము, మూలగ్రంథాతిక్రమణము నగుట నీ యాంధ్ర రామాయణమునకుఁ దావు లభించినది. తొలుదొలుత బమ్మెర పోతన భాస్కరు సన్నిధానమునఁ జెప్పుకొనిన వాక్య మీ గ్రంథకర్త చెవిసోకి రామాయణము బండ్లకెత్తింపఁబడినదని పరిహాసముతోఁ జాల వెంచి వ్రాసిరట. అదిచూచి వారి మిత్రులు శ్రోత్రపల్లి పద్మనాభశాస్త్రులు గారు "యథామూలముగ నుండు గ్రంథ మిదివఱకు లేదనియు, మూలమునే యనుసరించి యీ గ్రంథముండిన నెక్కుడుగఁ బూజితంబనియు, సాధ్యమైనంతవఱకు మూలగ్రంథము నతిక్రమింపక, విషయము లోపింపక రచింపుమనియు, సంస్కృతంబున వాల్మీకి రామాయణము నట్టిద యాంధ్రమున నొనర్చినతోఁ బ నాంధ్రవాల్మీకిరామాయణమని పేరిడు మనియుఁ" జెప్పిరట. అంతట సుబ్బారాయకవి పెంచిన గ్రంథభాగమును దొలఁగించి, మూలచ్ఛేదమొనర్చు ప్రక్షిప్తములఁ దొలఁగి మూలమున ప్రత్యక్షరమునకు మాఱక్షరము వేయక, వక్తకు శ్రోతకు సుఖావహంబుగ నుండునట్లు, మూలమును విడిచి శాఖాసంక్రమణము చేయక యేకారణమున వాల్మీకి గీర్వాణమున నిర్వచనముగ రచించెనో యాకారణమున వారును నిర్వచనముగ రచించిరట. వీ రతి నిష్ఠుర నియమ సమన్వితముగ గ్రంథరచనము నొనర్పఁ దలంచినట్లు పై వాక్యములు నిదర్శనములుగ నున్నవి. గాయత్రీ మంత్రాక్షరాదికము లాయా చోటుల సంస్కృత రామాయణమునందువలెఁ దమ యాంధ్రీకరణమునందును బొందు పఱచిరి. వేయేల? సంస్కృతరామాయణమువలె నిదియుఁ బారాయణాదికముల కుపకరింపఁదగియుండవలెనని వీరి భావమని చెప్పవచ్చును. "అంతా రామమయ"మ్మని భరన్యాసమొనర్చి యాత్మార్పణము గావించిన యిక్కవీంద్రునకు రామాయణ మహాకావ్యమునం దత్యంత ప్రమాణబుద్ధి గలదు. ఈ రచనకుఁ బ్రస్ఫన్నముగ శ్రీరామమూర్తియే తనకుఁ బ్రోత్సాహము గలిగించినటుల వీరు దెల్పుకొనిరి. తనకుముందఱ రామకథాసమంచిత కావ్యసముదయము నొనర్చిన యాంధ్రకవులు మొల్లాంబామణినిగూడ మఱవక పేర్కొని ప్రణుతి యొనర్చుటగాక సుబ్బారావుగారించుమించు దనకు సమకాలమున రామాయణము రచించినవాఁడగు గోపీనాధము వేంకటకవి నీక్రింది పద్యమునఁ బ్రస్తుతించిరి.

శా. శ్రీ రామాయణ పూర్వభాగము రచించె న్భక్తి నాంధ్రంబుగా
ధీరుం డార్యజనస్తవార్హుఁడును బృథ్వీదేవతాశ్రేష్ఠుఁ డు
ర్వీరామాత్మభవేశ భక్తుఁడగు గోపీనాధ వేంకార్యుఁ డా
సూరింగోర్చి నమస్కరించెదను సత్స్తుతిం బ్రశంసించుచున్.

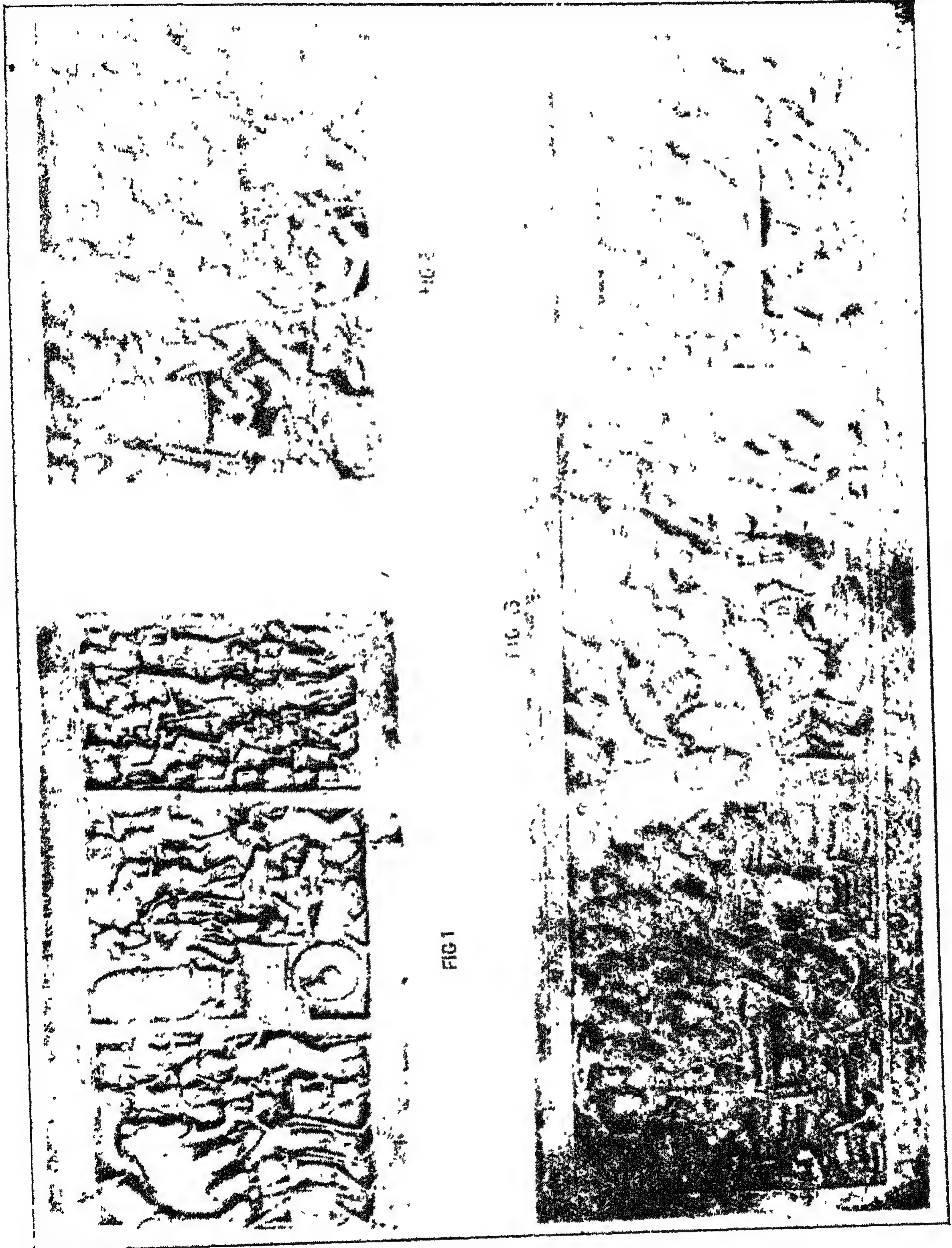
శ్రీమదాంధ్ర వాల్మీకిరామాయణమునకు వెనుకఁ గావ్యతీర్థ, యభినవాంధ్ర వాల్మీకి బిరుదాంకితులు, బ్రహ్మాండపురాణాద్యుత్తమ గ్రంథనిర్మాతలు నగు బ్రహ్మశ్రీ జనమంచి శేషాద్రిశర్మ గారు రచించినది

౮. ఆంధ్ర శ్రీమద్రామాయణము.

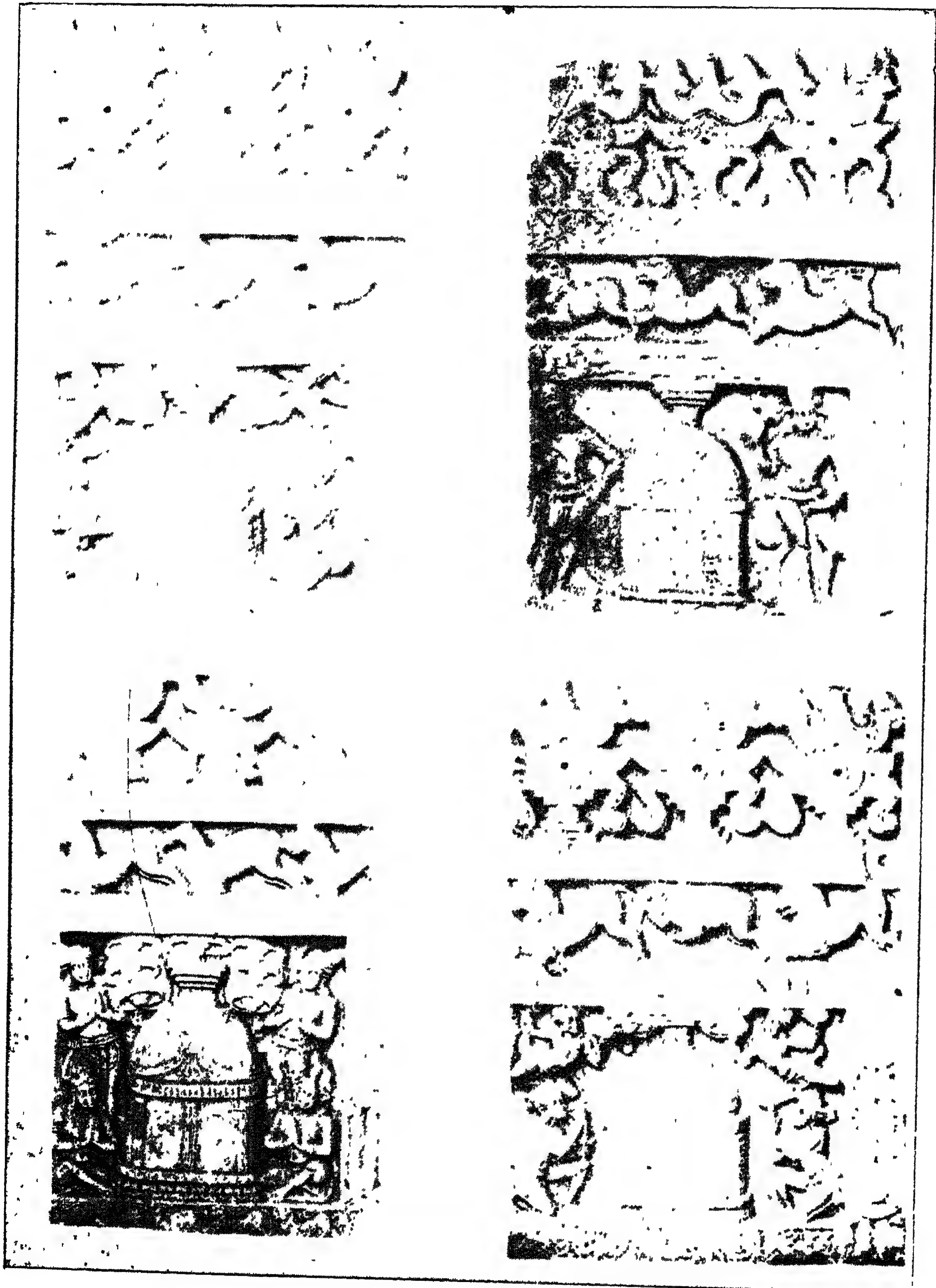
పైఁ జెప్పిన రామాయణగ్రంథనిర్మాణ కారణములలో నొకటియు నాంధ్ర శ్రీమద్రామాయణ గ్రంథమునకుఁ గలుగ లేదు. కృత్యారంభవిధానమును సమర్థించు త్రోవ యంతగాఁ గన్పట్టదు. "ఆంధ్రభాషను దగంగ, నాదికావ్యము దెనిఁగింపనయ్యె భవ్య, భణితి సత్కృత్య మిదియని పరమనియతి" నని శేషాద్రిశర్మగారు వారి మిత్రులు వేంకటేశ్వరశాస్త్రిగారి పంక్తిని భుజియించు సందర్భమున శాస్త్రిగారు శర్మగారి నీగ్రంథరచనమునకుఁ బురికొల్పిరట. ఇదియ ముఖ్యమగు కారణము. ఈ యాంధ్రీకరణము నెందఱో చేసియుండ నిపుడేల మఱల నీప్రయత్న మను సంశయమును బొంది "యింపలరఁ దెనుఁగుఁజేయఁదగు నీకృతి నంచు నియామమున్న దే!" యను సమాధానాదికములచే నాసంశయము నివృత్తిఁ జేసికొనిరి. ఇవ్విషయము ఆంధ్ర శ్రీమద్రామాయణమున రామాయణ ప్రశంసయను నలుబదియాఱవపద్యమునఁ గలదు. ఈ పద్యమువలన రామకథ సతంబును వ్రాయుచుండినఁ బుణ్యరాసులు, బూజ్యతరంబగు ముక్తి బొందును గాన గ్రంథము వ్రాయ నారంభించినట్లఁ దెలియవచ్చును. ఇదియే గ్రంథకర్త యుపోద్ఘాతమున నింకొకవిధమునఁ బలుకఁబడినది. చూడుఁడు:

రామాయణము నెందఱో వ్రాసియుండ మరల నీ ప్రయత్నమేల? అని ప్రశ్నమొకటి కలదు. దానికి నుత్తరముగా నాలుగు మాటలు వ్రాయఁదలచితిని. సావధానముగా నాభావముం బరిశీలించి పండిత మహాశయులు మన్నింతురు గాక!

రామాయణమునకు భక్తులు పెక్కుమంది వ్యాఖ్యలుచేసిరి. ఏల? వాల్మీకిముని రామాయణమును రచించి యిట్టి మహోపకారమును జేసిరని యందఱికిఁ దెలుపుటయే వారిభావము. మూలమున కిది యర్థము; ఈ శ్లోక మీవిషయమును దెలుపునని వారు వెల్లడించిరి... ......వారి వ్యాఖ్యలచేతనే శ్రీమద్రామాయణ మింత విఖ్యాతినొందెను. గాని లేకున్న నేమూలనో పడియుండును. కావున వారేయర్థమును దెల్పిరో యాయర్థమును స్పష్టముగా నాకుం దెలిసినంతవఱకుఁ దెలుపుటకే నాయీప్రయత్నము." శర్మగారి హృదయగతాభిప్రాయ మిదియై యుండవచ్చును. ఇది ప్రశ్నకు సమాధానము కాఁజాలదు. వారు వ్రాయఁదలచి వ్రాసిన నాలుగుమాటలు వారి రచనాప్రణాళికకు సూత్రప్రాయములు. ఎటులైననేమి, కావ్యతీర్థులు మిగుల ప్రయాసమునకు సహించి యత్యంత విపులముగ వ్యాఖ్యాసారసమన్వితముగ నొక గొప్ప రామాయణగ్రంథము నాంధ్రభారతికి సమర్పించిరి. వీరు భాస్కర, గోపీనాధ, వాసుదాసుల గ్రంథరచనా మార్గముల కవాటములు బంధించి నూతనమార్గద్వారాన్వేషణ మొర్పవలెనని యత్నించిరి. తమ కవితాలతాంగి నామార్గమున నడుపఁ దలపెట్టిరి. కావున

చిత్రము ౧

చిత్రము ౯

యుపోద్ఘాతమున నించుకంత వివరించిన రచనావిధానమును గ్రంథస్థ పద్యములలో నీక్రింది విధమున విపులముగఁ దెలిపిరి.

క. అనుచుం గిలఁచుచు రామా
యణమును బఠియించి దాని వ్యాఖ్యలఁ జక్కం
గనుబొలుఁ జూచి నెమ్మన
మున యందుఁగల వారి యర్థమును గైకొనుచున్.

తే. పెక్కువ్యాఖ్యలభావముల్ పెక్కుగతులఁ
దెల్పు సరిపడకుండు మదిందలంప
నొక్కదానికి వేఱొకఁ డొక్కచోట
నన్నియును గూర్చి తెనిఁగింప నగునె సరిగ.

క. జననీభావము గాఁబఱ
చు నొక్క వ్యాఖ్యానముఁ బట్టి నొనునె జక్కం
గను భార్య యనఁగను భావము
గనఁబఱచు మఱొక్కనూరి కవిఁ బొండితిచేన్.

ఆ. అట్టి తావులందు నయ్యర్థములు రెండు
సరిగ నన్వయించు గుంపమునను
దెనుఁగు చేయుటనఁగ జనదె కష్టం బన
దీని నెఱుఁగ రొక్క ధీరులెల్ల.

సీ. గోవింద రాజొక్క గూఢార్థమునులాను
నట మహేశ్వరతీర్థుఁ డర్థమొందు
దెలుపునట్లే యితరులు వేఱుభావంబుఁ
గనఁబఱతురు వానిఁ దెనుఁగునందుఁ
బలుక శక్యముగాదు పలుతావు లంటట్లు
కనఁబడుఁ గాన నేనును శ్రమించి
వ్యాఖ్యాపహార్థంబు బాగుగ గ్రహియించి
సందర్భశుద్ధినిఁ జక్కనెఱిఁగి.

తే. తనదు పైత్యంబు కొంతయుఁ దాళ్లపాక
వారిపైత్యంబు కొంతయున్ భంగి నిర్వ
రనువదించిన యర్థంబు గనఁబడునటు
కూర్చి నాభావమును గొంత చేర్చి మఱియు.

క. మునివాక్కులఁ గల యర్థం
బును స్వర్థముచేయ కొక్కపోలికను దెనుం
గునఁ గూర్చితి వ్యాఖ్యాద్వయ
మునఁ గల్గిన యర్థయుగము మునుకొని యొకచోన్.

క. తెలియంగ లలితపదములఁ
బలికితి మూలార్థమునకు భంగ మదెట్టుల్
గలుగంగనీక పొండితి
గలిగినయందాకఁ గూర్పఁ గలిగితి జుండీ”

మునివాక్కులఁ గలయర్థము, భావ[illegible] వ్యాఖ్యానములఁ గల యర్థ ముగను, నియ్యర్థములు [illegible] నొసర్చి మిత్రజ్ఞుఁ [illegible] యున్నారో [illegible] ఆంధ్రీ కరించిరి. కాని [illegible] కావ్యము [illegible] గెసఁ బూనలేదు. అయినను శ్రీ [illegible] పాలిరుండెం గలుగు గదా యను [illegible] సకారణ కావ్యము గామి, శర్మగారి [illegible] ప్రాపయము [illegible] సర్గముల వడి చున్నఁ బడాలసి వచ్చెను. మఱియు టీకావ్య ప్రారంభమునకు రామాజ్ఞ [illegible] వ్యాఖ్యాతల వివరణ ములు లేనిచో రామాయణ [illegible] పని [illegible] మిత్రజ్ఞగలుగని [illegible] “రాముని యానతిఁగొని యీ కావ్యమును తెలిఁగింపఁ బూనలేదు.” అని వచింప గత మెయ్యదియో. ఈ రాంధ్రీకరణత్వ స్తుతియుఁగూఁ దిమ కంటె మందు రామాయణముల నాంధ్రీకరించినవారి నొక్కరిని దెక్కొనియుండలేదు. వేంకటకవి, ఆంధ్రవాల్మీకు లాధునికులు గాన యభిప్రాయభేదము లేవియేని గలిగియుండి యుండవచ్చును. అకారణ ముగ వారిని దలఁప సమ్మతిలేకపోవచ్చును. కాని, పనావిముదము, తెలుఁగుబాసను వెలయింపఁ దలంపుఁగొని తేనెసోనలు జిప్పిలు మృదు పదముల, స్వకపోలకల్పనల, రామకథ నాంధ్రమున రచించిన భాస్కరు నించుకేనియుఁ దలపడుగియుండెను. అభినవాంధ్రవాల్మీకు లియ్యెనుఱచిరో; ఇలయుననని నిరసించిరో; రాముని యానతియే పని లేనివారి కిది మాత్ర మంత యవసరమా? ఇంకొకవిశేషము. గోపీనాథ రామాయణమును వారు చదువలేదట. ఆందుచేఁ బదిపద్యములు మాత్రము జదివిరట. ఆంధ్రవాల్మీకి రామాయణమును గూడ వారు చదు వలేదట. నాలుగైదు పద్యములు నెంతైన జదివియుండురేమోనట. కాని యాంధ్రవాల్మీకి రామాయణ పద్యముల వీ రంతేగా జదివినను, చదువకున్నను తప్పింపఁజాలోపోద్ఘాతమును మాత్రము వీరు జాలశ్రద్ధతోను, దీక్షతోను జదివియుండిరనునది యథార్థము. శర్మగారు గోపీనాథము నాంధ్రవాల్మీకిరామాయణము సామూలాగ్రముగఁ జదివియుండిరచో వారు మరల నీ యాంధ్రీకరణమును దలపెట్టియుండరేమో; అది పొసఁగియుండిన నీ ఆంధ్ర శ్రీమద్రామాయణముగాక బ్రహ్మాండపురా ణమునంటి వేఱొక నూతనపురాణము మనకు లభించియుండెడిది.

అ ను క ర ణ ము

ఇంత దనుకఁ జెప్పిన నాలుగు రామాయణములలో భాస్కర, గోపీనాథ రామాయణము లొండొకటితోఁ గాని, తక్కిన రెంటితోఁ

గాఁ జాలియుండక విడివడి యున్నవి. ఆంధ్రవాల్మీకి రామాయణము, ఆంధ్రశ్రీమద్రామాయణము నొకటితో నొకటి గ్రంథాకారముల మాత్రము గాకఁ గొన్నియెడల సందర్భసామ్యమును గూడ గలిగి యున్నవి. అనఁగా గ్రంథకర్తలలో మొదటివారిని రెండవవారనుసరించినారు. ఒకరికి లంకలపల్లె వేంకటసుబ్బాచార్యులు, యింకొకరికి నావిళ్ల వేంకటేశ్వరశాస్త్రులు గ్రంథరచనకుఁ బ్రోత్సాహకులు. శ్రోత్రియపల్లి పద్మనాభశాస్త్రి లాంధ్రవాల్మీకి రామాయణమునకు, కళాప్రపూర్ణ వేదం వేంకటరాయశాస్త్రి లాంధ్రశ్రీమద్రామాయణమునకు నామకరణము లొనర్చిరి.

ఆంధ్రవాల్మీకి గ్రంథము ఒంటిమెట్ట కోదండరాముని యాలయమునను, శర్మగారి గ్రంథ మటికిఁ బదిపండ్రెండు మైళ్లదూరమునఁ గల దేవునికడపయందలి శ్రీప్రసన్న వేంకటేశ్వరాలయమునను యుత్సవాదిక విధుల ననుభవించినవి. ఒంటిమెట్టలో నీయుత్సవ సమయమున నేయే వేడుకలు జరుపఁబడెనో కడపయందు నట్టివేడుకలు జరుపఁబడెను. సభలు, సభ్యులు, అధ్యక్షులు, ప్రశంసావాక్యములు, నాటకప్రదర్శనములు, లక్షహారేణీలతో విందు భోజనములు, సత్కారములు మున్నగు నిరువదవశతాబ్దపు టాడంబరములు రెంటికిని జరిగినవి. ఒంటిమెట్టకవికి "ఆంధ్రవాల్మీకి" యని బిరుదు నొసంగిరి. కడపకవీశ్వరునికి "అభినవాంధ్ర వాల్మీకి" యను బిరుదప్రదానము గావింపఁబడెను. రెండును రెండే. ఇందుఁ దక్కువెయ్యది? ఈ గౌరవ మంతగా భాస్కరరామాయణమునకుఁ బట్టెనో లేదో కాని గోపీనాథునకు మాత్రము గలుగలేదు. ఉభయగ్రంథములయందును పండితుల ప్రశంసాపద్యములు చేర్పఁబడినవి. ఆంధ్రవాల్మీకి రామాయణమునఁ బీఠికననుసరించి శ్రీరామనుతి గలదు. ఆంధ్ర శ్రీమద్రామాయణమున శ్రీరామమహిమము గలదు. విషయభేదమున్నను పీఠికలు—ఉపోద్ఘాతములు నొకదాని జూచి వేఱొకటి సాగి నడిచినట్లు లున్నవి. గ్రంథభాగమున మాత్రి "మెవరికి వారే, యమునాతీరే" యను సామెత ననుసరించినారు.

పీఠికలు—(ఉపోద్ఘాతములు)

ఇవి భాస్కర, వేంకట, కవీంద్రులు స్వయముగ లిఖించినవి లేవు. ఆకాలమున దమగ్రంథసంబంధమగు మంచిచెడ్డలు పద్యములతో గ్రంథాదిని యేదో సందర్భమున సంగ్రహముగ విశదించెడివారు. హూణభాషా గ్రంథముల పరిచయమువలన నిప్పటి గ్రంథముల కన్నిఁటికిఁ బీఠికలు వ్రాయు నలవాటు మనకుఁ గలిగినది. పీఠికలేని గ్రంథము కిటికీలులేని గృహమువంటిదట. కావున గ్రంథాదినిఁ దత్సంబంధమగు పీఠికయుండుట మిగుల యుపయుక్తము. పైనుదహరించిన వాటిలోఁ గడపటివగు రెండు గ్రంథములకు విపులములగు నుపోద్ఘాతములు గలవు. కాని సామాన్య గ్రంథపీఠికలకుఁ బట్టిన దురవస్థయే వీటికినిఁ గాన్పించుచున్నయది. విషయవిమర్శనమునఁ బానకములోని పుడకలరీతిఁ బూర్వపక్షుల నతినీచముగ, సాహంకారముగఁ దెగడు నీచవాక్యముల నుపయోగించు నలవాటు మనవారికి బాగుగ నభ్యాసము పడియున్నది. ఇయ్యది యాంధ్రవాల్మీకి రామాయణపీఠికయం దించుకయును, ఆంధ్ర శ్రీమద్రామాయణ పీఠికయం దొకింత హెచ్చుగను గలదు. ఏతత్సందర్భమునఁ గావ్యతీర్థులలేఖిని యెవ్వరిపైననో కయ్యమునకుఁ గాల్ద్రువ్వుచుఁ బలువులువారురీతినిఁ జరించినదిగా దోఁచకమానదు. వ్రాయవలసినవన్నియు వ్రాసి, "నే నేమియు నెఱుఁగనుజుడీ" యనుట యీలేఖినికి అలవాటు. ఆంధ్రవాల్మీకిరామాయణ కర్త శ్రీమద్రామాయణము వేదమనియు, ధర్మశాస్త్రమనియు, మంత్రశాస్త్రమనియు, సాంఖ్యశాస్త్రమనియు, శ్రద్ధాభక్తులు గలిగినవారికిఁ గల్పవృక్షమనియుఁ దమ పీఠికయందు వ్రాసిరి. ఇవ్విషయములనే ఆంధ్ర శ్రీమద్రామాయణ కర్త తన గ్రంథపీఠికయం దిట్లు నిరసించియున్నాఁడు:

"ఇక్కాలమునఁ గొందఱు పుణ్యాత్ములు (రామసుగుణులని శర్మగారి భావము) రామాయణమునుండి వేదత్రయము నేర్పఱుపవచ్చుననియు, దాని కిది మార్గమనియుఁ జెప్పుచు నంకెరటెంకర యున్నట్లు వర్ణములను లాగి, లాగి, యిదిగో వేదమంత్ర మొక్కండైనది. ఇఁక రెండవ దిదిగో యని యుపన్యసించుట వినఁబడియెను." (ఉపన్యసించుట యని వీరనుట పొరపాటు. ఈవాక్యములు ఆం. వా. రా. పీఠిక ౫౩—౫౭ పుటలలో నున్నవి. అవి చూచిరో వీ రిట్లాక్షేపించిరి:)

"కొందఱు రామాయణ మహిమము నెన్నియో పద్ధతులుగాఁ గొనియాడుదురు. ఈ రామాయణమే సాంఖ్యమనియు, నిదే యోగమనియు, నిదియే వేదాంతమనియు నెన్నియో రీతులఁ దోఁచినట్లు తలతోకలేని చందముగా ఘోషింతురు. ......ఇదియే సకల శాస్త్రము లనుటకన్న వెఱ్ఱితనము వేఱుగ నుండదు."

(ఇదియు నాంధ్రవాల్మీకి వాక్యములఁ గూర్చియే. చూడుడు: ఆం. వా. రా. పీఠిక ౪౨, ౪౭, ౫౯ పుటలు.)

ఇవ్విధమున నాంధ్ర వాల్మీకి రామాయణ పీఠికయందలి విషయముల శర్మగారు చాలవఱకు విమర్శించి, యెప్పటినో, యెవరో, యనఁగఁ దాము విన్నటులఁ బలుకుచుఁ దామాగ్రంథమును బాగుగాఁ జదువలేదని వ్రాసియున్నారు. గ్రంథభాగమును జదివినను, చదువకున్నను బీఠికఁ జక్కఁగఁ జదివియున్నారు. చూచుఁజూడ నాంధ్ర వాల్మీకి యగుననునది కాదనుటయె యభినవాంధ్ర వాల్మీకి మతమని తోఁచుచున్నది. అభినవాంధ్ర వాల్మీకికి రామాయణ ఫలశ్రుతియందుఁ బ్రమాణబుద్ధిలేదు. ఫలశ్రుతి యతిశయోక్తికి లక్ష్యమట. అది దృఢభక్తిమైఁ బఠించినట్లగునేమో వచింపఁజాలరట. (చూ. ఆం. శ్రీ. రా. పీఠిక ౩౭ పుట). దీనిఁబట్టిచూడ దృఢభక్తిమై పఠింతమనుక నిక్కాన్యమును బఠింపలేదని తేలినది. గ్రంథ ఫలశ్రుతికే యీగతికల్పించిన వీరు గోవిందరాజు లాగిన గూఢార్థములకు, తీర్థులవారు వెలిపిన విశేషార్థములకు సగ్రస్థానమునిచ్చి పనిలేని పనిఁగ నేల తెలిఁగించిరో, ఈ విశే

ష్టార్థములు, గూఢార్థములకును — పచుత్కారములపసు, విన్యద్వినోదము లకేనా. ఫలశ్రుతియందు నిబద్ధబుద్ధియై ప్రమాణభావము గలిగినఁ గదా గ్రంథ పఠనమునను, వినుటను నొకనికి కోర్కెలుజనించును. ఫలశ్రుతి యతిశయోక్తియైన నో గ్రంథపఠనమువలని ఫలము హుళిక్కియేనా! లేక తత్పరిశ్రమకుఁ బ్రతిఫలముగ భాషాజ్ఞానము నొకించుక ప్రసాదించి యీగ్రాంథ్యవేశయుతవాగ్వాదములకుఁ బురిగొల్పునా! మఱియు రసాలఫలమునకుఁ గ్రిందజేడింతె శర్మగారు తమ రామాయణవ్యాఖ్య పీఠికయందు "మూర్ఖులకుఁ బ్రాసుగట్టెలాగుట, ప్రత్యూజనులు, జానెలాగ, లాగిననోఁ బైకినచ్చును", మున్నగు సామెతలు ఉపయోగించియున్నారు. ఎత్తిపొడుపులు, పుల్లవిఱుపు మాటలు, సంప్రదాయ విరుద్ధాభిప్రాయములుగాకఁ దక్కిన వీరి పీఠికయును చాల ముఖ్యములగు వివరణములతో, సిద్ధాంతములతోఁ జెలువొంది విషయ విమర్శనము పట్లఁ గావ్యతీర్థులకుఁ గల సమర్థత వేయిముఖంబులఁ జాటుచున్నయది.

అవసరము

తెలుఁగున సమగ్రమగు రామాయణము లేనికొఱంత యించుమించుగ గోపీనాథరామాయణముతోఁ దీఱినది. ఇయ్యది తెలుఁగున నింకొక రామాయణముండలయునను నవసరమును దోఁపనీయదుగూడను. అయిన నీగ్రంథ మొకింత మూలమును మించి గ్రంథకర్త స్వకీయాభిప్రాయములతోఁ గలసియున్నది. ఈ కారణమున నాంధ్రవాల్మీకి రామాయణము యథామూలముగఁ దెలిఁగింపఁబడి తత్ప్రతిబింబమువలెఁ జూపట్టుచున్నయది. భాస్కర, గోపీనాథ, ఆంధ్రవాల్మీకి రామాయణముల మించి రామాయణము నాంధ్రమున రచించుటయన్న సామాన్యవిషయముగాదు; దుర్ఘటమగుకార్యము. ఎఱిఁగి యెఱిఁగి శేషాద్రిశర్మగారీమహోద్యమము నొనర్పవలసినంతటి యక్కఱ యంతగాఁ గన్పట్టదు. పద్యరామాయణములు దురవగాహములుగ నున్నననుచుఁ దలఁచి కొందఱు పండితులు మూలానుసరణములగు రామాయణ వచనగ్రంథముల రచించియుండిరి. ఇట్టి సందర్భమునఁ దమకు వ్యాఖ్యావిశేషార్థములపైఁ గల భక్తిభావము తదర్థములఁ దెలుపొనర్పఁ బ్రోత్సహించియుండెనేని, సంస్కృతమున వాక్యరూపముగ నున్న వ్యాఖ్యానములఁ జక్కని వచనములుగఁ దెలిగించియుండినచో వారియుద్యమము సంస్తవనీయమై యుండెడిది. అటులుగాక వాక్యరూపముననున్న వ్యాఖ్యానముల నన్నిటినిఁ దెలుగున పదులు, యిరువదులు పాదములుగల పద్యములుగా బరిమీద జెఱ్ఱిపోతులు పరువులువాఱు విధమున రచించుటలో స్వారస్య ముండనేరదు. సంస్కృత భాషాజ్ఞానము నెఱుఁగనివారిని గూడ నాకర్షించి మనోరంజకము గావించు శక్తి శ్రీమద్రామాయణమునకు స్వతస్సిద్ధముగఁ గలదు. అందుకు లోకోత్తర ప్రతిభాశాలియగు వల్మీక భవుని కవితావిభవము, పరమ పావనచరిత్రుండు – ఆర్తరక్షకుండు నగు శ్రీరామకథయును–కారణములు. శ్రీకృష్ణుని మురళీగానమునకు వ్యాఖ్యాత లెవ్వరు? మంద మృదుమధుర స్వరమున నాలపించఁబడు గానాదులకుఁ జెప్పును లెవ్వరు వ్రాసిరి? నైసర్గికముగ రంజక శక్తి నాటియందుఁ గలదు. అటులే రామాయణమూలమునకును నానుపలు, ప్రోత్సహించి శ్రవణమాత్రమున నానందింపఁజేయు హృదయములఁ గావించు మహిమయున్నది. అది యవ్యక్త మధురకవితా ప్రభావము. అట్టి యపూర్వమైన గ్రంథరాజము వ్యాఖ్యానములు లేనియెడల నేమూలనోపడి పేరు మాసియుండునని శర్మగారు వ్రాయుటకుఁ గారణము సంప్రదాయ విరుద్ధులగు వ్యాఖ్యాతల వ్రాతలఁ దా మూలఁగాని గ్రంథము రచింపఁ దలఁచుటయే కాని యింకేమియుగాదు. బుద్ధివైభవముగలవానికి గీర్వాణ భాష యెన్ని యర్థములఁ గల్పించుటకైనను నవకాశమునొసంగును. దాని గభీరత యట్టిది. గాని యౌచితికి భంగము వాటిల్లునెడ విశేషార్థములు, రహస్యార్థములు గూడ వ్యర్థము లేయగునేమో; ఔచితికిభంగము వాటిల్లినఁ గవిహృదయాభిప్రాయము శంకితమగును. తమయక్కఱకొలఁది యర్థములఁ జేసఁగల్పించురీతి మూలమునందు లేని భక్తిశ్రద్ధల వ్యాఖ్యలపైఁ జూపి శర్మగారు చాల యనవసరశ్రమకుఁ బాల్పడినారు. రామాయణ మెపుడుపుట్టినది? మూలముతోనే వ్యాఖ్యపుట్టినదా? మొట్టమొదటి వ్యాఖ్యాతయెవ్వఁడు? మూలమునకు వ్యాఖ్యకు మధ్య నంతరు లెన్ని సంవత్సరములు? ఆమధ్యకాలమున రామాయణ మేమూలపడియుండెను? మూలనున్నదానిని ముంగిలికిఁదెచ్చి ప్రశస్తముగఁ గీర్తిగడించినవ్యాఖ్యాత యెవ్వఁడు? వ్యాఖ్యపుట్టనంతదనుక నా రామాయణము ప్రచారములో లేకనే యుండెనా? ఈ విషయములన్నిటినిఁ జర్చించి శర్మగారటుల వ్రాసినచో సమంజసముగ నుండును. తమకంటె ముందు రచించిన వారి రామాయణములమార్గము ననుసరించినచో యందుఁ గృతకృత్యత వహింపఁజాలమని తలంచి శర్మగారీవ్యాఖ్యామార్గముల నాధారముగఁ గొని మిత్రాజ్ఞమై నెట్టులేని రామాయణము రచింపవలయుగాన, నీ గ్రంథమును రచించినారనుట స్పష్టము. కాని వ్యాఖ్యావివరణములఁ దెలుపు వాక్యగ్రంథము లుండఁగా దీనియవసరము గలుగఁ గారణము లేదు. రామాయణపఠనమువలనఁ గలుగు ఫలములఁ దెలుపు వాక్యము లతిశయోక్తులని నిరసించిన శర్మగారికి రామాయణ విశేషార్థములపై యెక్కువమక్కువ గలుగఁ గతమెయ్యదియో? అవసరమట్లు లనిపించెఁ గాఁబోలు! ఇట్టి యనవసరశ్రమకుఁ బాల్పడుటవలన వ్యాఖ్యార్థములఁ బద్యముల రచించుటగాక, దృష్టాంతములు, అభిప్రాయభేదములు, కొన్ని వివరణములు మున్నగునవి యించుమించుగ గ్రంథమాద్యంతములు పుటలకు క్రిందిభాగమున నుల్లేఖింపవలసివచ్చినది. అందున గ్రంథ బాహుళ్యమును నైనది. ఇట్టిపరిశ్రమ స్కాందపురాణాంధ్రీకరణ కార్యమునకో శర్మగారు వినియోగించినయెడల నాంధ్రలోకమంతయు వారికి బ్రహ్మరథము బట్టవలసియుండెడిది. రామాయణాంధ్రీకరణ గౌరవమంతయుఁ దొలుతటి ముగ్గురకు లభించినది. మిగులలేదు.

భాషాంతరీకరణము

ఆంధ్రభాష నుద్ధరించి యాభాషయందు స్వతంత్రగ్రంథనిర్మాణ పద్ధతి స్థాపించవలయుననెడి మహోద్యమము నన్నయభట్టారకునితోఁ బ్రారంభమయ్యెను. సాధ్యమైనంతవఱకు నాంధ్రమునకుఁ దాము రచించిన గ్రంథములు స్వతంత్రగ్రంథములవలెఁ గన్పట్టుచు భాషాంతరీకరణము లన్నస్ఫురణయే కలుగకుండ నుండవలెనని వారి యభిప్రాయ మనక తీరదు. కాఁబట్టియే వారికృతులు భాషాసంప్రదాయమునకును, మాతృకారమునకును నావలనులై తెలుఁగుసొంపులుఁ దెలుపుచున్నయవి. పూర్వకథావిశిష్టము, జనాదరణపాత్రమునగు నొక గీర్వాణగ్రంథరాజమునందలియితివృత్తము ననుసరించి, స్వకపోలకల్పనా సంపద గాంచికొన్న సరసకవితా సామగ్రిచే భాషాలలామఁ గా నేయుటయే వారి నియతధర్మము. కావుననే యాంధ్రమహాభారతము సంస్కృతభారతమున కన్నమిన్నగఁ జూపట్టుటను కవిత్వమహత్త్వముచేఁ దెలుఁగు దేశమున గౌరవింపఁబడుచున్నది. భాషాంతరీకరణ యుగమునఁ గవీశ్వరు లెల్ల రీవిధానమునే గౌరవించి గ్రంథముల రచించిరి. వారి యుత్తమగ్రంథములే యాంధ్రభాషాసౌధమునకుఁ బునాదులు. యథాసంస్కృతములైనను, రహస్యార్థ, విశేషార్థవిపులీకరణములైనను నాధ్యాత్మిక, మత, ధర్మ, వైద్యాదిక విషయములందును, నియత పారాయణాదికములకును, సంస్కృతగ్రంథములఁ దప్ప, తెలుఁగు పొత్తముల నుపయోగించుట మనలోఁ జాల దక్కువ. ఇయ్యది వృద్ధాచారముగూడను. యథామూలములుగ భాషాంతరీకరణ గ్రంథ రచన మొనర్చు నియతి కవి కల్పనాస్వతంత్రత నరికట్టి సహజ కవితా సౌందర్యమును మఱుగు సేయును. కావుననే యుచితజ్ఞులగు కవిత్రయము, భాస్కరపోతనాదులు దమకృతుల ననన్యసామాన్యమగులీల రచించి పొగడ్తఁ గాంచియున్నారు. ఆంధ్రత్వము, ఆంధ్రభాష, స్వతంత్రాంధ్ర కవిత, ఆంధ్రదేశము, ఆంధ్రావళి, యనువిషయములయెడ వారికిఁ జాల అభిమానము. సనాతనాంధ్రభారత, భాగవత, రామాయణములు యథామూలము లను నియమభూయిష్ఠములై, స్వకపోలకవిత్వ, స్వతంత్ర కల్పనా శూన్యములైయుండినచో నింతటి పేరు ప్రతిష్ఠలఁ గాంచఁజాలక పోయెడివేమో: రామాయణ రచనమున భాస్కరుఁ డెంత స్వతంత్రతఁ గొనియెనో యంతటి నిర్బంధములను ఆంధ్రవాల్మీకి కల్పించుకొనెను. అన్నివిధముల నియమములఁ బాటించి భాషాంతరీకరణ గ్రంథరచనమొనర్చుట మిగుల కష్టతమపుఁ గార్యము. శ్రీరాముని యనుగ్రహము లేనిచో నిట్టి మహత్తర కార్యసంఘటనము గానేరదు. భారతదేశమున శ్రీరామ భక్తిలేని భారతీయుఁ డుండఁడనిచెప్ప వచ్చును. భక్తిని వెల్లడించి భగవదనుగ్రహపాత్రులు కాదగు మార్గములు పలుతెరఁగులు గలవు. "రామకథ నెందఱెన్నిమారు లెవ్విధములనైన రచింపవచ్చు"నని పాపరాజుగా రన్నవాక్యము నాదర్శముగ గొని సమర్థులగు పండిత ప్రకాండు లెల్లరు రామాయణమునే భాషాంతరీకరింప దొరకొన్నచో రానురాను జల్లికవితలు, బొల్లికవితలు వెలసి యాంధ్రభారతిని విరూపనుఁ జేయును. రామకథనే రచింపఁ గుతూహలమున్నచో రామాయణ కథావస్తువు ననుసరించి స్వతంత్ర కల్పనా విలసిత మగు నుత్తమకవితా సమేతమగు స్వతంత్ర గ్రంథముల నొకరిని మించి యొకరు రచింపవచ్చును. అయ్యది యాంధ్రభాషాభివృద్ధికి, కవి కీర్తిపరసాధనములకుఁ గారణము. భాషాంతరీకరణ గ్రంథరచన మొనర్చు కవీశులు తిక్కన, పోతనామాత్యుల రచనావిధానము నాదర్శముగఁ గొనుట సమంజసమేమో.

తెలుఁగు సీత

గ్రంథ బాహుళ్యమైనది. ఇఁక నిందుక, యిక్కవిశుల తిలకుల యాంధ్రీకరణనిపుణతయును, కవితామధురిమయును దెలిసికొను టకై దిఙ్మాత్రముగ రామాయణమున నొకటి రెండుభాగములనుండి శ్లోకములును వాటి యాంధ్రపద్యములను జూపుచున్నాను.

౧. (విషయము—వనమునకుఁ దనవెంట రావలదని వారించు చున్న శ్రీరామునకు సీత ప్రత్యుత్తర మొసంగుట)

శ్రీమద్రామాయణము—అయోధ్యాకాండము ౩౧ స.

శ్లో. సా త ముత్తమసంవిగ్నా సీతావిపులవక్షసమ్;
ప్రణయాచ్చాభిమానాచ్చ పరిచిక్షేప రాఘవమ్. ౨

శ్లో. కింత్వా మన్యత వైదేహః పితా మే మిథిలాధిపః;
రామ, జామాతరం ప్రాప్య స్త్రియం పురుషవిగ్రహమ్. ౩

(భాస్కరుని స్వతంత్ర కవిత)

ఆ.వె. నన్ను నీకునిచ్చి నరనాథ, నాతండ్రి
సంతసించియుండు నెంతయేనిఁ
జనుని యగ్నిసాక్షి సహధర్మచారిణి
నయిన నన్ను నిలువుమనుట నీకు. భా. రా. అ. కాం. ౪౬.

గోపీనాధుని వేంకటకవి

(మూలమున కన్యూనాతిరిక్తముగా నెగడెడి కవితయని వారు పలికినది)

వ.........యద్దేవి ప్రణయాభిమానంబుల నీషత్కోపదీప్త వదనయై వెండియు నిజవల్లభున కిట్లనియె.

చ. విను మిధిలాధినాథుఁ డతి విశ్రుతకీర్తి విదేహుఁడైన మ
జ్జనకుఁడు పత్నినైన నను సమ్మతిఁ బ్రోవఁగఁ జాల కొంటివై
వనమునకేగు నిన్ను విని వారకలోపల స్త్రీస్వభావముక
ఘున పురుషార్హరూపమును గల్గిన యల్లునిఁగాఁ దలంపఁడే.

తే.గీ. రామ! మాతండ్రి జనకుండు రమణతోడ
రూప మాత్రంబుచేతఁ బురుషుఁడవైన

నిన్ను స్త్రీనిఁగా నెఱుఁగక నన్నొసంగె
నెఱిఁగియుండిన గని కని యేల యిచ్చు.

తే.గీ. అనఘ! మాయయ్య జనకుండు నిను మహాత్ము
నల్లునిఁగఁ గొని భువనత్రయంబునందుఁ
గలుగు భవదన్యపురుష విగ్రహము సర్వ
మాత్మలో నెంచె స్త్రీయని యనుదినంబు.

క. ఆత్మబుద్ధి విదేహ
జ్యాతలనాథుండు, మాతయగు కేకయభూ
నేత్ర సుతవలనఁ గలహం
బీతఁడే బుట్టునని యెఱుఁగ కిచ్చె న్నన్నున్.

వ. మఱియును

తే.గీ. కాంత, మాతండ్రి పురుష విగ్రహుఁడ వనుచు
రామ జామాత వనుచుఁ గరంబు నిన్నుఁ
గాంచి యుభయలోక సుఖంబుఁ గరము తృప్తి
మగఁ దలంపుచు నానందపూర్ణుఁడయ్యె. గో. రా. అ. కాం.

ఆంధ్ర వాల్మీకి నియమకవిత

(యథామూలముగ నుండఁగలదని చెప్పినది.)

ఉ. ఊటపడ దన్నుఁ బల్కు పురుషోత్తముఁ గన్గొని వెండి సీత దాఁ
గాటపడిని జరించు మతి గల్గుట యిట్లను నిండు నెయ్యపుం
గోటడముల్ మనంబు నెఱఁగొట్టుకొనం బరికంపమానయై
మీటిన కింకచేఁ బతి నమేయపరాక్రము నట్టె చూచుచున్.

తే. నాదుజనకుండు మిథిలాధి నాథుఁ డిప్పు
డిది వినంగ నైదేహు డే మెంచు నిన్ను
రామ! జామాత పురుషవిగ్రహముఁ గొన్న
స్త్రీయటంచును దలఁపడే చిత్తమునను. ఆం. వా. రా. అ. కాం.

అభినవాంధ్ర వాల్మీకి యపూర్వకవిత

(మునిపల్కులఁ గల యర్థము, వ్యాఖ్యానముల యర్థము,
వారి భావము గలిపినది.)

వ. జనకమహీశపుత్రి పతి సాంత్వనవాక్కులు పల్కుచుండఁగా
వనముల కేట్టులైనఁ జని భర్తనుగూడి వసించు టొప్పునం
చని పనిపూని యెంతయును నంగము కంపమునొంద ఖూరుఁడై
తినరి విశాలవక్షము నుదారమనంబును గన్న రామునిన్.

క. కనుఁ గొని స్నేహము పెంపునఁ
దనవాఁడను నాశయమున దా నించుకయే
యనుమానింపక ప్రాణే
శుని దానుఁ దిరస్కరింపఁ జొచ్చెన్ గడఁకన్.

సీ. ప్రాణేశ, నీయందుఁ బరమసౌందర్యంబు
గలుగ భ్రమింతురు గాంచి [illegible]
గావున మిథిలేశుఁ డీవు నన్నేకతమునఁ
గాంచినేకత [illegible]
నేఁగితి వని విననే నిట్టి నిన్ను నా
[illegible]
[illegible] ప్రాల్చి [illegible] గ్రహించె నం
[illegible] యన్నె [illegible]
పురుషవిగ్రహమునఁ [illegible] నిను రామ
జామాత నొందె దయా [illegible]

తే. స్త్రీయటంచునుదలఁచె నే మాయయ్యగాని
నన్ను విడనాడి నీవు కానలకు నేఁగి
యేల దుఃఖింపఁజేసెద వెల్లరఁ గఱ
ప్రజ్వలత్తీక్ష్ణకిరణుని భంగి నీవు. ఆం. శ్రీ. రా. అ. కాం.

౨. శూర్పణఖ శ్రీరాముని గాంచి వలచుట
శ్రీరామసౌందర్య వర్ణనము

శ్రీమద్రామాయణము, అరణ్యకాండము, ౧౭ సర్గము.

శ్లో. సా తు శూర్పణఖా నామ దశగ్రీవస్య రక్షసః,
భగినీ రామ మాసాద్య దదర్శ త్రిదశోపమమ్. ౬

సింహోరస్కం మహాబాహుం పద్మపత్రనిభేక్షణమ్;
ఆజానుబాహుం దీప్తాస్య మతీవ ప్రియదర్శనమ్. ౭

గజవిక్రాంతగమనం జటామండలధారిణమ్
సుకుమారం మహాసత్వం పార్థివవ్యంజనాన్వితమ్. ౮

రామ మిందీవరశ్యామం కందర్ప సదృశప్రభమ్;
బభూ వేంద్రోపమం దృష్ట్వా రాక్షసీ కామమోహితా. ౯

శ్లో. సుముఖం దుర్ముఖీ రామం వృత్తమధ్యం మహోదరీ;
విశాలాక్షం విరూపాక్షీ సుకేశం తామ్రమూర్ధజా. ౧౦

ప్రీతిరూపం విరూపా సా సుస్వరం భైరవస్వరా;
తరుణం దారుణా వృద్ధా దక్షిణం వామభాషిణీ. ౧౧

న్యాయవృత్తం సుదుర్వృత్తా ప్రియ మప్రియదర్శనా;
శరీరజ సమావిష్టా రాక్షసీ వాక్య మబ్రవీత్. ౧౨

భాస్కరుఁడు

ఉ. అత్తతిఁ బంక్తికంఠు చెలియ ల్కుటిలాత్మక చుప్పనాక దా
నెత్తినవేడ్క నెప్పటికినేనియు నాఁ డటు పోయిపోయి రా
జోత్తము రాముఁ జూచె నసితోత్పలవర్ణ వినీలకుంతలుం
జిత్తజ సన్నిభున్ నృపతిసింహు మనోహర దీర్ఘలోచనున్.

క. కోమలగాని యొంటియు మెచ్చనుఁ
[illegible]సినక కుపియుఁ జూచి కొప్పయు రాగం
[illegible] వల [illegible]చుచు నెవ్వ[illegible]
య్యాఘుని యొప్పునకు వంచి యతివిస్మితయై.

సీ. కేశములన్నియు విచ్చి కే యొంపు నిగినిండి
　　　కను మొప్పు లెల్లఁడా మరలకంటె
[illegible] దృష్టి వాలుఁగన్నుఁ సరిమింటఁ
　　　జరియింను సంపూర్ణచంద్రునికంటె
[illegible] గోఁగి మనుపారి నిగ్గారి
　　　పసరు దిక్కరుల హస్తములకంటె
నిగ్గి చేరువల్లె నీలోత్పలద్యుతు
　　　ల్పసరించు హరినీల రుచులకంటె.

గీ. నితని కన్ను లొప్పు నీరాజు మో మొప్పు
నితని కరము లొప్పు నితని మేని
కాంతి యొప్పు ననుచుఁ గనుమేడ్క నన్నిశా
చరి కనుఁగొనె రామచంద్ర విభుని.　　　　　భా. రా. ఆ. కాం.

వేంకట కవీంద్రుఁడు

చ. దశముఖ దైత్యరాడ్భగిని దారుణలోచన లంబజిహ్వ దు
ర్దశన దురాగ్రహప్రబలతావికటీకృతచిత్త భూరినీ
లశిఖరితుల్యగాత్రి యొకరాక్షసి శూర్పణఖాభిధాన యా
దశరథపుత్రు నాశ్రమపదంబునకుం జనుదెంచె లీలతోన్.

వ. ఇవ్విధంబునం జనుదెంచి,

సీ. ఇందీవరశ్యాముఁ గందర్పసమధాము నాజానుబాహునీలాభ్రదేహుఁ గమలపత్రనిభాక్షు విమలశోభనవక్షు నతిసుకుమారు విశ్రుతవిహారు రాజచిహ్నసమేతు రాఘవాన్వయజాతు దరహాసవదనుసౌందర్యసదను రమణీయగుణజాలు విమలవిద్యాశీలుఁ గరుణాలవాలు భాసురకపోలుఁ

తే. దరుణయౌవన కలితు సీతాసమేతు
ఘనజటాధారి వల్కలాజినవిహారి
రాము నందంద చూచి శూర్పణఖ బహుళ
కామభారావసన్నయై కదియవచ్చి.

సీ. తనదుర్ముఖత్వమా యన సుముఖత్వంబుఁ
　　　గాంచి రెంటికి నీడు గాఁ దలంచి
తనమహోదరము నాయనవృత్తమధ్యంబుఁ
　　　గాంచి రెం డొకటిగా నెంచికొనుచుఁ
దనవిరూపాక్షు లాయనవిశాలాక్షులుఁ
　　　బరికించి సరియకాఁ బ్రస్తుతించి
తనతామ్రకేశ మాయనసుకేశముఁ జూచి
　　　తగునని డెందానఁ దమకమూని

తే. తనగుహావాస్తక మాయన తరుణతయును
దనవికృతమూర్తి నాయన విమలమూర్తి
నెనయు భైరవనాద మాయనసునాద
మరసి యజ్ఞానబుద్ధి తోడ నెనుచుఁ దలఁచి.

ఉ. ఆరఘుభర్తకిట్లనియె.................. గో. రా. ఆ. కాం.

వావిలికొలను సుబ్బారాయకవి

గీ.............కాపథిన్మణి, దేవ
నిభు నదాటుగాఁగ నిర్జరారి
యైన పంక్తివదను ననుజాతి శూర్పణ
ఖాఖ్య చూచి చొచ్చె నాశ్రమంబు.

సీ. హార్యక్షనిభవక్షు నరవిందపత్రాక్షు
　　　సంతతోత్సాహు నాజానుబాహు
సలలితదీప్తాస్యు సజ్జనతోషాస్యు
　　　నింద్రసమాను గజేంద్రయాను
నర్హితసుకుమారు బహుళజటాభారు
　　　సమధికప్రియదర్శు శత్రుకర్శు
నిందీవరశ్యాము సౌందర్యరతికాము
　　　భూపలక్షణయుక్తు భూరిశక్తు

తే. గీ. రాముఁ గనుఁగొని సునుచునారాచశాత
బాణదారితచిత్తయై పాపశీల
రాక్షసాంగన యతనిఁ జేరంగ వచ్చె
వృత్తమధ్య మహోదరి వికటవృత్త.

గం. సుముఖుని దుర్ముఖీమణి, విశుద్ధసుశీలుని పాపశీల, యు
త్తమ శుభరూపవేషుని నితాంతవికారవిరూప, సుస్వరున్
సమధిక భైరవస్వర, విశాలవిలోచను భీకరాక్షి, యా
భ్రమర వినీలకుంతలవిరాజితుఁ దామ్రశిరోజ, గక్షిణున్.

తే. వామభాషిణి, కరుణుని బలితదేహి,
దారుణాకార, ప్రియుని మద్గాఢ భయద
వేమ యిట్లనుఁ బంచశరేషు దగ్ధ
చిత్త యగుచును మోహంపుఁ దత్తరమున. ఆం. వా. రా. అ. కాం.

జనమంచి శేషాద్రి శర్మ కవి

క. అక్కడికి స్వేచ్ఛ మీఱఁగ
రక్కసి యొక్కతుక వచ్చె రక్షోవిభుఁడై
యుక్కునఁ దగు రావణునకు
నక్కామిని భగిని శూర్పణాహ్వయ యది యా.

క. సురసన్నిభుఁడా శ్రీరఘు
వరుఁ గని చేరంగ నదియు వచ్చి నిమువయా

సురమున, దీర్ఘభుజంబుల
సరసిజ పత్త్రేక్షణములఁ జంచద్ద్యుతిచేన్.

సీ. ఆజానుభుజఘుల నతిసుందరంబగు మోమునవెలసి సమ్మోద మొసఁగు
దర్శనంబున నొప్పి దర్పగజాభవిక్రాంతయానంబులఁ గ్రాలి జటల
సంపును ధరియించి కోమలగాత్రుఁడై బలవిశేషంబులఁ బొఁగి రాజ
లక్షణసముదయ లక్షితుండయి నల్లఁగలువరేకులవంటి కాంతిదనున
తే గీ. సమసు తేజస్సు వెలయంగ శత్రుఁబోలి
యున్న శ్రీరాముఁ గాంచి యా యగ్రదనుజ
కాంత మదిలోన నెంతయుఁ గామ మడర
మోహ మందెను మదిలోని యూహ పోలయ.

సం. కనఁదగు మోమువాఁడు రఘుకాంతుఁడు, దుర్ముఖి యద్ది సంద్రమై
ననడుము సోగకన్నులు కనంగలవాఁ డతఁ డామెయో కనుం
గొనఁ బెనుపొట్టయుర్ వికృతిఁ గొల్పెడు కన్నులు గల్గియుండు మె
త్తని నునువెంట్రుకల్ వెలయఁ దా నలరారు నతండు రాక్షసాం
గనయును దామ్రమూర్ధజనికాయము గల్గిన దంతో సంతసం
బును పగ నిచ్చు నాకృతిని బొందినవాఁడతఁ డద్ది హ్రస్వమౌ
తనువున నొప్పుఁ జారునినదంబునఁ బొల్చెడువాఁడు రాముఁ డా
దనుజకుమారి భీమనినదంబున నొప్పుచునుండు రాఘవుం
డనుపమ యౌవనస్ఫురణ మంచినవాఁ డది దారుణాకృతిం
గని జరతా విశీర్ణతనుగాంచిన దాతఁడు మంజుభాషి యిం
గనయు వికారభాషిణి నికామసుశీలము గల్గువాఁ డతం
డనుదిన మెన్న దుష్టమగు నాచరణంబును బూను నద్ది యిం
పునిడెడు దర్శనంబుగల భూపతి యాతఁ డసహ్యదర్శనం
బునఁ దగు నద్ది యిట్లు కనఁ బోలని యాసురపుత్త్రి యెంతయున్
గనఁదగియున్న రాఘవునిఁ గాంచి యనంగ వశంగతాత్మయై
చని నికటంబుఁ జేరి మది సంతస మొప్పఁగఁ బల్కె నివ్విధిన్."

ఆం. శ్రీ. రా. ఆ. కాం.

ఎవ్వరెవ్వ రెంతదనుకఁ దమతమ ప్రతిజ్ఞల నిర్వహింపఁ గలిగి నదియుఁ బై పద్యముల నొండొంటిఁ బోల్చిచూచినఁ దెలియఁ గలదు. భాస్కరుని కవిత పారతంత్ర్యము నెఱుఁగదు. గోపీనాథుని వాణి స్వతంత్రపరతంత్రముల రెంటిని ననుభవింప నేర్పరి ఆంధ్రవాల్మీకిగారి శారద నియమపరంపరల నారితేరిన ప్రౌఢయు, పారతంత్ర్య-శృంఖలముల నలంకారములనఁగ గైసేసిన భూషణములట్లు లోకులకుఁ జూపి యొప్పింపఁగల జాణయు. అభినవాంధ్రవాల్మీకిగారి భారతి స్వతంత్ర పరతంత్రముల నెఱుంగక, ప్రౌఢ గాక-జాణ గాక, "ఆత్మబుద్ధిస్సుఖం చైవ" యనులోకోక్తి నెఱింగి మెలంగ నేర్చిన యపూర్వచతుర. వేంకట కవి రచనము గొన్ని యెడల పోతనామాత్యుని కవనపుఁబోకడల ననుసరించినది. శేషాద్రిశర్మగారు వ్యాఖ్యానముల భాషాంతరీకరించి వ్రాసిన తెలుఁగు పద్యములకంటె సంస్కృత మూలములఁ గ్రింది భాగములఁ బొందుపఱచినవారివివరణవాక్యములు చాలసరసముగ, మృదువుగ, సులభగ్రాహ్యములుగ నున్నవి. వ్యాఖ్యాన త్రయవిశిష్టగీర్వాణ శ్రీమద్రామాయణమునకె వీరును మూలశ్లోకములకుఁ బద్యములును, ఆయా శ్లోకవ్యాఖ్యానములకు వాక్యములును స్వతంత్రమున రచించి యుండినఁ బాఠకులకుఁ జాల నుపకారమగును, సులభగ్రాహ్యముగను నుండెడిది. ఆంధ్ర శ్రీమద్రామాయణము తక్కిన మూఁడు గ్రంథముల కంటెఁ బెరిఁగినది. భాస్కరుని గ్రంథ మన్నిటికంటె నాకృతినిఁ జిన్నది. తక్కినరెండును సమములని తలంపవచ్చును. ఆంధ్రవాల్మీకి రామాయణ రచనము క్లిష్టముగ నున్నదని యందందుఁ గొందఱతలంపు. కాని యెంత యత్నించియు నా గ్రంథము నంతకంటె సరళముగ రచింపఁజాలరని ఆంధ్రశ్రీమద్రామాయణము వెల్లడించుచున్నది.

కల్పనాశక్తి

జాతీయము, భావము, కల్పన, ఔచితి, ప్రకరణానుసరణ మగు నర్థము నోసంగు లలితపద ప్రయోగము గలిగియుండినఁ గాని కవిత్వము గాదు. మూలమునకుఁ బ్రతిబింబములుగ నుండఁ గలుఁగొని రచించుకావ్యముల విషయమునఁ దక్కర్తల కివియన్నియు నన్ని శృంఖలములే. పూర్వజన్మసుకృతవిశేషము-దైవానుగ్రహము నుండినఁగాని యనేకనియమనిర్బంధములతోఁ గూడ జనాదరణపాత్ర మగు నుత్తమ కవిత యొనర్పఁజాలరు. యథామూలముగఁ దెలిఁగింపఁబడెడి గ్రంథమున స్వకపోలకల్పనముల కవకాశము లభింపదు. ఇతివృత్తమును మాత్రము మూలమునుండి గైకొని స్వేచ్ఛాకల్పితముగు కవిత రచించు కవీశ్వరునకుఁ దన కవితాశిల్పకల్పన నిచ్చకొలఁదిఁ గల్పించి తీర్చి దిద్ద నవకాశము గలదు. ఆంధ్రవాల్మీకి, భాస్కర గ్రంథములఁ దిలకించిన నిది తెలియఁగలదు. ఇం దుదాహరింపఁబడిన రామసౌందర్య వర్ణనమును గూర్చి వ్రాసిన పద్యములఁ జూడుఁడు: మూలశ్లోకములందలి మధురిమ గాని, భాస్కరుని పద్యములోని కల్పనాశిల్పముగాని తక్కినవారి పద్యములఁ గాన్పింపదు. గోపీనాథుని పద్యములు మాత్రము కొంత స్వతంత్రము, కొంత మూలానుసరణము, కొంతదనుక భాగవతపద్యానుకరణము గలుగుటఁ జేసి లలితములై యాంధ్రత్వ గౌరవమునకుఁ దగియున్నవి. ఆంధ్ర వాల్మీకిరామాయణము "అసలుకు సరియైన నకలు" గాన దీన శేషాద్రిశర్మగారుచెప్పి నటులు కవి తనపైత్యముఁ జేర్ప నవకాశము లేదు. కావున కల్పనాశక్తి యెంత గలదని యీ గ్రంథము నరయఁ గూడదు. మూలమునఁగల కల్పన దీనఁ గాననగును. మూలమునఁ గల్పన లేనియెడ దీనియందు నుండదు. ఆంధ్ర శ్రీమద్రామాయణ రచనమునఁ గొంత స్వతంత్రము గొందుమని సూచించిన శేషాద్రిశర్మగారు గూడ నూత్నకల్పనలఁ గల్పింపరైరి. అద్వైత విశిష్టాద్వైత మతవాదుల యభిప్రాయ భేదములకుఁ గారణములై, యతిసూక్ష్మ విమర్శలకు, వ్యాఖ్యానములకు నింకను దావునిచ్చుచు, హోరాహోరిఁ బోరాట

ములకుఁ గారణములగుచు, రహస్యార్థము-విశేషార్థము-లను పేరున ప్రకరణ విరుద్ధార్థకల్పనములకుఁ గురియగుచున్న శ్లోకార్థములకుఁ బద్దెముల వ్రాయుటకన్నఁ గుమ కవిత్వహేతుత్వ మహాత్వసంపదఁ బొంపరిపోవు సరస నూత్నకల్పనముల శర్మగారు కల్పించిన గోపీనాథ రామాయణము తదితర రామాయణముల మించియుండెడిది. చూడఁజూడ స్వేచ్ఛాకల్పనమున భాస్కరుని, యథామూలముగఁ దెలిఁగించుటలో నాంధ్రవాల్మీకిని, రామాయణ రచనావిధానమునఁ దిక్కనవారు మించలేరని తోఁచుచున్నయది. ప్రత్యేక కారణము లీగ్రంథ ద్వయమునఁ గాననగుట నిటు లనవలసి వచ్చుచున్నది. గోపీనాథుని కవనధోరణి లలితము, నిరంకుశము. శేషాద్రి శర్మగారి కవిత గభీరము. ఒకమనవి: యథామూలము లనువాదమునఁ బ్రమాణముగ నల్పనాశక్తి క్షీణింప సాగుచున్నవి. యథామూలమైనను నాంధ్రభాషా సంప్రదాయపద్ధతికి దూరమైనచో నా గ్రంథము భాషాసతికి నలంకారమా! భారతముగాక ఆంధ్రత్వ గౌరవముకొఱకుఁ గొట్టుకొని కావ్యసృష్టి యొనర్చిరి గావుననే సనాతన కవులు వాగనుశాసనులు, కవిబ్రహ్మలు, సర్వజ్ఞులునై యశశ్శరీరముల నేఁడును జీవించియున్నారు.

మనవి

వర్తమానమునఁ గవీశ్వరులకు పలుయు సౌకర్యముల నొసంగి పోషించు నుదారు లంతగా లేరు. అందున నాంధ్రభాషాభివృద్ధికి నొనర్పఁదగు కృషియంతయు నపరవాణీ స్వరూపులగు పండిత ప్రకాండులపై నిలిచియున్నది. వారు కేవల భాషాభిమానమును, తదభివృద్ధియుఁ గోరి, యసూయా రహితహృదయములఁ గార్యక్రమ మొనర్పఁ గడంగినఁగాని కృతకృత్యతఁ గాంచి నన్నయాదులట్లు మహోన్నత యశస్సు గడింపఁజాలరు. ఏదయేని కారణము నొకటి యాధారముగఁ గొని యొకరు వ్రాసిన గ్రంథము నింకొకరు రచించుట, వ్రాసినను దమకు ముందు రచించిన వారిని మించి రచింపఁజాలకపోవుట, చర్వితచర్వణ మొనర్చుట యగుఁగాని యందువలన భాషాభివృద్ధి కానేరదు. అటుల రచింపఁబడిన పుస్తకసంపుటములు గ్రంథ విక్రయశాలల బీరువాల నలంకరింపఁగలవేమో కాని భాషాయోషనలంకరింపఁజాలవు. మఱియు నా గ్రంథములు నీరసము లగుటఁ బాఠకలోక మాదరింపదు. ఇఁక వాని పుట్టుపువలన నేమి ప్రయోజనము? సంస్కృతమునుండి తెలుఁగు సేయఁదగు మహాగ్రంథము లింక నెన్నియో వివిధ విషయములకు సంబంధించినవి గలవు. చేసినపనినే చేయుచుఁ దమ యమూల్య మగుకాలమును వ్యయపఱుపక ఆంధ్ర పండితప్రకాండు లకార్యములకుఁ గడంగి యందుఁ గృతకృత్యులై మాతృభాషఁ బోషించుచు నాంధ్ర సోదరుల వందనములకుఁ బాత్రు లయ్యెదరు గాకయని వినతి యొనర్చుచున్నాను.

శ్రీ నూనె పానకాలు శ్రేష్ఠిగారు, చీరాల.

శ్రీ యం. కామసుబ్బయ్య శ్రేష్ఠిగారు, వాగలమఱ్ఱి.

ఆంధ్రమహాసభ స్థాపనము, చెన్నపురి. [illegible]

శ్రీ రామస్వామి గారు.

శ్రీ పంచరత్నము గారు.

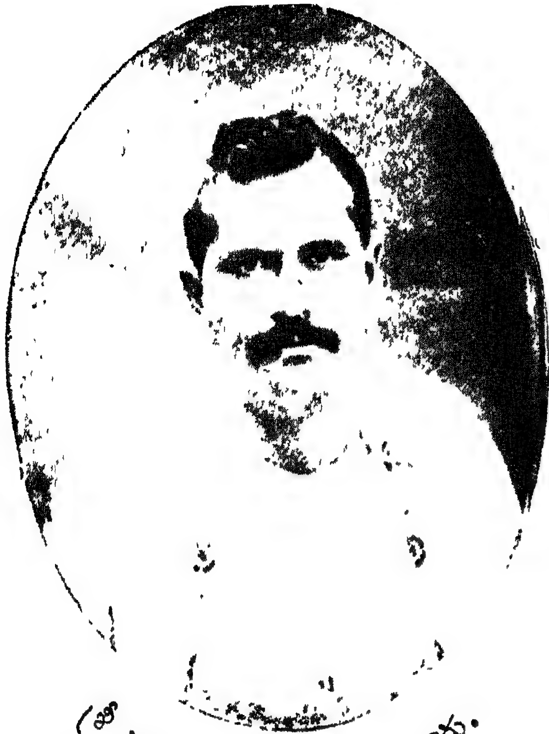

శ్రీరామ బాలభక్త వాఙ్మయ సేవాసంఘ సభ్యులు, రాజమండ్రి.

సంస్కృతోన్నత కళాశాల, రాజమండ్రి.

శ్రీ మద్దూరి అన్నపూర్ణయ్యగారు.

శ్రీ చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహం పంతులుగారు.

ఆంధ్రరాష్ట్రమహాసభ, బెజవాడ. అధ్యక్షుడు: శ్రీ యర్. వెంకటలక్ష్మీనరసింహారావుగారు.

నైషధకావ్యాదిప్రశంస

ఇవటూరి సుబ్బయ్య గారు

"నైషధం విద్వదౌషధమ్" అను నాభాణకము జగద్విదితము. "విద్ + మత్ = విద్వత్" అగును. దానికిఁ బుంలింగరూపము "విద్వాన్" గదా. విద ధాతువునకు జ్ఞాన మర్థము. ఆజ్ఞానము ద్వివిధము: ఐహికము, నాముష్మికము. ఈ రెండు విధములైన జ్ఞానము కలవారే విద్వాంసులు. అట్టివారి పాలిటికి నైషధ మౌషధము వంటిది. శరీరశక్తి కేదేనిలోపము వాటిల్లినపు డౌషధ మాలోపమును బోకడచి బాధను దొలఁగించునట్లు, విజ్ఞానవంతు లగువారి కాజ్ఞానమున నేదేని లోపము సంభవించినచో నట్టిలోపమును బోఁగొట్టి వారివిజ్ఞానము పూర్తి చేయఁగలది కనుకనే యాగ్రంథమున కట్టిప్రసిద్ధి కలిగినట్లు తోఁచుచున్నది. అనఁగా మానవున కావశ్యకమగు నైహికాముష్మికజ్ఞానసంపద నొసంగువిషయము లన్నియు దీనియందుఁ గలవనియు, దీనిని బఠించినచో మానవుఁడు సంపూర్ణవిజ్ఞానియై సుఖించుననియు ఫలితార్థము.

ఈ గ్రంథమును రచించినమహాకవి శ్రీహర్షుఁడు. ఇతని చరిత్రము సర్వజనవిదితము. ఇతఁడు కాశికిఁ బోయి "నేను వచ్చితిని" అని జయంతచంద్రునికి (రాజునకు) వర్తమానంప, నాతఁడు శ్రీహర్షునితండ్రియైన శ్రీహీరుని జయించిన పండితునితోఁ గూడ నెదు రేఁగినపుడు శ్రీహర్షుఁడు

"గోవిందనందనతయాచ వపుశ్శ్రియాచ
మాస్మిన్నృపే కురుత కామధియం తరుణ్యః,
అస్త్రీకరోతి జగతాం విజయే స్మరః స్త్రీ
రస్త్రీజనః పున రనేన విధీయతే స్త్రీః."

("ఓతరుణులారా! ఈ రాజు గోవిందనందనుఁ డౌటచేతను, శరీరశోభచేతను మన్మథుఁ డను భ్రాంతి నొందవలదు. మన్మథుఁడు జగద్విజయమునందు స్త్రీల నస్త్రీకరించుచున్నాఁడు. ఇతఁడో, అస్త్రీజనులను స్త్రీలుగాఁ జేయుచున్నాఁడు.") అను శ్లోకమును నాశువుగా రచించి చదివినాఁడని చెప్పుదురు. ఇతఁడు రచించిన గ్రంథమునకు విద్వదౌషధ మనుప్రసిద్ధి కలిగినదిగదా! ఇట్టి మహాగ్రంథమును రచించినట్టియు, ఆశువునుగూడ మంచి చమత్కారముతో రచించినట్టియు, ఇంకను నెన్నో మహాగ్రంథముల రచించినట్టియు నీమహాకవి విద్వదౌషధ ప్రసిద్ధి గాంచిన మహాకావ్యమందలి యాదిమశ్లోకమం దేదేని ధ్వనివిశేషము లేకుండ రచించునా యనుసంశయము జనింపకమానదు. అందు ధ్వనివిశేషము గాదుగదా, ఆశీర్వాదముగాని, నమస్కారముగాని యున్నట్టులైన నెవ్వరును (వ్యాఖ్యాతలు) తెలిపియుండలేదు.

"ఆశీర్నమస్క్రియావస్తు నిర్దేశోవాపి తన్ముఖమ్"

అను నాలంకారికశాసనాను సరణముగా వస్తునిర్దేశముతో నాదిమశ్లోకమును రచించినాఁడు కావున ఆశీర్నమస్క్రియాకార్యము లనావశ్యకము లనియు, అందుచేతనే వ్యాఖ్యాతృసార్వభౌముఁ డగు మల్లినాథసూరి తన వ్యాఖ్యానమందు "చికీర్షితావిఘ్నపరిసమాప్తి సంప్రదాయావిచ్ఛేదలక్షణఫలసాధనత్వాత్, ఆశీర్నమస్క్రియా వస్తునిర్దేశోవాపి తన్ముఖ మిత్యాశీరాద్యన్యతమస్య ప్రబంధముఖలక్షణత్వాచ్చ కథానాయకస్య రాజ్ఞో నలస్య భూతిలక్షణం పరమమంగళం వస్తునిర్ది

శక్తి" అని వ్రాసియున్నాఁడు- అనియుఁ గొంద ఱందు రేమో! నాయకభూతిలక్షణపూర్వకమగు వస్తునిర్దేశమా క్రమముతో నాదిమశ్లోకమును రచించినను, దేవతాస్మరణ మైనలేకుండ నాదిమశ్లోకమును రచించునాచారముసాధా రణముగా మనలోఁ గానరాదు. కాళిదాసు రఘువంశ మున గంభీరార్థయుక్తమగు నీశ్వరస్తవముతోడనే యాది మశ్లోకమును రచించినాఁడు. కుమారసంభవమున దేవతా స్మరణ పూర్వకమగు

"అస్త్యుత్తరస్యాం దిశి దేవతాత్మా
హిమాలయో నామ నగాధిరాజః"

అను శ్లోకమును, మేఘదూత యందు సీతారామ స్మరణ పూర్వకమగు

"జనకతనయాస్నానపుణ్యోదకేషు
స్నిగ్ధచ్ఛాయాతరుషు వసతిం రామగిర్యాశ్రమేషు"

అను శ్లోకమును రచించినాఁడు. భారవి కిరాతార్జునీయ మందు లక్ష్మీస్మరణపూర్వకముగా

"శ్రియః కురూణా మధిపస్య పాలనీమ్"

అను శ్లోకమును రచించినాఁడు. మాఘకవి శిశుపాలవధ యందు విష్ణుస్మరణ పూర్వకముగా

"శ్రియఃపతి శ్శ్రీమతి శాసితుం జగ
జ్జగన్నివాసో వసుదేవసద్మని"

అను శ్లోకమును రచించినాఁడు. శాకుంతలాది నాటక ములనాందీ శ్లోకములమాట వేఱె చెప్ప నవసరము లేదు గదా. ఈ నైషధారంభ శ్లోకమునందును "బుధ" శబ్ద మొందు సాధారణముగా దేవతావాచకముగాఁ గనఁబడు చున్నది. కాని యింతటి గొప్పకవి యీలాటి గ్రంథ మున నాదిమశ్లోకమం దీమాత్రముకూడ దృష్టి నొందనా యను సందేహము కలుగక మానదు.

శ్రీహర్షుఁడు తన గ్రంథారంభమున 6 శ్లోకము లలో నలునికథాప్రశస్తి, అద్భుతగుణవిశేషము, పావి త్ర్యము, విద్యావైశద్యము, ఈశ్వరాంశ సంభూతత్వము వర్ణించుచు,

1. "నిపీయ యస్య క్షితిరక్షిణః కథా
స్తథా ద్రియంతే న బుధా స్సుధా మపి,
నల స్సితచ్ఛత్రితకీర్తిమండల
స్స రాశి రాసీ న్మహసాం మహోజ్వలః.

2. "రసైః కథా యస్య సుధావధీరిణీ
నల స్స భూజాని రభూ ద్గుణాద్భుతః,
సువర్ణదండైక సితాతపత్రిత
జ్వలత్ప్రతాపావళికీర్తిమండలః.

3. "పవిత్ర మత్రాతనుతే జగద్యుగే
స్మృతా రసక్షాళనయేవ యత్కథా,
కథం న సా మద్గిర మావిలామపి
స్వసేవినీమేవ పవిత్రయిష్యతి.

4. "అధీతిబోధాచరణప్రచారణై
ర్దశా శ్చతస్రః ప్రణయ న్నుపాధిభిః,
చతుర్దశత్వం కృతవాన్ కుతః స్వయం
న వేద్మి విద్యాసు చతుర్దశ స్వయం.

5. "అముష్య విద్యా రసనాగ్రనర్తకీ
త్రయీవ నీతాంగగుణేన విస్తరమ్,
అగాహ తాష్టాదశతాం జిగీషయా
నవద్వయద్వీపపృథగ్జయశ్రియామ్.

6. "దిగీశబృందాంశ విభూతి రీశితా
దిశాం న కామప్రసభావరోధినీం,
బభార శాస్త్రాణి దృశం ద్వయాధికాం
నిజత్రినేత్రావతరత్వబోధికామ్."

(1. ఏభూపాలుని కథా రసమును పానముచేసి దేవత లమృతమునుగూడ దాసనిసల నాదరింపరో, అట్టి సితచ్ఛత్రితకీర్తి మండలుఁడును, తేజోరాశియు, నున్నతో జ్వలుఁడును నగు నలమహారాజు కలఁడు.

2. సుధాతిరిచ్యమాన స్వాగుచరిత్రము కలవాఁ డును, దండముగాఁ జేయఁబడిన ప్రకాశయుక్త మగు ప్రతాపము, సితాతపత్రముగాఁ జేయఁబడిన కీర్తిమండ లము కలవాఁడును నగు నలుఁ డద్భుతగుణసంపన్నుఁడు.

3. రసము (గంగాజలము) మాలిన్యమును క్షాళన మొనర్చునట్లు స్మరణమాత్రముచేఁ దత్కథారసము కలియుగమున జగత్తునంతను బవిత్రము చేయుచుండఁగాఁ, దన సేవనే చేయు నాజిహ్వ యావిలమైన దైనను, దానిని బవిత్రము చేయకుండునా?

4. చతుర్దశవిద్యలయందును అధీతి బోధాచరణ ప్రచారణాద్యవస్థలచే నాలుగవస్థలను (దశాః చతస్రః) బ్రాపింపఁజేయుచు నితఁడు మరల స్వయముగాఁ జతుర్దశత్వమునే యేల చేసినాఁడో తెలియకున్నది?

5. ఈనలమహారాజుయొక్క రసనాగ్రవర్తిమైన యావిద్య త్రివేదివలె షడంగగుణావృత్తిచే విస్తరించినదై, పదునెనిమిదిద్వీపములయందును వేఱువేఱుగా నగు జయలక్ష్మిని జయించు నిచ్ఛతో అష్టాదశత్వము నొందెను.

6. ఇంద్రాది దిక్పాలకాంశమహిమ కలిగిన దిగీశత్వముగల యాతఁడు కామప్రసభావరోధినిమైన తన త్రినేత్రావతారత (ఈశ్వరావతారత) ను బోధించు ద్వయాధిక నేత్రమగు శాస్త్రమును భరించెను.)

అను శ్లోకములను రచించినాఁడు.

ఇందు మొదటిశ్లోకము నందు వస్తునిర్దేశమే గాక సగుణనిర్గుణ ప్రతిపాదకమగు దేవతాస్మరణము, ఆశీస్సు కూడ ధ్వనితములేమో యను నూహ పొడముచున్నది. ఎట్లనఁగా: ఇందలి "క్షితిరక్షిణ, బుధ, సుధా, మహసాం రాశిః, మహోజ్వల మొదలగు శబ్దములచేత నలకథ విష్ణువుయొక్కయు, దేవతల యొక్కయుఁ బ్రసాదముచే అమృతత్వము లభింపఁజేసి కీర్తి ప్రతాపములతో వర్ధిల్లఁ జేయునని సగుణప్రతిపాదకమగు నైహిక సుఖసంప్రాప్తిని, వ్యాపనశీలమును, జ్ఞానస్వరూపమును, అమృత స్వరూపమును, తేజోమయమును నగు పరబ్రహ్మమునం దైక్యమొనరింపఁజేయునని నిర్గుణప్రతిపాదక మగు నాముష్మికసుఖసంప్రాప్తిని నొసంగునట్టి దని సూచించుటయే గాక, వానివివరము నీక్రిందిశ్లోకములలో వివరించినాఁడని తోఁచుచున్నది:

"అట్టి ప్రతాపాను లొసంగి వర్ధిల్లఁజేయునట్టిదియు, నమృతత్వాదుల నొసంగునట్టిదయు తత్కథ దుష్టశిక్షణమందు సూర్యప్రతాపమువలెఁ దీక్ష్ణమైనదై, సజ్జనావనమందుఁ జంద్రజ్యోత్స్నవలె శీతలత్వముకలదై యత్యద్భుత గుణసంపద కల దని 'సువర్ణదండైకసితాతపత్రితజ్వలత్ప్రతాపావలికీర్తిమండలః, గుణాద్భుతైః మొదలగు శబ్దములచే 2 వ శ్లోకమునను, అమృతత్వాదుల లభింపఁజేయు సుధవంటిదేగాక, గంగాజలము వలె అమృతత్వ, శీతలత్వ, పావిత్ర్యములు కలదై స్మరించినంతమాత్రముచే సమస్త కల్మషములను క్షాళన మొనర్చి పవిత్రము చేయునని 'కథా, స్మృతా, రస, క్షాళన, ఆవిలాం, పవిత్రయిష్యతి' అను శబ్దములచేత 3 వ శ్లోకమునను, అట్లు పవిత్రత నొసఁగి, పిమ్మట బ్రహ్మైక్యప్రదమగు జ్ఞానవిశేషము లభింపఁ జేసి, దానియం దధీతిబోధాచరణప్రచారణసామర్థ్య మిచ్చి తురీయాశ్రమార్హునిగాఁ జేయునని 'విద్యా, అధీతిబోధాచరణ ప్రచారణ, చతస్రః' అను శబ్దములచే 4 వ శ్లోకమునను, అట్టిజ్ఞానము మూలమున, ఈషణత్రయ, అరిషడ్వర్గాది గుణదోషముల జయింపఁజేసి మోక్షలక్ష్మి నొంద నర్హునిగాఁ జేయునని 'విద్యా, త్రయీ, షడంగగుణ, జిగీషా, జయశ్రియాం' ఇత్యాది శబ్దములచే 5 వ శ్లోకమునను, అట్లు సమస్తమైన కామాదివికారదోషములను జయింపఁజేసి జ్ఞానసంపదచే దిక్పాలకాది దేవతలకంటె నధికునిగాఁ జేసి చివర కీశ్వరైక్యము నొందునట్లు చేయునని 'కామప్రసభావరోధినీం, దిగీశబృంద, ఈశితా, త్రినేత్రావతరత్వ బోధికాం, ద్వయాధికాం' ఇత్యాదిశబ్దములచే 6 వ శ్లోకమునను సూచించినాఁడని తోఁచుచున్నది. మఱియు నీ విషయమంతయు 6 శ్లోకములలో వరుసగా వర్ణించుట నలుఁడు షడ్గుణైశ్వర్యసంపన్నుఁ డగు నీశ్వరుంతుల్యుఁ డని తెలుపుటకే యని తోఁచుచున్నది.

ఇట్లు సగుణనిర్గుణ ప్రతిపాదకమైన దేవతానమస్కార మంగళపూర్వకముగాను, ఆశీఃపూర్వకముగాను, వస్తునిర్దేశ పూర్వకముగాను గూడ నాదిమ శ్లోకములను రచించియుండునేమో యను నూహ కలుగుచున్నది.

ఇట్లు ధ్వనివిశేషయుక్తముగా సమస్త పరిపూర్ణజ్ఞానదములగు విషయములీగ్రంథమం దిమిడియుండుటచేతనే యీ గ్రంథమునకు విశ్వవ్యాపకప్రశస్తి కలిగినదేమో యని తోఁచుచున్నది.

ఈభావము లిదివఱ కేవ్యాఖ్యాతలును వివరించి యుండలేదనియు,నట్టివిశేషములే యిందున్నచో వారుపేక్షింతురా! యనియు, అచ్చటచ్చటఁగల యేవో పదముల గుదిగుచ్చి యిట్టిసార్థక్యములు చెప్పి గొప్ప సంపాదింపవలెనను నూహతో వ్రాసినయీవ్రాఁతలు విజ్ఞులగువారి యామోదమును బొందవనియుఁ గొందఱందురేమో! శాకుంతలాదినాటకములలోని

"యా సృష్టిః స్రష్టు రాద్యా వహతి విధిహుతం
యా హవి ర్యా చ హోత్రీ"

ఇత్యాది శ్లోకములలోని 'ఈశ,సృష్టి, విధిహుతం'ఇత్యాది శబ్దములచే దుష్యంతుఁడు, శకుంతల, వారి సంభోగము మొదలగువిషయములు సూచితములని యంగీకరించునపుడీవిషయములమాత్ర మేల యంగీకరింపరాదు? లేకున్నఁ బైని జెప్పిన శబ్దములనే యేల యుపయోగింపవలెను? ఆ శ్లోకములకు నట్టిపరస్పరసంబంధ మేల యేర్పఱిచినాఁడు? అను ప్రశ్నముల కుత్తరము లేమియుఁ దోఁచుటలేదు. మఱియు

"పతి రతీవ ధనీ సుభగో యువా
పరవిలాసవతీషు పరాఙ్ముఖః,
శిశు రలంకురుతే భవనం సదా
తదపి సా యువతీ రుదతీ కుతః."

అనుశ్లోకమున సుభగశబ్దముచేత మంచి నక్షత్రమందే గాని తన్ను భర్త పొందఁడని భార్య రోదనము చేయు నను విషయము సూచితమని కొందఱును, ఈ సుభగశబ్దముచేతనే నాథుఁడు పరసతీలోలుఁడని రోదించునను విషయము సూచితమని కొందఱును సుభగశబ్దప్రయోగముచే ధ్వని నంగీకరించునపుడీపైని వ్రాసిన నైషధాదిమ శ్లోకములలోని ధ్వని విశేషముల నంగీకరించుట దోషము కాదు. కవియొక్క గొప్పను బట్టియు, లోకములోఁ దద్గ్రంథమునుగూర్చి వ్యాప్తమైన యాభానకమును బట్టియు నీ యాదిమ శ్లోకములలో నేవేని విశేషము లుండకుండునా యని బాధించుసందేహము నివారించుకొనుటకై యాలోచింప, నాకుఁ దోఁచిన విషయములిందు వ్రాసినచో విజ్ఞులైనవారు వాని యాథార్థ్యమును దెలుపుదురను నాసతో నీవ్యాసమును వ్రాసినాఁడను గాని గొప్పకై కాదని మనవిచేయుచున్నాను. ఈ 6 శ్లోకములకుఁ గల పరస్పరసంబధము గాని, యీలాటివిషయము వర్ణింపఁబడుటగాని యీశ్లోకములతరువాతి వానికి లేదు. ఆశ్లోకములలో సాధారణముగా రాజుల నందఱనుగూర్చి వర్ణించునట్లే పరిపాలనా విశేషము, యుద్ధయాత్రా విశేషము, దాతృత్వగరిమ, చక్కఁదనము మొదలగు విషయములు మాత్రమే వర్ణింపఁబడినవి. కాఁబట్టి విజ్ఞులైనవారు దీనిని బరికించి చిత్తగింతురుగాత మని ప్రార్థించుచు నింతటితో విరమించినాఁడను.

పారిజాతాపహరణ మనుచరిత్ర రచనాకాలములు

కుంమారి ఈశ్వరదత్తుగారు, బి. ఏ.,

ప్రాచీనాంధ్ర కావ్యముల రచనాకాలము నిర్ణయించుట శశవిషాణాన్వేషణమును బోలు కార్యము. ఎవరో యొకరిద్దఱు మాత్రము తమ కావ్యములందు తద్రచనాకాలమును జేర్కొనియున్నారు. అయినను దత్కార్యసాధనముకొఱకై లభించిన సామగ్రియున్నయెడల, కొంచె మెచ్చుతగ్గుగ, కాలనిర్ణయమును గావింపవచ్చును.

పారిజాతాపహరణ రచనాకాలమును గూర్చి మున్నొకసారి భారతిపత్రికకు వ్రాసియుంటిని. ఇప్పు డద్దానిని మఱల నెత్తుకొనుచుం పునరుక్తియైనను మనుచరిత్ర రచనాకాలమునుగూర్చి ప్రశంసించుటకిని దాని ప్రశంస రాకతీరదు.

పారిజాతాపహరణమునం దీక్రిందిపద్యమును జూడుఁడు:

సీ. ఉదయాద్రి వేగ నత్యుద్ధతి సాధించె
        వినుకొండ మాటమాత్రనె హరించెఁ
    గూటము ల్సెనరంగఁ గొండవీ డగలించె
        జెల్లముకొండ యచ్చెల్లఁ జెఱిచె
    వేలుపుఁగొండ యుద్వృత్తి భంగముసేసె
        జల్లిపల్లి సమగ్రశక్తిఁ గూల్చె
    గినుక మీఱ ననంతగిరి క్రిందుపడఁ జేసెఁ
        గంబంబు మెట్టు గ్రక్కునఁ గదల్చె
గీ. బలనికాయము కాలమట్టుల నడచుచుఁ
    గటకమును నింక ననుచు నుత్కలమహీశుఁ
    డనుదినమ్మును వెఱచు నెవ్వనికి నతఁడు
    రాజమాత్రుండె శ్రీకృష్ణరాయవిభుఁడు.

పైపద్యములో ఉదయగిరి, కొండవీడు మొదలగు దుర్గములను జయించి, శ్రీకృష్ణరాయలు కటకముపై దండెత్తుటకు సంసిద్ధుఁడాగ నుండెనని తెలిసికొనవగును. పైదుర్గముల నెప్పుడు జయించి, కృష్ణరాయలు కటకముపై దండయాత్ర వెడలెనో మనకుఁ గల శాసనాధారముల ననుసరించి తెలిసికొనఁగలము.

శ్రీకృష్ణరాయని ధరణికోట శాసనమునందు, పైని వివరింపబడిన దుర్గములను సాధించి, శాలివాహనశకము ౧౪౩౬ సం. యువసంవత్సర ఆషాఢ బహుళ ౧౦ భానువారము అమరావతికివచ్చి, అమరేశ్వరుని తులాపురుషదానము చేసినట్లున్నది. ఈశాసనమునకలు 'కవిజీవితములు' పుట ౨౧౬-౨౧౮లో ఈయఁబడినవి.

'స్వస్తి శ్రీమన్మహారాజాధిరాజ, రాజపరమేశ్వర, మూరురాయరగండ, అరిరాయవిభాళ, భాషిగెతప్పువరాయరగండ, అష్టదిక్కురాయ మనోభయంకర, పూర్వ దక్షిణ పశ్చిమసముద్రాధీశ్వర, యవనరాజ్య స్థాపనాచార్య, గజపతివిభాళ, శ్రీ వీరప్రతాప, శ్రీ కృష్ణదేవమహారాయలు విజయనగరానుండి పూర్వదిగ్విజయయాత్రకు వేంచేసి, ఉదయగిరిదుర్గముసాధించి, తిరుమలప్రేతరాయ మహాపాత్రుని బట్టుకొని అద్దంకి, వినుకొండ, బెల్లముకొండ, నాగార్జునకొండ, తంగేడు, కేతవరము మొదలయిన గిరిదుర్గ స్థలదుర్గాలు అన్ని యేక ధాటిం గైకొని, కొండవీటి దుర్గము లగ్గలుపుచ్చుకొని ప్రతాపరుద్ర గజపతి కుమారుఁడు వీరభద్రరాయనిన్ని............జీవగ్రహముగా పట్టుకొని, వారికి అభయధాన మిచ్చి ధరణికోటకు అమరేశ్వరులకై వేంచేసి స్వస్తిశ్రీ..................'

అనగా యువ సంవత్సర ఆషాఢబహుళ ౧౦ భానువారము నాఁటికి పూర్వదిగ్విజయ యాత్రలోఁ బైని పేర్కొనఁబడిన దుర్గములు సాధించుటయైనది పారిజాతాపహరణములోని సీసపద్యమునందలి దుర్గముల నా తేదినాటికి సాధించెను. కావున పారిజాతాపహరణము పై తేదీ తర్వాతనే విరచింపఁబడి యుండవలెను. తరువాతను శ్రీకృష్ణరాయలు కటకముపై నెప్పుడు దండయాత్ర వెడలియుండెనని నిశ్చయింపవలెను. దీనికిప్రమాణ మాతని అహోబిలశాసన మున్నది. ఆశాసనముయొక్క నకలు 'కవిజీవితములు' ౨౧౧-౨౧౨ పుటలలో నీయఁబడినది. ఆశాసనములలో స్పష్టముగా ధరణికోటశాసనములో వివరింపఁబడిన దుర్గములను మఱల వివరించి, రాయలు ధరణికోటకువచ్చి విజయనగరమునకు వెడలిపోయెననియుఁ, దరువాత కళింగదేశదిగ్విజయార్థమై బయలుదేఱెననియుఁ దెలుపఁబడియున్నది. అనఁగా పారిజాతాపహరణము పైసీసపద్యము చొప్పున ధరణికోటశాసనమునకును, అహోబిలశాసనమునకును నడిమికాలమున శ్రీకృష్ణరాయలు 'విజయనగరానకు విచ్చేసి, రత్నసింహాసనస్థుఁడై సామ్రాజ్యము చేయుచుండఁగా విర

దింపఁబడెనన్నచో సత్యమునకు దూరముగాదు. అహోబిల శాసనము నేఁటి యువ సంవత్సర పుష్యశుద్ధ ౧౫ శుక్రవారము. పారిజాతాపహరణ కావ్యరచనా కాలము యువసంవత్సర ఆషాఢబహుళ ౧౨ భానువారమునకును, ఆ సంవత్సర పుష్య శుద్ధ ౧౫ శుక్రవారమునకును మధ్యమున నగుట విస్పష్టము. ప్రాచీన కావ్యరాజములలో నొకటియైన పారిజాతాపహరణ రచనాకాలము సులభముగ నిర్ణయింపఁగలిగితిమి గదా. అహోబిల శాసనము ధరణికోటశాసనమును ప్రాంతయందు దను ల్కెంచియున్నది. దానిలోని కొంతభాగము నీ దిగువ నుదాహరించు చున్నాను: 'ధరణికోటకు విచ్చేసి, అమరేశ్వర మహాదేవుని తులాపురుష మహాదానమున్ను చేయ నవధరించి తిరిగి విజయనగరానకు విచ్చేసి, రత్నసింహాసనస్థులై సామ్రాజ్యము చేయుచున్న, మఱి కళింగదేశ దిగ్విజయార్థమై విచ్చేయుచు, అహోబలానకు వేంచేసి దేవుని దర్శించి, శ్రీవిజయాభ్యుదయ శా. స. ౧౪౩౭ అగు నేటి యువసం. పుష్యశుద్ధ ౧౫ శుక్రవారమందు శ్రీ అహోబలదేవునికి...............'

ఇఁక మనుచరిత్ర రచనాకాల ప్రశంసను దీసికొందము. ఇది పారిజాతాపహరణ రచనాకాల నిర్ణయమంత సులభసాధ్యము కాదు. ప్రతిబంధకము లనేకము లున్నవి కాని పండితులు సత్యాన్వేషణపరాయణులై తిలకింతురుగాక.

మనుచరిత్రములోని, యీ క్రిందిపద్యములను జూడుఁడు:—

సీ. తొలుదొల్త నుదయాద్రి శిలఁ దాఁకి తీండ్రించు
నసిలోహమున వెచ్చనయి జనించె
మఱి కొండవీఁడెక్కి మార్కొని నలియైన
యలకసవాపాత్రు నంటి రాఁజె
నట సాగి జమ్మిలోయఁబడి వేఁగి దహించెఁ
గోన బిట్టేర్చెఁ గొట్టానఁ దగిలెఁ
గనకగిరిస్ఫూర్తిఁ గఱచె గౌతమిఁ గ్రాఁచె
నవల నాపొట్నూర రవులుకొనియె

గీ. మాడెములు ప్రేల్చె నొడ్డాది మసియొనర్చె
గటకపురిఁ గాల్చె గజరాజు గలఁగి పఱవ
దోఃకచిచ్చన నౌర, యుద్ధురతఁ గృష్ణ
రాయబాహుప్రతాపజాగ్రన్మహాగ్ని.

మ. అభిరతిఁ గృష్ణరాయల జయాంకములన్ లిఖియించి తాళప
న్నిభముగఁ బొట్టునూరి కడ నిల్పిన కంబము సింహభూధర
ప్రభు తిరునాళ్లకుం దిగు సురప్రకరంబు కళింగమేదినీ
విభునపకీర్తి కజ్జలము వేమఱుఁ బెట్టి పఠించు నిచ్చలున్.

కావున మనుచరిత్ర రచనాకాలము నాఁటికి కళింగ దిగ్విజయము పూర్తి కావింపఁబడెను. మనుచరిత్ర గద్యచొప్పున పెద్దనకు ఆంధ్రకవితాపితామహ యన్న బిరుదుకూడ లభించియుండెను. కళింగదేశము జయింపఁబడుటయు, 'ఆంధ్రకవితా పితామహ' యన్న బిరుదును మనుచరిత్ర రచనాకాలనిర్ణయమున కెంత తోడ్పడనున్నవో చూచెదముగాక.

ఇఁక మనకు శాసనము లెంతవఱకుఁ దోడ్పడఁగలవో పరిశీలింతము. శ్రీకృష్ణరాయల శాసనములు రెండు సింహాచల నృసింహదేవుని దేవాలయమునందుఁ గలవు. ఆరెంటిని నే నొకప్పుడు సింహాచల మేఁగినప్పుడు చదివితిని. అం దొకటి దేవాలయమున కెడమప్రక్కను ప్రాకారమంటపమునంగల స్తంభముపైని చెక్కఁబడియున్నట్లు జ్ఞాపకము. రెండవది దేవాలయముమీఁదనే, యొక ప్రక్క నున్నట్లూహింతును. ఈరెండు శాసనములయొక్క నకళ్లు కవి జీవితములం దీయఁబడినవి. (పుటలు 509—517; (243 and 249 of 1889 Epigraphical report). అహోబిలశాసనము ననుసరించి రాయలు యువసంవత్సర పుష్య శు ౧౫ శుక్రవారమునకుఁ బూర్వమే కళింగ దిగ్విజయార్థము బయలుదేఱి, ఆ తేదినాఁటికి అహోబిలము వచ్చినట్లు స్పష్టము. రాయల మొదటి సింహాచలశాసనముప్రకారము సింహాచలస్వామి సన్నిధిని ధాతసంవత్సర చైత్రబహుళ ద్వాదశినాఁ డున్నట్లు తెలియుచున్నది. "........కృష్ణదేవ మహారాయలు విజయనగర సింహాసనారూఢులై పూర్వదిగ్విజయయాత్రకు విచ్చేసి, ఉదయగిరి, కొండవీడు, కొండపల్లి, రాజమహేంద్రవరము మొదలయిన దుర్గాలు సాధించిరి. సింహాద్రికి విచ్చేసి స్వస్తిశ్రీ విజయాభ్యుదయ శా. స ౧౪౩౭ అగు నేటి ధాతసంవత్సర చైత్ర-బ-ద్వాదశి వారాన సింహాద్రినాథుని దర్శించి......'

కృష్ణరాయల రెండవ సింహాచల శాసనముశా.శ.౧౪౪౧ ప్రమాదినామ సంవత్సర శ్రావణ శు ౧౪ సోమవారమునాఁడు వ్రాయింపఁబడినది. ఆశాసనభాగమును మనకు కావలసినంత మట్టుకే క్రిందిభాగమున నిత్తును;

"స్వస్తిశ్రీ విజయాభ్యుదయ శాలివాహన శకవర్షంబులు ౧౪౪౧ అగు నేటి ప్రమాదినామసంవత్సర శ్రావణ శు ౧౩ సోమవారాన శ్రీ మన్మహారాజాధిరాజ...............శ్రీ వీరప్రతాప కృష్ణదేవరాయలు విజయనగర సింహాసనారూఢులై సింహాద్రినాథునికి తన పేరిట భోగము నడిచేటందుకు ప్రతాపరుద్ర గజపతి మహారాయల చేతను పుచ్చుకొన్న గ్రామాలు, కళింగ దండపాటలోని గ్రామాలు పెదగాని గ్రామం.................సింహగిరి అప్పనికి........'

మొదటి సింహాచల శాసనము ప్రకారము ఆ శాసనదినమున రాయలు సింహాద్రిపై నుండెను. రెండవ శాసనకాలమునాఁడు సింహాచలమందు గాక, విజయనగరముననే యుండెను. కాని కీర్తిశేషులైన శ్రీ లక్ష్మణరావుగారీరెండవ శాసనము ప్రకారము రాయలు రెండవసారి కటకముపై దండెత్తి యుండెనని యూహించుచున్నారు. ఈశాసనము నకలు వారు చూచియున్నను ఇట్టి విభ్రా

తికిఁ గారణ మూహింప నలవికాకున్నది. మన ప్రస్తుతాంశమునకుఁ గానలసిన విషయ మేమనఁగ, పెద్దన మనుచరిత్రమునందు కళింగ దిగ్విజయమును బూర్తిగా వర్ణించుటచేత, రెండవ శాసనము కాలమునాఁటికి మనుచరిత్ర రాయలు కృతినందియుండవలెను. శ్రీలక్ష్మణరావుగారు ఈ శాసనము తేదీతరువాతనే మనుచరిత్ర పెద్దన రచించి యుండవలెనని నిర్ధారణచేసినారు. (చూడుఁడు: అల్లసాని పెద్దన్న, విజ్ఞానసర్వస్వము, పుట ౧౬౩౯.) ఆనిర్ణయము పొరపాటని పాఠకులకు మనవిచేయుచుఁ నీ క్రిందిరీతిని బుజువుచేయుచున్నాను. రెండవ సింహాచలశాసనము విజయనగరమునందుండియో, మఱియెక్కడినుండియో రాయ లుండి, వ్రాయింపఁబడినదని ఆశాసన మే స్పష్టముగ జెప్పుచున్నది. రాయ లా శాసనమునాఁడు సింహాచలమున లేఁడు. అదియుఁగాక, కృష్ణరాయ విజయము, రాయవాచకము మొదలయిన గ్రంథములు రాయ లొకతూరియె కళింగముపై దిగ్విజయయాత్ర యొనర్చెనని వక్కాణించుచున్నవి. మనుచరిత్రములోఁ బై నుదాహరింపఁబడిన పద్యములు చదివినచో నా దిగ్విజయమంతయు నొకదండయాత్రతోనే ముగింపఁబడినదని తెలిసికొనవచ్చును. రాయ లీదిగ్విజయానంతరము తీర్థయాత్రలు వెడలెనని రాయవాచకము(See Sources of Vizayanagara history page 117) కృష్ణరాయ విజయములందు వివరింపఁబడెను. రాయలు తన స్వసైన్య నివహములతో బెజవాడయందు దండువిడిసి, ఒకవైపున మహమ్మదీయులతోను, ఒకవైపున గజపతితోను బోరు సలుపుచుండె నని మన మూహింపవచ్చును. రాయలు మొదటి సింహాచల శాసనము ప్రకారము సింహాద్రివఱకును బోయి, ఆ కాలముననే గజపతితో సంధి చేసుకొని, వెనుకకు మఱలి వచ్చి, ఆ సంవత్సరమే జూలై-ఆగస్టు ప్రాంతముల (July-August-1516) బెజవాడకు వచ్చి చేరియుండెను. (See Madras Epigraphists Cllections Nos. 243-245-of 1899. Vide: The Yet Remembered Ruler of a long Forgotten Empire, p. 17.) అనఁగా ధాతసంవత్సర శ్రావణ భాద్రపదమాసప్రాంతముల రాయలు కృష్ణవేణీ తీరంబున నుండెను.

రాయ లాతర్వాత దక్షిణదేశమందలి తీర్థయాత్రల సేవించి, మఱల కొంతకాల మైనపిదప మహమ్మదీయులతోఁ బోరాడి, తిరిగి బెజవాడకు వచ్చియుండెను. ఇందుకు తార్కాణముగా పెద్దన్న కోకటశాసనములు రెం డున్నవి.

అం దొకటి బెజవాడ మల్లిఖార్జునదేవుని సన్నిధిని, కోకట గ్రామములోని సకలేశ్వరునికి కొన్ని పొలములు ధారపోసిన శాసనము. ఈ శాసనకాలము బహుధాన్య సంవత్సర వైశాఖ శుద్ధపౌర్ణమి (౨౫-౪-౧౫౧౮). ఆసంవత్సరమె చెన్న కేశవస్వామి కిచ్చిన దానశాసన మింకొకటి కలదు. ఆ శాసనకాలము బహుధాన్య సం॥ కార్తిక బహుళద్వాదశి (౩౧-౧౦-౧౫౧౮). ఈ రెండుశాసనముల ననుసరించియుఁ బెద్దన్న యింకను రాయలతోడ నుండెననియు, నీకాలమునకు విజయనగరము చేరియుండ లేదనియు స్పష్టము. (ఈశాసనముల నకళ్లు విజ్ఞాన సర్వస్వము, పుటలు ౧౬౩౮-౧౬౩౯ ముద్రింపఁబడినవి.) ఇదియును గాక, శ్రీకృష్ణరాయల శ్రీకాకుళశాసనము ననుసరించి రాయలు బహుధాన్యనామసం॥ ఫాల్గుణశుద్ధ ఏకాదశినాఁడు శ్రీకాకుళమందు ఆంధ్రవల్లభుని సేవించుచుండెనని తెలియుచున్నది. (లక్ష్మణరాయవ్యాసావళి, పుట ౩౫.) ఈశాసనము తేదీ ఆంగ్లమానమున ౧౧-౨-౧౫౧౯. అనఁగా రాయలు విజయనగరమునకు ఆతేదీ తర్వాతనే వచ్చియుండెనని మన మూహింపవలెను.

క్రీ. శ. ౧౫౧౯ ఫిబ్రవరి మాసాంతమున రాయలు మఱల విజయనగరమునకై బయలుదేఱి, తన్నగరమునకు బహుధాన్య సంవత్సరాంతమునకు విచ్చేసియుండును. అప్పటికి కళింగ దిగ్విజయము, మహమ్మదీయ వైరిధ్వంసము మొదలగు కార్యములై, నిజనగరమునకు విజయసంరంభముతో నేతెంచియుండును. పూర్వము పూర్వదిగ్విజయానంతరము పారిజాతాపహరణకావ్యము విరచింపఁబడి ఎట్లు రాయలకుఁ గృతియీయఁబడెనో, యట్లే యీ విజయసంరంభానంతరము మనుచరిత్ర రచింపఁబడి రాయలకు కృతి యీయఁబడియుండును.

ఇంకొక విశేష మున్నది. రెండు కోకటశాసనములలోను అల్లసాని పెద్దనకు 'ఆంధ్రకవితా పితామహ' యన్న బిరుదు లేదు. ఆయనకా బిరుదు మనుచరిత్ర రచించిన తరువాతనే వచ్చియుండునే కాని తత్పూర్వము కానేరదు. అనఁగా మనుచరిత్రము విరచింపఁబడి యున్నయెడల ౩౧-౧౦-౧౫౧౮ (రెండవ కోకట శాసనకాలము) తర్వాతనే విరచింపఁబడియుండవలెను. ఇతని కీ బిరు దున్నట్లు అల్లసాని పెద్దన్న అన్నూరు శాసనమునుబట్టిచూడ తెలియుచున్నది. (విజ్ఞాన సర్వస్వము, పుట౧౬౩౯; అల్లసాని పెద్దన్న యనువ్యాసము.) ఆశాసనములో 'ఆంధ్రకవితా పితామహులయిన పెద్దిరాజుగారు' అని పెద్దన్న వ్రాయఁబడెను. ఈశాసనకాలము ప్రమాదిసంవత్సర కార్తిక శుద్ధ పౌర్ణమి. ఆంగ్ల మానమున ౬-౧౧-౧౫౧౯ అయియున్నది.

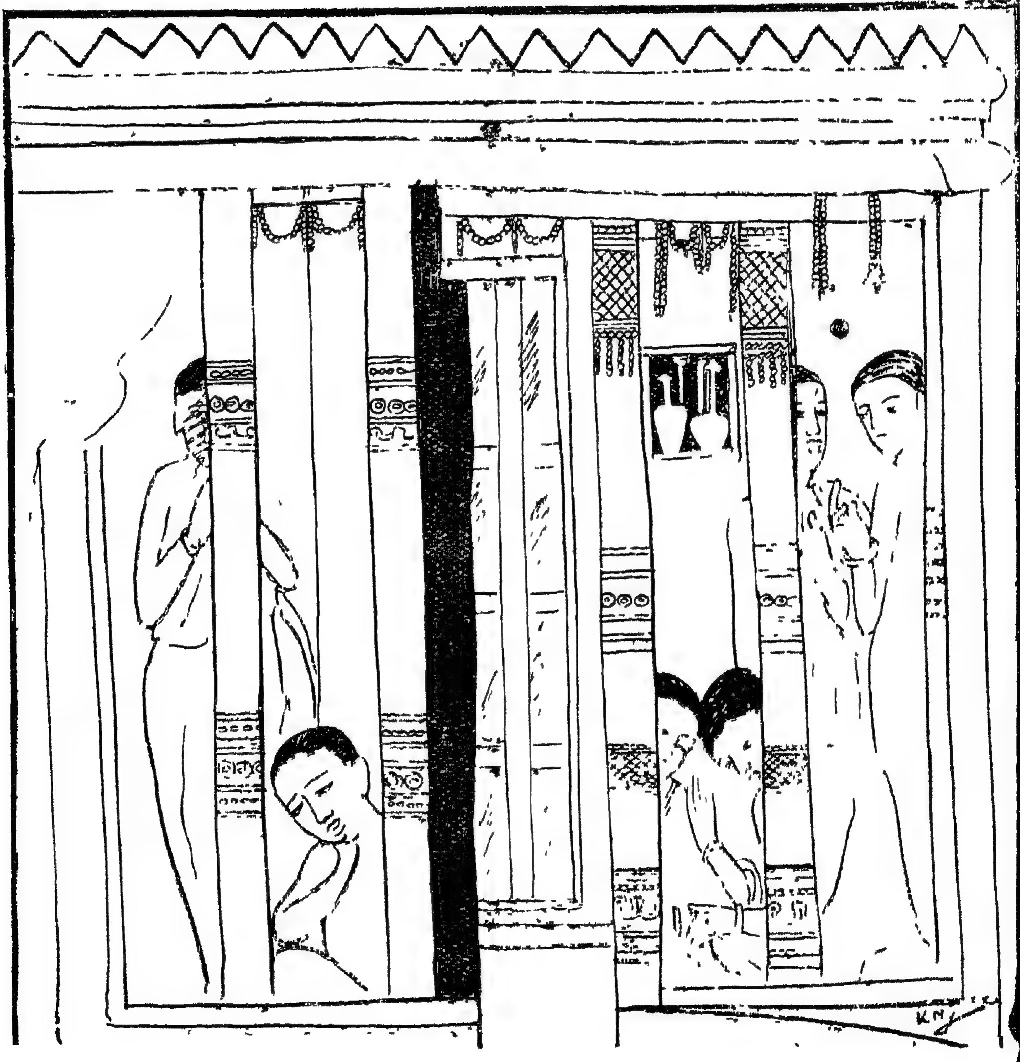
కావున అల్లసాని పెద్దన్న శ్రీకాకుళశాసనకాలమైన ౧౧-౨-౧౫౧౯ తేదీ తర్వాతను, అన్నూరు శాసనకాలమైన ౬-౧౧-౧౫౧౯ పూర్వమునను మనుచరిత్ర రచించి రాయల కంకిత మిచ్చియుండును.

సుప్రసిద్ధాంధ్రకవులచే విరచింపఁబడిన రెండు మహాకావ్యముల రచనాకాలము నాచేత నైనంతవఱకు కొన్ని మాసముల నడిమికాలమున విరచింపఁబడెనని నిర్ణయించితిని. ప్రమాదము పురుషలక్షణము. ఇందలి హేతువాదము ఖండించి, నిర్ణయము సరియైనది కాదని నిరూపించినయెడల వారికి నే నెంతయును గృతజ్ఞుఁడను.

కీర్తిశేషులైన శ్రీలక్ష్మణరావుగారు శ్రీకాకుళశాసనము ననుసరించి, రాయలు ఆముక్తమాల్యద రచించుటకుఁ బ్రారంభించిన తేదీ ఆశాసనకాలమైన ౧౧-౨-౧౫౧౯ తేదీ అని నిశ్చయించినారు. రాయలు తన గ్రంథమునందు ఆంధ్రవల్లభుని సేవించిన విషయమును చెప్పొని,

ఆదేవునాజ్ఞచే గ్రంథనిబంధనమునకుఁ బూనుకొంటినని వ్రాసికొనెనే కాని, ఆ తేదీనుండియే గ్రంథరచన కారంభించెనని మన మూహింపరాదు. మనుచరిత్రలోని అవతారికపద్యములు ఆముక్తమాల్యదలో నుంచుటచేత, రాయలు మనుచరిత్ర కృతినందిన తరువాత, నాపద్యములనే తన కృత్యాదిని గూర్చి యుండును. రాయలు నేను నిర్ణయించిన కాలము మధ్య మనుచరిత్రను గృతి నందె, తర్వాత తన గ్రంథమును వ్రాయుటకుఁ బూనుకొనియుండుననుట కేసందేహమును లేదు. కావున నేను నిర్ణయించిన మనుచరిత్ర రచనాకాలము మనుచరిత్ర ముందా, ఆముక్తమాల్యద ముందా అను ప్రశ్నకు ప్రతిబంధకము కానేరదు. ఇంతవఱ కెవ్వరును ఈ రెండుకావ్యముల రచనాకాలమును ఇదమిత్థమని నిర్ణయింపకపోవుటచే, నే నీకార్యమునకుఁ గడంగితిని. ఎంతవఱకుఁ గృతకృత్యుఁడ నైతినో పండితులే నిర్ణయింతురుగాక.

అజంతాచిత్రములు

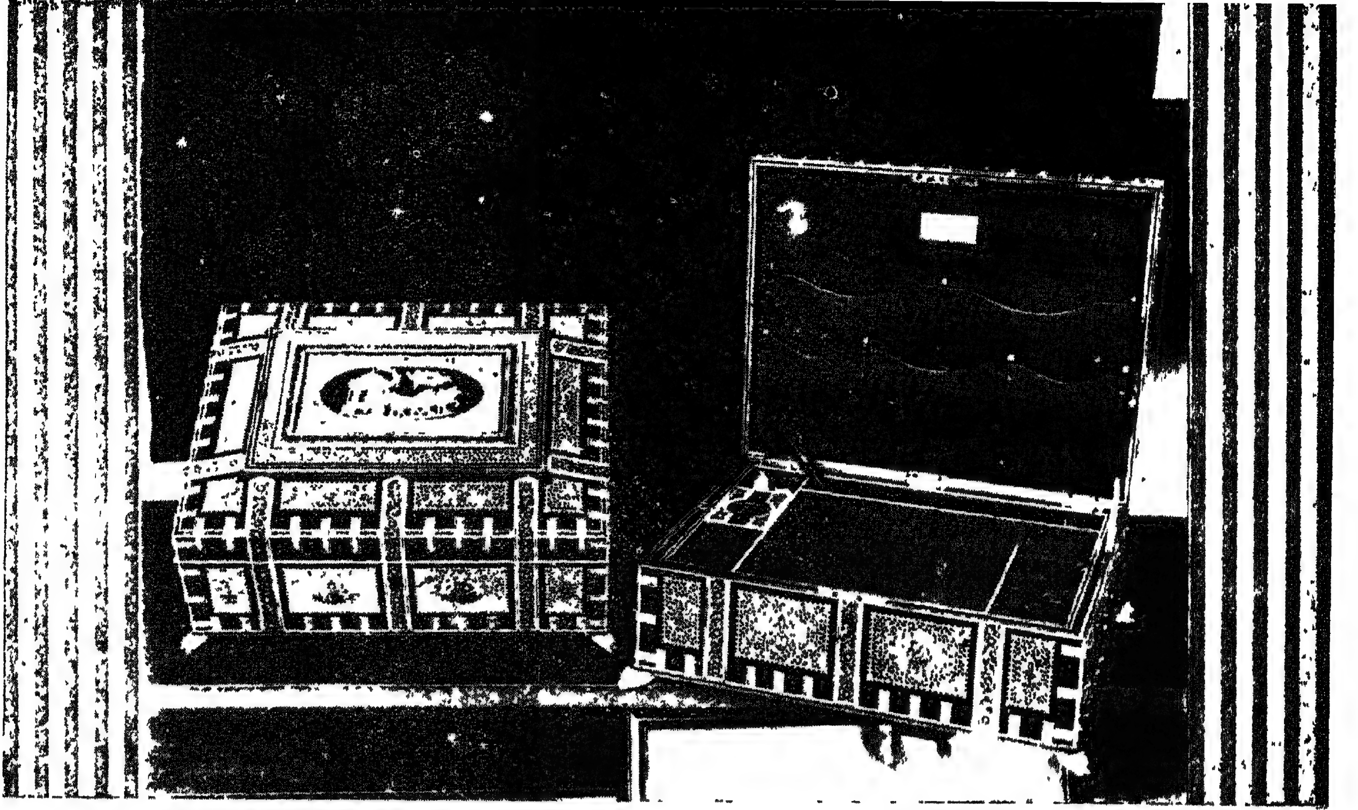
౨. అంతఃపురద్వారము

ఆంధ్రమహాజనసభా సమావేశము, బెజవాడ

ఆంధ్రదేశ హిందూస్థాన సేవాదళ సమావేశము, బెజవాడ.

ఆంధ్ర, కృష్ణాపత్రికాధిపతుల కొసగిన రజతపేటికలు, బెజవాడ.

ఆంధ్ర, కృష్ణాపత్రికల సన్మానసమయ ఛాయాచిత్రము, బెజవాడ.

మాతృప్రేమ

కొల్లాడ ధర్మారాయకవి గారు, బి. యే.

గర్భ నరకంబటంచు విజ్ఞానులమని-పలుకుచుందురు వేదాంత వాక్యములను
ఎండ కన్నైనఁ జూపక యీవిషాద-విశ్వతోముఖవీచికావేష్టితమగు
కఱకు లోకాన నెత్తుటి కందునొకనిఁ-గాంచి జోకొట్టు పిడికెడు గర్భనిలయ
మే కరణి "నరక" మొ మూఢలోకమునకు ?
తల్లి గర్భముఁ బాసి యీధరణి మీఁద-బడినయప్పుడె నేనెంతొ వగచియుంటి
నా నిరవధి కానంద విహాయసమున-నెగురగా లేక పుడమికి డిగుటఁజేసి.

శుక్తిపుట వినిక్షిప్తమౌ మౌక్తికమటు-లే యలౌకిక దివ్య దుర్జేయ సీమ
నుండియో వచ్చి యాకొని యున్న నీదు-పుత్రి పరితప్త గర్భానఁ బొడమినాను !
అవని జన్మము నొందిన యట్టినాఁడు-దుర్ముహూర్తము నాఁడెట్టిదో యొకింత
ముచ్చటేనియుఁ దీరకమునుపె తల్లి!-పాడులోకంబునే విడనాడినావు !
ఆ యచిరమాతృరాగ తృప్తావసరము-మూఁడు వత్సరాలఁట నాకు పూర్వమాయ
దర్శిత స్వప్నమటు లవేద్యముగఁ దోఁచు-కడుపుఫలమేదొ యొడిలోనఁ గాంచినంత
కంటికిని రెప్పవలె నన్నుఁ గాచి తమ్మ-యసువులన్నియు నామీఁద నుంచితమ్మ.

యష్టకష్టాల నా కొరక కనుభవించి-పెంచిచేసితివమ్మ నన్ పెద్దవాని
చిరు నగవు నాదు మోమునఁ జిందులాడ-అమ్మ మోము హాసమున కొండంతయయ్యె
ఏడ్పు వినగానె రయమున నెగిరివచ్చి-యొడిని బెట్టుక పాలిచ్చి యూరడించి
యెన్నియో తన్ను దాన దూషించుకొనియె-స్వల్పరోగము నను గొంత బాధపెట్ట
గఠిన పథ్యంబులన్ కడు గాసిఁ జెంది-కలుగు దేవులకు ముడుపుఁ గట్టి యుంచి
తనకె వ్యాధివచ్చిన మంచి దనుచు మ్రొక్కి-మోము మోమునఁ జేర్చుచు ముద్దుఁగొనుచు
ఎట్టులున్నది చెప్పుమీ యిపుడు బాబు?-అనుచు ప్రేముడి నొలికించు నమ్మఋణము
నెటులు తక్రియింతు నే నాఁటికేనిఁ గాని!-అక్కలందరు దరిఁజేరి యదియు నిదియు
కావలెనటంచు నడిగి చీకాకుబెట్ట-"నాకు సుఖమెప్పుడో"యని నాన్న విసుగ
నందరికి నన్నుఁజూపుచు ఆసలెల్ల-దీర్పఁగల్గును మాబాబు, ఓర్పఁగనుఁడు
ఉన్నతోద్యోగములుచేయు నూళ్ల నేలు-నన్ని కోర్కెలు దీర్చు నా చిన్నికన్న
యనుచు మురిసి ముద్దాడిన యమ్మప్రేమ-కెటులు పాత్రుఁడనౌదునో యెఱుఁగలేను !
లోపములు ప్రేమదృష్టిచే లోపమొంద-నన్నుఁజూడ సంతోషంబు మిన్నుముట్ట
గర్వమెంతేనిఁ జెందిన కన్నతల్లి-కెట్లు సార్థకమొనరింతు నింతప్రేమ !

* * * * * *

జంట గట్టిన మూాల బీజంబు లేవు-కప్పురపు ముక్కలట్టులు గాలిఁగలసె;
నేత దుద్భూత సౌగంధ వాతపోత-మే దిగంతాలకేగునో యెఱుఁగరాదు !

వేకువ, వికచము లగునా-లేకమ్ముల ఝుమ్మనుచు నళియుఁబోలె, నుతి
శ్లోకంబులతోఁ భక్తుఁడు-నీకోమలపదము లీశ! నెమ్మిభజించున్.

వ్రాయ నను వు పడనివాణి గల్గిన,-నదిగాంచ శక్తిలేనికన్నై; యట్టి
యవిటికరణ మున్నకవికి, భావము వత్ర-మెక్క, లేకరియె తదింద్రియంబు.

మేఘపుష్పవృష్టి మింటను బగలు, రే-చుక్కలను దనుపు చందమామ;
చైత్రశుద్ధనవమి జరుగు నుత్సవములుఁ, జాటు రామరాజ్య సౌఖ్య గరిమ.

రామునిపుట్టుఁ, బెండిలి, పరాక్రమ, మేల్బడి, లోకరంజనం
బీమెయినంచుఁ జాటు, నవమీడ్యమహంబున నేగుపెండ్లి రే,
వ్యోమ మగల్చువాద్యముల బుస్సని ఢామ్మని యద్భుతారవా
క్రామిత దిక్కుడుంగవివరంబగు పద్దెగబాణసంచులన్.

నీ వేమి మహాబలుఁడవో-పూవుల నెత్తావిబరువు మోవంగా లే
కీవిధిని బడుచు లేచుచు-నావలనికి వత్తు, దక్షిణపు గంధవహా!

తాపము రూపుమాపఁగ నదహ్రదకూప సరోవరాదులం
దాపము వేసవింగలఁ, దహర్నిశమైనను, సాటిరాదు సు
మ్మోపవమాన! నీకు నది, యోపికదవ్వులనుండి వచ్చి మా
దాపున, కల్లసోఁకి మెయిఁ, ద్రావెదు నీదగదీఱ ఘర్మమున్.

అనలునితండ్రివౌర! యనిలా! యెటులైతివో యింత నీవు చ
ల్లన? మము మంగళంబునను లాజలువోలెను బేల్చు భానుఁడ
స్తనగముఁజేర, వచ్చినకతంబునఁ దోఁచెదో యూరకట్లు? చం
దనతరుసాధుసంగతి నితాంతత, నిక్కమ యిట్లు మాఱితో?.

జీవులశ్వాసకోశములచేఁ గలఁడందురో యేమొ కాని నా
భావమునందు రేపవలు వాయువుతోఁచుఁ బ్రణష్టుఁడైనటుల్;
గ్రావములన్ గదల్పఁగల గండఁడు తా నచలత్వమొందుటన్,
స్థావరసంజ్ఞప్రాణులకు సార్థకమయ్యెను నేఁడు రోహిణిన్.

కలవు మహీజముల్ పలురకంబుల; వన్నిటఁ దెల్లగన్నెరున్
దలఁతును ధన్యమంచు; నిరతంబు వసించుచు దేవళంబునన్

సలుపు నిజప్రసూనతతి సర్వము దైవసమర్పణంబుగా
నిలు విడనాడి యాత్మఁ బరమేశ్వరుఁ జేర్చు విరాగిలాగునన్

పచ్చని పండుటాకు లనుపత్త్రిరిఁ దల్లినిఁ బూజచేసి, క
న్మెచ్చుగఁ దావిపూలు దలనిండను దా ధరియించి కోవెలన్
హెచ్చిలుఁ దెల్లగన్నెరు మహీజము, తేఁటుల కన్నసత్రపు పసా
చిచ్చుచు నూత్నదంపతుల కీశప్రసాదము పుష్పదామముల్.

పూవునఁగాయ, కాయను బ్రభూతము బీజము, దాన నంకురం
బీవిధి నైజమై పెరుఁగు వృక్షలతాదుల జాతులైన నా
త్రోవ యటుండ, నీశ్వరుని దుర్ఘటసంఘటనైకశక్తిచేఁ
బూవులు శాఖ లాకులును మూలములున్ గొనికొన్ని విత్తులా.

వివిధమనోజ్ఞరూపములు వింత లుదారము లౌ ప్రశస్త
వస్తువులు విహారయోగ్యవసతుల్ జగతిన్ గవితాలతాంగి కం
ద్రవియుఁ, దదన్యమెల్లఁ, బరమాత్మమయం బని యెంచువానిదౌ
కవితకుఁ, గాలుమోపనిది గల్గునె యొక్కఁణువైన సృష్టిలోన్?

తామరపాకునఁ బోలెన్-జేమాకునఁ దరళమగును నీ; రయినఁ గవి
గ్రామణులు దానిఁ దలఁపరు;-శ్రీమంతుల గుణములే ప్రసిద్ధికి నెక్కున్.

ప్రత్తి, యెటేకు, రాట్నె, ముదరాన నమర్చెనొ ధాత లూతకున్?
జెత్తగ నెంత్రుగా,కరయఁ జిత్రముగాదె తదీయశిల్ప? మే
యుత్తమతంతువాయుఁ డెటులోపెడు నంతటి సన్ననూలిపోఁ
గత్తుకొనంగ మాదిరికినైన, వితానపటంబు నేయఁగన్?

వెనుక నొకప్డు కేలిబొట్టవ్రేళులు సాలెల వన్యజాతి ఖం
డన మొనరించె నోర్వనిగుణంబున నం డ్రటులైన, బాధితుల్
చిన పురుగూర్ణనాభికిని శిష్యులు గావలెఁ, గాక యగ్గిపె
ట్టెను బురుడించుదాన నిమిడింపఁగలాఁ రెటు కట్టుఁ బుట్టమున్?

దళపార్శ్వంబుల సన్నయంచులను, బెంద్రాడీఁదు డెంకాయచె
ట్టులవానిన్, దమత్రోటిఁ జీరి, గిజిగాఁడుల్ పన్నుగూఁడుల్ వెఱం
గొలయించుంగద; యూర్ణనాభి దనలో నుత్పన్నమౌ సూక్ష్మతం
తుల నిర్మించెడుపట్లుకావె యరుదుల్? దూరస్థముల్ రమ్యముల్.

పసరములార! మీవలనఁ బాఁడిని బంటను సౌఖ్యమొంది, యీ
ముసలితనంబువందు మిము ముక్కలుగోయుకసాయికమ్ము పా

లసుల కృతఘ్నతాఘముఁ దలంచి, ఉలాయహాయుండు, వారలీ
వసుమతిఁ బాయఁద్రోయు నసిపత్రముపేరిటి నారకంబునన్.

* పురహరునర్ధమార్య, నగముం దనుజారి హరించి, రందుచే
హరునియభావ మెల్లెడల నల్లుకొనంగను, గంగ చేరె సా
గరమును, నింగిఁ జంద్రకళ, త్క్ష్మాతలమున్ భుజగాధి నాథుఁడున్
దిరిపపుఁ ద్రిప్పటల్ నను, దేవ! యధీట్సకలజ్ఞతల్ నిన్నున్.

తెలియఁబడకుండ నిద్దురవలెను వచ్చి యిష్టమాతతి మరలిపోయెడును లచ్చి;
యొడలుమఱపించుఁ;గనుమూఁతవడఁగఁజేయు-నైనసౌఖ్యార్థమర్థింతురర్థిజనులు.

ఎక్కడ నిల్వజంతు వుదయించుతఱిన్ నియమింతో నీవు, త
త్ప్రాక్కృతకర్మబీజముల పంటగఁ బ్రాణి కిడంగమేలు గీ
ళ్లక్కడ నిల్చెడుం గ్రహములన్నియు; నీజగదండ కోటులన్
జక్కగ నేల, సామికిఁ బ్రశస్తభటాదులు కాలముఖ్యముల్.

వివిధంబైన ప్రపంచవాంఛలను బ్రావృట్కాలకల్లోలినీ
నవవారిప్రతిమానమైన మనమున్ నైర్మల్య మొందింపఁగా
భవదీయాచల పాదసేవ, కతకప్రాయం బటం చెంచి మ
త్కావనంబున్ బచరింతుఁ దత్కృతి ముకుందా, భక్తచింతామణీ!

---

* ఈపద్యము సంస్కృతశ్లోకమునకుఁ దెలుఁగు.

పదములు

శతావధాని వేలూరి శివరామశాస్త్రిగారు

పదముల మేము మీరు మము వాడుచునుందురుగాని మాదున
భ్యుదయము సృష్టికిం బరమొ పూర్వమొ మీ రొకనాఁడు నేనియుఁ
మములఁ దలంచియున్నటులు మాకుఁ గనంబడలేదు మమ్ములన్
బదిఁబదిఁ బండితోత్తములు భావనచేయుఁడు తత్త్వదృష్టితోన్.

పరమేశ్వరునకు శక్తికిఁ-బురాతనపు వేళఁ బెండ్లి ముచ్చట యగు న
త్తఱిఁ బుట్టిన యర్థముతో-సరాసరిగ మాకుఁగూడ జన్మ ఘటిల్లెన్.

కవి తన్మయతోన్మత్తుం-డవు పుణ్యపు ఘటికలందు నత్యుత్సాహో
త్సవమును జవమును గైకొని-దివిపై కెగురుదుము మేము దివ్యుల పోలెన్.

అపుడు మే మింత బరువని యరయఁబోము-దారమునయందు నాణిముత్యాలు వోలె
నతుకుకొని యుందు మెందు మే మర్థమందు-మమ్ముఁబోలు పతివ్రతామణులు లేరు.

చల్లనివేళ సత్కవి విశాలమనంబునయందుఁ బుట్టి సం
ఫుల్లత నొందు హల్లకము పోల్కి నొకళ్ల మొకళ్ల మోలిమై
నల్లన మేము విచ్చుచునె యర్థముతోడ రసంబునందులన్
మెల్లఁ గరంగిపోయెదము మేలని మెచ్చెద రష్టు పండితుల్.

అల్ల రాసక్రీడయం దేము మేనెఱుం-గము మాకు నపు డది కలుగఁబోదు
మావల్లభుని మేము మాహస్తములతోడఁ-బెనవైచికొని యుందు మనుచు నెఱుఁగ
మాతండు తాఁగూడ నాచందమున మమ్ము-నెనయు నటంచు మే మెఱుఁగలేము
ఆతండు మేమును నల్లల్ల నొక్కళ్ల-మయిపోదు మొకహృదయంబుతోడ
అపుడు కొందఱు మముఁగాంచి యర్థమంద్రు-అపుడు కొందఱు రసమటంచంద్రు మమ్ము
ఇంక మీరందఱుంగూడ నేమియేని-చెప్పుకొనుఁడయ్య! యాలకించెదము మేము.

అంతన్ మాదుసమాధి దెల్పు మదితో వ్యాఖ్యాత మాయంగముల్
సాంతంబుల్ విఱుగంగఁ గొట్టి మఱి వస్త్రంబుల్ విభూషాదికం
బంతం ద్రోఁచి పృథక్కరించెడిని మాయర్థంబుతో మమ్ములన్
శాంతం పాప మతండు చంపక విడున్ దాత్పర్యముం దెల్పుచున్.

ఈయెడ శాకటాయనులు నెందఱు పాణిను లెంద ఱల్లకా
త్యాయను లెందఱెందఱు పతంజలు లెందఱు వ్యాడివామనుల్

పోయిరో? యెంతమంది యిఁకఁబోదురో నన్నయ చిన్నయాదు లౌ
రా! యొకమాఱు మేము పద మాన్చి పదంబును నెత్తు లోపలన్.

వరవైయాకరణులు మా-విరాజి సగుణస్వరూప వివిధాకారం
బెఱుఁగుదురు కాని వైయా-కరణ ఖసూచుల్ గ్రహింపఁగాఁగల రొక్కో?

అల్ల వైయాకరణ శిల్పి యరసి యరసి-మమ్ముఁ జిత్రించు; కొండ్రెల్ల మానవులును
మేము మా మానమున లేచి మెల్ల నూర్త్తు-మపుడు చిత్తరు వది తుదలందుఁ జెరుగు.

మరలన్ మాచిత్తరువునఁ-జెఱఁగిన భాగములఁ బూర్తిచేయఁగ వైయా
కరణుండు వచ్చు నీదెసఁ-దిరుగును జక్రంబు సకల దిగేశములన్.

వాఁ డుండె నేవాఁడు వాని పే రది యేమొ-యరసికుం డంచును ననఁగవచ్చు
వానికిఁ గొంచెము వ్యాకరణము వచ్చు-నర్థంబు మాట తా నతని కేల?
ఆతఁ డిక్కడ దోష మక్కడ దోషంబు-గ్రామ్య మీయది కారకంబు చెడియె
అన్యదేశ్యంబు లీయవి శిష్టజనములు-పలుకంగ నైనను బలుకఁ బోరు
అంచు మమ్ములనన్ నిరసించివైచి-కొసకుఁ దోలును మము మాలగూడెమునకు
అంతమాత్రాన మాప్రియ సుంత వీడ-మాతఁడుంగూడ మము వీడఁ డంతమాత్ర.

ఏ మల మాలగూడెమున కేఁగిన బాఁపన యగ్రహారపున్
సీమకు నేఁగినన్ సమమె నేమము తప్పినఁ దప్పకున్న నొం
డే మఱి మే మొగిన్ సుకవిహృత్కమలంబున నుండి సృష్టి గొ
న్నా మనుచో మహాజనులనాల్కకు భూషణ మౌదు మెంతయున్.

వీణియపై వేలు వేయదు వాగ్దేవి-మా నైజ సంగీత మహిమ వినుచు
నలినాసనుని నాల్గు నగుమోము లెక్కడె-క్కడ నంచు మాకు స్వాగత మొసంగు
మానివర్యులు మనోమందిరంబుల యందు-నలరింత్రు మాకు సింహాసనంబు
కవిరాజు లమృతంబు కడగాఁగఁ బెట్టి మ-మ్మాదరింతురు భావమేదురముగ
మేము లేకున్న మూగలు మీర లెల్ల-మేము వచ్చిన వాక్పతుల్ మీరలెల్ల
భావ మనియెడు నెత్తావి బలిసియున్న-మేలు రేకుల విప్పారు పూల మేము.

మన్మథమూర్తి

శ్రీ వేంకటకాళిదాస కవులు (ఆంధ్రగీర్వాణ సాహిత్య పరిషత్తు)

నీవు వసంతరాజ్యరమణీమణి నేలు ప్రియప్రభుండవో,
తావుల సంపదల్ పోలుపుఁ దప్పక యుండఁగఁ, దేనె మాధురుల్
పోవకయుండ, రేకుల సముజ్జ్వలశోభలు మాయకుండఁగాఁ,
బూవులసెజ్జపై నిదురవోవు మహాసుకుమారమూర్తివో.

వలపుతలంపులన్ దెలియవచ్చునె, పూవుల సోయగంబులన్
దెలియకమున్న మోహనమతీ! మధుమాసరమామనోహరా!
యలరులు గాంక్షసేయు ప్రణయార్ద్రసుధామయమూర్తు లేరో? వా
రల హృదయంబు లెంతమధురంబులో, యెంత మనోహరంబులో?

ప్రేమరహస్యముల్ వెలువరింపని గూఢమనోమనోహరా
రామములన్ ముదంబున నిరంతరముఁ విహరించుచుందువో
నీమధురానిలమ్ములు వినిర్మలతఁ స్పృశియించినంత స
ద్యోమృదుభావముల్ విరియునో పులకాంకురముల్ ఘటింపుచుఁ.

ఈ నవసాంధ్యవేళ నుదయించిన రాగమవౌదువో, పువుం
దేనియ వౌదువో, వలపుతియ్యదనంబుల నారగించు మం
దానిలముగ్ధబాలకుఁడ వౌదువో, ప్రేమరహస్య సంపదల్
పూనిన యాత్మభూపదవిఁ బొల్చెదవో, సుకుమారమన్మథా!

నీ చరియించునట్టి రమణీయ పథమ్ములయందుఁ బుష్పముల్
పూచునో, నీకటాక్షపు వెలుంగులు సోఁకినచోటులఁ సుధా
సేచనసంపదల్ రుచులు చిల్కునో, నీ సుకుమారవాయువుల్
వీచినతావులన్ మివులఁ బ్రేమలతల్ చిగురించునో, సఖా!

ఆర్తు లొసంగు నుష్ణనయనాశ్రు లలంతికఁ దాల్తువో, సుఖ
స్ఫూర్తి సమన్విత ప్రణయమూర్తు లొసంగు మనోహరంబులౌ
నార్తవపుష్పమాలికల నాదృతిఁ దాల్తువో, ప్రేమదేవతా
మూర్తి, వసంతవిశ్వపరిపూర్ణుఁడ వొక్కఁడ వీవె మన్మథా!

తీయని ప్రేమవాసనల తేజము మాయని నవ్యయౌవన
ప్రాయవసంతపుష్పము లుపాయన మీయఁగఁ దెచ్చు ముగ్ధలీ
లాయువతీజనంబుల విలాసముపై మరలించుచుందువో
నీ యభిమానపూర్వరమణీయ విలోకనపంక్తులఁ సఖా!

మోహానిబంధనమ్మగుచుఁ బొల్చు పరస్పరవీక్షణమ్ము, ల
జ్జాహసనమ్ము, కన్నుల నెసంగ వధూవరు లిష్టసక్తి వై
వాహికవేళ నాడు పువుబంతుల యచ్చపు సోయగంబులన్
మోహనమైన నీహృదయమున్ గనపర్చుచునుండువో సఖా!

ఈ మధుమాసవాసరములెల్ల వియోగమలీమసమ్ములై
తామసివోలెఁ గస్పష్టవ్యథామతియా విధురాంగి దీనమై
ప్రేమపరీతమౌ విరహదృష్టి వహించిన కన్నులందు వాం
ఛామయముగ్ధనాట్యములు సల్పుచునుండుదువోయి మన్మథా!

చిరవిరహవ్యథావతుల చెక్కిళులన్ దిగజారు లోచనాం
తరగళితాశ్రు బిందువులఁ దావకరూపము గోచరించునో,
పరిమళపుష్పతల్పసుఖవైభవమున్ గొను దంపతుల్ పర
స్పర మిడుకొన్న చుంబనల సౌఖ్యములన్ గనుపట్టెదో సఖా!

ఈ యరసందె చీఁకటుల నెవ్వరికిం గనరాక యేకతం
బా యెలమావిగున్నపయి నాచివురాకుల సెజ్జలోపలన్
గోయిలకన్నె తావిరహకోమలకంఠము నెత్తి మెల్లఁగాఁ
దీయని ప్రేమగీతి నినదింపుచునున్నది వింటివా సఖా!

కోరికలెల్లవాడి సొబగుల్ కృశియింపఁగనున్న నాకు సం
ధ్యారుచి నిష్ఫలవ్యథల నందిన రాగమువోలెఁ దోఁచు; నా
తీరున నే తపించి యెలదేఁటి కుమారిలునేమొ, జక్కవల్
పారములేని వేదనలఁ బాడునొ యేమొ వియోగగీతముల్.

చిరవిధురాంతరంగమున జీర్ణములై పడియున్న పుష్పపుం
జరులివిగోసుమీ వలపు సంపదలన్ విడలేక మోహబం
ధురగతి నిల్చియున్నవి కనుంగొనుమోయి, నితాంతభక్తి వి
స్ఫురణమునన్ స్మరించి నినుఁ బూజలొనర్చెదనోయి మన్మథా!

నేమాన వాసుదేవమూర్తిగారు.

శ్రీ కదిరి శ్రీనివాసాచార్లుగారు.

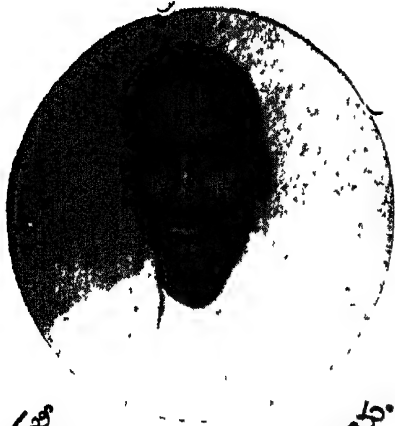
శ్రీ [illegible]

శ్రీ చెరుకువాడ వెంకటనరసింహారావుగారు.

శ్రీ వంకాయల అప్పలనరసింహ మూర్తిగారు.

శ్రీ యం. వి. పావన్న గుప్తగారు.

శ్రీ మాచిరెడ్డి వెంకటస్వామి రెడ్డిగారు.

శ్రీ కళ్లపాటి కృష్ణరావుగారు.

కృష్ణామండల మూడవ అర్చకమహాజనసభ.

3. నాటకము

ఛాయ*

ముద్దా విశ్వనాథం గారు

[వచన రూపకము]

పాత్రల వివరణము :

ధర్మారావు—ఇంటి యజమానుఁడు

రామకృష్ణయ్య — ధర్మారావుగారి యింటిలో అద్దెకున్న యొకాయన

భానుమూర్తి—రామకృష్ణయ్య పెద్దకుమారుడు

లలితాంబ— ,, భార్య

చిట్టమ్మ } — ,, కొమార్తెలు
రుక్మిణి }

ఛాయ— ,, పెంపుడుకన్నె

రంగము : తోటలోని రమణీయ మగు కుటీరము—గది. లలితాంబ, ఛాయ, చిట్టమ్మ, రుక్మిణి, మఱిద్దఱు పిల్లలు.

[ప్రవేశము : ధర్మారావు]

ధ— అమ్మా! రామకృష్ణయ్యగా రింటిలో నున్నారా?

ల—ఓహో! రావుగారా! దయచేయుఁడు. మన వా రందఱు క్షేమమా?

ధ— ఆ, దైవకృప వలన. పిల్ల లందఱు ఖులాసాగా నున్నారా?

ల—తమ యాశీర్వచనమువలన. అయ్యో! నిలుచుంటిరే! చిట్టీ! ఆమడతకుర్చీ తెచ్చి రావుగారికి వేయుము.

[చిట్టమ్మ అటులు చేయును.]

ధ—మీ చిక్కులన్నియుఁ దీఱి, యిపుడు తెఱపగ నున్నారుకద! కృష్ణయ్యగారు పొలములోనికి వెళ్లినటులున్నది?

ల—అవునండి. మాపెద్దవాఁడు, రెండవ వాఁడు కూడ వెళ్లిరి. నూర్పులకాలము కాదా మఱి? ఈ నాలుగు రోజు లూపి రాడదు.

ధ—[పిల్ల లందఱవంకఁ జూచి] సరే, ఇదిగో, ఇద్దఱు—ముగ్గురు—న-లు-గు-రు—ఆఱుగురు ;—వీరే కాదమ్మా మీమిగత బిడ్డలు? అబ్బా! తేనెటీఁగలవలె నెంత కార్యదీక్షతో నున్నారు! ఏమి చుఱుకుదనము!

ల—అటులు సెలవిచ్చెద రేమి, రావుగారూ! మా కుటీరమున నిర్వ్యాపారత్వమున కేమాత్రము అవకాశము లేదు. మాపెద్దవాఁడు భానుమూర్తియు, నేనును గొడ్లకంటె నెక్కువగ పనిచేయుదుము. మాపిల్లలందఱు నటులే శ్రమపడునట్లు చూచెదము. కడపటివాఁడుమాత్ర మీడునకుఁ దగినచిన్నపనులు చేయఁగలఁడు కాని, మిగిలిన యందఱును శక్త్యనుసారముగా తగుకార్యములు నిర్వహింతుము.

ధ—చాల మంచిపని. తల్లీ! మీ వలె పాటుపడువారలను, శాంతచిత్తులను చూచిన నెట్టి విషమస్థితిలో నైనను "దారిద్ర్యదేవత" తొలఁగిపోవలసినదే. ధనవంతుల బిడ్డలుగూడ నిటులు పనిచేసిన, నెంత బాగుగనుండునోకద!

ల—అయ్యా! ఐశ్వర్యములతో తులదూఁగు వారలకు లెక్క యేమి? పాటుపడ నవసర మేమి?

---

* "జువెనైల్ బడ్జెటు" నుండి.

ధ—భాగ్యము సంపాదించుటకంటె వెచ్చించుట సులభము కాదా? ఖజానాపెట్టె ఖాళీ యైనతరువాత, తిరిగి పూరించుటకు వా రేమి చేయవలెను?

ల—నిజమే. మా శ్రమకుఁ దగిన ఫల మనుభవించుచు నెంతయు నుత్సాహముగ 'కడుపులోని చల్ల కదలక' యిటు లున్నారము. ఇంతకును పరమేశ్వరునికృప. పేరికిఁ దగినసద్గుణములు గల యింటియజమానులు దొరకుటకూడ మా యదృష్టమే.

ధ—'ముత్యము లన్నియు నొకచోటికిని, నత్తగుల్ల లన్నియు నొకదిక్కునకును చేరు'నను సామెత యిట సార్థక మగుచున్నది. లలితాంబగారూ! మీది సత్కుటుంబము గనుకనే నాకు సత్సహవాసభాగ్య మబ్బినది. మీసంప్రదాయము పూర్వమునుండియు నాకెఱుకయే. బిడ్డలారా! ఇటు రండు! మీకు తాయిల్లముఁ దెచ్చితిని. [మిఠాయియుండ లిచ్చును.]

ల—పిల్లలారా! రావుగారికి వందనము లర్పింపరేల?

ధ—[ఛాయను చూపించుచు]అమ్మా! మీయీఁడుపిల్ల లందఱును చిన్నవారే యనుకొంటిని. ఇంత పెద్దయాపె యున్నట్టు నాకు తెలియనేలేదు.

ల—లేరండీ, ధర్మారావు గారూ! మాఅమ్మాయి కా దామె. కాని కన్నకూఁతుకంటె నెక్కుడుగ చూచుకొనుచున్నాము.

ధ—బంధువు కాఁబోలును.

ల—కాదండి.

ధ—మఱి?

ల—[నెమ్మదిగ] తరువాత చెప్పదను లెండు. [పైకి] ఛాయా! వేళ యయినది. వెళ్లి దూడను విడిచి రా, అమ్మా! [ఛాయ వెళ్లును.]

ధ—బహు నమ్రత గల పిల్ల సుండీ!

ల—ఔను, సౌందర్యమునకుఁ దగిన సుగుణసంపత్తి గలది. ఈమె దూరదేశమునుండి దైవికముగ నిటకు వచ్చి యేఁడాది దాఁటినది. మీకు విన నిచ్ఛ గలదేని, యామెసంగతి యెఱిఁగించెదను.

ధ—తప్పక చెప్పుఁడు, తల్లీ! మిక్కిలి కుతూహలముగ నున్నది. ముందు కొంచెముదాహము తెప్పింపుఁడు.

ల—రావుగారూ! నామందమతికి క్షమింపవలెను. చూడుము, రుక్మిణీ! సత్తుగిన్నెలో ప్రొద్దుట గిలకొట్టిన మజ్జిగ యున్నది, వెండిగిన్నెలోఁ బోసి త్వరితముగఁ దెమ్ము. [రుక్మిణి వెళ్లును.]

ధ—ఇఁక వినిపింపుము, తల్లీ!

ల—గత దీపావళినాఁడు సాయంకాలమున మావారును, పెద్దవాఁడును పొలమునుండి వచ్చుచుండఁగ బండియొకటి ఘాటీలో పడిపోవుటఁ గాంచిరి. సాయము చేయుదమని యచటికి పోవఁగా, క్రిందఁ బడి మిక్కుటముగ దెబ్బలు తిన్న యొకముసలమ్మయు, నామెప్రక్క నేడ్చుచు కూర్చుండిన యీపిల్లయుఁ గాన్పించిరి. జాలిగుండెగల నాభర్తగారు వెంటనే యతిప్రయాసముతో బండి సరిగఁ దీసి, ముసలమ్మను తిరుగ బండిలో నెక్కించి యింటికిఁ దీసికొనివచ్చిరి. వృద్ధురాలికి సమస్తోపచారములను శక్తివంచన లేకుండఁ జేసితిమి. కదల్చుటకు వీలు లేని స్థితియం దామె యుండెను. అందుచేత, సౌఖ్యప్రదమైన శయ్య నమర్చి, యామెను పరుండఁ బెట్టితిమి. తలకు గట్టి దెబ్బలు తగిలి యుండుటచే, మే మెన్నితంటాలుపడినను, దినదినమున కామెస్థితి క్షీణదశ నందుచుండెను. మాపైని గల గౌరవభావముచే 'సర్జను' గారు దినమునకు రెండు పర్యాయములు 'నర్సు'ను బంపి గాయములకు కట్టించుచుండిరి. కాని, యేమియు ఫలము కనిపింపదాయెను. ఒకనెల యగునప్పటి కామె మరణోన్ముఖురాలై యున్నదని నిశ్చయించితిమి.

పాప! మీపిల్ల—ఛాయ—నాయనమ్మ నొకనిమిషమైన వీడక, రాత్రియుఁ బగలు నిరంతర ప్రేమతో, కనుఱెప్ప వ్రాల్పక కనుపెట్టుకొని యుండెను. అయ్యా, రావుగారూ! ఈబిడ్డ దుఃఖము మా కెంత జాలిఁ గొల్పి

నదో తెల్పుటకు వశము కాదు. "ఈలోకములో నాకు దిక్కు ముసలమ్మయే" యని విలపించును. "ఈమెకూడ లేకుండఁ బోయిన నాగతి యేమి, దైవమా!" యని పలు మాఱు కుందును. తలిదండ్రులు లేరఁట. నాయనమ్మను తీసికొని తూర్పున నున్న బంధువు లాదరింతురేమో యని బయలు దేఱఁగా, ఈవిపత్తు సంభవించినది. సరి, ఈగాథ యంతయు నెందులకు? మఱి వారము రోజులు తీసికొని ముసలమ్మ స్వర్గస్థురా లైనది. ఆమె మూటగట్టి పెట్టుకొనిన యాస్తియంతయు వైద్యునకును, దహనాది కర్మములకును వెచ్చింపఁగా, పదునేడు రూపాయిల చిల్లర మిగిలినది. పాప, మీపిల్ల కెట్టి దుస్థితి! రుద్రభూమి వదలి యీవలకు వచ్చుట బ్రహ్మాండ మైనది. చేతులు నులుము కొనుచు, గుండె బాదుకొనుచు, నీఛాయ ముసలమ్మ కొఱకు పలువిధముల దుఃఖించినది. అయ్యో! చాల తడ వయినది. ఈ చేటభారతముతో మిమ్ములను విసిగించితినే!

ధ—లేదు, లేదు, చెప్పు మమ్మా! మిక్కిలి జాలిఁ గొల్పుచున్న దీ గాథ.

ల—ఎన్నియో రీతుల నీపిల్ల నోదార్చితిమి. కాని పొరలి పొరలి వచ్చు దుఃఖముతో, "నా కిఁక గతి యేమి? నే నెక్కడకుఁ బోవుదును? దిక్కు కనఁబడదే, పరమేశ్వరా!" యని శోకించును. దీనవదన యగు ఛాయ విలాపము చూడ నామనసు కరఁగి, "ఈబిడ్డ నెటులయిన మన పోషణములో నుంచుకొందమ"ని మావారితో నొక్కి చెప్పితిని. దయాళుఁడగు నాభర్త యడ్డు చెప్పునా? నాయభిలాష విన్నవించినదే తడవుగ, "ముమ్మాటికిని నట్లు చేయుము. నే ననఁబోవు మాట నీవే యడిగితి"వని చెప్పుచు, వారు సానుభూతియు, సమ్మతియుఁ దెల్పిరి. అంతట నీబిడ్డను చేరఁ బిలిచి నాయుద్దేశ మెఱిఁగించితిని. ఆమాట యాలించినక్షణమ యామెముఖారవింద మేమని చెప్పుదును? ఇట్టి మాఱి, యెంతో వికాసవంత మయ్యెను. మునుపు లేనిధైర్యముతో నామె యిటు లనఁ దొడఁగెను:—

"తల్లీ! మీచెంత నుండుటకంటె నాకు వలయున దెద్ది? బంధువులు, మిత్రులు, తలిదండ్రులు, దైవము, సమస్తము నాకు మీరే. ఘాటీలోఁ బడిపోయినపుడు కృపాళువగు నా పరమేశ్వరుఁడు "రామకృష్ణుని"రూపమున వచ్చి మమ్ములఁ గాపాడినపుడే, ఇఁక ముందు నారక్షకులు మీరే యని నమ్మితిని. నేను లేశమయిన మీ కుపకరింతునా యని భయపడుచున్నాను. తెలియనిపనులు తప్పక నేరుచుకొని, మీసేవ చేసి ఋణము దీర్చుకొన యత్నించెద నమ్మా!"

అందులకు నేను, "నీకు చేతనైన పనియే చేయుము, బిడ్డా! నీ వొకటియు, మాపిల్ల లొకటియుఁ గాదమ్మా! నీ వుత్సాహముగ నుండినన్నాళ్లు మాతో నుండవచ్చు" నంటిని.

ధర్మారావుగారూ! ఈఛాయ అప్పటినుండియు గృహకృత్యములన్నియు నోపికతో క్రమముగ నేర్చినది. ఇపుడు నా కండగా 'కుడిభుజము'వలె నున్నది. ఎట్టి యరమరయు లేక నాకూఁతులలో నొకతెగ సంచరించును. ఎపుడును చిద్విలాసమే గాని, విసుగనునది లేదు. మాయొద్ద తగిన శిక్షలో నుండి, 'తలలో నాలుకవలె' మెలఁగుచున్నది. తగుమాత్రము వ్రాయను చదువను తెలియును. కుట్టుపని నేర్చుకొన్నది. ఇంటిపని యంతయుఁ జక్కఁబెట్టి వీలు చేసికొని నాబిడ్డలకు పాఠములు చెప్పును. రావుగారూ! ఇది, సమాచారము.

ధ—చాల చిత్రమైన కథ, లలితాంబగారూ! మీకును, ఆపిల్లకును కూడ యశోదాయకమగు సంగతి. మీఛాయ యింటిపే రేమండీ?

ల—[ఆలోచించుచు] ఏమి, చెపుమా! 'శ్రీపురపువా' రని చెప్పినటులు జ్ఞప్తిలో నున్నది.

ధ—[ఆశ్చర్యముతో] శ్రీపురపువారా! మావారే నండీ! ఆఅమ్మాయి యేది? కొంచెము మాటాడవలెను.

ల—ఇదిగో పిలిచెదను.

[ప్రవేశము : ఛాయ]

ధ—అమ్మాయీ! ఇటు రమ్ము. నీసంగతి యంత యుఁ దెలిసి, మిక్కిలి పరితపించితిని. నీకు తలిదండ్రులు లేరఁట కాదా, పాపము?

ఛా—లేరండి.

ధ—మీయింటిపేరు శ్రీపురపువారా?

ఛా—మఱేనండి.

ధ—స్వగ్రామము?

ఛా—మాది నందిపల్లి. తలిదండ్రులు బాల్యము ననే నన్ను విడిచి దివి కేఁగిరి. అప్పటినుండియు ధర్మవరము లో మాపెదనాయనమ్మ చేరఁదీసి నన్నింతదానిని చేసినది.

ధ—ఆమె మీతండ్రి పెదతల్లి కాదా?

ఛా—అవునండి; విధవ యామె.

ధ—ఆమె నామధేయము?

ఛా—కనకాంబ.

ధ—కనకాంబా? సరి, సరి. విపత్తు సంభవించిన పుడు మీ రెక్కడకుఁ బోవుచుంటిరి?

ఛా—'గరివిడి'లో మానాయనమ్మ తోడికోడలు గారింటికిఁ బోవ నుంటిమి. మధ్యమార్గస్థితిలో ఆమెమైన నాద రించు నను నాశతో బయలు దేఱితిమి.

ధ—అయ్యో! తల్లీ! నీవు చెప్పిన యంశము లెల్ల తూఁచినటుల సరిపోయినవమ్మా! ఆయ్యో! ఛాయా!

[ఆమె చెయిపట్టుకొని]

గరివిడి మాగ్రామమే నమ్మా! మీరు పోవలె ననుకొనిన ముసలమ్మ మాతల్లియే. నీతండ్రియు, నేనును పెద తండ్రి పినతండ్రి బిడ్డలము. కాలవశమున నిటుల విడిపోయితిమి. నీవంశానుక్రమణ మెల్ల నిడుపు విశదమైనది. నీతండ్రి— అయ్యయ్యో!—చనిపోవుట నేను బాగుగ నెఱుఁగుదును. పేరొందిన చిత్రకారుఁ డమ్మా! పాపము! పతివియోగ బాధ భరింపలేక, ఆ కృష్ణవేణి—మీతల్లి —ఒకవారము తిరుగకుండఁగనే గుండె పగిలి యాకస్మిక మరణ మందినది.

అప్పటి నుండియు నీ సంగతియే తెలియలేదమ్మా! నిన్నీ యపురూపపుస్థితిలోఁ గనుట నా కెంతయు నాశ్చర్య మును, ఆనందమును గొల్పుచున్నది. ఇదంతయు భగవం తుని మాయ గాక వేఱేమి? ఛాయా! నీవు నాతో వచ్చి నా యొద్ద నుండుము. నీవంటి సుశీలను చూచుటకు మీ పెద తల్లియు, నీ సోదరీసోదరులును అమితోత్సాహముఁ జెందుదురు.

ఛా—మీదయ కే నెంతయుఁ గృతజ్ఞురాలను, బాబయ్యగారూ!

ధ—నీ నడతయు, సంభాషణ మర్యాదలును నీవు తగిన శిక్షణమునఁ బెరిఁగితివని చాటుచున్నవి.

ఛా—పాపము, చచ్చి స్వర్గమున నున్నది, మానా యనమ్మ. నాయీడునకుఁ దగిన నీతిబోధములు నాకు క్రమముగఁ గఱపినది.

ధ—నీవు మిక్కిలి యుక్తియుక్తముగ సంభాషిం చుచుంటివమ్మా! నీ తీయనిపలుకులు వినిన కొలఁది ముచ్చట యగుచున్నది. సరే. నీవు నాతో బయలు దేఱుటకు సిద్ధము గమ్ము. ఇంతకాలమునుండి నిన్నుఁ గడు దయతో పోషించిన యింటివారికి నుచితరీతిని నేను గృతజ్ఞతఁ దెల్పెదను.

ల—తల్లీ, ఛాయా! నీయదృష్టమునకు మిక్కిలి సంతోషమమ్మా! కాని, నీవు మమ్ము విడిచిపోయెద వని వినుటమాత్రము మనస్సులో బెంగ కొల్పుచున్నది, బిడ్డా!

ఛా—అమ్మా! మిమ్ము వదలుటకు నాకును కాలాడకున్నది. దిక్కెవరును లేని యాపత్సమయమున చేరఁదీసి, కన్నబిడ్డలలో నొకరినిగా చూచుకొంటిరి. నాజన్మములో నెపుడైన మీమేలు మఱవఁగలనా!

[ప్రవేశము : రామకృష్ణయ్య, భానుమూర్తి]

రా—ఓహోహో! ధర్మారావుగారా! ఎంతసే పయినది వచ్చి?

ధ—ఇప్పుడిప్పుడే. నేఁడు బయలుదేఱిన వేళా విశేషము చాల మంచిదండి, తలఁపని తలంపుగా శుభము గలిగినది.

రా—ఏమండి, సమాచారము?

ధ—బంధువయ్యా, కృష్ణయ్యగారూ! మీ రెంతో దయతో పోషించుచున్నారే, ఆబిడ్డ—ఛాయ—మా పెదతండ్రి మనుమరాలు.

రా—ఏమి? ఛాయయా? ఛాయ!

ధ—అవును. మీకును, లలితాంబగారికిని కృతజ్ఞతఁ దెలిపి, ఈబిడ్డను నావెంట తీసికొని వెళ్ల నున్నాను

రా—చిత్రముగ నున్న దే యీవార్త! అమ్మా! ఛాయా! ఇటువంటిసద్గృహమునకు వెళ్లెదవని నా కెంతో ఆనందముగ నున్నదమ్మా! నీవంటి సచ్ఛీలకు తగిన గృహము. కాని తల్లీ! నీవు లేకుండ మే మెటు లుండఁ గలమమ్మా?

ల—అదియే నేనును అనినాను.

భా—[ఛాయతో] ఏమి! మమ్ముల వీడెదవా, ఛాయా? మన కింతటినుండి వియోగమేనా?

ఛా—[అతనితో] నే నేమిచేయుదును, మిత్రమా?

ధ—ఛాయ ప్రయాణమగుటకు నాలుగు దిక్కుల నుండియు ననంగీకార సూచనలు కనఁబడు చున్న వే?

ల—అవునండి, రావుగారూ! సహజమేకద! బిడ్డ లందఱును వత్సరమునుండి కలసిమెలసి యుండిరి.

భా—[ఛాయతో] మనవియోగము తప్పదని తోఁచుచున్నది. మమ్ములఁ బూర్తిగ మఱచిపోవకుమా!

ఛా—[అతనితో] మిత్రమా! ఇట్లు నిష్ఠురము లాడఁదగునా? మఱచుటయే! ఎంతమాట! ఎప్పటికిని అటులు జరుగదని నమ్ముము. ముమ్మాటికిని నమ్ముము.

ధ—సరి, సరి, మన యువజన మిత్రములలో కొంచెము కలకలము వినఁబడుచున్నది. అదేమో తెల్పఁ గలరా, లలితాంబగారూ?

ల—చెప్పుట కేమున్నది? ఛాయ మీబంధు వను సంగతి యింతకు ముందు మాకుఁ దెలియదు. మా పెద్ద వాఁడును, ఛాయయు మొదటినుండియు నత్యంతాన్యోన్యానురాగముతో మెలఁగుచుండిరి. రూపమందును, గుణమందును చక్కనిచుక్కయగు నీకన్నెను వాఁడు పరిణయమాడుదునని తెలిపిన యుద్దేశమునకు మే మడ్డుచెప్పి యుండ లేదు.

రా—ఇఁక వెనుకటి ప్రసక్తి యేల?

భా—ఏల కూడ దందురు, నాయనగారూ?

రా—ఏమిరా, అబ్బాయీ! ఛాయ ధర్మారావు జమీందారుగారి బంధువని తెలిసియు నిటు లందు వే?

ధ—భాయీ! ఇటు రమ్ము. ఈవిషయమున నీయుద్దేశము విని సంతోషింతును.

ఛా—[సిగ్గు నభినయించుచు] బాబయ్యగారూ! భానుమూర్తి నాయందుఁ జూపిన కరుణయు, నవ్యాజప్రేమయు నపారము. మొదటిచూపుననే ఆయన నామనసు చూఱగొనెను. వారి యభీష్టము నెఱవేర్చి తరించుటకే నిశ్చయించుకొంటిని.

ధ—బిడ్డా! నీయాలోచన యెంతయు నుదాత్తమైనది. ఈసద్బాంధవ్యమున కెంతయు నానందించుచున్నాను. నాకుఁ బరమసమ్మతము తల్లీ! తడ వేల? త్వరలోనే వలయు యత్నములు సేయుదము. ఈమాసములో గ్రహకూటముకూడ ననుకూలముగ నున్నది. "శుభస్య శీఘ్రము" మందురు గదా, విజ్ఞులు!

ఛా—[తల వంచుకొనును.]

ల—ధర్మారావుగా రెంతటి ధార్మికులు! ఏమి యౌదార్యము! వారికి వారే సాటి. ఛాయా! పుణ్యశీలా! రమ్ము తల్లీ! [ముద్దిడును.]

ధ—రామకృష్ణయ్యగారూ! మీకు తెలియఁదు కాఁబోలును! మీమాన్యమునకు పడమటి దిక్కున కట్టునకు సరిగనున్న నాలుగువీసముల తోఁట మాదే.

సాయంకాలము మన భానుమూర్తిని తీసికొనివెళ్లి రయితుల కెఱిఁగించెదను. ఇంతటినుండి యతఁడే సిస్తు వసూలు చేసికొనఁగలఁడు.

భా—[తనలో] ఇఁక నేమి! [చిఱునవ్వు నవ్వును.]

రా—ఏమి! భగవద్విలాసము! ధర్మారావుగారు మావియ్యంకు లైనారు! ఇట్టివింతలు కలలోనైనఁ గాంచఁగలమా! ఎంత ధన్యాత్ములు మైతిమి!

ధ—ఈ శుభసమాచారము మావారల కెఱిఁగించి, పెండ్లిపనుల కాయత్త పఱిచెదను. మాపురోహితులు సుముహూర్తము నిర్ణయించిన వెంటనే మీకు తెలియఁబఱిచెదను. కనుక రామకృష్ణయ్యగారూ!—కాదు —వియ్యంకుఁడుగారూ! ఎదురు సన్నాహమునకై మీ యత్నములో నుండుఁడు.

భా యూ! మనము రాత్రి 'ప్యాసెంజరు'లో తప్పక వెళ్లవలె నమ్మా! సిద్ధముగ నుండుము.

ల—నీ యుపకారము మఱవఁగలనా, ఛాయా!

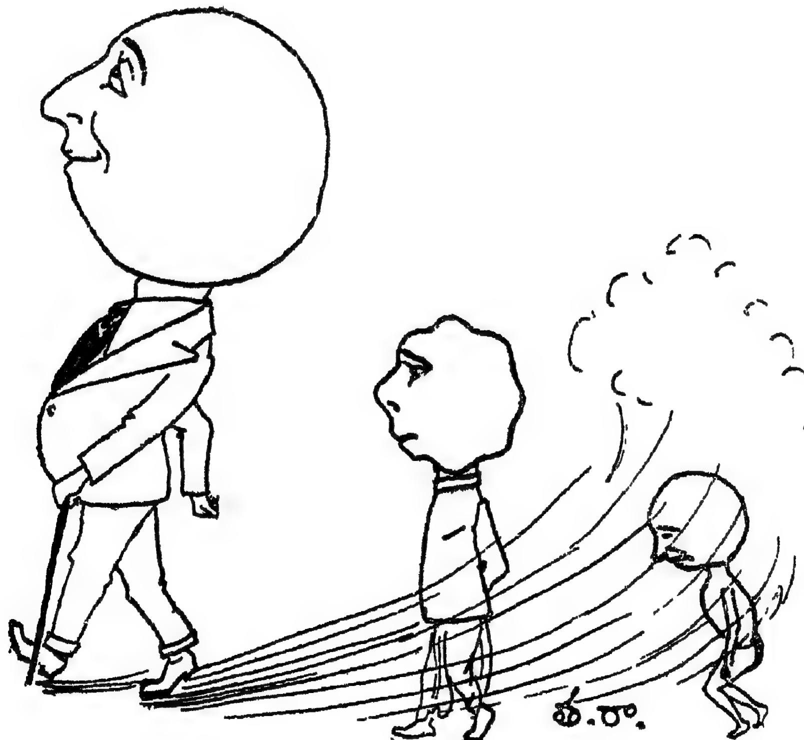
భా—[తనలో] నాయుపకారముముందు నీ యుపకార మెంత?

రా—పడినబండి యెత్తి పైకి లాగిన సమయమున నింతటిమేలు కలుగునని యెవరమును తలఁపలేదుకదా!

ల—"సత్కార్యము లూరక పోవునా?"

భా—ఊరక పోవని క్రియారూపమున సిద్ధాంతపఱుపవలసిన బాధ్యత నాపై నున్నది, తల్లీ!

[అందఱు నిష్క్రమింతురు.]

"రూపాయిలు, అణాలు, పైసలు_"

శ్రీ సింహశైల ప్రశస్తి

విద్వాన్ కజ్జ సాంబమూర్తి శాస్త్రి గారు

ఇచ్చోటఁగద లోకమెల్ల నుతింప బంగరుకంబము గనె నక్కజపుఁగొడుకు
సీతావునన కదా యేపుచూపె నృసింహదేవుఁడు దితిజు లుద్వేగ మంద
నిటఁగదా ప్రహ్లాదుఁ డీశభక్తిరసంబు వెల్లువ పఱపె నుర్వీతలమున
నీప్రదేశమకదా యాప్రత్నకిటికి నావాసమై మహిత వైభవము గాంచె
హరవిరించిసురేశ్వరాద్యమరులెల్ల-సంస్తవం బొనరింతు రీస్థలమునకద
సింహశైలంబు భక్తినిబృంహితం బొ-నర్చుభక్తులపాలి సన్నగము గాదె.

రంహఃస్ఫూర్తి వరాహమూర్తి నిఖిలార్థంబు ల్ప్రసాదించుఁ దా
నంహస్సంహతులం దొలంచు నరసింహస్వామి పాపాటవీ
సంహారం బొనరించు మారుత తనూజాతుండు వేయేల యీ
సింహక్షోణిధరంబుఁ బేర్కొనినచో సిద్ధించు సర్వార్థముల్.

ఓరుఁగంటిప్రతాపుఁ డొసఁగె వాహనముల నర్పించె గజపతి హస్తిరథము
నన వేమభూనాథుఁ డర్పించె గ్రామంబు లల్లయవేఁ డిచ్చె వెల్లగొడుగు
వీరభద్రారెడ్డి వేయురత్నము లిచ్చెఁ బాలకి నర్పించెఁ బ్రౌఢరాజు
కవిసార్వభౌముండు కైవారము లొనర్చెఁ గరదీపిక లొసంగె నరసరాజు
కృష్ణరాయనృపాలుఁ డుత్కృష్టమైన-కృతి నిడి తనంత ధనము నర్పించె నౌర
యాపదార్థంబు లేవి యేమెడల నడఁగె!-సింహశైలాధినాథ లక్ష్మీనృసింహ!

గోగులపాటికూర్మకవి కూరిచెఁ బద్యశతోత్తరాష్టకం
బాగడికబ్బముం గొని నిజాంతరసీమ ముదంబు నొంది వే
వేగ దరల్చె తౌర పృథివీతలకంటకు లౌమరాటులన్
భోగిశయాన సింహగిరిభూషణ మానవకేసరీ హరీ.

చాళుక్యనరపాల శస్త్రదీధితులు దిక్కులఁ బర్వె గోదాసలిలముఁ దాఁకి
పలనాటివీరుల బలము నింగికిఁ బ్రాఁకెఁ జంద్రభాగాతీరసైకతముల
మనుమసిద్ధినృపాలు మానంబు నెలవొందెఁ దతపినాకినిసాంద్రతటములందు
గాంగరాజులయశోగానంబు విననయ్యె వంశధారాసరిద్వరముఖమున
పూషవాటినృపాలుర భూరికీర్తి-కృష్ణవేణ్ణాతటముల నుగ్గివమయ్యెఁ
గటకటా, యామహానదు ల్కాలమహిమఁ-బూర్వరాజులకీర్తితోఁ బొల్సు వాసె
హరహరా, యాంధ్రవైభవం బస్తమించె.

చాళుక్యనరపాల చాతురి నశియించెఁ గాకతీయులరాజ్య గరిమ సమసెఁ
గొండవీటినృపాలగోష్ఠివార్తలు వోయె రాజమహేంద్రసామ్రాజ్య మణఁగెఁ
బెద్దాపురముకోట పెద్దమ్మ కిల్లయ్యె వీరఘట్టముపేరు వీటిపోయె
సింగారపుంగోట భంగంబుపాలయ్యె గజపతిరాజ్యంబు గలఁగిపోయె
మాడుగుల గాలె నొడ్డాది మచ్చుమడఁగె-నాంధ్రవీరులు దాతలు నాత్మవిదులు
శాస్త్రవేత్తలు శిల్పులు చనిరి దివికి-హారహారా, యాంధ్ర వైభవం బస్తమించె.

ఎందఱో ప్రాక్తనక్షితిపు లేఁగిరి స్వఃస్థలి కంచు నెడ్డలోఁ
గుందఁగ నేల వారల యకుంఠిత దివ్యయశస్స్రీవంతు లీ
సుందరసింహశైల మధుసూదను నాలయకుడ్యసీమలం
గ్రంథఁగ శాసనంబులయి క్రాలుచు వారలపొల్పుఁ దెల్పెడిన్.

పోయిరి పూర్వులంచు మదిఁ బొక్కఁగ నేటికి సింహశైలమం
దేమెడఁ జూచిన న్దివికి నేఁగిన పూర్వులసచ్చరిత్రముల్
హాయిగ గోచరంబయి యనంతముదం బొనఁగూర్చు చుండు న
య్యాయినృపాలకుల్ హరికి నప్పనసేసిన యీగిఁ దెల్పుచున్

అనవేమనరనాథు నశ్రాంత సువితీర్ణి తారహారఖ్యాతిఁ దనరుచుండ
ప్రౌఢదేవమహీశు ప్రాభవంబు సువర్ణధారాభిషేకంబు తనివి దీర్చు
వీరభోగవసంతు వీరవిహారంబు వజ్రాలకవచమై వన్నె మీఱు
కృష్ణరాయనృపాలకీర్తి రత్నకిరీట కనకాంగదోద్దీప్తిఁ గ్రాలుచుండు
ముష్కర తురుష్కసేనల మొరటుదనము-పటుతరగ్రావహస్త్యశ్వ భావ మొందు
నహాహసింహ ధరాధరాగ్రాధివాస-దంభకేసరి కార్తసంత్రాణరతికి.

కుప్పల్ తిప్పలు దేవతానికర మీక్షోణీతలం బెల్లెడ్
విస్ఫారం గనుఁగొందు వారిఁ గొలువ న్వీసంబు చేకూర ది
యొప్పౌ ల్గుప్ప వరాహమూర్తి నరసింహుండై ధరం బొల్చుమా
యప్పం డిచ్చు నభీష్టసిద్ధి నిజభక్తానీకము ల్మెచ్చఁగన్.

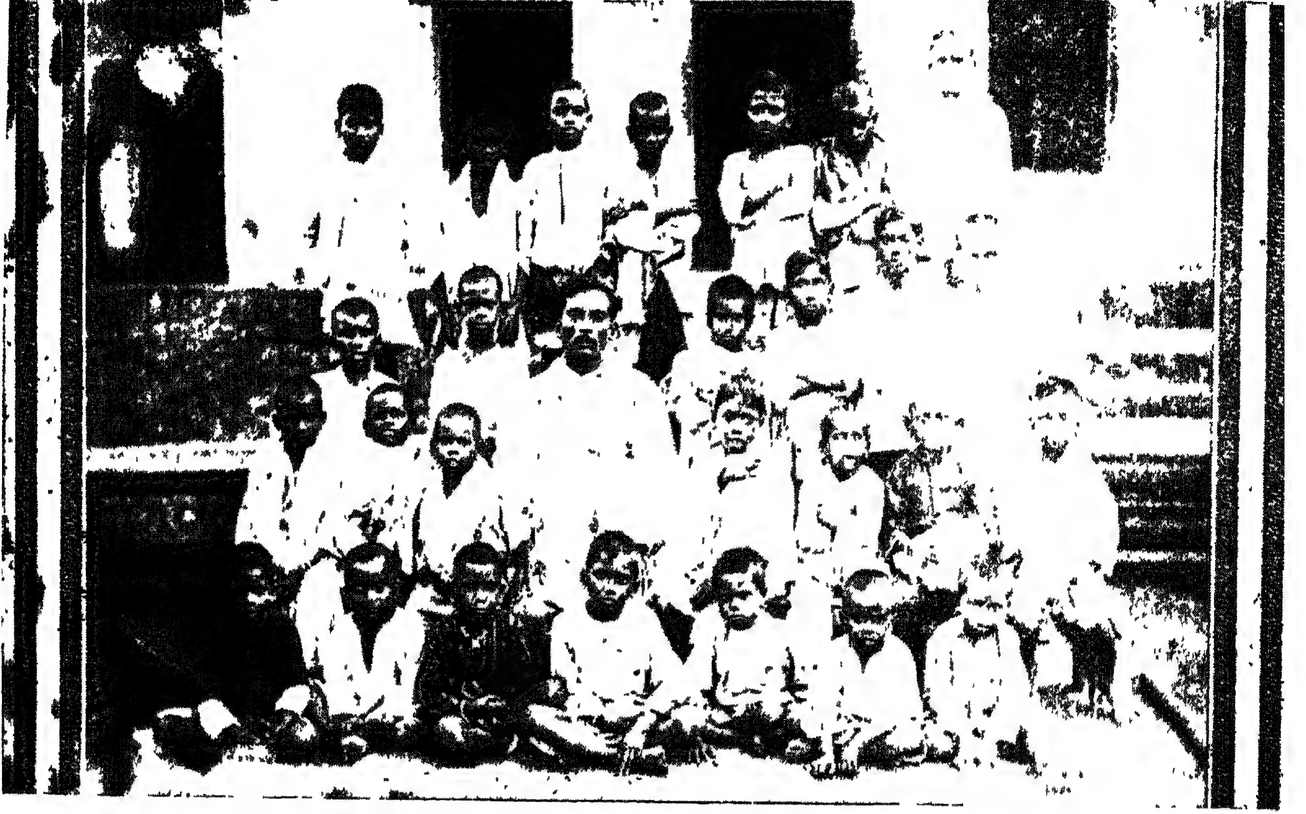
కలికలుషహారివైన నీకడకు వచ్చి-పూర్వవైభవములఁ దలపోసి పొక్కి-
భక్తిపూర్వకముగ నివె బాష్పకణము-లవిరిసరంబుగాఁ గూర్చి యంఘ్రి నిడితి
దీనిఁ గొనుమయ్య భక్తసంత్రాణశీల-సింహశైలాధినాథ, లక్ష్మీనృసింహా!

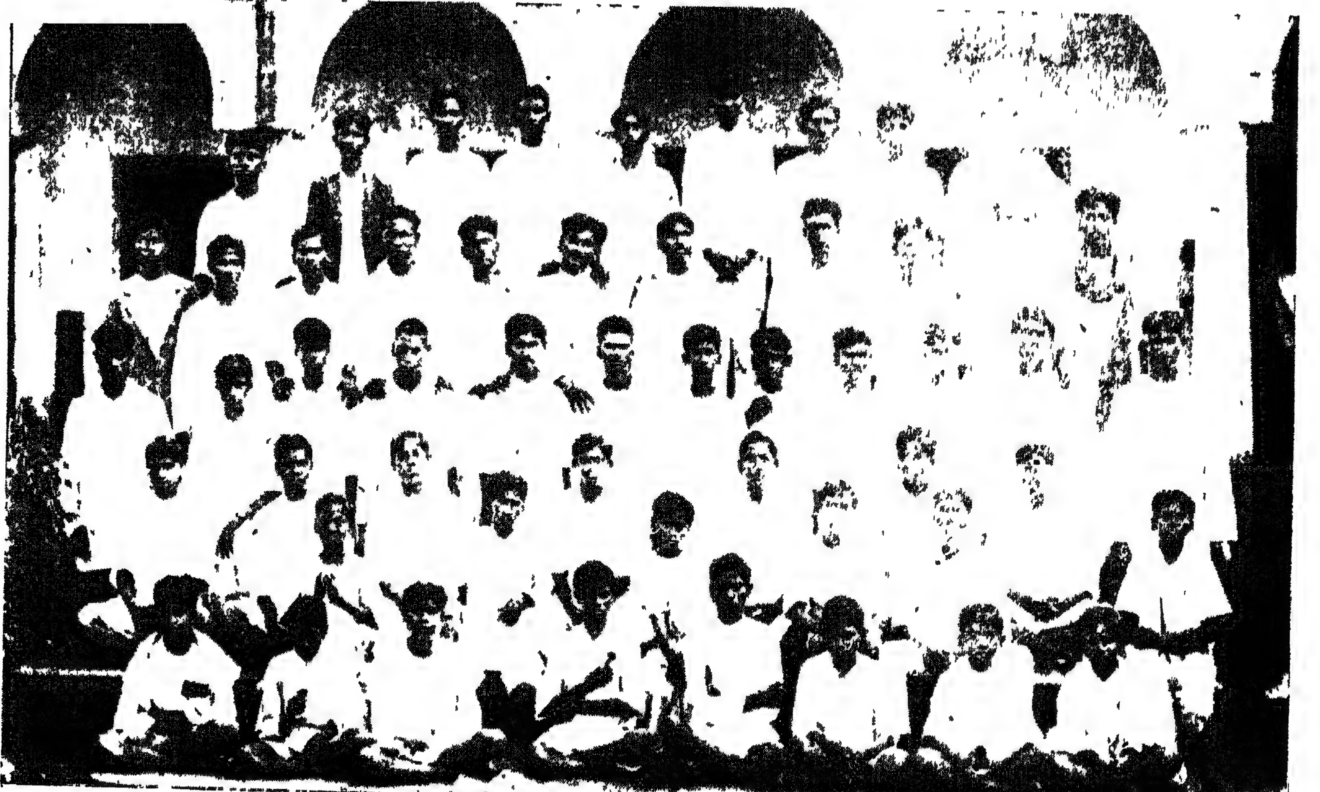
ఎలిమెంటరీ స్కూలు, నరసింగపురము. (బ్రహ్మసమాజమువారిది)

ఆది ఆంధ్రాశ్రమమునందలి బాలికలు, పిఠాపురము.

ఏ. మాంటిసోరీస్కూలు, పిఠాపురము. (బ్రహ్మసమాజము)

ఆది ఆంధ్రాశ్రమమునందలి బాలురు, పిఠాపురము.

ఆంధ్ర శ్రీమద్రామాయణము

నిర్వచనము. వ్యాఖ్యలసారముంగూర్చి యిది తెనిఁగింపఁబడినది. కఠినపదముల కర్థముగూడనున్నది. శైలి సులభము. మూఁడు సంపుటములు 12-0-0 లు. ఏడు సంపుటములు 14-0-0 లు.

ఆంధ్ర బ్రహ్మాండపురాణము	5-0-0	హాలాస్యమాహాత్మ్యము	0-12-0
ఆంధ్ర లలితోపాఖ్యానము	1-8-0	హనుమద్విజయము	0 8-0

శ్రీకృష్ణావతారతత్త్వము

సకల పురాణములనుండి శ్రీ కృష్ణచరిత్రము వదలకుండ నిందు వ్రాయఁబడినది. ప్రతిగాథయందుఁ గల విషయములు విమర్శింపబడుచుండును. 11 సంపుటములు సంసిద్ధములు. ఒక్కొక్కటి 1-8-0.

విచిత్ర పాదుకాపట్టాభిషేకము నాటకము	0-12-0	ఉదయగిరి ముట్టడి (నవల)		1-0-0
శ్రీరామ వనవాసము	0-12-0	స్వప్నయాత్ర	,,	0-10-0
పాండవాజ్ఞాతవాసము	0-12-0	నీతిసింధువు	,,	0-10-0

వలయువార లీక్రింది విలాసమునకు వ్రాయవలయును.

జనమంచి శేషాద్రిశర్మ, కడప.

వెల స్వల్పము! ఫల మధికము!!

ప్రతాపకస్తూరిమాత్రలు

దీనియందు కస్తూరి, గోరోజినం, కుంకుమపువ్వు, పచ్చకర్పూరము మొదలగునవిచేర్చి తయారుచేయబడినవి. మిక్కిలి ఘాటుగలిగి సువాసనగా నుండును. తాంబూలములో గాని, విడిగా గాని 1-2 మాత్రలను పుచ్చుకొనిన మిక్కిలి రుచికరముగా నుండుటయేగాక అజీర్ణము, వాయువు, జలుబు, జ్వరము, దగ్గు, ఉబ్బసము, సన్నిపాతములు, మాంద్యములు, చిన్నబిడ్డగుణము, కలరా, ప్లేగు, జలదోషము మొదలగు అనేకవ్యాధులను ఖండించి బలమును, ఆరోగ్యమును కలిగించుటలో అత్యుత్తమమైనవి. బిడ్డలకు యీమాత్రలను అప్పుడప్పుడు వాడుచుండిన వాయువను, అజీర్ణమును, చేరనివ్వక చక్కగా పోషించుచుండును. అనేక యోగ్యతాపత్రములు గలవు. ఇప్పుడు బజారులో విక్రయించబడుచుండు చౌకరకము మాత్రలుగాక శ్రేష్ఠమయిన వగుటచే ప్రతివారును వీటినేకోని యుపయోగించుచున్నారు. మీరు బజారులలో కొనునప్పుడు ప్రతాపకస్తూరిమాత్రలే కావలయునని కోరుడు. వారివద్దలేనిచో మాకేవ్రాసిన శ్రేష్ఠమైన మాత్రల సీసాలను ఈక్రిందిధరల ప్రకారం పంపుదుము. 250 మాత్రలసీసా 1-కి 0—4—0 డజను సీసాలు, 2—8—0, 3 డజనులు (36 సీసాలు) 6—9—0 లు. పోస్టు ఖర్చులు ప్రత్యేకము.

పి. శి. ఏ. అండు కంపెని, ఆయుర్వేద సమాజం—పెరిదేపి—నెల్లూరుజిల్లా.

౪. కథలు

౧

శ్రీ విభుసన్నిభ ప్రభువ
    రేణ్య, యనాథశరణ్య, కృష్ణరా
యా, వివరంబుగా నరయు
    మా: భవదంగన యన్నపూర్ణమా
దేవి యపాయముల్ తొలఁగి
    దేవరకున్ నిరతంబు శ్రేయమే
కావలె నంచుఁ బంపె హిత
    గర్భితమైన యుగాది కానుకల్.

పసుపురాసిన తాటియాకుమీఁది పయిపద్యమును బ్రాహ్మణుఁ డొకఁడు చదివి, రాయలవారి చేతి కందించి నంత నే,యుగాదికానుకలతోడి పైఁడిపళ్లెరము దాసి నేలకు దించి చేతులు జోడించి నిలిచినది.

గరుత్మంతుని ముక్కు గలిగి, కనక కుండలములు కర్ణములందుఁ దాల్చి, కాశ్మీరపు సేలువ శరీరమునఁ గప్పుకొని, సింహాసనమున కెదుట నిలుచున్న యా బ్రాహ్మణుని జూచి గంభీరమైన కంఠధ్వనితో, "మీ పే రేమి?" అని రాయలవారు ప్రశ్నించిరి.

ప్రశ్నావాక్యము కందముగా నైనను, శార్దూలము గా నైనను మొదలుపెట్టుటకుఁ దగియున్నది. తన్ను దర్శింపవచ్చిన విద్వాంసులు కవులగుదురో కారో తెలిసికొనునిమిత్తము రాయల ప్రథమప్రశ్నలు పద్యరూపము లుగా నుండునని మును వినియున్న యా బ్రాహ్మణుఁడు ప్రత్యుత్తరము సమస్యాపూర్తి వడువున నుడువఁగాఁ, బ్రశ్నోత్తరము లిట్లు తేలినవి :

శా. "మీ పే రేమి?" "రిపుప్రకాండముల భూ
    మిం బేరు లేకుండఁగా
రూపుల్ మాపి, యశోమిషన్ జమిలి క
    ర్పూరంపుఁ బేరుల్ దళం
బౌ పోల్కిం గకుబంగనాగళము లం
    దందంబుగా వైచు నో
క్ష్మాపాలోత్తమ, నంది తిమ్మకవి నాఁ
    గాఁ బేరు నేఁ గాంచితిన్."

"ముద్దుపలుకులుగల ముక్కుతిమ్మనవటయ్యా?" అని రాయ లచ్చెరువునఁ బ్రశ్నించిరి.

ఆప్రశ్న యయత్నపూర్వకముగా ఛందోబద్ధమై యాటవెలఁది యాటకుఁ దగియున్నందునఁ, గవి ప్రత్యుత్తరమునఁ బద్యము పూర్తిచేసెను. సంపూర్ణ పద్యము:

ఆ.వె. "ముద్దు పల్కులు గల ముక్కు తిమ్మనవట-
యయ్యా?" "వదాన్యమున నవాంబుముక్కు-
నగుట, ముద్దు పల్కు లాడె మత్కవితాను-
మారి వానపుల్గు మాడ్కి నధిప."

సంతోష మిముడక "సెబా"సని రాయలవారు తొడ చఱచుకొని, "మేము మున్ను విన్నదానికి, నేఁడు ప్రత్యక్షముగాఁ గన్నదానికి సరిదాఁకి యున్నది. అల్లసాని పెద్దన గారిది యల్లిక జిగిబిగి; ధూర్జటి కవిది పలుకులమాధురి; మాదయగారిమల్లనకవిది రసపుష్టి. ముక్కుతిమ్మనకవీంద్రా, ముద్దుపలుకు మీసొమ్ము," అని ప్రశంసించిరి.

ఆస్తుతికి ముఖము వికసింపఁగా, "మహాప్రభూ, ఆంధ్రభోజులరని విఖ్యాతి గన్న దేవరవారి ముఖచంద్రమండలము చూచిన వారికి సుధాసదృశమైన కవిత యూరుట యబ్బురము కాదు. ఏలిన వారు పేర్కొనిన పెద్దనాదులు దిగ్గజములు; నేను మశకమాత్రుండను," అని నంది తిమ్మకవి వినయమునఁ బలికెను.

"తిమ్మకవి కుంజరా, ఆంధ్ర భోజులమని మమ్ము, దిగ్గజములని పెద్దనాదులను మీరుగ్గడించిన మాటలు విని మాకొక క్రొత్త యూహ పుట్టినది. భోజరాజుగారియాస్థానమం దున్నట్లే మాయాస్థానమం దష్టదిగ్గజముల నెలకొల్ప నిశ్చయించితిమి. అందు మీరొక్కరు కావలయును" అని రాయలువారు కోరిరి.

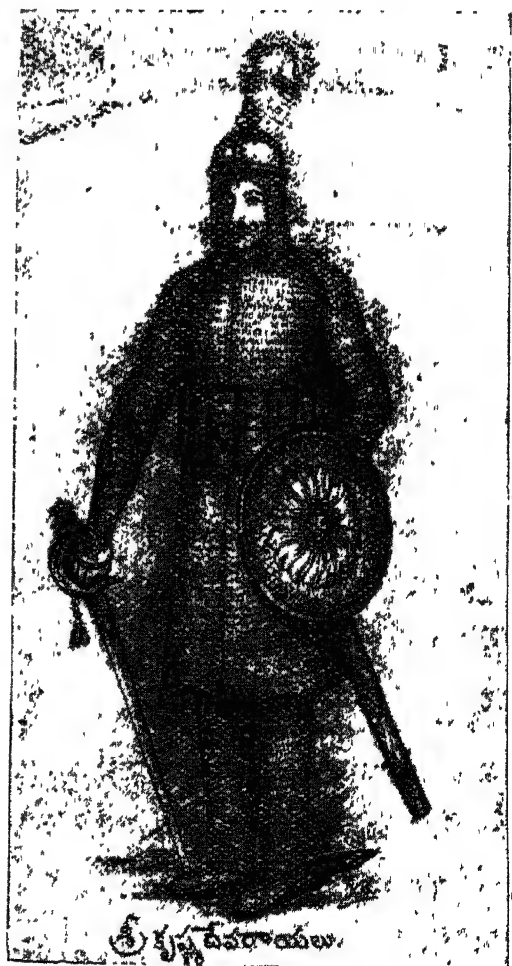
నంది తిమ్మన చేతులు కట్టుకొని, "ప్రభూత్తమా, మహాప్రసాదము. నేను ధన్యుఁడను. నాతాతగారు నంది మల్లయకవియు నా మేనమామగారు మలయమారుతకవియు దేవరవారి తండ్రిగారైన శ్రీ నరసింహ దేవరాయలవారికి వరాహపురాణము కృతియిచ్చినవా రగుటఁ జేసి, తుళువవంశాశ్రయము మాకు నేఁటిది కాదు. ఇప్పటి నా ప్రభువు సమ్మతించినచో—"

"కవీంద్రా, అట్లే కానిండు. మామామగారివలన మిమ్మరణపుఁ గవిగాఁ బరిగ్రహించెదము," అని రాయలు వారు చిఱునవ్వుతోఁ బలికిరి.

ఈవిధముగా నంది తిమ్మకవి శ్రీకృష్ణ దేవ రాయల యాస్థానమందలి యష్టదిగ్గజములలో నొకఁడైనాఁడు.

౨

వెనుకటి వృత్తాంత మెప్పటిదో, యెచ్చటిదో, తెలిసికొనవలయునన్న కుతూహలము చదువరులకుఁ గలుగుట సహజము; గనుకఁ దెలుపుట యవసరము.

శ్రీకృష్ణదేవరాయలు

విజయనగరసామ్రాజ్య ధౌరేయుఁడైన శ్రీకృష్ణరాయలు దక్షిణదిగ్విజయయాత్ర పూర్తియైన వెంటనే

పూర్వదిగ్విజయయాత్రకుఁ క్రీ. శె. 1513 సంవత్సరమున బయలువెడలి, తొలుదొల్త నెల్లూరుమండలమందలి యుదయగిరి దుర్గము ముట్టడించెను. ఆ ముట్టడి సాఁగి సాఁగి సాగిన కాలమున, రాయలకు నెల్లూరు మండల రాజధానియైన కనకగిరిఁ గూర్చిన ముచ్చటలు విన వచ్చినవి. మండలాధీశ్వరుని కొమార్త అన్నపూర్ణాంబ రతిని మించిన సౌందర్యవతి యని విని, యా కన్నియ రూపపటమును దెప్పించుకొని కనికరము మాలి విరివిలుతుఁడు వేయు శరాళివలన విరాళిగొని, తన యవస్థ పితృతుల్యుఁడై తిమ్మరసు మంత్రికి రాజు రహస్యముగాఁ దెలిపెను. అన్నపూర్ణాంబ తండ్రి వీరరుద్రగజపతి యోరుగంటి ప్రతాపరుద్రుని సంతతిలోఁ గడపటివాఁ డగుటఁబట్టి యట్టి సుక్షత్రియునితోడి సంబంధము కృష్ణరాయని వంశమునకుఁ బ్రఖ్యాతి తెచ్చుననియు, నెల్లూరుమండలాధిపతితోడి సంధిపూర్వదిగ్విజయయాత్రాకార్యమునుసులభము కావించు ననియు, ధీమంతుఁడైన తిమ్మరసుమంత్రి యూహించి, యందులకు రాయబారము నడిపెను. వీరరుద్రగజపతి కృష్ణరాయనితోడి వియ్యమునకుఁ గాని నెయ్యమునకుఁ గాని యియ్యకొనక కయ్యమునకే కాలు ద్రవ్వినందున రాయలు కినిసి, యుదయగిరి ముట్టడి రాయసము కొండమరుసయ్య యను దండనాథుని కప్పగించి, తాను దిమ్మరసుతోఁ గలిసి కనకగిరి మీఁదికిఁ బోయిఁ డెను.

సంఖ్యయందేమి, సాధనసంపత్తియందేమి, సమరనైపుణ్యమందేమి, వీరరుద్రుని సేనకంటె రాయల సేన ముమ్మడి నలుమడి. కటకదేశాధీశ్వరుఁడైన ప్రతాపరుద్రగజపతి తనకుఁ దోడువచ్చు నన్న యాశ వీరరుద్రునికి మొదటిలోనుండి, యా హేతువుననే యాతఁడు రాయలను ధిక్కరించుటకు సాహసించెను. తన్ను మాలిన ధర్మము లేదన్న పద్ధతిలోనివాఁడైన ప్రతాపరుద్రుఁడు తన రాజ్యమును విడువనొల్లక, కృష్ణదాఁటి యీవలి కడుగుపెట్టని కారణమున వీరరుద్రుఁడు నిరాధారుఁడై చేయునది లేక రాయలకు లోఁబడి పిల్ల నిచ్చుట కొడంబడినాఁడు.

అప్పటికే మాఘమాసము నిండినది. మహామార్తికులు ఫాల్గుణబహుళసప్తమికి వివాహము నిర్ణయించిరి. రాణివాసమున కొజ్జ యనఁ దగు పెద్ద కొజ్జా యంతఃపురస్త్రీజనమును విద్యానగరమునుండి తోడి తెచ్చుటకుఁ దగిన యేర్పాటులు జరిగినవి. కనకగిరి వెలుపటి బయలున విడిసిన రాయల శిబిరము విశాలములైన వీథులతో, వివిధవస్తువులను విలిచెడి విపణిగృహములతో, వేడుకలకు నిలయములైన వినోదమందిరములతో, వెల్ల జెండాలతోడి గుడారములతోఁ గనకగిరికంటెఁ గడుఁబెద్ద నగరమై, ‘యవనరాత్రుల వినోదము’లను కథలయందలి యద్భుత దీపస్తంభపు మహిమయో, మాయయో, మహేంద్రజాలమో యనిపించెను. శుభలేఖ లంది యింతలో రాజబంధువులును, సామంతరాజులును రాఁ జొచ్చిరి: ఆర్వీటివారు, ఔకువారు, నంద్యాలవారు, వెలుగోటివారు, పెమ్మసానివారు, బూదహాళివారు, ఇత్యాదులు చుట్టపక్కములు వచ్చిన కొలఁది విడుదులకిచ్చిన వెల్లగుడారములు హెచ్చి, యచ్చోటెల్ల విచ్చిన వెలిదామరలతోడి విరికొలను మచ్చున బచ్చికాటపట్టోయన ముచ్చట గొలుపఁ జొచ్చినది. ఫాల్గుణ బహుళసప్తమి యుదయమున శ్రీకృష్ణదేవరాయలు పెండ్లికొడుకై మహావిభవముతోఁ బట్టపుటేనుఁగుపై నెక్కి యూరేగి, పెండ్లిసింగారముల మూలముననే కాక నిత్యకల్యాణమును బచ్చతోరణము నైన కనకగిరికిఁ దరలి వెడలెను. రాయల వివాహము కథాంశము కాదు గనుక, దాని ప్రత్యేక వర్ణన మనవసరము. అంతటి మహారాజు పెండ్లి యెంతటిమహావైభవముతో జరుగవలయునో యట్లే జరిగెను. పెండ్లి యైనాళ్ళయిన వెంటనే శోభనము కావలసినది. ఆటంకసూచకముగా దాసీజనమందు గుసగుసలు పుట్టినవి. ఉగాది నాఁటి ఉదయమున స్నానము; నాఁటిరాత్రి గర్భాధానము. రాయలు తన శిబిరమునకుఁ దిరిగి వచ్చి, యుగాదికొఱకు గడియ యుగముగాఁ గడుపుచుండెను. రాజులపై దాడి

వెకలిన రాయలపై రతిరాజు దాడి వెడలి, మామిడి చిగురువింట వేపపూవుటమ్ములు సంధించినాఁడు.

ఉగాది, మెట్టకేలకు, వచ్చినది. యుగాదియని యే రాయలు దానిని భావించెను: తన సౌఖ్యయుగమున కది యాది !

ఉగాది యుదయమున శ్రీకృష్ణదేవరాయఁడు రెండవ యాఖండలుఁడో యనఁదగిన యఖండవైభవమున నింగోలగ ముండెను. ఉదయమునుండి యుగాదికానుకల కెక తెలిపి లేదు: తన వారు పెట్టినవి; కనకగిరివారు తెచ్చినవి; లోఁబడిన రాజులు పంపినవి; మణులు చెక్కిన నగలు; మంచి ముత్యాలపేరులు; బంగారు టంకములు; పట్టుపీతాంబరములు; అందమైన కవచములు; అపురూపమైన యాయుధములు; అరబ్బీ గుఱ్ఱములు; అంబారీ యేనుఁగులు......

అన్నింటికంటెఁ గడపటవచ్చినవి, యన్నపూర్ణాదేవి పంపినవి. ఆ యుగాది కానుకలతోనే మన కథ యారంభము.

3

అన్నపూర్ణాదేవిపంపిన యుగాదికానుకలు,మూడు బంగారు ప్రతిమలు. అవి స్త్రీవిగ్రహములు. ఒండొంటికి రెండంగుళముల యెడముననుండి, యవి యొకదానికొకటి సన్నని బంగారుకడ్డీలమూలమునఁ గలిసియున్నవి.నడిమిది సుమారుమూడంగుళముల యెక్కువయెత్తు గలిగి, మొత్తముమీఁద నొకయడుగు పొడుగుండును. ఆ పొడవు కిరీటము మూలమునఁ గావచ్చును. కిరీటములు లేకుండుటఁ బట్టియేకాక మోడ్పుచేతులఁ బట్టియుఁ, బార్శ్వముల నున్నవి పరిచారికావిగ్రహములని, మధ్యది దేవీ విగ్రహమని స్పష్టము. అంతేకాదు: మధ్యవిగ్రహమునకు వెనుక తట్టున "అన్నపూర్ణ" యన్న పేరు చక్కని విడి యక్షరములతోఁ జెక్కియున్నది. ఆపేరు విశ్వేశ్వరుని దేవిదో, కృష్ణరాయని దేవిదో, తెలియుటకుఁ దగినసూచనలేవియు లేవు. భర్తకు భార్య తనవిగ్రహమునే కానుకపంపుటన్న న్యాయమున సభాజను లది రాయలవారి దేవేరిదే యని నిశ్చయించి, యా యుగాదికానుక యౌచిత్యమును వేనోళ్ల స్తోత్రము చేసిరి.

పిదప, శిల్పిచాతుర్యము కొంతపొగడ్త పడసినది. ప్రక్కబొమ్మలమీఁదఁ బనివాఁడు నేర్పంతగాఁ జూపలేదు: ఏదో విధముగా వెట్టితీర్చుకొన్నట్లు ముగించి, పోఁడుపోల్తిమాత్రము తెచ్చివిడిచినాఁడు. పనివానితనమంతయు మధ్యవిగ్రహముదే. ఒక కుందనపుఁబనియేమి, చెక్కడపుఁబనియేమి, జిలుగుపనియేమి, నగిషీపనియేమి, నాజూకుపనియేమి, తనకుఁగల నైపుణ్యమంతయు వినియోగించి శిల్పి తన విశ్వకర్మనామము సార్థకముఁ జేసికొనినాఁడు. మొగము, కన్నులు, ముక్కు, చెక్కులు, చెవులు, చేతులు, కాళ్లు, శరీరము మొదలైన సకలావయవములను శ్రద్ధతో, సావధానతతోఁ, జాతుర్యముతో, సొంపుగా, సొగసుగా, సున్నితముగాఁ, జెక్కి, సాపుచేసి, మెఱుఁగుపెట్టి, యదియొకదివ్యమంగళ విగ్రహముగాఁ దేలువఱకు నతఁడు తృప్తి పొంపలే దనుట నిశ్చయము. కుడికాలు కొంచెము వంచి ముందుకుంచి, యెడమచేయి నడుమునమోపి, కుడిచేయి కుడితొడ ప్రక్కకు జాఱఁ జాఁపి, సింగారముగుల్కు ఠీవితోఁ, జిఱునవ్వు మొగముతో, సిగ్గునవ్రాలు కన్నులతో, జీవకళ లుట్టిపడ నిలుచున్న యాబంగారుబొమ్మనుజూచి తలయూఁచి మెచ్చనివాఁడు మచ్చునకైనను సభలో లేఁడయ్యెను. ఇఁక రాయని యవస్థ వలరాయనికే యెఱుక!

కల్వాలరాయని యందలి మఱికవలె మధ్యవిగ్రహమందొక్కలోపము కలిగినది. దాని వెనుకనుగల "అన్నపూర్ణ"యన్న యక్షరము లొకదాని తరువాత నొకటిగా నుండక, యొకదానిక్రింద నొకటి యుండుటేగాక యెగుడుదిగుడుగాను దేలినది. ఎట్లనఁగా,'అన్నపూర్ణ'యని మీఁద నుండి క్రిందికుండుటకు మాఱు 'ర్ణపూన్నఅ' యని క్రింద నుండి మీఁదికుండెను. తొందరచేత శిల్పివిగ్రహమును దల్లక్రిందులుగాఁ బట్టుకొని యక్షరములు చెక్కియుండునని సభాసదులు సమాధానము చెప్పిరి.

"కవీంద్రా, ఇది మీరు రచించినదా"

ఉగాది కానుకలతో వచ్చిన పద్యము తిమ్మరసు మంత్రి దీక్షతోఁ దిలకించి తిలకించి తిమ్మకవితో, "కవీంద్రా, ఇది మీరు రచించినదా" అని యడిగెను.

"మంత్రిసత్తమా, అది నాకవిత్వము కాదు; అన్నపూర్ణాదేవిది."

"ఏమీ? కూర్పు కడునేర్పుగా నున్న దే."

"సంగీతసాహిత్యములందుఁ జక్కని పాండితిగలది నా శిష్యురాలు."

"ఓహో! అట్లు చెప్పఁడు. మీరు కవితాగురువులైనప్పుడు మార్దవమున కేమికొఱంత? కవీంద్రా, దేవిగారికిఁ దగిన యుగాదికానుకలు ప్రభువువా రాలోచించి పంపుదురని చెప్పఁడు," అని తిమ్మరసుమంత్రి రాయల వంకఁ దిరిగి, "ప్రొద్దెక్కుచున్నది. ఏలినవారు కొలువు చాలింతురా?" అనెను.

"అప్పాజీ, అట్లే కానిండు," అని కృష్ణరాయఁడు దిగ్గున లేచెను.

౪

గుడారమందలి యభ్యంతరభాగమునఁ బర్యంకము మీఁదఁ బట్టుదిండునకానుకొని కృష్ణరాయఁడు కూర్చుండి యుగాదికానుకగా వచ్చిన యన్నపూర్ణాదేవి విగ్రహము వంకఁ దదేకదృష్టితోఁ దనివితీఱక చూచుచుండెను.

ద్వారమున కాచ్ఛాదనముగా వ్రేలాడుచున్న యాకుపచ్చ మొకమలుతెరగుడ్డను ద్రోసికొని తిమ్మరసు మంత్రి లోనికివచ్చి వచ్చుటతోడనే, అబ్బాయీ, నీయందనురక్తి, యందుబకుఁదగిన పతిభక్తి గలయిల్లాలు నీకు లభించినది," అనెను.

చేసన్న చేఁ దిమ్మరసును బర్యంకముపై నాసీనునిఁజేసి యటుపిమ్మట రాయలు, "ఉగాది కానుకలు పంపుటయే యనురక్తికిఁ బతిభక్తికి సూచకములా?" అని మందహాసము చేసెను.

"అనురక్తియుఁ బతిభక్తియు మాత్రమే కాదు. యుక్తియు మనశ్శక్తియుఁ గలది నీచెలఁది."

"అప్పాజీ, ఉగాదికానుక లిన్ని విషయములను దెలుపుచున్నవా?"

"దేవిపంపిన పద్యముతోఁ గలసి."

"పద్యమా?" అని కృష్ణరాయఁడు కనుబొమ్మ లెగనెత్తెను.

"అవును. ఆ పద్యమందలి 'యపాయముల్ తొలఁగి' యన్న భాగముఁగూర్చి నీవు నిదానముగా నాలోచించితివా?" అని పద్యముగల తాటాకు తిమ్మరసు రాయలచేతఁ బెట్టెను.

పద్యము రెండుమూఁడుసారులు నోటిలోఁ జదువుకొని, "అప్పాజీ, నాకేమియు విశేషము కనఁబడలేదు. భర్తనైన నాకుఁ బగతుఁఱవలని యపాయములు తొలఁగవలయునని దేవికోరుట సహజము. అనుమానము మీ కేల కలిగినదో" అని రాయలనెను.

"మొదటిలో నేనును నీవలెనే యూహించితిని గాని, దేవివిగ్రహముమీఁది మెఁగుడుదిగుడు వ్రాఁత నాయనుమానమునకు హేతువైనది."

"ఆ యెగుడుదిగుడునకు సభాసదులు చెప్పిన సమాధానము మీరు వినలేదు కాఁబోలు?"

"వింటినిగాని యది నాకు నచ్చలేదు. శిల్పి విగ్రహమును దలక్రిందులుగాఁ బట్టుకొని చెక్కిన యెడల, 'ర్ణిపూర్ణ్ణ' యని యక్షరములు తిరుగఁబడి యుండును గాని, ర్ణపూర్న్న అ యని తిన్నగానుండుట సంభవింపదు." రాయలు తటాలున విగ్రహము త్రిప్పిచూచి యచ్చెరువుతో, "అవునవును," అనెను.

"ఎగుడుదిగుడు ప్రమాదజనితము గక ప్రయత్న పూర్వకమని తెలియఁగానే నేను మరలఁ బద్యమునుజదివి చూచితిని 'వివరంబుగా నరయుమా' యన్నమాట లప్పుడు నామనస్సు నాకర్షించినవి."

రాయలు ముఖమెత్తి యాలోచించి,? "పూర్తిగా దెలిసి కొమ్మని గదా దాని యర్థము." అనెను. "వినఁగానే స్ఫురించునట్టి యర్థముమదే. కాని, వివరముగా నరయుటకు దేవి తెలిపిన యనేకాంశములేవి? కాఁబట్టి, వివరశబ్దమునకు రంధ్రమని, యర్థముచేసి, దేవీవిగ్రహమున రంధ్రముండు నని నిర్ధారణము చేసితిని. ఉగాది కానుకలు 'హితగర్భితమైన' వనుటయు సాభిప్రాయమని నాకప్పుడు బోధపడినది. ఇప్పుడు చదివి చూడుము, పద్యము."

చదివి చూచి సాలోచనముగా రాయలు, "అప్పాజీ, ఇప్పుడుమీరుచెప్పినదెల్ల బహుయుక్తియుక్తము, కాని, రంధ్రము కనఁబడదే?" అని విగ్రహము త్రిప్పిత్రిప్పి చూచెను.

"కుమారా, రంధ్రము గూఢముగా నుండుటకే యేర్పాటు. దానిని గనుఁగొనుటకే యెగుడుదిగుడువ్రాఁత. అక్షరములు దిగువనుండి యెగువకుండుట, సీల దిగువ నుండి యెగువకు నొక్కుమనుటకు సూచన."

"సీలయా?" అని విస్మయమున.

"అవును. దేవీవిగ్రహమున కడుగున విధిగా సీల యుండును," అని తిమ్మరసు నిబ్బరముగాఁ జెప్పెను.

తొందరతో రాయలు చూడఁగా, సీల యున్న సూచన యేమియులేదు. ఐనను మానక యన్నిచోట్లఁ వ్రేలుపెట్టి గట్టిగా నొక్కుచుఁ బోవఁగా నెక్కడనో టక్కుమన్నట్లయి తటుక్కున విగ్రహము శిరస్సుమీఁది కిరీటమొక ప్రక్కకొఱగి, శిరస్సునుండి లోపటికి రంధ్ర మేర్పడినది. ఉల్లిపొర వంటి సన్నని కాగితమొకటి య రంధ్రములోఁ జుట్టచుట్టుకొని యుండెను. తీసి విప్పఁగ దానిమీఁద ముక్తాఫలములను బోలిన చక్కని గుండ్ర మైన చిన్న యక్షరములతోడి వ్రాఁత కనఁబడినది. వ వడి వంగి, రాజమంత్రు లొక్కసారి దానిని జదువ దొడంగిరి.

※

స్వర్ణపుష్పపూజయన్న నాదే అది చేసియేకదా
భవదఘులపత్నినైతి నన్నోలినట్టి వెలఁది పుడమి నున్నే
నాపాటి మాఁటదలరమ కాదు కాదాయుమవివేచనను
వరుస నొకవేళ రాజమౌళి యోపయా నా యాన
వేమానితి భవానిమగనిఁ బ్రేమన్నాపి గడె నిలువఁబోక
నన్నుబలెనే నాప్రతిమకన్గొనుదు రన్దుర్భ్రమముపొడక
యుగాదికాన్కగ నేనిపు డంపిన దానభక్తిని శోధిం
త్రిప్పుదు నా యెన్నఁటికేని నేను మీావిధేయ
నగుదు మరుఁడుతావకారి నేనచలజాత అన్నపూర్ణ.

కాగితము మీఁది యక్షరపంక్తి యిది. మొగమెత్తిరాయలుసంశయగ్రస్తునివలెఁ దిమ్మరసు వంకఁజూచెను

"నాయనా, ఏమి నీ సందేహము?" అని తిమ్మరస ప్రశ్నించెను.

"అప్పాజీ, విగ్రహమున వివరముకలదని, విగ్రహమున కడుగున సీలయుండునని, సీల దిగువనుండి యెగువకు నొక్కవలయునని, గ్రహింపఁగలిగిన మీ యప్రతిమాన ప్రతిభ ప్రశంసాతీతము. అందు మూలమున దేవి నాకు వ్రాసిన ప్రచ్ఛన్నలేఖ ప్రత్యక్షమైనది; ఆమెకు నాపైఁ గల భక్తి ప్రకటితమైనది. కాని, యామె సూచించిన

యపాయముల మాట యిందేమియు లేదు గదా యని యోజించుచుంటిని."

"పయికిఁ గనఁబడుచుండలే దనుట స్పష్టము."

"పయి కగపడనిది కొంతయున్నదా,దీనిలో?" అని రాయలు పృచ్ఛచేసెను.

"అబ్బాయీ, లేఖ పద్యరూపమా, గద్యరూపమా?" గద్యరూప మన్నది రాయల జవాబు.

"గద్యమైన యెడల, ధారాళమైన నడకయేల లేదు? 'నన్నోబలిన', 'ప్రేమన్నాబసి', 'అన్దుర్భ్రిమము', 'ఉన్నే', 'ఆఁటది', మొదలైనవి గద్యరచనలో ననవసరములు. కాఁబట్టి యీలేఖలో గర్భితమైన గుప్తసందేశమేదో యున్నదనుట నిశ్చయము. లేకున్న లేఖ యింతనిగూఢముగాఁ బంపనేల? తన వారి యెఱుక లేకుండ లేఖను బంపిన భయమే, లేఖ యొరులచేతఁ బడినను సందేశమును బైకగపడకుండఁ జేయుటకు హేతువు."

"నిగూఢమై యున్న లేఖ యొరులచేత నెట్లు పడును?"

"విగ్రహము నలుగురి చేతులలోఁ దిరుగునప్పటి రాపిడిని సీల తనంత యూడవచ్చును." తల పంకించుచు రాయలు: "మఱి లేఖలో గర్భితమైన సందేశమును వెలువరించుటకు మార్గము—"

"లేకపోలేదు. 'అన్నపూర్ణ' యన్న యక్షరముల యెగుడుదిగుడు, సీల యెగనొక్కుటకు మాత్రమే సూచన యనుకొంటిని. ఈలేఖ దిగువనుండి యెగువకుఁ జదువవలయు ననుటకుఁ గూడ నది యొకసూచన. లేఖయందలి 'త్రిప్పుదురా' యనుమాట మఱొక సూచన."

రాయలు లేఖవంకఁ జూచుచు, "ర్ణపూన్నఅతజాలచననేరికావ—"అని దిగువనుండి యెగువకుఁ జదువ నారంభించెను.

తిమ్మరసు నవ్వుచు: "నీవు చదువుచున్నది యష్ట భాషలలోనిది కాదుసరిగదా, చీనబర్బర యవనాదులైన యన్యదేశభాషలందలిదియుఁ గాదు. లేఖలో వట్టి 'త్రిప్పుదురా' యని కాక, 'శోధించిత్రిప్పుదురా' యనియున్నది. అట్టిశోధన మొదటఁ గావలయును. బేసియక్షరములో,"

అనుసరికి రాయలు, "ర్ణ—న్న—త—ల—న—రి—వ—" అని కూడఁబలుక సాగెను.

చిఱునవ్వుతోఁ దిమ్మరసు: "బేసివి కావు.సరి—"

అర్ధోక్తిలోనే, "పూ—అ—జా—చ—నే—కా—తా—" అని మరల రాయలు.

"సరియక్షరములును గావు. మఱి యేమై యుండును?"

అడ్డువచ్చి తిమ్మరసు, "సరియక్షరములును గావు. మఱి యేమై యుండును? ఏదో సూచన దేపిపెట్టియే యున్నది. అదిపోల్చుకొన లేకుంటిమి," అని నోటిలో గొణఁగుకొనుచుదీర్ఘాలోచనలో మునిఁగి మిన్నుచూచుచు నిశ్శబ్దముగాఁ గూరుచుండెను.

ఆయాలోచనకు భంగము కలుగునేమో యన్న భయమున రాయలు కరచరణాదులు కదల్చుట లేదు; గాలి గట్టిగాఁ బీల్చుట లేదు.

నిద్రలో నుండి త్రుళ్లిపడినవానివలెఁ దిమ్మరసు మంత్రి దడాలున లేచి, "పరిచారికావిగ్రహములు, పరిచారికావిగ్రహములు!" అని కేక వేసెను.

ఉగాదికానుకలను జేతితోఁ బట్టుకొని రాయలు, "వీనియందును వివరము లున్నవా? అని పార్శ్వవిగ్రహములయధోభాగముల వ్రేలితో వడివడి నొక్క సాగెను.

"అది కాదు. ఆహా! రాజ్యాంగసంబధము లైన గూఢలేఖల నవలీలఁ జదువఁ గలనన్న ప్రసిద్ధి నాకున్నది. అట్టి నాకుఁ గన్నులయెదుటి యీకిటుకు పోల్చుకొనుట కెంతసేపు పట్టినది! భర్తకుఁ దన విగ్రహ మొక్కటి మాత్రమే పంపవలసినది, పరిచారికావిగ్రహములును గలిపి పంపినందన, దేవి కొంత యతిశయము కలదేమో యని సందేహించితిని. ఆవిగ్రహము లామెకలుపుట యుద్దేశపూర్వకమన్న సంశయమును నాకుఁ గలుగలేదు. ఇదియే కన్నులున్న గ్రుడ్డితనము," అని తిమ్మరసు తన బుద్ధిమాంద్యమును నిందించుకొన సాగెను.

"అప్పాజీ, ఈచిక్కుసమస్య యంతయు నింత చక్కగా విడఁదీయుశక్తి మీకొక్కరికిఁ దక్క వేతెవ్వరి కున్నది? దేవి యింత గూఢసందేశము పంపుట మీబుద్ధి సూక్ష్మత నమ్మి కాని నా తెలివితేటలు నమ్మికాదు. ఏల యూరక మిమ్ముల మీరు నిందించుకొనెదరు? మఱి యీ పరిచారికావిగ్రహముల యందలి గుట్టేమో దయచేసి తెలుపుడు."

"నాయనా, స్పష్టముగాఁ గనఁబడుచున్నది. ప్రక్క బొమ్మలు పనికత్తెల వగుటచేత ముఖ్యములు కావు; నడిమి దేవీవిగ్రహమే ముఖ్యము. కాఁబట్టి లేఖయందు మూఁడేసి యక్షరముల చొప్పునఁ దీసి, యటునిటు నున్నవి విడిచి, నడిమి యక్షరములు మాత్రమే తీసికొనుచుఁ బోవలయును. ఇది దీనిలోని కిటుకు. తప్పదు, చూడుము," అనితిమ్మరసు తెలిపెను.

ఆత్రముతో రాయలు లేఖను జూచుచు: "ర్ణ— పూ—న్న—అ—"

తిమ్మరసు: "మరేమి? త్రిప్పిన, 'అన్నపూర్ణ' అది దేవి సంతకము".

మరల రాయలు: "సి—దా—ద—ప—"

తిమ్మరసు సంతోషముతో, "పదదాసి. ఓహో! ఏమి సౌశీల్యము! నాయనా, నీవు మహాదృష్టవంతుఁడ వోయి! ఇఁకఁ గాగితము మీఁద నంతయు వరుసగా వ్రాసి, త్రిప్పి చదువ వచ్చును," అనెను.

రాయ లట్లే చేయఁగాఁ దేలిన ఫలితము: "పూత చరితా మనవి నేఁటి రాత్రి శోభనపు గది మిము స్దనుమ నాబదులుగ మగవానికి నాయోజ వేసము వేయుదురఁట, పానుపు వెలితి; పదదాసి అన్నపూర్ణ."

ఆ గూఢసందేశము బయలు పడిన తరువాత రెండు మూఁడు నిముసముల వఱకును మాటలు లేక యొండొరుల మొగముఁ జూచుకొనుచు రాజమంత్రులు కూరుచుండిరి. అటుపిమ్మట రాయలు తటాలునఁ దిమ్మరుసు కాళ్ల మీఁదఁ బడి, "అప్పాజీ, బృహస్పతిని మించిన మీ బుద్ధిబలము వేయి కన్నులతో నన్నుఁ జిన్నతనము నుండియుఁ గాచుచున్నది. మీ శేముషి మూలముననఁ గాకున్న నేఁటి రాత్రి,—" అని గొంచెము వడఁకు గొంతుక పెట్టెను.

అతనిని లేవనెత్తి తిమ్మరసు, "నాయనా, ఈనాఁడు నిన్నుఁ గాచినది నా శేముషి కాదు. అన్నపూర్ణాదేవి పతిభక్తియు బుద్ధిశక్తియు నీకు నేఁడు ప్రాణరక్షణకారణములైనవి. ఆమె పంపిన గూఢసందేశము లేకుండ, నేను నిన్నుఁ గాపాడుకొనఁ గలిగియుందునో, లేదో?" అనెను.

"అప్పాజీ, నాకుఁ గూఁతు నిచ్చి యెట్లు నన్నుఁ జంపించుటకుఁ బూనుకొనెనో వీరరుద్రగజపతి."

"నాయనా, ఉత్తమక్షత్రియుఁడను దానన్న యభిమాన మతనికి మిక్కుటము. అందు మూలముననే మొదటిలో నీతోడి సంబంధమున కంగీకరింపమి. నిర్బంధమున సమ్మతించినను, లోపటి పట్టుదల యతని యుచితానుచిత జ్ఞానమును నాశనము చేసియుండును."

"అందు మూలమునఁ దన యేకపుత్రికకు—"

"కుమారా, కులాభిమాన మెంత పనికైనను వెదీయనిది. అది క్షత్రియులలో మఱియు హెచ్చు.

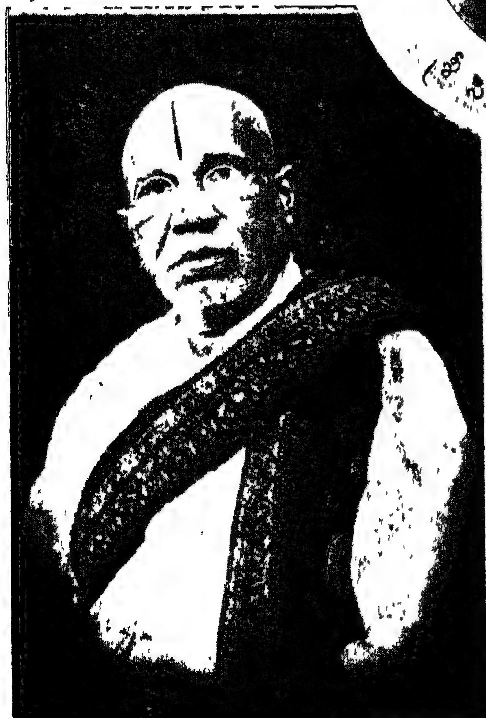
శ్రీ వేంకట కాళిదాస కవులు

శ్రీ గుడిపాటి సత్యనారాయణ శర్మగారు

శ్రీ సింగంపల్లి వెంకటాద్రిగారు

(6) శ్రీ కాశ్యపవఝల వేంకటకృష్ణ శతావధానిగారు

శ్రీ గున్నపల్లి [illegible]

శ్రీ కొమ్మారెడ్డి పట్టాభి రామయ్య చౌదరిగారు.

శ్రీ బొల్లిని మునుసామి చౌదరిగారు.

శ్రీ జాగర్లమూడి కుప్పుస్వామి చౌదరిగారు.

శ్రీ శతశిల్పి నూతలపాటి నరసింహ చౌదరిగారు.

ఆలోచన తెలుపు మొగముతో రాయలు, "అప్పాజీ, 'పానుపు వెలితి' యన్న మాటల కర్థమేమి? శయ్యావిసర్జన సూచనము శోభమునకు నన్ను రానే వద్దన్న యుద్దేశమా?"అని ప్రశ్నించెను.

"అబ్బాయీ, నీ యూహ సరి కాదు. పద్యమున 'అపాయముల్' అని బహువచనప్రయోగ మున్నది. ఆ మాటలు రెండవ యపాయమును దెలుపునవి."

"అది యెట్టిది?"

"నా యూహ యేమనఁగా: మనము కిథలలో విన్నాము, నడుమఁ బూర్తిగా వెలితియుండి, వెలితి తెలియకుండ మీఁద దుప్పటి కప్పియున్న పానుపుల పైని బరున్న వెంటనే యమాంతముగా దిగువ లోఁతు నూతులలోను గోతులలోను బడి మనుష్యులు మరణించిన సంగతి. అట్టి పన్నాగ మేదో పన్నుదురన్న మాట. కాఁబట్టి నీవు నేఁటిరాత్రి వెంటనే పానుపెక్కక, దులిపినట్లు దానిని చేతితో గట్టిగాఁ దట్ట వలయును."

"అట్లయిన రాత్రి శోభనమునకు వెళ్లవలసిన దనియే మీ యుద్దేశమా? అపాయములు—"

"అపాయములేవో దేవి కృప వలన ముందుగాఁ దెలిసినవి. తెలిసిన యపాయము లుపాయమునఁ దప్పించుకొన వచ్చును. అందు వలన శత్రువుల కెక్కువ గుండెబెదురు కలుగును గాని, జంకి యపాయముల నడిమికిఁ బోకుండుట వలనఁ గాదు."

ఆలోచించుచు నంగీకారసూచకముగా రాయలు తల యూఁచెను.

"పుత్రా, ఇటలీదేశమందలి మిలాను నగరమునఁ దయారైనదని చెప్పి, బుడతగీచుల రాయబారి న్యూనీజు పూర్వము నీకొక కవచము కానుక పెట్టెను. అది యిప్పుడు నీయొద్ద నున్నదా?"

"ఉన్నది."

"ఉక్కుదే యైనను, అది పట్టు బట్టంత మెత్తనిదై యొంటి నంటిపెట్టుకొనియుండి, కత్తి దెబ్బను బాఁకు పోటును దగుల నీయనిదని దానిని న్యూనీజు వర్ణించినాఁడు. ఆ కవచము నేఁటి రాత్రి నీవు లోపలఁ దొడుగుకొన వలయును."

"చిత్తము."

"తక్కిన యేర్పాటులన్నియు నేను జూచుకొనెదను. తాను బంపిన సందేశము మనము పోల్చుకొందుమో లేదో యని దేవి యారాటపడుచుండును. ఆమె పంపిన మాదిరిదే యామెకుఁ బంపుటకై యొక లేఖ వ్రాయుము. తగిన యుగాది కానుకలు నేను జతపెట్టెదను," అని చెప్పి, తిమ్మరసుమంత్రి తెరతెఱచుకొని బయటికి వెడలెను.

గీర్వాణభాషయందు రసమంజరీ ముఖ్య మధుర కావ్యరచనకంటె, ఆంధ్రభాషయందు దేవి వ్రాసిన లేఖ కూర్చుటే యెక్కువ కష్టమన్న సంగతి మహాకవి యైన కృష్ణరాయని కప్పుడు బోధపడినది.

౭

కథానాయిక యైన యన్నపూర్ణాదేవి రూపవర్ణన మిప్పటి వఱకును లేకుండుట గొప్ప లోపమని చదువరులు భావింతురు. అసమర్థత దానికి హేతువని వారూహింపవచ్చును. ఆ యూహ కేవలమును దప్పు కాదు.

అన్నపూర్ణాంబిక మేను పసిమి కమ్మ పసిఁడిది; మోవి కావి జాతి కెంపుది; మోము గోము పున్నమ జాబిల్లిది; కన్నుల బెళుకు గండు బేడిసలది; నగవు తేట పండువెన్నెలది. అన్నియు నెన్నికయైన లక్షణములే; కాని, యా లక్షణములలో దేనిమీఁదను జూపఱు వీక్షణములు ప్రసరింపక, కొదమతుమ్మెదకదుపులను గదుముచున్న యా ముదిత నల్లని తలవెండ్రుకలమీఁదనే ముందుగాఁ బడును. అత్యంతసుందరములైన యాసోగవెన్నెఱుల సొబగు మనస్సున నుంచుకొనియే కాఁబోలుఁ, గృష్ణరాయఁడు విష్ణు

చిత్రీయమందు నాయికావర్ణనము పట్టున "హేమాంగా భవి" ఛేత్యాదిపద్యమును రచించెను! ఆయొక్క పద్యమే కాదు. అన్నపూర్ణాంబ సౌందర్యము నాదర్శముగా నుంచుకొని కవిరాజైన యారాజకవి యాముక్తమాల్యద యనంబడు చూడికుడుతనాంచారు రూపవర్ణనము నడిపె ననుటకు సందేహములేదు. అది చదువుకొనం బాఠకులకు హెచ్చరిక! ఏల యంటిరా, భర్తకుంటె బాగుగా భార్యా రూపవర్ణనము చేయు వా రుండఁబోరుగదా?

అన్నపూర్ణాదేవి.

భర్తచేసినదైనను, బరులు చేసినదైనను, వట్టివర్ణనముఁబట్టి రూపము కన్నులకుఁ గిట్టుట వట్టిది. చరిత్రకారులు: "కృష్ణరాయలు మిక్కిలి పొట్టివాఁడు గాఁడు, పొడుపువాఁడును గాఁడు. సామాన్యమైన యెత్తుగలవాఁడై చక్కని ముఖవర్చస్సును, సుందరాకారమును, దృఢశరీరమును గలిగియుండెను. రాయలముఖముమీఁద స్ఫోటకపు మచ్చ లుండెను," అని వ్రాసినారు. ఆధారముగా రాయల రూపపటమే లేనియెడలఁ, బయిఁ వ్రాఁతే యారాజచంద్రుని యాకారమును మన కన్నులయెదుటికిఁ దెచ్చుట కేమంత యుపయోగకారి? అట్టి యాధారముగుటకై యన్నపూర్ణాంబ రూపపట మొక్కటియు లేకుండుట గట్టిలోపము

రవివర్మ చిత్రపటములు సుప్రసిద్ధములు. ఆ చిత్తరువులందలి నాయికలందఱు నొక్కవిధమైన యాకారము గలవారు. భేదములు వయస్సులనుబట్టి, వ్యవస్థలను బట్టి, వలువలను బట్టి వచ్చినవి. ఇంచుక పొడుగుపాటిశరీరములు కొంచెము కోలవాటు ముఖములు, వంగిన కనుబొమ్మలు నిడుదఱెప్పలతోడి వెడఁదకన్నులు, రవంతసూదిగానున్న ముక్కులు, నిండైన క్రిందిపెదవులు, ఉగ్గులు దేఱి నిగ్గులు వాఱిన చెన్నెులు: ఇవి యా యాకారమునకు లక్షణములు. స్త్రీసౌందర్యము పరిపూర్ణత్వమున నట్లుండు నని యారాజ చిత్రకారుఁ డూహించి యుండనోపును. అతని మేనక మేని సొంపు, మోహిని ముఖకళ, రాధరామణీయకత, కలిసి యన్నపూర్ణాంబ రూపము తేలును. ఆసొబగులన్నింటికంటె నామచ్చెకంటియందు హెచ్చుగాఁ గానవచ్చునది, స్త్రీల చెలువమునకుఁ జెలువమును దెచ్చు చిఱు సిగ్గు. సిగ్గుకతన శిరస్సించుక వంచుకొని యెప్పుడు నామె యుండుటయే, చూపఱుదృష్టు లామె శిరోజముల సౌందర్యముపై ముందుగాఁ బడుటకుఁ గారణము కావచ్చును.

౨

కనకగిరి రాచనగరియందలి యొక గదిలో వీరరుద్రగజపతి, యతని భార్య మాదమ్మాదేవి, యెత్తయిన గద్దియలమీఁదఁ గూర్చుండిరి. గజపతి మొగమున గంటు పెట్టినట్లు బొమముడి యున్నది.

తల్లికిఁ గొంత చేరువగా మన కథానాయిక యన్నపూర్ణాంబ తలవంచుకొని నిలువఁబడి, "నాన్నగారూ, నన్నుఁ బిలిపించిన కారణమేమి?" అని కోకిల స్వరమున నడిగినది.

"అమ్మాయీ, ఉగాదికానుకలు పంపితివంట నీవు కృష్ణరాయనికి! ఏల పంపితివి?" మొగమెత్తకయే యన్న

పూర్ణాంబ కొంత జంకుతో, "మన యింటివాడుక యది యని వింటిని. అమ్మ యుదయమున మీకుఁబంపిన యుగాది కానుకలుచూచి, చెలికత్తెల హెచ్చరికమీఁద నే నట్లు చేసితిని. అపరాధమైనయెడల, క్షమింప వేఁడెదను" అని సవినయమున నుడివెను.

"మీ యమ్మ నాకుఁ బంపినదనఁగా, భార్యభర్తకు బంపుట జరిగినది. అదిగదా మనయింటి యాచారము?"

[హంసపాదము పెట్టి వెనుకటి సంగతి యొకటి యిక్కడఁ జెప్పవలసియున్నది. నిర్బంధము మీఁద వీర రుద్రగజపతి తన కొమార్తయైన యన్నపూర్ణాంబను గృష్ణదేవరాయలకు వివాహము చేసెనని రాయలు, తిమ్మరసుమంత్రి, తక్కినలోకులు, ననుకొనిరి కాని నిజ ముగా నట్లు జరుగలేదు. వీరరుద్రునికి విమలాంగి యను వేశ్యయొకతె యుంపుడుకత్తె. దానికొక కొడుకు: పేరు బాలచంద్రమహాళి; ఈడు నూఁగుమీసమును రాని పదు నాఱవయేఁడు. అన్నపూర్ణాంబ పుట్టిననాఁడే వాఁడును బుట్టినాఁడు. వారిరువురును గవలపిల్లలలాగున రూపభేద మేమియును లేనివారు. ఆఁడువేసమున బాలచంద్రమహాళి యచ్చముగా నన్నపూర్ణాంబ. అట్టివేషమున బాలచంద్ర మహాళిని రాయలకు ముడిపెట్టిరి. ఈగుట్టు వీరరుద్రునకు, మాదమ్మాదేవికి,వీరరుద్రుని పెద్దమంత్రికి, మాదమ్మాదేవి యాంతరంగికపరిచారికకుఁ, దక్కదదితరులకుఁ దెలి యదు. తుదకుఁ జెలికత్తెలును బనికత్తెలును గూఁడఁ దమ యన్నపూర్ణాంబకే పెండ్లియైనదని నమ్ముచుండిరి. అందుల కనుగుణ్యముగా దొంగ మంగళసూత్ర మొకటి యన్న పూర్ణాంబయయుత వివాహానంతరమున వేసిరి. ఆటంక మను నెపమున శోభనమాఁపుట, యటుపైని జరుప వల సిన విధానమాలోచించి, యందులకుఁ దగిన యేర్పాటులు చేయుటకు ఆయేర్పాటులు చివరవరకును గూఁతునకుఁ దెలియ నీయ రాదన్న వీరరుద్రుని యుద్దేశము నెఱవేఱ లేదు. గుట్టుదాఁచలేని యాఁడుదియు, మనసు పట్ట లేని తల్లియు,నైన మాదమ్మ పెద్దమంత్రి, పన్నిన పన్నుగడను రెండుదినములు క్రిందట నే యన్నపూర్ణాంబకుఁ బూర్తిగా వెల్లడి చేసినది.]

"ఏమమ్మాయీ, మాఱుపలుకవు? మగనికే కదా యుగాది కానుకలు, మగలోఁ?" అని వీరరుద్రుఁడు, రెట్టిం చెను.

వాల్చుమొగముతోనే యన్నపూర్ణాంబ, "నేనును నాభర్తగారికే పంపితిని," అని మెల్లగా ననెను.

"ఏమి?" అనిలేచి, "ఎట్లు మగఁడైనాఁడమ్మా, వాఁడు నీకు?" అని గజపతి ఘీంకరించెను.

"నాన్నగారూ, పెండ్లిపీటల మీఁద నాబదులుగ నెవరిని గూర్చుండఁ బెట్టిన నేమి? వివాహమంత్ర ములు నాపేరనే కదా నడిచినవి? అది గాక, రాయల వారికి నేను దేవినైతి నన్న ప్రసిద్ధి యాంధ్ర దేశమందెల్ల నల్లుకొన్నది. సావిత్రికి సత్యవంతునివలె, వారే నాభర్త, నాదైవము." ఈమాటలు పలికినప్పు డన్నపూర్ణాంబ కంఠస్వరము హెచ్చింపలేదు గాని, యూఁది పలికిన తీరును బట్టి మనోనిశ్చయము వెల్లడి యైనది.

వీరరుద్రుఁడు: "పుస్తె కట్టనివాఁడు——"

"నాన్నగారూ, పుస్తెకేమి? గాంధర్వవివాహము న్నది, మన క్షత్రియులలో."

"ఇదేమే తల్లీ, యిట్టి వెఱ్ఱి నీకు? భోగకాంతకుఁ బుట్టినవాఁడా, నీవు కోరుకొన్న మగఁడు?" ఈమాటలు మాదమ్మాదేవివి.

"అమ్మా, కిట్టని వారు పుట్టించిన మాటలకెక్క డకు? నాయత్త నాగాంబాదేవిగారు గొబ్బూరి వారి బొట్టె; సుక్షత్రియకాంత."

"ఎవరికిఁ బుట్టినను వాఁడు నాతో సంబంధమునకుఁ దగనివాఁడు; వానికిని నాకును దెగని సూడు- నేఁటిరాత్రి శోభనపు గదిలో వాఁడుచచ్చుట తప్పదు," అని గజపతి కాల నేల మర్దించెను.

"హరహరా!" అని యన్నపూర్ణాంబ చెవులు మూసికొన్నది.

"మన బాలచంద్రుఁడే మరల వధూవేషమున నాటకము నడిపించును. అమ్మాయీ, నీవెఱ్ఱిముఱ్ఱి యూహలను గట్టిపెట్టి, వివాహమంటపమునకు నేఁడును నీవు బాలచంద్రుని వేషముతో మెలఁగ వలయును," అని వీరరుద్రగజపతి శాసించెను.

నేలను మోఁకరించి యన్నపూర్ణాంబ, "నాన్న గారూ, నిష్ప్రయోజకములైన బాష్పములతో మిమ్ము బాధింపను. ఒక్కటి మాత్రము కటాక్షింపుఁడు మీరను కొన్నట్లు జరిగినయెడల, నా వజ్రపు బొఁకు నాకు బాసట యగుటకు ముదల యిండు. పతితోడి సహగమనము పరమధర్మము గదా సతికి?" అని ప్రార్థించెను.

మాదమ్మాదేవి తటాలున లేచి కూఁతును కౌఁగిట గ్రుచ్చి, "మా వెఱ్ఱితల్లీ, కన్యకవైన నీకు సహగమన కర్మమేమే? నీవు దీర్ఘసుమంగళివై వర్ధిల్లుము. అమ్మా, మీనాన్నగారి మాట వినుకొమ్ము. ఉత్తమ రాజకుమారుని కిచ్చి నీకు వారు పెండ్లిచేయఁ గలరు," అని గడ్డము పట్టుకొని బుజ్జగింప సాగినది.

వెడనవ్వుతో, "మాఱుమను మున్నదఁటమ్మా; మనలో?" అని యన్నపూర్ణాంబ యడిగెను.

వెఱ్ఱిపోవునట్లు మొగము చిట్లించి పెద్ద యడుగులతో గుమ్మము వఱకును నడిచి, "చీఁకటి పడులోపు

వీరరుద్రుఁ డపరరుద్రుఁడయి బయటికి వెడలెను.

నచే యమ్మాయి యిక్కడకు వచ్చియుండవలయును సుమీ," అని పలికి, వీరరుద్రుఁ డపరరుద్రుఁడయి బయటికి వెడలెను.

౬

కనకగిరి యందలి కన్యకాంతఃపురమునకుఁ గలిసి యున్న ప్రమదావనమున నొక పొదరింట జలువరాతి తిన్నెపయి నోఁటిగాఁ జెక్కిటఁ జేయి చేర్చుకొని యన్నపూర్ణాంబ కూర్చుండెను. తాను బంపిన గుప్తసందేశము భర్తకు బోధపడెనా లేదా యన్నది యామెకుఁ బట్టుకొన్న చింత.

ఇంతలో గొలగొల—కిలకిల—దులదుల మాటలాడుచు, నవ్వుచుఁ, బరువులు వాఱుచు, నామె నెచ్చెలు లచ్చోటికి వచ్చి పడిరి. లోపటి చింత కనఁబడనీయకుండ నన్నపూర్ణాంబ ప్రసన్నవదనము దాల్చినది.

"ఏమమ్మా, చెల్లీ, అన్నపూర్ణా, మఱఁదిగారిని మనస్సునఁ దలఁచుకొనుచు మమ్ము మఱచినట్లున్నావు?" అని యందఱకంటెఁ బెద్దది తిరుమలమ్మ.

"కాదమ్మా తిరుమలక్కా, మఱఁదిగారు మహా సరసులు. * * * వారికి మెప్పు కలిగించుటెట్లని చెల్లెలు దిగులుపడుచున్నది," అని వెంగళమ్మ.

"వెంగళక్కా,—కాదు, కాదు; వెంగళప్పవే నీవు కాకున్న, శోభనమును గోమటిబేరముతోఁ బోల్చు వెఱ్ఱివారుందురా? కోమటి కున్నట్లు మఱఁదిగారికిఁ గుండబొజ్జ యున్నదనుకొంటివా యేమి?" అని నాగమ్మ.

"నాగక్కా, వెఱ్ఱివెంగళప్పయని దానిని వెక్కిరించితివిగాని, యంతకంటె నీపేరే నీకు హెచ్చు సార్థకమైనది. తెలివితక్కువ నాగమ్మవు గనుక వెంగళక్క మాటలయందలి స్వారస్యము నీవు పోల్చుకొన లేకుంటివి. మన యన్నపూర్ణక్క * * కూరుచుండును. బావగారు కొసరికొసరి యడుగుదురు" అని యోబళమ్మ.

"ఓబళక్కా, ఓ! బళా! యని నిన్ను మెచ్చ వచ్చును. * * * * * * * అన్నపూర్ణక్కతో సరిసమానమైన కవితాశక్తి కలదన్న పేరుపడిన నీ కిది యొక లెక్కా? అన్నపూర్ణక్కా, వారి యెక్కసక్కెపు మాటల కెక్కడకు? బావగారి కొనరు లవసరము లేకుండనే నీవు నీవి వదలుదువు," అని యందఱిలోఁ జిన్నది వరదమ్మ.

ఇట్లెవరికిఁదోఁచినట్లు వారు శోభనపుఁ బెండ్లికూఁతుతో సరససల్లాపము లాడసాగిరి. లోని సంతోష మాఁపి, లేని రోషముఁ జూపి, యన్నపూర్ణాంబ కసరిన కొలఁది సఖుల విసరులు హెచ్చినవి. ముమ్మరమైన యీ వేడుకలో వారు మునిఁగియుండగా దాసి యొకతె బిరబిర వచ్చి, "రాయలవారియొద్దనుండి యుగాదికానుకలు మన యన్నపూర్ణాదేవి గారికి" అన్నది.

వెంటనే కృష్ణరాయలవారి పరిచారికలు నలుగురు నాలుగు బంగారుపళ్లెరములను నేలకు దింపి, చేతులుమోడ్చి నిలువఁబడిరి. మొదటిపళ్లెరములో జలతారు జిలుగుబుటేదారు పనిగల పసుపుపచ్చ బనారసుచీర, మంచి ముత్యములుపెట్టికుట్టిన వంగపండు రంగు మొకమలు రవిక; రెండవదానిలో నానావిధ నవరత్నఖచిత స్వర్ణాభరణములు; మూడవదానిలోఁ బసుపు, కుంకుమ, చందనము, పరిమళద్రవ్యములు, పుష్పములు; నాలవదానిలోఁబసుపు రాసిన తాటాకు.

ఆ తాటియాకును జూసి వరదమ్మ, "మేలు శ్రీయ సుందరాకారము"—అని చదవ మొదలుపెట్టినది.

తటాలుమని యన్నపూర్ణాంబ ఆ తాటాకు లాగుకొనెను.

నవ్వుచుఁ దిరుమలమ్మ, "అవును. వరదమ్మ చిన్నతనము చేతనే కమ్మతీసి చదివినది గాని, యట్లు చదువఁ వచ్చునా? పచ్చిపచ్చిగా నే మేమివ్రాసిరో దానిలో మఱంది గారు!" అన్నది,

"ఆకారవర్ణనముతో నారంభించిన వారు నఖశిఖ పర్యంతము శివమెత్తినట్లు పొగడక విడుతురా?" అన్నది వెక్కిరింపుగా వెంగళమ్మ.

.... యిరువదియైదేండ్ల పడుచు పెండ్లికొడుకు" అని నవ్వుచుఁ గలిపినది నాగమ్మ.

"పద్యమా, గద్యమా, బావగారువ్రాసినది?" అని యడిగినది వరదమ్మ.

"అది మన యోబళమ్మ చెప్పవలయును. అన్నపూర్ణాంబ చెప్పఁగలదుగాని, చెప్పదు," అన్నది తిరుమలమ్మ.

ఓబళమ్మ కొంచెము యోజించి, "పద్యమే కాని, పద్యారంభము కాదు. వరదమ్మ తప్పగా రెండవప్రక్కను జదివినది. ఆరంభము మొదటి ప్రక్క నుండును," అనెను.

తిరుమలమ్మ, "ఓబళమ్మా, చూతము మఱి నీశక్తి; మఱఁదిగారెట్లు వ్రాసియుందురో యూహించి పద్యమును బూర్తిగాఁ జెప్పుము" అని కోరినది.

"అవు నవును," "బాగున్నది," "మఱి చెప్పవే," అని వెంగళమ్మ, నాగమ్మ, వరదమ్మ, యొక్కసారిగాఁ గేకలు వేసి యోబళమ్మ చుట్టును మూగిరి.

ఓబళమ్మ యొప్పుకొని, యరగడియ సిస్వబ్దము మాత్రము కోరినది; అట్లే మౌనము దాల్చి యామె చుట్టును దక్కిన నలుగురు కూరుచుండిరి.

అన్నపూర్ణాంబ వరదమ్మ చేతి నుండి కమ్మ లాగుకొన్నందులకుఁ గల కారణము సూక్ష్మబుద్ధి గల

చమత్కారముఁ గ్రహించిరో యుండరు. గుప్తసందేశమందలి కిటుకు తెలిసినది గనుక, వరదమ్మ వెల్లడిగాఁ జదివిన భాగములోనే 'రాయలు' అన్న పద మేర్పడినట్లు వారికి స్పష్టపడి యుండును. ఇప్పుడు సందు దొరకినది కాఁబట్టి యన్నపూర్ణాంబ కమ్మ సామూలాగ్రముగాఁ జదివెను. అం దిట్లున్నది:

మేలుత్వదీయ సుందరాకారము బల్యోగ్యము
సభాసదుల్ సారు స్తుత్యర్హమసిరి నీవుగ్గోమ్మీమ్మ
యుగాది కాన్కలివి కృష్ణదేవరాయ ప్రాణప్రియా.

నడిమి యక్షరములను వెనుకటి యట్లే తీసి త్రిప్పి నప్పుడు, "ప్రియ దేవికాయువు నిత్యసౌభాగ్యము రాయలు," అని తేలును. అదిచూచి, తనసందేశమందలి కిటుకు భర్తకుఁ దెలిసినదిగదా యని యన్నపూర్ణాంబ నిబ్బరపడినది.

అరగడియయైనదని వరదమ్మ యనఁగానే పద్యము పూర్తియైనదని చెప్పి యోబళమ్మ యిట్లు చదివెను.

"ఉ. ఆరసి చూడఁగా రతికి నన్నిట మేలు త్వదీయసుందరా
కారము, మేలు మే! లటులుగాన..................
గోరి,నిమేషమబ్దమనుకొంచుదినంబునుబుచ్చుచుంటి దే
వీ, ..., వీలుగ...........మీ నిశ్క."

ఆపద్యమువిని, "మేలు!""బళీ!""భేషు!" "సేబాసు!" అని చప్పట్లు చఱచి, సఖులెల్ల గొల్లున నవ్వసాగిరి. అన్నపూర్ణాంబ చెక్కుల గులాబిసిగ్గుచేతఁ జెంగల్వపూరంగుగామాఱినది

ఇట్లు వారు సందడిగానున్న సమయమున మాదమ్మాదేవిగారి యాంతరంగిక పరిచారిక యచ్చటికి వచ్చి, పెండ్లియందువలెనే యానాఁడును దేవిగారే యన్నపూర్ణాంబకు స్వయముగా ముస్తాబుచేయుటకు ముచ్చటపడుచున్నారని చెప్పి, రాజపుత్రికను వెంటఁబెట్టుకొనిపోయెను.

౧౦

శోభనపు గది యంతయు స్త్రీమయము. పెండ్లికూఁతు వంక నున్న పేరఁటాండ్రు ముప్పదిమంది కంటె హెచ్చు; అంత కంటె హెచ్చు పెండ్లికొడుకు వంక వచ్చిన పేరఁటాండ్రు. వా రందఱును గట్టుకొన్న పట్టుచీరల పలు తెఱంగుల రంగులొకదాని వెంబడి నొకటి తోఁచి, వేళగానివేళ నింద్రధనుస్సుల నీనుచుండెను; పెట్టుకొన్న నగలయందలి వజ్రమణులు దీపకాంతిని దళుక్కున మెఱసి, చోటుగాని చోటఁ గ్రొమ్మెఱుంగులను గ్రుమ్మరించుచుండెను. అత్తరు, పన్నీరు, పునుఁగు, జవ్వాజి, యగరువత్తులు మొదలగు సుగంధద్రవ్యముల పరిమళము మల్లికాదిపుష్పసౌరభముతోఁ గలిసి గుబ్బుమనుచుండెను.

పీఁటల మీఁది తంతు సాంతమైనది; దంపతులు పానుపెక్కుటయే తరువాయి.

మంచము చేరిన వెంటనే రాయలు పర్యంక మధ్యభాగమును గుడిచేతితో గట్టిగాఁ దట్టెను. కట్లు తెగినట్లు పటపటధ్వని పుట్టె, పఱపు, దుప్పటి, తలగడలు' బాలీసులు, దిండులుఁ గలిసి పర్యంకమధ్యభాగమెల్ల గుబాలునఁ గూలఁబడి దిగువ నెచ్చటనో లోఁతు నీటను దబ్బునఁ బడిన చప్పుడు వినఁబడినది. మంచము నాలుగు కోళ్లు మాత్రమే మిగిలినవి.

పానుపుకూలఁబడుచున్న కాలముననే పెండ్లికొమార్త

చేయియెత్తి బాఁకుతో రాయలగుండెమీఁదఁ బొడిచెను. బాఁకుకొన వంగినదిగాని రాయలకుగాయముకలుగలేదు.

రాయల వెంట నున్న పేరంటాండ్రు దడాలునఁ దమ మొలల నొడ్డాణముల వలె నున్న కత్తులను పైకి లాగి, రాయల చుట్టును నిలిచిరి. వారిలో నిరువురు పెండ్లికొమార్తను బట్టుకొని చేతులు వెనుకకు విఱిచికట్టిరి. బలమును బట్టి రాయల పేరంటాండ్రు స్త్రీవేషమున నున్న కొజ్జాలనుట స్పష్టము.

శోభనపు గది యందంతటను గగ్గోలు, గలిబిలి, గందరగోళము! ఎక్కడనో యేదో బాకా యూఁదిన ధ్వని వినిపించినది. అంతఃపురమం దంతటను గలకలము, కలవరము, కంగారు! అటు పరుగెత్తువారు, ఇటు పరుగెత్తువారు, ఒకరి నొకరు త్రోసికొని పోవువారు, త్రొక్కుకొనిపోవువారు, "ఏమి యేమి?" యనువారు, "ఎక్కడెక్కడ?" నని కేకలువేయు వారు, స్త్రీలు, కొజ్జాలు, పురుషులు, పరిచారికలు, పరిచారకులు, భటులు, ప్రభువులు, భటులు, పరిచారకులు, పరిచారికలు, పురుషులు, కొజ్జాలు, స్త్రీలును గలిసి పెద్దసమ్మర్దము తేలినది. ఎక్కడనుండియో తిమ్మరసుమంత్రి యుట్టిపడి, రాయల ప్రక్క నిలుచుండెను. ధణంధణధణంధణ మని రణభేరిధ్వని యనుక్షణమును మ్రోఁగసాగినది.

పరుగుపరుగునఁ బసునాతేండ్ల పడుచువాఁడొకఁడు వచ్చి, "ప్రాణభిక్ష! ప్రాణభిక్ష! నాజననీ జనకులకుఁ బ్రాణభిక్ష!" అని రాయలవారి పాదముల మీఁద బడెను.

"ఎవరవు నీవు? నీజననీజనకు లెవరు?"

"ఏలినవారి దేవిని; అభాగ్యురాలను; అన్నపూర్ణను."

తటాలున వంగి, "దేవీలెమ్ము," అని కృష్ణరాయలు చేయూఁత యిచ్చి యన్నపూర్ణాంబను లేవనెత్తి "ఏరీ, మాయత్తమామలు? 'అని యడిగెను.

"గూఢమైన సొరంగపు మార్గమునఁ గోటలో నుండి పాఱిపోవుచున్నారు. నాయందుఁ గటాక్షించి వారిని బట్టుకొనకుండ దేవరవారి సైనికుల కాజ్ఞ పెట్టఁ బ్రార్థన. వారు వింధ్యపర్వతమునకుఁ బోయి తలదాఁచుకొందురంట!"

తిమ్మరసుమంత్రి ముఖము వంకఁ జూచి, రాజు దేవి కోరికకు సమ్మతించెను, "చంపఁదగిన యట్టిశత్రువు తన చేతఁ జిక్కినేని గీడుచేయరా," దన్న నీతి నీతియుగంధరుఁడును స్వామికార్య ధురంధరుఁడు నైన యా మంత్రిశేఖరుఁ డెఱుఁగనిదా?

పెండ్లికొమార్త వేసమును జూపించి రాయలు, "ఇది యెవరు? అఁనుదా? మగవాఁడా? కొజ్జాయా?" అని చిఱునవ్వుతోఁ బ్రశ్నించెను.

అన్నపూర్ణాంబ, "మాతండ్రి గారి యుంపుడుకత్తె కొడుకు. పితాజ్ఞమూలమున నే యీయకార్య కరణమునకుఁ బూనుకొనినాఁడు. ఇతనిని విడిపించి వింధ్యకుఁ బోవ ననుజ్ఞ యొసఁగుఁడని మనవి, "అని విన్నవించినది.

"దేవీ, అటు కాదు. నీవేషమును వేసిన హేతువున నీతని యందు మాకుఁ బ్రీతి కలిగినది. మీతండ్రిగారు రాజ్య మితని కిచ్చెదము. భయపడి పలాయితులైరి కాని, యున్న యెడల మా మామ గారికైనను హాని చేయక వారి రాజ్యమున వారిని నిల్పియుందుము, "అని రాయలు పలికెను.

ఓహో! ఏమి క్షమ! క్షమ నేలుటకుఁ దగిన వాఁడె యీరాజనారాయణుఁ డనుటకు విష్ణుచిత్తీయమున యామునాచార్యుని నోట నతఁడు పలికించిన రాజనీతి వాక్యములు సాక్ష్యములు.

* * * * *

పూర్వదిగ్విజయ యాత్ర పూర్తి కావించి విద్యానగరమునకు వెళ్లిన పిమ్మట, శ్రీకృష్ణదేవ రాయఁడు అన్నపూర్ణాంబను విధ్యుక్తముగా వివాహము చేసికొనెను. అప్పటి కప్పుడే కటక దేశాధీశ్వరుఁ డైన ప్రతాపరుద్రగజపతి పుత్రికయైన తిరుమలాంబ నతఁడు పెండ్లియాడి యుండెను గనుక, అన్నపూర్ణాంబ కృష్ణరాయ లకుఁ బట్టపు దేవి కాక చిన్నాదేవియైనది. పట్టమహిషియైన

రుక్మిణీ మీఁది కంటె సత్యభామయందు శ్రీకృష్ణుని కెట్లో, యట్లే యన్నపూర్ణాదేవి మీఁదఁ దిరుమలదేవి మీఁది కంటె శ్రీకృష్ణదేవరాయలకు మక్కువ యెక్కువ. తల్లిదండ్రులను గాదని తనయెడల సత్యముగా వర్తించిన భామ సత్యభామ కాదా, మన కృష్ణునకు?

*   *   *   *   *

రాయల ప్రాణరక్షణమునకుఁ గల్యాణమునకుఁ గారణములు, అన్నపూర్ణాదేవి పంపిన యుగాది కానుకలు. చదువరులారా, ఇట్టి యుగాది కానుకలు మీకును లభించునుగాక!

తే. గీ. క్రొత్త సంవత్సరంబు మీకు, భవదాప్త-
జనులకుఁ బ్రమోదకరమయి జరుగుఁ గాక!
ఇట్టి సంవత్సరంబు లనేకము లిటు
మీఁద మీకుఁ గల్గుతఁ బరమేశు కృపను.

[అనుబంధము]

1. (మొదటి పద్యము) — వివరంబు=రంధ్రము, కాఁ=కాఁగా (అయిన పిమ్మట) అరయుమా=చూడుము.

2. (అన్నపూర్ణాదేవి లేఖ)—నేను జేసికొన్న దే బంగారుపువ్వుల పూజ యనిపించుకొనును! అట్టిపూజ చేయుటచేత నేకదా మీకు భార్యనై పవిత్రురాల నైతిని? నన్నుఁబోలిన స్త్రీ లోకములో నుండునా? నాపాటి యాఁటది (యాఁడుది), అల=ఆ, రమ(లక్ష్మి)కాదు. కాదు+ఆ+ఉమ = ఆ పార్వతి కాదు. వివేచనము వరుసఁ=ఆలోచించి చూడఁగా, ఒకవేళ, రాజమౌళి యోష = శివునిభార్య(పార్వతి), ఔనా? = ఔనేమో? [ఏలయన, నావలెనే యామె రాజమౌళి (చంద్రమౌళి) యోష] ఆ సకి పేరూనికిఁ=ఆపార్వతియొక్క యన్న పూర్ణ యన్న పేరు నాకును గలదు. భవాని (పార్వతి) ప్రేమమూలమున మగని విడిచి గడియయైన నుండఁబోదు. (నేను నట్లే యనుట). నన్నుఁ జూచుకొన్నట్లే నాప్రతిమ చూచుకొందురన్న దుర్భ్రమము (లేనిపోని యాశ) పుట్టి, యుగాదికానుకగా చేసిప్పుడు పంపుకొంటిని. (నా) భక్తిని బరీక్షించి, మీరు త్రిప్పుదురా? (కానుక త్రిప్పివేయ రనుట). ఎప్పటికైనను నేను మీకు విధేయురాలనే యగుదును. మరుఁడు (మన్మథుఁడు), తావకారి= (రూపమున) మీకు శత్రువు. మన్మథశత్రుత్వమున మీరీశ్వరులుగనుక, నేను, అచలజాతఁ=పార్వతిని (స్థిరస్వభావముగలదానను) అన్నపూర్ణ(ప్రాలు).

3. శా. హేమాభాంగవిభాధరారుణిమ వ
క్త్రేందుప్రభాశ్రీలఁ ద
ద్భామారత్నము వొందదయ్యె మును త
త్తద్వర్ణయుక్తాఖ్యలన్;
శ్యామాత్వం బళి గర్వఘూర్వహాకచ
చ్ఛాయాచ్ఛటం గాంచె: నౌఁ
గాకిమున్నర్వి శిరఃప్రధానమను వా
క్యం బెమ్మెయిం దప్పునే?

—ఆముక్తమాల్యద, ౫ ఆ, ౧ ప.

తాత్పర్యము—ఆ చిన్నదానికి శరీరముయొక్క హేమవర్ణముఁబట్టి హేమయన్న పేరుకాని, పెదవి యొక్క యరుణవర్ణముఁబట్టి యరుణయన్న పేరుకాని, ముఖము యొక్క చంద్రవర్ణముఁబట్టి చంద్రయన్న పేరుకాని కలుగక, తుమ్మెదల గర్వము నణఁచు కురుల శ్యామ (నీల) వర్ణముఁబట్టి శ్యామయన్న పేరు ముందుగాఁ గలిగినది. (శ్యామయనఁగా యౌవనమధ్యస్థయైన స్త్రీ). అది సహజమే. సర్వావయవములలో శిరస్సు ప్రధానమని లోకములోఁ బూర్వమునుండియు నున్నమాట యెప్పుడును దప్పదు.

భక్తవిజయము చదువక ముందు.

ఆది

పాండురంగ

భక్తవిజయము

ఐదు భాగములు

కోయిల్ కందాడై దేవరాజ దాసుంవారిచే

రచియింపఁబడినది

రాయల్ సైజులో మొత్తం 880 పుటలు గలది.

గ్లేసు కాగితములపై ముద్రింపఁబడి కలికో బైండు

చేయఁబడి 21 ఆఫ్‌టోన్ పటములు చేర్చబడ్డది.

వెల ర్వూ. **6-0-0**] [పోస్టేజి ప్రత్యేకము.

భక్తవిజయము చదివిన పిదప

ఈభక్తవిజయ గ్రంథము మహారాష్ట్ర దేశంబునఁ దవతరించిన మహామహిమఁగల జ్ఞానులగు కవీశ్వరులచే రచింపఁబడిన మహా భక్తుల చరిత్రముల నన్నిటిని గైకొని సకల జనులకును సులభముగ బోధపడునట్లు తెనుఁగున వచనముగా వ్రాయఁబడినది. ఈభక్తుల చరిత్రములలో నొక్కొక భక్తుని చరిత్రము ఒక్కొకవిధమైన విషయమును దెలియఁజేయును. ఇందు సంస్కృతభాషలోని అత్యుత్తమమైన భగవద్గీత, పాండవగీత, ముకుందమాల, భాగవతము, విష్ణుపురాణము మొదలగు గ్రంథములనుండి యనేక ఉదాహరణము లుదహరింపఁబడి యున్నవి. ఎట్టివారికిని, ఏస్థితియందుండువారికిని యీపుస్తకము మహోపకారియగును. ఎట్లు? భక్తియేకదా ప్రాధాన్యము. కావున భక్తిలేనివానికి, వివేకికిని, అవివేకికిని నీతి, జ్ఞానము, ధర్మాధర్మ వివేచనము, సన్మార్గ దుర్మార్గలక్షణమును బోధించుటంబట్టి యిది సకలమైనవారికిని పఠనమాత్రము చేతనే పరమ ప్రయోజనము నొసంగును. ఈపుస్తకమును జదువువారికి మనశ్శాంతికల్గును. ఇట్టి పురుషార్థ సాధనమైన యీమహా గ్రంథమును జదివినయెడల, పుణ్యపాప వివేచనము విస్పష్టముగాఁ దెలియఁబడును. కాన, మనోబలము లేనివారుకూడ సులభముగా సన్మార్గమునందుఁ బ్రవేశించుటకును, దుర్మార్గమునందుఁ బ్రవేశింపకుండుటకును ఇదియొక రాజశాసనమువలెనున్నది. మఱియు, అనేకస్త్రీలు దైవభక్తియు, పతిభక్తియు, ఆచార్యభక్తియు గలవారై యున్నారు. అట్టి ఉత్తమస్త్రీల చరిత్రములును దీనియం దుండుటచేత, స్త్రీలుకూడ నీగ్రంథమును జదివిరేని భూలోకమునందు సరస్వతీ పార్వతులవంటి శ్రేష్ఠ గుణములు గలవారై, తాము కన్న బిడ్డలను మహాత్ములుగఁ జేయఁగలవారై, సకల జనులచేతను కొనియాడఁబడువారై, మంచి వివేకము నొందినవారై మెలఁగుదురు.

ఆదిత్యాగరాజస్వామి కీర్తనలు:— విష్ణు, శివసంబంధ కీర్తనములు 600 ఉన్నవి. మంచి కాలికో బైండు చేయబడియున్నది. స్వాములవారి చరిత్రయున్ను వారియొక్క ఫోటో యున్ను ఉన్నవి. వెల రు. 3-0-0

శ్రీత్యాగరాయహృదయము:— 530 పుటలుగల 3 సంపుటములుగ మంచి గ్లేజుకాగితముపై ముద్రింపబడి మేలుబైండు చేయబడియున్నది. ఇందలివిషయములు:— వాహినీయులగు శ్రీత్యాగరాజ అయ్యగారిచే రచియింపబడిన కీర్తనములలో 225 కీర్తనములను ఏర్పఱచి వానికి అవతారిక, మూలము, ప్రతిపదార్థము, విశేషార్థము, రాగలక్షణము, స్వర, సాహిత్యములను వ్రాయబడి యున్నవి. 3 సంపుటములు సెట్టు 1-కి ధర రు. 10. సంపుటము 1 కి రు. 4.

ఆది సంగీతసుధాంబుధి:— ఇందు సంగీతలక్షణములును, ప్రథమాభ్యాసపద్ధతులును, వాడుకయందున్న అనేక రాగములకు ఆరోహణావరోహణక్రమములును, త్యాగయ్య, దీక్షితులు, శ్యామశాస్త్రిలు, ఘనం సీనయ్య, కన్నకుడి కృష్ణయ్య, సుబ్రహ్మణయ్య, గోవిందమారయ్య, గర్భపురివాసులు, పురంధరవిఠలు, నారాయణతీర్థులు, తరంగంబాడి పంచనాధయ్య, సదాశివరావు మొదలగు సుమారు 35 పూర్వ ప్రసిద్ధ వాగ్గేయకారక విరచితంబులైన వర్ణములు, కీర్తనలు, జావళ్లు మొదలగునవియును, తత్కాలరుచ్యమైన హిందూస్థానీలు, పార్సీలు, ఇంగ్లీషునోటు, తిల్లానా మొదలగు (Delicious Miscellany) లలిత మిశ్రకములును, స్వరములతో నున్నవి. ఇంకు వీణ, హార్మోనియ పటములును అమర్పబడియున్నవి. మంచి గ్లేజుకాగితములో ముద్రితమై, మేలుబైండు చేయబడినది. వెల 3-0-0.

ఎమ్. ఆది అండు కంపెని, సంగీత పుస్తకవ్యాపారులు, హెడ్ ఆఫీసు, అప్పాబిల్డింగ్సు,

బ్రాంచి 39, చిన్నతంబివీధి, మద్రాసు. 11/286 ఎస్‌ప్లనేడ్, మద్రాసు.

పాతనాణెముల చిత్రములు

౨. చష్టనుడు

క్షత్రపరాజ్యస్థాపకుడు. క్రీస్తుశక ప్రథమశతాబ్దారంభమున, నుజ్జయిని రాజధానిగ మాళవదేశమును పాలించెను.

—కొ. నరసింహాచారి.

౧. మహాక్షత్రప రుద్రదమనుడు

క్రీస్తుశకము రెండవశతాబ్దమున నుజ్జయినిరాజధానిగ పశ్చిమహిందూదేశమును పాలించిన క్షత్రపరాజు. జయదమనునికొడుకు చష్టనుని మనుమడు. తన తండ్రికాలమున నతనినోడించి తమ రాజ్యమును గౌతమీపుత్ర శ్రీ శాతకర్ణి హరించగా, శాతకర్ణి కుమారు డగు వాసిష్ఠీపుత్ర శ్రీ పులుమావిని తా నోడించి మరల తమ పూర్వరాజ్యమును సంపాదించి వృద్ధిపఱచెను. పులుమావి తనయల్లుడే యయినందున నతనిని రెండుమారులోడించియు వేఱుకీడు దలపలేదు. ఇతనిరాజ్యము, సౌరాష్ట్ర, మాళవ, కచ్ఛ, సింధు, కొంకణదేశములతో జేరి గొప్పదై యుండెను.

చిత్రకారుడు: శ్రీ వరదా వెంకటరత్నం గారు.

౧

"అమ్మడూ! నాన్నగారొచ్చారేమో, ఒకమారిల్లా రమ్మనూ."

"ఇంకా రాలేదు. ఈవేళ ఆలస్యంగా వస్తారుకాబోలు" అని ఒక పదిహేనుసంవత్సరాల బాలిక చక్కని తాటాకుల కుటీరం ముందున్న మాలతీపందిట్లో నిలబడి తల్లికి జవాబు చెప్పింది.

అస్తమిస్తూవున్న సూర్యకిరణాలు ఆ అమ్మాయి సుకుమార మూర్తిమీద ప్రసరిస్తున్నాయి. కుటీరం చుట్టూ వున్న పూల మొక్కలూ, పైగా కనుచూపుమేర వ్యాపించివున్న శాద్వలస్థలాలూ సూర్యకిరణ ప్రవాహంలో మునిగి మనోహరంగా వున్నాయి. గాలిచేత పూలమొక్కలన్నీ తల లూపుతున్నాయి. రంగురంగుల సీతాకోకచిలకలు తోటలో అన్నివేపులా యెగురుతూ పాఠశాలలోనుండి విడిచిపెట్టబడిన బాలికలలాగు కళ్లపండువుగా వున్నాయి.

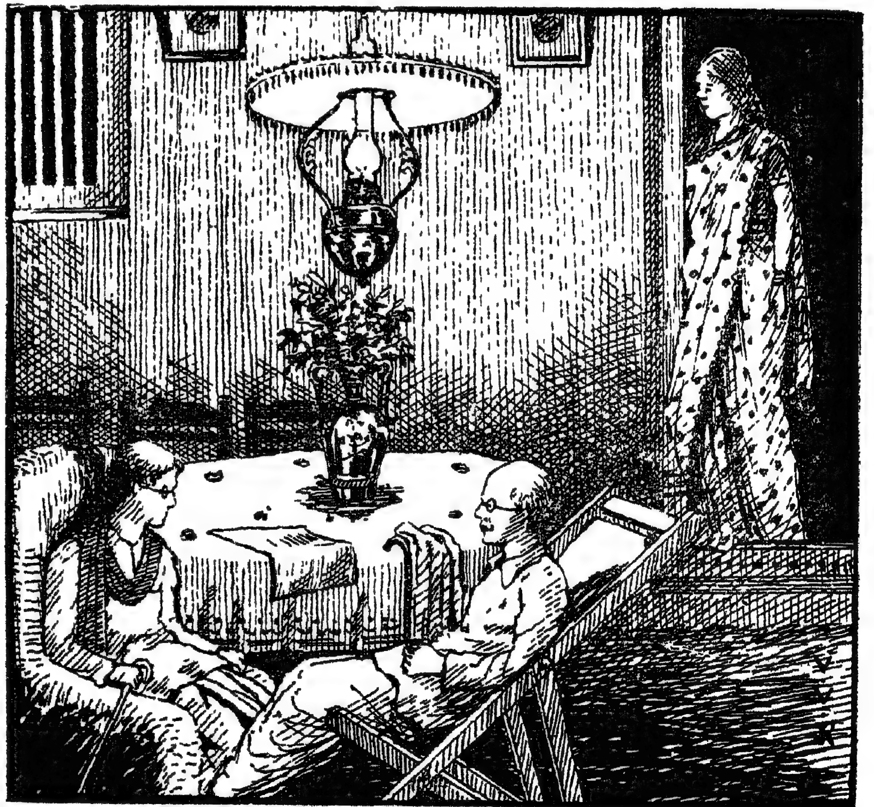
కుటీరానికి ముందుగా ఒక ఫర్లాంగు దూరంలో గోదావరినది నిర్మలజలంతో ప్రవహిస్తుంది. నదికితూర్పుగావున్న పర్వతాలు సంధ్యాకాంతిలో యెర్రగా కనబడుతున్నాయి. పడమటిగట్టునవున్న కొండలనీడలు క్రమంగా పొడుగులై తూర్పువేపు కొండలమీదపాకుతున్నాయి. ఆ అమ్మాయి ఆవరణగేటులో నుంచుని గోదావరీ యిసకతిన్నెలవేపు చూస్తూంది.

సాంధ్యరాగంపోయి సన్ననిచీకట్లు వస్తున్నాయి. అప్పుడిద్దరుపురుషులు చురుగ్గానడుస్తూ యిసకతిన్నెలని దాటి కుటీరందగ్గిరకి వచ్చేరు. బాలిక "నాన్నగారూ?" అని సవితర్కంగా పలికింది.

"ఏమమ్మా!" అని ముందుగా నడుస్తూవున్న యాతడు కూతురికి బదులు పలికినతర్వాత వాళ్లందరూ లోపలికి వెళ్లారు.

"రంగాచార్లూ! ఇలా కూర్చోవోయ్ యీ కుర్చీమీద," అని గృహయజమాని తనతోవచ్చిన యువకుడితో చెప్పి హాలులో వున్న కుర్చీ చూపెట్టి తనూ ఒక కుర్చీమీద కూచున్నాడు.

ఆ హాలు కొంచెం విశాలమైందే. అందులో నాలుగైదు పడక కుర్చీలూ, రెండు పేముకుర్చీలూ వున్నాయి. మధ్యగా ఆరుపలకల మేజాబల్ల (hexagonal table) ఒకటి వుంది. దానిమీద రంగు రంగుల పువ్వులు కుట్టినగుడ్డ ఒకటి పరిచివుంది. ఆ బల్లమధ్య ఒక చక్కని పింగాణీ కూజాలో రకరకాల పువ్వులు ఆకులమధ్య అందంగా అమర్చబడి వున్నాయి. ఇంటి నడికప్పుకి వేలాడుతూ ఒక యివప

"వంట అయింది మడి గట్టుకోవచ్చు"

గొలుసుకి తగిలించబడి ఒక "హ్యాంగింగ్ లైట్" (hanging light) మంచి కాంతితో హాలుని పూర్తిగా నింపేస్తూంది.

వాళ్లిద్దరూ అల్లా కూచుని యిష్టాగోష్టి మాట్లాడుకుంటూ వుండగా లోపలినుంచి ముప్పైఅయిదు సంవత్సరాలు వయస్సుగల స్త్రీ వచ్చి, "వంట అయింది. మడిగట్టుకోవచ్చు" అని చెప్పింది.

ఆవిడ అట్టే పొడుగూ పొట్టీ కాకుండా సమానమైన యెత్తు గలిగివుంది. శరీరం పండుతమలపాకులాగ కాంతివంతమైంది. కొద్దిగా స్థూలకాయం. చుట్టూ జరీపుడకంచు యెఱ్ఱపట్టుచీర కట్టుకుంది. చేతులు పొట్టిగా కత్తిరించిన దక్షిణాదిరవిక తొడుక్కుంది. ముఖం తెలివితేటలనీ, ప్రసన్నతనీ సూచిస్తూన్నది. మెడలో రెండు వరసల గడియారపుగొలుసు ఒక్కటితప్ప వేరేనగలు లేవు. నాగరికతా పరిచయం కలిగి ఆమె ఒక పెద్ద ఉద్యోగస్థుడి భార్యలా గుంది.

ఆవిణ్ణి చూసి గృహయజమాని "ఇదుగో చూశావా? ఇతను మన రామానుజాచార్లుగారి కొడుకు. రాజమండ్రీలో రెండేళ్ల క్రితం 'ఇంటర్' చదువుతూ వుండేవాడు. మొన్ననే కాలేజీకి సెలవులిచ్చేరు కదూ! ఈ ఉదయం లాంచిమీద 'శ్రీరామగిరి' వచ్చాడు." అన్నాడు.

ఆవిడ యిదంతా విని, "అలాగా? ఈయేడు బి. ఏ. పరీక్షకి వెళ్లాట్టగదూ యితనూ?" అంది.

"అవునవును. అన్నట్టుగ మరిచిపోయాను. రంగాచారీ! పేపర్లన్నీ బాగా రాశావా?"

"ఆ బాగా నేరాశానండి. కాని యీయేడు కెమిస్ట్రీ (Chemistry పేపరుకొంచెం టఫ్ (tough) గా వుందిలెండి."

"ఉహూ. యిప్పుడు లోకనాథయ్యరేనా ప్రిన్సిపాలు (Principal)? సోమనాథరావుగారేనా హాస్టెలు వార్డెను (Hostel warden)? విశ్వేశ్వరయ్యరు అనంతపురంనించి మళ్లా వచ్చాడా! పాపం, మంచివాడుసుమా! అరవల్లో పుట్టతగ్గవాడుకాడు."

పైవిధంగా ప్రశ్నలడుగుతూ, రంగాచారిచెప్పే సమాధానాలు వింటూ కొంతసేపు మాట్లాడుకున్న తర్వాత, ఆయన "ఏమోయ్! ఈ పూటిక్కడ వుండిపో, పొద్దుపోయింది. It is too late to go home now" అన్నాడు.

రంగాచారి "పరవా లేదులెండి. ఎంతసేపూ? ఎంతో దూరం గనుకనా?" అని కళ్లజోడు తీసి తుడిచి, మళ్లా పెట్టుకుని, "It is only a matter of half a mile (ఒక అరమైలుదూరమేకదూ?)"

మరి అయిదునిముషాల్లో రంగాచారి గృహోన్ముఖుడైనాడు.

౨

నారాయణమూర్తి చిరకాలం రాజమహేంద్రవరంలో ప్రభుత్వ కళాశాల ప్రొఫెసరుగ పనిచేసి విద్యాధికుడని పేరు పొందినవాడు. ఉద్యోగం నుంచి విశ్రాంతి తీసుకొని రెండేళ్లుమాత్రమే అయింది. అతను బాగా ఆరడుగుల పొడుగు మనిషి. బక్కపల్చగా వుంటాడు. శరీరం పచ్చని నిమ్మపండు రంగు. తల చాలాభాగం నెరిసిపోయింది. నేత్రాల్లోని కాంతులు కళ్లజోడు అద్దాలుదాటి పైకి ప్రకాశిస్తూ వుంటాయి.

విశ్రాంతి తీసుకున్న తర్వాత జనసమూహాలతో క్రిక్కిరిసి వుండే పట్నాలంటే అతనికి తలనొప్పిగా తోచింది. ప్రకృతిసౌందర్యం నిండివుండే నిర్జనస్థలం యేదేనా చూసుకొని అక్కడ పరమేశ్వరధ్యానంలో, శాంతంగా తన జీవితశేషాన్ని గడపాలని నిశ్చయించుకున్నాడు. తినడానికి కావలసినంత ధనముంది. అదివెచ్చించుకుంటూ భార్యతోనూ, యేకపుత్రికతోనూ ప్రశాంతమైన జీవనం గడపడానికి అతని అభిప్రాయం.

గౌతమీనది దక్కను పీఠభూమిని దాటి, తూర్పు కనుమలని చీల్చుకుని సముద్రంలో కలుస్తూంది. మెలికలు మెలికలుగా తిరుగుతూ కొండల్లో రమారమి యెనిమిదిమైళ్లపొడుగుంది ఆ మహానది. తూర్పు కనుమల మధ్య గోదావరీ తీరాన్ని 'శ్రీరామగిరి' అని ఒక చిన్నపల్లె వుంది. ఇక్కడ కొండమీద ఒకపురాతనదేవాలయం వుంది. శ్రీరామచంద్రమూర్తి దక్షిణానికి వెళ్లేటప్పుడు ఈపర్వతంమ్మీద కొంతకాలం నివసించేడని యిక్కడ ప్రజలు భక్తితో చెబుతూ వుంటారు.

'శ్రీరామగిరి' లెక్క పది కోయకొంపలుగల కుగ్రామం. ఊరు దాటితే తూర్పున ఉన్నతాలైన పర్వతాలూ, మహారణ్యమూ వుంటాయి. పడమట చెప్పలేనంత లోతుతో గోదావరి గంభీరంగా ప్రవహిస్తూవుంటుంది. పర్వతమ్మీద స్వామివారి ఆలయం వుంది. ఆలయం చిన్నదైనా అందమైనది. ప్రకృతిశోభలో తెప్ప తేల్తూవున్న స్థలంలో కట్టబడ్డంచేత దాని అందం ద్విగుణీకృతమైపోయింది. గౌతమీనది తన శీతలశీకరాచ్ఛాదనంచేతనే నిత్యమూ తన్ను సేవిస్తూవుండగా, నదిలో పడవలమీద ప్రయాణంచేస్తూ నమస్కారాలు చేసే భక్తుల ప్రార్థనలు వింటూ వుంటాడు స్వామి పర్వతంమీదనుంచి. ఎక్కడ దేవాలయాలు కట్టినా దూరదృష్టిగల పూర్వులు సృష్టిశోభ అపరిమితంగా వుండే స్థలాలే యేరికట్టారు. ఆ నెపాన్నేనా మానవుడు ఒక్కసారి సర్వేశ్వరస్వరూపమైన ప్రకృతిని సందర్శిస్తాడుగదా అని వనపెద్దల ఆశ. గ్రామంలోనించి పర్వతమ్మీదకి దక్కని మెట్లవరసవుంది. అక్కడా అక్కడా కొన్నిసోపానాలు మాత్రం శిథిలావస్థలో వున్నాయి. ఒక్కసారి స్వామిఆలయంఅంచుకూ యెక్కి ఆమహోన్నత పర్వతాలవేపూ, అగాధమై మందగమనాన్ని వెంచేస్తూవున్న గౌతమీతల్లి వేపూ ఒక్కసారి చూస్తేచాలు, జన్మధన్యమైపోతుంది. ఆదృశ్యం మళ్లీ వెయ్యిజన్మాలకేనా మరపునకు రాదు! చూపుమేర నదీసైకతాలేకదా! ఈవేపు తిరిగితే అన్నీ పర్వతాలూ, అరణ్యాలేకదా! మహాశక్తిస్వరూపమైన ప్రకృతి తప్ప కలుషదుష్టులైన మానవుడు మనకక్కడ కనబడడు.

స్వామి అర్చకుడు రామానుజాచార్లు ఒక్కడిదే ఆ ఊళ్లో బ్రాహ్మణ గడప.

నారాయణమూర్తి శ్రీరామగిరికి ఒక అరమైలు దూరంలో నదీతీరాన్ని తన కుటీరం కట్టుకున్నాడు. ఉదయాన్నే లేచి స్నానం చేసి పర్వతమ్మీద స్వామిదర్శనం చేసుకొని, యేడుగంటలయేసరికి కుటీరం చేరుతూ వుంటాడు. అతని కిందులో పుణ్యమే కాకుండా "morning walk"కూడా కలిసి వస్తుందట. తరువాత కాఫీ; గంటసేపు అమ్మాయికి చదువూ; భోంచేసి సంస్కృతగంథకాలక్షేపమూ; సాయంత్రం యిసకతిప్పలపైకి షికారూ. అప్పుడప్పుడమ్మాయినికూడా తనతో షికారుతీసుకుపోతూ వుంటాడాయన. ఆయనభార్యా సుందరమ్మ ఎప్పుడోకాని వెళ్లేదికాదు.

పర్వదినాల్లో నారాయణమూర్తి కుటుంబసహితంగా స్వామి దర్శనంచేసి, కొండమీదనించి విశాలసైకతస్థలాలూ, ఆకాశాన్నంటుతూవున్న తూర్పుకనుమలూ మొదలైన ప్రకృతివైభవాలు భార్యకీ, అమ్మాయికీ చూపించి తాను సంతోషిస్తూ వుంటాడు.

మధ్యాహ్నం పనులు చక్కబెట్టుకుని, సుందరమ్మ కూతురికి వీణవాయిద్యం నేర్పి, భాగవతం చదివించుకుని వింటూ వుంటుంది. ప్రవాహపురోజుల్లో కుటీరపు గవాక్షాల్లోనించి ఆచిన్ని కుటుంబం నదీశోభను తిలకిస్తూవుంటుంది.

3

దేవాలయానికి సాలీనా మూడువేలరూపాయీలరాబడి వుంది. అందులో రెండువేలు వచ్చేభూమి అర్చకుడిది. మిగిలినది నిత్యభోగాని కర్యేశ్యఖర్చుకీ, స్వామినౌకర్లకీవినియోగపడాలని రాగిపట్టాలున్నాయి.

రామానుజాచార్లుకి ఒక కొడుకూ, ఒక కూతురునూ. కొడుకు పేరు రంగాచార్లు, కూతురు పేరు నాంచారు. చుట్టుపక్కల కోయవాళ్లకి రామానుజాచార్లుచెప్పిందే వేదవాక్యం. రెండువేల రూపాయల రాబడి వున్నప్పటికీ రూపాయేనా మార్పవలసిన అవసరం లేకుండా అతనికి అన్నివస్తువులూ వాళ్లనల్ల సప్లయి అవుతాయి. చెయ్యి చూసి ఏదో మాత్ర యివడంమట్టుకి అతనికి వైద్యం తెలుసును. కోయకొంపల్లో జ్వరంవస్తేచాలు, నామాలసంచీ, అతనూ ప్రత్యక్షం. అతని మంచిమనస్సే అతనిమాత్రలకి శక్తియిస్తూందని యెరిగినవాళ్లు అంటారు.

దగ్గిర భద్రాచలంలో కొడుకుని స్కూలుఫైనలు ప్యాసు చేయించి రాజమండ్రీ కాలేజీలో ప్రవేశపెట్టాడు రామానుజాచార్లు. రంగాచారి యిప్పుడు బి.ఏ. చదువుతున్నాడు. నారాయణమూర్తికాలేజీలో ప్రొఫెసరుగా వున్నప్పుడు యఫ్. ఏ. చదువుతూవుండేవాడు.

రామానుజాచార్లు భార్య కుమార్తెతో కలిసి అప్పుడప్పుడు ప్రొఫెసరు గారింటికి వొస్తూపోతూ వుంటుంది. సుందరమ్మకూడా నాలుగైదురోజుల కోమాటు ఆచార్లుగారింటికి వెళ్లి ఆయనభార్యతో ముచ్చటించి వస్తూవుంటుంది.

దగ్గిర బ్రాహ్మణ సహవాసం వేరే లేకపోవడంవల్ల ఆ రెండు కుటుంబాలూ చాలా అన్యోన్యంగా వుండేవి.

వైష్ణవసమారాధనలకీ, తిరునక్షత్రాలికీ "మేష్టారి" కుటుంబాన్ని ఆచార్లు ఆహ్వానంచేసేవాడు. సంస్కృతగ్రంథాల్లో సందేహాలొస్తే ఆచార్లే నారాయణమూర్తికి బోధపరుస్తూవుండేవాడు.

నారాయణమూర్తి అక్కడికి వచ్చి ఆరునెల్లయింది. నాంచారు తోచినప్పుడల్లా కుటీరానికి వెళ్లి "రాజ్యలక్ష్మి"తో ఆడుకుంటూవుంటుంది. సుందరమ్మ నాంచారుని ఒక్కొక్కప్పుడు నాలుగేసిరోజులు కుటీరంలోనే వుంచేసేది. ఒకయీడుపిల్లలు గనుక వాళ్లిద్దరికీ బాగా స్నేహం. "శ్రీరామగిరి"కీ కుటీరానికీ మధ్య ఒకగెడ్డ గోదావరిలో కలుస్తూంది. అందులో యిసకమీద వాళ్లిద్దరూ తరుచు ఆడుకుంటూ వుంటారు. "కుటీరానికి వచ్చిం తర్వాత అమ్మాయికి company లేదు సుమా" అని నారాయణమూర్తి భార్యతో అనేవాడు. వాళ్లిద్దరూ ఒకరినొకరు ప్రేమించుకోవడం చూసి అతను సంతోషించాడు.

తండ్రి తనకి చెప్పిన కథల్ని రాజ్యం నాంచారుకి చెబుతూ వుంటుంది. నాంచారు "శౌనక మహర్షి" లాగ ఎంతవిన్నా తృప్తి పొందకుండా లక్షప్రశ్నలు వేస్తూవుంటుంది. నారాయణమూర్తి అమ్మాయికి పాఠం చెబుతూవుంటే నాంచారు పక్కనికూచుని వింతగా చూస్తూవుంటుంది. ఆమె యేదైనా పుస్తకాన్ని సునాయాసంగా చదవగలదు. కాని భూగోళము, దేశచరిత్ర యిలాంటివి ఆమెకి కొత్త. మంచికథల పుస్తకాలుకూడా విశేషంగా చదవలేదు.

అందుచేత రాజ్యం చెప్పే కథలన్నా, ఆమె తండ్రి చెప్పే పాఠాలన్నా నాంచారుకి వింతా, కొత్తానూ. రాజ్యలక్ష్మి నాంచారుకి గురువుగారై అప్పుడప్పుడు కథలు చెబుతూ వుంటుంది. అలాంటి సమయాల్లో తను చిన్నప్పుడు చదువుకున్న జార్జిగరల్స్ స్కూలు హెడ్‌మిస్ట్రెస్ (George Girls' School Head-mistress)లాగు తానున్నానేమో నని అనుమానం.

రాజ్యలక్ష్మి పట్నవాసపుపిల్ల, నాంచారు పల్లెటూరు పిల్ల. నాంచారు కొండల్లో పుట్టి, కొండల్లో పెరిగిం దవడంచేత పరిపూర్ణమైన అంగసౌష్ఠవం గలిగి బలంగా వుంది. రాజ్యలక్ష్మి కొంచెం బక్కపల్చగా నాజూగ్గా వుంటుంది. కాని కుటీరానికి వచ్చినప్పటినుంచీ ఆమెకి క్రమంగా బలం కలుగుతూంది. ఇసకలో పరుగెత్తడానికి రోజూ నాంచారుతో పందెం వేస్తూ వుంటుంది. కాని రోజూ ఓడిపోతూనే వుంటుంది.

౪

ఇంతలో వేసంకాలం రావడంతోటే రంగాచారి రాజమండ్రీనుంచి శ్రీరామగిరి వచ్చాడు. వెంటనే గురువుగారింటికి వెళ్లి ఆయన

విఘ్నేశ్వరాది ఆంధ్రభజన కూటము

శ్రీవెంగల సుబ్బారెడ్డిగారు

శ్రీసత్రి సాంబరెడ్డి గారు

(7) కమ్మయువజన సంఘ హిందీపాఠశాల, అయితానగరస్థానం, తెనాలి,

శ్రీ వామన రామచంద్ర నాయకుగారు

శ్రీ. శ్రీ. కార్యలయప్ర [illegible] రాజమన్నారు శ్రీగారు

శ్రీ కవిరత్న నరసింహా శర్మగారు

ఆంధ్రదేశ హిందూమహాసభ సమావేశము, బెజవాడ.

దర్శనం చేసుకున్నాడు. గురు శిష్యులిద్దరూ చాలాసేపు వివిధవిషయాలనుగురించి ముచ్చటించుకున్నారు. రంగాచారి తరుచు కుటీరానికి వచ్చి గురువుగారితో ముచ్చటిస్తూ వుండేవాడు. తమకి కలిగినంతవరకూ పాలూ పెరుగూ మొదలైనవాటిని కోవెల నౌకరుని పెట్టి గురువుగారికి పంపుతూవుండేవాడు.

అతనికి తెలుగులో మొదటనించీ అభిరుచి యెక్కువ. చిన్నప్పుడే అతనికి కవిత్వం చెప్పడం, వ్యాసరచనా అలవాటైనాయి. "గౌతమీ లైబ్రరీ"లో అతను తిరగెయ్యని పుస్తకం లేదు. దానికితోడు పరిపూర్ణమైన ఆంగ్లవాఙ్మయంతోటి పరిచయం ఒకపక్కా, బాల్యంనుంచీ ప్రకృతి వైభవ సమృద్ధములైన పర్వత సీమల్లోనూ, గౌతమీ తీరాన్నీ నివాసం వేరొకపక్కా అతని భావనాశక్తిని బాగా విజృంభింపజేశాయి. పరమేశ్వర స్వరూపమైన ప్రకృతిని పద్యరూపాన్ని అర్చించడం అతనికి పరమానందం.

కాలేజీలో వార్షికోత్సవాలు (Anniversaries) మొదలైనవాట్లో రంగాచారి పద్యాలకే ప్రాముఖ్యము యెక్కువ. భారతి, శారద, ప్రబుద్ధాంధ్ర మొదలైన పత్రికలు అతనిపద్యాలనీ, కథలనీ ప్రకటిస్తూ వుంటాయి. "ఆంధ్రకవిమండలి"లో అత నొక మెంబరు. యువకవుల్లో అతనికి మంచిస్థానం వుందని పెద్దలు ఒప్పుకున్నారు.

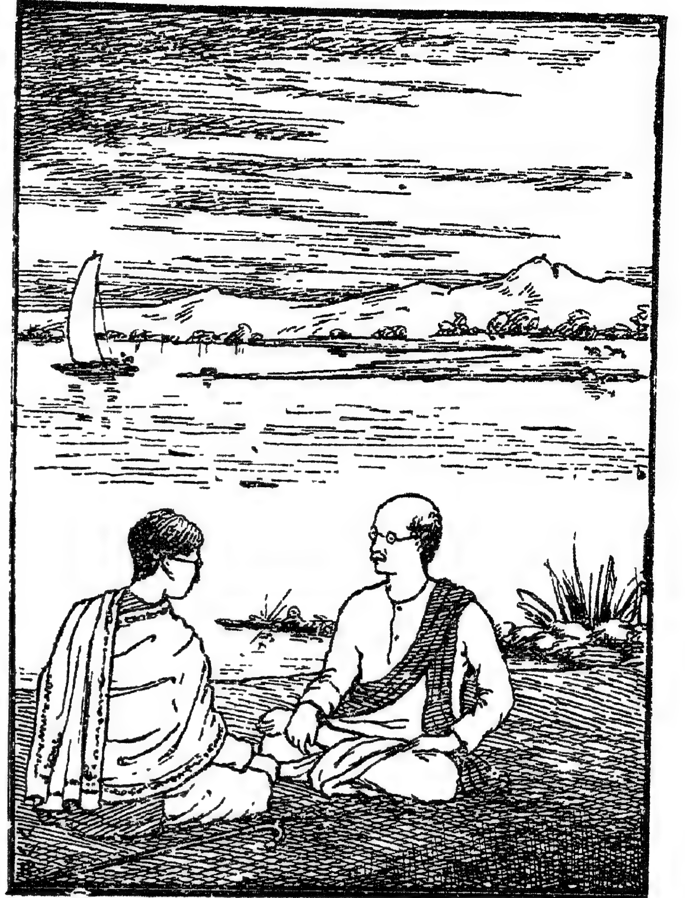
* * * * *

ఎండాకాలం. సాయంత్రం నాలుగు గంట లౌతూంది. తూర్పు కనుమల ఉన్నతశిఖరాలు సూర్యకాంతిలో బంగారు పోత పోసుకున్నాయి. వేడిగాడుపులు కొద్దిగా తగ్గాయి. దూరాన్ని కొండపొళ్లలోనించి పొగలూ, మంటలూ కనబడుతున్నాయి. ఒక లేళ్లగుంపు బెదురుతూ, బెదురుతూ కొండలోయలోనించి దిగి గోదావరీ జలాన్ని అతి ఆప్యాయనంగా తాగి మళ్లీ తుర్రున పారిపోయింది. జనసంచారం యెక్కడా లేదు. కొండశిఖరాన్ని ఒక పెద్దబండరాతిమీద ఒక 'అడివిపిల్లి' కూచుని గోదావరిసంక చూస్తూంది.

రంగాచారి ఒక్కడూ గోదావరిఒడ్డున యిసకలో కూచుని యేవో కూనిరాగాలు తీస్తున్నాడు. ఒక పావుగంటలో నారాయణమూర్తికూడా అక్కడి కొచ్చాడు. యథోచిత మర్యాద లైన తర్వాత నారాయణమూర్తి "రంగాచారీ! యీమధ్య కొత్తపద్యా లేమైనా రాసేవా?" అన్నాడు.

రం:—(చిరునవ్వుతో) "కొద్దిగా రాసేనండి. ఈమధ్య పరీక్షల తొందరనించి తీరుబాటు లేదుకదూ? ఇక్కడ కొచ్చింతరవాతమాత్రం కొద్దిగా రాశాను."

"ఏదీ, నీపద్యాలు విని చాలా రోజు లైంది. రెండు పద్యాలు చదువూ. నువ్వు College Anniversary (కళాశాలావార్షికోత్సవం)లో రాసిన పద్యాలు మాత్రం splendid (బాగు) గా వున్నాయి సుమా."

"నారాయణమూర్తి కూడా అక్కడి కొచ్చాడు."

రంగాచారి కంఠం సవరించుకుని చక్కని రాగంతో పద్యాలు చదవడం ప్రారంభించాడు. అతడు మంచి పాటకుడు కూడానూ. అతని చక్కని పద్యాలకి అతని సంగీతం వన్నె తెచ్చింది. కాలేజీ విద్యార్థులు సాయంకాలం రంగాచారిని "ఎంకిపాటలు నువ్వు పాడితే వినాలోయ్" అంటూ వేపుకుతింటారు. నారాయణమూర్తి ఆపద్యాల్లోనూ, ఆ మనోహరకంఠస్వరంలోనూ తన్ను తాను మరిచిపోయి "భేష్, excellent, splendid" అంటూ తన ఆనందాన్ని తెలియచేశాడు.

ఆ సాయంత్రం వాళ్లిద్దరూ ఇళ్లకి పోయేటప్పుడు నారాయణమూర్తి "ఏమోయ్! ఓమారు సుందరానికికూడా నువ్వు యీపద్యాలు వినిపించాలి. చక్కని పద్యాలూ, మంచిపాటా అంటే సుందరం చెవి కోసుకుంటుంది" అన్నాడు.

"అలాగే వస్తానండి. దాని కభ్యంతర మేమి? I think myself highly obliged" అన్నాడు.

✕

తను అప్పటివరకూ రాసిన పద్యాలన్నీ రంగాచారి గురువుగారికి చూపెట్టేసాడు. నారాయణమూర్తీ, సుందరమ్మా అతని

[illegible]లు విని, చదివి సంతోషించారు. తరువాత సాయంత్రంవేళ కుటీరం ముందర పచ్చికబయలుమీద కూచుని అతనిచేత పద్యాలు చదివించుకుని వాళ్లు ఆనందిస్తూ వుండేవారు.

మంచిరాగాలతో, హాయినింపు కంఠస్వరంతో తను రచించిన ప్రకృతివర్ణనలు రంగాచారి తల్లిదండ్రులముందు చదివేటప్పుడు రాజ్యలక్ష్మికూడా అక్కడే కూచుని వింటూ వుండేది. భావప్పూరితాలై, రసం చిప్పిల్లుతూవుండే అతని పద్యాలు ఆ అమ్మాయికి సంతోషం కలిగించాయి.

కొత్తగా వాఙ్మయరంగంలోకి దిగిన "యెంకిపాటలు" నారాయణమూర్తికి చాలా సరదా. ఎన్నిసార్లు విన్నా గాని అతనికి తనివితీరేది కాదు. రంగాచారిచేత ఒక్కొక్కపాట చదివించి భార్యకి వాటిలో వుండే భావాన్నీ, అందాన్నీ బాగా బోధపరుస్తూవుండేవాడు.

ఇవే కాక దేశంలో నూతనంగా రేకెత్తుతూవున్న భావకవిత్వ లక్షణాలు చెబుతూ, పేరుపొందిన కవుల రచనలు వినిపిస్తూ, వాటిలో వుండే సౌందర్యాన్ని విమర్శనపూర్వకంగా గురువుగారితో తరుచు రంగాచారి ముచ్చటిస్తూ వుండేవాడు. తండ్రిదగ్గిరే కూచుని రాజ్యం కూడా అవన్నీ వింటూ బోధపరుచుకుంటూ వుండేది. "నాన్నా ! యీసాయంత్రం మరొకసారి యెంకిపాటలు పాడించు నాన్నా" అంటూవుండేది.

"సాహితీసమితి"వారి నూతనపద్ధతులూ, ఉన్నతాశయాలూ, రచనాసౌందర్యాలూ, వారి సంభాషణల్లో దొర్లిపోతూవుండేవి. "సాహితీసమితి"ని చూసి లెక్కలేనన్ని యితర సంఘాలు బయలుదేరడం మొదలైనసంగతులు వారు ముచ్చటగా చెప్పుకునేవారు.

రాజ్యలక్ష్మి శ్రీరామగిరికి పోయి ఒక్కొక్కనాడు పొద్దు పోయిందంటే అక్కడే వుండిపోతూవుంటుంది. అలాంటిరోజుల్లో నాంచారు సోదరుని ఆంధ్రగ్రంథాలన్నిటినీ స్నేహితురాలికి చూపిస్తూవుంటుంది.

రంగాచారి పత్రికల్లో అప్పుడప్పుడు రాసిన కథల నన్నిటినీ "ఆంధ్రభాషావిలాసినీ గ్రంథమండలి"కి ఇచ్చివేశాడు. వారాకథల నొకపుస్తకంగా అచ్చువేసుకున్నారు. దానికతడు "కథాలహరి" అని పేరు పెట్టాడు.

అతని పుస్తకాల్లో కొన్నింటిని రాజ్యం తాను చదువుకోడాని కని యేరుకుంది. వాటిలో "కథాలహరి"కూడా వుంది. అవన్నీ చదవడంచేతా, కవిత్వతత్వాన్నిగురించి తండ్రికీ రంగాచారికీ జరిగే సంభాషణలు వింటూవుండడంచేతా ఆమెకి కవిత్వంలో ఒక విధమైన అభిరుచి కలిగింది.

నారాయణమూర్తితో తాను వివిధవిషయాల్నిగురించి ముచ్చటిస్తూవుండేటప్పుడు శ్రద్ధతో వింటూవుండే రాజ్యలక్ష్మి కౌతూహలాన్ని రంగాచారి కనిపెడుతూ వుండేవాడు. ఆధునికాంధ్రకవిత్వము నెడల ఆమెకిగల ప్రేమ చూసి అతడు మనసులో చాలా శ్లాఘించినాడు.

ఒకనాడు రంగాచారి మామూలుగా చదువుకునేగదిలో కూర్చున్నాడు. నాంచారు రాజ్యంతో ఆ పక్కగదిలో సంభాషిస్తూంది. మధ్యనున్న ద్వారంలోనించి వారిసంభాషణ వింటూ అతను వారి చర్యలు కనిపెడుతున్నాడు. "నువ్వీమధ్య మాయింటికి రావడం మానేశావు నేనుమాత్రం మీయింటికి రావాలి కాబోలూ ?" అంది నాంచారు.

"అబ్బా ! అంతపట్టుద లేమిటే? యీపుస్తకాలు చదువుకుంటూ వుండబట్టి రాలేదు. ఇదివరకల్లా వస్తూవుండేదాన్ని కానూ ?"

"నేనుమాత్రం యిదివరకు రాలేదూ ?"

"పోనీలే ! నువ్వు అల్లా అంటే నే నేం చేసేది ? నీకు కోపం వచ్చిందికాబోలు?"

"నాకు కోపం వస్తే నీకేం నష్టం?"

"పోనీగాని, మంచికథ చెబుతాను, కోపం పోతుంబా?"

"ఏంకథ ? చెప్పు మాద్దాము"– నాంచారు నవ్వుతూ అంది. రాజ్యం "కథాలహరి"లోది ఒక కథ చెప్పడం మొదలు పెట్టింది. నాంచారు మధ్యమధ్య ప్రశ్నలు వేస్తూ వింటూంది. కథలు చెప్పడంలో రాజ్యానికున్న నేర్పుకి రంగాచారి ఆశ్చర్యపడ్డాడు. కథలన్నిటిలో మంచి కథ యేరడంలో ఆమెకి వున్న సామర్థ్యం మెచ్చుకున్నాడు. అనేక కథలపుస్తకా లామె పట్టుకెళ్లింది. కాని తన పుస్తకంలో కథనే యేరి చెప్పడంవల్ల రంగాచారి మనస్సులో గర్విస్తూ ఆమె చెప్పేదంతా శ్రద్ధగా వింటున్నాడు."

కథ చెప్పడ మయింది. రాజ్యం నవ్వుతూ "ఏం ? మంచి కథ చెప్పానా ? నీకోపం పోయిందా ? " అంది.

"నాకోపాని కేం గాని కథమాత్రం చాలా బాగుంది సుమా ! నువ్వు చదివిన పుస్తకాల్లో యెందులోది యీకథ ? "

"అయ్యో ! ఆమాత్రం తెలీదూ ? మీ అన్నయ్యరాసిందే యీ కథ. మీ అన్నయ్య నీ కెప్పుడూ కథలు చెప్పలేదూ ?"

"ఏవో చెప్పాడు కాని యీకథమాత్రం చెప్పలేదు. నేనూ ఆ పుస్తకం చదవాలి."

రాజ్యం "కథాలహరి"చూపిస్తూ, "ఇదుగో పుస్తకం. మీఅన్నయ్యకి అప్పజెప్పి మరీ చదువుకో" అంది.

నాంచారు పుస్తకం పట్టుకెళ్లి, "అన్నయ్యా ! యిదుగో, రాజ్యం తిరిగి యిచ్చేసింది యీపుస్తకాన్ని" అంది.

"యిచ్చేయ నక్కర లేదు. మనయింట్లో యింకా యీపుస్తకాలు చాలా వున్నాయి. ఈపుస్తకం వుంచుకోవచ్చునని చెప్పు."

రాజ్యం నిజంగా తండ్రితో చెప్పి ఆపుస్తకాన్ని కొనుక్కోవా లనుకుంది. ఆ పుస్తకాన్ని వుంచుకోమని చెప్పినందుకు అతని సౌజన్య తకి చాలా కృతజ్ఞురాలైంది. పుస్తకం అందుకుంటూ కొంచెంసిగ్గుతో, మందహాసంతో—కృతార్థురాలైనట్లు తలుచుకుంటూవున్న గ్రంథకర్తగారి

రంగాచారి దృష్టు లామెదృష్టిలో కలిశాయి"

వరకే—చూసింది. ఇదంతా చూస్తూవున్న రంగాచారి దృష్టు లామె దృష్టిలో కలిశాయి. తక్షణం ఆమె తన చూపులు మరల్చుకుంది. ఆ చూపులో సంతోషమూ, కృతజ్ఞతా సువ్యక్తమవుతున్నాయి. అంతే కాక, వేరొక అనిర్వచనీయమైన లలితభావం ఆ చిరునవ్వులో అతనికి గోచరించింది. ఆదరహాసమూ—ఆచూపులూ—అతని హృదయం లో వుండిపోయాయి. అతనిభావాలు యెక్కడెక్కడికో ఎగిరాయి. ఆలోచనలు కొంచెం తొందరపడ్డాయి. అతడు దీర్ఘాలోచనలో మునిగి పోయినాడు. కొంతసేపటి కొకనిట్టూర్పు విడిచి, "ఏమో! ఎవడికి తెలుసూ ?" అనుకున్నాడు.

౬

వేసంకాలం, గౌతమీనది శుష్కించిపోయి వుంది. జలము వినీలమై, స్వచ్ఛమై వుంది. అయిదుగంటలు అయ్యేవరకూ వీధిమొగం చూడలేకుండా వున్నారు ప్రజలు. ఎండవేళ పశువులు నెమరువేస్తూ గోదావరిఒడ్డున మర్రిచెట్ల నీడల్లో నిలబడివున్నాయి. గేదెలు నీళ్లలో పరుండి పైకి మోర లెత్తి నెమరువేస్తున్నాయి. పశువులకాపుకుర్రాళ్లు చింతచెట్లనీడల్లో గోలీకాయ లాడుతున్నారు.

రంగాచారి మనస్సులో రాజ్యలక్ష్మిరూపం సునిశ్చలంగా కనబడుతూంది. అతని తలపు లన్నిట్లోనూ యిప్పు డావిగ్రహామే నిండిపోయింది. ఎల్లప్పుడూ ఆమె తనదృష్టిలో వుంటే బాగుంటుందేమో అని అతనికి తోచింది. ఆమె కనబడనంతసేపూ మనస్సు చిరాగ్గా వుండేది. రాజ్యాన్ని చూడ్డంతోటే ఎక్కడా లేని ఉత్సాహమూ, ఎక్కడా లేని సంతోషమూనూ. అతను తరుచుగా కుటీరంలోనే ఎక్కువకాలం గడపే వాడు. ఇదివరకు ప్రేమనుగురించి పుస్తకాల్లో చదివాడు గాని యిప్పుడు స్వయంగానే చూస్తున్నాడు.

ఇంతలో "విజ్ఞానచంద్రికా" వారి స్త్రీల బహుమతిపరీక్షలు వచ్చేయి. "రాజ్యాన్ని యీపరీక్షలికి పంపాలనోయ్. What is your opinion?" అన్నాడు నారాయణమూర్తి శిష్యుడితో.

"Why, she is sure to get the first prize (ఆమెకి మొదటి బహుమానం తప్పకుండా వస్తుంది)."

"అయితే Examinations (పరీక్షలు) రెండునెల్లే వున్నాయి. రోజూ కాస్త శ్రద్ధగా చదివితేనే గాని బాగుండదు. నే నీ వైశాఖం లోపుగా రామాయణం పూర్తిచెయ్యా లనుకుంటున్నాను. నాకు టైము లేదు. నీకు తీరుబాటైనప్పుడు రోజూ ఒకగంట training యివ్వడానికి spare చెయ్యగలవా ?"

"అందు కభ్యంతరం యేమిటి? నే నావిషయమై తగిన care తీసుకుంటాను లెండి."

"That is all right (సరే బాగుంది). నువ్వు చూస్తే మరి నేను వేరే కలగజేసుకో నక్కర్లేదు. నేనూ, మీనాన్నగారూ రామాయణం చదువుకుంటాము."

అది మొదలు రంగాచారి రాజ్యంచేత పరీక్షపుస్తకాలు చదివించడం ప్రారంభించాడు. తీక్ష్ణమైనబుద్ధితో ఆమె విషయాలని గ్రహిస్తూంది. ఒక్కొక్కనాడు సాయంకాలం ఇసకతిన్నెలమీద కూచుని రాజ్యానికి రసాయనశాస్త్రంలో పాఠాలు నేర్పుతూవుండేవాడు. నారాయణమూర్తి అతని బోధనాశక్తిని చూసి సంతోషంతో నవ్వుకుంటూ వుండేవాడు.

క్రమంగా రాజ్యానికి రంగాచారిదగ్గిర చనువు కలిగింది. నారాయణమూర్తి వేరేపనులమీద వున్నప్పుడు వాళ్లిద్దరే గోదావరి ఒడ్డుకి షికారు వెళ్లేవారు. అలాటి సమయాల్లో వారు స్వేచ్ఛగా వివిధ విషయాల్ని గురించి మాట్లాడుకుంటూవుండేవారు. సంఘదురాచారాలైన అతిబాల్యవివాహాలూ, నిర్బంధవైధవ్యమూ మొదలైనవి వాళ్ల సంభాషణల్లో దొర్లిపోయేవి. అట్టి దురాచారాలపైని ఆమెకిగల సునిశ్చితాభిప్రాయాలు అతనికి ఆశ్చర్యం కలిగిస్తూవుండేవి. ఒక్కొక్క దురాచారాన్ని గురించి కొంతసేపు చెప్పి దాని కుదాహరణంగా ప్రపం

చక్రంలో జరిగే ఘోరాలు కొన్ని తెలిపేటప్పుడు రాజ్యం మనస్సు కరిగిపోయేది. ఆ దురాచారాలఫలితంగా గంగపాలైన జీవితాలను గురించి విని ఆమె అశ్రువులు విడుస్తూవుండేది.

నారాయణమూర్తి సంఘసంస్కరణానికి పునాదులు వేసిన వాళ్లలో ఒకడు. అసలు అతడు మొదట శుద్ధఛాందసుడు. అతడు వద్దంటున్నా వినక బంధువులంతా అతన్ని ప్రోత్సాహంచేసి, శాస్త్రాలు చూపించి రాజ్యానికి యెనిమిదోయేట వివాహం చేయించారు. కాని పెళ్లయిన నాలుగు నెల్లలో అల్లుణ్ని మశూచికం పొట్టబెట్టుకుంది. ఆదెబ్బతిన్నతరవాత నారాయణమూర్తికి బంధువులంటే మొహం విరిగింది. ఇప్పుడు ముద్దుకుమార్తె యావజ్జీవమూ పడవలసిన బాధలు వాళ్లకేం నొప్పి? తనకిగానీ?

అందుచేత అతడు పూర్తిగా మారి ప్రబలమైన సంఘసంస్కర్త అయిపోయినాడు. కుమార్తెను విద్యావతిని చేసి, పదెనిమిదేళ్ల వయస్సు రాగానే మళ్లా వివాహం చేద్దామనే ఉద్దేశం అతని హృదయకుహరాల్లో దాగునివుంది. రాజ్యలక్ష్మికి తనపెళ్లి ఎప్పుడు ఏలాగు జరిగిందో జ్ఞాపకమే లేదు. తండ్రికీ, బంధువులకీ తనవివాహవిషయంలో జరిగిన రాద్ధాంత సిద్ధాంతాలు తరుచు విన్నందువల్ల సంస్కరణాలవల్ల ఉపయోగం ఆమెకి బాగా తెలుసును.

౨

రెండు నెలలు గడిచేయి. రంగాచారి బి. యే. పరీక్షలో కృతార్థుడైనట్లు తెలిసింది. ఆనాడు నారాయణమూర్తికుటుంబాన్ని ఆచార్లుగారు విందుకి పిలిచారు. రంగాచారి నిండు ఉత్సాహంతో వున్నాడు. ఆరోజున రాజ్యం ద్విగుణీకృతసౌందర్యంతో అతనికి కనబడింది. పచ్చని చలవచేసిన సేలం జరీ సిల్కుచీర కట్టుకుంది. ఎర్ర సిల్కుజాకెట్టు తొడుక్కుంది. జాకెట్టును దాటి ఆమె శరీరకాంతులు ముమ్మరంగా పైకి వస్తున్నాయి. మల్లెపువ్వులు కుట్టబడిన వాలు జడ కటిపర్యంతమూ వేలాడుతూంది. మందహాసపరిశోభితమై ముఖం కలకలలాడుతూంది. ప్రభాతసూర్యునికాంతిలో ముద్దులు గుల్కు గులాబీపువ్వుల్లాగు ఆమె చెక్కులు కాంతివంతములై వున్నాయి. వసంతాగమమున లలితారుణపల్లవ భూషణోజ్వలిత మగు లేమామిడిగున్నలాగు ఆమె అందము నేత్రపర్వమై, లక్ష్మీదాయకమై వుంది.

ఆనందాతిరేకాన్ని రంగాచారిశరీరం రోమాంచిత మైపోయింది. అంతవరకూ మనస్సులో అణిగివున్న ప్రేమ ఒక్కసారిగా పైకి పొంగిపోయింది. ఆమె ఒంటిగా వున్నసమయం కనిపెట్టి, "రాజ్యం! నీపరీక్షకూడా ప్యాసైతే మమ్మల్ని విందుకు పిలుస్తావా?" అనకుండా వుండలేకపోయినా డతడు. "ఇప్పుడు మమ్మల్ని పిల్చినందుకు బదులా యేమిటి?" అంటూ చిరునవ్వుతో ఆమె వెళ్లిపోయింది. ఆమె వెళ్లి

"రాజ్యం నీపరీక్షకూడ.........విందుకు పిలుస్తావా?"

పోయినాగాని ఆజవాబుమాత్రం అతనిచెవుల్లో కోకిలపలుకుల్లాగు,— రామచిలకలరొదలాగు,— మనోహరగ వీణాస్వరంలాగు — రింగుమంటూనేవుంది.

రాజ్యానికి తన అభిలాష చెప్పాలని రంగాచారి అనేకసార్లు ప్రయత్నించాడు. కాని జంకుచేత మళ్లా మానుకున్నాడు. తనకోర్కె నోటితో చెప్పలేదన్నమాట గాని అతని ప్రతిచూపూ, ప్రతిచేష్టా అతనిప్రేమను వెయ్యినోళ్లతో చాటుతున్నాయి.

ఒకనాటిసాయంత్రం రంగాచారీ, రాజ్యమూ చాలాదూరం షికారుపోయారు. అక్కడ ఒకకొండగెడ్డ గోదావరిలో కలుస్తూంది. ఆగెడ్డఒడ్డున ఒకచాపరాతిమీద వాళ్లిద్దరూ కూర్చున్నారు.

సూర్యుడు గోదావరి ఆవలివైపు పర్వతాల్లోకి క్రమంగా దిగిపోతున్నాడు. అతని దివ్యతేజము గౌతమీ విమలజలాల్లో ప్రతిఫలిస్తూంది. కొండలమీద వివిధఫలవృక్షాలమీద వాలి పక్షులు సంతోషంతో చేస్తూవున్నరొదలు పెళ్లివారింట్లో గందరగోళంలా గుంది. గోదావరి మందంగా ప్రవహిస్తూంది. గెడ్డలో నీరు రాళ్లమీద కొట్టు

కునే టప్పుడు పై కెగిరిన తుంపురులు వృద్ధభానుని కాంతిలో కెంపుల్లాగు మెరుస్తున్నాయి. ఎక్కడా జనసంచారం లేదు. ఆప్రశాంత సమయంలో ప్రకృతిశోభ చూస్తూ వాళ్లిద్దరూ సంభాషించుకుంటున్నారు. ఆరోజు తన మనోగతాభిప్రాయాన్ని స్పష్టంగా చెప్పాలని రంగాచారి ఉదయంనించీ తనభావాలని సరిచేసుకుంటున్నాడు. అప్పటిసంభాషణని తనఅభిప్రాయం వెలిబుచ్చడానికి వీలుగా మార్చాలని అతను ప్రయత్నిస్తున్నాడు. క్రమంగా వారి సంభాషణ యీ రీతిగా మారింది:

"రాజ్యం! ప్రకృతి యీవత్తూ యీరోజున ద్విగుణీకృతమైన శోభతో ప్రకాశిస్తూంది, చూశావా?"

"ప్రకృతి వైభవానికి మనదేశం ప్రసిద్ధి కొందింది. గౌతమీతీరమంతా ప్రకృతి శోభాపరిపూర్ణమే కదా?"

"మనదేశం మహాతపస్సంపన్నులైన మహర్షులపాదధూళిచేత పవిత్రమైంది. ఇప్పుడు మనం కూర్చున్న యీప్రదేశం అంతా తపోవనాలచేత నిండినదే."

"యిల్లాంటి పవిత్రస్థలంలో జన్మించినందుకు మీరు అదృష్టవంతులు."

"ఈస్థలపవిత్రతకి తోడు యీ సమయంకూడా బహుప్రశాంతంగావుంది. చూడూ. ఇవతల గోదావరీ, అవతల ఆపర్వతాలూ, ఆదేవాలయమూ, ఆసూర్యుడూ, ఆమహారణ్యమూ—యివన్నీ చూస్తే యెట్టి అజ్ఞానికైనా సర్వమయుడైన భగవంతునిశక్తి బోధపడుతుందిసుమా."

"నిజం, నిజం. ఈసమయం బహుప్రశాంతమై యెట్టిమూఢుని హృదయానికీ కూడా శాశ్వతతత్వబోధ చెయ్యడానికి చాలివుంది—"

"రాజ్యం! (కొంచెం ఆలోచించి) యీపవిత్రస్థలంలో, ఈ ప్రశాంతసమయంలో, నీ కొకసంగతిచెప్ప దలుచుకున్నాను. ఇదియెంత రహస్యమైందో అంతపవిత్రమైందికూడాను. నీవు జ్ఞానవంతురాలవు గనుక బాగా ఆలోచించుకుని మరీ—జవాబు చెప్పవలసివుంటుంది."

రాజ్యం సాభిప్రాయంగా అతనివేపు చూస్తూంది. అతడు మళ్లా ప్రారంభించాడు.

"ఏనాడు నిన్ను చూశానో, ఏముహూర్తాన్ని నీ ముఖారవిందాన్ని చూశానో, నాటినుంచీ నామనస్సులో మొలకలెత్తి, క్రమంగా పెరిగి, పుష్పించిన నా ఆశాలతని ఫలింపచెయ్యడమో, తెంపేసి సమూలంగా నాశనం చెయ్యడమో నీచేతుల్లో వుంది.—ఇంత యెందుకూ? నాభావిభాగ్యదశ అంతా నీ హస్తగతమై వుంది."

రంగాచారి కొంతసే పాగి, ఒక్కనిట్టూర్పు పుచ్చి, గోదావరీ జలంవంక తదేకధ్యానంగా చూస్తూ చెప్పడం మొదలుపెట్టాడు. రాజ్యం మౌనముద్రాంకితయై వింటూంది.

"రాజ్యం! నువ్వు నాచేత స్వయంగా చెప్పించాలంటే చెప్పాలి కాని, యిదివరకు నాప్రవర్తనే నాకు నీయెడలగల గాఢానురాగాన్ని తెలియచేయగలదు. నిన్ను చూసినవెంటనే నువ్వు నాహృదయరాజ్యలక్ష్మివైపోయినావు. నాహృదయ సింహాసనంమీద కూర్చోబెట్టి ప్రతిక్షణమూ, ప్రతినిమిషమూ, ప్రతిరోజూ నిన్ను మనోహరభావపుష్పాలచే అలంకరిస్తూ, పూజిస్తూవున్న భక్తుణ్ని అయిపోయినాను నేను. నీనిత్యసేవల్లో నాజీవితం గడిపేయడానికే నేను పూర్తిగా నిశ్చయించుకున్నాను. నీవు అంగీకరించినా, మానినా నీవే నాహృదయేశ్వరివి."

రంగాచారి రాజ్యలక్ష్మి మృదుహస్తాన్ని తనచేతుల మధ్య

"ఆస్పర్శసుఖాన్ని అతడు సర్వప్రపంచాన్నీ మరిచిపోయాడు."

పట్టుకున్నాడు. ఆస్పర్శసుఖాన్ని అతడు సర్వప్రపంచాన్నీ మరిచిపోయాడు. రాజ్యం తన చెయ్యి తీసుకోడానికి ప్రయత్నించలేదు. ఆమెహస్త మాతని హస్తములమధ్య నల్లే వుండిపోయింది. ఆమె మారు చెప్పకుండా యించుక సిగ్గుతో తల వంచుకుంది. మందమలయానిల ప్రేరణాన్ని ఆమె ముంగురు లా విశాలఫాలముపై నాట్యమాడుతున్నాయి.

రంగాచారి "రాజ్యం! నీహృదయం కోమలమైనదని నే నెరుగుదును. అందులో నా కొక్కింతస్థలం యివ్వకపోవనే ధైర్యాన్ని నేను ప్రార్థిస్తూవున్నాను. కనుక ఆలోచించుకుని మరీ జవాబు చెప్పూ—" అన్నాడు.

రాజ్యం ఒక్కసారి మొగమెత్తి చూసి మళ్లా తల వాల్చుకుంది. ఆచూపులవల్ల అతనికి కొంత ధైర్యం కలిగింది.

రంగాచారి మళ్లా, "నువ్వు మీ నాన్నగారి అభిప్రాయానికి జడియనక్కరలేదు. ఆయన యిష్టం సంపాదించే భారం నాది. నీ అభిమతం తెలియజేస్తివా, యింక యేఆటంకాలనీ నేను లక్ష్య పెట్టను. ఇంక నీయిష్టం చెప్పు. సరేనా?" అన్నాడు.

ఆమె ఒక గడియసేపాలోచించి మృదుమధురస్వరాన్ని "సరే" అని మాత్రం అంది. తిక్షణం అతడా బాలికని గాఢాలింగన మొనర్చుకున్నాడు. పుష్పలతాసదృశ మగు ఆమె శరీర మా గాఢపరిష్వంగ సుఖాన్ని మైమరచి పోయింది. అతిపవిత్ర ప్రణయలాంఛన మగు నా యువతీయువకుల పరిరంభమును తూర్పుదిశను మిలమిల మెరుస్తూ వున్న ఒక నక్షత్రము తొంగిచూసింది.

సన్ననిచీకట్లు నాలుగు మూలలా కమ్ముకుంటున్నాయి. వేలకువేలు నక్షత్రాలతో వినిర్మలాంబరము నదీజలంలో ప్రతిబింబిస్తూంది. విహంగకులకలకలారావాలు పూర్తిగా శాంతించాయి.

ఆ ప్రశాంతసమయంలో, పవిత్రగౌతమీమహానది సాక్షిగ, అనంతకోటి నక్షత్రములు సాక్షిగ, వా రిద్దరూ తమప్రణయప్రమాణములు చేసుకున్నారు. వారి ప్రమాణవాక్యము లాలకించి వృక్షాలన్నీ తల లూపి తమ నిండారు సమ్మతిని వెల్లబుచ్చినాయి.

౭

"విజ్ఞానచంద్రికా పరిషత్తు" వారి పరీక్షలైనాయి. మరి నెలరోజులనాటికి మూడు మొదటితరగతిబహుమానాలున్నూ, ఒక రెండవ తరగతి బహుమానమున్నూ, మంచి యోగ్యతాపత్రికలున్నూ రాజ్యానికి వచ్చాయి. నిజంగానే ఆచార్లుగారి కుటుంబాన్ని ఆరోజున విందుకి ఆహ్వానించారు. ఆనందభారంచేత యించుక తల వంచుకొని సిగ్గుతో మందగమనాన్ని వచ్చి తన బహుమతుల్ని రాజ్యం రంగాచారికి చూపించింది. "ఇవన్నీ నీ శ్రమవల్ల వచ్చినవేనోయ్" అని నారాయణమూర్తి శిష్యుణ్ని శ్లాఘించాడు.

* * * * * *

ఆనాటి కానాడు రంగాచారికీ రాజ్యానికీ వుండే గురుశిష్య భావం స్నేహంగా పరిణమించింది. రోజు రోజూ వారిప్రేమ వృద్ధి పొందుతూంది. ప్రతిరోజూ వాళ్లిద్దరూ షికారు పోతూవుండేవారు. తీరుబాటున్న ప్రతిఘడియా రంగాచారి కుటీరంలోనే గడిపేవాడు.

వారిద్దరి నడవడికా నారాయణమూర్తీ, సుందరమ్మా గమనించక పోలేదు. ఈవిషయమై వారు సంభాషించుకున్నారుకూడాను. అతిపవిత్రమై, దినదినమూ నూతన వికాసాన్ని పొందుతూవుండే నిర్మలప్రేమను అడ్డుపెట్టడానికి వాళ్ల మనస్సులు ఒప్పుకోలేదు. అది మహాపాపంగా వాళ్లు భావించుకున్నారు. "నాపాపిష్టికళ్లకి యీనాటికి వెలుగు కనబడ్డది. మనపిల్ల సంతోషం మనది గాదా యేమిటి?" అని సుందరమ్మ భర్తతో అంటూవుండేది.

రాజ్యంతల్లిదండ్రులు యీవిషయంలో యెంతసౌజన్యత చూపించారో, రంగాచారి తల్లిదండ్రులు అంత పట్టుదల చూపించారు. నారాయణమూర్తియెడల రామానుజాచారికి గల స్నేహగౌరవాలు యిందులో పనిచెయ్యలేదు. చూచాయగా యీవార్త విన్నది మొదలు వాళ్లగుండెల్లో రాయి పడ్డట్లయింది. కుర్రాడు కులభ్రష్టుడై పోతున్నాడని వాళ్లు ఖంగారుపడ్డారు. ఈవిషయమై ప్రొఫెసరుగారితో ఆచార్లుగారు ఒకనాడు చాలా కష్టంగా మాట్లాడారు కూడాను. అది మొదలు ఆయన కుటీరానికి వెళ్లడం మానేశాడు. కొడుకుని వెళ్లవద్దన్నాడు గాని అతను వినలేదు.

"నామాటకి యెదురునడిచి, మతభ్రష్టుడై పోదలుచుకున్నప్పుడు నాయింట్లోమాత్రం వుండడ మెందుకూ?" అని యిద్దరు ముగ్గురుచేత కొడుక్కి తెలియచేశాడు. అతనుమాత్రం యేమీ జవాబియ్యలేదు.

ఒకనాడు వుదయం ఆరుగంటలవర అవుతుంది. గోదావరినది మీదనుంచి చల్లనిగాలులు వస్తున్నాయి. సూర్యుడింకా కొండలపైకి రానందున కుటీరంవరకూ యెండ రాలేదు. రంగాచారి కుటీరం దక్షిణవసారాలో ఒకచక్కని పడకకుర్చీలో కూచుని దీర్ఘాలోచనలో మునిగివున్నాడు. గాలికి అతని ఉంగరాలు తిరిగిన క్రాపింగు మెల్లిగా కదిలి తెల్లని విశాలమైన నుదురుమీద పడుతున్నాది. పూలతోటలోనిపూలు సువాసనలు గుప్పుతున్నాయి. అనేక రకాల పక్షులు తోటలో చురుగ్గా ధ్వనిచేస్తున్నాయి. అతని మనస్సు కీసౌఖ్యమంతా తోచడంలేదు. భావబద్ధములైన అతని నేత్రాలు నిశ్చలంగా ప్రకాశిస్తున్నాయి అతనిపక్కనే ఒకతుంగచాప పరిచివుంది. దానిపైని నగిషీ చెక్కిన గలీబుతో ఒక దిండు వుంది. ఆదిండుమీద ఒక "భారతి" సంచికా, విసనకర్ర వున్నాయి.

ఇంతలో లోపలనించి ఉప్మాతో వున్న వెండిపళ్లెం ఒక చేతులోనూ, కాఫీతో వున్న వెండిమరచెంబు యింకోచేతులోనూ పట్టుకుని రాజ్యం వచ్చింది. పళ్లెమూ, చెంబూ అక్కడ వుంచి మళ్లా లోపలికెళ్లి ఒక వెండి కాఫీగ్లాసుకూడా తీసుకొచ్చి చాపమీద కూచుంది.

రాజ్యాన్ని చూడ్డంతోటే అతనికి ఆలోచన తగ్గింది. లేత అరటాకులాగు కోమలమై, మనోహరమై వున్న ఆ సౌందర్యమూర్తిని చూసేసరికి అతని కెక్కడ లేని ఆనందమూ కలిగింది. సంపెంగపూవుల ఛాయను మరిపిస్తూవున్న ఆమె శరీరకాంతులు అపల్చనిచీర దాటి పైకొస్తున్నాయి. ఆమె కోమలాధరము సహజంగా అరుణమై, దర్శనీయమైన ఆ ముఖానికి తగినట్టుగా వుంది. మాట్లాడినప్పుడల్లా చెవులని వున్న వజ్రాలతమ్మెట్లు జిగజిగ మెరుస్తున్నాయి. వినీలములైన శిరోజములు కొద్దిగా చెదరి ఆ ముఖసౌందర్యాన్ని ద్విగుణీకృతం చేస్తున్నాయి. వక్షోభాగము సమున్నతమై గౌరవనీయమై వుంది. మంచి పనితనంగల బంగారు గడియారపుగొలుసు రెండువరసలతో మెడలో మెరుస్తూంది. చేతుల కున్న రెండుజతల బంగారుగాజులున్నూ శరీరకాంతిలో కలిసిపోయాయి. ఆమె అక్కడికి రావడంచేత వసారాలోని అన్నివస్తువులకీ సౌందర్యమూ, కాంతీ, సువాసనా వచ్చేయని చెప్పడంలో అబద్ధం లేదు.

విలాసంగా మాట్లాడుకుంటూ వాళ్లిద్దరూ ఆపళ్లెంలో ఉప్మా తిన్నారు. రెండుగ్లాసుల్లోనూ రంగాచారి కాఫీ నింపాడు. వేడివేడి కాఫీ తాగడంతోటే వాళ్లిద్దరికీ చక్కని చెమటలు పోశాయి. రాజ్యం నుదుటిమీద చెమటబిందువులు ముత్యాలలా గున్నాయి. ఆమెకుంతల ములాబిందువుల్లో రెండు మూడు చోట్ల అంటుకున్నవి. రంగాచారి చొక్కా కున్న రోల్డు గోల్డు గుండీలు తీసేసి చల్లనిగాలిని ఆహ్వానించాడు. పవనబాలుడు అతని వలబనియనులోనుండి శరీరాన్ని తాకి తన్నాహ్వానించినందుకు కృతజ్ఞత చూపించుకున్నాడు.

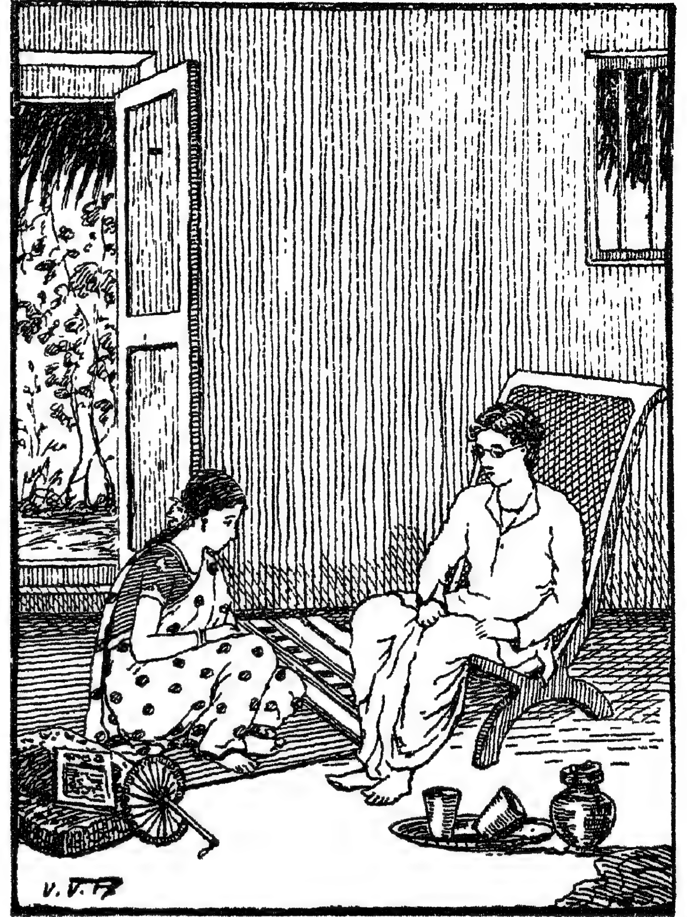
అతని మనోవీధిలో రాజ్యంతోకూడిన తన భావిజీవితం పొడ కట్టింది. తన దైపోయిన రాజ్యాన్ని ఆధారంగా చేసుకుని అతడు సౌఖ్య సామ్రాజ్యాన్ని నిర్మించుకుంటున్నాడు. ఆ సుఖమయజీవితమే తన పరమావధిగా భావించుకున్నాడు. ఈసమయంలోనే,—యీతలపుల్లోనే—తన భావిసౌఖ్యాల కుండే అభ్యంతరాలు—పౌర్ణమీ మనోహరచంద్రికాశోభితమైన నిర్మలగగనం భయంకరకాల మేఘాచ్ఛాదితమైపోయినట్లు—అతనికి తోచి, హృదయాన్ని కారుచీకట్లతో నింపాయి. మనోహ్లాదకరస్వప్నమున, సుందర తేజోమయమూర్తుల సందర్శనాన్ని తన్మయుడై యున్న మానవుడికి - హఠాత్తుగ - భయంకర నారీపిశాచదర్శన మైనట్లయింది. తండ్రిపట్టుదల, సంఘప్రతిష్ఠ—యివి మహాపర్వతాల్లాగు అతనికి కనబడ్డాయి.

అతడు నాలుగువేపులా చూసి ఒక్కనిట్టూర్పుతో, "రాజ్యం, మనస్నేహాని కెన్ని ఆటంకా లున్నాయి?" అన్నాడు.

"ఏమి ఆటంకాలూ?"

"ఏ మాటంకా లంటావా? మానాన్న పట్టుదలా, సంఘమూ మొదలైనవి. మనవివాహం అవడంతోటే నాకూ దేవాలయానికీ వుండే సంబంధం ఒదిలిపోతుంది. రాబడి తగ్గిపోతుంది దాని ఫలితంగా. ఇవన్నీ నాకు వేదన కలిగిస్తూన్నాయి."

ఇద్దరూ రెండు నిమిషాలు మాటాడలేదు. ఆహృదయాల్లో ఎంతలేసి ఆలోచనలు కొట్టుకున్నాయో ఊహించవలసిందే గాని చెప్పడానికి వీల్లేదు. చివరకి రాజ్యం అంది: "మీరు చెప్పినవన్నీ నేను యిదివరకే ఆలోచించాను. మహాశక్తితో, అనివార్యమైన వేగంతో భూచక్రాన్ని ముంచివేయడానికి వస్తూవున్న కాలప్రవాహాన్ని ఆపుచేయగలశక్తి ఒకవేళ ఉండవచ్చునేమో కాని,—నిర్మల ప్రేమవాహినిని అడ్డుపెట్టగల శక్తి యిప్పటికి పుట్టలేదు. పుట్టబోదుకూడాను. ఆసంగతి వేరే మీకు చెప్పడ మెందుకూ? ఈ అభ్యంతరాలని పవిత్రప్రేమ లెక్కచెయ్యదు. ప్రేమనిమగ్నమైన మనస్సుకి కులపర్వతాలు తృణప్రాయం—సప్తసముద్రాలూ సెలయేళ్లకంటే అధ్వాన్నం—అలాంటి సమయంలో మీరు చెప్పిన అభ్యంతరాలు లెక్కలోకి రావు ఉద్యోగం, ఉద్యోగం అంటారు. ఎందుకూ? మానాన్న ఆస్తికల్లా నేను వారసురాలి నన్నమాట మరిచిపోయారా? ఈ పర్వతాల్లోనే, యీఅరణ్యాల్లోనే, యీ జంతువుల్లోనే మనకాలం గడపాలని యెన్నిసార్లో

"ఇద్దరూ రెండునిమిషాలు మాటాడలేదు"

సంతోషంతో అనుకున్న మాటలు యింతలోనే మరుపా? మనకి సంఘమూ, ప్రపంచకమూ అన్నభయం యెందుకూ? ఈ జంతువులేమైనా ప్రపంచానికి భయపడుతున్నాయా? తోడిమానవుల్ని నిర్బంధంలో వుంచి చిత్రవధ చేసే మనుష్యులకంటే యీఘాతుక జంతువులే మనకి యెక్కువస్నేహం చెయ్యతగ్గవిగా నాకు తోస్తుంది."

ఈ మాటలు రాజ్యం మెల్లగానూ, గంభీరంగానూ చెప్పేసి ఒక్కనిట్టూర్పు విడిచింది. వర్షాకాలంలో యిరుదరులూ నిండి ప్రశాంతంగా ప్రవహించే గంగాస్రవంతిలా గుంది ఆమెవాగ్ధోరణి.

రంగాచారికి ఆవేశ మెగ్గువైపోయింది. తక్షణం రాజ్యం చేయి పట్టుకుని, "రాజ్యం! వూరికే అన్నాను గాని, యీ అభ్యంతరాలు నన్ను భయపెట్టలేదు. ఈ చెట్లకొమ్మల్లో మధురఫలాలు తిని విహరించే చిలకదంపతుల్లో మనం ఒకళ్లమై విహరిద్దాం. వేసవికాలంలో వెన్నెలలో గోదావరిలో నీరు తాగి యిసకతిన్నెలమీద విశ్రమించే లేళ్లజతల్లో మనం ఒకళ్లమై విశ్రమిద్దాం. వసంతసంధ్యల్లో, పల్లవాలంకృతమైన ప్రకృతిని చూసి ఉప్పొంగి గానం చేసే పికద్వంద్వాల్లో మనం ఒకళ్లమై గానం చేద్దాం." కొంచెంసేపు వూరుకుని, "మానాన్నతో నానిశ్చయాన్ని చెప్పేసి రేపు ఒస్తాను. నేను మరి

యింటికి వెళ్లడానికి వీల్లేదు." అన్నాడు. పదిగంటలైన తర్వాత రంగాచారి యింటి కెళ్లాడు.

౬

రంగాచారి కుటేరంకాపురస్థుల్లో ఒకడై పోయాడు. "హిందూ సాంప్రదాయాలకి విరుద్ధంగా నడిచినందువల్ల స్వామిఅర్చనాది కార్యాలకి అనర్హు" డవడంచేత దేవస్థానపు యీనాములమీద రంగాచారికి హక్కు పోయింది.

* * * * * *

ఒకయేడాది గడిచింది. కొడుకుముఖం మళ్లీ తండ్రి చూడలేదు. కాని ఒక్కకొడుకూ దూరమైపోయినవిచారం అతన్ని కుంగదీసింది. మంచం పట్టినతర్వాత తన్ను చూడ్డానికి కొడుకు రెండుసార్లొస్తే అతను ఒప్పుకోలేదు. కాయిలా క్రుతిమించి రాగాన్ని బడ్డది. జీవితాశ లేనప్పుడుమాత్రం రామానుజాచార్లుకి కొడుకుచేసిన నేరం యేమీ లేదని బోధపడ్డాది.

ఒకనాడు వుదయం నారాయణమూర్తీ, రంగాచారీ శ్రీరామగిరి వెళ్లారు. రంగాచారి తండ్రిమంచంమీద చూచున్నాడు. పశ్చాత్తప్తుడైన ఆజనకుడు కొడుకు వీపుమీద తన శుష్కహస్తాన్ని వేసి నిమురుతూ హీనస్వరంతో, "నాయనా!" అన్నాడు. లోతుకి పోయి నిస్తేజములైన అతని నేత్రాల్లో ప్రేమరసం అశ్రురూపంగా బయలుదేరింది.

పితృభక్తుడైన కుమారుడు దుఃఖంతో, "నాన్నా! నన్ను క్షమించు" అని డగ్గుత్తికతో అన్నాడు.

"నాయనా! నిన్ను శ్రీరామచంద్రమూర్తి రక్షించుగాక!" అవసానదశలో పుత్రవత్సలుడును, పూజ్యుడునైన జనకుని పవిత్రాశీర్వాదమును రంగాచారి పొందినాడు. భక్త్యావేశంచేత తండ్రిపాదాలకు తన శిరము తగిలించాడు. ఆ అముల్యాశీస్సు అతని మనస్సుకి ఉత్సాహదాయకమైంది. "తండ్రికి వ్యతిరేకంగా నడిచానుకదా!" అనే భారం అతనిమీదనుంచి పోయింది.

మరి రెండు రోజులకి నిష్కలంక చరిత్రుడున్నూ, దైవభక్తుడున్నూ అయిన ఆవృద్ధవైష్ణవుడు పరిపూర్ణమైన మనశ్శాంతితో పరమపదించాడు. ఈరోజుల్లో కుటేరవాసులు అక్కడే వుండిపోయారు. బంధువు లెవ్వరూ ఆయింటికి రాలేదు. విచారపు రోజులు గడిచాయి.

దేవాలయమాన్యాలన్నీ నాంచారు భర్తకి అప్పజెప్పి, శ్రీరామగిరిలోని తన యిల్లు చెల్లెలికీ, బావమరిదికీ యిచ్చేసి, రంగాచారి కుటేరంలోనే వుండిపోయాడు.

* * * * * *

మరి మూడుసంవత్సరాలనాటి సంగతి.

సాయంకాలం నాలుగు గంటలన్నర అవుతూంది. ఇసకతిన్నెలింకా చల్లబడలేదు. కోయబాలురు పశువుల్ని గోదావరిలో నీరు తాగిస్తూన్నారు. గాలికి సన్నని యిసకతెరలు పైకి లేస్తున్నాయి. చిన్న కెరటాలు ఒడ్డుకి తాకి మళ్లా లోపలికి పోతున్నాయి. స్వచ్ఛజలంతో గౌతమి మెల్లిగా నడుస్తూంది.

రంగాచారీ, రాజ్యమూ గోదావరివేపు షికారు బైలుదేరారు. రాజ్యంచెయ్యి రంగాచారిచేతులో బంధింపబడి వుంది. ఇద్దరూ మెల్లిగా మాట్లాడుకుంటూ నడుస్తున్నారు. వాళ్ల వెనక యిరవైగజాల దూరంలో నారాయణమూర్తీ, సుందరమ్మా వొస్తున్నారు. నారాయణమూర్తిచేతుల్లో రెండేళ్ల పుత్రవాణ్ని ఎత్తుకుని, మాటిమాటికీ ముద్దులాడుతూ, వాడిచేష్టలు భార్యకి చూపిస్తూ వొస్తున్నాడు.

"అసలుకంటే వడ్డీ ముద్దుసుమండీ! మనరాజ్యాన్ని యెన్నడేనా మీ రిల్లాగ యెత్తుకుని ఆడించారా చిన్నప్పుడూ? మీకు మనవడు అంత ముద్దొస్తున్నాడేం?" అని నవ్వుతూ సుందరమ్మ భర్తతో అంది.

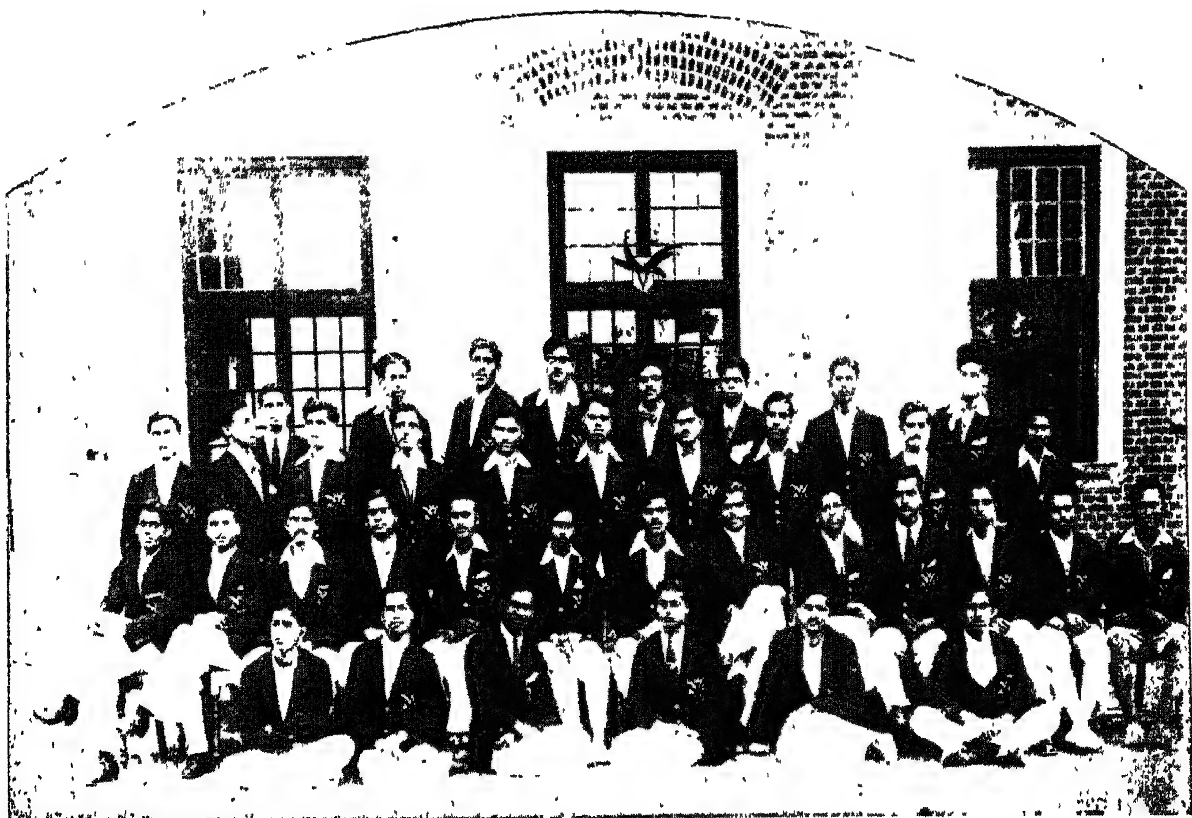

శ్రీ డి. యస్. పుట్టన్నగారు.

శ్రీ పి. టి. కుమారస్వామి శెట్టిగారు.

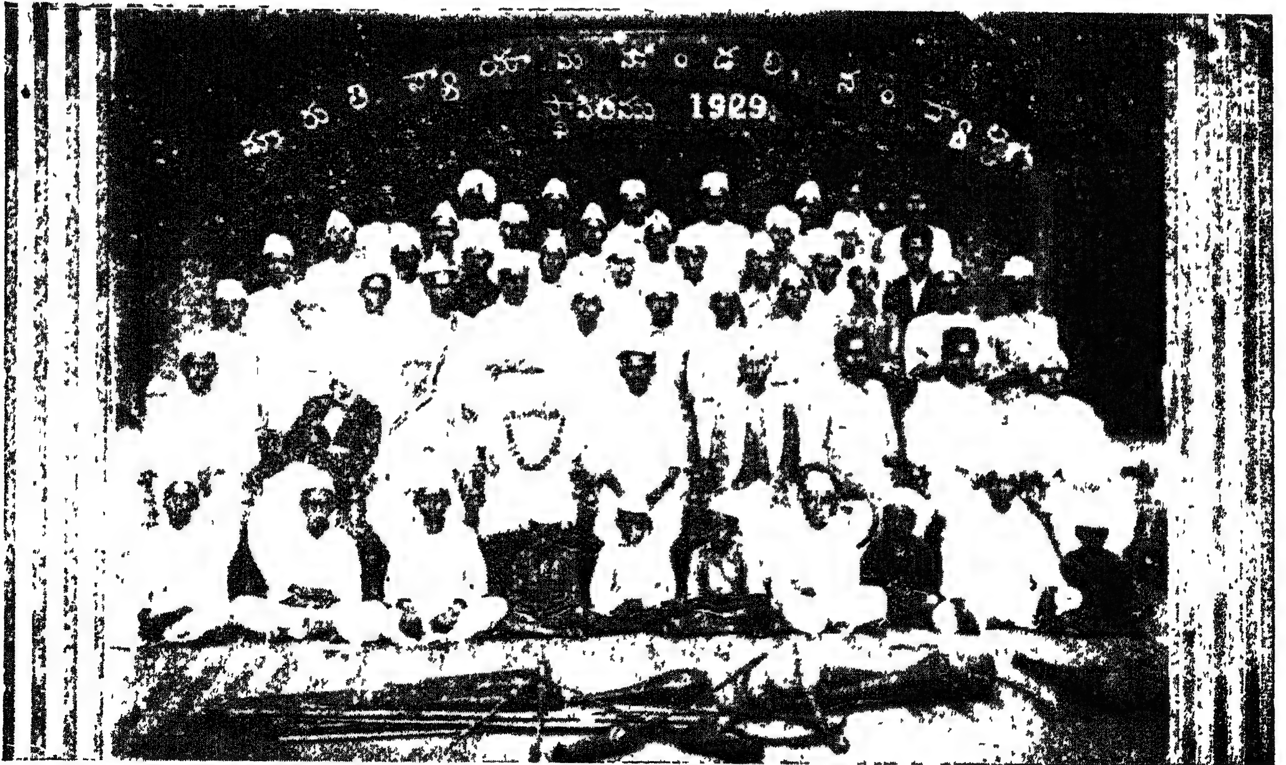
(8) వ్యవసాయకళాశాలాంధ్రవిద్యార్థిసంఘము, కోయంబత్తూరు.

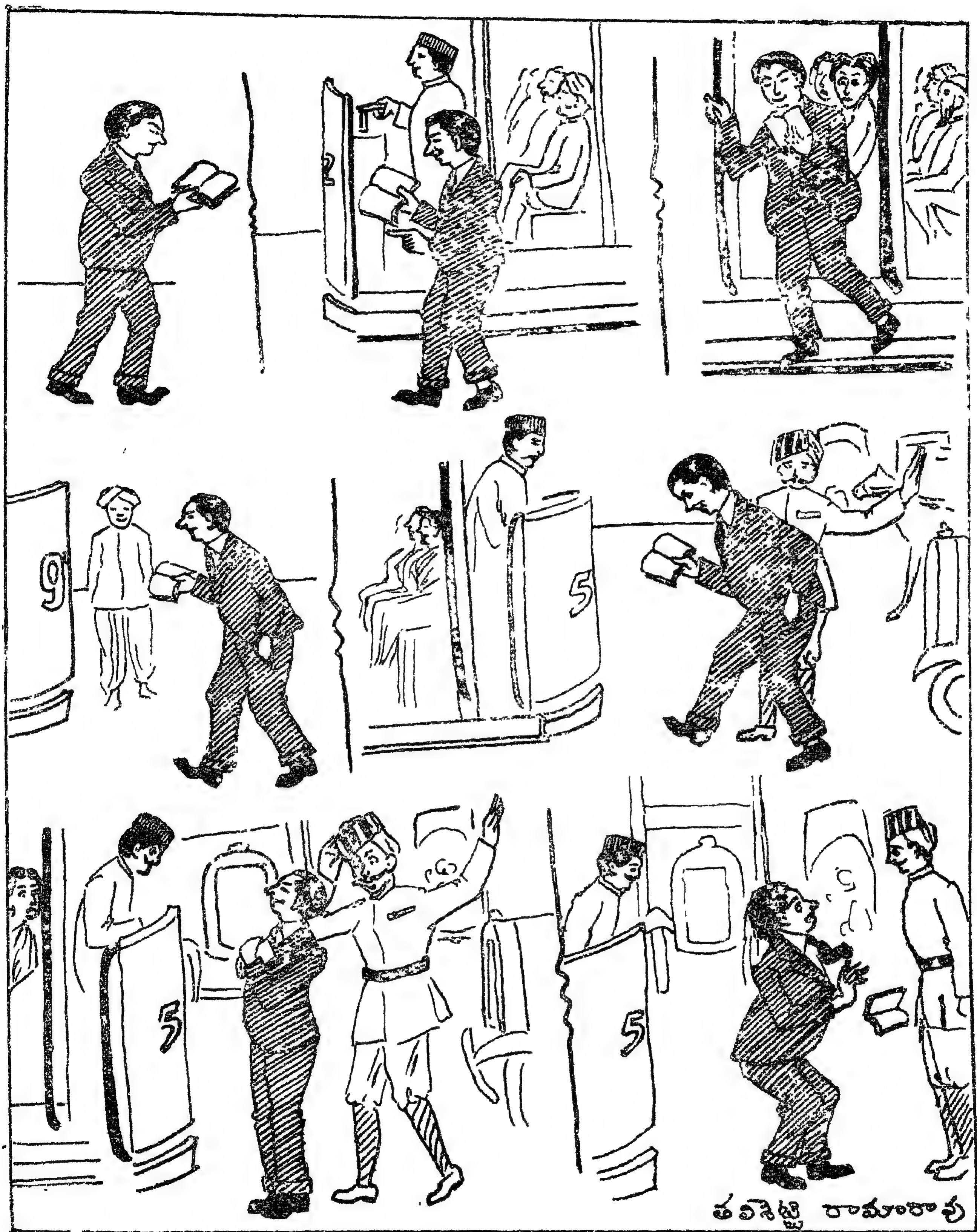
శ్రీ గుడిపాటి శేషగిరిరావుగారు.

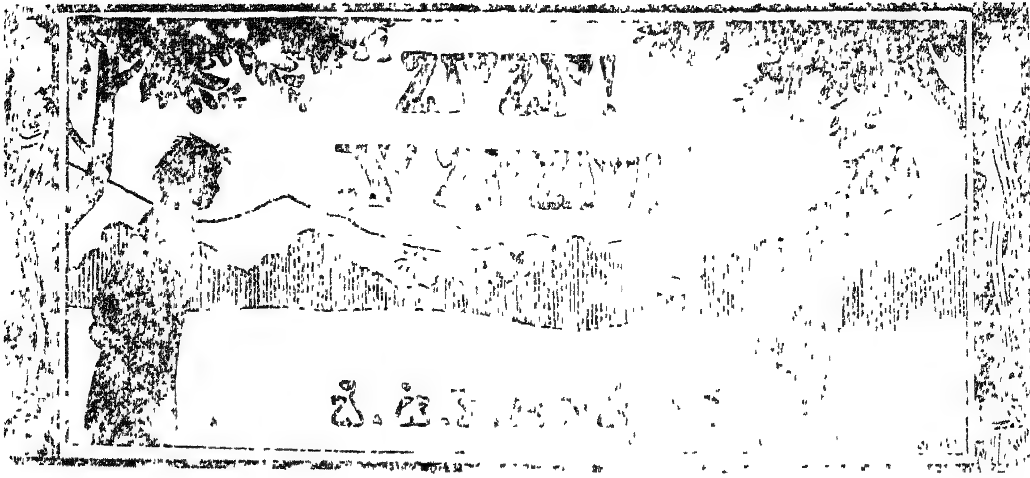

శ్రీ కే. కనకయ్యగారు.

శ్రీ మారుతి వ్యాయామ మండలి, నంద్యాల.

5
5
5
9
2
తలిసెట్టి రామారావు

అంతయు నైనది. నిమ్మకు నీరెత్తినట్లు తండ్రికొడుకు లిద్దఱు మొగములు వ్రేలవైచుకొని, కుటీరమున కేతెంచిరి. తన్ముఖద్వారము బావురుమని వారి నాహ్వానించుచున్న ట్లున్నది. ఆకుటీర మిప్పటి కింకను నుత్ఫుల్ల ప్రసూన పరిమళ పరిష్వంగమునఁ జిక్కి, మైమఱచెను. నిశ్శబ్దము జగమును గ్రమ్మింగిన భంగిఁ దోఁచిన దావిషాదాక్రాంత మానసులకు. తలుపు దెఱచిరి. లోన నడుగిడిరి. సర్వము శూన్యమైనట్లు వారికి గోచరించినది.

నౌకరు సర్వమును చక్కఁబఱచెను. వస్తువులేవియు చెదరలేదు. మిగుల పరిశుభ్రముగా నున్నవి. పెంపుడు పిల్లి దాలిగుంటలోఁ జేరినది. చలికాలపు ముసలిసూర్యుఁడు తనయనురాగకరములతో వాతాయనములగుండ దుఃఖితు లిర్వుర నోదార్చుచున్నాఁడు.

తండ్రి పడక కుర్చీలోఁ జేరగిలఁబడి, యొక్క నిట్టూర్పు విడిచెను. "పాపము! మీాయమ్మ"—అంతే ఇఁక నాతఁడు మాటాడలేదు. రెండుమూడు బాష్పకణములు గన్నులనుండి జారినవి. నిష్కల్మషమైన—ప్రేమ పూరితమైన—జాలి కలిగించు నావృద్ధముఖమండలమున నరుణకాంతి యించుక యలముకొనియెను. వృద్ధజనకుఁ డొక్కింత వడికిఁ గన్నుంగవ విప్పి చూచెను. కొమరుఁ డూరక వాపోవుచుండెను. అతని కిరువదియై దేండ్ల వయస్సు. జనకుఁడు ప్రేమ యుట్టిపడునట్లు నిజకరకమలములతోఁ దనయుని శిరమెల్లఁ దడవి, యాఘ్రాణించెను.

"నిజకరకమలములతోఁ దనయుని శిరమెల్ల దడవి, యాఘ్రాణించెను."

ఇంతలో ముసలిసేవకుఁడు మునివ్రేళ్లపై నడచుచు వచ్చి, నిశ్శబ్దముగాఁ దలుపుఁ దెఱచెను. "ఆర్యా! భుజించుటకు వేళ యైనది. ఎంత విచారించినను బ్రయోజనము లేదుకదా!—దయచేసి లేచిరండు." అని యావిశ్వాసము గల సేవకుఁడు పిలిచినవెంటనే వారిర్వురునుఁ దల లెత్తిచూచిరి.

బ్రదికినన్నాళ్లు ప్రతిజీవియు పొట్టపోషించుకొనవలసిన దేకదా!—మరల నవీనజీవన స్రవంతి వారి వైపునకుఁ బ్రవహించుచున్నది. వారి కాఁకలి మిక్కుటమైనది. ఆ యాఁకలి గతసంతోష కాలమునం దుండిన యాఁకలి కాదు. కడుపు మండుచున్న జంతువు కుండు నాఁకలి. అయినప్పటికి నట్టిసమయమున భుజించు తలఁపు మిక్కిలి లజ్జాకరమని వారికిఁ దోఁచినది. ఒకరిమొగము నొకరు చూచుకొనిరి. ఒక్కరును లేచుటకు సాహసింపలేదు.

ఎట్టకేలకు తండ్రి గద్గదకంఠుఁడై, "అవును, మురాద్—నీవన్నది నిజము. బ్రదికినన్నాళ్లు ఉదరపోషణ తప్పదు కదా!" అని కొమరునివైపు తిరిగి: "నాయనా! లెమ్ము—పొట్ట నింపించుకొందము." అందులకు కుమారుఁడు, "అటులనే, బాబా!" యని నిట్టూర్పుతో బదులుసెప్పి బయటి కేఁగెను. ఇంతలో నొకదాసి యతనికడ కరుదెంచి, తారకనాథమహాశయా! నేను తమకొఱకొక వస్తువును దాఁచియుంచితిని. ఒకవారము దినములక్రిందట జీవనైరాశ్యమైన దేవరజనని నాచేతి కీ లేఖ నిచ్చి, యామెప్రాణ వాయువు లనంత వాయువున లీనమైన వెనుక దీనిం దమ కం దిమ్మని యానతిచ్చెను. ఆలేఖయే యిది" అని రహస్యముగా వక్కాణించెను.

చకితుఁడైన తారకనాథ్ పరిచారికవైపు తేఱిపాఱఁ జూచెను. ఆమె పిఱికితనమువలన వణఁకుచున్న హస్తమును జాఁపి, లేఖ నందించుచుండెను. ఒకయజ్ఞాత దుర్భర బాధను, ఒకరహస్య వృత్తాంతమునుఁ దెలియఁజేయుట కీ కమ్మ సృజింపఁబడినదని యాతఁ డనుకొనెను. చాలప్రయత్నము మీఁదఁగాని యాతఁడు మెల్లగాఁ మాటలాడఁజాలకపోయెను.

"అయిననిటు తెమ్ము"

"అయిన నిటు తెమ్ము" అని యాలేఖను గ్రహించి తారకనాథుఁడు తన మాతృమందిరమును జొచ్చెను. ఏమున్న దక్కడ?—సర్వము శూన్యము—సర్వ మంధీభూతము — నిశ్శబ్దతాసరంకుశత్వము — గర్భనిర్భేదక ప్రదర్శనము. విచారమనస్కుఁడై యాతఁడు మాతృ సందేశమును దెలిసికొన లేఖవంకఁ జూచెను. పైపిలాసమం దతనిపేరే'—ఆప్రజ్వలితానురాగాక్షరములే!— ఆదివ్య లేఖిని నేత్రగోళములలో తాండవమాడుచున్నట్లున్నది. ఆతఁ డాలేఖ నటునిటు ద్రిప్పెను. ఆతని రక్తనాళములు జలబరించినవి. తా నదివఱకెల్లప్పుడును జూచి యానందించు ముద్దులొల్కు లేఖిని యాకాగితమున మిక్కిలి వణఁకిపోయినది.

ప్రక్కగదిలో భోజనము చేయుటకు పరికరము లమర్చుశబ్దము కర్ణగోచర మగుచుండెను. తారకనాథ్ మెల్లగా జాబు విప్పి చదువసాగెను:—

"నాముద్దుబిడ్డా!—

నాజీవయాత్రా సమర్పణ సమయ మేతెంచినదని నాకుఁదోఁచుచున్నది. దాన మనయిర్వుర యెడఁబాటు సంఘటిల్లును. కావున నిదే నా కడపటి వీడ్కోలు. అభినందనములు.

నా కిప్పటికి దేహదౌర్బల్యము, మనోవ్యథ నశించిన వనియే చెప్పవచ్చును. నీవు పెరిఁగి పెద్దవాఁడవైతివి. వినయ విద్యాసంపన్నత నొందితివి. గ్రహింప శక్తి కల్గినది. నేను నీ విషయమున ననువర్తింప వలసిన నాదైవనిర్దిష్ట ధర్మమునుండి యొక్కయడుగైన వెనుకంజ వేయలేదు. కాని యొక్క టున్నది. దాని నిదివఱలో వెల్లడించుటకు నాకు ధైర్యము చాలినది కాదు. ఇప్పుడు నాస్థితినిఁ బట్టి నీకడ దాని వెల్లడింపను తప్పక వచ్చినది.

నీవు ఎవతెను హృదయ పూర్వకముగఁ బ్రేమించితివో,—అన్నిటికన్న నెక్కుడుగ నెవ్వరిని గౌరవించితివో,—పసినిసుంగువై, యెవ్వరి యొడిలో బాల్యము

చేష్ట లాలికించి, ముద్దులు గురిపించితివో,—యౌవనద శలో నెవ్వతెకడ నీ కష్టనిష్ఠురకావ్యము విప్పి పోసితివో,—ఆ నీమాతృదేవి పతితురాలు — ఒక మహాపరాధిని.

నీవు సర్వకాల సర్వావస్థలయందు దెవ్వని "బాబా!" యని నోరారఁ బిల్చుచుంటివో, యాపవిత్రజీవి నిక్కముగ నీతండ్రి గాఁడు. నాజీవితకాలమున నేను పవిత్ర ప్రణయ సుధాధారలచే నభిషేకమొనర్చిన దీమహాజగత్తున నొక్క ప్రాణిని మాత్రమే. ఆతఁడే నీకన్నతండ్రి. అదే నా నేరము. అదే నన్నుఁ బాతాళమునకుఁ గ్రుంగఁ దీయుచున్నది దానినే వెల్లడింప నశక్తురాల నైతిని. నీతండ్రి — నీ నిజమైన—నినుఁ గన్నతండ్రి, జీవించియే యున్నాఁడు. ఆతఁడు నిన్ను నీ శైశవదశయందు హృదయమున నొత్తి, ముద్దు లాడెడివాఁడు. ఇప్పటికిని నిన్నాతఁడు కడుజాగరూకతతో రహస్యముగాఁ గనిపెట్టుచున్నాఁడు. దాని నే నెఱుంగుదును. నీవు పెద్దవాఁడ వైతివి. నీ భావిజీవితమును నీవే నిర్ణయించుకొనఁ గలవు. కోరిన యెడల నీవు నీజీవితమును నొక్కమాఱుగా పరివర్తించుకొనఁగలవు. నాకు లేని ధైర్యసాహసములే నీకున్న యెడల, రేపే నీ వొక గొప్ప జమీందారుఁడవు కాఁగలవు. పుత్రా!—నే నొక మహాభీరుకార్యము నాచరించుచున్నాను. భీరుజీవితమునే గడపితిని. కాని భీరురాలనై చనిపోవుటకు మాత్రము నే నొప్పుకొనను. ఒక నూరుతడవలు నిన్నుఁ గొని యివ్వోటునుండి పాఱిపోవుటకుఁ బ్రయత్నించితిని. అయిన నాకు మనోబలము, ధైర్యసాహసములు శూన్యములై పోయినవి. నీ ప్రస్తుతపు తండ్రి యేమాత్ర మనుమానపడినను నాపలాయనమున కూఁతగా నుండెడిది. పాప మాతఁడు కోపముతో నొక్క పలుకైన నెన్నఁ డాడియుండలేదు. ఆతఁ డెల్లప్పుడు చాల మంచిగాను, దయాపూర్ణస్వాంతముతోను సంచరించుచూ వచ్చెను. అయినప్పటికిని, మహాపరాధిని—నేను—నాకు—ప్రేమలేదు—బాబూ!—నిజముగా లేదు సుమా!!—"

చదువు టెంకను కాలేదు. నిశ్చేష్టితుఁడై నిలువఁబడిపోయెను. ఆహా! స్త్రీ లెంతకైన సాహసులేకదా!—ఆయువకుని జనని పరపురుషునిఁ బ్రేమించుటయు, నాతని వలనఁ గొమరునిఁ గనుటయు, నా నిగూఢరహస్యమును దాచియుంచుటయు స్వామిద్రోహ మొనర్చియు సిగ్గులేక,—నదరు బెదరులు లేక,—విహసితాధరపల్లవముల వణఁకు తొణఁకు లైన లేక, ఘోరాపరాధరహస్యమునుఁ దన మనఃపాతాళ గహ్వరంబునఁ బాఁతి బంధించి నంగనాచివలె నటించుటయు, నీచర్య లన్నియు "స్త్రీ బుద్ధిః ప్రళయంకరీ" యను నార్యోక్తి నుపపాదించుచున్నవి. తారకనాథ్ సత్యవర్తనయందు భీరువులైన పరవనితలఁజూచి యసహ్యించుకొను చుండెడివాఁడు. ఇప్పుడో? తనదాఁకా వచ్చిన దాదోషవ్యాపారము. అంతటితో నాతని యహంభావము, ఆనందము అన్నియు

"హా! మాయా!"

నశించినవి. అపరిమితహృదయ భారముతో సాభిప్రాయంబుగా, "హా!—మాయా!!—" అని బాధతోఁ బలికెను. అదియుం గాక నాతఁడు పెంపుడుతండ్రికడ కడుంగడు గారాబంబుగాఁ బెరింగెను. అట్టి యమాయికుఁడగు పాప

పుణ్యము లెఱుఁగని మహోదారుఁ డైన యా మహాత్ముని వృద్ధుని కట్టి యవమానము గలిగించుట, ద్రోహ మొనర్చుట, మిక్కిలి పాపావహము, భీరుత్వము, నిర్లజ్జాత్వము

ఆతని యౌవనోదంతమంతయు నొక్కతఱి స్మృతి పథమునకు వచ్చెను. వెనుకటి బాల్యస్మృతి యా యువకుని మరల నొకపరి బాలునిఁగా మార్చినది. అప్పటి దినములలో నాతఁడు తండ్రికరమును గట్టిగఁ బట్టి, పాటల వెంబడి చాఁదవ్వు సంతోషముతో నడచుచుండెడివాఁడు. ఆదశ గతించినది. కొంత కాల మైనది. భయంకర వ్యాధి యొకటి దాఁకి, యాతని చావుబ్రదుకుల నడుమ సందిగ్ధావస్థలోఁ బడవైచినది. ఆ దినములలో తండ్రి యాతనిప్రక్క నహోరాత్రంబులు గాఁపుదలగాఁ గూరుచుండి, యప్పుడప్పుడు తన యవిరళోద్గత బాష్పవారిధారలసందునుండి చిరునవ్వు వెలువరింప యత్నించుచుండెడివాఁడు. అంతటితోఁ గాలచక్రము మార్పుఁ జెందినది. వ్యాపారసంబంధములైన తికమకలు, మనస్తాపములు సంభవించినవి. అప్పుడు తారకనాథుఁడు రోగశయ్యపై నిద్రించువాని పగిది కనులు మూసికొని పరుండి విన్న సంభాషణములు గొన్ని యాతని భావనాలోకమునఁ బ్రవేశించినవి. తల్లి యొకటి రెండుమాటల మాత్ర మాడినది. ప్రియజనకునివాక్యము లాతని మనఃకందరాంతరమునం బ్రతిధ్వను లొసఁగుచున్నవి:

"ప్రియతమా! నే నింతటినుండి వ్యాపారవ్యవహారములఁ జక్కఁబఱచుకొని సాధ్యమైనంతవఱకు ఖర్చులఁ దగ్గించుకొందును. ఇక నే నెన్నండును పొగ పీల్చను. భోజన కాఫీశాలల కరుగుట మానివైచెదను. ప్రస్తుతము నావద్దఁ గల వస్త్రములు కొంతకాలము వచ్చును. కాని బాబుకుమాత్ర మేకొఱంతయుఁ గలుగఁ గూడదు. అందందు సేకరించి దాఁచియుంచిన ధనముతో బాబు అడిగినవెల్ల శక్తికొలంది తెచ్చియిచ్చుటకుఁ బ్రయత్నింపవలెను. పసిబిడ్డలు కష్టపడుకాలము ముందుండును. ఇప్పుడే మన మేల యాతని నసంతృప్తునిఁగాఁ జేయవలెను?"—

అని పల్కెడియట్టి నిరుపమ నిష్కల్మష ప్రేమమయ మహోదారుఁ డైన వృద్ధజనకునా యాతఁడు మోసగించినది?

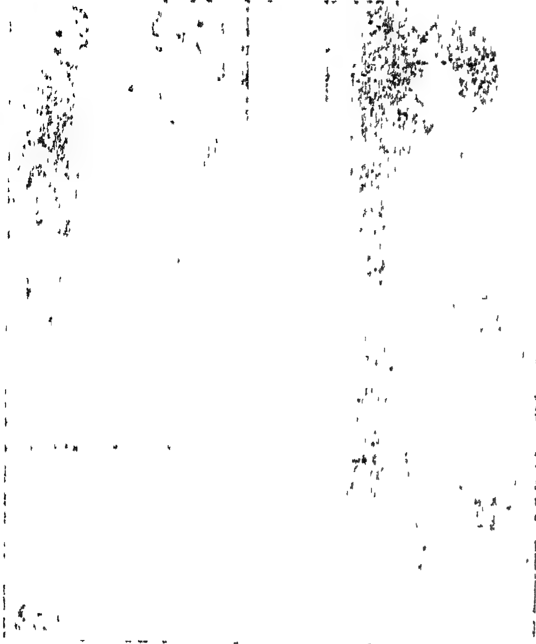
ప్రేగులు త్రెంచుకొని దుఃఖ మూడిపడుచుండెను. చాల యేడ్చెను. ఆవాక్య మాతని దృక్పథమునకు వచ్చెను: "నీ భావిజీవితమును నీవే నిర్ణయించుకొనఁ గలవు"—అది నిజమే. ఇఁక నాలస్యము చేయుట కాతని కధికారము లేదు. మాతృ సందేశమునుఁ బరిపాలింపవలెను. అతులైశ్వర్యలోభాకృష్టుఁడై యాతఁ డట్లాచరించుట లేదు. మాతృదేవికి లేని మనోధైర్య మాతని కుండి తీరవలెను జనకున కేమియుఁ జెప్పకయే తారకనాథుఁ డచ్చోటు వాసి పోవలెను. చాల దూరము—ఇంకను దూరము: కనుపడకుండ పోవలెను. తిరిగి రానే కూడదు. అప్పుడు తనకు సంభవించిన యవమాన మంతయుఁ దనతోనే పోవును. అంతియ గాని, యా వృద్ధజనకుఁ డైన మహా పురుషుని ప్రక్క భోజనమునకు నుపవిష్టుఁ డగుటయు, నా దయాపూరితుని ప్రేమాలాపములు—గతించిన జనని నింగూర్చి యాతని విచారభాషణముల వినుచుండుటయు దోషపూరితుఁ డైన తారకున కెట్లు సంభవించును? సంభవించినను మనస్కరించు టెట్లు?—

కర్తవ్యమును నిర్ణయించుకొనెను. మరల మాతనేర మాతని మనోవీధి నల్లకల్లోల మొనర్చినది.

"హా! మాయీ! మ యీ!!" అతఁడు విలపించుచుండెను. ఓదార్చువా రెవరు? "తల్లీ! యీ ఘోరవిశ్వాసఘాతుకత్వ మాదయామయుని ధర్మమూర్తికడ నెట్లాచరించితి, వమ్మా? కఠోరహృదయా!—"

ఇఁక నో ప్రశాంత సంతోష జీవన తరంగిణీ! సెలవు. ప్రాణికోటులఁ గుఱి నిడుకొని, సంరక్షించు నో గృహదేవతా! సెలవు. పరిసరోద్యానవన ప్రసూన సురభి శ్వాహ్వానమా! సెలవు. ఇఁకమీఁద నాతఁ డచ్చోట కృతకజీవన మొనర్చుటకు హక్కు లేదు.

విచారమున మున్గి యాతఁడట్లే కొంతవడి నిశ్శబ్దముగా నుపవిష్టుఁడై యుండెను. భోజనశాలనుండి కంఠధ్వనులు వినవచ్చుచుండెను. చెవి యొగ్గెను:

"భోజనశాలనుండి కంఠధ్వనులు వినవచ్చుచుండెను. చెవి యొగ్గెను"

"పాపము! నాచిన్నిబాబు ఎంతగా వాపోవుచున్నాఁడో!— ఆతఁడిప్పుడు తల్లిగదిలోఁ బరుండి యేడ్చుచుండెను. దైవమా! ఏమిదుర్దశ!! —నేను కాటికిఁ గాళ్లు చాఁపుకొనియున్న మూఁడుకాళ్ల ముదుసలిని. కాని యదృష్టమువలన నా కీబాలుఁడు గలిగెను. అతఁడు మంచివాఁడు. నన్ను వదలి యుండఁజాలఁడు. నేనును నాతని నెడఁబాసిన మఱుదినమందే మృతినొందుదును."

మనయువకుఁడు దానిని విని మిక్కిలి చకితుఁడయ్యెను. రక్తము వచ్చునట్లు పెదవి గొఱుకుకొనెను. జనకుఁడింకను మాటాడుచునే యుండెను. కుమారుఁడు దానిం గొంచెముగొంచెముగా విన్నకొలఁది నాతనిమనసు మారుచున్నది. ఆలోచనలు వేరొకమార్గముఁ బట్టినవి. ఇప్పు డాతనికిఁ గర్తవ్యకర్మము సులభమైనది. ఇంకను, "అతఁడు నన్ను వదలియుండఁజాలఁడు. నేనును నాతని నెడఁబాసిన మఱుదినమందే మృతి నొందుదును"—అను వాక్యము లాతని వీనులం బ్రతిధ్వనులతో మ్రోఁగిపోవుచున్నవి. పాప మావృద్ధజనకు నొంటరి జీవనమున కొప్పగించి పాఱిపోవుట కాయువకుని కాళ్లాడునా? పుట్టినదాది తండ్రి తన కభిషేక మొనరించుచున్న నిర్మలప్రేమనిష్యందవృష్టి కిదియా ప్రత్యుపకారము? పుత్రుని కడు జాగరూకతతోఁ బెంచుటకుఁ బడినమహాకష్టముల కన్నింటి కిది యా ప్రతిఫలము? కాని తారకనాథ్ ఆవృద్ధుని కుమారుఁడు కాఁడే? అని లాతఁ డచ్చట నిలుచుండుటకే యాతనికి భరింపరానిబాధ యేదో కలుగుచున్నది. అయినను నతని భావిజీవితము నాతఁడే నిర్ణయించుకొనవలెను. ఇప్పుడే, ఏమాత్ర మాలసింపకయే నిర్ణయించుకొనవలయును.

ఆతఁడింకను జాబునుఁ జేతియందే యుంచుకొనెను. పునఃపఠనమునకుఁ గడంగెను.

"నీప్రస్తుతపు తండ్రి యేమాత్ర మనుమానపడినను నాపలాయనమున కూఁతగా నుండెడిది. పాప! మాతఁడు ....నిజముగా లేదుసుమా!"

మరల జనకుని వచనములు చెవి సోఁకినవి; ముసలి సేవకునితో సంభాషించుచుండెను:

"అవును, తాతా! ఇరువదియేఁడు లామెతో సౌఖ్యముగా నుంటిని. అందొక్కపరియైన మా సంతోషజీవనప్రభాకరునిఁ గష్టజీమూతపటలి యరికట్టలేదు. కేవల మొక్కమొయిలేని తేఱి చూడఁజాలక పోయినది."

తిరుగ నాయువకుఁడు తల్లేఖావశేషమును బూరింప మొదలిడెను:

"—నే నిప్పుడు నీ నిజజనకుని యభిధేయమునుఁ జెప్పక తప్పదు. అది—"

చేతులు వణఁకెను. ఒక్కసారి మాత్ర మాలేఖలోని తండ్రి పేరునుఁ జూచెను. అంతియే,— మరల నెన్నండును దానిం జూడలేదు. ఆనామ మాతని హృదయకేదారమున నాటుకొనిపోయినది. ఎన్నఁటికిని మఱవఁజాలఁడు.

అప్పుడే ఒక మృదువైన — కరుణారసప్లుతమైన మధుర కంఠస్వరము వినవచ్చెను:

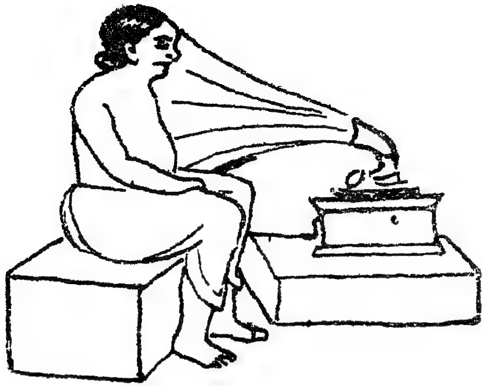
"రమ్ము, బాబా! రాత్రి యైనది. భుజించు వేళ మించి పోయినది. ఊరక వాపోయినఁ బ్రయోజనము లేదోయీ, పుత్రా!—"

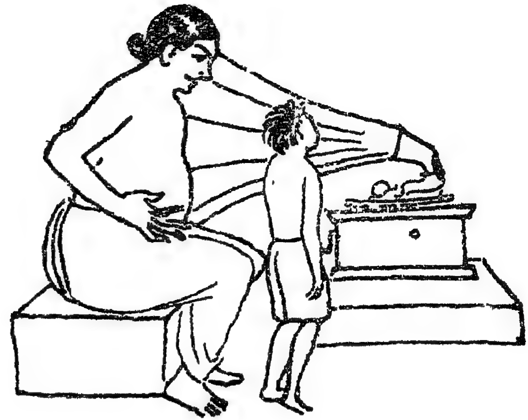
మహత్తరమైన యొక చలితెమ్మెరతీవ తారక నాథుని రక్తనాళములలో మెఱుపు మెఱసినట్లయ్యెను. ఆపాదమస్తకము జలదరించినది. నిమిషమువఱకుఁ గనులు గట్టిగా మూసియుంచెను. పిదప నాతఁడు నిప్పుపుల్ల గీసి యాజాబు కంటించెను. అది సాంతముగాఁ గాలువఱకు కల్లో పట్టుకొని తదుపరి నేలపై విడిచెను. లేఖ యింక లేదు. మాఁడి మసి యైనది.

భోజనశాలతలుపుకడ కేఁగి దానిం దెఱచెను. ఒక్కింతకాలము జనకుని దయాపూర్ణ వదనముపై దృష్టి నిలిపెను. పాప! మావృద్ధుని ముఖమండలము దుఃఖముచే నరుణిమఁ దాల్చెను. చేతులు తొట్రిలుచున్నవి. తారక నాధుఁడు ముసలి శాంతమూర్తి—తనతండ్రికడ కేఁగి, యాతని గాఢముగాఁ గౌఁగిలించి,—

"బాబా—నా బాబా!!—నా ప్రియతమమైన ముసలిబాబా!!! —"అనియెను;—అంతే.

చిత్రకారుడు : శ్రీ తలిశెట్టి రామారావుగారు, బి. ఏ., బి. యల్.

శ్రీమతి పానో దేవిగారు

శ్రీమతి అల్లూరి వెంకటసీతమ్మగారు

శ్రీమతి కిట్టి శివరావుగారు

(9) శ్రీమతి దర్శి అన్నపూర్ణమ్మగారు

శ్రీమతి పద్మాబాయి సంజీవరావుగారు

ఆంధ్ర ఆర్టుథియేటరు, బెజవాడ. శ్రీ తాడిపత్రి రాఘవాచార్యులుగారి నాటకబృందము

షేక్స్పియరు, సింబలైను నాటక పాత్రధారులగు చెన్నపురి యువతీమణులు,

౧

ఉదయగిరి రాజధానిగఁ జేసికొని, రెండవ జలాలుద్దీను మధ్యమాంధ్రరాష్ట్రి మేలుచుండెను. ఆమహమ్మదీయ ప్రభుని రాజ్యమందు జను లెవ్విధమగు ననర్థములకును బాలుగాక, సరిలేని సౌఖ్యసంపద లనుభవించుచుండిరి. హిందువులు, మహమ్మదీయులు నను తారతమ్యము లేక, ప్రజలందఱిని సమభావమున నవాబు పరిపాలించుచుండెను. జలాలుద్దీను సుజనులలో సుజనుఁడు. సూఫీసిద్ధాంతము లం దపార భక్తి విశ్వాసములు గలిగి యుండు నాతనికి వానితోఁ దులతూఁగు హిందూవేదాంతశాస్త్రమునందును అమిత గౌరవము గలదు. ఆతని కన్నులకు బీదసాదలు, పండితపామరులు నందఱు నొకటియె. జగమంతయు జగదీశుని జీవకళయె. ప్రజలెల్లరు భ్రాతృసమానులు. పరమాత్మునియందు బుద్ధి నిలిపి, జలాలుద్దీను పూర్వకాలపు ప్రభువరులగు జనక, అరీలియసు, అక్బరు మున్నగు మహనీయుల పాదచ్ఛాయలనే యడుగు లిడుచు, దేశపరిపాలన ధర్మము నిర్వర్తించుచుండెను.

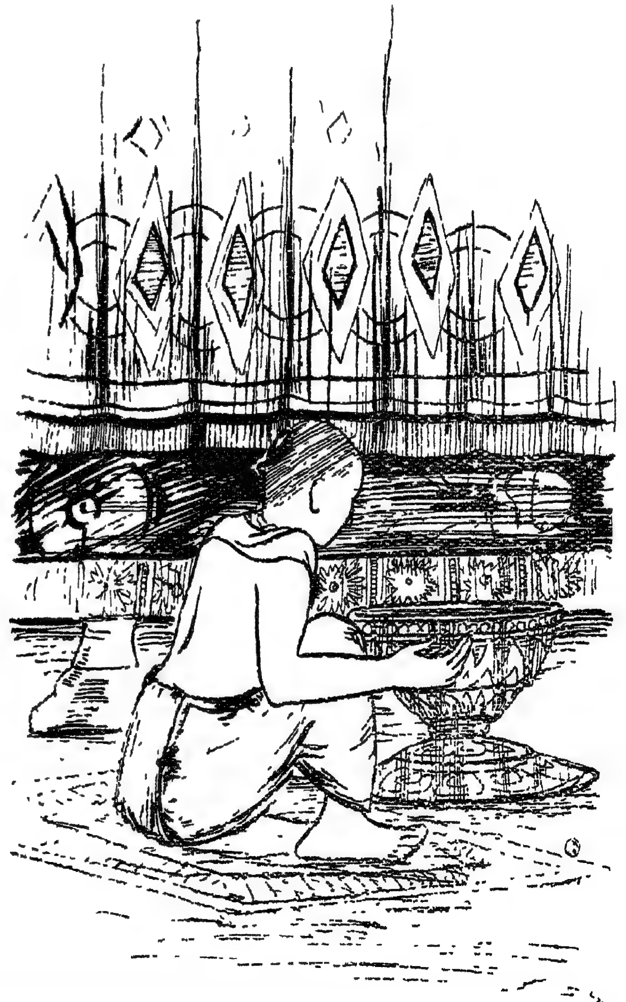
లోకవిభవము లన్నిటికన్నను జలాలుద్దీనునకు చిత్తశాంతియె ప్రియతమము. అనేక మాఱు లాతనికి భూలోకజీవనము, ప్రజాపరిపాలనమును నతిదుర్భరము లుగఁ దోఁచి, తా నీకష్టభూయిష్ఠమగు సంసారము వదలి, ఏ మెక్కా-పుణ్యక్షేత్రమునకో, ఏ షీరాజునగర వాటికకో చేరి, అందు పరమేశ్వర ధ్యానమందును, సూఫీవేదాంతుల సుఖగోష్ఠిని దినములు గడపఁగోరెను. ఐనను, తమ్ముఁడగు నాదరుషా కొండవీడు ప్రభువై, అన్నకు సర్వదా సాయము చేయుచు, ఆతని మనసు నకాండవైరాగ్యము నుండి రాజకార్యనిర్వహణమునకుఁ ద్రిప్పుచు, ఉదయగిరి ప్రభుత్వ మతఁడు వీడకుండునట్లు చేయుచుండెను.

జలాలుద్దీను పారసీక రాజకుటుంబములోని యొక సుందరిని బరిణయమయ్యెను. ఆసుకుమారి హిందూస్థానమునకు వచ్చి కొన్నివత్సరము లైనను, ఈదేశపు శీతోష్ణ స్థితులకును, జనాచారపద్ధతులకును నభ్యాసపడలేదు. ఆ ప్రాంతములకెల్ల నుదయగిరి యుద్యానవనమువంటిది. నడివేసవియెండలు, దేశము నెంత దహించుచున్నను ఉన్నత పర్వతశిఖరమున హిమాలయమువలెఁ జల్లగ నుండు నుదయగిరి ఖిల్లాదరికి రాకుండును. ఆనగ రెంత సౌఖ్యావహముగ నున్నను, జులెయికాకాంత కను లెపుడును దూరపు షిరాజు వృక్షవాటికలమీఁదను, అందలి

పుష్పజాలమునుమీఁదను వాలియుండును! వసంతకాలమున నుదయగిరి తరురాజముల నాశ్రయించు పికావళి పారసీకోద్యానముల నుండు గండుఁగోయిలలవంటివి గావని యాతరుణి తలంపు! హిందూదేశమందలి శీతకాలపు లేమంత ఆలేమకు గ్రీష్మాతపమువలె దుస్సహముగ నుండును! ప్రభుపత్ని సౌఖ్యసదుపాయముల కేమి కొఱఁత వాటిల్లఁగలదు? ఆసుందరి కెటులైన హిందూదేశ నివాసము సుఖవంతముఁ జేయఁగోరి, నవాబు పారసీకమునుండి వివిధఫలపుష్పజాతుల మొలకలు తెప్పించి నాటించెను. నీటివసతిగల చల్లని యుదయగిరి నీచెట్లు వృద్ధినొందెను. కాని యెన్ని సౌఖ్యములుండినను, హిందూదేశ జీవనము కారాగృహవాసమని జులెయికారాణి యనుకొనుచు, నానాఁటఁ గృశింపఁజొచ్చెను. వ్యాకులిత హృదయమున జననమొంది, దేహమున వ్రేళ్లువాఱిన యావనిత వ్యాధి నేవైద్యులును బరిశీలింపలేకుండిరి. ఎట్టి పర్పతులు, లేహ్యములు నాసుకుమారి శరీరపువేఁడిమి నుపశమింపఁజేయ నేరకుండెను. యునానిహకీములు, ఆయుర్వేదభిషగ్వరులును ఆ రాజ్ఞికొఱకుపయోగించిన రాజౌషధములు అడవిని గాచిన వెన్నెలలైపోయెను! జలాలుద్దీను మనశ్శాంతికి విఘాతము కల్పించుటకు ప్రియసతిశరీరాస్వస్థత ప్రబలకారణ మయ్యెను!

౨

అద్దంకి సీమ నొక ప్రఖ్యాత వైద్యవంశము గలదు. ఇరువదియైదు సంవత్సరముల ప్రాయముగల శ్రీనాథుఁడను యువకుఁ డావంశపువారిలో నిపుణు నతికెక్కిన వైద్యుఁడు. వంశక్రమానుగతమైన వైద్యవిద్యానైపుణ్యముతోపాటు, ఈతఁడు ఉద్గ్రంథ పఠనము చేసి, దైవభక్తిపరుఁడై, పరోపకార చింతనము గలిగి, తనయొద్దకు వచ్చిన రోగుల జాడ్యపుజాడలు మిగుల మెలఁకువతోఁ బరిశీలించి, శ్రద్ధతోఁ దన్నివారణోపాయము లారయుచుండును. కావున వయస్సునఁ బిన్న యైనను, శ్రీనాథుఁడు అనుభవమునఁ బెద్దవాఁడె! ఎంతటి కఠినరోగ మైనను, ఆవైద్యశిఖామణి చేతికి లొంగవలసినదె! ఉదయగిరీశ్వరుని భార్యయొక్క వ్యాధి సమాచారము తెలిసి, మిత్రుల ప్రేరేపణమువలన, ఆరాణి రోగనివారణార్థమై యాతఁ డిలు బయలు దేఱెను. ఈ వైద్యుని బుద్ధికుశలతను గుఱించి మంత్రులవలన విని, నవాబు ఈతని మిగుల సత్కరించి, వైద్యము చేయుటకుఁ గోరి, ఖిల్లాపరిసరముల నుండెడి కదళికావనమునందలి భవనము నీతనికి విడిది చేసెను. మహమ్మదీయులలో ఘోషాపద్ధతి యుండుట లోకవిదితము. రాజకుటుంబములలో నీమరియాద మఱింత ప్రాముఖ్యము వహించియుండును. రోగిని జూడక, నాడీ పరీక్ష వలనుపడక, ఇతరులు తెలిపెడి రోగచిహ్నములను బట్టి వ్యాధి నిర్ధారణచేయుట ఎట్టి వైద్యునికిని దుస్సాధ్యము. అనివార్యములగు ప్రతిబంధములఁ గూర్చి యను

“క్రిందనుంచిన పన్నీరుతొట్టెలో రాణి ముఖప్రతిబింబము……
…వ్యాధి నిరూపణము చేయబోయెను.”

కొన నేమి ప్రయోజనము? బాల్యమున శ్రీనాథుఁడు తండ్రియొద్ద వైద్యవిద్యాభ్యాసము చేయు దినములలో, రాజాంతఃపురస్త్రీల నాడీనిదాన మెట్లు కనుఁగొనవలెనని యడిగి, రోగుల ఛాయాప్రతిఫల సందర్శనమువలన రోగ నిర్ధారణము చేయు విధ మాయనవలన గ్రహించెను. ఇపుడది శ్రీనాథుఁడు జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుకొని, నవాబునకుఁ దెలియఁబఱచెను. అంత నంతఃపురమున రోగిమంచముదగ్గఱ నొక తెర వేయించిరి. క్రింద నుంచిన పన్నీరుతొట్టెలో రాణి ముఖప్రతిబింబము స్పష్టముగఁ గానవచ్చెను. ఈ నీడను బరీక్షించి వైద్యుఁడు వ్యాధి నిరూపణము చేయఁ బోయెను. లేఁతతములమువంటి రాణి ముఖబింబము పండుటాకువలె నగుట, కనుకొనలందు నీలిమ మేర్పడుట, కనులు సోలుచుండుట, శిరము తూలుచుండుటయు రోగమునకు ముఖ్య చిహ్నములగునట్లు అతఁడు కనిపెట్టెను. వైద్యుని కోరికవలన నవాబు వేసిన ప్రశ్నములకు రాణి ప్రత్యుత్తరము లొసంగెను. ఆసంభాషణ మూలమున రోగికంఠధ్వని, ధోరణి, రుచులు, పరిస్థితులును దేటపడెను. ఇవ్విధమున నావైద్యుఁడు పరీక్షజరిపి, రోగనిర్ధారణచేసెను.

౩

లోకము విరోధివర్గ పరిపూరితము! గురువునకు గురువు, వైద్యునికి వైద్యుఁడు, వర్తకునికి వర్తకుఁడు శత్రువులుగ నేర్పడుచున్నారు. ఒకరి నొకరు ద్వేషించి, వలనుపడుచో నొకరి నొకరు అటవీమృగములవలె కబళింపఁ జూచుచుందురు! అంతియ కాని, మిత్రత్వమె వ్యాపారసూత్రముగఁ జేకొని, ఒండొరుల భావానుభవముల సాహాయ్యమున జనులు తమవిధులను మఱింత బాగుగ నెఱవేర్చుట కర్తవ్యమని గ్రహింపకున్నారు. శ్రీనాథుని ప్రణాళిక యిట్టిది కాదు. రోగనిర్ధారణము పట్ల వైద్యునికి సర్వజ్ఞత్వము పనికిరాదు. రోగి కిదివఱకు వైద్యము చేసినవారు భిషక్కునకుఁ బరమమిత్రులని యాతని మతము. కావున శ్రీనాథుఁడు రాణి పూర్వపుచికిత్సకుల పరిచయముచేసి, రోగనివారణమును గూర్చి వారు సలిపిన కృషివివరము, వ్యాధినిగుఱించి వారికిఁగల యనుభవములను గ్రహించెను. శిశువృంకుడును, రాణివాసపు వారికిని వైద్యముచేయుట మిగుల కష్టము. పరదేశజనిత యగు జులెయికా కాంతయొక్క తనూతత్వ మతికోమలము. మనోవ్యథచే నేర్పడిన మహామేహమునకు వైద్యులు చేసిన ప్రతిక్రియలె వ్యాధిని మఱింత పెంచెను! బంగరుత్రాసువంటి యాసుకుమారతత్త్వమునకు కలకండపలుకె కఫోద్రేకము, మధుబిందువె మేహాధిక్యమును గలుగఁజేయును! ఈవిషమ పరిస్థితులందు మిగుల శ్రద్ధ వహించి, తన మేధాశక్తినంతయు నుపయోగించి, శ్రీనాథుఁ డెట్టకేలకు ఔషధానుపాన నిర్ణయము చేసెను.

౪

దైవానుగ్రహమువలన వైద్యకుమారుని మందు రాణికి గుణ మిచ్చుచుండెను. నిరతము పానుపు నంటిపెట్టుకొని యుండు జులెయికా యిపుడు పరిచారికల సాయమున లేచి కూర్చుండి సంభాషింపఁ దొడఁగెను. సతి యిట్లు క్రమముగ నారోగ్యాభివృద్ధి గాంచుచుండుటకు ప్రభువు ముద మందెను. పుత్రిక యమితానంద భరిత యయ్యెను. పరిచారికలు ప్రసన్నవదనములతోఁ బనులు చేసికొనుచుండిరి.

శ్రీనాథుఁడు ప్రాతఃకాలముననె దేవునికి పూజలు సమర్పించుచుండువాఁడు. కదళీకారామమున వలసిన పూవు లతనికి లభించుచుండునవి కావు. పెద్దకంచె కావలనేమైన పూలు చిక్కునేమోయని యొకనాఁడు వేకువ నచటికిఁబోయి, యాతఁడు మొగి మెత్తి చూచెను. అనేక జాతుల పుష్పలతిక లక్కడఁ గానవచ్చెను. అందొక నూతనరమణీయకుసుమ మతని కనులకుఁ దట్టెను. అరుణకమలముల కోమలత్వమందు మూర్తీభవించినటు లుండెను! ఆకృతిని పద్మమునకంటెఁ జిన్నదయ్యును, అందమున దానికంటె నిది మిన్నగఁ దోఁచెను! అంత నావిప్రకుమారుని కింకొక యద్భుత దృశ్యము గానవయ్యెను. నవమల్లికల నపహసించు మేనిసోయగమున నొప్పెడి పదు

నాలువత్సరముల బాల యొకతె పొదరింట్లలో నడచి వచ్చి, యీనూతనపుష్ప మొకటి కోసి, అరుణిమమందు దాని కెనయగు తనకోమలపాణితలమునఁ బట్టి సంతస

"నవమల్లికల నపహసించు మేనిసోయగమున నొప్పెడి......
సంతసమున నాఘ్రాణించుచుండెను."

మున నాఘ్రాణించుచుండెను. ఆసుందరి చెక్కిలులు, పెదవులు నరుణకాంతుల నలరారుచుండెను. ఆ మెలఁత మృదులాంగకముల నిర్మాణ రహస్యము లోకమున కెఱిఁగింప గుణపాఠముగ నుపకరించుటకె ధాత యీసుకుమార సుమముల సృజించెనా యనునటు లుండెను! ఈలలన నవాబు కుమారీరత్నమగు గుల్‌నారియె!

శ్రీనాథుఁడు గుల్‌నారిని జూచుట కిది మొదటిసారి కాదు. నాఁడు రాజాంతఃపురమున పన్నిటఁ గాన వచ్చిన రోగి కొక ప్రక్కగ నిలుచుండి నగిషీగోడ కానుకొనియుండు నొక బాల ప్రతిబింబ మాతని కనుల కపుడు గోచరించెను. అట్టి సుకుమార సుందరరూపము మానవ భామినులలో నుండునని తలంపక, అతి శ్రద్ధగ నుండెడి తన నయనముల భ్రమింపఁజేయుటకు ఏ గంధర్వాంగనయొ మానవాకృతి దాల్చి వచ్చెనని యాయువకుఁ డూహించెను! ఆకనులతీరు, మొగముసొగసు, పలువరుస క్రమము, ముంగురుల కాంతులు నీక్షించి, ఈ జవ్వని దేవాంశ సంజనితయగు వనిత యని యావిప్రకుమారుఁడు విభ్రాంతి నొందెను! ఇపు డా సుందరాకారము మరల వాని కన్నులకుఁ బ్రసన్నమగునపుడు, ఈ కామిని మర్త్యలోక నివాసిని గావచ్చునని యొకింత విశ్వసించి నను, రాణి సన్నిహిత బంధువర్గములోనిదై యుండనోపునని యాయువకుఁడు తలపోసెను. ఏలనో వాని మది గుఱుతింపఁజాలని మెత్తని తాఁకునకు గుఱియయ్యెను. అతి సూక్ష్మరోగాంకురములు సరహస్యముగ శరీరమునకుఁ గావించిన యపకృతి గనిపెట్టిన దిట్టరి, గుల్‌నారినిగూర్చి తలంచునపుడు, తనహృదయసీమను కొల్లగొను కామచోరుని జాడలు పరికింప నేరకుండెను!

మోహ మెపుడు నొకప్రక్కనె ప్రసరించునని భావించుట మానవుల వెఱ్ఱి! అద్దంకిసీసు వైద్యుఁడు ఖిల్లాలోఁ గాలు పెట్టి, తనజనని చికిత్సకుఁ బూనిననాఁటి నుండియు, గుల్‌నారి యాయువకునందు సదభిప్రాయమున నుండెను. బ్రహ్మతేజస్సున నొప్పెడి యావయస్యుని వదన పద్మమును అంతఃపుర గవాక్షములనుండి యాపొలఁతి పలుమారు పొడగాంచియుండెను. బుద్ధికౌశల్యమునకు నీడుజోడగు నయసంపదయు, ప్రజ్ఞాధికత కెనయగు సహృదయతయు ఆజవ్వాసుని మోముదమ్మిని తమ్మిచూలి లిఖియించినట్టుగ గుల్‌నారికి నయనగోచరమయ్యెను! అనుభవశాలులు,వయోవృద్ధులు నగు ఘనవైద్యుల చేతులకుఁ జిక్కని వ్యాధి యీయువకునకుఁ దెల్లమగునాయని పలువు రనుకొన్నను, వీనికే యీరోగము గ్రాహ్యమగునని నమ్ముచు, వీనికే జయము సమకూర్పుమని రాజకుమారి యల్లాను ప్రార్థించుచుండును. ఈ వైద్యకుమారుని హస్తమమృతహస్తమనియు, ఇతఁ డిచ్చెడి యౌషధము సంజీవి యనియు గుల్‌నారి తల్లిని బ్రోత్సహించుచు, రోగనివార

ణమునకు దోహదములగు ధైర్యవిశ్వాసములను రాణి హృదయమునఁ బాదుకొల్పెను. ఇవ్విధమున శ్రీనాథుని యెడ సదభిప్రాయ సద్భావములు ఆయంతఃపుర సీమ నల్లుకొనియెను.

౫

శ్రీనాథుని పేరిపుకు సంస్థానమునం దెల్లెడలను వ్యాపించెను. చిరకాల వ్యాధిపీడితయగు జులెయుకారాణి తొలకరివానకుఁ దెప్పిఱిలు పూలమొకవలె కలఁకఁ దేఱెను. నవాబు ఉత్తరువు ననుసరించి యన్ని సదుపాయము లీచిన్న వైద్యునకు సమకూరెను. సూర్యోదయ మగు నప్పటికి పూజకు వివిధజాతులపుష్పములు,పత్రములును రాజపుత్రిక స్వయముగ కోటనుండి పంపుచుండును. అన్నిటికంటె శ్రీనాథునికిఁ బ్రియమగుపూవు పేరులేని యామెట్టనిపూవె. ఆ పుష్పమునకు తనప్రేయసియగు గుల్ నారికిని అవిప్రకు మారుఁడు సామ్యము గలిపించుకొని సంతసించుచుండును! ఆపూవుపేరు పన్నీరుపూవని వానికిపుడు తెలిసెను. గుల్ నారి మోవిచెక్కులు, పదపాణితలములు, పన్నీరు పువ్వను బోలియుండుటచేత, ఆసుందరిని పన్నీరుపువ్వని యా సరసుఁడు తన మనమున వ్యవహరించి, ముద మందుచుండును! దేవుని పూజలకును శ్రీనాథునికి పన్నీరు పూవులే ముఖ్యమయ్యెను. పన్నీరుపూల నెత్తావుల నాఘ్రాణించుట వాని కెంతో సంతోషజనకము. ఆతని కన్నులను సేదదేర్చునది పన్నీరుపూవు. పన్నీరుపువ్వును గుఱించి యతఁడు పగలంతయుఁ దలపోయును, రాత్రులంతయు కలలు గాంచును! పురుషార్థములు, ముక్తిమోక్షములు శ్రీనాథునికి పన్నీరుపూవె! ఆకుసుమమె, ఆకుసుమకోమలియె, ఆప్రియునికిఁ గల్పతరువు. ఆతనికి స్వర్గము, సర్వమును, పన్నీరుపూవె!

ఒకనాఁడు శ్రీనాథుఁడు స్వవిషయ విమర్శనమొకింత సలిపెను. అతఁ డీ పరదేశము వచ్చి కొన్నిమాసములైనది. దైవానుగ్రహమువలన, తాను వచ్చిన కార్యము సఫలమగుట సత్యమె. కాని, యొరుల వ్యాధి నివారణఁ జేయ వచ్చిన తానె యనివార్య వ్యసనపీడితుఁడగుట యెంత శోచనీయము! పరదేశమందలి మక్కువచేత స్వస్థలమును మఱచెడి మందుఁ డెచటనైనఁ గలఁడా! తనకు ప్రేమాస్పదులగు ప్రాంతబంధువులను వీడి, క్రొత్త చుట్టములకై పరితపించుట యెట్టివెఱ్ఱి! మోహము వివేకము నడంచును. సత్కులసంజాతుఁడగు తా నీయవన జవ్వనిమీఁద వలపు గొనుట యెట్టి యవమానము! ఎంత యసభ్యము! అన్యజాతి మత సంప్రదాయములతో

"పన్నీరుపూల నెత్తావుల నాఘ్రాణించుట......సంతోషజనకము"

నొప్పెడి యాముస్లిము రాజకన్యక వైద్యవృత్తి జీవనము గాఁగల యొక విదేశ బ్రాహ్మణపుత్రకుని బ్రేమించి, యాతని పాణిగ్రహణ మొనర్చునా? అందని మ్రానిపండ్లకు ఱ్ఱులు సాఁప నేల?వచ్చినపని ముగించి, బహుమతి నంది, యింటి కేగి, తా నేల కృతార్థత నొందఁగూడదు?

శ్రీనాథునికి రాచకన్నియ మీఁది ప్రేమము ఆత్మవిమర్శనము, ఆత్మబోధనము లను సాధారణ చికిత్సా సాధనముల నతిక్రమించిన కఠినవ్యాధిగఁ బరిణమించెను! వలపు ప్రాణమునే లెక్కసేయనపుడు, వ్యక్తిలక్షణము

లగు కులజాత్యభిమానములు, లజ్జావమానములను సరి గణించునా? సంసారబంధములు కోసివైచిన విరాగివలె నాప్రియుఁడు ఏకాగ్రచిత్తుఁడై, ప్రేమాధినాథుని కంజ లులు సలుపుచు, దినములు పుచ్చుచుండెను. ఆవిప్రపుత్రకుని కామున్లీము రామాస్మరణమె రామస్మరణ మయ్యెను! ఆసుందరి దినదినమును ప్రాతస్సమయమున తన మృదు కరములఁ బ్రీతితోఁ గోసి యంపెడి పన్నీరుపూవులె యా ప్రియుని కమూల్యములగు కానుకలు, ఆతని యిష్టదైవమున కభీష్టమగు పూజాద్రవ్యములును!

౬

ఇంక రాజగృహమునందలి గుల్‌నారిని గూర్చిన సమాచారములు పరికింపవలయును ఏకైక పుత్రిక యగుటచేత గుల్‌నారి జననీజనకుల కన్నులకు పెన్నిధియె! భువనమోహిని యగు పుత్రికయందు మాతాపితరుల కమిత వ్యామోహ ముండుట యాశ్చర్యము గాదు. ఆ బాలయందుఁ గాన వచ్చెడి సుగుణశీలములు వారి ప్రేమవృక్షమునకు దోహదము లయ్యెను. అసమాన బుద్ధి చాతుర్యముతో భాసిల్లెడి యాబాల, జనకుని వేదాంత ప్రసంగములందు పాల్గొనుచుండును. గుల్‌నారి సాదీ మున్నగు పారసీక కవిపుంగవుల కావ్యరాజములు చదివి, అందలి మనోహరభావములను గూర్చి జననితో ముచ్చటించుచు, నిరతము యవనకవితా సుధారసము నాస్వాదించుచుండును. పారసీక కవులు వలచి వర్ణనలందు గుప్పించిన గులాబి పూవులను ప్రియ తనయకుఁ జూపించుటకె నవాబు పారసీకమునుండి గులాబియంటులు తెప్పించి, ఉదయగిరిని నాటించెను! ఆ మొక్కల సంరక్షణభార మీ సుందరి మీఁదనే యుండెను. హిందూదేశీయు లనాదిగ పెర్షియానుండి వచ్చెడి గులాబిపూలసారమగు పన్నీరు వాడుచుండెడి వారు కాని, ఆ కుసుమముల దర్శనభాగ్య మిదివఱకు కెఱుఁగరు! కావుననే యిపుడు ఉదయగిరి మీఁద విరివారు నీ క్రొత్త జాతిపూవులను దేశీయులు పన్నీరు పూవులని వ్యవహరింపఁ దొడంగిరి. నెల్లూరుసీమ వారు నేఁటివఱకును గులాబి పూవులను పన్నీరు పూవులనియె పేర్కొనుచుందురు. ఆ పూఁబోదలను ప్రప్రథమమునఁ బెనుచుచుండినయా రాచకన్నియకు "పన్నీరుపువ్వు" అని జనులు పేరిడిరి. గుల్‌నారి యను పారసీక నామమునకు నిదియె యర్థ మగుటచేత, అన్నివిధముల నా రాజకుమారికి "పన్నీరుపువ్వు" సార్థకనామ మయ్యెను.

పొదరిండ్లు పెంచుచును, పూఁదీఁగలఁ జక్కఁజేయుచును, సతతము కుసుమములతోఁ గాలము గడపు గుల్‌నారిని మధులిహమను ముద్దుపేర తండ్రి పిలుచుచుండువాఁడు. గుల్‌నారి విద్యాబుద్ధులం దాఱితేఱిన వయస్యయైనను, తలిదండ్రుల కింకను బాలికయె! తాను బాలననియె యా తరుణియు తలంచుచుండును! కాని, కష్టానుభవము, కాముని ప్రబోధనమును ఎట్టి లేఁబ్రాయపు వారికిని వయసు గొనివచ్చును! ప్రేమమూర్తి యగు జనని చిరకాలవ్యాధి గుల్‌నారికి వ్యాకులతతోపాటు ప్రాయమును బెంచెను. యావన వైద్యుని చికిత్సచే తల్లి స్వస్థత నొందుటకు పుత్రిక యపరిమితముగ సంతోషించెను. ఆ యువకుఁ డసమానబుద్ధి ప్రజ్ఞలతో నొప్పువాఁడని వానిని జూచినపుడె గుల్‌నారి గ్రహించెను. ఆతని మూలముననె గదా జనని జీవములు దక్కెనని యా రాచకన్నియ వైద్యునెడ మితి లేని కృతజ్ఞత గలిగి యుండెను. సుగుణాన్వితుఁ డగు నా సుందర పురుషునం దా సుదతికిఁ గుదిరిన సద్భావము వట్టి కృతజ్ఞత గాదు. ఆ యువకుని తన హృదయాధినాథునిగ గుల్‌నారి భావించెను! ఐనను, తన మన మిట్టి తలంపులకు లోనగుట బాల్యలక్షణమని యా తరుణి యొక్కొకతఱి తలపోసి, తనకుఁగల విద్యావివేకానుభవముల సాహాయ్యమున నద్దాని హసించి నిరోధింప యత్నించెను. కాని, ప్రేమాంకురము తనహృదయక్షేత్రముల తలసూపఁగనె వేళ్లు తన్నిన వృక్ష మగుటకా యువతి విస్మయ మందెను! నూతనప్రేమ వ్యాజమున నిట్లు గుల్‌నారి వయస్థ యయ్యెను!

కుశాగ్రబుద్ధిగల గుల్‌నారి ఈ నూతనపాశమును ద్రుంపివేయ నెన్నిప్రయత్నములో చేసెను. తనకును బ్రియు

నికి నిజాతిమత సాంఘికాచార విషయములఁగల వ్యత్యాసములను దలపోసెను. జననీజనకుల యసమ్మతినిగూర్చి యోజించెను. లోకుల వ్యాఖ్యానము లూహించెను. తన ప్రేమ సాఫల్యమునకు లోకమంతయు నడ్డుపడునట్టుగ భావించెను. ఐన నీప్రతిబంధకము లన్నియు దాఁటి వెడలి, ఆసుదతి హృదయమందలి ప్రేమలతిక తల యెత్తి యాకసమంటునట్లు గానవచ్చెను! మంకుపట్టుపట్టిన పసిపట్టివలె నాపడఁతి ప్రేమశిశువు మాతృహితబోధనలు పెడచెవిని బెట్టుచుండును! గింజుకొనినకొలఁది కంఠము బిగియించు నురిత్రాటివలె, తొలఁగింపవలెనని యత్నించిన కొలఁది ప్రేమపాశము హృదయమును బాధించుట కావనిత వనటఁజెంది, చేయుట కేమియుఁదోఁపక, చేష్టలు దక్కియుండెను!

చేతనములకెల్ల చైతన్యమగు ప్రేమమునకు పెనుపు నైసర్గికలక్షణము. జనకుని యానచే ననుదినము క్రొత్తవైద్యుని పూజలకు పన్నీరుపూవు లంపెడి గుల్‌నారి, ఒకనాఁడు, తన ప్రణయవృత్తాంతము ప్రియునికిఁ దెల్పి యాతని మన మెఱుంగఁ గోరి, తాను వ్రాసిన చిన్నకమ్మ చుట్టును పూలమర్చి బంతికట్టి, దానిని పూలలో నిమిడ్చి, పూలగంప నెప్పటివలె వైద్యుని విడిది కంపెను! పూవుల కెదురుచూచుచుండు శ్రీనాథుఁడు, పూలమధ్య నుండు పూబంతి చూచి విస్మయ మంది, తనగుండియ లాత్రమునఁ గొట్టుకొనుచుండఁగ, అది మెల్లన విప్పెను. లోని లేఖ చూచి చదువుకొనునపుడు, ఆప్రియుని హృదయ మీలోకమున లేదు! ఏవిచిత్ర ప్రపంచముననో, ఏకల్పతరువుల నీడనో, తాను విశ్రమించుచు, సుందర పక్షిజాలముల కిలకిలారావములు వినుచుండునట్టుగ నాయువకునికిఁ దోఁచెను! లేఖా విషయము లెవ్వి? ఆయవనకన్యకమీఁద మది నిలుపుటచే తనకు లోక మెంత శోభాయమానముగ నున్నదో, తననుగూర్చియె తలంచుచు ప్రొద్దు పుచ్చుచుండుటచే నాతరుణికి నటులె యుండెను! కదళికావనమున సేవకులు కోసి కోటకుఁ గొనిపోయెడి ఫలపత్రముల మధ్యమున తన ప్రత్యుత్తరపు ప్రేమలేఖను బొందుపఱచి, విప్రకుమారుఁడు గుల్‌నారి కంపెను. ఈవిధమున నాయువతీ యువకుల ప్రేమానురాగములు పెంపారుచుండెను!

౨

సౌఖ్యదినములు క్షణమాత్రె సాగిపోవును. తాను వచ్చిన కార్యము దైవానుగ్రహమున సఫలమై రాణి సంపూర్ణారోగ్యము గాంచెఁ గావున, రాజానుమతి నైనచో, తాను బోయి వచ్చెదనని శ్రీనాథుఁడు నవాబునకు విన్నవించుకొనెను. మఱునాఁడు ప్రభువు నిండుకొలువున నుండి, శ్రీనాథు నుచితాసనాసీనుం జేసి, అతని వైద్య నైపుణ్యమును ప్రశంసించెను. మంత్రులు వాని నెంతో శ్లాఘించిరి. వయసునఁ జిన్న యయ్యును, విద్యాప్రాభవమున నీతఁడు పెద్ద యనియు, వైద్యరహస్యము లీతనికివలె నింకెవ్వరికి నెఱుకపడవనియు, కావున నేలిక యొసంగెడి యెంతటి గొప్ప పారితోషికమును స్వీకరించుటకైన నీయువకుఁ డర్హుఁడనియు ఆస్థానవైద్యనేత్త యుపన్యసించెను. తనమీఁద నుదయగిరి వారికిఁ గల యపారకరుణయె తన జయమునకుఁ గారణము గాని, ఇతర వైద్యులకు లేని ప్రజ్ఞాతిశయము తనయందు లేదని శ్రీనాథుఁడు సవినయముగఁ బ్రత్యుత్తర మిచ్చెను. అంతట నవాబు శ్రీనాథుని చేత నొక గులాబిపూవు నుంచి, బంగరు పళ్లెరమున నుండిన వరహాలరాశి వాని కొసఁగఁబోయెను. తాను సువర్ణము తాఁకననియు, తన కష్టమున కొక పన్నీరుపూవె చాలు ననియు నాయువకుఁడు రాజునకు విన్నవించెను! గొప్ప బహుమతి వలదనెడి యిట్టి వెడఁగు లెందైన నుందురాయని పలువు రాశ్చర్య మందిరి. అద్దంకి సీమవారు సత్యకాలపువారని కొందఱును, బహుమతి చాలదని నవాబునకు నచ్చఁ జెప్పుటకె యీగడుసరి యిట్లు చేసెనని మఱికొందఱును అనుకొనిరి. అంతటితో సభ గలసెను.

వైద్యయువకుని యుద్దేశము నవాబున కేమియు బోధపడకుండెను. ఆయన యొకటి నిర్ధారణ చేసికొనెను. ఇంత ధైర్యముగ మెలఁగ నేర్చిన వాఁడు మిగుల యోగ్యుఁ

త్తైనను, అత్యాశాపీడిత హృదయుఁడైనను గావలయును! ఫలాపేక్షావిరహితులగు వేదాంతులకు ధనకాంక్షానిరోధ మెంతటిపని? ఒకవేళ నీతని మనసు అధిక ధనస్వీకారమునందె మగ్నమైన దనుకొన్నను, ఇంతటి మేలు చేసిన వైద్యుని కష్టము ప్రభువు లుంచుకొనుట న్యాయమా? కావున నిండుసభలోనికిఁ గాక, యీమారు అంతఃపురము నకు రప్పించి, రహస్యముగ నభిప్రాయము గనుఁగొని, వాని ఋణము దీర్చివైచి, తాను గృతకృత్యత నొందవలెనని నవాబు ఉద్దేశించెను.

౫

ప్రభునాజ్ఞ ననుసరించి శ్రీనాథుఁ డామఱునాఁడు నగరున కేతెంచెను. రాణి వానుపున కడ్డముగఁ దెరవేయఁబడి యుండెను. నవాబు కాంచనవేదికపైఁ గూర్చుండి శ్రీనాథుఁడు తనకుఁ జేసిన సలాము లందుకొని, కురిచీలో నాతనిఁ గూర్చుండఁబెట్టెను. వెనుకటికంటె నెక్కువగ పసిఁడి నాణెములు పళ్లెరమునఁ దళుకొత్తుచుండెను. అపుడే వికసించిన యొక పెద్ద గులాబిపూవు సువర్ణరాశి పై సొబగొందుచుండెను. రాజ్ఞీరాజపుత్రికలు తెరవెనుక నాసీనలై యుండిరి. ఆదెసనుండి తెరలు తెరలుగ వీతెంచు పూల నెత్తావులును, కాంచన కంకణముల కలస్వనములును ఆసుందరులీసభాకార్యక్రమము నతి కౌతుకాయత విలోచనముల విలోకించుచుండిరని ప్రకటనము చేయుచుండెను!

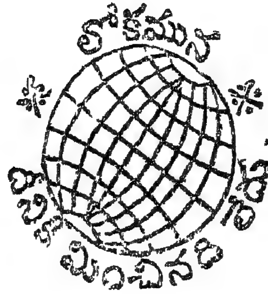
ప్రథమమున ప్రభువు కొన్ని యుపోద్ఘాత వచనములు పలికెను. శ్రీనాథుఁడు తన కుటుంబమున కొనర్చిన మహోపకార మాతఁ డుగ్గడించి, తన కృతజ్ఞతాసూచకమగు నీచిన్ని కానుకను గైకొని తనను గౌరవింపుమని యాయువకుని వేఁడెను. శ్రీనాథుఁడు వినయపూర్వకమగు వినతు లొనర్చి తన హృదయము కాంచనరత్నములఁ దగిలియుండ లేదనియు, దేవరకు సమ్మతమయ్యేనేని తన వలపులకొలికియగు నొక పన్నీరుపూవె చాలుననియు విన్నవించెను! ఈ చిన్ని కోరికకు రాజు, రాజ్ఞియు నద్భుతమందిరి. ఆశ్చర్యలగ్న మానసులు గానివారు వక్తయు, నాతని కలుముల రాణి యగు రాజకన్యకయును!

తురుష్కప్రభువు ధీశాలి; ధీరోదాత్తుఁడు. విప్రపుత్రకుని పలుకులకు ఆమహనీయుని మనమున తొలకరి మెఱుపువలె నిపు డొక యోజన స్ఫురించెను! వైద్యునచటనె కూర్చుండుమని చెప్పి, రాజు చట్టన తెరలోనికిఁ బోయి, రాణితోఁ గొంత ముచ్చటించి, పిమ్మట పుత్రికతో సంభాషించి, తెరవెలుపలకు వచ్చి, "యువకుఁడా! నీబుద్ధికుశలత మేలైనదని మున్నె యెఱింగితిని. ఇపుడు నీధైర్యము ప్రశంసనీయమని తేలినది. మఱియేతేని ప్రమోలనేని, నీసాహసమునకు నీశిరసె సమాధాన మీయవలసియుండెడిది! నామనస్సునకు మాత్రము సత్యధర్మములె ముఖ్యములు గాని క్షణభంగురములగు జాత్యభిమానములు గావు. నీప్రణయచరితము నిక్కువ మైనచో, ప్రేమ సత్యములకు పెన్నుఁగొమ్మయగు పరమాత్ముఁడు నిన్నాశీర్వదించుఁ గాక! నీ కోరికను మరలఁ దెలిపెదవా?

"దేవర వారికి నాయం దనుగ్రహ మున్నచో, నాకు పన్నీరుపూవు ప్రసాదింపవలయును!" అని శ్రీనాథుని ప్రత్యుత్తరము.

రాజు: "పన్నీరుపూవు మాకు ప్రియము, పవిత్రము నైనది! అద్దాని నీవు శయనగృహాలంకరణమునకే కాక, దేవతామందిరమునఁ గూడ గౌరవించెదవా? లలితకళా జన్మభూమి యగు పారసీకోద్యానములందును, ఆధ్యాత్మికవిద్యారహస్యములగు సుఫీదేవాలయ ప్రాంగణములందును ప్రభవించిన యీపూవుఁ దీఁగె పవిత్రవేద భూమి యందు వర్ధిలఁగలదని అంటు గట్టుట కనుపఁబడుచున్నది సుమీ!"

వైదికనిష్ఠాపరుఁ డగు నావిప్రకుమారుని ప్రేమమున కిది క్లిష్టమగు సమస్య! ఐన దీని కాతఁ డొసఁగు సమాధానమును బట్టియె ఆతని ప్రేమమునకుఁ గల ధైర్యస్థైర్యములు తేటపడఁగలవు. ఇపు డతఁడు ఆవంతయుఁ గొంకక, "మహాప్రభూ! సత్యసంధత యనుశ్రుత

షణ్ముగం సశ్యాము.

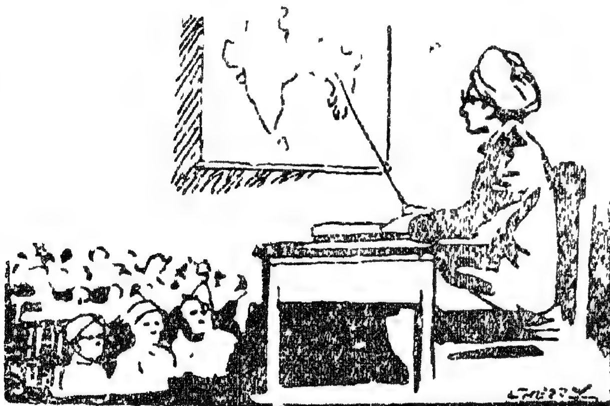
షణ్ముగసశ్యాము దేశమునకుచేసిన జాతీయ సేవ అపారమైనది, పలువిధములుగా గలదు. మీరుకూడ సేవ చేయుటకై షణ్ముగసశ్యామునకు అవకాశము నిచ్చెదరా. గడచిన 4 తరములనుండి అగ్రస్థాన మలంకరించినది.

గాయకులకు గానములు మరింత ఉత్సాహముగ చేసి,
సౌమ్యముగాను నిర్వహించు గలదు.

సంగీతాలు వినువారికి, కృతిమును గాను
వారి పనుల నెరవేర్చ గలదు.

అనేకగంటలకాలము పనిచేయ ఉపాధ్యాయునికి
శక్తి నిచ్చును

ఉపన్యాసకులకు మంచి కంఠమును
వాక్శోరణిని గలిగించు చున్నది

షణ్ముగం సశ్యాము																	ఆర్. కె. పరమశ సశ్యాము												
పలకులు	ధర			పోస్టు ఖర్చు			ప్యాకింగు			మొత్తం								ధర			పోస్టు ఖర్చు			ప్యాకింగు			మొత్తం		
	రు.	అ.	పై.	రు.	అ.	పై.	రు.	అ.	పై.	రు.	అ.	పై.						రు.	అ.	పై.	రు.	అ.	పై.	రు.	అ.	పై.	రు.	అ.	పై.
40	3	8	0	0	3	0	0	2	0	3	13	0					1 బుడ్డి	0	4	0	0	4	0	0	1	0	0	8	0
80	7	0	0	0	3	0	0	4	0	7	7	0					3 బుడ్లు	0	9	0	0	4	0	0	1	0	0	14	0
120	10	8	0	0	3	0	0	4	0	10	15	0					12 బుడ్లు	2	4	0	0	8	0	0	1	0	2	13	0

హెడ్ ఆఫీసు:— షణ్ముగం సశ్యాం కంపెని లిమిటెడ్., పోస్టుబాక్సు నెం. 140, మద్రాసు

శ్రీమతి యం. యు. మిల్సు కన్యగారికి సన్మానము

(10) శ్రీ శారదా లేడి యూనియను (తిరువల్లిక్కేణి) వర్షవర్ధంతి.

శ్రీమతి ఫెలీసియా దేవసహాయం కన్యాగారు.

శ్రీమతి అన్నటి. మామెను కన్యాగారు.

శ్రీమతి కే. పార్వతి అమ్మగారు.

వుమెన్సు ఇండియన్ అసోసియేషన్, చెన్నపురి. (ఎగ్మూరు)

ముగ నుండెడి భగవద్భక్తుల వంశ్యుండనేని, పన్నీరు పువ్వును తగిన చోట్ల నమర్చి, ఎన్నటికిని వన్నెసూయన్ని విధముననుగా పాడఁగలను!” అని ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను.

అంత నవాబు దగ్గర లేచి, ఒజలో వ్రేలాడు కాంచన ఖడ్గము తీసి, “హృదయము కలిసిన చోటుల ఖడ్గము లెందుకు?” అని పలికి, తెరనొక్క వ్రేటునఁ జీల్చి, “హృదయేశ్వరీ! మన ప్రాణసమానయగు పుత్రిక పన్నీరు పూవునకు తగినవరుఁడీ వైద్యకుమారుఁడే సుమీ! దేవుఁడు ప్రీతితోఁ గలిపిన హృదయములు వేరుచేయుటకు మనుష్యమాత్రులము మన మెవ్వరము? స్వాంతము సత్యధర్మములందున్న సచ్చారిత్రులై స్వచ్ఛమగు మునస్మానులు! బిస్మిల్లా! వీరి దాంపత్యము దైవసమ్మతము!” అని వక్కాణించెను.

అంత నా యువతీ యువకులు రాజ్ఞీరాజులకు మ్రొక్కి, వారి దీవనలతో గృహస్థాశ్రమస్వీకారముచేసిరి!

౯

కందుకూరు సీమలో పశ్చిమదిగ్భాగమున కమలూరను గ్రామము గలదు. అందు క్రొత్తగ నొక బ్రాహ్మణ కుటుంబము వచ్చి కాఁపురముండెను. ఏ ప్రభుపు ప్రాపక మునను వారికి గొప్పభూవసతి ప్రాప్తించెను. గృహస్థుఁడు వైద్యశిఖామణి; గృహిణి అప్సరసవంటి శరీరసౌందర్యమున నొప్పునది. దేశభాష బాగుగ రాకుండుటచేతనో, మఱి మోకారిణముగ నో కసి స్త్రీ పుత్రుల గాంచ నాయిల్లాలప్పుడు పిల్లు విడిచియుండినట్లు కాదు. వివరు, యోగ్యతాధిక్యము న కోమటి దేవతా ప్రసాదము! బాలికలు పెంచుటయందు వారి శక్తియు నాసక్తి. ఆ పుత్రిపేరు పన్నీరుపువ్వు. వారి సంతతికాటు పన్నీరుపుష్పాలవంటి శరీర సౌందర్యమునొప్పారు, భక్తివిశిష్టత్వమునకును, లలిత కళలందభిరుచికిని వాసికెక్కి యున్నారు.

౧౦

కమలూరు గ్రామమందును, చుట్టుప్రక్కల నైదారు గ్రామములందును ఇప్పటికిని “శ్రీనాథము” అను నింటిపేరు గల గొప్ప భూస్వాము లున్నారు. ఇచటఁ దప్ప దేశమం దెచటను శ్రీనాథమువారు లేరు. మొట్టమొదట కొన్ని యనుమానములచేత ఆ వంశీకులను తక్కిన బ్రాహ్మణ సంఘమువారు, కొంత తక్కువగఁ జూచిరఁట గాని, శ్రీనాథమువారికిపు డట్టి బాధలు లేవు. సోముఁడు వారి యిష్టదేవత. స్త్రీ పురుషులు లలాటమందలి బొట్టు మీఁద బాలచంద్రరేఖ నలంకరించుకొందురు. పింతయగు నొక చాంద్రాయణ వ్రతము వారు జరుపుచుందురు. మహమ్మదీయులయెడ వీరు అత్యంత సోదరభావము గలిగి యున్నారు. ఈవంశమున పలువురు కవిత్వధోరణికిని, లలిత కళాభిరతికిని ప్రసిద్ధికెక్కియున్నారు. సమధిక నిష్ఠకును, శరీరసౌందర్యమునకును శ్రీనాథము వారు పేరుపడియున్నారు!

[ఈ రెండు యితిహ్యము నందలి ముఖ్యాంశములు స్పెయినుదేశీయుఁడగు జోసెఫ్ మేజిగ్ అను హిందూదేశచరిత్ర పరిశోధకుని దినచర్య పుస్తకమునుండి గ్రహింపఁబడినవి.]

సందేహడోల

జీ. జోషువకవి గా॥

పుణ్య పాపంబు లని జగంబులు ధ్వనించు-నేదిపుణ్యము? పాపమెయ్యది? మహాత్మ!
రెంటికి ఫలంబు లిడి సమర్థింతువంట-తెలియఁజేయుము నన్ను గద్దించుకొనుము.

సృష్టికర్తవు నీవు నీసృష్టిలోని-మానవుఁడ నేను యిద్దరి మధ్య మనకు
ముసుఁగులో గ్రుద్దులాటలు పొసఁగవింక-హక్కు గలదయ్య ప్రశ్న సేయంగ నన్ను.

మోహనపదార్థములు కుప్పబోసియున్న-త్మోతలంబను కైతవమందిరమున
నన్నుఁ బుట్టించినావు మానవుఁడ నగుట-ననుభవించితి నందు కేమందు వీవు?

పక్షపాతంబు లేదు దైవమున కంద్రు-ఖలుఁడు సుఖియించు గుణశాలి కష్టపడును
కడకు నిద్దఱదెస నొక్కకంట నరయు-మృత్యుదేవత నేల నిర్మించినావొ?

ఎఱుకచేయక నను సృజియించినావు-తగవు దప్పిన దండింపఁ దలతువంట
వట్టిదిదియన్న ననుఁ బిచ్చివాఁడవందు-రందుకే నాకు సంశయం బంకురించు.

కరుణ నీలోన జన్మంబు గాంచునంట-నీవె కరుణకుఁ గడలేనినిలయ మంట
జీవినొక జీవికన్నంబు జేసినావు-నాథ! యిదిచూచి నాగుండె నలిగిపోవు.

స్వర్గనరకంబు లున్న వచ్చుటికి నరుల-పుణ్యపాపంబులే కొంచుపోవునంద్రు
పల్కుదురు గాని కనివచ్చువాఁడు లేఁడు-యీరహస్యంబు రూపింపవేమి? సామి!

సిలుగులన్నియు ననుఁ బరీక్షించుకొఱకు-నీవు కల్పింతువట యిది నిక్కమయిన
జీవితం బెల్ల నేనిట్లు చివుకుచున్న-సర్వలోకేశ, యేద విశ్రాంతి నాకు?.

జగతి పుట్టిన యదిమొద ల్జననమంది-భక్తులెందరు రాలిపోవంగ లేదు
వారి గతియేమి? వారెల్ల స్వర్గసీమ-నుందురా? రూఢిసేయ వేమోయినాథ!

వృక్షము - నరుఁడు

శాంతి శ్రీపతిశాస్త్రి గా॥

అల నదీపార్శ్వసైకత స్థలిని మొలచి
ఝెక్క పెనువృక్షమదె తనయుపరిశాఖ
లొక్కవడిఁ జాచుకొనెఁ జూడు మూర్ధ్వదిశకు
నందుకొనుటకు దుస్సాధ్యమైన యట్టి
యాకసము దెసకుఁ గరతలాంగుళులటు;
—క్షితినిబద్ధితమయ్యు, స్వర్గతి కపేక్ష!—

మానవప్రకృతి కిది సమానముగద?
ఆత్మయూర్ధ్వగతిని స్వర్గయాన మరయ
దేహమును, బుద్ధియు నధోగతిని మెలఁగుచు
భౌతికపిపాసఁ దవిలి, మోహాతివృద్ధి
నరునిసద్గతిని నిరోధ పఱచుచుండు.

తరులు నశించు; నేలసమతల్లగనగా నశియించు; నబ్దముల్
పొరిపొరి పొక్కి నేలఁ దమమూటలు డించెను నెట్టకేలకున్;
నరుఁ డిల బుట్టి కష్టపడి నాగలి దున్నక మన్ను జేరు; వ
త్సరములు పెక్కు మన్కిగని చావగ నౌదుద కంచకున్; ననే
కరము దహించు జంపకయె కష్టపు నీయమరత్వ మక్కటా!

నీకరంబున నంతంత నేను తఱిగి-తిరుగుచుండెద గలయట్లు నెరియుకురులు
గలుగునీడనై, యోసంజనెలఁత! జగము-నిశ్చలంబగుపొద్దున, నెమ్మదైన
ప్రాగ్దిశాభాగమున, సుశోభాసమాన-భవనముల, సాంద్రహిమధూమ వర్గములను.

అకటా! మున్నొకయప్పుడీనెరియు ఛాయారూపమే, మానవా
ధికశృంగారమునన్ వెలుంగుచు భవత్ప్రేమార్హమై తన్ను దా
నొకదైవంబని నమ్మికొంచు మురిసెన్; యోగంబు నేమందు? నే
రక నిన్వేడితి జావు లేమి; నవలీలన్ దాని నాకిచ్చినా
వొకటన్; జాగము లెక్కసేయక ధనాఢ్యుల్ సేయున ట్లోచెలీ!

ఆనాడు మొదలు కిన్కన్-బూని కరకుకాల మిట్లు పొడిసేసియు నన్
బ్రాణము దీయదు; నిత్యం-బౌ నవయౌవనము నికటమం దిటులుండున్.

కటకట! నా కష్టకథ నాలకించి-బొటబొట కన్నీరు వుచ్చు నీలోల
లోచనంబుల భాసిలుచు భవన్మార్గ-సూచకు డిదె! వేగుఁజుక్క దోతెంచు:

ఏ మిపుడైన నీప్రేమంబుగాని-నీమురువైన నానేరము దిద్ద
గలుగుచో, నీయావి గయికొన్ని, నన్ను-దొలగని మ్మిక నాదు తొల్లింటిదశకు—
మానవుడేల యీమనుజుల తెన్ను-బూనక వేఱుగా బోగోరు టింతి!

సకలంబునకు మేలు సమకూర్చునట్టి-ప్రకటితవిధి హద్దు పాటించి నిలువ
కేల దానిని మీరనెంచుట? నరుడు;-చాలిక నా బుద్ధిచాలమి తెలిసె.

మెల్లగ మబ్బువీడగ సమీరము వీచెడు; నంత నాదు పు
ట్టిల్లగు భూప్రపంచ మొకయింత కనంబడెడున్; దురూహ్యమా
తొల్లిటి మిన్కుకాంతియును దొంగవలెన్ చనుదెంచు నంత, నీ
తెల్లని భ్రూలనుండి, భవదీయభుజమ్ములనుండి, నెమ్మిచే
నుల్లము పూర్వసత్వ మిపుడొంద చలించు నురంబునుండియున్.

ఆపయి నీకపోల మెఱసె యిరులందు వెలుంగు, నంత నీ
చూపులు నాకు జేరువగుచున్ మెలమెల్లన దళ్కువాఱి తా
రాపథమందు రిక్కగమి రంజన మాపకమున్నె నీహారుల్
నీవయి ప్రేమచే నెపుడు నిన్నె వహింపగ గోరి లేచుచున్

శోకకడక్, దమ్ముబు సడలింపగఁ గేసరముల్ విదల్చి సం
దీపితకీలికీలలుగ దెల్లనిచీకటి గొట్టు డెక్కలక్.
అనుదిన మీవలెక్ బెరిగి యందము చెందుచు నీసదుత్తరం
బనకయె సాగెనీవు; భవదశ్రుకణాబులు నాకపోలమం
దునిచి మనంబునక్ జలుకు నుద్భవమందగఁ జేతువేమి? నే
మును భువి వేర్చినట్టి యొకపుక్కిటిమాట నిజంబొ?— "దేవు
కైనను వెనుకక్ మరల్పనగునా? తనయీవి ఫలంబు—" నక్కటా!
కటకట! భాగ్యహీనుఁడనుగా! యిపు డత్తొలివాడగాను నే;
నెటు మునుగాంచుచుందు నితరేక్షణ సద్హృదయంబులక్ పరి
స్ఫుటముగ నీ శుభాకృతి సముద్భవమందుచునుండ, జాలువాఁ
కుటిలపుకుంతలంబులయి గొబ్బున శోభ వహింప నీకురుల్.
అబ్బురపుమార్పు నీకిటు లబ్బుచుండ-దాని కనురూపముగ మార్పు నేను గనెడు
వాడ; మెల్లన నీముఖవైఖరియు, భ-వనము గెంపారి కనులవరముతోనె
చురుకుదనము నానెత్తురు నెఱుగుచుండె.
వెండియు విశ్రమించి మురిపెంబున నే నటులుండ నీవు నా
దండను జేరి నాపెదవి దళ్కునొసంటను గంటిరెప్పలక్
మెండుగ ముద్దులుంతువు సుమీ! యవి పూవులకారుకాలమం
దుండి నగంబువీడి నలువొప్పెడు మొగ్గలకన్న హృద్యముల్.
ఆది బాగమంచునలె "నిలియక్" పురంబు-గుర్గములు లేచుచుండ నేఁ దొల్లివిన్న
"అపొలో" గానమట్లు నీవపుడు నాకు-వలపు లేమేమొ మెల్లగ బలికెదవుగ.
కలుగు శుభమ్ము నీకు! కలకాలము నీ తొలిదిక్కునందు న
న్నిలుపక పోవనిమ్ము; మఱి నిన్నిక నాస్థితి యెట్లుకూడునా"
ఖిలముగ జచ్చుభాగ్యమును, కీర్తియు గల్గు సుఖానసీ జనా
వళి సదనాంతికంబులయి, స్పష్టముగా గనరాని క్షేత్ర భూ
ములందయి నుండియుక్ మరణముక్ గని సౌఖ్యతరంబుగా నిలా
తలసుఖసుప్తులైన జనతండముగప్పి తృణావృతంబులై
వొలిచెడు మంటిపోకల సమూహమునుండియు, సాంద్రధూమముల్
నిఱునున లేచివచ్చుతఱి నెమ్మనమెంతయు ఖిన్నమయ్యెడిక్.
చలివలె నేడు నీ తొగరుచాయలు రాగసుదీపనాత్మకం
బులగుచు నన్నుఁ బ్రాము; రసపోషణశూన్యములౌ భవ
ద్ద్యుతుల్; మలయుచు దాపికిన లసమానగ్రహాంతరసీమలక్
మహుంగులు వడు మత్పదంబులును గొంకరపోయెడు శీతలంబులై.
కావున నమరత్వము లేకోవేలుపుఁటింతి! భూమి కొసంగుము నన్నుక్
నీ వఖిలవస్తువుల జూ-తావలె గనుగొందు నాదునంతము భువిపై.
నీ వనూదయమును గ్రొత్తనీటు మగుడ-బూనుచుందుము పుడమిలో బుగ్గినౌచు
నేను మఱచెద రిత్తయౌ నీభవనము-దెల్లయరదంబునక్ జనుదేఱు నిన్ను.

వసంతగీతము

అనంతపంతుల రామలింగస్వామి గారు

రమ్ము! ప్రాణేశ! మాధవా! రాగమూర్తి!
వచ్చి ననుఁగూడి కమ్మని వలపుఁ గొలుపు;
చిగురు చీరధరింపక చిన్నవోదు
మలినజీర్ణచ్ఛదాంశుకంబులనుదాల్తు;
రమ్ము! ప్రాణేశ! మాధవా! రాగమూర్తి!

వచ్చిననుఁగూడి కమ్మని వలపుఁగొలుపు;
ఆశ్రితాళులకామోదమలరనీను
కణికలవిలాసనటనముఁ గానలేను;
రమ్ము! ప్రాణేశ! మాధవా! రాగమూర్తి!

వచ్చిననుఁగూడి కమ్మని వలపుఁగొలుపు;
కాంచనాలంకృతులువాసి కలఁగుచుందు
మరకతశలాటు భూషలు మానియుందు;
రమ్ము! ప్రాణేశ! మాధవా! రాగమూర్తి!

వచ్చిననుఁగూడి కమ్మని వలపుఁగొలుపు;
విమలసుమనోవికాసము వీడియుందు
మధురసాస్వాదనము మాట మరచియుందు;
రమ్ము! ప్రాణేశ! మాధవా! రాగమూర్తి!

వచ్చి ననుఁగూడి కమ్మని వలపుఁగొలుపు;
తిలకసౌందర్యమునుగని కులుకలేను
హితఫలంబులు ద్విజులకే నీయలేను;
కీరవాణులు మంగళగీతిఁ బాడ
ఘనతరులువేడ్క మిన్నంది కదలియాడ
రమ్ము! ప్రాణేశ! మాధవా! రాగమూర్తి!

వచ్చి ననుఁగూడి కమ్మని వలపుఁగొలుపు;
ప్రథితసహకార పల్లవధ్వజము లెగుర,
సద్ద్విజశ్రుతిఘోషలు జాలుకొనఁగ,
రమ్ము! ప్రాణేశ! మాధవా! రాగమూర్తి!

వచ్చిననుఁగూడి కమ్మనివలపుఁ గొలుపు:
పల్లవావళినీరాగ పటిమఁజాట,
గంధవాహుఁడు నీదురాకను దెలుపఁగ,
రమ్ము! ప్రాణేశ! మాధవా! రాగమూర్తి!

వచ్చిననుఁగూడి కమ్మనివలపుఁ గొలుపు;
కవులు నీరాకఁగని కలకల వచింప
సరసు లతినిర్మలాస్య ప్రశాంతిఁ జూప
రమ్ము! ప్రాణేశ! మాధవా! రాగమూర్తి!

వచ్చి ననుఁగూడి కమ్మని వలపుఁగొలుపు;
పాళిఁగొమ్మలు నీకు నివాళు లిడఁగ
చిన్నిలతకూన లొంగి నీకు తెన్నుఁజూప
రమ్ము! ప్రాణేశ! మాధవా! రాగమూర్తి!

వచ్చి ననుఁగూడి కమ్మని వలపుఁగొలుపు;
కేతకీదళశస్త్రము కేలఁబూని
అతిరయాన పలాశసంహారమునకు
రమ్ము! ప్రాణేశ! మాధవా! రాగమూర్తి!

వచ్చి ననుఁగూడి కమ్మని వలపుఁగొలుపు;
నవ్యవనమాలికా భూషణములు దాల్చి
వంశగౌరవమును జాటుపదము లిడుచు
రమ్ము! ప్రాణేశ! మాధవా! రాగమూర్తి!

వచ్చి ననుఁగూడి కమ్మని వలపుఁగొలుపు;
రక్తిఁ బ్రియురాలిపైఁ బుష్పరజముఁజల్ల
మధువసంతము నాలిమై మరువఁబోయ
రమ్ము! ప్రాణేశ! మాధవా! రాగమూర్తి!

వచ్చి ననుఁగూడి కమ్మని వలపుఁగొలుపు;
నాఁడు ననువీడి కలకంఠిఁగూడిపోయి
నేఁటికేఁడాదియయ్యె నింకేటికయ్య?
చలముబూనను — కలకంఠిఁ గలిసిరమ్ము!
పొలఁతులిరువురు గలవారు పుడమిలేరొ?

శోకవేళన్, దమంబు సడలింపగఁ గేసరముల్ విదల్చి సం
సిసితకేళికీలలుగ దెల్లనిచీకటి గొట్టు డెక్కలన్.
అనుదిన మీవలెన్ బెరిగి యందము చెందుచు నీసదుత్తరం
బనకయె సాగెనీవు; భవదశ్రుకణంబులు నాకపోలమం
దునిచి మనంబునన్ జలుకు నుద్భవమందగఁ జేతు మేమి? నే
నును భువి చేర్చినట్టి యొకపుక్కిటిమాట నిజంబొ? — "దేవు
లైనను వెనుకన్ నుఱుబ్బనగునా? తనయీవి ఫలంబు—" నక్కటా
కటకట! భాగ్యహీనుఁడనుగా! యిపు డాతొలివాఁడగాను నేఁ;
నేఁటు మునుగాంచుచుందు నిశిరేఖణ సద్ధృదయంబులన్ పరి
స్ఫుటముగ నీ శుభాకృతి సముద్భవమందుచునుండ, జాళువాఁ
కుటిలపుకుంతలంబులయి గొబ్బున శోభ వహింప నీకురుల్.
అబ్బురపుమార్పు నీకిటు లబ్బుచుండ—దాని కనురూపముగ మార్పు నేను గనెడు
వాడ; మెల్లన నీముఖవైఖరియు, భ-వనము గెంపాఱి కనులవరముతోనె
చురుకుదనము నానెత్తురు నెఱుగుచుండె.
వెండియు విశ్రమించి మురిపెంబున నే నటులుండ నీవు నా
దండను జేరి నాపెదవి దక్కనొసంటను గంటిరెప్పలన్
మెండుగ ముద్దులుంతువు సుమీ! యవి పూవులకారుకాలమం
దుండి నగంబు వీడి నలువొప్పెడు నొగ్గఁకన్న హృద్యముల్.
ఆది బాగమంచునలె "నిలియన్" పురంబు—దుర్గముఁలు లేచుచుండ నేఁ దొల్లివిన్న
"అపొలో" గానమట్లు నీవపుడు నాకు-వలపు లేమేమొ మెల్లగ బలికెదవుగ.
కలుగు శుభమ్ము నీకు! కలకాలము నీ తొలిదక్కనందుఁ న
న్నిలుపక పోవనిమ్ము; మఱి నిన్నిక నాస్థితి యెట్లు కూడనో"
క్షేమముగ జచ్చుభాగ్యమును, కీర్తియు గల్గు సుఖాన నీ జనా
వళి సదనాంతికంబులయి, స్పష్టముగా గనరాని క్షేత్ర భూ
ములవయి నుండియున్ మరణమున్ గని సౌఖ్యతరంబుగా నిలా
తలసుఖసుప్తులైన జనతండము గప్పి తృణావృతంబులై
వొలిసెడు మంటిపోకల సమూహమునుండియు, సాంద్రధూమముల్
నిలువున లేచివచ్చు తఱి నెమ్మన మెంతయు ఖిన్నమయ్యెడిన్.
చలివలె నేడు నీ తొగరుచాయలు రాగసుపేశనాల్పకం
బులుగుచు నన్నుఁ ద్రోచు; రసపోషణశూన్యములౌ భవ
ద్ద్యుతుల్; మలయుచు దాపకీన లసమానగృహాంతరసీమలన్
మడుంగులు వడు మత్పదంబులును గొంకరపోయెడు శీతలంబులై.
కావున నమరత్వము లేకోవేలుపుటింతి! భూమి కొసఁగుము నన్నున్
నీ వఖిలవస్తువుల జూ-తావలె గనుగొందు నాదు నంతము భువిపై.
నీ వనూదయమును గ్రొత్తనీటు మగుడ-బూనుచుండుము పుడమిలో బుగ్గినాచు
నేను మఱచెద రిత్తయా నీభవనము-దెల్లయరదంబునన్ జనుదేఱు నిన్ను.

రమ్ము! ప్రాణేశ! మాధవా! రాగమూర్తి!
వచ్చి ననుఁగూడి కమ్మని వలపుఁ గొలుపు;
చిగురు చీరధరింపక చిన్నవోదు
మలినజీర్ణచ్ఛదాంశుకంబులనుదాల్తు;
రమ్ము! ప్రాణేశ! మాధవా! రాగమూర్తి!
వచ్చిననుఁగూడి కమ్మని వలపుఁగొలుపు;
ఆశ్రితాళులకామోదమలరనీను
కణికలవిలాసనటనముఁ గానలేను;
రమ్ము! ప్రాణేశ! మాధవా! రాగమూర్తి!
వచ్చిననుఁగూడి కమ్మని వలపుఁగొలుపు;
కాంచనాలంకృతులువాసి కలఁగుచుందు
మరకతశలాటు భూషలు మానియుందు;
రమ్ము! ప్రాణేశ! మాధవా! రాగమూర్తి!
వచ్చిననుఁగూడి కమ్మని వలపుఁగొలుపు;
విమలసుమనోవికాసము వీడియుందు
మధురసాస్వాదనము మాట మరచియుందు;
రమ్ము! ప్రాణేశ! మాధవా! రాగమూర్తి!
వచ్చి ననుఁగూడి కమ్మని వలపుఁగొలుపు;
తిలకసౌందర్యమునుగని కులుకలేను
హితఫలంబులు ద్విజులకే నీయలేను;
కీరవాణులు మంగళగీతిఁ బాడ
ఘనతరులువేడ్క మిన్నంది కదలియాడ
రమ్ము! ప్రాణేశ! మాధవా! రాగమూర్తి!
వచ్చి ననుఁగూడి కమ్మని వలపుఁగొలుపు;
ప్రథితసహకార పల్లవధ్వజము లెగుర,
సద్ద్విజశ్రుతిఘోషలు జాలుకొనఁగ,
రమ్ము! ప్రాణేశ !మాధవా! రాగమూర్తి!
వచ్చిననుఁగూడి కమ్మనివలపుఁ గొలుపు;
పల్లవావళినీరాగ పటిమఁజాట,
గంధవాహుఁడు నీదురాకను దెలుపఁగ,
రమ్ము! ప్రాణేశ! మాధవా! రాగమూర్తి!

వచ్చిననుఁగూడి కమ్మనివలపుఁ గొలుపు;
కవులు నీరాకఁగని కలకల వచింప
సరసు లతినిర్మలాస్యప్రశాంతిఁ జూప
రమ్ము! ప్రాణేశ! మాధవా! రాగమూర్తి!
వచ్చి ననుఁగూడి కమ్మని వలపుఁగొలుపు;
హాళిఁగొమ్మలు నీకు నివాళు లిడఁగ
చిన్నిలతకూన లొగి నీకు తెన్నుఁజూప
రమ్ము! ప్రాణేశ! మాధవా! రాగమూర్తి!

వచ్చి ననుఁగూడి కమ్మని వలపుఁగొలుపు;
కేతకీదళశస్త్రము కేలఁబూని
అతిరయాన పలాశసంహారమునకు
రమ్ము! ప్రాణేశ! మాధవా! రాగమూర్తి!

వచ్చి ననుఁగూడి కమ్మని వలపుఁగొలుపు;
నవ్యవనమాలికా భూషణములు దాల్చి
వంశగౌరవమును జాటుపదము లిడుచు
రమ్ము! ప్రాణేశ! మాధవా! రాగమూర్తి!

వచ్చి ననుఁగూడి కమ్మని వలపుఁగొలుపు;
రక్తిఁ బ్రియురాలిపైఁ బుష్పరజముఁజల్ల
మధువసంతము నాలిమై మరువఁబోయ
రమ్ము! ప్రాణేశ! మాధవా! రాగమూర్తి!

వచ్చి ననుఁగూడి కమ్మని వలపుఁగొలుపు;
నాఁడు ననువీడి కలకంఠిఁగూడిపోయి
నేఁటి కేఁడాదియయ్యె నిం కేటికయ్య?
చలమువూననూ—కలకంఠిఁ గలిసిరమ్ము!
పొలఁతులిరువురు గలవారు పుడమిలేరొ?

అర్పణ*

మండ సూర్యప్రకాశరావు గా

బ్రదుకు తెరువును గనలేక బ్రమసి—కేలు
జోలెఁ గీలించి—చూపులు జాలిఁ బొంద
‘బిచ్చమో యమ్మ! తండ్రులో!! బిచ్చ’మంచు
నెలుఁగు రాల్పడ నింటింటఁ బిలచిపిలచి
సగము స్రుక్కినమేను దుస్సహము గాఁగఁ
బడుచు లేచుచు—కుగ్రామపథములందు—
దినదినంబును దిరుగాడుఁ దిరిపెకాఁడు.

ఒక్కనాఁడట్లు దిరుగాడుచున్న వేళఁ—
గనులు మిఱుమిట్లు గొలిపి, యక్కజపుఁగాంతి
వెల్లువలు దెసల స్రవించి పెల్లుకొనఁగ—
తనదెసకు మెల్లనఁ జనుదెంచు నొకయరిది
రథము ముష్టింపచుండు దూరానఁ గనియె.

కని, తదీయ మహోజ్వలాఖండదీధి
తిప్రసారతేజోనుభూతి తనదు హృద
యమున విస్మయోద్వేగహర్షములు పెనుపఁ
గోర్కివల్లియుఁ దోడ్తోన కొనలు సూపె.

‘అసదృశంబైన యీవైభవాతిశయముఁ
గాంచి, వేఱుమఱల నడుగంగవలెనె?—
ఇతఁడు నిఖిలధరాభరణైక దక్షు
రాజమూర్ధన్యశాసన ప్రవణుఁడగును
నిక్కువంబుగ; సుంతసందియము లేక
యఖిలజీవనపోషకుం డగును. అతని
ఘనకరద్వయము గురియుఁ గనకవృష్టి
బిచ్చమేల? నాయగచాట్లు విచ్చు నింక.’

అంచు బహుభంగి నూహాప్రపంచవీథిఁ
బరుగువాఱెడుమనసు నిల్పంగలేక
తుది మెఱుంగని యుత్కంఠఁ దోఁగి, యతఁడు
చిత్తరువుపోలెఁ దా నిరీక్షించునంత.

అరద మొయ్యన నడతెంచి, యతని సవిధఁ
బొలిచి నిల్చుటయును, మహాపురుషుఁ డొకఁడు
దివ్యభూషణవిగ్రహదీప్తు లడరఁ
దేరు డిగి, నిజకరుణాప్రపూరదృష్టి
భిక్షుకునిఁ గాంచి, చిఱునవ్వువెలయ—‘ఓయి
యాచకా! నాకుఁ బ్రీతి నీయంగఁ దగిన
దెద్దియేనియుఁ గలదె నీయొద్ద నిపుడు?’
అని తటాలునఁ దనకరం బతఁడు చాచి
కరము సమ్మదమునఁ బ్రతిగ్రహము వడయ
సిద్ధపాటయ్యెఁ, గడుమన స్తిమిత మెడలి
యగ్గలపుసంభ్రమంబున నయ్యకించ
నుఁడు తెలివి సెడి, యొక్కింతవడికిఁ దేఱి—
‘అరయ నిక్కమొ! లేక సయ్యాటకనెకొ!!
అర్థినర్థించు దాత యీయవనిఁ గలరె!!!
ఏదియొసఁగుదు నీతని కిప్పు’డనుచుఁ
గ్రించుఁ దనమునఁ దడవు యోచించి, తనదు
జోలెయడుగున వలచేయిఁ జొనిపి, యచటి
ధాన్యచయమును బలుమాఱు తడవితడవి
యెట్టకేలకుఁ దెగువమై నేర్చి, యొక్క
చిఱుతగింజ నమ్మహనీయుచేత నునిచె.

చేత నిడినంతఁ గరుణమై స్వీకరించి
మొనయునక్కటికంపుఁజూడ్కి నిరుపేద
మొడలఁ బఱపి, యమ్మహనీయుఁ డెలమి నరద
మెక్కి, యరుగఁ జేసన్నగావించునంత.

రథము వెడలె; భిక్షుకు మనోరథము సడలె;
ఊహలుడుగంటె; వెంటఁ బ్రత్యూహమంటె;
భోగియగుదని యెప్పటి జోగియయ్యెఁ;
గర్మఫల మది తప్పింపఁ గలరె ధరణి.

* రవీంద్రుని గీతమునకు స్వేచ్ఛానుకరణము.

చేయుశక్తి లేక భిక్షుండు చిన్నవోయి
గతము తలపోసి, తనపురాకృతము దెగడి
పల్లెదారుల నెప్పటిపాటఁ దవిలి
సంజయగునంతఁ దనయవ సథము సేరె.

చేరి, తా నేలఁ దనమేను సేర్చి, దినము
సేకరించినధాన్యంబు ప్రోకవోసి
అందుఁ బొడగాంచె సంతోషమలర నొక్క
చిఱుతవన్నియ బంగారు చిన్నిగింజ.

అదియు నతనిఁ బరీక్షించు నదియపోలెఁ
గళుకుమెఱుపను సోగవీక్షణము వఱపు;
నగవు నునుగాంతి లేనవ్వు నెఱపి వాని
వెడఁగుఁదనమును గ్రేడించు విధము సూపు.

ఇట్టులంబైన మోహంపు టిరులుగెడపి
యతనిహృదయాన వెలుఁగిచ్చు నదియపోలె
నిద్ధవిజ్ఞాన దీపసాదృశ్య మూని
మిలమిలనిగుల్కు తెలికాంతి మిన్కులీను.

దానియునికికి మిగులఁజోద్యంబునొంది
అమ్మహోత్తరు మాహాత్మ్యమంచుఁ దెలిసి
తనదు దౌర్భాగ్యమునకు నుద్భ్రాంతుఁడగుచు
వితతచింతాభరంబున వివశుఁడయ్యె.

ఉపసంహారము

కొసరి, పీసంపుఁ జిఱుగింజ యొసఁగనలరి
చిత్రముగదాని స్వర్ణంబుసేసి యొసఁగె!;
నమ్మకముతోడ నాత్మార్పణంబుసేయ
నుజ్జ్వలంబైన తనదు సాయుజ్యమిడఁడె!!

విరహోత్కంఠ

అల్లంరాజు రంగనాయకులు గారు

ఈ వియోగానంత హేమంతరజని, నీ
కలగు స్వాంతమ్ముతో గ్రాగు నిట్టూర్పుతో
కాలసత్త్వావృతాభీల విపినాల, ని
న్నెట్టు లన్వేషింతు హృదయనీరజసదన!
శ్రమము హెచ్చినకొలఁది తమము ముసురుకొనంగ
తెరువుగానని కన్ను విరిసియే మూగయ్యె;
మృగభీషణారావమే దెసల మార్మ్రోయు
కొలఁది బ్రతుకెల్ల సంక్షోభ పూరితమయ్యె!
ఒక్కయడుగేని ముందిడ నోపలేని
దీనురాలిని కరుణామృతానఁ దేల్చ

కుండ, దుస్సహకంటక యుతపథాల
నెంతకాలము పరువులెత్తింతొ రమణ?
ఎపుడు వేగునొ? ఎప్పుడీ హిమమహీధ
రాళి కరఁగునొ నీమోహనామలేక్ష
ణాంచలమ్ముల? నెన్నఁడీ యడవి దాఁటి
మాలికల నీఁది, నీ ప్రేమ మందిరాంగ
ణమ్ము డాయుదునో? ఎప్డు నావిషాద
హాలహాల మార్ప భవదమృతాంకతల్ప
మందుఁ జేర్చెదో తెలియలేనైతి నాథ!

కాఁపుపిల్ల*

దీపాల పిచ్చయ్యశాస్త్రి గారు

కఱ్ఱకఱ్ఱకు నడుమ బంగారుపూల-జనపచెట్టులు సింగారమును ఘటింప
దట్టముగఁ బండి యాచుట్టు పట్టుచేల-కన్న మిన్నగఁ దగు నొక్క జొన్నచేను.

వన్నెచిన్నెల చిన్నారి కన్నెయోర్తు-చిటికిని మాటి కట్టునిటు చేనిలోనఁ
గ్రుమ్మరుచునుండెఁ గన్నెరూపమ్ముఁ దాల్చి-చేరి చరియించు ధాన్యలక్ష్మియొ యనంగ

పొలఁతుకే కట్టిన ముదుకకమ్ములకోఁక మైదీవెనునుజాయ మఱుఁగుపఱుపఁ
జెలిమిన్న తొడిగిన సెనగపూవురైక మృదులబాహుద్యుతిఁ గొదవపఱుప
విరిబోణి పెట్టిన పెద్దకుంకుమబొట్టు ముద్దుమోము మెఱుంగు మోటుపఱుపఁ
బడఁతిధరించిన బళ్లారిగాజులు కరపల్లవచ్ఛవి గాకుపఱుప
ముగుద ముడిచిన తంగేడుపూలు వలుఁద-కొప్పుగౌరవము నొకింత కొంచెపఱుప
గరముఁ గన్పట్టె మసిపాఁతఁ గట్టఁబడిన-మానికంబట్టు లొయ్యారి మైపసందు.

పొలము మహాబ్ధి వాయుహతిఁ బొర్లెడుపైరు తరంగపంక్తి యం
దలరెడు మంచె కంజము తదంతరసీమఁ జెలంగునట్టి యొ
ప్పులగని లక్ష్మి యంచుఁ బలుపోకల వర్ణము లొప్పఁ బద్యముల్
గిలుకఁడె యానెలంతఁ దిలకించిన సత్కవి మైగగుర్పఁగన్.

ఆపడుచు పోయగం బది యట్టులుండఁ-గంఠ సారస్యము వచింపఁగాఁ దరంబె?
ఒక్కొకపు డామె యొకపల్లెటూరి రాగ-మాలపించినఁ గోయిల లాలకించు.

కంకి యొక టిత్తువా?-దోసకాయ తీసు-కొమ్మటందువ?—గోంగూరకోసుకొందు
నా?—యటంచును దమితీర నామెఁ బల్క-రించుకొని పాంథవితతి తరించుచుండు.

పాంథజను లట్లు తనుఁగాంచి భావవికృతిఁ-గాంచుట నెఱుంగ దింతి యకలుషహృదయ
ఒనరఁ దనుఁగాంచి యిందుకాంతోపలములు-కరఁగి నీరౌట చంద్రిక యెఱుఁగనట్లు.

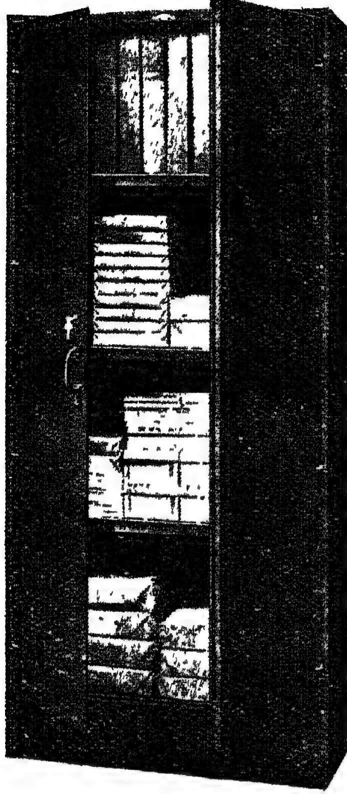
వంచె చిక్కముఁ గట్టి పడఁతికోయఁ దొడంగె పాఁడి బఱ్ఱెకు 'కలపటపు' గడ్డి.
వడివడిఁగల్లె మాపటికూటిలోనికి కూరలే దని యింత గోఁగుకూర
అందందుఁ దిరుగుచు నందిచాపుల నేఱె దోరపండిన పద్దిదోసపండ్లు
తొడరి కైకొనెఁ దాను త్రోవను దినుటకు పిడికెఁడు ముదరిన పెసరకాయ
లింతలో భానుఁ డపరాద్రి పొంత కరుగఁ-గూరగాయలు పైఁటకొంగునబిగించి
పొంకముగ నెత్తిపైగడ్డి మోపువెట్టి-కదలె నింటికి మెలమెల్లఁ గాఁపుపిల్ల.

---

* ఈ పద్యములు పది పండ్రెండేండ్లకు మునుపు నేను రచించిన 'స్వయంవరము' అను కృతిలోనివి.

RONEO

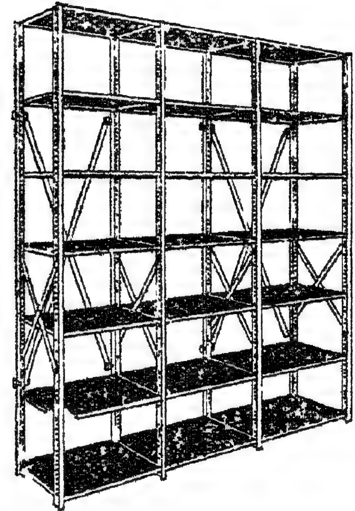
ఉక్కుతో చేయబడిన అల్మారాలు, షెల్వింగులు

నెం. 7836/15"

మేము ఉక్కు అల్మారాలను
8 రకముల సైజులందు
స్టాకు చేసియున్నాము.
ధర రూ. 85—250 వరకు
గలదు.
గూండ్లతోను, గూండ్ల లేకను
గలదు.
అన్ని షెల్వులు సవరించ
వీలు గలదు.

ఉక్కు షెల్వింగులు

రోనియో స్టీలు షెల్వింగు

చౌకయైనది. క్రమానుకంపెను దీనివలన ఎక్కువ లాభము గలదు. 4 అడుగుల నుండి 14 అడుగుల వరకు ఎత్తు గలది. షెల్వులు 16" × 34" కొలత గలిగినవి. 12½" × 22" లోతు గలవి.

ఈ పటమునందు తెలుపబడిన మాదిరి చూపబడి యున్నది. మూయబడిన ప్రక్కలు, తెరువబడిన బాక్‌లు లేక మూయబడిన ప్రక్కలు, బాక్‌లతో సరఫరా చేయగలము. పూర్తి వివరములకు వ్రాయుడు.

దక్షిణ ఇండియాకు సోల్ ఏజంట్లు:—

అడిసన్ అండ్ కో., లిమిటెడ్,

మౌంటురోడ్డు, మద్రాసు.

సారంగధరుఁడు

కొత్తపల్లి సూర్యరావు గారు

సారంగధరుని చరిత్రము లోకములో ననేకవిధములుగా వాడుకలో నున్నది. రాజమహేంద్రవరములోని వాఁడని ద్విపద సారంగధరచరిత్రములోను, గామజోగి శాస్త్రి రచించిన శారదకావ్యములోను నున్నది. చేమకూర వేంకటకవికృత సారంగధరచరిత్ర (పద్యకావ్యము) లో మాళవదేశములోని వాఁడని యున్నది.

౧. రాజమహేంద్రవరములోని రాజరాజనరేంద్రుని కుమారుఁడని జనులు రాజమహేంద్రవరములోని రాజరాజనరేంద్రునిమేడ, చిత్రాంగిమేడ, సారంగధరుని మెట్ట [వీథులలో దొర్లుగుండుఱాళ్లు] సారంగధరుని గోలిగుండ్లు నని చెప్పుదురు. తన్మతావలంబకులకు ద్విపదశారదకావ్యములే యాధారములు. రాజమహేంద్రవరమును పాలించిన రాజరాజనరేంద్రునికి రత్నాంగి చిత్రాంగి యను భార్యలుండినట్లుగాని సారంగధరుఁడను కుమారుఁడున్నట్లు గాని చరిత్రజ్ఞులవలన నేను వినలేదు.

౨. వేంకటకవి పద్యకావ్యమే పైరెండు గ్రంథములకు నాధారమేమో. అందు రత్నాంగి కులసతియనియుఁ జిత్రాంగి భోగకుటిల శిరోజాతిలకమనియుఁ గలదు. రాజమహేంద్రవరవాదులు సారంగధరునికై వెదకించి చిత్రాంగిని రాజరాజనరేంద్రుఁడే పెండ్లియాడెనని చెప్పుదురు. కీ. శే. వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగారు సారంగధరచరిత్ర పీఠికలో "ఈపావనచరిత్రముయొక్క కథాపురుషులు రాజమహేంద్రవరము నేలిన రాజరాజనరేంద్రుఁడును తత్పుత్రుఁడునని యాంధ్రదేశమున వాడుటకలదు. కాని"— అని యారంభించిగే కాని దానిని విమర్శించుటకుఁ గడఁగరైరి. మాళవరాజని వేంకటకవిచెప్పిన సారంగధరచరిత్రమునకు "మూలమనం దగినట్టిది చౌరంగియను మహాపురుషుని కథ నాథచరిత్రములం దిట్లున్నది." అని కొంత కథంజేర్చిరి. నేను దాని నిచటఁ జేర్చుచున్నాఁడను:

"రుద్రపురమును భులేశ్వరుఁడను రాజు ఏలుచుండెను. అతనికి చంద్రావతి యని పట్టపుదేవియు, చంద్రావతీనగరీపతి యగు సుభద్రుని కూఁతురు స్వయంవరలబ్ధ శోభావతియని మఱియొక దేవియు నుండిరి. శోభావతి సవతిని చంద్రావతిని వెలార్చుటకై ఆమెపై అంపులు మోపి రాజును నమ్మించెను. అంతట రాజు ఆమెను అరణ్యములో తల నఱుకు మని మంత్రి కప్పగించెను. మంత్రి యా సాధ్విని గర్భిణిని సంహరింప నొల్లక యడవిలో నొక శివాలయముకడ వదలిపోయి రాజుతో సంహరించినట్లే చెప్పెను. అప్పటికి శివసేవార్థము వచ్చిన యొక్క గంధర్వకన్య చంద్రావతిం గాంచి కనికరించి యామెకు మత్స్యేంద్రవ్రతము నుపదేశించెను. అనంతరము చంద్రావతి శుచిశ్రవసుఁడను మునీంద్రుని యాశ్రమమునకుం జని యట మునిపత్నుల ప్రాపుననుండి కుమారుం గనియెను. వానికి మునులు చంద్రశేఖరుఁడని నామ మిడి యథాకాలమున సకల సంస్కారములను తామే కావించిరి. తల్లి వానికి మత్స్యేంద్రోపాస్తి నుపదేశించెను.

ఇట్లుండ రుద్రపురములో భులేశ్వరుఁడు జన్నంబుఁ గావించెను. అందులకు శుచిశ్రవుఁడు శిష్యసమేతముగా నరిగెను. యజ్ఞభూమికడ ముని శిష్యులు బంతియాడుచుండ శోభావతి వారిలో చంద్రశేఖరుఁ గాంచి మోహించి వానిబంతిని తనచేటిచేత తెప్పించికొనియెను. బంతి యడుగఁబోయిన చంద్రశేఖరునికిని శోభావతికిని—పావురము నడుగంబోయిన సారంగధరునికిని, చిత్రాంగికిని—జరిగిన వృత్తాంతమే జరిగినది. దురాచారమునకు లోఁబడని యా మహానుభావునికి, చంద్రశేఖరునికి భులేశ్వరుఁడు శోభావతీప్రేరణంబున కాలుసేతులు (సప్తశృంగమను కొండకడ) తలారులచేత తఱిగించెను. ఆ నొప్పిలో చంద్రశేఖరుఁడు మత్స్యేంద్రనాథస్మరణ గావించుచుండెను. అంతట చంద్రశేఖరునికి శివపుత్రుఁడు మత్స్యేంద్రనాథుఁడు ప్రత్యక్షమాయెను. వెంటనే వానికి కాలుసేతులు వచ్చినవి. దేవతలు వానికి చౌరంగి యని పేరిడిరి. మత్స్యేంద్రనాథుఁడు వానిం దోడ్కొనిపోయి తల్లి కొసంగెను.

ఇంతలో రాజు తప్పు తెలిసికొని శోకించుచుండ మత్స్యేంద్రనాథుఁడు అతనికి ప్రాయశ్చిత్తముగా శివాలయము నిర్మింపు మని యానతిచ్చెను. రాజు అట్లే కావించెను. భులేశ్వర మనుపేరి యా శివాలయము బదరికాశ్రమమున భక్తుల పాపములను హరించుచు విరాజిల్లు చున్నది."

ఇందు చంద్రశేఖరుని సారంగధరునిగా మార్చి చంద్రావతి శోభావతులను రత్నాంగి చిత్రాంగులనుగా వేంకటకవి యేల మార్చెను. స్వయంవరలబ్ధను భోగము పడఁతిగా నేల చేయును? ఎన్నటికో పుట్టిపెరిఁగిన చంద్రశేఖరుని శోభావతి యజ్ఞవాటముకడ బంతియాడుచున్నఁ జూచి మోహించె ననుటలో స్వారస్యము కనఁబడదు. కావుననే మూలమున నందగినట్టిదని శాస్త్రిగారు వ్రాసిరి. ఈ కథను వెంకటకవి గ్రహించియుండఁడు. ఇచ్చొరంగి కథ కేవలపౌరాణికము, సారంగధరుని కథ యైతిహ్యము నను కొందును. వేంకటకవి యింత మార్పుచేయకుండఁ దన గ్రంథమునకుఁ దగినకథను దానెందుండి గ్రహించెనో తెలియదు. లోకమును, ద్విపద కావ్యాదికవులును, వేంకటకవి సారంగధరచరిత్రములోని—

క. రాజనరేంద్రుఁడు రిపుఫణి
రాజనరేంద్రుఁడు కళాపరాక్రమరేఖా
రాజితభోగపరాజిత
రాజనరేంద్రుండు సుధాకరకులుం డలఘుఁ.

గీ. మహిని రాజనరేంద్రుఁడు మాళవపతి
రాజరాజనరేంద్రుండు రాజరాజు
ననఁగఁ బేరెన్నికకు నెక్కి యతిశయిల్లు
నింద్రవిభవుండు రాజమహేంద్రవిభుఁడు.

అను పద్యములలోని రాజరాజనరేంద్రుఁడు, రాజమహేంద్రవిభుఁడు నను మాటలం గొని మోసపోయిరా యను కొన్నచో వారి వెఱ్ఱిలోనేపడి చిత్రాంగికి మేడకట్టించి సారంగధరునికి బర్వతమును నిర్మించిన ప్రజలసామర్థ్యము నకు మెచ్చుకొనవలయును. కీ. శే. పిఠాపురము సంస్థానాధీశ్వరులు శ్రీరాజారావు గంగాధరరామారావు మహీపతి బహద్దరుగారి యభిలాషము చొప్పునఁ బ్రకటింపఁబడిన యింగ్లీషు సారంగధరచరిత్రములోని కథకుఁగూడ రాజమహేంద్రవరవాదుల యభిప్రాయములే ముఖ్యములై యున్నట్లు తోఁచుచున్నాను. ఆప్రతి నాకు ప్రస్తుతము లభింపలేదు.

3 ఈనడుమ 1929 సంవత్సరము అక్టోబరునెల "Supplement to the Quarterly Journal fo the Mythic Society" అను చిన్నిపొత్తమునందు "The exploits of King Kampila and Kumara Ramanatha" అను కథను జదివినాడను. ఆ కథ గంగకవికృత "కుమారరామన సాంగత్య" అను కన్నడగ్రంథము ననుసరించి M. H. Ramasarma, M. R. A. S. గారిచే నింగిలీషులో వ్రాయఁబడినది. అందలి సంగ్రహవిషయము లిందు వ్రాయుచున్నాఁడను. ఇందు, విషయము కొంతగలదు గాని సంపూర్ణముగాదు; సరియైన తెనుఁగునుగాదు.

"తుంగభద్రాతీరమున హంపికి సమీపమునఁ గలకుమ్మటదుర్గమును ముమ్మడిసింగని కుమారుఁడు కంపిలుఁడు పాలించెను. అతని కార్గురు భార్యలు. రత్నాజియను మేనఁగోడలే కడపటి భార్య. హరియమ్మ ప్రథమభార్య. హరియమ్మకు కాటన్న, రామనాథుఁడని యిద్దఱు పుత్రులును మారమ్మ, సింగమ్మయని యిద్దఱు పుత్రికలును గలరు. బైచప్ప, మావమల్లికరాజు, భావభైరవుఁడు నను *ముగ్గురు మంత్రులు. కంపిలుఁడు తన ముసలితనములో కాటన్నకంటెఁ జిన్నవాఁడైనను సమర్థుఁడగుటచే రామనాథునికే రాజ్యపరిపాలనము నప్పగించెను. అతఁడు 16 యేండ్లప్రాయముననే ప్రఖ్యాతవీరుఁడయ్యెను. ఢిల్లీసుల్తాను దక్షిణదేశమునందలి రాజులయొద్దఁ బన్నులు వసూలుచేసికొని రమ్మని యొకపల్లకిలోఁ దన చెప్పులుపెట్టి కొంత సైన్యమును అధికారులను, దాని వెంటను పంపెను. అది రామనాథుని కగౌరవముగఁ దోఁచి పల్లకి విఱుగగొట్టి సుల్తాను సేనలను చెల్లాచెదరు చేసెను. ఆసేనలు భయపడి రాజాధిరాజశ్రీ జగదాపియను తెలుగు ప్రభువును గుత్తిలో శరణు చొచ్చెను. జగదాపి సుల్తాను సేనను, తనసేనలును కలుపుకొని రామనాథుని కంపిల దుర్గముపైకి దాడివెడలెను. రామనాథుఁడు జగతాపినోడించెను. జగదాపి తన కూఁతును రామనాథుని కిచ్చెను. ఆగెల్పులోని పది గుఱ్ఱములను రామనాథుఁడు తన తండ్రికి, ప్రేమపూర్వకముగాఁ బంపించెను. వానిని అతఁడు తన యొద్దనుంచుకొనక, తక్కిన కొడుకుల కిచ్చిన కారణ

* రాజమహేంద్రవరములోను, మాళవదేశములోను గూడ ముగ్గురు మంత్రులు.

మునఁ దండ్రికిని కొడుకునకును భేదముకలిగినది...కంపిలుఁడు రామనాథునితో "యప్పతి"రాజును జయించి అతనియొద్దనున్న "బొల్లా" యనుగుఱ్ఱమును దెమ్మని చెప్పినఁ బంతముపట్టి పోయి రామనాథుఁ డట్లేతెచ్చి వోరుగల్లురుద్రరాయనితో యుద్ధముచేసి జయించెను.... ఒక చైత్రమాసములో కంపిలుఁడు వేఁటాడుటకు "హొసపులెకు" వెళ్లి నప్పుడు...రామనాథుఁడు తనతల్లిని అమ్మా! మాతాతగారి ముత్యాల బంతియిమ్మని యడిగి పుచ్చుకొని స్నేహితులతోఁగూడి యాడుచుండఁగా రత్నాజి తనసేవకురాలను సంగితోఁగూడ మేడమీఁది యేడవ యంతస్తున నిల్చి రామనాథుని జూచి మోహించి సంగిచేత నొక యుంగరమును మంచి గందమును వానియొద్దికిఁ బంపినది. గందము మాత్రము స్పృశించి తన సవతి తల్లి యుంగరము నతఁడు మరలఁ బంపివైచెను. తరువాత, ఆడుచున్న బంతి రత్నాజీ దొడ్డిలోఁబడినది. దానినడిగి తెమ్మని మొదట కాటన్నను బంపెను. ఆమె యీయ లేదు. మరల బొల్లుగడను వానిని బంపెను. ఆమె రామనాథుఁడు వచ్చి తీసికొనిపోవలయునేగాని యితరుల కీయననియెను. రామనాథుఁడు తుదకుఁ దానే వెడలి, ఆమె నిర్బంధమునకు సమ్మతింపనందున (రాజమహేంద్రవరము చిత్రాంగివలెనే) దుఃఖితురాలివలె వేషమువేసి కొని దుఃఖాగారమునందుండి రాజు వేఁటనుండి వచ్చినవెంటనే రామనాథునిపై లేనిపోని నిందలుమోపి నమ్మించెను. రాజాలోచింపకుఁడ రామనాథునితల నఱకుమని యాజ్ఞాపించెను. బైచప్పయను మంత్రి ......రామనాథుని, అతని యైదుగురు భార్యలను తోడివారైన కాటన్న, లింగన్న, సంగన్న, చౌరాడ గంగన్న అను మొదలగు వారితో నేలమాళెములోదాఁచి చంపించినాఁడనని కృతిక కర్మలు చేయించెను. రామనాథుఁడు మృతి నొందెనని యెల్ల తావులఁ బ్రకటమయ్యెను. ఈవార్త ఢిల్లీ సుల్తానునకు నొందఱు సంతోషముతోఁ దెలియఁజేసిరి......సుల్తాను, లాలాలు, గుజ్జరులు, గౌడులు, పారద్యులు మొదలగు తొమ్మిది లక్షల సేనలను పోగుచేసి దుశ్శకునములకు లక్ష్యముచేయక నేమిఖానుని యాధిపత్యమున కుమ్మటి దుర్గముమీఁదికిఁ బంపించెను.......ఈవార్తవిని కంపిలుఁడు బైచప్పతో నాలోచించు చుండఁగా, తురకరాయబారులు వచ్చిరి. ఏమియుఁదోఁపక కంపిలుఁడు రామనాథుని చంపుకొంటినని విచారించుచు రాయబారుల మాటలకు సమ్మతింపక తన యోధులను ప్రోటుచేసి గెల్చుకొంటిరా మీకు బహుమాన మిచ్చెదనని తురకల నెదిరింపఁబంపెను. వారు చీఁకటిలో "చోరగండి"యను తావున నివసించిన శత్రుసైన్యము మీఁదఁబడి మర్దించి, వారి గుఱ్ఱములు మొదలగు సామగ్రులను గ్రహించిరి. దానికి నేమిఖాను క్రుద్ధుఁడై కుమ్మటి దుర్గమును ముట్టడింప సైన్యమును బంపెను. ఈసమయమున రామనాథుఁడుండినచో యీయాపద తప్పిపోవునని విచారించెడు కంపిలు నోదార్చి బైచప్ప "నేను పోయి యీసైన్యము నోడించి నేమిఖానును చంపి గెల్చుకొందు"నని బయలుదేఱి భూగృహములో నాలుగునెలలనుండి దాఁగియుండిన రామనాథుని సపరివారముగ బైటికి రప్పించి వృత్తాంతముం జెప్పెను..... రామనాథుఁడు "బొల్లా" యను గుఱ్ఱమునెక్కి తన డెబ్బది యిద్దరు సరదారుతో వెడలి శత్రుసైన్యములోనికి దుమికి జయించెను......"

ఇత్యాదిగాఁగల యీకథయంతయు సారంగధర చరిత్రమునకుఁ దగియున్నది. ఇన్నివిధములుగా నున్న చరిత్రము నెవ్వరేవిధముగా మార్చిరో, యెవరికంటె ముం దెవరు మార్చిరో తెలిసికొనుటకు నాకు శక్తిచాలదు. ఆది మధ్యాంత శూన్యముగా ముగించిన నన్ను మన్నింతురు గాక!

రు ద్ర మ దే వి

శ్రీ శేషాద్రిరమణ కవులు

అంతఃపురము విడనాడి యెఱుంగని
మగువ సంగ్రామఘోషములఁ జేసె
వాలు కేలఁ గరించు వైఖరి తెలియని
చెలువ వైరులనెల్లఁ జెండివైచె
గృహకృత్యముల నిర్వహించుటే నేరని
లలన సామ్రాజ్య పాలనము నెఱపె
ఒరులఁగాంచిన యంత నోసరిల్లు పొలంతి
యరిభూమి విభుల వెన్నాడితోలె
ఆంధ్ర సామ్రాజ్యసంతయు నద్వితీయ
విక్రమాతిశయంబున వెలయఁజేసె
కాకతీయ యశఃపతాకంబు నిల్పె
రుచిరవిక్రాంతి దీవి శ్రీరుద్రదేవి.

తొలుతనుండి మేమాంధ్రులము; మాది యాంధ్రజాతియని సాటి నవారు కాకతీయులు. చాళుక్యులు, పల్లవులు, చోళులు రాష్ట్రకూటులు ఆంధ్రులా, ఆంధ్రేతరులా యను విర్చికుఁ దావుగలుగుగాని కాకతీయులవిషయమున సందేహింపఁ బనిలేదు. విద్యానాథుడు ప్రతాపరుద్రుని ఆంధ్రనృపుడని, ఏకశిలానగరమును ఆంధ్రనగరమని కాకతీయ సైనికులను ఆంధ్రభటులని పేర్కొని వారియాంధ్రజాతీయత సార్థకముగావించెను ఆంధ్రజాతికి, ఆంధ్రదేశమునకు, ఆంధ్రవాఙ్మయమునకు నపారమగు సేవగావించిన కాకతీయనృపాలురలోఁ బ్రథమ గణనీయుడు ప్రోలరాజు. అంత్యమునఁ బ్రశంసింపఁ దగినవాడు ప్రతాపరుద్ర దేవచక్రవర్తి. మున్నొకమారు కాకతీయ చరిత్రములను విపులముగఁ జర్చించియుంటిమిగాన నిపుడు కాకతీయచరిత్రహారమున నాయకమణి యనఁదగు రుద్రమదేవి చరిత్రమాత్రము లిఖింతుము.

రుద్రమదేవి గణపతిదేవుపుత్త్రి. ఈయమ జననకాలము తెలుపు నాధారములు గానరావు. ఆంధ్రసామ్రాజ్యాధీశ్వరుడగు గణపతిదేవ చక్రవర్తికిని సోమదేవికి నీయమ పుత్రిక. గణపతి దేవికి రుద్రమదేవి భార్యయను వాదము భ్రాంతిమూలకము. ఈవాదమునకుఁ గలకారణములు మృగ్యములు. మార్కొపోలోయను ఇటలిదేశ యాత్రికుడు ఆంధ్రనగరపరిస్థితులు రుద్రమదేవి రాజ్యవిషయములు గ్రంథస్థము గావించుచు నీయమ గణపతిదేవుని భార్యయనెను. ప్రతాపరుద్రీయ వ్యాఖ్యాతయగు కుమారస్వామి.

"పురా కిల కాకతికులసంభూతే గణపతినామ్ని మహారాజే దుహితృమాత్రసంతానే కదాచి ద్దైవయోగేన కాలపరిపాక ముపేయుషి తన్మహిషీ రుద్రదేవీనామరాజ్ఞీ బహూని వర్షాణి తద్రాజ్య మకంటకం పరిపాల్య దౌహిత్రే ప్రతాపరుద్రే రాజ్యభరం నివధే"

(తాత్పర్యము. పూర్వము కాకతికులమునందు జనించిన గణపతి యనుమహారాజు పుత్రికాసంతానముమాత్రము గలవాడై ఒకానొకప్పుడు దైవయోగమున మరణింప నతనిభార్య రుద్రదేవిరాజ్ఞి పెక్కు సంవత్సరములు రాజ్యము నిష్కంటకముగాఁ బరిపాలించి వృద్ధురాలై మనుమఁడగు ప్రతాపరుద్రునకు రాజ్యము నొసఁగె)

ఏకామ్రనాథుడు ప్రతాపచరిత్రమున నిట్లేచెప్పెను. కూచి మంచిజగ్గకవి సోమరాజీయమున నిట్లేచెప్పెను. స్థానికచరిత్రములలో నిట్లేకలదు.

ప్రతాపరుద్రీయవ్యాఖ్యాతయగు కుమారస్వామి సోమయాజి ఐదువందలసంవత్సరముల నాఁటివాఁడు. నాటికే రుద్రమదేవి గణపతి దేవుని భార్యయను ప్రవాదము రూఢమైయుండును. సమకాలికుఁడగు బాటసారియునగు మార్కొపోలోఁగూడ నిటులె భ్రమపడెనో యేమో. ఈ భ్రమకుఁ గారణములు తెలియవు.

సమకాలికులశాసనములు పూర్వాపరగ్రంథములు రుద్రమదేవి రాజ్ఞి గణపతిదేవునిపుత్రియని కంఠోక్తిగఁ జెప్పుచున్నవి. రుద్రమదేవి పరిపాలనము ప్రతాపరుద్రునిపట్టాభిషేకము గాంచిన విద్యానాథ మహాకవి ప్రతాపరుద్రీయనాటకప్రకరణములో రుద్రమదేవి ప్రతాప రుద్రదేవునకు మాతామహియనియు రుద్రదేవనామముతో రాజ్యమేలినదనియు సోమదేవియు గణపతిదేవుఁడాయమకు మాతాపితలనియుఁ జెప్పియున్నాఁడు.

"అన్యథాకథ మీశ్వరప్రసాదాదృతే నిరంకుశం స్త్రీవ్యక్తివిశేషస్య లోకాధిపత్యం? ఏవం మానుషశంభునా గణపతిమహారాజే నాభ్యంతర స్యానుభవమహిమ్నః సదృశమత్ర పుత్రఇతి వ్యవహారః కృతః తదను గుణాన రుద్రఇత్యాఖ్యా.

(తాత్పర్యము: ఆమహేశ్వరు ననుగ్రహ మట్లుకానిచో యెడ స్త్రీ వ్యక్తికి నిరంకుశమగు నిట్టిలోకాధిపత్య మెట్లు చేకూరును? ఇట్టి మానవశంభుఁడగు గణపతినృపాలుఁడు ఈయమప్రభావము చిత్తమునందె ఱింగి తగినట్లు (రుద్రమదేవిని) కుమారుఁడని వ్యవహరించెను. పదను గుణముగా రుద్రాఖ్య యేర్పడెను.)

ఉదాహృతభాగములవలన రుద్రమదేవి గణపతిదేవునిపుత్త్రియ నియుఁ బుత్త్రికమహత్త్వమునెఱింగి మానవశంభుఁడగు గణపతిదేవుఁడు కుమారుఁడనియె వ్యవహరించెననియు స్పష్టమగుచున్నది. కావుననే శాసనాదులందును గ్రంథములందును రుద్రదేవుఁడని వ్యవహరించియుందురు. రుద్రమదేవి పురుషవేషముతో సభ కరుదెంచి రాజకీయవ్యవహారములఁ బరిష్కరించెడి దనుట కీసమకాలికాధార మెంతయుఁ బ్రమాణము.

రుద్రమదేవిని పలుతావుల విద్యానాథమహాకవి రుద్రదేవుఁడని వ్యవహరించినాఁడు. రుద్రమదేవి పురుషవేషముతో రంగస్థలమునకుఁ బ్రవేశించుముందుగల ప్రతాపరుద్రీయములోని వైతాళికగీతము రుద్రమదేవి కాకతీయవంశజాతయని కంఠోక్తిగ జాటుచున్నది.

"యోఽయం జాతస్త్రిలోకే ప్రథితగుణవతి కాకతీయాన్వవాయే
యస్మై శ్రేయాంస్యజస్రం వితరతి భగవాన్ దేవదేవస్స్వయంభూః,
యస్యాజ్ఞా సర్వపృథ్వీపతి మకుటమణిశ్రేణికేళీవ యస్య
సోఽయం భూపాలపాళి ర్జయతి గుణమహా రుద్రదేవో నరేంద్రః.

(తాత్పర్యము: ఎవఁడు (రుద్రమదేవి) త్రిలోకప్రసిద్ధమగు కాకతీయాన్వయమున జనించెనో ఎవనికి స్వయంభూస్వామి నిత్యము శుభములఁ బ్రసాదించునో యెవనియాజ్ఞ రాజులకు మకుటధార్యమో ఆ రుద్రదేవనరేంద్రుఁడు జయములఁ బొందుచున్నాఁడు.)

యోరుద్రః రజతాచలే స్థితి మగాదర్ధాంగనారీః పురా
సోఽయం సంప్రతి కాకతీశ్వరకులే సర్వాంగనారిస్థితః

(ఏరుద్రుఁడు రజతాచలమునందు అర్ధాంగనారీశ్వరుఁడైయుండెనో యతఁడిపుడు కాకతీశ్వరుని వంశమునందు సర్వాంగస్త్రీయై యున్నాఁడు.)

ఈ రెండుశ్లోకములు రుద్రమదేవిప్రవేశమును దెలుపు వైతాళికగీతములు. మొదటిశ్లోకమునఁ గాకతీయవంశజుఁడని పేర్కొనఁబడిన రుద్రమమహారాజే సర్వాంగస్త్రీయగు రుద్రమదేవి. ఈయమతల్లి సోమదేవి. తండ్రి గణపతిదేవుఁడనుట కుదాహృతవచనము గాక మఱి యొక శ్లోకముగూడఁ గలదు.

శ్లో. సైవోమా చేతినిర్దిష్టా సోమాచేతి ప్రథా మగాత్;
తనమాతా శివాసాక్షా ద్దేవో గణపతిఃపితా.

(తాత్పర్యము: ఆమె ఉమయని పేరొందెఁగాన సోమయని చెప్పబడినది. కానసోమయయనుపార్వతి నీతల్లి. సాక్షాన్మహేశ్వరుఁడగు గణపతి దేవుఁడునీతండ్రి యని శ్లోకభావము)

దీనివలన గణపతిదేవుఁడు రుద్రమదేవి తండ్రియనుట స్పష్టము. వ్యాఖ్యాత యీగణపతిదేవుఁడు రుద్రమదేవి తండ్రియగు నింకొకగణపతిదేవుఁడనుట భ్రాంతిమూలము అట్లు తలంచినచో బాధకములు చాలగలవు. కాన ప్రతాపరుద్రీయమతము ననుసరించినచో రుద్రమదేవి గణపతిదేవుని పుత్త్రియని నిర్ణయమగుచున్నది. ఈయంశమును స్థాపించు మల్కాపురశాసనమును శ్రీచిలుకూరి వీరభద్రరావుగారాంధ్రుల చరిత్రములో నుదాహరించిరి. రుద్రమదేవి కాలములోనే యామెకు గురువుగా గణింపఁదగిన విశ్వేశ్వరశంభుఁడు స్థాపించిన యీమల్కాపురశాసన మీయంశమును దృఢపఱచుటలోఁ బరమప్రమాణముగ నున్నది.

"కతికతి న న సంతి భూమిపాలాః కతికతి వా గుణగణాభరణాః.
గణపతినృపతి స్త్వేకో నరపతిశత పోషకః క్షోణ్యామ్;

* * * * *

రుద్రదేవీ సముదభూ త్కారుణ్యా త్సర్వభూభృతామ్,
గంభీరా న్మహత స్తస్మా ల్లక్ష్మీ ర్రత్నాకరాదివ;
సర్వోర్వీశ కిరీటపట్టిమతటే విన్యస్త పాదాంబుజా,
శాస్త్యేషా చతురంబురాశిరశనాం శ్రీరుద్రదేవీభువమ్;
యస్యా జన్మమహోత్సవో గణపతేః క్ష్మాపాలచూడామణేః,
విస్ఫూర్జ త్కలికాలకల్మషకథా ధ్వాంతౌఘ తేజోనిధిః;
సామ్రాజ్యాఖిలవర్జితం విరచితే శ్రీరుద్రదేవ్యాస్స్వయమ్,
చాతుర్వర్ణ్య నిజస్థితి ర్విజయతే విద్రాతి కాలః కలిః.

గణపతిదేవచక్రవర్తికిఁ దనయయై రుద్రమదేవిజనించి రాజులనందఱ లోఁగొని భూమండలమేలుచున్నదనియు గణపతిదేవుఁడు స్వయముగా రుద్రమదేవికి జన్మదినోత్సవమునందుఁ బట్టాభిషేకము గావించెననియుఁ బైశ్లోకములభావము.

ఈశాసన మెంతేని విలువగలది. గణపతిదేవుఁడు వార్ధకమున స్వయముగాఁ బుత్త్రియగు రుద్రమదేవికిఁ బట్టాభిషేకము గావించినయంశమును సమకాలికమగు నీశాసనముచెప్పుటచే నిదినిస్సంశయము. రుద్రమదేవి గణపతిదేవునిపుత్త్రియనుట కీయాధారములుగాక యింక నేమేనియున్నచో నమూల్యమగు నీయంశము సిద్ధాంతముకాఁగలదు.

* స్వస్తి శ్రీకాకతీశో గణపతినృపతి
స్తస్య సారుద్రమాంబా పుత్త్రీ లోకైకవీరా

---

* ఈశాసనము నిజాబాదుజిల్లాలో నొకబోయవానికిఁ జిక్కఁగా నైజాముదొరతనమువారిశాసనపరిశోధకసంఘమువారికి సంక్రమించినది. ఇది నాగరిలిపిలోనున్నది. నిజాముకాలేజి ప్రొఫెసరు సిరుగూరి హనుమంతరావు యం. ఏ. యల్. టి. వారి వద్దనున్న తామ్రఫలకములఁజూచి యుదాహృతిభాగము వ్రాసికొంటిమి.

జని రజనిపతే ర్నిష్కలంకా కలేవ; త
స్యాం పృథ్వీమునస్థై ర్రదిమనభయో వేజితై ర
ర్జయన్త్యాం లోకోద్దీప్తైః ప్రతాపై రకృతసుకృతి
నా మగ్రనేర గ్రహారం.

శూరభూపాలుని కోటగిరి తామ్రశాసనము.

ఈ శాసనకాలము శా. శ. 1195 సరియగు క్రీ. శ. 1273 ఇది రుద్రమదేవి కాకతీయసామ్రాజ్యమునకు గణపతిదేవుని పాలనమున యువరాజుగానున్న కాలము. శాసనకర్తయగు శూరమహీపతి రుద్రమదేవి సేనానాయకుఁడుగ కోటగిరిలోనుండి యీశాసనము వ్రాయించెను. సమకాలికముగాన నిందలియంశము విశ్వసనీయము.

"తత్పుత్రో గణపతినామధేయో సంజజ్ఞే జలనిధిమే
ఖలాం భువం యః; దోస్తంభే మణివలయం వకార
శతై ర్దిగ్నాగైః ఫణిపతినా కథంచిమాఘాం; జాతాతస్య
పయోనిధేరివ రమా శ్రీరుద్రదేవీసుతా భాస్వద్భిన్న నృప
మౌళిరత్ననిచయై ర్నిరాజితాంఘ్రిద్వయా త్యాగేన త్రిదివ
ద్రుమాన్ దశదిశః కీర్త్యా ధనానాం హృతిం లక్ష్మ్యా కిం చ భు
జాబలేన విజయం న్యక్కుర్వతిర్వర్తతి. భాగ్యై ర్విశ్వస్య
తస్యాః పతిరభవ దథో వీరభద్రాభిధానః.

పోతినాయకుని సోలను పాకశాసనము.

ఈశాసనము రుద్రదేవిబంటగు పోతినాయకుఁడు స్థాపించినది. శాసనశిల పయిభాగము విరుగఁగొట్టఁబడినది. అందుచే శకాబ్దముగల భాగము నశించినది పోతినాయకుఁడు రుద్రమదేవిబంటుగాన నీశాసనము రుద్రమదేవిరాజ్యకాలమున స్థాపింపఁబడినది. ఇందు రుద్రమదేవి భర్త నామము వీరభద్రాభిధానుఁడని కూడఁ గలదు. చరిత్రవిదుల కపరిచయనామమగు రుద్రదేవిభర్తపేరీశాసనమువలనఁ దెలియుట యొకవిశేషము. ఈశాసనశిల కొలనుపాక సోమనాథాలయమున నున్నది.

"దుర్వార దోర్విక్రమవైరివీర భూపాలవాతాశనవైనతే
యః; ప్రత్యర్థిపృథ్వీపతికుంజరేంద్ర విదారణక్రీడన
మోదమానః; ప్రభూతవిఖ్యాతపరాక్రమోభూ త్తదం
గభూ శ్రీగణపత్యధీశః స్వరజ్జయ శ్రీమతి రుద్రభూ
పతీ తదాత్మజా కుర్వతి రాజ్యమున్నతమ్; విరోధిదా శ్రీ
పతి గర్వపర్వత క్ష్మాధర ద్వేషిణి రాజభూషణి.

శార్ఙ్గపాణిదేవుని పానుగల్లు శాసనము.

ఈశాసనము నల్లగొండచెంతగల ఛాయా సోమేశ్వరాలయములో నున్నది. ఈపానుగల్లు నల్లగొండకు నాలుగుమైళ్లదూరమునందున్నది. రుద్రమదేవి రాజ్యముచేయుచుండు కాలమున నీశాసనము స్థాపింపఁబడినది. శా.శ. 1189 (సరియగు 1267 క్రీ శ)లో శార్ఙ్గపాణిరాయలు సూర్యగ్రహణమునఁ గొంతభూమి దానమిచ్చినటుల నీశాసన శిలపైన నేకలదు. గాన రుద్రమదేవికాలమున స్థాపింపఁబడినదిగాన నీశాసనము ప్రమాణము. ఇందు రుద్రమదేవి గణపతిదేవుని పుత్రియని స్పష్టముగాఁ జెప్పఁబడినది.

ఇనుగుర్తిలోని విష్ణ్వాలయము ముందున్న నాగరలిపిశాసనములోఁగూడ గణపతిదేవునిపుత్రి రుద్రమదేవియని గలదు.

వచన సోమరాజీయమునందుఁగూడ రుద్రమదేవి గణపతిదేవుని పుత్రియని వ్రాయఁబడియున్నది.

పదునాలుగవ శతాబ్దమున లిఖింపఁబడిన అనితల్లి కలువచేరు శాసనములో గణపతిదేవునిపుత్రి రుద్రమదేవి యని స్పష్టముగా వ్రాయఁబడియున్నది. చూడుఁడు.

"పిత ర్యుపరతే తద్వ దరక్ష దఖిలాం క్షితిమ్, వీరరుద్రమ
దేవీతి దుహితా మహితాగుణైః. అథ సా రుద్రమదేవీ ప్ర
తాపరుద్రే హృతారినృపభద్రే దౌహిత్రే సుచరిత్రే సర్వా
ముర్వీం నిధాయ ముదితాభవత్.

రుద్రమదేవి గణపతిదేవుని యనంతరము రాజ్యమేలుటయుఁ బిదప దౌహిత్రుఁడగు ప్రతాపరుద్రునకు రాజ్యము నొసంగుటయు నీశాసనమునందుఁ జెప్పఁబడెను.

క. వెండియు గణపతి ధరణీ
మండలపతిపుత్రి రుద్రమహాదేవి కొలన్
దండాధినాథులై భో
గండును పెగడన్న మనుమగన్నయ లెలమిన్.

శివయోగసారము కృత్యాది.

ఈగ్రంథము కొలనియాదిగణపతి దేవకృతము. ఇతఁడు దాదాపు శ్రీనాథునకు సమకాలికుఁడు. కాకతీయరాజుల విషయము లిక్కవి చాలవఱకుఁ జరిత్రానుకూలముగఁ జెప్పెఁగాన నితఁడు వ్రాసినది ప్రమాణముగ భావింపఁదగును. ఈయంశమే యిటీవల రచింపఁబడిన వెంకటగిరి సంస్థాన చరిత్రమునందుఁగూడ నీ క్రిందివిధముగఁ జెప్పఁబడినది.

తే. గీ. ఘనత ప్రసాదాదిత్యుండు కాకతిగణ
పతి చేసిన నతనిసుతకుఁ బట్టణంబు
రమణతోఁగట్టి కాకతిరాయరాజ్య
స్థాపనాచార్యబిరుదు దాఁదనరఁగాంచె.

ఉదాహృతప్రమాణములవలన రుద్రమదేవి గణపతిదేవునిపుత్రి యనునంశము రూఢమగుచున్నది. గణపతిదేవునకు రుద్రమదేవి భార్య యనితొలుతఁ జెప్పినవాఁడు మార్కోపోలో యను ఇటలీయాత్రికుఁడు. ఇతని కాంధ్రదేశపరిస్థితులు తెలియవు ఆంధ్రభాష రాదుగాన నీతని యూహలు త్యాజ్యములు. రెండవవాఁడు ప్రతాపరుద్రీయవ్యాఖ్యాతయగు కుమారస్వామి సోమయాజి. ఈయన మూలమునకు వ్యతిరేకముగా వ్యాఖ్యవ్రాసి ప్రమాదములపాలయ్యెనుగాన నీతనినిర్ణయము సిద్ధాం

తముగాదు. సర్వవిధముల రుద్రమదేవి గణపతిదేవుని పుత్రియనుటయే సత్యమునకుఁ జరిత్రమునకుఁ జేరును. పతివ్రతామతల్లియు, వీరశిరోరత్నము, కార్యఖడ్గకౌశలవతియు నగు శ్రీరుద్రమదేవిజీవితచరిత్రము నించుక చర్చింతము.

రుద్రమదేవి కుటుంబము

రుద్రమదేవి కాకతివంశమునందు జనించెను. కాకతియనుదేవత భక్తులుగాన నీవంశజులు కాకతీయులని పేరొందిరి. కాకతి జైనదేవతయనియు నీవంశమునఁగల ప్రోలరాజాదులు జైనులుగాన నీయూహ విశ్వసనీయమనియుఁ బలువురి తలంపు. ఒరంగంటిలో కాకతమ్మగుడి యున్నటులఁ గ్రీడాభిరామములోఁ గలదుగాని యిపుడా క్షేత్రమంతరించినది. కుమారస్వామి కాకతియనునామె దుర్గయని తలంచి "కాకతిర్నామదుర్గా శక్తి రేకశిలానగరేశ్వరాణాం కులదేవతా; సా శక్తి ర్భజనీస్యేతి కాకతీయః" అని చెప్పియున్నాఁడు. కాకతిదుర్గకానిండు; జైనదేవత కానిండు. కాకతిదేవిని పూజించుకతననే వీరలు కాకతీయులైరి.

కాకతీయులుతొలుతఁ బశ్చిమచాళుక్యులవద్ద సేనానాయకులు. ఆరాజ్యము నశించినపిదపఁ బ్రోలరాజు హనుమకొండలోఁ దొలుత స్వతంత్రరాజ్యము నెలకొల్పెను. ఈయన కిరువురుకుమారులు. మొదటివాఁడు రుద్రదేవుఁడు. మా రుద్రదేవుఁడు విద్యాభూషణుఁడు; భాషావిదుఁడు; ప్రౌఢకవి. సంస్కృతాంధ్రములలో నితఁడు పెక్కుగ్రంథములు రచించెననుటగాని యిప్పుడవి గోచరింపవు. ఈతని బలవంతముగఁ జంపి సోదరుఁడగు మహాదేవరాయలు రాజయ్యెను. మహాదేవరాయల జైత్రపాలుఁడను యాదవరాజు చంపెను. అనంతరము గణపతిదేవుఁడు ఆంధ్రదేశమున కధీశ్వరుఁడయ్యెను. ఈయనభార్య సోమదేవి. ఇతని తల్లి బయ్యమాంబ. గణపతిదేవుఁడు క్రీ. శ. 1199 మొదలు క్రీ. శ.1260 వఱకు అఱువదిసంవత్సరములు రాజ్యముపాలించి వృద్ధావస్థలో మరణించెను. గణపతిదేవునకుఁ బుత్రసంతానము లేదు. రుద్రమదేవి గణపాంబయను పుత్రికలుమాత్రము గలరు. రుద్రమదేవిని గణపతిదేవుఁడు కుమారుఁడని ప్రకటించినట్లు ప్రతాపరుద్రీయమునందు గలదు. తరువాత నీయమను స్త్రీయని యెట్లువ్యవహరించిరో యీవ్యవహారమునకు గణపతిదేవుఁ డెట్లుపాటుపడెనో తెలియదు. రుద్రమదేవికిఁ దనయంత్యకాలమున ఆంధ్రసామ్రాజ్యమునొసంగి గణపతిదేవుఁడు పట్టాభిషేకము గావించెను. గణపతిదేవుని కాలమున అనంతరమున ఈయమను గాకతీయవంశజుఁడగు కాకతి రుద్రదేవుఁడని సేనానాయకులు విద్యానాథుఁడుసైతము వ్యవహరించిరి. భర్తృవంశనామ మీయమ కేలసంక్రమింపలేదో తెలియదు. రుద్రమదేవిభర్త వంశాదికములు విశేషాంశములు నేటివఱకుఁ దెలియవు. కొలనుపాక పోతినాయకుని శాసనములోమాత్రము ఈక్రింది శ్లోకములు గలవు.

"జాతాతస్య పయోనిధే రివ రమా శ్రీరుద్రదేవీసుతా;

* * * * * * *

భాగ్యై ర్విశ్వస్యతస్యాః పతి రభవ దథో వీరభద్రాభిధానః;
సౌందర్యేణేందు మహ్నాం పతి మపి మహసా మందభాసావితన్వన్ * * * యద్వైవగ్ధంవిదగ్ధాయదురువితరణం యాచకోదూయదాజ్ఞాం రాజానో యత్ప్రతాపం
విమతనృపతయోర్జానతే జ్ఞాతభావాః జ్యేష్ఠశ్చాలుక్య
వంశార్ణవ * * * *

రుద్రమదేవిభర్త వీరభద్రదేవుఁడనియు నతఁడు జ్యేష్ఠచాలుక్య వంశజుఁడనియు నుదాహృతభాగములవలనఁ దెలియుచున్నది. ఆవలిభాగము భిన్నమగుటచే ముఖ్యచరిత్రాంశము లిట మఱుగుపడినవి. ఈశాసనమునందె దానములొసంగుతావున రుద్రమదేవిభర్తయగు వీరభద్రదేవుఁ డీక్రిందివిధముగాఁ బ్రశంసింపఁబడినాఁడు :

'వీరేందుశేఖర నరాధిపనందనేన చాళుక్యవంశమణినా
ప్రతిపాదితాసా త్రింశన్నివర్తనసముద్వహన ప్రవీణః'

ఈవీరేందుశేఖరుని కొడుకే రుద్రమదేవిభర్తయనియుఁ జాళుక్యవంశమణియనియు స్పష్టము. రుద్రమదేవి జన్మముచేఁ గాకతీయ వంశజురాలనియు భర్తృసంబంధముచేఁ జాళుక్యస్నుష యనియు స్పష్టమైనది. కాకతీయులు దుర్జయవంశజులనియు జతుర్థాన్వయులమనియుఁ జెప్పుకొనిరి. చాళుక్యులు చంద్రవంశజులగు క్షత్రియులు. వీరల కెట్లు బాంధవ్యములు కుదిరెనో తెలియదు. రుద్రమదేవి భర్తయగు చాళుక్యవీరభద్రుఁడు సామాన్యుఁడు కాఁడు. వీరచూడామణి. సుందరాకారుఁడు. కార్యఖడ్గప్రవీణుఁడు గణపతిదేవుని యనంతరము రుద్రమదేవి రాజ్యపాలనము వహింపఁగనే నీతఁడు రాజకీయ వ్యవహారములఁ జూచుచు రాజ్ఞియం దిరువురు కుమారులను బడసి యే స్వతంత్ర సంగరములోనో మరణించియుండును. రుద్రమదేవి కిరువురుపుత్రికలు గలరు. ఒకతె ముమ్మడమ్మ. మఱియొకతె, రుయ్యాంబ. ముమ్మడమ్మ చాళుక్య వీరభద్రుని భార్యయని స్థానికచరిత్రములలోఁ గలదు. ఇది ప్రమాదము. ముమ్మడమ్మభర్త మహాదేవరాయలు. ఈయంశమును దెలుపు నితరాధారములు గలవు. ఈమహాదేవరాయలు నిడదవోలు పురాధీశుఁడని యొకవాదము గలదు. నిడదవోలు పురాధీశులలో నొకఁడగు మహాదేవరాయల శాసనములు ప్రతాపరుద్రుని రాజ్యకాలమునుండియే కనంబడుచున్నవి. కాన నీతఁడు వేఱొకఁడనియు సామంతవర్గములోని వాఁడనియుఁ దలంపనగును. రుద్రమదేవి కల్లుఁడై యైనచో సామ్రాజ్యమునువదలి చక్రవర్తియైన తనకుమారుఁడగు ప్రతాపరుద్రునివదలి తన స్వల్పసంస్థానమున కంత్యకాలమున రాఁబనియుండదు. ఈమహాదేవరాజు కాకతీయవంశమునకుఁ జెందిన వేఱొక మహాదేవుఁ డైయుండును. కాకున్నచోఁ బ్రతాపరుద్రుఁడు కాకతీయుఁడగుట పొసఁగదు. రుద్రమదేవి కుమారునిగాఁగైకొనుటచేఁ

ప్రతాపరుద్రుఁడు కాకతీయుఁడయ్యె ననుపక్షమున విశ్వసనీయము గాదు. మహాదేవరాజు పూర్వోత్తరములు భావిపరిశోధనమునఁగాని తేల నవకాశములు లేవు. రుద్రమదేవి రెండవ పుత్రి రుయ్యాంబను ఇందులూరిఅన్నయదేవుఁడు పెండ్లాడెను. ఈయన్నయ దేవుఁడు నియోగియని శివయోగసారమునఁ గలదు. క్షత్రియులు తమవాఁడు గాఁ జెప్పుకొనుచున్నారు. ఈవిషయ మింక విమర్శనపాత్రముగ నున్నది.

రుద్రమదేవి పరిపాలనము

ఈయమ క్రీ. శ. 1262సం కి 1295-అను రాజ్యమును బాలించెను. శాసనములందు పలుమాఱు ఈయమను రుద్రదేవుఁడని వ్యవహరించిరి. ప్రతాపరుద్రీయములో ప్రతాపరుద్రునకు రుద్రదేవుఁడు తండ్రియనికలదు. రుద్రమదేవికి రుద్రదేవుఁడను వ్యవహారనామ ముండుటచేతను రుద్రమదేవి ప్రతాపరుద్రుని బుత్రునిగఁ దత్తుగైకొనుటచే తను నిట్లు విద్యానాథుఁడు వ్రాసెను.

స్వీకృతే పుత్రభావేన దౌహిత్రే ప్రాజ్ఞమాజ్ఞయా;
అస్మి న్నిధేహి ధారేయే సుర్వీ ముర్వీధురా మితి.

"రాజ్ఞాక్షత్రియ చూళిమండనమణి స్తాతస్యసానుగ్రహా"
"శిరసికృతస్తాతస్యనియోగః"
"కింరాజ్యేన శమోన్ముఖం రసయతా తాతాంఘ్రులాలంబనం"
"భవతాపితృమార్గ కుమారః"
"పిత్రాస్వయంభూపతినోపదిష్టం ప్రతాపరుద్రస్య మహాభిషేకం"

ఈయుదాహృతభాగములవలన రుద్రమదేవి ప్రతాపరుద్రుని దత్తస్వీకృతి గావించిన విషయమె గాక రుద్రమదేవి ప్రతాపరుద్రుని కుమారునిగను ప్రతాపరుద్రుఁడు రుద్రమదేవిని తండ్రిగను వ్యవహరించినవిషయము స్పష్టపడఁగలదు. రుద్రమదేవిఁ ప్రతాపరుద్రుఁడు తనయుఁడని విశ్వేశ్వరశంభుఁ డీయంశము మనస్సునం దుంచుకొనియే మల్కాపురశాసనమునం దీక్రిందివిధముగా వ్రాసియున్నాఁడు.

"శ్రీవిశ్వేశ్వరదేశికేంద్ర శివహస్తోద్భాసి దోర్విక్రమ
స్త్రీక్షోణీశ జగద్దశః ప్రతిబల ప్రధ్వంసిజన్మోత్సవః;
యస్యాః కాకతివంశమౌక్తిక మణిః శ్రీరుద్రదేవస్సుత
స్తస్యాః కింకథయామ వైభవమహః శ్రీ రుద్రదేవ్యాఃపరం"

విద్యానాథుఁడు ప్రతాపరుద్రుని గణపతిదేవునకు మనుమఁడని చెప్పెనాఁడు. రుద్రమదేవికిఁ ప్రతాపరుద్రుఁడు దత్తసంబంధముచేఁ గుమారుఁడు గాన గణపతిదేవునకుఁ ప్రతాపరుద్రుఁడు మనుమఁడైనాఁడు. కావునే ప్రతాపరుద్రుఁడు గణపతిదేవునినప్త (మనుమఁడని) విద్యానాథుఁ డిట్లు ప్రతాపరుద్రీయమున వ్రాసెను.

"యస్త్వద్గోత్ర మహత్తరస్య జగతాం త్రాతు స్స్వయంభూ విభో
స్తత్తాదృక్చరితాద్భుతై ర్మహిమభి స్స్వయై ర్ద్వితీయోఽభవత్;
దేవోఽసౌ గణపేశ్వరః ప్రతికలం స్వాగ్రప్రసాదోన్ముఖో
నప్తు స్తే కులమండనస్య మహతీం పుష్ణాతు రాజ్యశ్రియమ్"

ఈవాక్యము గణపతిదేవుని విద్వాంసులది. వంశజులకు మహిమ జూపుచు మృతుఁడగు గణపతిదేవుఁడు కాకతీయుల కులదైవమగు స్వయంభూదేవునివలె నుండెను. ఆగణపతిదేవునకు మనుమఁడు ప్రతాపరుద్రచక్రవర్తి. ఈయంశము జెప్పుటలో వ్యాఖ్యాతయగు కుమారస్వామిసోమయాజి ఈగణపేశ్వరుఁడు గణపతిదేవస్థాపిత మహేశ్వరుఁడనియుఁ గాన రాజునకు శివునకు నిట నభేదోపచారముగాన వీరరుద్రుఁడు శివునకు మనుమఁడని వ్యవహరింపఁబడెననియు విచిత్రవ్యాఖ్య గావించినాఁడు. ఇట్టిప్రమాదములు మూలవ్యతిరేకాభిప్రాయములు ప్రతాపరుద్రీయవ్యాఖ్యలోఁ దఱచుగాఁ గలవు. అవి చరిత్రనిర్ణయమున కడ్డుపడుచున్నవి.

రుద్రమదేవి రుద్రదేవుఁడను పేరుతో రాజ్యమేలుచుఁ ప్రతాపరుద్రునిఁ గుమారునిగఁ జెప్పుకొనెనని యుదాహృతభాగములవలన సిద్ధాంతమగుచున్నది. రుద్రమదేవికిఁ బుత్రికాసంతానము మాత్రముంటచేఁ దనయనంతరము రాజ్యము పరులపాలగునేమో యని విచారపడెను. పుత్రికలకును సంతానము గలుగదయ్యెను. అందుచే నీయమ యిష్టదైవతలకు సంతానార్థియై మహోత్సవములు జరిపించెను. మొగిలిచర్ల వీకవీరాదేవికి బంగారుకవచము చేయించెను. పడ్డిపల్లివినాయకునకు స్వర్ణభూషణముల నొసంగెను. ఐనవోలు మైలారుదేవునకు దివ్యమగు నాలయముగట్టించెను. స్వయంభూస్వామియాలయమున మహోత్సవముల జరిపెను. ఈమహోత్సవఫలితమె పుత్రియగు ముమ్మడాంబయందుఁ ప్రతాపరుద్రమహారాజ జననముగఁ బరిణమించెను. రుద్రమదేవి చిరకాలము రాజ్యముపాలించిన పిదప సామ్రాజ్యమును గుమారుఁడనఁబడు ప్రతాపరుద్రునకుఁ బట్టాభిషేకముగావించెను. ఈ యంశము ప్రతాపరుద్రీయమునందలి "చిరమాసక్తాం ధురం" అను వాక్యమువలన రూఢమగుచున్నది.

రుద్రమదేవిపరిపాలనము

గణపతిదేవుఁడు కుమారుఁడని రుద్రమదేవిని వ్యవహరించెను. అందుచే నీయమ కొంతకాలము యువరాజపదవియందుండి రాజ్యవ్యవస్థ తిలకించి యుండుననుట సత్యము. కావుననే గణపతిదేవుని రాజ్యపాలనకాలమందుఁగూడ రుద్రమదేవి దానములు కనఁబడుచున్నవి: విశ్వేశ్వరశంభుఁడు, సామంతశూరుఁడు. శార్ఙ్గపాణి, పోతినాయకుఁడు మున్నగువారు గణపతిదేవుని రాజ్యకాలముననే రుద్రమదేవి త్యాగౌదార్యములఁ బ్రశంసించిరి, అంతియగాదు. రుద్రమదేవిని గణపతిదేవు పుత్రియనికూడ వ్యవహరించిరి. ఇందుచే రుద్రమదేవి స్త్రీవ్యక్తియని గణపతిదేవునికాలముననే వ్యవహరింపఁబడెననియు గణపతిదేవుఁడు పుత్రుఁడని చేసినప్రచారము ఎంతకాలమొ నిలువలేదనియు భావింపనగును.

అనుమకొండ సామాన్యదుర్గముగాన శత్రువులయొత్తిడి యెక్కుడయ్యెను. అందుచే నాస్థలము కాదని యనుకూలప్రదేశము నిర్ణయించి ప్రోలరాజు ఒకయఖండశిలను బొడ్డురాయిగ నేర్పఱచి రామారణ్య త్రిపాదుల యాజ్ఞచే ఏకశిలానగరము నిర్మించెను. రుద్రదేవుఁడు తనయంత్యకాలమున రాజ్యమును అనుమకొండనుండి ఓరుగంటికి మార్చుకొనెను. అనంతరము గణపతిదేవుఁడు పరిపాలనమునకువచ్చి ఓరుగల్లుకోట నింకను పెంపుచేసి వీథులుఁదీర్చి పుట్టకోటను గట్టి పఱచి ఓరుగల్లుపురమున గొప్పసంత యేర్పఱచెను. రాజ్యము సర్వ సంపత్సమృద్ధితో నలరారుచుండెను. పిదప రుద్రమదేవి ఏకశిలానగర రత్నసింహాసనము నెక్కి ప్రజారంజనముగఁ బరిపాలించెను. ఈమె ఓరుగంటికోట కెన్నియో మంచియేర్పాటులఁ జేసెను. రుద్రమదేవి ఓరుగంటికోటకుఁ గావించిన కట్టుదిట్టములు, ఏర్పాటులు స్థానికచరిత్రమునం దీక్రిందివిధముగాఁ జేర్కొనఁబడియున్నవి.

"తొలుతంజేయఁగ మిగిలిన కలుకోట నీయమ మహోన్నతంబుగాఁ గట్టించెను. తనప్రజలుండుటకు భూమికోట వేయించెను. ఆనమ యున్నతంబుగాఁ బుట్టకోట వేయించెను. కలుకోటకు నాలుగు గవనులును, నాలుగుదిడ్డులును నేర్పఱచెను. భూమికోట కెనిమిదిగవనుల, పదియారుదిడ్డి నేర్పఱచెను. అనేకశివాలయములఁ గట్టించెను. సకలజనంబులు తన్నంబాయని పలుకుటం జేసి అంబాలయను గ్రామము కట్టించెను. నిజనామంబున వేయిరుద్రపురములు గట్టించెను. అష్టదిక్కుల జయస్తంభము లెత్తించి మహావైభవముతో రాజ్యమేలుచుండెను.

రుద్రమదేవి ఒరంగంటికోటలోనున్న కాకతమ్మబావియు, శోభనాలబావియు, శిలాద్వారములు నాలిగింటిని, ఐనవోలు మైలారుదేవునకిట్టినె నాలుగు శిలాద్వారములును, కట్టించెనని స్థానికులు చెప్పుదురు. ఒరంగల్లుకోటలోని అక్కచెల్లెండ్రబావి రుద్రమదేవి గణపాంబ గట్టించెనని కొందఱు చెప్పుదురు. స్వయంభూదేవాలయమున కీయమ యెంతోశిల్పమును సమకూర్పఁజేసెనటఁగాని యవనవిప్లవములలో నాయాలయరాజము పూర్తిగఁ జెడఁగొట్టబడినది. రుద్రమదేవి రాజమందిరములపై నిలిపిన హేమకుంభములపయిగల బంగారుతొడుపులు విరోధిరాజులు హరించిరి. లోన నిముడ్చు శిలాకుంభము లిప్పుడు చెంగటగల గోరీలదొడ్డిపైఁ బెట్టఁబడియున్నవి. ఈచిహ్నములు రుద్రమదేవి సంపత్పరిపాలనమునకుఁ దార్కాణగనున్నవి.

స్త్రీకి అంకితులుగనుంట సామంతుల కవమానముగనుంటచే గణపతిదేవుని కాలమునుండి లోఁబడియున్న రాజులందఱు రుద్రమదేవిని దిరస్కరించి పన్నులొసంగక తిరుగఁబడిరి. జన్నిగదేవసాహిణి, గంగయసాహిణి, సామంతశూరుఁడు, త్రిపురాంతక మహారాజు, శార్ఙ్గదేవుఁడు, గోనగన్నారెడ్డి, నాగదేవరాజు, భోగరాజు, ప్రెగడన్న, మనుమగన్నయ్య, రుద్రప్రగడ, ప్రాసాదాదిత్యనాయకుఁడు మున్నగు ఆంధ్రసేనానాయకరత్నములు ప్రతిపక్షులనడంచి సామ్రాజ్యక్షేమము సంతరించుటలో మిగులఁ బాటుపడిరి. శివదేవుఁడు వీరశైవమతప్రచారమునుటులనుంచి శిథిలముకానున్న కాకతీయసామ్రాజ్యమును నిలుపరింప నడుముకట్టి ముందు నిలచెను. రుద్రమదేవి స్వీయ శక్తిసామర్థ్యములు స్పష్టపడువఱకుఁ బ్రతిపక్షులెల్లరు శక్తికొలంది ప్రతిఘటించుచు వచ్చిరి. అట్లు ప్రతిఘటించినవారిలో దేవగిరియాదవులు, కటకేశ్వరులు, మల్లికార్జునుఁడు, దామోదరరాయఁడు, సిద్ధయదేవచోడుడు, కదంబరాజు ప్రభృతులు ముఖ్యులు. కడప కర్నూలు మండలములలోఁ జోడులు, ద్రవిడమండలములలోఁ బాండ్యులు, తొండమండలములో క్షత్రియులు, ఆంధ్రమండలములలోని వెలనాటిచోడులు తిరుగుబాటునకు సిద్ధమైరి. కటకగల్లభుఁడు స్వాతంత్ర్యము ప్రకటించెను. శివదేవుని కార్యనైపుణి ప్రతినిధుల స్వామిభక్తి తన యద్వితీయపరాక్రమము సహాయముగాఁగొని రుద్రమదేవి యాంధ్రరాష్ట్రమునంతయు స్వాధీనపఱచికొనెను. కమ్మవీరులు రెడ్డిశూరులు వెలమవజీరులు రుద్రమదేవి కన్నివిధముల నండగానుండి స్వామిభక్తి ప్రకటించుటయే రుద్రమదేవి కద్వితీయవిజయము గలుగుటకుఁ గారణమయ్యెను.

రుద్రమదేవి తనపుత్రికలతో క్షేత్రసందర్శనమున కేఁగినపుడామె సవతికుమారులగు హరిహరరాయలు, మురారిదేవుఁడు పరివారముతోఁ జుట్టములవలె నగరములోఁ బ్రవేశించి రుద్రమదేవి లోనికి రాకుండ ద్వారములు మూయించిరి. రుద్రమదేవి బైటికోటలనుండి బలమును రప్పించి నెలలతరబడి పోరాడి ఓరుగంటికోట నాక్రమించుకొని సవతికుమారులకు ఇతరరాజద్రోహులకు నుచితశిక్షల విధించెను. రుద్రమదేవిచే నోడింపఁబడిన రాజులందఱు కుట్రజేసి దేవగిరిపాలించు మహాదేవరాయలఁ బ్రోత్సహించి 'మేమందఱము నీ కంకితులమగుదుము. ఓరుగల్లురాజ్య మాక్రమించుకొ'మ్మని ప్రోత్సహించిరి. సరిహద్దులలో నొకయాఁడుది రాజ్యమేలుట యవమానకరముగనెంచి యాకస్మికముగ మహాదేవరాయ లొకదినమున ఏకశిలానగరమును అఖండసైన్యసహితముగ ముట్టడించెను.

ఆంధ్రులలో నద్వితీయమగు పౌరుషము ప్రజ్వరిల్లెను. రుద్రమదేవికి విజయముసమకూర్పఁ దలంచి భటులెల్లరు సంగరసన్నద్ధులైరి. మహారాష్ట్రులు మొక్కవోనిపరాక్రమముతో ముందునకువచ్చి ఆంధ్రనగరమును సమీపించి యగడ్తలఁబూడ్వ సాగిరి. శివదేవుఁడు, ప్రసాదాదిత్యుఁడు, రుద్రదేవుఁడు మున్నగు ప్రముఖులు రుద్రమదేవికై సంగరరంగమునఁ బ్రాణములనువిడువఁ దలంచి నడుము కట్టిరి. ఈమహాసంగ్రామమునఁ బరరాజ్యము కబళింపనెంచిన మహాదేవరాయలకుఁ బరాభవము ప్రాప్తించెను. రుద్రమదేవిగడించిన యీవిజయము స్థానికచరిత్రమునం దీక్రిందివిధముగాఁ జెప్పఁబడినది.

"దేవగిరిరాజు సమస్తసేనాసమేతుండై ఏకశిలానగరంబుపై విడిసిన వారలతో నెదిరించి యొకపక్షంబు ఘోరయుద్ధంబు నేసి మూఁడు

లక్షలపదాతుల నుగ్గగావించి లక్షగుఱ్ఱంబుల నేలఁగూలఁజేసెను. పారిన వారల వెన్నడిగిలి దేవగిరిచొచ్చు పర్యంతము తరిమి వారినుండి కోటి ద్రవ్యములు కానుకలుబట్టెను. మఱియు నాద్రవ్యంబు పరదార్లకుఁ బంచిపెట్టెను. అచట జయస్తంభములువేసి వారలఁ దనయాజ్ఞకు లోనుజేసెను."

రుద్రమదేవి పరాజయమనుమాట యెఱుంగకుండ ముప్పది యాఱు సంవత్సరములు రాజ్యమును బాలించెను. ఈయమ సత్ప్రరిపాలనమును విద్యానాథుఁడు ప్రతాపరుద్రీయమునందలి నొక ప్రకరణమునందుఁ బ్రశంసించి యున్నాఁడు. ఆంధ్ర సామ్రాజ్యమునకు సమస్తవైభవములు సమకూర్చి రుద్రమదేవి, రాజ్యభారము ప్రతాపరుద్రునిభుజస్కంధముపై నిడి వార్ధకమునఁ గొంతకాలము గడిపి శివసాయుజ్యము నొందెను.

రుద్రమదేవి వైదుష్యము మతము

రుద్రమదేవి రాజ్యము పాలించినకాలములోఁ దిరుగుబాటులు మెండగుటచే ఘోరసంగ్రామములు జరుపవలసి వచ్చెను. మొక్కబోని పరాక్రమముతోఁ బ్రతిపక్షుల నెదిరించి రాజ్యమును స్తిమితముగావించుటతో నీయమ జీవితము గడిచినది. గణపతిదేవునికాలపు విద్వాంసులందఱి నీయమ పోషించుచుండెను. అంత్యకాలమునఁ బ్రతాపరుద్రుఁడు తనయాస్థానమును బండితులతోఁ గవులతో నించి వేసెను. ఈ యుభయులకు మధ్యనున్న రుద్రమదేవి విద్యాప్రియురాలు రసజ్ఞురాలు అనుటకు సంశయముండదు గాని ఆనాఁటి వాఙ్మయవిశేషములను నిర్ణయింప నిపుడాధారములు లభించుటలేదు. గణపతిదేవుఁడు రుద్రమదేవికి బాల్యమున సంగ్రామవిద్యల నేర్పించెను. అందుచే అశ్వారోహణము, ఖడ్గపరిశ్రమ, లక్ష్యభేదనము మున్నగు వీరోచిత కళలన్నియు బాల్యముననే పట్టుబడెను. శివదేవాదుల సహాయమునఁ బరిపాలనవిధానము నభ్యసించెను. తండ్రినిజూచి అరుల లోఁగొను రాజనీతి గడించెను. ప్రోలరాజుకాలమున. దేశము జైనమతముతో నిండియుండెను. ప్రథమరుద్రదేవుఁడు శైవమతమునఁ బ్రవేశించెను. గణపతిదేవుఁడు విశ్వేశ్వరశంభునివద్ద శైవదీక్షగైకొనెను. రుద్రమదేవియు నట్లే శివదీక్షనొందిన శివభక్తురాలు. ఈయమ కాలములో శివాలయములు రెండువేలు కట్టఁబడెను. తాను శైవమతాభిమానినియైనను ఇతర మతస్థుల కాయమ యెట్టి నిర్బంధములు కలుగఁజేయలేదు. సర్వమతసమ్మతముగా నీయమ రాజ్యమేలినది. రుద్రమదేవి, పాలనమున మిక్కిలి కౌశలముగలదనుటకు గ్రంథాధారములు పెక్కులు గలవు. విరోధులనడఁచుటలో నీయమను జెప్పి వేఱొకని జెప్పవలయును. ఎవరయినను నీయమను లక్ష్మియనియే వర్ణించిరి. ఈయమ మాన మీయమసౌందర్యాతిశయమునకు బ్రజారంజనమునకుఁ దార్కాణగఁ గైకొనవచ్చును.

ఉపసంహారము

ఆంధ్రకాంతలలో సామ్రాజ్యపాలనము నద్వితీయముగా నెఱపి లోకాంతవిశ్రాంతకీర్తి గన్నవారల యందుఁ బ్రథమగణ్య రుద్రమదేవి. భర్తయనంతరము పత్ని రాజ్యమునకువచ్చుట తెలుచుగఁ గలదుగాన రుద్రమదేవిని గణపతిదేవుని భార్యయని యిదివఱలివారు నిర్ణయించి మిగుల దోషమున కొడిగట్టిరి. నూతన పరిశోధనములవలన సత్యమిప్పటికి బైటపడినది. రుద్రమదేవి గణపతిదేవుని పుత్రియనుటకు నేఁ చరిత్రవిదుఁడును నేఁడు సంశయింపఁడు. కాకతీయులు దాదాపుగ మూఁడు నందల సంవత్సరము లాంధ్రదేశమును బాలించిరి. వారికాలమున ఆంధ్రశిల్పమునకు ఆంధ్రవాఙ్మయమునకు ఆంధ్రత్వమునకుఁ బేరు పెంపులు వచ్చెను. ఆంధ్రరాష్ట్రము బునరుద్ధరించి మేమాంధ్రులము మారాజధాని ఆంధ్రనగరము. మాజాతియాంధ్రజాతియని సగర్వముగాఁ జెప్పుకొన్న కాకతీయరాజులకాలమున ఆంధ్రదేశమునకుఁ గలిగిన మహోపకారము లిన్నియన్నియని నిరూపింప నయితిగాదు. ఇంగుఁ బ్రత్యేకించి రుద్రమదేవి గావించిన తటాకములు, ఆలయనిర్మాణములు, నగరప్రతిష్ఠాపనలు సంగ్రామములు తెలుపు ప్రత్యేకాధారములు లేవుగాన సమిష్టిదృష్టితో నీయమను బ్రశంసింపవలసి వచ్చినది. రుద్రమదేవిని బురుషుఁడని గణపతిదేవుఁడు వ్యవహరించి యొక చిన్నదానిని దెచ్చి పెండ్లిచేసెననియుఁ దరువాత సత్యమెఱింగి ప్రసాదాదిత్యుఁడు అను వెలమవీరుఁ డాచిన్నదానిని పురుషునిగ దైవసహాయమున నొనరించి రుద్రమదేవిని జంపెననియు స్థానికచరిత్రములలోఁ గలదు. ఇది విశ్వసింపరానిమాట. గణపతిదేవుని పాలనమునందే రుద్రమదేవి స్త్రీవ్యక్తియని శాసనాదులలో లిఖింపఁ బడినది. రుద్రదేవుఁడనుచు భ్రాంతినివారణార్థముగ రుద్రమదేవిని "సర్వాంగనారి"యని విద్యానాథుఁడు కంఠోక్తిగాఁ జెప్పినాఁడు—కాన నీకథ విశ్వసింపరానిది. రుద్రమదేవి వార్ధకమునఁ బ్రతాపరుద్రునకు రాజ్యమునప్పగించి వంశానుచారముగ వానప్రస్థాశ్రమము గైకొనవున్నటులఁ బ్రతాపరుద్రీయమునఁ గలదు. ఆంధ్రమాతయనఁదగు రుద్రమదేవి సమగ్రవీరజీవితము ప్రత్యేకరాష్ట్రసంపాదనోన్ముఖులగు ఆంధ్రసోదరులకు నిత్యస్మరణీయము.

[సూచన—ఇం దుదాహరించిన స్థానికచరిత్రము ఒరంగల్లు శైవధర్మ ప్రచారిణివారు, ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారు ముద్రించిన ప్రతులనుండి మావద్దఁగల లిఖితగ్రంథమునుండి యుద్ధృతము. ఇం దుదాహరింపఁబడిన అముద్రితశాసనముల ప్రతులు పూర్తిగ మావద్దఁ గలవు. వీని అచ్చులు హైదరాబాదు ఆంధ్రపరిశోధక సంఘమునఁ గలవు. వావిళ్లవారి ప్రతాపరుద్రీయము నీవిషయమునఁ గైకొంటిమి.

హిందువుల ఆధిక్యము

దాసు దామోదరరావు గారు

ఇతరజాతుల యాధిక్యమును గుఱించి మాత్రమే చిన్ననాటి నుండియు బఠించి స్వజాతియాధిక్యము నెఱుగకున్నవారు ప్రకృతము హిందువులలో ననేకులు గలరు. మనకును ఇతరజాతులను మించగల సామర్థ్య మున్నదని తెలిసికొనినగాని యభిమానము వర్ధిల్లదు. అభిమానమున్న గాని యిప్పటి నికృష్టస్థితినుండి బయల్పడుటకు యత్నము సేయము. వస్తుతః హిందూజాతి యాధిక్యము గలదనియు, స్వలాభాపేక్షాపరతంత్రులగు నితరుల ప్రచారమువలన మన నిజస్థితి మఱుగుపడినదనియు దెలిపి యాత్మవిశ్వాసమును బురికొల్పుచు దేశాభిమానులగు పెద్దలు కొన్ని గ్రంథముల రచియించిరి. వానిలో హరవిలాసశారద గారి "హిందువుల యాధిక్యము" ముఖ్యముగ నెన్నదగినది. గొప్ప గొప్పపాశ్చాత్యపండితులును, భారతవర్షీయ చరిత్రకారులును వెలిబుచ్చిన యభిప్రాయములను క్రోడీకరించి, యన్నివిధముల హిందువు లితరజనులకంటె నధికులని వీరు ఋజువుచేసినారు. వీరి గ్రంథము ఈ వ్యాసమున కాధారము.

క్రీ. శ. ౧౪ వ శతాబ్దిలో అబ్దుల్ వాసఫ్ అను చరిత్రకారుడు తజియతులంసార్ అను చరిత్రగ్రంథమును వ్రాసెను. అందులో నిట్లనెను. "లోకములో నివాసయోగ్యములయిన స్థానములన్నింటిలో భారతభూమి యత్యంతసౌఖ్యదాయకము, ఆనందప్రదము. అచ్చటి ధూళి వాయువుకంటెను స్వచ్ఛము. అచ్చటి వాయువు కేవలము పవిత్రతరమే. అచ్చటి సమప్రదేశములు స్వర్గారామతుల్యములు" అనెను.

భారతవర్షములో నితరభూముల ప్రధానలక్షణము లన్నియు గన్పట్టును. మనోహరములైన ప్రకృతిదృశ్యములు, అత్యంతసారవంతమైన నేల, దట్టములైన యడవులు, ఉన్నతపర్వతములు, గొప్ప నదులు, చెట్టుచేమలేని యెడారులు, నీటిచుక్కలేని మెట్టభూములు, అత్యుష్ణప్రదేశములు, అతిశీతలప్రదేశములు, అన్నియు నిక్కడ గలవు. భారతవర్షము భూలోకముయొక్క సంక్షిప్తరూపమని చెంబర్సువిజ్ఞానసర్వస్వము వాకొనుచున్నది. కాబట్టి భారతవర్షములో నైసర్గికసౌకర్యము లన్నియు నున్నవి.

మాక్సుముల్లరు ఇట్లనుచున్నాడు. "మానవుడు బుద్ధిని వినియోగించి కృషిచేసి కల్పించిన యేశాస్త్రమును, ఏకళను, సమగ్రముగ నేర్చుకొనగోరినను, భారతవర్షమునకు శుశ్రూష చేయకతప్పదు. భాషాశాస్త్రము, బ్రహ్మవిద్య, పురాణములు, తత్త్వవిచారము, పట్టములు, ఆచారములు, ప్రాచీనకళాస్వరూపము, ప్రాచీనప్రకృతిశాస్త్రములు, ఏదిచలయునన్నను, నీకిష్టమున్నను లేకున్నను, భారతవర్షమునకు బోనక తప్పదు. మానవచరిత్రప్రముఖములగు నతి మూల్యములయిన యంశములు భారతవర్షములో గుప్తపఱుపబడినవి. అవి మఱియెచ్చోటను లభింపవు."

లోకములో సాధారణముగ నొక్కొక్కజాతిని బరీక్షించి చూచినయెడ నది యేదో యొక యంశములో మాత్ర మాధిక్యము గలిగి యితరవిధముల హీనమైనదిగ గన్పించును. వాణిజ్యములోనో సంగరశక్తిలోనో యాధిక్యముగల జాతి యొకటి యుండవచ్చును. లేదా, ఒకతత్త్వజ్ఞానములోనో కవితాసంపదలోనో, శాస్త్రపరిశోధనములలోనో, కళాపతిజ్ఞానములోనో, యాధిక్య ముండవచ్చును. రాజకీయముగ నొకజాతి యుత్కృష్టమైనదిగ నుండి నీతిప్రవర్తనములోనో, బుద్ధివికాసములోనో కొఱవడవచ్చును హిందువులవలె ననేకవిధముల నాధిక్యము గలజాతి వేఱు కానరాదు.

హిందువులు కవితాధోరణి గలవారని ప్రొఫెసరుహీరెన్, సంగీతధోరణి గలవారని ఆనీవిల్సన్, వాణిజ్యధోరణి గలవారని మిసెస్ మానింగ్, తత్త్వచింతకుల కూటమని మాక్సుముల్లరు, శాస్త్రపరిశోధనములో నిశితబుద్ధియు శ్రద్ధాళుత్వమును గలవారని ఎల్ఫిన్‌స్టను, కళాపారంగతులని కర్నలుటాడ్డు ననిరి. ఎటుజూచినను అగ్రస్థానము భారతవర్షముదే.

హిందువుల నాగరకత మిక్కిలి ప్రాచీనకాలమునాటిది. దీని తరువాత నెన్నో రాజ్యములు, ఎన్నో జాతులు, పుట్టి గిట్టినవి. హిందూ సభ్యత మాత్రము, ఎన్ని రాజకీయసంఘటనములకును, సాంఘికవిప్లవములకును, చెక్కుచెదరక నిలిచియున్నది. హిందూజాతి నిర్మాణము మిక్కిలి దృఢమైనది.

పరిపాలనము

జనసంఖ్యయు సంపదయు నెక్కడ సమృద్ధిగ నుండునో, ఆజాతి మంచిప్రభుత్వముచే పాలింపబడుచున్నదని ఎడ్మండుబర్కు సిద్ధాంతము. హిందువులు అసంఖ్యాకులని ప్రాచీనయాత్రికులు ఏక

గ్రీసుముగ నెంచిరి. ఆర్యావర్తములోని పట్టణముల నన్నింటిని నెలు గులుగాని లెక్కించుటగాని దుస్తరమని అరయన్ వ్రాసెను. ఇతర జాతులవా రందరును గలిసి యెందరుందురో హిందువులందరున్నారని టెసియస్ వ్రాసెను.

భారతవర్షము యుగయుగములనుండి సంపదకు పేరుగాంచినదని చేంబర్సువిజ్ఞానసర్వస్వ మనుచున్నది. అలెగ్జాండరు ఈదేశముపై దం డెత్తివచ్చుచు తనసేనతో మన మిపుడు అమితధనముతో మూల్గు చున్నట్టి బంగారు భారతవర్షమునకు జనుచున్నామనియు పారశీక స్థానము భారతవర్షముతో బోల్పరానిదనియు బలికెనని ప్లైజు వ్రాసెను. గజినీమామూదు సోమనాథములో గొల్లకొట్టిన శివలింగము లోని రత్నములను లెక్కపెట్టలేకపోయెనని లెత్బ్రిజి హిందూదేశ చరిత్రములో వ్రాసెను.

ప్రాచీనకాలమున భారతవర్షములో దొంగతనము లేదని స్ట్రాబో వ్రాసెను. డాక్టరుజాన్సను కాలములో లండనునగరమున రాత్రివేళ వీధిలోనికి బోవుటకు భయముగనుండెడిది. అప్పటికి మనదేశములో నిండ్లతలుపులకు దాళములు వేసికొనుట యనగత్యము. హిందూదేశ ములో ప్రతిపట్టణమును స్వతంత్రమైన ప్రజాస్వామికమని లెఫ్టినెంటు కర్నలు మార్కువిల్కన్సు వ్రాసెను. ప్రతిభారతీయుడును స్వేచ్ఛగల వాడని అరయన్ అనెను. తన నాటిగ్రామములనుగూర్చి సర్ చార్లస్ మెట్కాఫ్ ఇట్లనెను. "ఒక్కొక్కగ్రామస్థులకు వారికి గావలసిన సమస్తమును అక్కడనే లభించుచుండెను. వారికితరులతో నగత్యము లేదు. ఏది నశించినను, గ్రామసంఘములు యథాప్రకారముగ నుం డుచు వచ్చినవి. రాజ్యములు తారుమారయినవి. పఠానులు, మొగ లాయిలు, మహారాష్ట్రులు, సిఖులు, బ్రిటిష్‌వారు ఒకరివెనుక నొకరు దేశపాలకులయిరి. కాని గ్రామసంఘములు చెక్కుచెదరక సౌఖ్య మును స్వాతంత్ర్యమును బ్రసాదించుచున్నవి." దక్షిణ హిందూస్థాన ములో మొదటిపరాంతకుని కాలములోను, మొదటిరాజరాజు కాల ములోను, ఎన్నికలతో గూడిన గ్రామప్రజాస్వామికము లుండినట్లు, ఉత్తరమల్లూరులోను, తంజావూరులోను దొరకిన శాసనములనుబట్టి తెలియుచున్నది. మెగాస్థనీసు ఇట్టిగ్రామపాలక సంఘముల జూచి నాడు.

స్వభావము

భారతీయు డసత్యమాడిన ట్లెన్నడు నెఱుగమని అరయన్ అనెను. భారతీయులు ఋజుమార్గవర్తనులు, న్యాయబుద్ధిగలవారు, వా రన్యాయముగ నెద్దియు స్వీకరింపరు, అని యువాన్‌చ్వాంగ్ అనెను. క్రీ. శ. ౬౩౧ సం॥లో సయామురాజు బంధువకు నూవే యీదేశమునకు వచ్చి చూచిపోయి, తనరాజుతో హిందువులు ఋజు వర్తనమును న్యాయబుద్ధియు గలవారని చెప్పెను. భారతీయులు న్యాయబుద్ధియు విశ్వాసపాత్రతయు గలవారగుటచే నన్నిజాతుల వారును భారతవర్షములో మూగుచున్నారని క్రీ.శ. ౧౧వ శతాబ్దిలో ఇద్రిసి తన భూగోళశాస్త్రములో వ్రాసెను. క్రీ. శ. ౧౩వ శతా బ్దిలో ప్రపంచయాత్ర సలిపిన మార్కోపోలో బ్రాహ్మణులు ఏమి చ్చినను బొంకువారు కారని వ్రాసెను. కమాలుద్దీన్ సమర్కండి యను నొకరాయబారి నర్తకులకు భారతభూమిలో మిక్కిలి పదిలము గల దనినాడు. హిందువులు సత్యమును గౌరవింతురనియు, వ్యవహార ములలో విశ్వాసపాత్రులనియు అబుల్ ఫజల్ వ్రాసెను. ఇన్నా ళ్ళింగ్లీ క్రింద ఎంతెంత వ్యవహార మయినను లిఖితము లయిన వాగ్దానములు గాని, చెల్లుపత్రములు గాని యగత్యము లేకుండ కేవలము నోటిమాటపై జరుగుచుండెను. ధైర్యములోవలెనే సూనృత వాదిత్వములోను హిందువులు ప్రసిద్ధులని సర్ జాన్ మాల్కమ్ వ్రాసెను. ఆస్తి, స్వేచ్ఛ, ప్రాణము పోవునపుడైనను బొంకని హిందువులను నూఱులాది గాంచితిననియు, ఒకేగ్రామములోని జనులు అన్యోన్యము అసత్యము లాడుకొనుట యెఱుగమని చెప్పవచ్చుననియు కర్నలు స్లీమను అనెను. భారతవర్షములో బానిసత్వము లేదనియు, స్త్రీలు పతివ్రతలనియు,పురుషులు ధైర్యశాలురనియు మెగాస్థనీసు వ్రాసెను. హిందువులు విశ్వాసపాత్రులు, సూనృతవాదులు, న్యాయబుద్ధిగల వారు, పరాక్రమశాలురు, స్వామిభక్తులు, అభిమానధనులు నని క్రీ.శ. ౧౮౪౨ నుండి ౧౮౫౭ వఱకు అజమీరుమేర్వాడకు కమీషనరుగ నుండిన కర్నల్ డిక్సను శ్లాఘించెను. హిందువులకంటె విశ్వాస పాత్రమైన జాతి కానరాదని సర్ జాన్ మాల్కమ్ వ్రాసెను. హిందు వులతో సంచరించినవా రెవ్వరును, వారియందు నాగరకజనుల ముఖ్య లక్షణములలో నొక్కటయినను కొఱవడెనని చెప్పజాలరని బిషప్పు హెబరనెను. హిందువులు నెమ్మది, దయ, కృతజ్ఞత, విశ్వాసము, అనురాగములు గలవారును, అరిషడ్వర్గమునకు లొంగనివారును, అని మొదటి గవర్నరు జనరలు వారన్ హేస్టింగ్సు పార్లమెంటుకమిటీ యెదుట సాక్ష్యమిచ్చుచు చెప్పెను. "హిందువులు త్రాగుబోతులును స్వైరవర్తనులును గారు, పరిశుభ్రత గలవారు, కృతజ్ఞులు; మన సిపాయిలు తమవిదేశీయసేనానులయెడ జూపుచున్నంత విశ్వాస పాత్రత ఏ యితర ఏకజాతీయసైన్యములోను గూడ గానరాదని ఎల్ఫిన్‌స్టనును వ్రాసెను. హిందువులు ఉత్తమమర్యాదగల నెఱిగినవారని వార్డనెను.

హిందువుల సాహసౌదార్యములకు దృష్టాంతములు రాజస్థాన చరిత్రములో కొల్లలుగ నున్నవి. భారతీయులు స్వధర్మముకొఱకు గాని, ఆత్మగౌరవ రక్షణార్థముగాని ప్రాణము లర్పించుటకు లేశ మాత్రమును వెనుదీయరని ఎల్ఫిన్‌స్టనును వ్రాసెను. గ్రీకులు తాము చూచినంతలో హిందువులను మించిన ధైర్యశాలురు లేరని ఘంటా పథముగ బలికిరి. అనవరతవిజయముల గాంచిన యలగ్జాండరు నుహా వీరుని సేనలకు దొలుత బెదరుగల్పించిన యతడు మగధరాజ్యము నేలిన హిందూరాజు.

ప్రాచీనకాలమున స్త్రీలయెడ హిందువులు చూపినంత గౌరవాదరములు ఏయితర రాష్ట్రవాసులును జూపలేదని విల్సను వ్రాసెను. "ఎక్కడ స్త్రీలు గౌరవింపబడుచున్నారో అక్కడ దేవతలు ప్రసన్నులగుచున్నారు, ఎక్కడ నగౌరవము నొందుచున్నారో అక్కడ చేయు కర్మలు నిష్ఫలములు" అని మనుధర్మశాస్త్రము శాసించుచున్నది. యుధిష్ఠిరుని రాజ్యపాలనములో ద్రౌపదీదేవి స్త్రీలధర్మములగూర్చియు, స్త్రీలహక్కులగూర్చియు, ప్రజలకు బోధించుచుండెను. రాజమందిరముయొక్కయు తత్సంబంధమైన ధనసంపదయొక్కయు నిర్వాహము నామె పరిశీలించుచుండెను రాష్ట్రకోశనిర్వాహములో సాయపడుచుండెను. మతప్రతిష్ఠాపనములపై పరిశీలనము చేయుచుండెను. స్త్రీలు ఆస్తిపై హక్కుదారులు కావచ్చునని ధర్మశాస్త్రములు సంపూర్ణముగ నామోదించినవి. ఘోషాపద్ధతి స్త్రీస్వాతంత్ర్యము నరికట్టలేదని కర్నలుటాడ్డభిప్రాయము. "రాజపుత్రస్త్రీలు అనుభవించు స్వేచ్ఛ, గౌరవము, సౌఖ్యము, నేను జాల వఱకెఱుగుదును; నాకు దెలిసినంతలో వారు బందీకృతులై యున్నారని విలపించుట కెట్టి యవకాశమును గన్పింపదని యతడనెను. ఔరంగజేబుతో యుద్ధమాడి మోసగింపబడిన తనభర్తను గోటలోనికి రానీయక సింహద్వారముల మూయించిన మార్వారురాణి యొడంతము పరాసుయాత్రికుడగు బెర్నియరు వర్ణించెను. ఆరాజ్యములో స్త్రీలధైర్య మెట్లుండెనో మచ్చుమాటలు కాకన చాలునని టాడ్ నుడివెను.

విదేశీయులతో సంబంధము

క్రీ. పూ. ౩౮౫ సం॥ నుండి ౨౮౭ సం॥ వఱకు సెల్యుకసు నేలిన టాలమీ ఫిలడెల్ఫసు హిందూరాజుకడకు డైయానిసియసును రాయబారిగ బంపెనని విన్సెంటుస్మిత్తు వ్రాసెను. యవనసైనికులు పూర్ణకవచధారులై తమిళరాజులయొద్ద నంగరక్షకులుగ నుండిరి. ఒకపాండ్యరాజుకొలువులోను, మఱికొందఱు తమిళరాజుల కొలువులోను, రోము దేశపు యోద్ధభటుల జేర్చుకొనుచుండెడివారు. మధురానగరపు కోటగుమ్మములయొద్ద కావలిగాచుటకై రోమీయభటులు నియోగింపబడుచుండిరి. పాండ్యరాజు పంపిన రాయబారి యొకడు అగస్టసును సిరియాలో సందర్శించినట్లు స్ట్రాబో వ్రాసెను. క్లాడియసు చక్రవర్తియొద్దకు వచ్చిన యొకభారతీయరాయబారపు వృత్తాంతమును ప్లినీ వ్రాసెను. భారతీయులకును రోమీయులకును క్రీ. శ. ౫౩౦ సం॥ వఱకును పరస్పరసంబంధ ముండెడిది. అశోకుని బౌద్ధమతప్రచారకులు ఆశియా, యూరోపా, ఆఫ్రికా ఖండములు మూడింటను వ్యాపించిరి. యోధాగ్రేసరబిరుదాంకితుడగు అలెగ్జాండరు అపజయమెఱుగని తనసైన్యముతో వచ్చి యొకచిన్న హిందూరాజ్యమును మాత్రమే జయింపగల్గెను. తక్షశిల యేలిక ౫౦౦౦ సైన్యమును దీసికొని పురుషోత్తమునితో బోరుటకు అలగ్జాండరుకు దోడయ్యెను. పైగా నచ్చిన సాయముగాక, అలగ్జాండరు సైన్యము పురుషోత్తముని సేనకు బెట్టింపుండెను. మగధసామ్రాట్టగు మహానందమహారాజు తమపైకి వచ్చుచున్నాడని విని అలగ్జాండరు సైన్యమునకు బెదరు పుట్టెను. అలగ్జాండరు అంతటితో వెనుకకు మఱలక ముందుకు సాగివచ్చినచో, వెనుక నీదేశముపై దండెత్తివచ్చి, సర్వనాశము పొందిన అసీరియా రాణి సెమిరమిసుకు పట్టినగతియే యతనికి బట్టెడిది. అలగ్జాండరు సైన్యము సర్వనాశము గాకుండ నిలిపిన ప్రతిష్ఠయంతయు పురోగమన విసర్జనోపదేష్టలగు క్షైనాసుప్రభృతులదని విన్సెంటు స్మిత్తు వ్రాసెను.

అన్యదేశ వ్యాప్తి

మహాభారత యుద్ధానంతరమును, జనసమృద్ధి మెక్కువగనున్నప్పుడును భారతీయులు అన్యదేశములకు వలసపోగి యట రాజ్యముల స్థాపించిరి. ఒకప్పుడు సింధునదీముఖద్వారప్రదేశములో నివసించుచుండిన నావికులు నౌకలెక్కి సముద్రతీరము నంటివచ్చి యీజిప్టు, న్యూబియా, అబిసీనియాలలో రాజ్యములు స్థాపించిరని పోకాకు వ్రాసెను. ఆయాదేశముల యూళ్లపేళ్లు రాజులపేళ్లు మొదలయినవి భారతీయనామధేయముల బోలియున్నవి. శిల్పవస్తుసారూప్యము మఱియొక నిదర్శనము. అమెనాఫిసు ఎతియోపియా నేలుచుండినపుడు భారతీయులక్కడ వలస లేర్పఱచుకొనిరని సింసెలకు వ్రాసెను. గ్రీసు, పారశీక తురుష్కస్థానములకు హిందువు లేగుచుండినట్లు వేఱుగ దెలుపుట యనగత్యము. సైబీరియా ఫిన్లండులభావములకు భారతీయభావములతో సంబంధమున్నదట. స్కాండినేవియా ప్రజలు ఏడువారములకు వాడుపేళ్లు మనపేళ్లతో సరిపోవుచున్నవి. జర్మనుల ప్రాచీనస్వస్థానము, దీర్ఘకపాలధారణాద్యభ్యాసములు భారతీయుల యలవాట్లను బోలియున్నవని కర్నలు టాడ్ గమనించినాడు. హంగేరీయులు సంస్కృతభాషను బఠించిన యెడల తమయుత్పత్తిని గూర్చియు, ఆచారమర్యాదల గూర్చియు, భాషనుగూర్చియు నెన్నోముఖ్యాంశముల దెలిసికొనగలరని సోమాడికోరసు వ్రాసెను. పురాతనకాలమున బ్రిటనులోనుండిన డ్రూయిడుల విశ్వాసములును అనుష్ఠానములును బౌద్ధుల వానిని బోలియుండెను. డ్రూయిడులు భారతవర్షమునుండి బ్రిటనుకు బోయి యక్కడ స్థిరపడినవారని గాడ్ఫ్రేహిగిన్సు సెల్టిక్ డ్రూయిడ్సు అను గ్రంథములో ఋజువు చేసెను. సెల్టికుజాతీయములకు సంస్కృతజాతీయములతో సాదృశ్య మున్నదని పిక్టె వ్రాసెను.

బుద్ధుని పుట్టుకకు పూర్వమే హిందువులు సయామములో స్థిరనివాసము లేర్పఱచుకొనిరి. సయామములో నిప్పటికి రెండు మూడుమైళ్లు చుట్టుకొలతగల గొప్ప హిందూదేవాలయ మున్నది. తక్షశిలకు జుట్టునున్న దేశమునకు వెనుక కాంభోజమని పేరు. కాంభోజులు క్రీ. శ. ౮వ శతాబ్దిప్రాంతమున ఆశియాఖండపు ఆగ్నేయభాగములో రాజ్యము స్థాపించి దానికి తమ జన్మభూమి పేరిడిరి. ఇది యిపుడు కాంబోడియా

యని వ్యవహరింపబడుచున్నది. చీనా యనుపేరు హిందువులు పెట్టినదని హీరెక్ వ్రాసెను. చీనాదేశపు మతము భారతవర్షమునుండి వచ్చినట్టిదని జార్జ్ స్మిత్ వ్రాసెను. క్రీ. పూ. ౬౫౦ సం. నుండి భారతవర్షమునకు చీనాకు నౌకాయానములు జరుగుచుండెను. జాపనీయసారస్వతముపై భారతీయప్రాబల్య మున్నట్లు వింటర్నిజు పండితుడు గమనించినాడు. క్రీ. శ. ౪౯౯ సం॥లో నొక భారతీయుడును, ౮౧౧ సంవత్సరములో నొక భారతీయుడును జాపనుదేశమునకు మొట్టమొదటగా ప్రత్తిని గొంపోయి యక్కడ ప్రవేశపెట్టిరని జాపనుప్రభుత్వనివేదికలు వాకొనుచున్నవి. దక్షిణఅమెరికాలోని పెరూనివాసుల సాంఘికాచారములు భారతీయుల యాచారముల బోలియున్నవని హోకాకు వ్రాయుచున్నాడు. అక్కడ ఆర్యసంప్రదాయసిద్ధములైన దేవాలయములు, కోటలు, నీటికాలువలు, కొండవంతెనలు నున్నవని జెఫూ వ్రాసెను. మెక్సికోవారు మన గణేశునివలె మనుష్యుని మొండెమును ఏనుగుతలయు గల విగ్రహము నారాధించుచుండెడివారట. ఉత్తరఅమెరికాలో ఆసెకూర్మము గాథ యున్నదట. పెరూవాస్తవ్యుల పెద్దపండుగ పేరు రామసీతా. ఈవిధముగ హిందూసభ్యతాచిహ్నము లన్నిదేశములలోను గన్పించుచున్నవి. డెల్మాగా రిట్లనిరి. "వేనవేలయేండ్లక్రింద భారతభూమిలో నిర్మింపబడిన నాగరకతయొక్క ప్రాబల్యము మనలను అనుదినజీవయాత్రలో నావరించియున్నది. నాగరకత కెక్కిన దేశములలో నది మూలమూలల వ్యాపించియున్నది. నలయుచో అమెరికా కేగి చూడుడు. ప్రప్రథమమున జాహ్నవీతీరములనుండి వచ్చినట్టి నాగరకతయొక్క ప్రాబల్యము ఐరోపాలోవలెనే అచ్చటకూడ గనుగొనగలము."

సారస్వతము

"హిందూసారస్వతములో నేదేని యొక్కయనల్పభాగముతో బరిచయము గలిగించుకొనుట కొక్కని జీవితకాలము చాలదు; ఇప్పటివరకు లిఖితములుగ మిగిలిన సంస్కృతగ్రంథములు గ్రీసు, ఇటలీ, రెండుదేశముల ప్రాచీన వాఙ్మయములను మించియున్నవి; సంస్కృతభాష అద్భుత నిర్మాణము గలది. ఇది గ్రీకుభాషకంటెను బరిపూర్ణము, లాటినుకంటెను బాహుళ్యము కలది. రెండింటికంటెను స్వచ్ఛతరము" అని సర్ విలియంజోన్సు వ్రాసెను. సంస్కృతము భాషలకు భాష యని మాక్సుముల్లరు అభిప్రాయము సంస్కృతము గ్రీకువలె వైపుల్యమును, లాటినువలె ధాటిగల వచోగాంభీర్యమును, హెబ్రూవలె భగవదంశయు గలదని ష్లెజలనెను. ఆధునికుల భాషాశాస్త్రము సంస్కృతము పఠింప నారంభించిన పిమ్మట మొదలిడబడెనని హంటరు సూచించుచున్నాడు. గ్రీకుభాష సంస్కృతభవమని పోకాకు; జెండుభాష సంస్కృతభవమని హీరెను, వర్తమానైరోపీయ భాష లన్నింటికిని సంస్కృతము మూలమని డూబాయి; సంస్కృతము గ్రీకులాటిను జర్మను భాషలకు మాతృభాష యని యొకరు; నీవిధముగ భాషాశాస్త్రజ్ఞులు సంస్కృతమునకు మాతృస్థాన మిచ్చినారు. ఐరోపీయవర్ణసమామ్నాయమునుగూర్చి మాక్డొనలు పండితు డిట్లనెను: ఐరోపీయులమగు మనము ౨౫౦౦ సం॥ల పిదప శాస్త్రజ్ఞాన మతిశయించియున్న యీకాలమున, మనభాషలోని యన్నిధ్వనులను నిరూపించుటకు జాలనట్టి యక్షరమాల నుపయోగించుకొనుచున్నాము. ఎన్నడో మూడువేలయేండ్లనాటి ప్రాచీనసెమిటికు క్రమము ననుసరించి యచ్చులను హల్లులను గలియబోసి యవను లేర్పఱచిన గందరగోళపు క్రమమునే నేటికిని యవలంబించుచున్నాము." కాబట్టి వర్ణసమామ్నాయములో ఐరోపీయులు నేటికిని హిందువులకంటెను వెనుబడియున్నారు. మానవసంఘముయొక్క విద్యాభ్యాసములో జతుర్వేదములు ప్రత్యేకాధ్యాయమని మాక్సుముల్లరనెను. వాల్టెయిరుచేతి కొకరు యజుర్వేదము ప్రతినీయగానాతడు, పౌరస్త్యులవలన పాశ్చాత్యులకు వచ్చిన యీయుత్తమయమూల్య బహుమానపు ఋణ మెన్నటికి దీరజాలదని యుద్ఘాటించెను. పాణిని రచియించిన సంస్కృతవ్యాకరణము లోకములోని సర్వవ్యాకరణములలోను అగ్రగణ్యమని హంటరనెను. పాణిని అసాధ్యమును సాధించినాడని జోన్సు కొనియాడెను. వ్యాకరణశబ్దముయొక్క సంపూర్ణార్థము సంస్కృతవ్యాకరణములకే చెల్లునని మానింగు వ్రాసెను. భారతీయకవితాధన మక్షయమని మాక్సుడంకరనెను. యవనుల ఇలియడు ఒడిస్సేలు రెండును గలిసి ౩౧,౦౦౦ పాదములు. రామాయణము ౮౮,౦౦౦ పాదములు. మహాభారతము ౨,౨౧,౦౦౦ పాదములు. వైశాల్యమట్లుండ, పాత్రపోషణములో రామాయణ మహాభారతము లద్వితీయములు. యవనుల ప్రబంధములు రామాయణమహాభారతముల ననుసరించి వ్రాయబడినవని మాక్సుడంకరు ప్రభృతుల నమ్మకము. హిందూనాటకముల ప్రాశస్త్యమును గురించియు హిందూభావగీతముల కోమలత్వమును గురించియు ప్రశంసావాక్యముల నుదాహరించుట యనవసరము. కల్పనాకథలద్వారా నీతిబోధ సేయుటలో హిందువు లితరుల కుపాధ్యాయులని ఎల్ఫిన్స్టను అనెను. పంచతంత్రమును పారశీకరాజగు నౌషర్వాను భారతవర్షమునుండి తెప్పించుకొని పల్లవిభాషలోనికి మార్పించుకొనెను. అది హరూనుల్ రషీదు కాలములో అరబ్బిభాషలో వ్రాయబడెను. బిరామ్‌షిజ్న విసుల్తాను కాలములో పారశీభాషలోనికి మార్పబడెను. క్రీ. శ. ౧౨౫౦ సం॥ ప్రాంతమున స్పానీయభాషలోనికిని, హెబ్రూభాషలోనికి గూడ బరివర్తింపబడెను. క్రీ. శ. ౧౪౮౧ సం॥లో లాటిన్ ప్రతి యేర్పడినది. ఇది క్రీ. శ. ౧౪౮౦ సం॥లో అచ్చువడెను. జంతుపాత్రముల నీతికథలకు జన్మస్థానము భారతవర్షమని హంటరు వ్రాసెను. సిందుబాదుకథ భారతవర్షమునుండి వచ్చినదని డెస్లాంగుచాంప్సు వ్రాసెను. ఒకరికి బోధచేసి తాము బోధనొందుటయే పరమావధి యని భావించినవారగుటచే హిందువుల కవిత్వమంతటను నీతిబోధన మావరించియున్నదని హీరెక్ గమనించుచున్నాడు.

తత్త్వజ్ఞానము

దేశములో పదిలము కుదుటబడి, ఆర్థికస్థితి బాగున్నప్పుడే తత్త్వవేత్త లుదయింతురని మాక్సుముల్ల రనుచున్నాడు. ఏకాగ్ర చిత్తతతో తత్త్వవిచారము సలుపుటకు హిందువులకు ఈశ్వరుడు అసాధారణమైన ప్రజ్ఞను ప్రసాదించెనని యీపండితుడు వ్రాసెను. అన్ని యభిప్రాయభేదములును, సర్వచింతనారీతులును సమస్తతత్త్వశాస్త్ర సంప్రదాయములును, హిందువులచే సమగ్రముగ కృషిచేయబడి పూర్ణ వికాసము నొంది గ్రంథస్థములయినవి. ఐరోపీయ తత్త్వశాస్త్రము లన్నింటికిని ప్రతిరూపములు హిందూశాస్త్రములలో నున్నవని అలగ్జాండరుడఫ్ వ్రాసెను. సమస్తతత్త్వశాస్త్రముల యంకురములును ఉపనిషత్తులలో నున్నవని గోల్డుస్టక్కరనెను. విశ్వమే దైవమనెడి యద్వైతముయొక్కయు స్పినోజా యద్వైతముయొక్కయు, హెగల్ అద్వైతముయొక్కయు, సిద్ధాంతములన్నియు హిందువులలో గలవు. భారతీయుల మనశ్శాస్త్రము ఐరోపీయుల మనశ్శాస్త్రము కంటె నెన్నోమడుంగు లెక్కువ పరిపూర్ణమైన శాస్త్రమని బెసంటు వక్కాణించెను హిందువులు నడివీధులలో సహా తత్త్వము మాటాడుకొనుచుందురని మాక్సుముల్ల రనెను. పాశ్చాత్యులు ఆత్మనిత్యత్వ సిద్ధాంతమును వైకల్పికముగ భావింతురు. ఈసిద్ధాంతముపై విశ్వాసము భారతీయుల ప్రవర్తనమున కొకరూప మొసగినది. ప్రాచీన కాలమున భారతీయు లితరదేశస్థులకు తత్త్వశాస్త్రోపదేష్టలుగ నుండిరి. ఐగుప్తీయుల మతమును, పురాణగాథలును, తత్త్వశాస్త్రములును భారతీయులనుండి గ్రహించినట్టివని జారన్ స్టర్నా స్పష్టపఱచినాడు. గొప్ప యవనతత్త్వవేత్తయగు పైథాగొరసు తత్త్వజ్ఞానము గ్రోలుటకై భారతవర్షమున కేతెంచెను. జన్మాంతరసిద్ధాంతము నతడిక్కడ నెఱిగెను. అనగ్సగొరసు, పిర్హో మొదలగువారు గూడ ఈదేశములో తత్త్వవిద్య నభ్యసించిరి.

ముఖ్యములయిన హిందూతత్త్వశాస్త్రములకు దర్శనము లని పేరు. ఇవి యారు: న్యాయవైశేషికములు; సాంఖ్యయోగములు; పూర్వోత్తరమీమాంసలు. న్యాయశాస్త్రమునుగూర్చి ష్లెజ లిట్లు ప్రశంసించెను. "ఇది ప్రకృతిమిథ్యాత్వవాదమును ప్రతిపాదించు నిర్దుష్టమైన గ్రంథము. తర్కశాస్త్రసిద్ధమైన సందర్భశుద్ధి గలది. యవనులు దీనితో సమమైన స్థాయికి రాజాలరయిరి." వైశేషికుల పంచపాది యనుమానవాక్యము యవనుల త్రిపాదికంటె శాస్త్రీయమును సమగ్రము నని పండితుల యభిప్రాయము. మనసుయొక్క పూర్ణస్వాతంత్ర్యమును సమర్థించి తత్సంబంధమైన సమస్యలను హేతువాదముచే విప్పుటకు గావింపబడిన యత్నములలో సాంఖ్యము ప్రప్రథమమని మాక్డొనె లనుచున్నాడు. యోగముచే భారతీయులు సాధించిన కృత్యములు అసాధారణములు. నలువదినిమిషములు నిరాధారముగ గాలిలో కూర్చున్న యోగినిగూర్చి విల్సను వ్రాసినాడు. ౮౫ ఏండ్లు సమాధిలో నుండి, యెన్ని బాధలు పెట్టినను చలింపక, స్త్రీస్పర్శచే దిగ్గన మేల్కొనిన యోగిని రాజేంద్రలాలుమిత్రుడు చూచెను. క్రీ. శ ౧౮౩౭ సం॥లో రంజితుసింగు పరీక్షకై యొకయోగిని పెట్టెలో మూసి అన్నమునీరులేకుండ భూస్థాపితముచేసి, నలుబదిదినముల వెనుక వెలికి దీసినాడు. ఈకృత్యము బెంటూరు, వేడ్ మొదలగు సేనానులును దానిని గన్నులార గాంచితిమని మెగ్రిగోరు సిక్కులచరిత్రములో వ్రాసెను. ఉపనిషత్తులగుఱించి షోపన్ హార్ ఇట్లు కొనియాడెను. "చిర కాలముక్రిందనే యంటుగట్టబడిన యూదీయమూఢవిశ్వాసములును, బనికిమాలిన వేదాంతమును ఈయుపనిషత్తులపారాయణముతో నొక్కపెట్టున దుడిచిపెట్టుకొనిపోయినవి కదా. ఆహా, మన సిపుడెంత నిర్మలముగ నున్నది! ఒక్కప్రాంబలుకులు దక్క ఉపనిషత్పారాయణముతో దుల్యముగ హితకరములయిన చదువు లీలోకములో నెక్కడను లేవు. ఇవి నాజీవితములో నుపశమన మిచ్చినవి. నాజీవితానంతరము నుపశమన మిచ్చును."

శాస్త్రజ్ఞానము

హిందువులు గొప్పబుద్ధిశాలురని యవనులు దృఢముగ నమ్ముచుండిరని ఎల్ఫిన్స్టన్ వ్రాసెను. ఇంటిలోపల నాడుకొను నాటలలో కెల్ల గొప్పదగు చతురంగము హిందువులు కనిపెట్టినది. హిందువులు శతఘ్నులను దుపాకిమందును జేయ నెఱుగుదురు. క్రీ. శ. ౧౮౮౭ సం॥లో కాశ్మీరదేశములో అక్షరలక్షణదీకను సంస్కృత ఓషధినిఘంటువు దొరకినది. భారతవర్షములో సిద్ధముచేయబడిన గాజు ఉత్తమమైనదని ప్లినీ వ్రాసెను.

వైద్యము

"హిందూశాస్త్రములలో గూడ ఆరోగ్యసూత్రము లున్నవని మన కిపుడు తెలియుచున్న" దని చెన్నపురి గవర్నరు ఆంప్తిల్ ఉపన్యసించెను. "హిందూవైద్యశాస్త్రములో శరీరనిర్మాణమునుగూర్చి సమగ్రముగ నర్ణింపబడినది, హిందువుల ద్రవ్యగుణశాస్త్రములో నసంఖ్యాకములయిన దినుసు లుదాహరింపబడినవి" అని హంటరు విల్సను లనిరి. "శస్త్రచికిత్సలో భారతీయులు ప్రత్యేకకౌశలమును గడించిరి. నేటికిని మనము వారియొద్ద నేర్చుకొనదగిన యంశములు గల"వని వెబరనెను. చేతముక్కుల నతుకుటను ఐరోపీయులు భారతవర్షమునుండి నేర్చిరని మాగ్డనలు వ్రాసెను. హిందువుల శస్త్రములు వెంట్రుకల నిలువున జీల్పగల్గునంతటి నిశితములని మానింగనెను. "హిందువు లవయవచ్ఛేదము నెఱుగుదురు. శరీరములోపలి యంగములకును శస్త్రచికిత్స చేయుచుండిరి. విఱిగిన యెముకలను తొలగిన యెముకలను సరిచేయుచుండిరి. వారు ప్రసవవైద్యములో నిపుణులు, జంతువులకును జికిత్స చేయుచుండిరి" అనుచు హంటరు విపులముగ వ్రాసెను. క్రీ. శ. ౮ వ శతాబ్దిలో హిందూవైద్యగ్రంథము లనేకములు బాగ్దాదులో నరబ్బిభాషలోనికి బరివర్తింపబడెను. వైద్య

శాస్త్రము భారతవర్షములో నుద్భవించి, యరబ్బులచే స్వీకరింపబడి యైరోపీయులలో వ్యాపించెను. క్రీ.శ ౧౭ వ శతాబ్దియంతమువఱకును ఐరోపీయు లరబ్బులయొద్ద నేర్చుకొనుచునేయుండిరి. ఐరోపా ఖండము అజ్ఞానాంధకారమున నున్న కాలములో వైద్యశాస్త్ర మీదేశమున విశేషముగ వృద్ధిపొందియుండెనని ఆంప్తిల్ ఉపన్యసించెను. హిందూవైద్యులకు రసాయనవిద్య చక్కగ తెలియును. (రాయిగారి హిందూరసాయనశాస్త్రచరిత్ర పఠనార్హము.) టీకాలువేయు పద్ధతి స్పష్టముగ హిందూవైద్యగ్రంథములలో వ్రాయబడియున్నది.

గణితము, జ్యోతిషము

"గణితశాస్త్రమునకు బునాదియగు దశగుణాంకక్రమమును హిందువులు కనిపెట్టినారు. క్రీ. శ. ౮, ౯ శతాబ్దములలో హిందువు లరబ్బుల కంకబీజగణితములు నేర్పిరి. అరబ్బులద్వారా ఐరోపీయులు గ్రహించిరి." హిందువు లీరెండుగణితములలోను అన్యసాహాయ్యము లేకుండ గొప్పపాండిత్యము సంపాదించిరని హంటరు వ్రాసెను. సూర్యసిద్ధాంతము క్రీ. పూ. ౨,౧౦౦ సం॥ల నాటిది. అంతకు బూర్వమే హిందువులకు రేఖాగణితము తెలిసియుండెనేయము. సూర్యసిద్ధాంతములో ప్రయోగింపబడిన త్రికోణమితిసిద్ధాంతములు గ్రీకులకు దెలియనివి, ఇటీవల ఇన్నూఱేండ్లక్రిందవఱకు నైరోపీయులకును దెలియవు. వృత్తముయొక్క వ్యాసపరిధులపాతమును, భుజముల కొలలబట్టి త్రిభుజము వైశాల్యమును గుణించు పద్ధతియు మొట్టమొదట హిందువులు గనుగొనిరని ఎల్ఫిన్‌స్టన్ సిద్ధాంతీకరించెను. బీజగణితమును రేఖాగణితమును గనిపెట్టి వానిని జ్యోతిషమున కన్వయించిన వారు హిందువులని మోనియర్ విలియమ్సు వ్రాసెను. భాస్కరాచార్యునికి డిఫరెన్షల్ కాల్క్యులస్ తెలిసియుండునని లెత్బ్రిడ్జియు రాయియు వ్రాయుచున్నారు. హిందువుల ఖగోళశాస్త్రము క్రీ.పూ. ౩,౧౦౦ యేండ్లకును బూర్వపుది. క్రీ. శ. ౧౬౮౭ సం॥లో ౧౪ వ లూయీపక్షమున సయామురాజు నొద్దకు రాయబార మేగిన లాబేరును, పిమ్మట పటౌలేయు, జెంటిలును ఇక్కడనుండి గ్రహాంపథకముల నైరోపాకు గొంపోయిరి. వీనిలోని లెక్కలు ఇంచుకైన తారతమ్యము లేక కాసినీ మేయెర్ల పట్టికములతో సరిపోయినవి. రాశిసంజ్ఞల జ్ఞానము భారతవర్షమునుండి సంగ్రహింపబడినదని రాబర్ట్సననెను.

సంగీతము

తొలుతగ భారతవర్షములో శాస్త్రరూపముదాల్చి గ్రంథస్థమయినది. భారతవర్షములో ఎంతచిన్నపాటగానికయినను చక్కని లయజ్ఞాన మున్నదని ఆనీబిల్సను వ్రాసెను. స్వరగ్రామమును హిందువు లతిసూక్ష్మముగ విభజించిరి. హిందువుల రాగములును, రాగిణులును ప్రత్యేక ప్రత్యేకముగ నొక్కొక్కరసము నుత్పత్తిజేయుటకై యుద్దేశింపబడినవి. ఒక్కొక్క రాగమున కొక్కొక్క ఋతువు నొక్కొక్క ఘడియయు నిర్ణీతములై యుండెను. అక్బరు బలవంతముచే నాయకగోపాలుడను గాయకుడు యమునానదిలో గంఠమువఱకు మునిగి దీపకరాగ మాలాపించెనట. కొంతసేపగునప్పటికి వానిశరీరము నుండి యగ్ని బయల్వెడలి వానిని దహించెనని విలర్డ్ ప్రాచీనుల సంగీతమను గ్రంథములో వ్రాసెను.

కళలు

హావెల్ ఇట్లు వ్రాసెను: "మోటుజనులకు కళాభిజ్ఞత యుండదు. మోటువాని కంటికింపు గొలుపు నంశ మొక్కటియు లేని భారతీయకళ స్వచ్ఛమయినది. చూపుమాత్రమునబట్టి కన్పించు హ్రస్వదీర్ఘత్వముల సిద్ధాంతములును, పరస్పరసామ్యములును, శరీరనిర్మాణవైఖరియు, కొంచెముకొంచెముగా తెలిసికొని, పూర్వకవుల గ్రంథముల జదివి, కళావిమర్శనమునకు దగినవారమనుకొను నైరోపీయ పండితమ్మన్యులకు భారతీయకళలు రుచింపవు. అట్టివారిపుడు దౌర్భాగ్యవశమున భారతవర్షములోని చిత్రకళాప్రతిష్ఠాపనముల బరిపాలించు వారిలో ముఖ్యులుగ నున్నారు." "ఐరోపీయకళ యైహికవస్తువుల సౌందర్యమును మాత్రమే నిరూపించును. భారతీయకళ యూర్ధ్వలోకపు సౌందర్యము నిహలోకవాసులకు బ్రసాదించును." "భారతీయు లయిరోపావాసులనుండి కళల నేర్చుకొనిరని ఋజువుచేయ యత్నించుటయే కొందఱకు పనిగా నున్నది. గాథుల యాలయముల లోను, వెనీసునగరములోని యాలయములలోను చిత్రపుపనులలో భారతీయకళాప్రాబల్యము కన్పించుచున్నదని వా రెఱుగరు. రోము సామ్రాజ్యవిచ్ఛిన్నానంతరము భారతీయకళాప్రవాహము పశ్చిమముఖముగ బ్రవహించినది." "ఒకానొకజాతియొక్క కళాపరిమితిని గనుగొనవలసినప్పుడు, వారితరులనుండి యెంతవఱకు గ్రహించిరో చూడరాదు. వారితరుల కెంత బ్రసాదించిరో చూడవలెను. అన్ని దేశములవారును ఇతరులయొద్దనుండి బహుళముగ గ్రహించినట్లు గన్పించునుగాని భారతవర్షములో మాత్రము స్వయంకల్పితమే యధికముగ గన్పించుచున్నది. యవనులు కలలోనైన నెఱుగని యాదర్శములను, ఇటలీ యెన్నడును బొందజాలని సౌందర్యమును భారతవర్షము ప్రభవింపజేసినది. సర్వమానవులును భారతవర్షమునెడ గౌరవభావముతో గృతజ్ఞులై యుందురుగాక!"

శిల్పము

ప్రాచీనభారతీయులు నిర్మించిన భవనము లెన్నివేలయేండ్లకును జెక్కుచెదరక యున్నవని తారణాటక్ వ్రాసెను. హిందూశిల్పులు జావాలోని బోరోబొదూరులో నిర్మించిన యాలయముయొక్క పనితనమునుగూర్చి హావెల్ కడుంగడు శ్లాఘించెను. కొండలలో మలచిన భవనములును దేవళములును ఒక్క యీదేశములోనే కానవగును. ఈగుహాదేవాలయముల నిర్మాణములో నొకవిశేష మున్నది. ఈమలచుటలో నెక్కడనైన నొకింత ఱాయి హెచ్చుగ విఱిగిన దనుకొనుడు. అది సరిచేయరాని దోషము. అతికినను అతుకకున్నను గూడ వికారముగనే యుండును. అట్టి దోష మొక్కటయినను గన్పింపలేదని గ్రిఫిత్సు వ్రాసెను. శిల్పములో నైరోపీయులు భారతీయులకు నేర్ప

శారదాబిల్లును బలపరచు స్త్రీలసభ

ఆంధ్రస్త్రీలమహాసభ-బెజవాడ

భారతమహిళాసంఘసభ, బెజవాడ

గుంటూరు భారతమహిళాసమాజము

వలసినదానికంటె వారివలన నేర్చుకొనవలసినది హెచ్చుగా నున్నదని హావెల్ ఉపదేశించుచున్నాడు.

చిత్రలేఖనము

"నిలువుగోడలమీద, కుంచె నొక్కుమా అట్టె యంటించి యీడ్చివేసి లిఖించిన రేఖలు నాకద్భుతము గొల్పినవి. అట్లే లోకప్పు మీదను, ఇంచుకైన సలింపక, తీర్చి దిద్దినట్లు వ్రాసిన రేఖలు ఇంద్ర జాలముగ దోచినవి" అని గ్రిఫిత్సు అజంతాచిత్రముల బ్రశంసించెను. ఈచిత్రములలో నొక విశేష మున్నది. గోడలు తడితడిగ నున్నప్పుడే కుంచెలతో చిత్రములు వ్రాయబడినవి. ఒకసారి వ్రాసిన గీతను చెఱుపుటకు వీలుకాదు. లోకప్పుమీద నట్టి చిత్రముల వ్రాయుట కష్టములో కష్టము.

పరిశ్రమలు

భారతవర్షములో పనిపాటులు చేసికొని బ్రదుకు పేదరాలి చేతులు సహా ఐరోపీయసుందరయువతుల చేతులకంటెను గోమలముగ నుండును. ఒక్కొక్కపట్టుకాయలో ఇరువదివేవేలు తరముల సన్న దనము లుండును. భారతవర్షములో పట్టుదారముల వడుకు స్త్రీలు, దారము వడివడిగ వ్రేళ్లసందున బరువెత్తుచుండగనే సన్నదనము మాఱ్పుల గ్రహించుకొని యేర్చుచుందురు" అని ఆరము వ్రాసెను. భారతవర్షములో నేయబడిన వస్త్రముల సన్నదనము నితరు లెవ్వరును బొందజాల కున్నారని ఎల్ఫిన్‌స్టను అనెను. పరమసుందరము లయిన భారతీయవస్త్రములను వర్తకులు కష్టనష్టముల కోర్చి సేకరించుచుండెడివారని మస్ట్రీ యనెను. "మనయంత్రసామగ్రితోను మనశాస్త్ర జ్ఞానముతోను ఇంతవఱకు ఢాకామజిలీనులతో సమానమైన సన్నదనము గాని మన్నికగాని గల్గిన వస్త్రములను నేయజాలకున్నా" మని ఫోర్బ్సువాట్సను వాపోయెను.

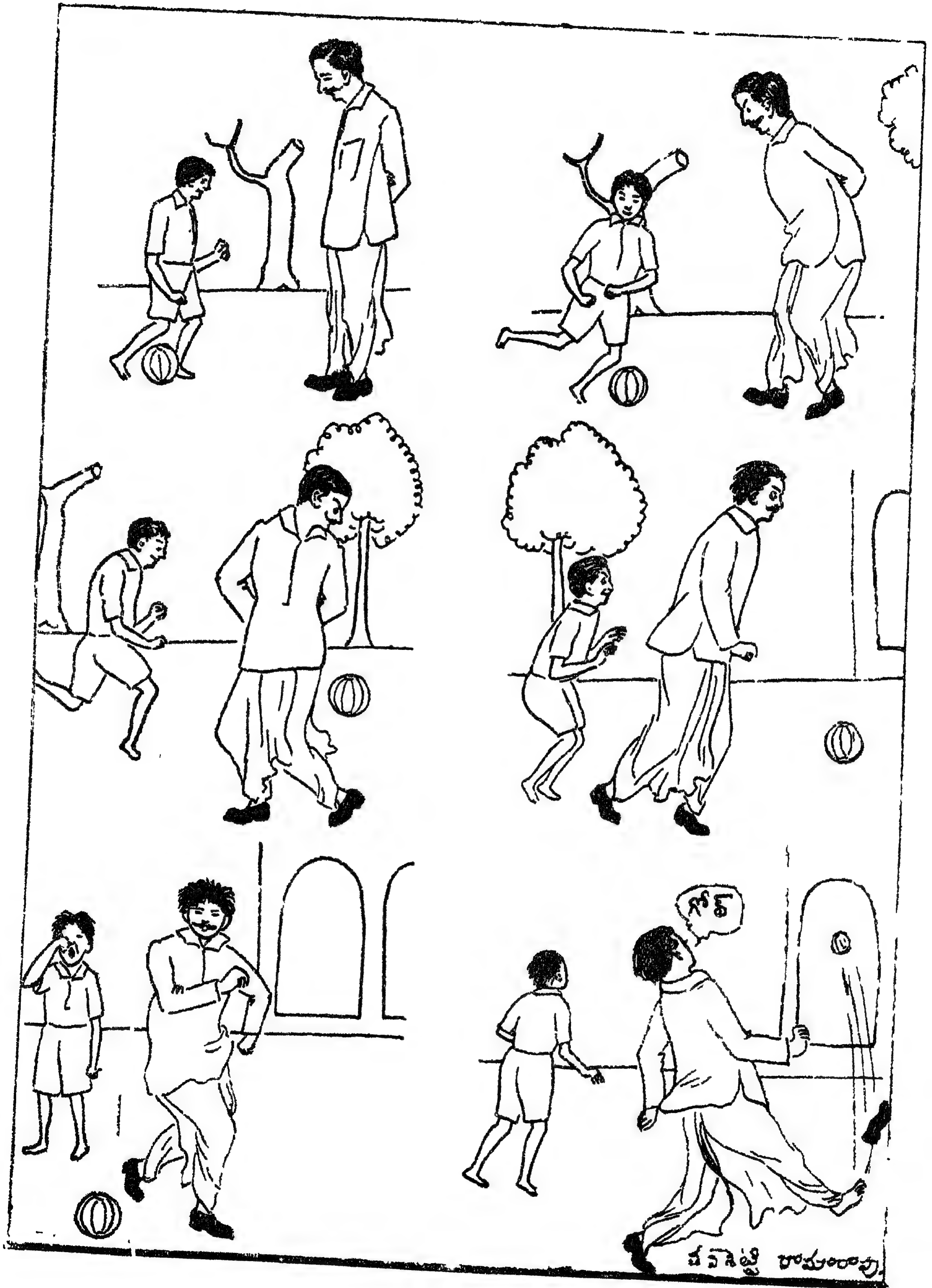
భారతీయు లోషధులనుండి అద్దకపు దినుసుల సంగ్రహించి బట్టలకు వర్ణము లద్దుచుండిరి. భారతీయు లద్దెడి వర్ణములతో సమానమైన కాంతిగాని, మన్నికగాని గలవి, యీనాటివఱకు నైరోపీయులు కనిపెట్టజాలకున్నారని ఎల్ఫిన్‌స్టను అనెను. బంగారువస్తువులను, దంతపువస్తువులను, సూక్ష్మచిత్రములతో భారతీయులు కొద్ది యుపకరణముల సాహాయ్యముతో సిద్ధపఱచుచుండిరి. ౧౭౫౨ సం॥లో లండనులో జరిగిన ప్రదర్శనమందు భారతీయులు సిద్ధముచేసిన వస్తువు లనేకములు ప్రదర్శింపబడి గొప్పప్రశంస నందినవి.

ఇనుమును గరిగించి యుక్కుచేయుట యనాదినుండియు భారతీయు లెఱుగుదురని విల్సన నెను. భారతవర్షీయ యశిల్పము లుత్తమములని టెసియస్ వ్రాసెను. క్రీ. పూ. ౧౮౧ సం॥ నాటి యుక్కుకుక్కయొక్కటి గ్వాలియరులో దొరకెను. దీనిని రాబర్టుహాడ్ఫీల్డు పరీక్షించి మిక్కిలి ప్రశస్తమైనదని కొనియాడెను. క్రీ.శ. రమారమి ౪౦౦ యేండ్ల నాటిదియు, కలితీలేని యినుముతో చేయబడినదియు నగు పటుబ స్తంభముతో సమానమైన పరిమాణము గలది ఇప్పటివఱకు నెవ్వరును బోతపోసి యుండలేదు. దానిపై యక్షరము లిప్పటికిని గన్పించుచున్నవి. ఇంతకాలమయినను ఏమాత్రము త్రుప్పుపట్టకుండుటే యని శాస్త్రజ్ఞు లాశ్చర్యపడుచున్నారు.

వాణిజ్యము

భారతవర్షము ప్రాచీనకాలమునుండియు గొప్ప వర్తకస్థానమై ఖ్యాతిగాంచెనని చేంబర్సు విజ్ఞానసర్వస్వ మనుచున్నది. హిందువులకు గొప్పనౌకాబల ముండెడిది. వీరు పశ్చిమాశియా, గ్రీసు ఐగుప్త దేశములతోను, జావా, సుమత్రా, చీనా, జాపనులతోను కోస్తా వ్యాపారము చేయుచుండిరని న్యూయలు వ్రాసెను. హీరామునోలో మోసులు రాజ్యపాలనము సేయుచుండినప్పటికే హిందువు లైగుప్తుతో వాణిజ్యము చేయుచుండిరి. భారతీయులు రోముసామ్రాజ్యమున కేటేట నలువదిలక్షలరూప్యముల విలువగల సరుకు లమ్ముచుండిరని ఎన్‌సైక్లోపీడియా బ్రిటానికా వ్రాయుచున్నది. ఇటీవల ౧౬౬౬ సం॥లో మన మచిలీబందరునుండి వర్తకపుసరుకుల యోడలు, పెగూ, సయాము, సుమత్రా, కొచిన్‌చీనా, హోర్ముజు, మక్కా, మడగస్కరులకు బోవుచుండెనని టావర్నియరు వ్రాసినాడు.

హిందువుల యాధిక్యమును గుఱించి యిట సంగ్రహముగ తెలుపబడినది. విపులముగ నెఱుగగోరినవారు హరవిలాసశారదగారి సంపూర్ణగ్రంథమును, వారు సంప్రతించిన యితరగ్రంథములను జదువగును. భారతీయులు నిజశక్తిసామర్థ్యములను గుఱుతించుకొని ప్రయత్నముచే నున్నతిబొందుదురు గాక.

గోల్

సిద్ధనాగార్జునుడు

భిషగ్వర వేటూరి శంకరశాస్త్రిగారు, ఎ. యం. ఎ. సి.

నాగార్జునుఁడు రసవాదమున సిద్ధిని బడసిన మహాయోగి. లభించిన ప్రమాణములనుబట్టి మొట్టమొదట రసవాదమునుగూర్చి పరిశ్రమసల్పినవాడును, దానియందు సిద్ధినిబడసినవాడును, తొలుతటి గ్రంథకర్తయునై యున్నాడు. ఈయన కవీశ్వరుడై గ్రంథముల రచించెను. భిషగ్వరుడై ఔషధయోగముల నిర్మించెను. వేదాంతియై మహాయాన మతప్రవర్తకుఁ డయ్యెను. రసవాదజ్ఞుడై కాయసిద్ధినిబడసి, యక్షిణి ఇంద్రజాలాది విద్యలందు నిపుణుడై అమానుషశక్తులతో ప్రజ్వలించెను. అట్టి యీ మహాపురుషుని చరిత్ర మనకు స్మరణీయము. ఈయన జన్మతః బ్రాహ్మణుడు. కాలక్రమమున బౌద్ధమతదీక్షను స్వీకరించి బోధిసత్త్వుఁ డయ్యెను. బౌద్ధమతమున మహాయాన మను నొక నూతనమతమును నిర్మించి దానికి ఆచార్యుడయ్యెను. సామాన్యులకే కాక మహారాజులకుగూడ బౌద్ధమతదీక్ష నిచ్చెను. భోజదేవునికి బౌద్ధమతదీక్ష నిచ్చినది సిద్ధనాగార్జునాచార్యుడేనట! టిబెటు దేశమున మహాయానమతమును వ్యాప్తికి దెచ్చినది యీయనయే! ఈయనజన్మస్థలము ప్రస్తుతము 'బిరార్' యని పిలువబడు 'విదర్భ' దేశమున 'మహాకోసల' యని చరిత్రజ్ఞులు పలువురు వ్రాయుచున్నారు. ఈయన జన్మస్థలమును గూర్చియు, మతమునుగూర్చియు తారానాథుని 'హిస్టరీ ఆఫ్ బుద్ధిజమ్' అను గ్రంథమున గల యీ క్రిందిగాథను సర్. పి. సి. రేగారు తమ 'హిస్టరీ ఆఫ్ హిందూ కెమిస్ట్రీ' యను గ్రంథమున ఉదాహరించినారు:—

"ఒకధనికుడగు విదర్భదేశపు బ్రాహ్మణుడు సంతానములేక విలపించుచుండగా, నూర్గురు బ్రాహ్మణులను దానధర్మములచే సంతుష్టిపరచిన యెడల తనకు సంతానముకల్గునని దివ్యసందేశము వచ్చెనట! ఆప్రకారము దైవారాధన మొనర్చి బ్రాహ్మణులను సంతుష్టిచేయగా, తనభార్య గర్భవతియై, పదిమాసములకు చక్కని కుమారుని గనెను. అంగుల కాబ్రాహ్మణుడు ఆనందభరితుడై, దైవజ్ఞులను బిలిపించి కుమారుని జాతకమును జూపగా, వారము దినములకంటె నీ శిశువు జీవింపడనియు, ఇట్టి గండమే లేనిచో నీజాతకునికి అఖండశ్రేయస్సు కలదనియు, నూర్గురు బౌద్ధభిక్షువులను సంతృప్తిపరచిన యెడల, ఈ గండము గడచి శిశువు ఏడేండ్లు జీవించునని శాంతిని జెప్పి, ఆపైన జీవితమొసగుటకు మార్గము లేదని నష్టజాతకమును తెలియజేసిరి. అందుల కెంతయు తండ్రి విచారించి, చేయునది లేక ఏడేండ్లయినను ముద్దుమురిపెములు తీరును గదా యని బౌద్ధభిక్షువుల నాదరింపగా, ఆశిశువు ఏడేండ్లు జీవించెను. ఏడవయేట అనివార్యముగా రానున్న గండమునకు తలిదండ్రులు తాళజాలక తమ కండ్లయెదుటనే, అట్టి విపత్తును చూడలేనివారై, కొందరినిజతజేర్చి ఆబాలుని నిర్జనారణ్యప్రదేశమున కంపిరి...

....

బాలుడు (నాగార్జునుడు) అడవిలో నుండగా ఒకనాడు 'అవలోకితేశ్వరక్షీరపాణి' యను నొక బోధిసత్త్వుడు కుఱ్ఱని జూచి, గండమును ఎరిగినవాడై, మగధదేశమున గల 'నలంద' బౌద్ధవిహారమునకు వెడలినచో, మరణాపాయమునకు విముక్తి గల్గునని ఒక సందేశమును జెప్పెను. అట్లే ఆ బాలుడు (నాగార్జునుడు) ఆ విహారమునకుబోయి, మఠాధిపతియగు 'సరహాభద్రుని' వలన కొన్ని బౌద్ధగాథలను విని కొంతకాలమునకు తానుగూడ బౌద్ధమతదీక్షను గ్రహించి భిక్షు వయ్యెను. కాలక్రమమున తన బుద్ధివైభవముచే మఠాధిపత్యమునుగూడ వహించెను. కొన్నాళ్లకు దేశమున విపరీతమగు క్షామము గలుగుటచే, విహారమునందలి భిక్షువులకు పూటగడుచుటగూడ కష్టమయ్యెను. మఠనిర్వహణము తనకు దుర్భరమయ్యెను. మఠాధిపతియగు తాను తన్నివారణోపాయము నాలోచింపవలసినవాడై, మహాసముద్రమధ్యమున నొక ద్వీపమున గల ఒకానొక యోగీశ్వరుని సందర్శనమువలన, ఈక్షామము నివారణమగునని తెలిసికొని, ఆయనదర్శనమునకై ప్రయాణమునల్పెను. సముద్రమును లంఘించుటకయి, మంత్రబద్ధమైన రెండు పత్రములను వెంటగొని వాని సహాయముతో సముద్రము దాటి ద్వీపమును ప్రవేశించి యోగిని సమీపించెను. మానవమాత్రు డెవ్వడును చేయజాలని, యిట్టి కార్యమును చేసినందులకు యోగి, యాశ్చర్యపడి, ఎట్లు దాటగలిగితివని

ప్రశ్నించెను. నాగార్జునుడు, తా నక్కడకు రావలసివచ్చిన యవసరమును, సవినయముగ విన్నవించి, ఎట్లు సముద్రముదాటినదియు జెప్పి, మంత్రబద్ధమైన పత్రముల రెంటింటిలో నొకదానిని మాత్రము చూపి, రెండవదానిని, తన భిక్షాపాత్రమునందు దాచియుంచెను. తనకు రసవాదమున ప్రవేశము గల్పించి, సిద్ధిని బడయునట్లు చేయ ప్రార్థించెను. కాని, ఆ రసవిద్యను జంబూద్వీపవాసులకు తెలుపరాదని, నాగార్జునుని అక్కడనే బంధించు తలంపుతో, మంత్రబద్ధమగు నాపత్రమును విడిచినగాని రసవిద్యను నేర్పననెను. నాగార్జును డందులకు అంగీకరించి, విద్యను నేర్చి, దానియందు ప్రావీణ్యమును బొంది, సిద్ధినిబడసిన వాడై తనయొద్ద దాచియుంచిన రెండవ పత్రముయొక్క సహాయముతో నొకనాడు అదృశ్యు డయ్యెను..................తన విహారమునకు సురక్షితముగా జేరుకొని, తన హేమకరణ విద్యచే, క్షామనివారణ మొనర్చి, భిక్షువుల సంపదని సంతుష్టులజేసి, దేశమును సుభిక్షముగా నూర్చెను."

ఈ పైగాథను ఉన్నదున్నట్లుగా మనము విశ్వసించినను, విశ్వసింపకపోయినను, నాగార్జునుడు మొట్ట మొదట బ్రాహ్మణుడనియు, తరువాత బౌద్ధమతమును స్వీకరించి, నలందవిశ్వవిద్యాలయమున కొంతకాలము విద్యార్థిగను, తరువాత ఆచార్యుడుగను ఉండెననియు, విశ్వసింపవచ్చును.

ఈయనకాలమునుగూర్చి యెవ్వరును సునిశ్చితమైన నిర్ణయమునకు వచ్చినట్లు తెలియదు. పలువురు పలు విధములుగా వ్రాసినారు. విన్సెంటుస్మిత్ మతప్రకారము 125-150 A. D.లో రాజ్యమేలిన కనిష్కునికి సమకాలపు వాడని సామాన్యాభిప్రాయము. సుప్రసిద్ధరసాయనశాస్త్రజ్ఞులగు సర్. పి. సి. రేగారు, నాగార్జునుడు రెండవశతాబ్ది వాడని వ్రాసినారు. మఱియు 172-202 A. D.లో రాజ్యమేలిన ఆంధ్రవంశపు రాజగు యజ్ఞశ్రీ శాతకర్ణి మహారాజునకు, నాగార్జునుడు 'సుహృల్లేఖ' యనుపేర నొక లేఖను వ్రాసినట్లును, ఆమహారాజుచే నీ సిద్ధుడు ఆదరింపబడినట్లును, చైనాయాత్రికుడగు హ్యూయనుత్సాంగు గూడ వ్రాయుచున్నాడు. దీనికితోడుగా నాగార్జునునిచే రచింపబడినదని చెప్పబడుచున్న, రసరత్నాకరము, శాతవాహనునకును, నాగార్జునునకును, సంవాదరూపమున నుండుటచేత, ఈ ఊహ బలపడుచున్నది. కావున నాగార్జునుడు రెండవశతాబ్దిని ఉన్నవాడనియు, ఆంధ్రవంశపురాజగు శాతవాహనునిచే నాదరింపబడినాడనియు విశ్వసింపవచ్చును. కొందరీయనను ఆంధ్రుడే నందురు. అది విశ్వసింప తగినదికాదు. తన అంతిమకాలము ఆంధ్రదేశమున గడిపెననియు, ఆంధ్రరాజులతోను, ఆంధ్రదేశముతోను సంబంధముగలవాడనియు చెప్పుట యొప్పును.

ఈయనకు 'ఆర్యదేవుడను' ప్రియశిష్యు డున్నట్లు తారానాథు వ్రాయుచున్నారు. రత్నఘోషుడను మఱొక శిష్యుడున్నట్లు రసరత్నాకరమునుబట్టి తెలియుచున్నది. జయప్రభాచార్యుడను యింకొకశిష్యు డున్నట్లు ఈక్రింది విషయమునుబట్టి మనము ఊహింపవలసియున్నది. జగ్గయ్యపేట బౌద్ధస్తూపమునుండి బయల్వెడలిన యొకశాసనశిల బౌద్ధవిగ్రహము గలది, ఇప్పుడు చెన్నపురి మ్యూజియములో గలదు. అందు బుద్ధవిగ్రహమునకు అడుగున ఈక్రింది శాసన మున్నది. ఆశాసనమునకు ఇంగ్లీషున తర్జుమా ఇట్లు వ్రాయబడియున్నది:—

"Hail! The desciple of the revered Nagarjunacharya, (was) Jayaprabhacharya—Caused to be made by his (Jayaprabha's desciple Chandraprabha and..............."

(From a Budhistic Stupa from Jaggayapet believed to belong to 2nd Century, Madras Musem)

నాగార్జునుడు యజ్ఞశ్రీశాతకర్ణి యాదరణమున నున్నప్పుడు కృష్ణాతీరమున ధాన్యకటక మనబడు 'అమరావతి' విశ్వవిద్యాలయమును నిర్మించినట్లును, అనేక బౌద్ధవిహారములను ఆంధ్రదేశమున స్థాపించినట్లును, తన యవసానకాలము శ్రీపర్వతము (శ్రీశైలము)న గడపినట్లును, అక్కడకూడ నొకవిహారమును నిర్మించినట్లును కొన్నిప్రమాణములు గలవని చరిత్రజ్ఞులు వ్రాయుచున్నారు. ఈ ఊహ వాస్తవమే నని మనము నిశ్చయముగా నమ్మవచ్చును. రసరత్నాకరమున 'శ్రీశైలపర్వతస్థాయీ, సిద్ధో నాగార్జునో మహాన్' అని యుండుటచేత నాగార్జునుడు శ్రీశైలమున నివసించెననియు, శ్రీశైలమే శ్రీపర్వ

తము కావచ్చుననియు మన మూహింపవచ్చును. శ్రీశైల మన్నను, శ్రీపర్వతమన్నను ఒకటేగదా!

శుక్లసంవత్సర ఉగాదిసంచికలో అమరావతీ స్తూపము' అను వ్యాసమున శ్రీయుత సోమశేఖరశర్మ గారు ఇట్లు వ్రాసినారు:—

"నాగార్జునాచార్యుల యంతిమనశలో ఆయన కావాసస్థానమైన శ్రీపర్వతము నిదియని 'శ్రీశైల' మని భ్రమించియుండిరికాని, నాగార్జునకొండ (పల్నాడు) దగ్గర నిటీవల క్రొత్తగా బయల్పడిన స్తూప శాసనముల ననుసరించి నాగార్జునకొండయో తత్సమీపస్థమైన వేఱొక కొండయో (ప్రాయికముగా నాగార్జునకొండయే కావచును) 'శ్రీపర్వత'మను పేర బరగుచుండినట్లు తెలియవచ్చుచున్నది."—(చూడుడు నాగార్జునకొండస్తూపపు శాసనములు.)

ఇందువలన నాగార్జునాచార్యుని అంతిమకాలవాసస్థానము శ్రీశైలముగాక, వేఱొకప్రదేశ మని శర్మగారూహించుచు, శ్రీశైలమునే శ్రీ పర్వత మని తలంచుట భ్రమయని కొట్టివేయుచున్నారు. అందుకు తగిన యాధారముల జూపినగాని, అట్లు తలంచువారి భ్రమ తొలగదు. ఆధారము శ్రీశర్మగారిపైన నున్నది. నాగార్జున కొండయో, తత్సమీపస్థమగు వేఱొకకొండయో శ్రీపర్వతమగునని శర్మగారు చెప్పినప్పుడు, తత్సమీపస్థమగుకొండ చేరువజిల్లాలోనే ఉన్న శ్రీశైలమే కాకూడదా యేమి? నాగార్జునుడు శ్రీశైలమందున్నను, నాగార్జున కొండ (పల్నాడు) యందుకూడ నివసించుచు, అక్కడ కూడ నొకవిహారమును నిర్మించి, వచ్చుచు పోవుచు నుండవచ్చునుగదా!

నాగార్జునకొండ నిటీవలనే దొరతనమువారు త్రవ్వించి పరిశోధనలు జరిపినట్లును, కొన్ని శాసనములు, ప్రతిమలు, ఆభరణములు లభించినట్లును వినియున్నాము. అంతేమైన విశేషములు దొరకియుండవచ్చును. అవియెల్ల ప్రకటితమైనగాని విశేషములు బయల్పడవు. ఏమయినను నాగార్జునుడు ఆంధ్రదేశమెల్ల సంచరించెననియు, అనేక బౌద్ధవిహారముల నిర్మించెననియు, శ్రీశైలముననే సిద్ధి పొందియుండుననియు మనము నమ్మదగియున్నది.

గ్రంథములు

నాగార్జునుడు ఇరువదినాల్గు గ్రంథములు రచించినట్లు ఒక "బౌద్ధగ్రంథముల జాబితా" గలదనియు, అవి యెల్ల ఈయన రచించెనని నమ్ముటకు వీలులేకున్నదనియు సర్ రేగారు వ్రాయుచున్నారు. ఈ క్రిందిగ్రంథములు మాత్రము నాగార్జునవిరచితము లని తగుసాక్ష్యముతో మనము నమ్మవచ్చును:—

1. లోహశాస్త్రము.
2. రసరత్నాకరము.
3. కచ్ఛపుటతంత్రము.
4. ఆరోగ్యమంజరి.
5. యోగసారము.
6. రసేంద్రమంగళము.
7. రతిశాస్త్రము.
8. సిద్ధకచ్ఛపుటము.
9. సిద్ధనాగార్జునీయము.

ఒక్కొక్కగ్రంథమునకు వివరణము నీక్రింద జూపుచున్నాను:—

1. లోహశాస్త్రము:—

"నాగార్జునో మునీంద్రః శశాస యల్లోహశాస్త్ర మతిగహనమ్"
చక్రదత్త, పు. 347.

"లోహస్య పాక మధునా నాగార్జున శిష్టమానవధర్మః"
ర. చిం, పు ౬౭.

"ముని రచిత శాస్త్రపారగత్వా,......
ముని రచితే తత్ర ముని నాగార్జునః" తత్త్వచంద్రిక, పు. 360.

2. రసరత్నాకరము:—

ప్రజ్ఞాపారమితా నిశీథసమయే స్వప్నే ప్రసాదీకృతమ్
నామ్నా తీక్ష్ణముఖం రసేంద్ర మమలం నాగార్జున ప్రోదితమ్.

* * * *

ప్రణిపత్య సర్వబుద్ధాన్ (సర్వబోధాన్) సకలదోషనిర్ముక్తాన్;
వక్ష్యే సర్వహితార్థం కక్షపుటం సర్వసిద్ధికరమ్.
శ్రీశైలపర్వతస్థాయీ సిద్ధో నాగార్జునో మహాన్;
సర్వసత్త్వోపకారీన సర్వభాగ్య సమన్వితః.
ప్రార్థితో దదతే శీఘ్రం యశ్చపశ్యతియాదృశమ్;

దృష్ట్వా త్యాగంచ భోగంచ సుతకస్య ప్రసాదతః.
సర్వసత్వామయా వేదీ స్వరసేన లక్షైనఎ;
తేషాం మధ్యే ప్రధానంచ రత్నఘోషః ప్రచారకః.
కృతాంజలి పుటే భూత్వా నాగార్జున పురః స్థితః;
పృచ్ఛతే రసకర్మాణి విద్యా దానం దదస్వ మే.

శ్రీ నాగార్జున ఉవాచ:—

సాధు సాధు మహాప్రాజ్ఞ, తుష్టో ఒహం భక్తవత్సలః;
కథయామి న సందేహ స్తత్త్వయా పరిపృచ్ఛతామ్.
వలీ పలిత నాశంచ తథా కాలస్య ధ్వంసనమ్,
యథా లోహే తథా దేహే క్షమతే నాత్ర సంశయః;

* * * *

శాలివాహన ఉవాచ:—

సువర్ణరత్న భాండారం కుమారీ మదసుందరీ,
నివేదితో మయాత్మా మే శ్రీదేశో దేవి, దీయతామ్.
సాధుసాధు మహాప్రాజ్ఞ మమా దేశప్రపాలక;
సాధయామి న సందేహో యుష్మత్సత్వేన సాధకమ్.

రత్నఘోష ఉవాచ:—

సాధయిత్వా ప్రయత్నేన కోటిభేదో మహారసః;
శరీరేణ వినా తేన సర్వం భవతి నిష్ఫలమ్.
ఇది నాగార్జున విరచితే రసరత్నాకరే.........ఇత్యాది...

3. కచ్ఛపుటతంత్రము:—

ఈగ్రంథమున ఇంద్రజాలము, యక్షిణీమొదలుగా గల తంత్రములు, వశీకరణప్రయోగములు వివరింపబడి యున్నవి. ఇరువది రెండుపటలములవరకు గ్రంథము లభించు చున్నది. శ్రీ ముక్త్యాలరాజాగారి, ఆర్షరసాయనశాల యొక్క పుస్తకభాండాగారమున నీగ్రంథము గలదు. చెన్నపురి ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకభాండాగారమునను లభించును. ఈగ్రంథమునగల విషయముల దెలుపుటకయి గ్రంథారంభశ్లోకముల నుదాహరించుచున్నాను:—

అస్మిన్ దేవ గణైః సిద్ధైర్మునిదేశికసాధకైః,
యద్యదుక్తం హి శాస్త్రేషు తత్సర్వ మవలోకితమ్.
శాంబలే యామలే మాలీ కాళేషు.........;
స్వచ్ఛందే లాకులే శైవే రాజ.........శ్వరీ.
అథశే వాతులీతంత్రే ఉచ్ఛిష్టే సిద్ధశాబరే;
కేకినీ మేరుతంత్రేచ కాలచండీశ్వరీమతే;
శాకినీ డాకినీ తంత్రే ఐంద్రేనుగ్రహనిగ్రహే;
కాశికే శిల్పి తంత్రేచ క్రియా కాలగణోత్తరే;
హరిమేఖలకే గ్రంథే యింద్రజాలే రసార్ణవే,
అథర్వణే మహావేదే చార్వాకే గరుడేపిచ;
ఇత్యేవ మాగమోక్తంచ వక్త్రాద్వక్త్రేణ యచ్ఛ్రుతమ్,
తత్సర్వంచ సమాకృష్య దుగ్ధాదఘృతవోదరాత్;
సాయకానాం చితార్థాయ మన్త్రిఖండ మిహోచ్యతే,
వశ్య మాకర్షణం స్తంభం మోహ ముచ్చాట మారణమ్;
విద్వేషం వ్యాధికరణం పశు సర్వార్థనాశనమ్,
కౌతుకం చేంద్రజాలంచ యక్షిణీ మంత్రసాధనమ్;
దివ్యమదృశ్యం......ఘుక భేదకత్వంచ మృత సంజీవిసార్థకమ్,
తథా కచ్ఛపుటం తంత్రం సాంగోపాంగం అనేకథా;

* * * * ”

ఇతి సిద్ధనాగార్జునవిరచితే కచ్ఛపుటే.....పటలః—

ఇందు పేర్కొనిన గ్రంథములు హరిమేఖల ఇత్యాదులు ఇప్పుడు మనకు లభించుటలేదు.

4. ఆరోగ్య మంజరి:—

ఇది నాగార్జునరచిత మని రసరత్నాకరమునుండి తెలియుచున్నది. గాని పుస్తకముగాని వివరములుగాని తెలియవు.

5. యోగసారము:—

ఇట్టి గ్రంథము నాగార్జున విరచిత మని నేపాల్ కేటలాగువలన దెలియుచున్నది.

“ఇతినాగార్జున విరచితేయోగసారే”

యోగసారమను గ్రంథము వంగసేనయందు ఉదాహరింపబడియున్నది. అది యోగరత్నావళి యను గ్రంథమగునని కొందరు అనుమానించిరి. ‘నేపాల్ కేటలాగున’ యోగసారమనుపేర గ్రంథము ఏతత్కర్తృకము గలదు కావున పై అనుమానమునకు అవకాశముండదు.

6. రతిశాస్త్రము:—

ఈ గ్రంథము నాగార్జునునకును, తుండికిని సంవాదరూపమున నున్నది. కామశాస్త్ర విషయిక గ్రంథము.

మొదట:—

సిద్ధనాగార్జునో నామ పురాసీత్ తాపసో మహాన్;
శాంతో దాంతో జితాత్మా చ నియతః ప్రయతః శుచిః,

చివర:—

ఇతి తే కథితం విప్ర, యత్ పృష్టం తాపసేశ్వరః;
శ్రుత్వా చైవం విచార్యాయ రతిశాస్త్రే జ్ఞానీభవ.

గద్య:—

ఇతి శ్రీ సిద్ధనాగార్జున విరచితే రతిరమణాఖ్యే రతిశాస్త్రే నాగార్జున తుండీసంవాదే నారీజాతి రక్తిసాధనోపాయ నామక ఏకాదశ పాద స్సమాప్తః ఇతి రతిశాస్త్రస్సమాప్తః"

8. రసకచ్ఛపుటము:—

ఇందు రసాదులశుద్ధులు, రసప్రయోగములు, ఇతరౌషధముల యోగములు గలవు. ఇందు భారద్వాజ గోత్రుడగు పన్నిరాజునుగూర్చియు, వైఖానససూత్రముల గూర్చియు ప్రశంస కలదు. గ్రంథకర్త పరిశీలించిన ఇతర గ్రంథములనామములు పేర్కొనియున్నాడు. ఈగ్రంథము చెన్నపురి ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకాలయమున గలదు:—

గ్రంథారంభము:—

జగన్మంగలం సర్వవిద్యాగణేశమ్
మహాభూషితం రక్తసిందూరవర్ణమ్;
జగద్విఘ్నవిఘ్నం తమానన్దపూర్ణమ్
జగన్మోహనం సర్వవిద్యాస్వరూపమ్.

* * * *

హంసాసన సమారూఢం పమారీం కామరూపిణీమ్,
త్రైలోక్య వరదాం దేవీం శారదీం చాదియోగినీమ్;
ఆమ్నాయో జగదారాధ్య శక్తవి(న్) బ్రహ్మవిక్రుతీమ్,
యః సిద్ధాత్మ మదేవాయ్యం తం గురుం జ్ఞానదర్శనమ్;
తా— ధన్వంతరివ్యాసం పీయూషం పారదం శుభమ్.
న్యాలీ నాగార్జునం చైవ గోవిన్దం లోకనాయకమ్,
నీరసం రసరాజంచ రసస్త్వం రసార్ణవమ్;
రసేన్ద్రం మంగళంచైవ రససిద్ధం రసామృతమ్,
భవానీసుతసోమంచ కాకచండీశ్వరీ మతమ్;
రసరత్నాకరాదీంశ్చ స్వచ్ఛందం చర్పటీమతమ్,
జినేంద్రస్యామృతం రాజ మృగాంక రసదీపికామ్;
.........రసశాస్త్రాణి దృష్ట్వా లోకహితాయవై,
భారద్వాజ సముత్పన్న గోత్రా ద్విజవర స్సుధీః;
పన్నిరాజో భువఖ్యాతో వైఖానస పదాంకితః,
తస్య రాజ స్సత్యవాదీ దేవ ద్విజపరాయణః;
రసరాజవిధిం వక్ష్యే నాగేశ స్సర్వసిద్ధిదమ్,
వాపీకూప తటాకానాం వివరం గోతమ స్తకే;
కవాటకన్దరం చైవ భూమి ఖాసితమ స్తకే,
అష్టస్థానాని సూతాని దోషస్థాన మితి స్మృతమ్;
సకలం "కం యథా సూతో నిష్కలం" కో యథా పునః,
నమోస్తు సుత రాజాయ యేన వ్యాప్తం జగత్త్రయమ్;

* * * *

ఇంద్రగోపనిభం కాంతం దరదం రుధిరం తథా,
క్రామం యేన జానీతే శ్రమ స్తస్య నిరర్థకమ్.

గద్య:—

ఇతి నాగార్జున విరచితే రసకచ్ఛపుటే ఘోటబంధసుకటికా క్రియ, జలూకాబంధకాది సర్వపాషాణలోహ రత్నమారణం నామ అష్టమః పరిచ్ఛేదః.

9. సిద్ధనాగార్జునీయమ్.

ఇది, మధ్యపరగణాల, బేరార్ కేటలాగులో ఉదహరింపబడియున్నది. నం. 6464.

సిద్ధనాగార్జునుని పేర్కొనిన ఇతర గ్రంథకర్తలు:-

వ్యాఖ్యామధుకోశము:—

"ఆరోగ్యమంజర్యాం నాగార్జున ఇత్యాహ:—
ఉద్గారోపి విశుద్ధతా ముపగతే—భక్తాదిషు
స్నిగ్ధత్వం వపనస్య సన్ధిషు రుజా కృత్వా శిరోగౌరవమ్,
మన్దా జీర్ణరసేతు లక్షణ మిదం తన్త్రాతిరద్ధా
.........జ్వరమూర్ఛనాడిచభవేత్ సర్వామయక్షోభణమితి.

రసేంద్రచింతామణి

అథ తిర్యక్పాతనవిధిః :—

ఘటే రసం వినిక్షిప్య సజలం ఘటమన్యకమ్,
తిర్యాక్ ముఖం ద్వయం కృత్వా తన్ముఖం రోధయేత్ సుధీః;
రసాధో జ్వాలయే దగ్నిం యావత్ సూతో జలం విశేత్,
తిర్యక్పాతన మిత్యుక్తం సిద్ధై ర్నాగార్జునాదిభిః.

ఈ క్రింది యౌషధయోగములు నాగార్జున నిర్మితములుగా, వాయుర్వేదగ్రంథములందు చెప్పబడియున్నవి.

1. నాగార్జునవర్తి.

ఇది నేత్రవ్యాధులయం దుపయోగపడును. ఈ యోగము గల శ్లోకము పాటలీపుత్రమునందు శిలాస్తంభముపైనకూడ చెక్కబడియున్నట్లు తెలియుచున్నది. ఆశ్లోకమును జూపుచున్నాను:

"త్రిఫలా వ్యోష సిన్ధూత్థ యష్టీతుత్థ రసాంజనమ్,
ప్రపౌండరీకం జంతుఘ్నం లోధ్రం తామ్రం చతుర్దశ;
ద్రవ్యాణ్యేతాని సంమూర్ణ్య వర్తిః కార్యా నభోంజనా,
నాగార్జునేన లిఖితా స్తంభే పాటలిపుత్రకే."

2. చతుర్దశాంగవర్తి.
3. నాగార్జునయోగః (చ. ద.)
4. విశ్వేశ్వరరసః (ర. స. స.)
5. అభ్రవటికా (ర. ర. స.)
6. రసాభ్రవటీ (ర. ర. స.)
7. నాగార్జునాభ్రమ్ (,,)
8. బృహత్పాణినీయ భక్తగుటికా (ర. చి.)
9. మూలికాబంధనమ్ (ర. ప్ర. సు.)
10. నాగార్జునగుటికా
11. మృతసంజీవినీగుటికా
12. సిద్ధరసః
13. హరిద్రాఖండః

తిర్యక్పాతనయంత్రపద్ధతి, రసగంధకముల సంయోగముచే కజ్జలీవిధానము, నాగార్జున కల్పితము లని తెలియుచున్నది. ఈయనకుముందీ విధానము ప్రచారములో లేదు. నాగార్జున నిర్మితములైన పై యోగవివరముల దెలుపు శ్లోకములు విస్తరభీతిచే విడిచినాడను.

ఈవ్యాసము పి. సి. రే గారి 'హిందూకెమిస్ట్రీ', జి. యన్. ముఖర్జీగారి 'జర్నల్ ఆఫ్ ఆయుర్వేద' లోని వ్యాసము ఆధారములుగాగొని వ్రాసినాను—వీరలకు కృతజ్ఞుడను.— వే. శం.

ఋగ్వేదకాలము: ఇంద్రుడు, వజ్రాయుధము

గర్భాం అప్పారావు గారు, బి. ఏ.

ఋగ్వేదమున నార్యులైదుజాతులు (పంచజనులు)గా విభజింపబడి దేవతలను పూజించుటయందును, సాంఘిక మతాచారములందును సమత్వము వహించి, వ్యవసాయమే ప్రధానవృత్తిగలవారై, గ్రామణ్యధికారమున నుండు గ్రామములందును, రాజాధికారమున నుండు పురములందును నివసించుచు నసామాన్యనాగరికత గలవారైయున్నట్లు ఋగ్వేదము తెలుపుచున్నది. ఋగ్వేదవ్యాఖ్యాతశాయనుడు ముఖ్యజాతులు నాలుగనియు, నిషాదులు పంచములనియు చెప్పెను. కాని ఆర్యులు తమతమ గుణములబట్టియు, నభిరుచులబట్టియు వృత్తులవలంబించి వేరువేరుశాఖలుగా విభజింపబడిరి. వారిలో వారు సంబంధ బాంధవ్యములు జరుపుచుండెడివారు. నిజముగా నీయైదుభాగములవారు వేఱువేఱుజాతులవారు కాక భరతుడు, త్రిత్స్యువు, పూరుకు, అనువు, ద్రుహ్యువు, తుర్వసు అనునైదుగురి వంశములవారని చెప్పవచ్చును. వీరు కాక వేరుమతాచారములు గల అసురులు, దాసులు, దస్యులు, అనువారుకూడ నాకాలములో నుండెడివారు. వీర నాగరికులు. వీరును గాక సప్తసింధు ప్రాంతముల మోటువారగు ప్రజలు నివసించుచు నాగరికులగు నార్యుల గ్రామములపై బడి దోచుకొనెడి వారును గలరు. ఆర్యు లీప్రాంతముల నాక్రమింపక మున్నే వీర చ్చట నుండెడివారు. ఆర్యుల జ్ఞానోదయముచే నీదస్యుతమము తరుమబడినది.

వీరు పై విషయములబట్టి పశ్చిమమున గాంధారము వఱకు, నుత్తరమున కాశ్మీరము, బాక్ట్రియాలవరకును వ్యాపించియుండు సప్తసింధు ప్రదేశమందలి పూర్వనివాసులని స్పష్టమగుచున్నది. మనుజుడు వానరరూపములనుండి కొంత విముక్తి చెందిన కాలమునుండియు నార్యులు సప్తసింధు నివాసులై యుండిరి. ఆర్యులు జ్ఞానవంతులైయున్న దశకు రాకముందు వారు దారువులను, శిలలను, అస్థులను ఆయుధములుగా ప్రయోగించెడు వివిధకాలావస్థల నిచ్చటనే పొందిరని చెప్పవచ్చును. ఇదియే నిజమైనయెడ ఋగ్వేదమునం దీ యవస్థలగూర్చి కొంతవఱకు చెప్పబడియుండక పోదు. కావున దద్విషయముగూర్చి విచారింతము.

ఆర్యులయాయుధములు-దారుశిలాస్థినిర్మితములు

మొదట మనుజుడు మాంసభక్షకుడు కాడు. ఆయుధము లెఱుగని కాలమున సులభసాధ్యములగు ఫలపర్ణకందమూలములు మనుజు డాహారముగా గ్రహించుట స్వభావము. దుంపలు త్రవ్వుటకు సూదిగల కఱ్ఱలు వాడబడుచుండెను. ఇవి మన్నికగలవి కాకపోవుటచే సూది రాళ్లందుల కుపయోగింపబడుచుండెను. అప్పటి మనుజులు తేనెపట్టులనుగూడ గ్రహించి తేనె నాహారముగా నుపయోగించుట సైజము. మొదట మనుజుడు శాకాహారి యయినను జనసంఖ్య హెచ్చుటచే క్రమక్రమముగా కందమూలాదులు చాలక మనుజుడు జంతుమాంసభక్షణముకూడ నవలంబించెను. జంతుసంహారమునకు దగిన యాయుధములు చూడవలసివచ్చెను. ఇందునిమిత్తమే శాఖాకాండమునో, లేక యేరాతినో యుపయోగించుచుండెను. శాఖాకాండము మన్నిక లేకపోవుట రాతిని గాని, యెముకను గాని యాయుధముగా నుపయోగించుట మేలని యెంచెను. పశువులయొక్కయు, దుప్పులయొక్కయు కొమ్ములు సూదిగా నుండుటచే నాయుధములుగా నవి యనువుపడుచుండెను. ఈ యెముకల ననుపుదనమే రాతి యాయుధములు చేయుటయందు నేర్పరితనము కల్పించెను. రాళ్ల నుపయోగించు నవస్థనుండి ఎముకల నుపయోగించు నవస్థకు వచ్చుసరికి వేయిసంవత్సరములు పట్టెను. ఈయస్థిప్రయోజనమువలన నార్యు లప్పటికి పశువులు, గుఱ్ఱములు పెంచుచు వ్యవసాయము ప్రారంభించిరని తెలియవచ్చుచున్నది. వ్యవసాయప్రారంభము వీరి సంచారజీవనమునుండి స్థిరజీవనమునకు మార్పు చూపుచున్నది. కాని అప్పటికిని మనుజుడు పశువులను పెంచుచు, వేటకుక్కలను వెంట బెట్టుకొనుచు, తన యాయుధములతో జంతుసంహారము చేయుచు సంచారజీవనము చేయుచుండెను.

ఇంద్రుని వజ్రము ప్రథమమున రాతితోను, తరువాత ఎముకతోను జేయబడినది. వృత్రాసురుని జంపిన యింద్రుని వజ్రాయుధము శిలాస్థి నిర్మితమని ఋగ్వేదము చెప్పుచున్నది. ఆ కాలపు జనులు తాము ధరించెడు నాయుధములే తమ దేవతలచే ధరింపజేయుట స్వభావము. దేవేంద్రుడు ధరించిన యాయుధమును బట్టి అప్పటి యార్యులనాగరికత తేటపడుచున్నది.

ఋగ్వేదమున 'పరశురూపమునూట' గుఱ్ఱపు ప్రక్కయెముక కర్థ మిచ్చుచున్నది. దాని యంచులు వాడిగా నుండుటచే ఖడ్గముగా వాడ బడుచుండెను. మొదట కుశతృణమును కోయు కొడవలిగాను, తరువాత యుద్ధమందు ఖడ్గముగాను నిది వాడబడుచుండెను.

ఇనుమయొక్క యుపయోగము తెలిసిన తరువాత నీయశ్వ పరశురూపమున నినుముతో నాయుధములు తయారుచేయబడు చుం డెను. దధీచియెముకతో నింద్రుని వజ్రాయుధము తయారగునట్లు ఋగ్వేదమున జెప్పబడెను. మఱియు దధీచియెముకలనే వృత్రుని జంపు టకు తొంబదితొమ్మిది పర్యాయము లింద్రు డుపయోగించినట్లు చెప్ప బడినది. త్వష్టృసాహాయ్యమున నీయాయుధ మింద్రునికి లభ్యమైనది. ఈవజ్రాయుధమే యుద్ధము చేయునపుడు కలిగిన తళతళలవలన బంగారు మయముగాను, ఇనుముతో జేయబడినదిగాను వర్ణింపబడినది. ఇది ఒక్కొకమారు చతుష్కోణములు గలదిగాను, నింకొక్కమారు శతకోటి గాను, సహస్రకోటిగాను వర్ణితమైనది. ఋగ్వేదకాలమునాటి కినుము మున్నగులోహము లుపయోగమం దున్నప్పటికి నంతకు పూర్వ మున్న యాయుధముల వృత్తాంత మిందువలన తెల్లమగుచున్నది. దధీచి ప్రజల సౌఖ్యమునకు యజ్ఞములు చేసి తానే త్వష్టను ప్రేరేపించి వృత్రాసుర వధకై తనయెముక నింద్రుని కాయుధముగా నొసగుమని స్వార్థత్యా గము చూపెను. ఈతడే మొదటియజ్ఞమును చేసినవాడు. ఈతనిగూర్చి ఋగ్వేదమున నొక చిన్నకథ కలదు. దధీచి యింద్రునికి ప్రవర్గ్యవైద్య మధువైద్యము నేర్పెను. ఇంకెవ్వరికి నీవిద్య నేర్పరాదని యింద్రుడు కోరినప్పటికి దధీచి యావిద్య నశ్వినీదేవతలకు నేర్పెను. అందుచే నిం ద్రుడు కోపగించి దధీచిని సంహరింప నెంచగా నశ్వినీదేవత లతనిని రక్షించుటకు దధీచిశిరము నశ్వశిరస్సు ఆకారముకలదిగామార్చిరి. అయిన నింద్రుడు కురుక్షేత్రమందున్న శర్యణావతి సరోవరతీరమున నాతనిశిరము తెగగొట్టెను. ఈకథ దధీచియెముకలనుండి యింద్రుని వజ్రాయుధము చేయబడినదని తెలుపుచున్నది. దధీచియనునది యొక్కగుఱ్ఱమనియు, గుఱ్ఱమయొక్క యెముకలనుండి యార్యు లాయుధములు తయారుచేసి కొనిరనియు నిందువలన గ్రహింపనగును. సప్తసింధు ప్రాంతమున నప్ప టికిగల పెద్దజంతువు గుఱ్ఱమేయనియు చెప్పవచ్చును. అందుచేతనే సిం ధుదేశ సంబంధమగు సైంధవపదము ముఖ్యజంతువగు గుఱ్ఱమునకు రూఢి యైనది. వజ్రపదము కఠినమగుదానికి నొకప్పు డుపయోగింపబడుటచే నింద్రుని వజ్రాయుధము దానిచేగూడ చేయబడియుండును. ఇందుకు దృష్టాంతముగా,

"ఓ ఇంద్రా! ఓసోమా! మీయాయుధముల నాకసమునుండి విసరుడు. నాశము లేనివియు, తీవ్రాగ్ని సదృశములునగు మీదానియా యుధములచే రాక్షసుల బొడువుడు. మారుమాటాడనీక సాగనంపుడు" అని ఋగ్వేదమున జెప్పబడినది. ఇంద్రాయుధమునకు నశ్మ మనుపదము ప్రయోగింపబడెను. అశ్మమనగా రాయి. అందే యొకచో శృంగము మొనయందు గల బాణము చెప్పబడెను. దీనినిబట్టి యార్యుల యాయు ధములు రాళ్లతోడ, నెముకలతోడ జేయబడెనని స్పష్టమగుచున్నది. ఋగ్వేదమందు దధిక్రమను నొకదివ్యాశ్వము పేర్కొనబడెను. దధీచి యను పదము దానిరూపాంతరమయి యుండును. దధీచియనునది యొక గుఱ్ఱము కాని, లేక యశ్వరూపము నొందిన దధీచిమహర్షి కాని కావలెను. ఎట్లయిన నార్యు లెఱిగిన పెద్దజంతువగు గుఱ్ఱపు టెముక లతో నాయుధములు తయారుచేయుచుండిరి. దధీచికథ కురుక్షేత్రము నకు సంబంధించిన దగుటచే నీనవీనాస్థియుగము సప్తసింధు ప్రాంతమున నసే ప్రారంభమైనది.

తరువాత నింద్రుని వజ్రాయుధము హిరణ్మయమనియు, హరి ద్వర్ణము కలదనియు, నినుముచే జేయబడెననియు ఋగ్వేదము నుడువు చున్నది. దానిని ఝళిపించునపు డా యాకాంతులచే నొప్పుచుండెనని యూహించినను, ఆర్యులు కాంచనము, తామ్రము, కాంస్యము, అయస్సు మున్నగు లోహములు కాలానుక్రమమున దెలిసికొని వాని నుపయోగిం చుచు నాగరికతయం దభివృద్ధి గాంచుచుండినట్లు తెలియుచున్నది. ఇంద్రాయుధమును గురించి జాగ్రత్తగా తెలిసికొనినయెడ నార్యుల జ్ఞానాభివృద్ధియు, నాగరికతయు తెలియగలవు.

ఋగ్వేదమున నింద్రునికిగల ప్రాముఖ్యస్థాన మార్యులనాగరికత యం దెంకొక విషయమును వెల్లడిచేయుచున్నది. ఆది మనుజుడు పూజించిన ద్యావాపృథ్వీ మిత్రావరుణాంసభగార్యమణదక్షప్రజా పతులగు దేవతలలో నింద్రుడు చేరలేదు. మిత్రావరుణులు జ్యేష్ఠతను లని ఋగ్వేదము తెలుపుచున్నది. ఇంద్రుడు చాలకనిష్ఠుడును, మానవుల వలెనే తలిదండ్రులు కలవాడునునై యున్నాడు. "మహాబలుడగు దేవుడు మహాబలుడగు కుమారుని బుట్టించెను. వీరమాత యాతని గాంచె" నని యింద్రునిగూర్చి ఋగ్వేదము చెప్పుచున్నది. ద్యావాపృథ్వులు దివ్యజనకులని చెప్పబడిరి. వీరే యింద్రుని జనకులని చెప్పవచ్చును. ఋగ్వేదమున నొకచో నదితి యెనమండ్రు కుమారుల గనెననియు, నం దే డుగురు దివ్యులు, నమర్త్యులు నగియు, నెనిమిదవవాడు మర్త్యులవలె జన్మ ములొంగునట్లు విడువబడె ననియు చెప్పబడినది. ఆయేడుగురిలో నిం ద్రుడుకూడ చేరి దేవాదిత్యనామమున బరగుచుండెను. ఋగ్వేదపూర్వ భాగమున నాదిత్యు లారుగురే చెప్పబడిరి. అం దింద్రుడు చేరలేదు. దీని బట్టి యింద్రు డాదిత్యులలో నిటీవల జేర్పబడెనని స్పష్టమగుచున్నది. అదితికశ్యపు లీయాదిత్యులకు జనకులు. ద్యావాపృథ్వులే యీఅదితి కశ్యపులు. ఇంద్రుడు జనించినవెంటనే స్తన్యపాన మొనర్పక సోమ పానము చేసెను. అందుచే నింద్రుని జననమునకు ముందే సోమపానము ప్రచారమం దుండెనని చెప్పవచ్చును.

ఇంద్రుని జననమునకు గారణ మేమి? మబ్బురూపమును దాల్చి వర్షమును లోబఱచుకొని యనావృష్టికి గారణభూతుడగు వృత్రుని సం హరించుటకే యింద్రుడు కల్పింపబడెను. ఇంద్రునికి వజ్రాయుధము తయారుచేసిన యగ్ని దేవుడగు త్వష్టృకుమారుడు వృత్రుడు. బ్రాహ్మ ణుడును, విశ్వరూపుడునునగు వృత్రుని నా వజ్రాయుధముచేతనే యిం

ద్రుడు సంహరించెను. తనకుమారుని జంపెనని త్వష్టయు, నాతనిశిష్యులును యజ్ఞములు మాని, యింద్రుని పూజించుట మాని యతనికి బ్రియమగు సోమరస మర్పించుట వదలుకొనిరి. కొన్నాళ్ల కింద్రు డాతని యనుచరుల ప్రోత్సాహమున సోమపాన మొనర్చెను. అనగా త్వష్టయొక్క యనుచరులు వృత్రాసురవధకై యిష్టపడకపోగా నింద్రానుచరులు వృత్రుని వధ కోరి యింద్రునికి యుద్ధమందు బలము కలుగునట్లు సోమపానము చేయించిరి. ఇదియే యార్యులందు రెండుతెగలకు ద్వైధీభావము కలుగుటకు ముఖ్యకారణము. అయిన నీవైరుగ్యమునకు ముఖ్యకారణ మేమి?

వృత్తిభేదము—మండువేసవిదినములు గతించిన తరువాత వర్షాకాల ప్రారంభమున నాకసమున నావరించిన మేఘసముదాయమునే వృత్రాసురునిగా బరిగణించుచుండిరి. ఈకారణముననే వృత్రాసురుకు విశ్వరూపుడని చెప్పబడెను. పశువుల బెంచుచు చరజీవన మొనర్చు పూర్వార్యులవంటి జనులకు వేసగిని మలమల మాడియుండు మైదానములకును, కొండచరియలకును పశువులను మేప ననువుపడనందున వర్షాగమమునకై యెదురుచూచుచుండుట నైజము. సూర్యు నొక్కొకమారు మఱుగుపఱచి చల్లని నీటిని వర్షించు తమ పశువులకు తగిన పచ్చికను, పర్ణములను వృద్ధిచేసిన మేఘములు వారి కాహ్లాదకరములు. ఋగ్వేదమున మేఘమునకు గోత్ర మను పేరు గలదు. (గాః త్రాయతీతి గోత్ర—అనగా గోవులను రక్షించునది.) ఆర్యులు స్థిరగృహములు లేక గోపాలురై చరజీవనము చేయుచుండునపుడు గ్రీష్మానంతరమున వర్ష మొసంగు మేఘదర్శనము కాగానే యుత్సాహపూరితులై, యావర్షాకాలమును గౌరవించుటకై మధుసోమద్రాక్షారస సమర్పణలతో నుత్సవములు సలుపుచు వృత్రు నారాధించుచుండిరి. వృత్రునకే యీపదార్థములు సమర్పింపబడుటచే నాతడు దేవాసురగురువుగా పరిగణింపబడి వర్షాకాలము మూడుమాసములు నెక్కు డారాధింపబడుచుండెను. ఏకత ద్వైత త్రైతనులను మువ్వురీమూడుమాసముల కధిదేవతలు. మూడవవాడగు త్రైతనుడు కుంభవృష్టిగా వర్షము కురిపించుచుండెను. చరజీవనము చేయుచున్నంతవరకు నార్యులు వృత్రునియందు గౌరవమే కాని యసూయ యెన్నడు చూపలేదు. ఋగ్వేదము నాటి పంచజనార్యజాతులలోని కొందరు వ్యవసాయ మవలంబించి సస్యములపొంత పాకలు వేసికొని స్థిరవాస మేర్పరచుకొనినపుడు అస్థిరమును, నిరాధారమునగు జీవనమార్గములగు ఫలకందమూలసంగ్రహణము కన్నను, మృగయాలబ్ధమగు మాంసముకన్నను, పశుక్షీరములకన్నను వ్యవసాయఫలమే మేలనితలచిరి. అపుడు వారిదృష్టిపథ మింకొకవిధమున మారెను. వ్యవసాయము జయప్రదముగా జరుగుటకు సకాలవర్ష మావశ్యకము. కాని వర్షములు సకాలమున పడుటలేదు. అందుచే వారు మేఘములు వర్షమును విడువక తమదుస్థితికి కారణము లగుచున్నవని వారు మేఘముల నసూయతో జూచెడివారు. మేఘరూపుడగు వృత్రుడే తమ్ము బాధించు తలంపుతో నిట్లు వర్షబంధనము చేయుచున్నాడని యాతని దౌష్ట్యమును గర్హించిరి. అందుచే నసితవర్ణుడును, మాయావియునగు వృత్రునిదుశ్చేష్టితములను నిర్మూలముచేయుటయే కాక యాతని సంహరించి యాతనిచే నిబద్ధమైన వర్షమును, నాచ్ఛాదింపబడియున్న సూర్యుని విముక్తిచేయ సమర్థుడగు దేవునిసాయమును గాంక్షించువారైరి. తనవజ్రాయుధముచే మేఘమును తుత్తునియలుచేసి వర్షధారలను వెడలగ్రక్కింపగలిగిన యింద్రుడు వీరికి దేవు డయ్యెను.

నిదాఘాంతమున కొంతకాలమువరకు, ప్రతిమను జూడను భూమి చల్లబడుటకై వర్షమున కెదురుచూచుచున్నపుడు మేఘము లేర్పడి సమూహముగా నాకసమున కూడుచుండుట తప్ప వర్షబిందుపతనము చూపట్టదు. ప్రత్యద్భుత విషయమునందు నేదెనొక దేవత్వము కాని, సర్వశక్తిత్వము కాని యారోపించు వేదకాలమునాటియార్యుల కిట్లు వర్షము సకాలమున పడకుండుట కేదేనొక రాక్షస మాయ కారణమని యూహించుట వింతకాదు. ఈమాయకు కారణము వృత్రుడని యూహించిరి. అతని సంహరించుటకు తగినవాడు వజ్రాయుధధారియగు నింద్రుడే యని తలంచిరి. మేఘగర్జితములును, మెఱుపులును వీరిద్దఱికి జరిగిన యుద్ధమందు పుట్టినధ్వనులుగాను, ఖడ్గకాంతులుగాను నూహింపబడినవి.

కాని వృత్రుడు సులభసాధ్యుడు కాడు. వజ్రప్రహారముల దప్పించుకొనుచు యుద్ధము చాలకాలము చేయుచుండెను. కావున కర్షకులింద్రుడు హెచ్చరికతో యుద్ధము చేయలేదని తలంచి యాతని కుత్సాహమును, బలమును గలిగించుటకై సోమయజ్ఞములు చేయుచుండిరి. కావున సోమయజ్ఞ మింద్రుని సంతృప్తిపఱచుటకై ప్రారంభింపబడినది. ఈసోమయజ్ఞము లొక్కవర్షకాలముననే కాక సోమరసమూలమున నింద్రునికి శక్తి గలిగి శత్రునితో పోరాడగలుగుటకు తదితరకాలములందుగూడ జేయబడుచుండెను. ఈసత్రయాగములు ప్రథమమున వర్షాగమార్థమై చేయబడుటచే కామార్థములని చెప్పవచ్చును. యుద్ధములో నింద్రునికి మరుత్తులు, పర్జన్యుడు, బృహస్పతి, విష్ణు, త్రైతనుడు మున్నగువారలు తోడ్పడుచుండిరి.

త్రైతనుడు, పర్జన్యుడు వీరింద్రునికి పూర్వులు. త్రైతనుడు వర్షాధిదేవతలలో ప్రథముడు. వర్షాకాలము మూడవనెలలో కుంభవృష్టి కురిపించుచుండెను. గ్రీకుదేవతలలోకూడ సముద్రమును, మరుత్తులను తన యాజ్ఞలో నుంచగలిగిన ట్రైటన నను నొక సముద్రస్వామి కలడు. కనుక నార్యులలో మొదటి వర్షాధిదేవత త్రైతనుడు. కాని ఋగ్వేదమున నీతడింద్రుని యాజ్ఞకులోనై యున్నట్లు కన్పట్టుచున్నది. పర్జన్యుడొకడు మొదటి వర్షాధిదేవతవలె జూపట్టుచున్నాడు. నార్సుసారస్వతమున ఫయర్జిన్ (Fiorgyn) అనుపద మొకటి మనునర్థ మిచ్చునది కలదు. ఋగ్వేదమునకూడ పర్జన్యపదము మొదట వర్షమేఘమునకును, క్రమముగా వర్షాధిదేవతకును చెందియుండెను.

ఊషసులు, మెఱుపులు, మరుత్తులు—వీనిసాయమున పర్జన్యుఁడు వర్షము కురిపించుచుండెను. అందుచే నీతని వర్షాధిదేవతగా నార్యులు చూచుచుండిరి. ఆర్యులు చరజీవనము చేయునపుడే యీతని సాయ మవసరమై యుండెను. ఆర్యులు స్థిరజీవనము చేయునపుడు సకాల వర్షము, గోసస్యసంరక్షణ యవసరములయ్యెను. సకాలవర్షమునకై వృత్రుని సంహరించువాఁడును, దస్యులను, రాక్షసులను బారదోలువాఁడునగు నింద్రుఁడే పిదప వారికి పూజనీయుఁ డయ్యెను. ఈ కారణముననింద్రుఁడు త్రైతను పర్జన్యుల నధిగమించెను. పైవిషయముల బట్టి వృత్రుని నార్యులలో నొకశాఖవా రసూయతో జూచుటకును, నింకొకరు వృత్రాసుర సంహారమును జేసిన యింద్రుని నిందించుటకును గల కారణములను సులభముగా గ్రహింపగలుగుదుము.

వృత్రుఁడు దేవతలలోనివాఁడు. ఇతఁడు వర్షము నిచ్చువాఁడు. గోవుల బెంచుకొని జీవనము చేయు నార్యులకు పచ్చిక వృద్ధి కలిగించునంత వర్షమప్పుడప్పుడు పడిన చాలును. స్థిరజీవనము చేయు కర్షకులగు నార్యులకట్టి వర్షము చాలదు. కావున మొదటి తెగవారు వృత్రుని దేవునిగా భావించిరి. రెండవ తెగవారతఁడు తమకు సకాలవర్షము రాకుండ నడ్డు తగులుచున్నాఁడని యాతని రాక్షసునిగా బరిగణించిరి. ఈ ద్వంద్వభావమే ద్వంద్వప్రభుత్వమునకు మూలమయ్యెను. మతవిషయములందును ద్వంద్వము కలిగెను. కారణములు తుదముట్టినను క్రమముగా వారిలో వైషమ్యము వృద్ధియై యొక తెగవారు దేశమువిడుచుటకూడ సంభవించెను. "ఇంద్రా! దేవుఁడగు వృత్రుఁడు నీవజ్రఘాతమును ప్రతిహతము చేసినపుడు నీ వశ్వవాలమునలె భయంకరుఁడవైతివి" అని ఋగ్వేదమున చెప్పబడినది. దేవశబ్దము 'దివ్ to shine-ప్రకాశించుట" అను ధాతువునుండి కలిగినది. వృత్రుఁడు నీలమేఘ రూపమున నున్నను మెఱుపురూపమున మేఘాంతర్గతుఁడయి యుండి ప్రకాశింతు డగుటచే దేవతగా పరిగణింపబడెను.

ఇంద్రుని పారసీకులు రాక్షసునిగా బరిగణించిరి. అభిప్రాయభేదము కలిగి సప్తసింధు ప్రాంతములు వీడి పడమరగా పారసీకమున్నగు ప్రదేశములకు బోయిన యార్యులింకను చరజీవనమే చేయుచుండిరి. వారింకను కర్షకులు కాలేదు. అందుచే వారు వృత్రునే పూజించి యింద్రుని నసూయతో జూచిరి. వృత్రుని జంపుటకై యింద్రునికి బలము కలిగించిన సోమరసమును వారు నిరసించిరి. కర్షకులైన తరువాత వీరును వృత్రుని నిందించి యాతని వర్షాధిదేవతయగు తిష్ట్రియను వానిచే జంపించిరి. పిదప నీదేవతకు వృత్రఘ్నుఁడను పేరు కలిగెను. అయినను పూర్వము సప్తసింధుప్రాంతమున నున్నపుడు వైరమేశాఖతో గలిగెనో యాశాఖకు దేవుఁడగు నింద్రుని రాక్షసునిగానే వారు పరిగణించిరి.

ఇంద్రునికిపూర్వము వరుణు డొక డార్యదేవతలలో నున్నతపదవి నాక్రమించియుండెను. ఇతనికి మిత్రునితో నెక్కుడు సంబంధముండెడిది. మిత్రావరుణులు వరుసగా నహోరాత్రముల కధిదేవతలు. వరుణశబ్దము 'వృ to cover—కప్పు' అను ధాతువునుండి కలిగినది. చీకటిలో సర్వ ప్రపంచకము కప్పబడియుండును. భూమికి పైకప్పుగా నుండు నాకాశము, భూమ్యాకాశముల గప్పెడి చీకటి, ఆకసమును కప్పు మేఘములు, సముద్రము నావరించియున్న జలములు—వీని కన్నిటికి వరుణశబ్ద మన్వయించి యుండుటచే వరుణుఁడు సర్వాత్మకుఁడనియు, సర్వప్రపంచపరిపాలకుఁడనియు చెప్పబడి సమ్రాడ్బిరుదము వహించెను. వరుణుఁడు భూమ్యాకాశములకు ప్రభువు. ఆతఁడు సూర్యుని సృజించెను. మరుత్తుల పుట్టించెను. నదీజల ప్రవాహము లతని యాజ్ఞయందుండెడివి. అతఁడు తరువాత సముద్రాధిపతియని చెప్పబడెను. జలపృథ్వ్యాకాశములకు ప్రభువయి యొప్పుచుండెను. కాని యార్యులు కర్షకులయిన తరువాత వృత్రుని బాధ నీతఁడుకూడ తొలగింపలేదని తలచి పర్జన్యునివలె నీతనిగూడ నార్యులు క్రమక్రమముగా విడిచి వృత్రారియగు నింద్రునే తమప్రభువుగా నెన్నుకొనిరి. ఇట్లే యింద్రు డందఱ నధిగమించి యష్ట దిక్పాలాధిపతి యయ్యెను.

శాస్త్రజ్ఞుల జీవితములు

వి. వి. యస్. ఆరాధ్య గారు

ఆంధ్రమున నింతవరకు మాననీయులగు పండితుల అమూల్యపరిశోధనఫలితముగా కొన్ని జీవితచరిత్రములు వెలువడినవి. అవియు కొంతమందికవులవి, రాజులవి మాత్రమే. కాని జాతియొక్క ఉద్ధారకు లనదగుశాస్త్రజ్ఞులవికావు. ఏదేశమైనను శాస్త్రములు లేనిదే అభివృద్ధిలోనికి రాజాలదుగాన కవులు మొదలగువారి జీవితములతోపాటు శాస్త్రజ్ఞులచరిత్రగూడ పరిశోధించి ప్రకటించి వారియందలి కృతజ్ఞతను జూపుట మనవిధి. జ్యోతిష, గణితాది శాస్త్రములగూర్చి తెలుసుకొనుట అవసరమే యైనను వాటిని తజ్ఞులకు నదలి నాయథాశక్తి వైద్యుల జీవితమును గూర్చి వ్రాయ ప్రయత్నించెదను.

ఆయుర్వేదము నెంతమంది ప్రచారము చేసినను, ఎందరెన్ని సంహితల వ్రాసినను, మన కన్నియు కరవై పోయినవి. కొన్ని విప్లవముల వలనను, కొన్ని మన అజాగ్రత్త ఫలితమైన క్రిమిభక్షణ చేతను నశించినవి. పోగా మిగిలినవైనను సమగ్రముగా దొరకలేదు. ఐనను ఉన్నంతవరకే తృప్తిచెందుటకు మనము తరతరములనుంచియు నేర్చితిమి గాన ఉన్న వాటిసహాయముతోనే ప్రకృతవిషయమునకు గడంగుదము.

ఆంధ్రభాష - ఆయుర్వేదము

పోగా మిగిలిన గ్రంథములైనను ఆంధ్రభాషయందు పూర్తిగా లేవు. ప్రస్తుత మింతవరకు అచ్చుపడి ప్రచారములోనున్న ముఖ్యగ్రంథములు:

i చరక—సూత్ర, చికిత్సలు.

ii. సుశ్రుత—శారీర—కల్ప.

iii వాగ్భటం—శారీరం వినా మిగిలినస్థానములు.

iv. మాధవనిదానం.

v. శార్ఙ్గధర.

vi. చక్రదత్త.

vii. రసరత్నసముచ్చయం (ప్రథమభాగం).

viii. ధన్వంతరి నిఘంటువు—మొదలగునవి మాత్రమేగదా. ఇంకను కొన్నిటికి గోపాలాచార్యుల వంటి మహనీయులచేత వ్యాఖ్యలు వ్రాసి యుంచబడినను మన దురదృష్టవశముచే అవియు మూలల మూల్గవలసినదే గాని మన కందు భాగ్యమబ్బలేదుగదా! ఇక ముందెటు లుండునో?

స్వతంత్ర రచన

ఇక స్వతంత్ర గ్రంథము లన్ననో, (సంగ్రహములు) ఏబసవరాజీయమో, చింతామణియో తప్ప పైన మందున కైనను కనుపింపవుగదా! నాగార్జున సిద్ధునిగూడ కొందరి మతానుసారము ఆంధ్రులలో కల్పిచో, మన కింకను కొన్ని రసగ్రంథములు మొదలగునవి లెక్కకు దొరకును గాని దృష్టికగోచరములే.

అనువాదములు - వ్యాఖ్యలు

ఆంధ్రానువాదము లేమైన నున్నవని సంతసింతమన్నను అవియు స్వల్పమే. ఇక మన కున్నవి ఆంధ్రవ్యాఖ్యలు కొన్ని, తాత్పర్యములతో నున్నవి కొన్నియేగదా! ఇకనైనను ఏ కొంతమంది మహనీయుల దయవల్లనో ఏర్పడిన స్వల్పసంఖ్యాకములే గాని పండితులందరు ముందంజ వేసి ఆంధ్రసోదరులకు గ్రంథము లర్పింప జూచుటలేదు గదా!

దేశకాలాదులు

ఎట్టులో కష్టముల కోర్చి మనకు కొన్నిగ్రంథముల నందజేసిన భిషగ్వరులైనను, ఏగోపాలాచార్యుల వారో తప్ప మిగిలినవారు గ్రంథకర్తల దేశకాలాదుల పేర్కొన శ్రద్ధవహించరైరి. ఐనను ఆయుర్వేద విశారద చావలి రామమూర్తి శాస్త్రిగారు "ఆంధ్రాయుర్వేద గ్రంథములు" అను శీర్షికతో ఆంధ్రగ్రంథకర్తలగూర్చి కొంత పేర్కొనిరి.[1] కాన నేను ప్రాచీనగ్రంథకర్తలగూర్చి వ్రాయబూనెదను. ఇట్టి స్వల్పావకాశములో అందరగూర్చి చర్చించుట సంభవము గాదు గాన ప్రధాన గ్రంథకర్తల కొందరనుగూర్చియే వ్రాసి విరమించెదను.

వేదకాలమునాటి ఆయుర్వేదప్రచారకులగు బ్రహ్మ, ధన్వంతరి, శివుడు, దక్షప్రజాపతి, అశ్వినీదేవతలు, ఇంద్రుడు మొదలగు వారినిగూర్చి యిదమిత్థమని నిర్ణయించుటకు మన కేవిధమైన అవకాశములు లేవు. వారిగ్రంథములా అసలే లేవు గాన వారిని వదలి ప్రస్తుత మున్న

1. ఆంధ్రపత్రిక ఉగాదిసంచిక for 1921-22, p. 191-193.

గ్రంథములు, పత్రికలు మొదలగు ఉపకరణములచే భూలోకమున ఆయుర్వేదప్రచారము చేసినవారిని గూర్చి తెలుసుకొందము.

చరకమహర్షి

వీరికి పతంజలి యనియు, గోవిందయోగియనియు నామాంతరములు. ఆశ్రమస్వీకారానంతర మున్న పేరు గోవిందయోగి[1] యనియు, శంకరాచార్యుని గురు[2] వనియు నవీనపరిశోధన ఫలితముగా కనుగొనిరి. ఈమహాత్ముడు వైద్యశాస్త్రమునందె గాక యోగశాస్త్రమునందును, వ్యాకరణశాస్త్రమునందును గూడ గ్రంథముల రచించెను. అవియె:—

i. పాతంజల యోగశాస్త్రము.

ii. పాతంజల భాష్యము (పాణినీయ అష్టాధ్యాయీభాష్యము).

చరకుడు—పతంజలియేనా?

"కఠచరకాల్లుక్" అని పాణినీయ సూత్రములయం దగపడుటచే పాణినికంటెను పూర్వుడని కొందర భిప్రాయపడిరి. కాని యీ కఠచరకులు యజుర్వేదశాఖా ప్రవర్తకులగు మహర్షులు. "యజుర్వేదస్య షడశీతి ర్భేదా భవంతి; తత్ర చరకానా మద్వాదశభేదాః చరకా ఆహ్వరకాః, కఠాః, ప్రాచ్యకఠాః...............ఇత్యాది."

—కాత్యాయనకృత చరణవ్యూహే.

ఇందు చెప్పబడ్డ చరకుడు చాలాపూర్వుడుగాన అగ్నివేశసంహితాప్రతిసంస్కర్తయు,పాణినీయభాష్యకర్తయునగు చరకుడు గాజాలడు.

త్రిపిటకమను చీనాదేశీయ బౌద్ధగ్రంథమున కనిష్కునకు వైద్యుడని యున్నది గావున ఈచరకుడే ప్రతిసంస్కర్తయని "లెవి"[3] యను పాశ్చాత్య పండితుని మతము. కాని యిదియు కానేరదు.

రాజతరంగిణి యను కాశ్మీర చరిత్రమున కనిష్కుడు తురుష్కరాజు[4] అనియు, 1750 సం. ల పూర్వపువాడనియు నుండుటచే చరకసంహితాకర్త యనుకొంద మన్నను, రాజతరంగిణియందు కనిష్కుని గూర్చి చెప్పునప్పుడు చరకునిపేరుగాని, ప్రతిసంస్కర్త యనిగాని లేకుండుటచేతను ఇదియు నమ్మజాలము.

పతంజలియే

చక్రపాణిదత్తుడు:—

"పాతంజలమహాభాష్యచరకప్రతి సంస్కృతైః,
మనోవాక్కాయదోషాణాం హర్త్రే హిపతయే నమః."

(చరకటీక.)

విజ్ఞానభిక్షు:—

శ్లో. "యోగేన చిత్తస్య పదేన వాచాం
మలం శరీరస్య చ వైద్యకేన,
యోఽపాకరోత్తం ప్రవరం మునీనాం
పతంజలిం ప్రాంజలి రానతోఽస్మి."

(యోగవార్తికే.)

నాగేశభట్టు తనమంజూషయందు ఆప్తలక్షణమును చరకమునుండి గ్రహించుచు "చరకే పతంజలిః" అని వ్రాసెను.

భావమిశ్రుడును చరకుడును, పతంజలియు ఒక్కరనియే వ్రాసెను.

రామభద్రదీక్షితుడు:—

"సూత్రాణి యోగశాస్త్రే వైద్యకశాస్త్రేవ సంహితామకులాం,
కృత్వాపతంజలిమునిః ప్రచారయామాస జగ దిదం త్రాతుమ్."

(పతంజలిచరిత్ర, 5 సర్గ.)

ఇంతియే కాక పాతంజలసూత్రవృత్తి మొదలగు వాటియందు భోజాదులు చెప్పుటచేతను, చరకముగూడా పాతంజలయోగసూత్రముల ననుకరించుటచేతను, యోగమును చరకములో మిక్కిలి బాగడి అదియే మోక్షద్వారమని (చ. శా. 1 అ.) చెప్పుటచేతను చరకమహర్షియే పతంజలి యని తేలినది.

జన్మ - దేశము

ఆదిశేషుడు రోగాదులచే జను లనుభవించు బాధల చూడజాలక వేదవేదాంగ విదుడగు బ్రాహ్మణునకు పుత్రుడై[5] జన్మించి, శారీరిక, మానసిక రోగనాశమునకై చరక సంహితను, యోగశాస్త్రమును రచించి ప్రకటించెను. రహస్యముగా భూలోకములో వచ్చి చరించుటచే చరకుడనియు, చేతిలో పడుటచే పతంజలియనియు చెప్పెదరు.[6] తక్షశిలా మహావిద్యాలయమున విద్యగరపుటచేతను, పాంచాలదేశమున అగ్నివేశ సంహితను సంస్కరించెనని తెలియుటచేతను, పశ్చిమోత్తరవాసియని తెలియుచున్నది.

వైద్యగ్రంథరచన

i. చరకసంహిత:—

అగ్నివేశకృతమగు సంహిత నశించి సమగ్రముగా లేకపోవుటచే ఇతరభేలాది సంహితలనుండియు విషయము గ్రహించి ఒకసం

---

1. విద్యారణ్యకృత. శంకరవిజయం, అ. 5, శ్లో. 94, 95, 96, 97.
2. శంకరవిజయధ్వజం- గురుధ్యానం, పతంజలిని గూర్చి-శంకరుడు.
3. M. Sylvain Levi, in Jour. Asiatique, 1896, I. viii, p. 447 seq.
4. రాజతరంగిణి, 1 తరంగం.
5. భావప్రకాశం, 1 అ.
6. బౌద్ధమహాయుగం, 423 p.

హితనుగా చేసెను. అది చరకుని పేరుతోనే ప్రసిద్ధి చెందెను. ప్రస్తుతము మనకు దొరకు చరకసంహిత సంస్కరింపబడిన అగ్నివేశ సంహితయే. ఇదియు తరువాత నెన్నిమారులు సంస్కరింపబడెనో చెప్పజాలము.

రస గ్రంధ రచన

పతంజలి 1 యను పేర రసగ్రంథములు 2 లో చెప్పబడుటచేతను, ఇంకను కొన్ని రసప్రయోగములు చరకములో 3 చెప్పబడుటచేతను రసగ్రంధ నిర్మాతగూడనని చెప్పనగును.

ఆ గ్రంధములలో:—

పాతంజల తంత్రము:

ఈగ్రంథము దొరకకపోయినను శివదాసునిచే చక్రదత్త టీక యందు కొన్ని ఉదాహరింపబడినవి. కావున రసహృదయకర్తయు ఈగోవిందయోగియే కావచ్చునేమో!

కాలము

క్రీ. పూ. 183 సం. శుంగవంశీయుడగు పుష్యమిత్రు డనురాజు (మగధదేశము) మౌర్యవంశీయుడైన బృహద్రథు డనువానిని జయించి రాజ్యము నొందెను. సాకేతపురిని జయింపజూచిన మిలిందు డనుయవనుని పారదోలెను. పతంజలి యీకాలములోనుండి అగ్నివేశ సంహితను సంస్కరించి ప్రచారముచేసెనని చెప్పవచ్చును.

i. మహాభాష్యమున చంద్రగుప్తాదులగూర్చి వ్రాసియుండుట;

ii. పుష్యమిత్రుని రాజప్రాసాదమునుగూర్చియు, అశ్వమేధ యాగమునుగూర్చియు వర్ణించుటచే సమకాలికు డనుకొనవచ్చును;

iii. రాజతరంగిణి4 యందు కాశ్మీరరాజగు అభిమన్యుని కాలమున చంద్రాచార్యుడను వైయాకరణి మహాభాష్యమును కాశ్మీరమున వ్యాప్తిచేసెనని యుండుట: అభిమన్యునికాలము క్రీ. శ. 40 సం.ల ప్రాంతము;—

ఇట్టి కారణములచే చరకుడు (పతంజలి) క్రీ. పూ. ఉండిన వాడనియు, కావున ద్విసహస్రాబ్దములకు పూర్వుడైనను కావలెననియు చెప్పవచ్చును. దీనినే భండార్కార్ 5 మొదలగు పండితు లంగీకరించిరి.

సుశ్రుతుడు

విశ్వామిత్రుని కుమారుడు క్షత్రియుడు. తన తమ్ములతో కలిసి ధన్వంతరివద్ద వైద్యవిద్య నభ్యసించుటకు వెడలి శల్యతంత్ర మభిమాన విద్యగా గ్రహించెను. సుశ్రుతమను గ్రంథమును తనపేరుతో రచించెను. కాని యిప్పుడు మనకు దొరకునది యిది కాదనియు, వేరొకటి యున్నదనియు పండితులు నిర్ణయించిరి. ఎట్లైనను ఇప్పటిసుశ్రుతమందును వృద్ధసుశ్రుతమందలి విషయము చాల గలదు. అనేక శల్యతంత్రగ్రంథముల కిదియే మూలము.

కాలనిర్ణయము

సరిగా కాలమును నిర్ణయించుట కష్టమే యైనను ఈక్రింద వ్రాయబోవు కారణములచేత ౨,000 సం. పూర్వపువాడని నిర్ణయింపవచ్చును:

i. క్రీ. శ. 775 సం. టర్కీలో చేరిన బాగదాద్ (Bagdad) పట్టణమున హరూన్ (Horun), మన్సూర్ (Mausun) అను కాలిఫులకాలమున సంస్కృతభాషనుండియో, పార్సీభాషనుండియో అరబ్బీ భాషలోనికి తర్జుమా చేయబడియుండుట 6 ఇప్పటికిని ఇవి "కితాబ్ షౌనూన్ ఆల్ హింద్"7 అనియు, "యిస్రుద్"8 అనియు ప్రచారములో నుండుట;

---

1. పాతంజలతంత్రం.
2. పాతంజలేతు స్వర్ణాదినాపి పాకజ్ఞాన ముక్తమ్:—
   "తావ ల్లోహం పచే ద్వైద్యో యావ ద్వస్త్రేణ పీడితమ్, సముద్రం జాయతే వ్యక్తం న నిస్సరతి సింధవః."
   శివదాసు, చక్రదత్త టీక – లోహ పాకవిధి.
3. "సర్వవ్యాధి నిబర్హణ మద్యాత్ కుష్ఠీరసకం వి నిగృహీతం." (చ. చి. 7. అ.)
   "ఏష ఏవ చ లోహానాం ప్రయోగ స్సంప్రకీర్తితః, అనేనైవ విధానేన హేమ్నశ్చ రజతస్యచ,
   అయః ప్రకర్షకృత్ సిద్ధః ప్రయోగ స్సర్వరోగనుత్." (చ. చి. 1 అ.)
4. క్రీ. శ. 12 శతాబ్దిలో కల్హణపండితునిచే వ్రాయబడినది.
5. *vide* Mabel Duff's Chronology of Ancient India; also Gold Stucker's Panini, p. 233-4; Prof. Bhandarkar's, Indian Antiquary. pp. 298-302.
6. Charaka (English Translation) by Avinashachandra Kaviratna, Introd. p. 2. దీనినే Prof. Wilson, Dr. P. C. Roy, కవిరాజ ఉమేశచంద్రగుప్త, Dr. హార్నెల్, C. I. E. గార్లు ఆమోదించిరి.
7. బౌద్ధమహాయుగము, p. 403.
8. గణనాథసేన్ మహాశయులు "స్రుద్" అనియు, "హరూన్ ఉల్ రషీద్" నరపతికాలమున తర్జుమా ఆయెననియు వ్రాసిరి. (ప్రత్యక్ష శా. p. 43.)

ii. క్రీ. శ. 5వ శతాబ్దమువాడగు వాగ్భటునిచేత తన అష్టాంగ హృదయమున:—

"ఋషిప్రణీతే ప్రీతిశ్చే న్ముక్త్వా చరక సుశ్రుతౌ,
భేదాద్యాః కిం న పఠ్యంతే తస్మాత్ గ్రాహ్యం సుభాషితమ్."
(వాగ్భట సమాప్తి.)

స్మరింపబడుట అని; అప్పటికే నాగార్జున సిద్ధునిచేత సంస్కరింపబడి యుండుట;

iii. సుశ్రుత సంస్కర్తయగు నాగార్జునాచార్యుడు యజ్ఞ[1] శ్రీ శాతకర్ణి[2] యను రాజునకు సమకాలీనుడు; అనగా క్రీ. శ. 172—205 సమయములో నున్నటులు తెలియుచున్నది. అప్పటికే ఖిలమై సంస్కారమును కోరిన సుశ్రుత సంహిత క్రీ.పూ. రచింపబడి యుండవలెను;—

కావున 2,000 వత్సరములకు చాల పూర్వుడనియే చెప్పనచ్చును.

వాగ్భటాచార్యులు

ఈపేరుతో మువ్వురు గలరు:

i. అష్టాంగహృదయ, అష్టాంగ సంగ్రహకర్త.
ii. ఆయనతాత.
iii. రసరత్న సముచ్చయ గ్రంథకర్త.

Iవ వాగ్భటుడు

సింధుదేశీయుడు. తాతగారి పేరు వాగ్భటుడు, తండ్రి సింహగుప్తుడు-అని అష్టాంగసంగ్రహమున చెప్పుకొనెను.

"భిషగ్వరో వాగ్భట ఇత్యభూన్మే
పితామహో నామధరోఽస్మి యస్య,
సుతోఽభవ త్తస్యచ సింహగుప్త
స్తస్యాప్యహం సింధుషుజాతజన్మా."

అని చెప్పుటచే ఇతని పూర్వులును వైద్యులే అని తెలియుచున్నది.

కాలము

ఈవాగ్భటు డేకాలమువాడైనది నిర్ణయించుటకు సాధనములంతగా లేవు. కాని "ఇత్సింగ్" అను బౌద్ధ చైనాపండితుడు ఆయన గ్రంథమున[3] "అష్టాంగాయుర్వేద సంగ్రాహకుడు నవీనాచార్యుడు" అని వ్రాసెను. ఈబౌద్ధపరివ్రాజకుడు క్రీ. శ. 7వ శతాబ్దమున హిందూదేశమున పర్యటనముచేసెను. కాన వాగ్భటుడు 5వ శతాబ్దారంభమున నుండెనని చరిత్రజ్ఞులు నిర్ణయించిరి.

ఈక్రింది హేతువులచేతను ఇదియే నిశ్చయము:

i. సహస్రవర్ష పూర్వులగు చక్రపాణి, డల్లనాది పండితులచే వాగ్భటపాఠము గ్రహింపబడుటచే అంతకంటెను పూర్వుడై యుండవలయును.

ii. క్రీ. శ. 8వ శతాబ్దమున సింధుదేశాక్రమణము చేయబడెను. కావున సింధుదేశజుడగు వాగ్భటుడు పూర్వుడు కానిచో అష్టాంగ సంగ్రహ, అష్టాంగహృదయములవంటి గ్రంథముల సమాప్తిచేయుట విప్లవసమయముల నెట్లగును? కొందరు [4]వాగ్భటుడు క్రీ. పూ. 2 శతాబ్దముల నాటివాడని చెప్పుచున్నను పై అభిప్రాయమే సర్వసమ్మతమైనది.

అష్టాంగసంగ్రహకారుడగు వాగ్భటు డితడు కాడు వేరొకడని "హార్న్లె"[5] అను పాశ్చాత్యపండితుని మతము. కాని యీరెండు గ్రంథములకు అన్నివిధముల సాదృశ్యము, పితృనామసాదృశ్యము, మతభేద మేమియు లేకుండుట మొదలగు కారణములచే వేరని చెప్పుట కూడదు. వాగ్భటుడే అష్టాంగసంగ్రహ మను పెద్దగ్రంథమును రచించి, దానికి సంగ్రహముగా "హృదయమివ హృదయ మేతత్" రచించితినని తనగ్రంథసమాప్తియందు వివరించెను.

మతము

మతము వైదికమే. కొందరు బౌద్ధుడనెదరుగాని ప్రమాణములు లేవు. బుద్ధదేవునియందు కొంత భక్తి గలవాడుగా నుండిన నుండవచ్చును.

i. మంగళాచరణము చేయుటయందు భగవంతునిగూర్చి చేయుటచేతను;

ii. బౌద్ధదేవాలయములగు చైత్యాదులకు పోగూడదని వ్రాయుటచేతను;

iii. చికిత్సలో వైదిక మంత్రముల చెప్పుట చేతను;—

వైదికమతావలంబియగు హిందువుడేయని చెప్పక తప్పదు.

IIవ వాగ్భటుడు

పైవాగ్భటునితాతగారనియు, భిషగ్వరుడనియు అష్టాంగసంగ్రహమున వాగ్భటాచార్యులె చెప్పెను. ఈయన వ్రాసిన గ్రంథము లేవియు

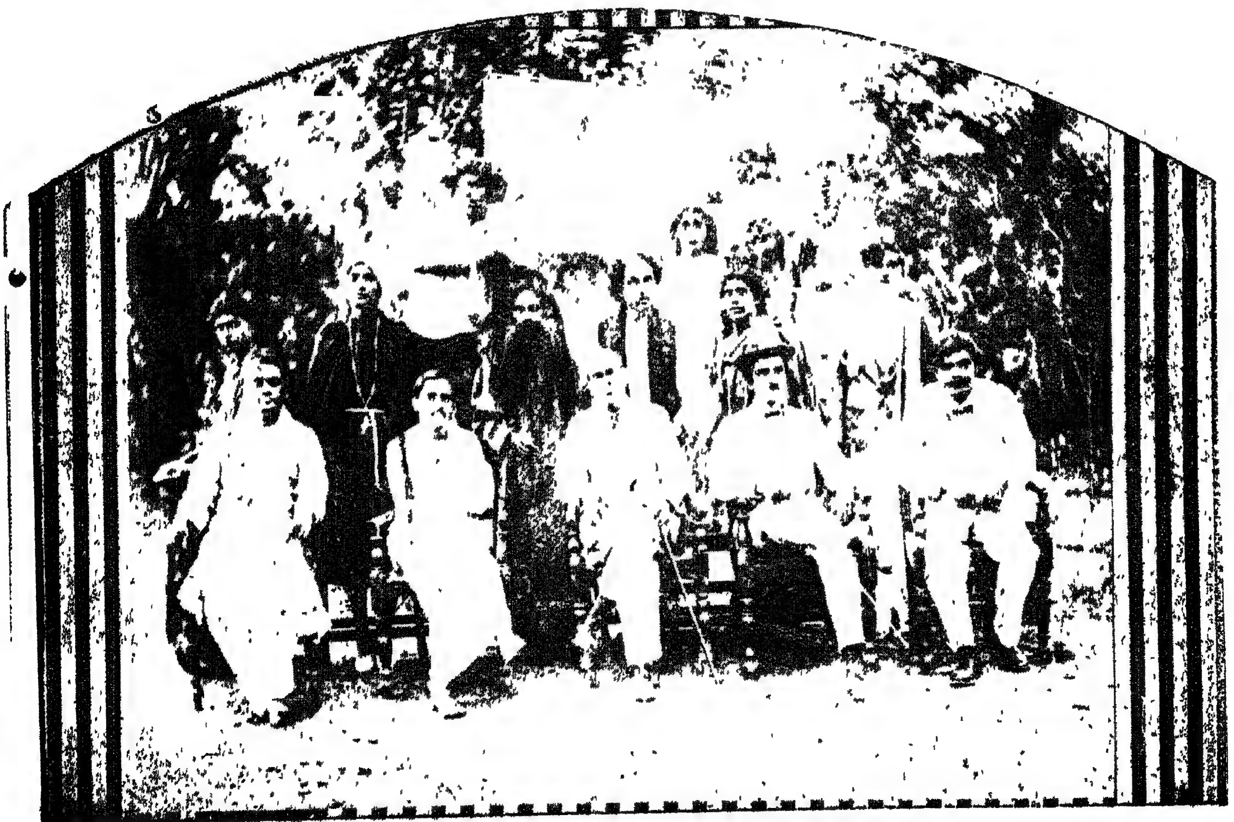
1. ప్రత్యక్షశారీరం, p. 12 (సంస్కృత పీఠిక).
2. బౌద్ధమహాయుగం, p. 224.
3. Itsing's Buddhistic Practices in India (Translated by Prof. Takakusu), p. 128.
4. అష్టాంగహృదయ పీఠిక, English, by Annamoreswara Kunte, M.D.
5. *Vide* Dr. Hoernle's "Medicine of Ancient India," pt. 1, pp. 10-15.

బ్రహ్మశ్రీ కోన్స్యుల సుబ్బరావుగారు, శ్రీకృష్ణపాత్రధారి.

బాలామణి శకుంతలాకన్య, సినిమానటకురాలు, బొం

(14) శ్రీ మాధవనాటకసంఘము, ట్రెయినింగుస్కూలు, మచిలీపట్టణము.

శ్రీమతి తాడూరి రమణాబాయమ్మగారు

శ్రీమతి కే. నాగరత్నమ్మాళ్ కన్యగారు

గానరావు. అష్టాంగసంగ్రహకర్త ఈవాగ్భటుడేయని కొందరు చెప్పెదరు గాని పైకారణములచే అట్లు గానేరదు.

I వ వాగ్భటుడు

ఈతనిచే రచింపబడినదే 'రసరత్నసముచ్చయము'.

నామ మొక్కటే యైనను భిన్నుడే. ఇతడు చాలా తరువాతివాడు.

1 సముద్రమువలెగంభీరమైనదని చెప్పుకొనిన తన అష్టాంగసంగ్రహమందే రసవిషయ మేమియు చెప్పబడక పోవుట. ప్రాచీన వాగ్భటుని కంటెను తరువాతివారగు సోమదేవ గోవిందభగవత్పాదాదుల గ్రంథములలోని విషయముల గ్రహించుట; 1 ఈగోవిందభగవత్పాదులే శంకరాచార్యుని గురువనియు; 9 వ శతాబ్దివాడనియు శ్రీయుత గురునాథ త్ర్యంబకకాలే యను మహాశయులు రసహృదయ ఉపోద్ఘాతమున వ్రాసిరి:— కావున ఈవాగ్భటుడు తరువాతివాడనియు ఆవాగ్భటుడు కాడనియు తేలుచున్నది. కావుననే క్రీ. శ. 13 వ శతాబ్దివాడని డాక్టర్ ప్రఫుల్లచంద్ర రాయిగారు వ్రాసిరి. 2

గోవిందభగవత్పాదుడే పతంజలి, రసహృదయకర్త యనుకొన్నను, సోమదేవగ్రంథాదుల ప్రమాణము చాలును.

అన్యగ్రంథములు

వాగ్భటుని పేరుతో, వాగ్భటాలంకారము, కవికల్పతరువు మొదలగునవి యున్నవి. అవి ఏవాగ్భటుడు వ్రాసెనో నిర్ణయించుట విజ్ఞులకు వదలెదము.

విజ్ఞప్తి

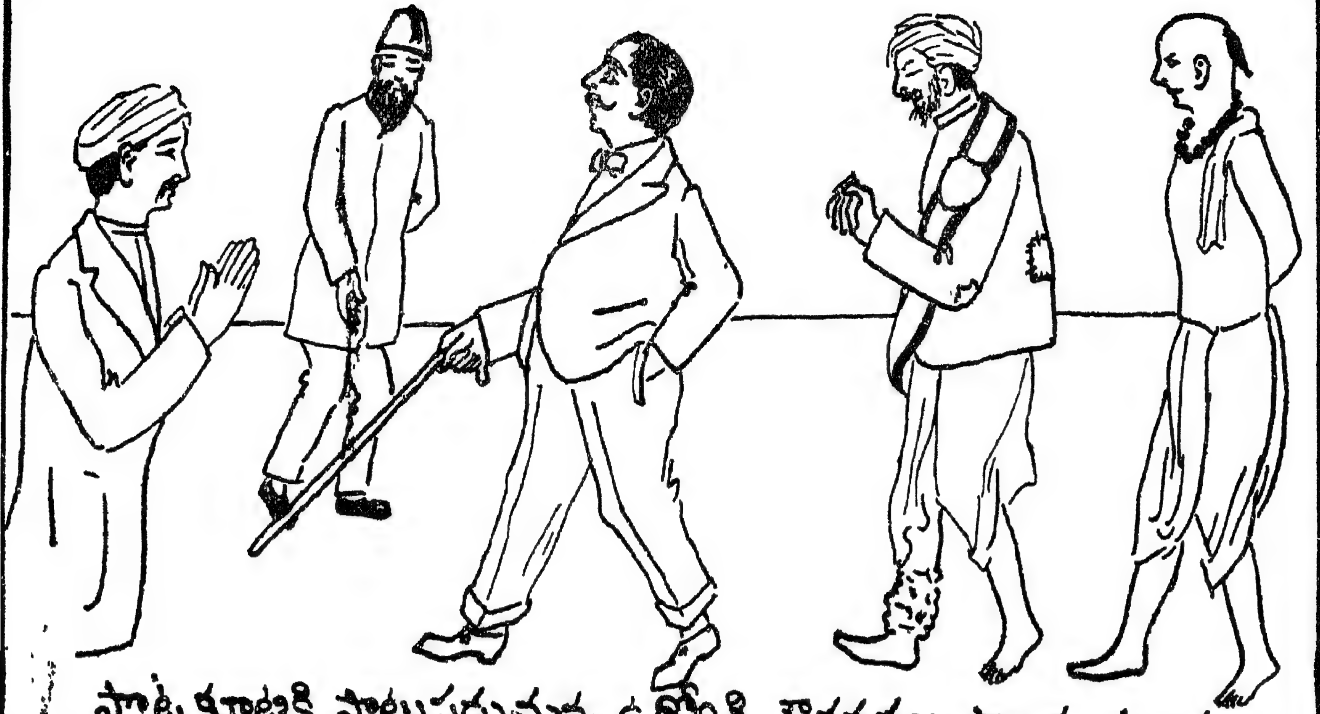
ఆయుర్వేదమునకు ప్రధానగ్రంథకర్తలగు ముగ్గురినిగూర్చియు నిప్పుడు వ్రాసితిని. అవకాశ మున్నచో ఇతర గ్రంథకర్తలను, సంస్కర్తలనుగూర్చి ముందు వ్రాసెదను. ఇక ముందైనను ఆంధ్రవిద్వద్వైద్యులు అనేకఆయుర్వేద గ్రంథముల నాంధ్రీకరించియు, తద్గ్రంథకర్తల చరిత్రల పరిశోధించి ప్రకటించియు, మాతృభాష నలంకరించి తమ ధర్మమును నిర్వర్తించెదరు గాక.

---

1. సోమదేవగ్రంథమునుంచి:—"రసపరిభాష" (ర. ర. స. 9. అ.)

గోవిందభగవత్పాదకృత రసహృదయమునుంచి:—'సుకృతఫలంతావదిదం' 'భ్రూయుగమధ్యగతం యత్' ...

2. Dr. P. C. Roy's History of Indian Chemistry, Vol. 1, p. XXXVI.

పొట్టకూటికి పాటుపడుచున్న ఉద్యోగి గౌరవము పొందుచుండ

ప్రజల జ్ఞానాభివృద్ధికి పాటుపడుచున్న జ్ఞానిని చూచువారు లేరు

స్త్రీలకు నవీనచట్టములు, వాని ప్రయోజనము

శ్రీమతి కనుపర్తి వరలక్ష్మమ్మ గారు

భారత మహిళలకు వర్తమానకాలము గొప్ప శుభసమయమని చెప్ప దగియున్నది. బహుసంవత్సరములనుండి భారతదేశమున స్త్రీలకు స్వయంవ్యక్తిత్వము లేదు. విద్యామతసంఘరాజకీయార్థికాద్యనేక వ్యవహారముల స్త్రీ పురుషుల దయాధర్మభిక్షుకులుగా నై యుండుటయే స్త్రీని ర్వ్యక్త ధర్మముగా నిర్ణయింపబడి, యదియొక సదాచారముగాను, సాధ్వీధర్మముగాను, ఉత్తమ నీతిగాను గణింపబడుచుండెను. కాని యిట్టి సతీధర్మములవలనను, పరాధీనతవల్లను స్త్రీసంఘము పొందిన దుస్థితి వర్ణనాతీతము. అయినను దుస్సహమగు నీదుస్థితిని అహమహమికవల్ల పురుషులును, నజ్ఞానమువలన స్త్రీలును మొన్నమొన్నటివఱకు గుర్తింపజాలకుండిరి. కాని నేడు భారతస్త్రీపురుషులలో గల్గిన వివేకోదయమువలనను, పరప్రభుత్వపీడాక్లేశము వలనను ఖండాంతర నాగరికత సంపర్కమునను స్త్రీలకుగూడ ప్రత్యేక మనోబుద్ధిశక్త్యాదులు గలవనియు, అవకాశ మొసంగిన వారి బుద్ధి వివేకాదులు గూడ మనదేశపురోవృద్ధికి సాధనమేయనియు పురుషులు గమనించుట సంభవించినది. ఇది స్త్రీజాతి కెంతయు శుభావహమగు విషయ మనుటకు సందియము లేదు.

ఇప్పుడు స్త్రీలకు ప్రసాదింపబడుచున్న శాసనము లొకవిధమైనవి గావు. మతిసంఘములకు జెందిన శారదాచట్టము, వయోనిర్ణయచట్టము స్త్రీపునర్వివాహచట్టము నాదిగా గలవి స్త్రీలకు వైవాహికస్వాతంత్ర్యము నొనగూర్చునవిగా నున్నవి. వారసత్వచట్టము స్త్రీల కార్థికలాభము చేకూర్చుటకు దోడ్పడును. దేవదాసీలచట్టము, వ్యభిచార నిరోధకచట్ట మాదిగా గలవి స్త్రీల నైతికాభివృద్ధికి సహాయమగును. చట్టసభలలో స్థానిక సంఘములలో స్త్రీల కొసంగబడెడి హక్కులు స్త్రీలకు రాజకీయ స్వాతంత్ర్య మొసగూర్చునవిగా నున్నవి. నిజముగా నిట్టి శాసన లాభములు స్త్రీలసర్వతోముఖాభివృద్ధికి దోడ్పడుటకు సందియము లేదు. కాని మహాప్రయోజనకరములగు నిట్టి శాసనములు మన స్త్రీ లేమాత్రము వినియోగించుకొనగల స్థితిలో నున్నారనునది యిప్పుడాలోచింప వలసినమాట.

ఇల్లలుకగానే పండుగ కాలేదు. హక్కులు మాత్రము వచ్చి పడుచున్నవి. కాని అవి వినియోగించుకొనగల నేర్పుమాత్ర మిప్పుడు మన స్త్రీలకడ మృగ్యము. ఈసంస్కరణము లన్నియు మన పురోభివృద్ధికొఱకే ప్రసాదింపబడుచున్న వను విషయమునే స్త్రీ లెఱుగకున్నారు. మఱియు నివి స్త్రీలవినాశమునకే వచ్చినవని వాదించువారుగూడ మిక్కిలి ఇట్టిమన స్త్రీలమౌఢ్యము, అజ్ఞానము దూరీకృతమగుటకు విద్యయే ఘనమైన సాధనము. తగినవిద్యాప్రదానము చేయక స్త్రీల కొసంగబడెడి హక్కులు అజీర్తిరోగి కపూర్వభక్ష్య బహుమానమువలె నిరుపయోగమగును. ఇంతకాలమునుండియు మనదేశమున స్త్రీలవిద్యాభివృద్ధికి వివాహ మొకప్రబలప్రతిబంధకముగా నుండెను. తమకొమార్తెలకున్నత విద్య చెప్పింప జననీజనకు లెంత కుతూహలులయి యున్నను, సరిగా పిల్లకు బుద్ధి తెలిసి చదువునందించు కాసక్తి కల్గెడి పదునొకండుపదిరెండేండ్ల వయసున బాలికలకు వివాహ మొనర్చుట తప్పనిసరి యగుటచే చేయుటయు, తదుపరి యత్తగారు స్వీయాధికారమును పురస్కరించుకొని ఆఅత్తగారును(విద్యాలాభ మెఱుగనిది గాన)కోడలి విద్య కడ్డుపడుటయు మనదేశమున పరిపాటి. ఇట్టి గొప్పయిక్కట్టు నేటిస్త్రీలయదృష్టవిశేషమున వచ్చిన శారదాచట్టము తొలగించినది. ఈబాల్యవివాహనిషేధశాసనలాభముచే పదునాల్గు సంవత్సరములు నిండి పదునైదేండ్లు వచ్చునప్పటికి బాలిక ఆంగ్లపాఠశాలలో జదివినచో ప్రవేశపరీక్షయందును, జాతీయపాఠశాలలో జదివినచో విదుషీపరీక్షయందును నుత్తీర్ణ గావచ్చును. విద్య కవకాశమును, వివాహమునందు బాధ్యతయు నొసంగుటే శారదాచట్టముయొక్క పరమోద్దేశము. అయినను నీశారదాచట్టముచే స్త్రీలకు గల్గు లాభము లింకను గలవు. బాలిక పదిరెండేండ్లకే గర్భవతియగుటయు, ఆగర్భవహనసామర్థ్యమును, సుఖప్రసవలాభమును లేక దుర్మరణముపాలగుటయు, అథవా జీవించినను రక్తమాంసములుక్షీణించి దుర్బలయు, రోగగ్రస్తయునై యల్లాడుటయు నీశా...ముచలన తొలగినవి. ముక్కుపచ్చలారని ముద్దుబాలల వృద్ధులకు...యుటయు నికజరుగనిపనియే. మఱియు నజ్ఞానులగు తలిదండ్రులు స్వీయ...లాభమునకై కొమరితల విక్రయించుటయు కట్టువడినది. మఱియు కసుగాయలవంటి బాలవితంతువులనుగూడ మన మిక్కుటమధికముగా గనజాలము. కాన ఇన్ని విధముల స్త్రీల కుపయోగకరమగు శారదాచట్టము

భారతమహిళల బహుపుణ్యఫలవిశేషమే కాని కొందఱు వాదించుచున్నట్టు లుపద్రవసూచకము గాదు.

ఇక రెండవచట్టము స్త్రీలవారసత్వములు. ఇది ఆర్థికసంబంధమైనది. ఇది యింకను చట్టము కాలేదు. కాని ఆందోళన ప్రారంభమైనది. త్వరలో నీశాసనముగూడ స్త్రీలకు రాగలదు. మనదేశమున వారసత్వములవిషయమున స్త్రీలకు గలుగుచున్న యన్యాయ మింతయంత గాదు. మనహిందూన్యాయచట్టములందు తండ్రి యాస్తియందుగాని, పెనిమిటియాస్తియందుగాని స్త్రీకి స్వకీయమైన హక్కు లేదు. ఇందువలన నెన్నియో కుటుంబములందు కనుపుట్టిన కుమార్తె యుండగా తండ్రియాస్తి నెవడో జ్ఞాతివాడు వచ్చి తన్నుకొనిపోవుట యు,భర్తృవియోగదుఃఖముచే దేహమున క్లేశములపాలై యల్లాడుచున్న భార్య యుండగా నెవడో అంతపొందలదాయాది న్యాయముగా విగతభర్తృకకు జెందవలసిన యాస్తి కధికారియై యామెకు భరణ మొసగు నంతటివా డగుటయు లఱచుగా సంభవించుచున్నది. స్త్రీలవిషయమున నింతకంటె దురన్యాయము వేఱొండు లేదు. కాని హిందూస్త్రీల యెడ మతసాంఘికనిర్బంధము లెంతకఠినతరములుగా నున్నవో ఆర్థికవిషయములుగూడ నంత నిర్దయాత్మకముగనే యున్నవి. కాన శారదాచట్టమువలన విద్యాలాభముపొందిన స్త్రీలు మున్ముందుగా నీవిషయమై కృషిచేయనగును. మఱియొకచట్టము దేవదాసీలను గుఱించినది. మన మద్రాసురాజధానిలో దేవదాసీలస్థితి బహుదీనముగా నున్నది. కులవృత్తి యనుపేర బహునీచమగు వ్యభిచారకృత్యమున కొక సంఘపు స్త్రీలు పాల్పడి యల్లాడుచున్నారు. మహాశీలవతులగు సాధ్వీరత్నముల కునికిపట్టయి వన్నెయు వాసియుగన్న మన భారతదేశమున నిట్టికడుపుకుల ముండుట మహావమానకరము. ఇట్టి హేయమైన వృత్తి రూపుమాపి వారికి వివాహభాగ్య మబ్బెడి యవకాశమును మద్రాసు చట్టనిర్మాణసభలో శ్రీముత్తులక్ష్మిరెడ్డిగారు గావించియున్నారు. ఏజాతియొక్క బాగోగు లాజాతికి జెందిన వారికి విశదమైనటు లితరులకు దెలియదు శ్రీముత్తులక్ష్మమ్మగారు శాసనసభాసభ్యత్వమును బడయుటచే కళావంతుల కిట్టి సంస్కరణము శీఘ్రకాలములో లభ్యమైనది. ఇందులకు శ్రీముత్తులక్ష్మమ్మగారును, నామె తీర్మానమున కనుకూలురుగా నున్న యధికసంఖ్యాక పురుషవరేణ్యులును స్త్రీలకృతజ్ఞతకెంతయు నర్హులు.

ఇంతియే గాక వ్యభిచారనిరోధకచట్టము (బ్రాథెల్సు) అనెడు మఱియొక యుత్కృష్టతీర్మానముగూడ మన చెన్నరాజధాని శాసనసభలో చర్చకు రానున్నది. దీనివలన నమాయికలగు బాలికలను వ్యభిచారవృత్తికై విత్తమునకు కొనువారును, పురికొల్పువారును, అట్టివారికి ఇల్లు బాడుగకిచ్చువారునుగూడ శిక్షాపాత్రులగుదురు. స్త్రీల నైతికరక్షణమునకు వజ్రకవచమువంటిదైన యీ బిల్లుగూడ చట్టమగును. మఱికొన్ని హక్కు లేమన; స్త్రీలకు రాజ్యాంగములో ప్రవేశార్హత. అనగా చట్టసభలలో, స్థానికసంఘములలో పురుషులతోపాటుగ స్త్రీలుకూడ నియోజక నియోజితాధికారమును బడయుట. ఇట్టిమహనీయాధికారము నాంగ్లదేశములో బడయుట కాదేశపు స్త్రీలు తీవ్రాందోళనము చేయవలసివచ్చెను. అప్పటి పురుషు లెంత యుదారమనస్కులైనను స్త్రీల కిట్టి యధికార మొసంగుటకు సులభముగా నంగీకరింపరైరి కాన అప్పటి స్త్రీలు సంఘములుగా నేర్పడి సభలు జరిపి తీర్మానములు గావించిరి. ప్రభుత్వమునకు విజ్ఞప్తులు పంపిరి. పార్లమెంటును కల్లోలపఱచిరి. ఖైదుల కేగిరి. ప్రాయోపవేశ ముండిరి. ఇంతమహాప్రయత్నమువలనగాని యాంగ్లస్త్రీలు రాజకీయాధికారమును బడయలేదు. కాని యెట్టియత్నములేకయే హిందూస్త్రీల కిట్టి రాజకీయాధికారము లభించినది. పురపాలకసంఘములలో, విద్యాసంఘములలో, లోకల్ బోర్డులలో, శాసననిర్మాణ సభలలోగూడ మనస్త్రీల కిప్పు డెన్నికఅధికారమును,సభ్యత్వాధికారమును లభియించియున్నవి. ఈసదవకాశము వలననే శ్రీమతి ముత్తులక్ష్మమ్మగారు కళావంతుల స్త్రీలకట్టి మహోపకారము చేయగలిగిరి. ఒక్కస్త్రీ ప్రవేశమువలననే స్త్రీల కిట్టి యుపకృతి గల్గినప్పుడు అధికసంఖ్యాకనారీరత్నములు రాజకీయములో కృషిచేసిన స్త్రీల కెట్టెట్టి మేల్లు చేకూరునో చెప్పవలయునా? కాని వీనిని వినియోగించుకొనగల నేర్పు హిందూస్త్రీల కిపుడు లేదు. తగిన విద్యావివేకములు లేకున్న స్త్రీలీహక్కును సద్వినియోగము చేయజాలరు. కాన మనహిందూస్త్రీలు శారదాచట్టమువలన నెక్కుని విద్యాలాభమును పొంది దైవ, మానవ సానుభూతిచే నుపలబ్ధమగుచున్న నవీనచట్టముల వినియోగించుకొను కౌశలము గడింతురుగాక. తన్మూలమున భారతదేశ పురోభివృద్ధికిని, పునర్నిర్మాణమునకును దోడ్పడుదురుగాక. భగవంతు డనుగ్రహించునుగాక.

పూర్వమత సంప్రదాయములు

వల్లూరి సూర్యనారాయణరావు గారు

అనేకసంవత్సరముల నుండి వంశపారంపర్యముగ వచ్చు మనోభావములు త్వరగా నశించవు. ఒక్క కలము పోటుతో న్యాయశాస్త్రములను, నిబంధనలను మార్చ వచ్చును గాని, పూర్వపు అలవాటులు మనలను చాలా కాలమువరకు అంటిపెట్టుకొని యుండును. ముఖ్యముగా మన మతాచారములు శీఘ్రముగ వదలవు. వానిలో కొన్ని మన ప్రస్తుతదైన్యస్థితికి కారణములని చెప్పవచ్చును. (1) హేతువాదము నుపయోగించి సత్యమును తెలిసికొనుటకు ప్రయత్నించకూడదు. పూర్వమత సంప్రదాయములవలననే సత్యమును నిర్ణయించవలెను. (2) మానవుని జీవితము అతని బుద్ధి నుపయోగించి నిర్ణయించుకొను మానవసూత్రములమీద గాక, యెన్నడును మార్చగూడని కొన్ని దైవికసూత్రముల మీదనే యాధారపడవలెను. (3) ఈ ఐహికజీవనము బుద్బుదమువంటిది. ఆముష్మికజీవనమే శాశ్వతము. (4) ప్రపంచములో జరుగు పనులన్నిటికిని పూర్వజన్మకృతకర్మయే కారణము. (5) జాతీయ జీవనములోని క్రమవికాసమునంతయు త్రోసివేసి, మతసంప్రదాయ శృంఖలములచే కట్టుపడి యుండవలెను. (6) మతగురువులకు మారుమాటాడక లొంగి యుండవలెను.

మన పూర్వాచారపరాయణులు ప్రస్తుత మతాచారములన్నియు మార్చకూడనివేయని వాదించుచు సంఘాభివృద్ధికి ఆటంకములు కలిగించుచుందురు. మూడు నాలుగువేల సంవత్సరముల క్రింద, అప్పటి ప్రజల కేర్పడిన నిబంధనలు ఈకాలమునకు పనికిరావని వారు నమ్మరు. చలనము లేక స్తంభించిన సంఘములు దినదినాభివృద్ధి నొందుచున్న సంఘములకు వీగి పోవునని వారికి తోచదు. రాజకీయ సాంఘి కార్థికాది విషయములలో నెల్ల పూర్వకాలమునాటి పరిస్థితులు ఈకాలమున కుపచరించవని వారు గుర్తించరు. ఏపూర్వాచారమైనను, మనకు నష్టదాయకమని తెలిసినపుడు త్రోసివేయవలసి యుండునని వారు గ్రహించరు. ఇకముందు శ్రౌతస్మార్త కర్మలలో ఈకాలమునాటి ద్విజులు మునిగియుండుట సంభవించదు. మతములును, మతగురువులమీద నాధారపడిన రాజ్యములన్నియు అడుగంటినవి. ఆధునిక నాగరికతలో రాజకీయజీవనము మతమునుండి విడదీయబడినది. మతమనునది ఆయావ్యక్తుల మనస్సాక్షికి వదలవలసినదే గాని లోకవ్యవహారములతో సంబంధింపజేసి నిర్బంధించబడు విషయము కాదు. మన దేశములోని హిందువులును, మహమ్మదీయులును తమపూర్వ సంప్రదాయముల నింకను పట్టుకొని వ్రేలాడుచున్నారు గాని, వారు తుర్కీ, యీజిప్టు, చీనా మొదలగు దేశములలో గత పదిసంవత్సరములలో నుండి జరుగుచుండిన మార్పులను గ్రహించిన యెడల ఆశ్చర్యమగ్నులగుదురు. స్త్రీలకును, పురుషులకును ఉన్నతవిద్య నేర్చుకొనుటకు సమానావకాశము లీయబడినవి. మతము రాజకీయవిషయముల నుండి తొలగింపబడినది. ఆధునిక విద్యావిధానము పాఠశాలలలో ప్రవేశపెట్టబడెను. విదేశభాషలలోని గ్రంథములన్నియు దేశభాషలలో ననువదించబడుచున్నవి. దేశభాషయొక్క లిపియు, అరబిక్కు, పెర్షియను పదములును సంపూర్ణముగ తుర్కీ ప్రభుత్వమువారు మార్చివేయుచున్నారు. స్త్రీలకు ఘోషా తీసివేసి, ఉన్నతవిద్య నిచ్చి రాజకీయ

వ్యవహారములలోకూడ పాల్గొనచేయుచున్నారు. ఏ మతమునకును ప్రత్యేక సౌకర్యములు కలుగజేయుచుండలేదు. పూర్వపు టోపీలను, దుస్తులను మార్చి వేసికొనుచున్నారు. చీనాలో జుట్టుముళ్లను కత్తిరించివేయుచున్నారు. స్త్రీల పాదములను బిగించి చిన్నవి చేసికొనుట మానివేసినారు.

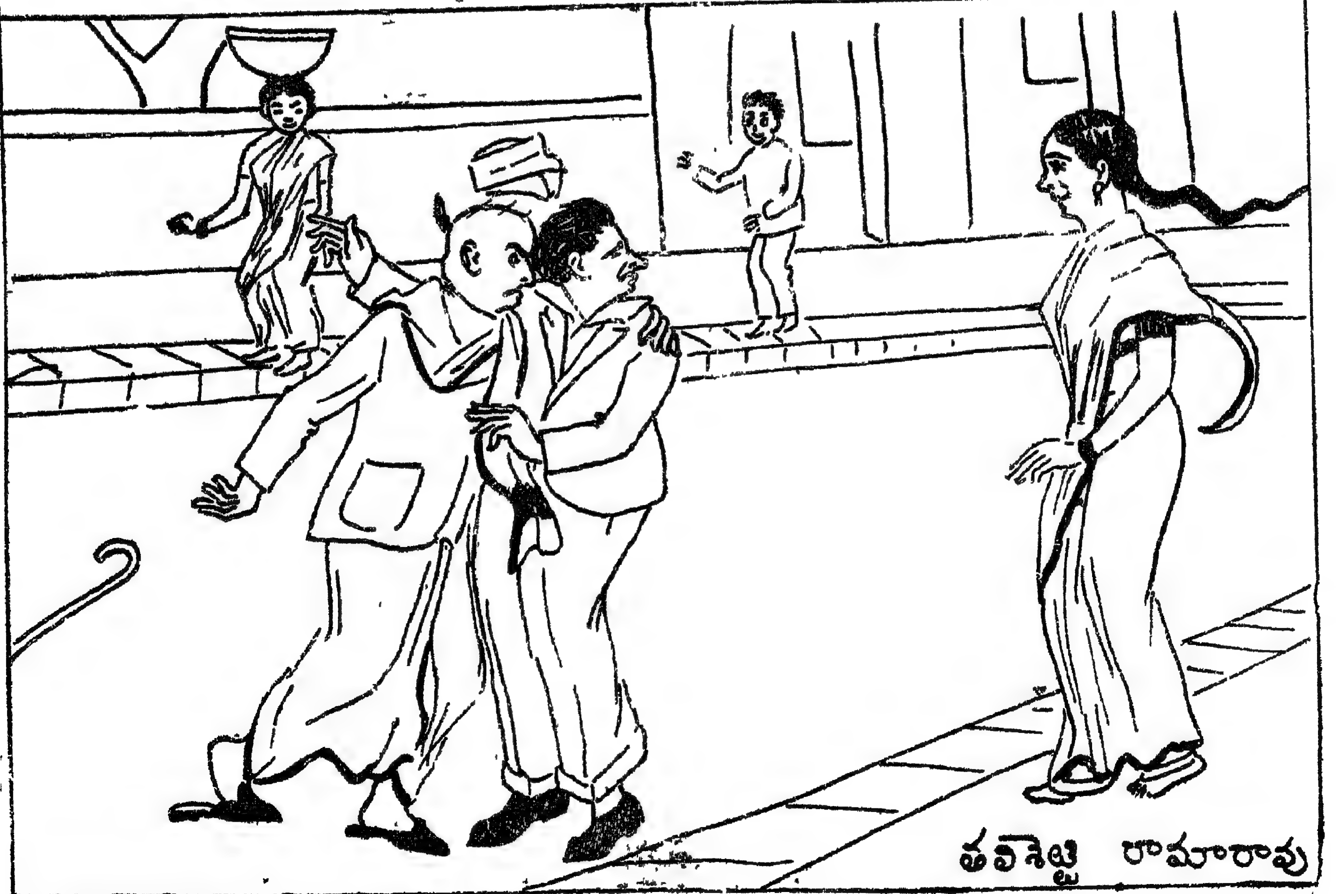
మనహిందువులలోకూడ, వేయి సంవత్సరముల క్రింద నున్న మతముయొక్క రూపమే మారిపోవుచున్నది. యజ్ఞములు నిరుపయోగములనియు, వానిపేరుమీద ఏ ప్రాణికిగాని అనవసరమైన హింస కావింపకూడదనియు ఇప్పుడు జనసామాన్యము గ్రహించినారు. జుట్టు బొట్టు కట్టులు పూర్తిగ మారిపోవుచున్నవి. మతమనునది యీ సాంఘికాచారములతో సంబంధము లేనిదని యువకులు కొన్నిప్రశ్నలు ఈ క్రింది విధముగ పూర్వాచార పరాయణుల నడుగుటకు మొదలుపెట్టిరి: (1) మతమనునది ఒకవిధమైన కర్మకాండకు లోబడుటయా, లేక భగవంతునితో ఐక్య మగుటకుగాని, ఆయన సాయుజ్యము నుండుటకుగాని ప్రయత్నించుటా? (2) ఆయన దయను సంపాదించుటకుగాని, కోపమును తప్పించుకొనుటకుగాని అర్థములేని కర్మలను చేయుటయా, లేక మోక్షసంపాదనకు ఆధ్యాత్మికసంబంధమైన నైతికపథమును త్రొక్కుటయా? (3) మతమనునది మనము చనిపోయిన తరువాత, మన కాముష్మిక సుఖము నిచ్చుటకు మాత్ర మేర్పడినదా, లేక మననిత్యజీవనమును పరిశుద్ధపరచి మనలను సరియైన మార్గములో నడపుట కేర్పడినదా? (4) భౌతిక విషయములలో మానవకోటికంతకు సౌఖ్యముల నిచ్చు విధానముల నరసి, వానికై కృషి సల్పుట సత్యమైన మతమా? లేక ఆముష్మికవిషయములను గురించి క్రియాశూన్యమైన వట్టి ఊహలతోను, నిరర్థక కర్మలతోను కాలము వ్యర్థపుచ్చుట మతమా? (5) వీనిలో నేది వ్యక్తికి మోక్షదాయక మగుచున్నది? (6) ఈ మతవిషయములలో సాంఘికమోక్షము నాలోచించక, వ్యక్తిమోక్షమునకే ప్రాధాన్య మీయవలెనా?

హైందవమతమనునది ఒకటి ప్రత్యేకముగ లేనే లేదు. ప్రపంచములోని మానవకోటికంతకును, వారివారి యోగ్యతలను బట్టి పరమేశ్వరుని సేవించుమార్గము లన్నియు దీనిలో చేరియున్నవి. మనఋషులు వీనిలో దేనిని నిరసించుటలేదు. ప్రపంచములోని యేదేశము వాడైనను, ఏజాతివాడైనను హైందవులలోని యేసమాజములోనైనను చేరవచ్చును. ఒక అమెరికాదేశీయుడుగాని, జపానుదేశీయుడుగాని మన దేశములో చాకలి, మంగలి వృత్తుల నవలంబించి ఆ యా సమాజములో చేరి, వారి సంప్రదాయముల నవలంబించగానే హిందువు డగుచున్నాడు. ఈతడే కొంతకాలమునకు మన దేశములో ఏరాష్ట్రములోనో బ్రాహ్మణులలోకూడ చేరి పోవచ్చును. మనమందరము ఇటులనే అయియుందుము మనమందరము మొదట మిశ్రజాతులవారమే. ఆర్యుల యొక్కయు, సితియన్, పార్తియన్, యవన, పారశీక, తురేనియన్, మంగోళియన్ మొదలగు జాతులయొక్కయు వివిధరక్తములు మనవర్ణము లన్నిటిలో కలసియే యున్నవి. సుమారు మూడువేల సంవత్సరములనుండి, కొంత వరకు ఇవి శిలారూపము దాల్చి ప్రత్యేకముగ నున్నట్లు కనుపడును. మనమతము ఎవరిని హిందువుగ నుండకూడదని అభ్యంతర పెట్టలేదు. క్రైస్తవులను, మహమ్మదీయులను, ఇంక నితరమతములవారిని మనదేశసంప్రదాయములలో నిరాక్షేపముగ కలుపుకొనవచ్చును. అట్లు కలియుచున్నారు. అంతర్జాతీయ వివాహములవలన ముందు కలియగలరు.

హిందువులలో ఎవరి యిష్టప్రకారము వారు బ్రహ్మజిజ్ఞాస చేసికొనవచ్చును. ఈశ్వరుని కొక యాకారము లేదనియు, ఆయనను పూజించుటవలన ఎట్టిలాభనష్టము లుండవనియు చెప్పినంతమాత్రమున, అట్టివాడు హిందువు కాకపోడు. బౌద్ధులు, చార్వాకులు మొదలగువారుకూడ హిందువులుగా పరిగణింపబడవచ్చును. బ్రాహ్మమత మనునది యొకటి యున్నదనుమాట వాస్తవమే గాని, అది కేవలము కర్మలతో చేరియుండి, యిప్పుడు

నామమాత్రావశిష్టమై యున్నది. శ్రౌతస్మార్తకాండలను తెలిసికొని వానిని ఆచరణలో పెట్టు బ్రాహ్మణులే మిక్కిలి యరుదుగ నున్నారు. ఈ సృష్టియొక్క యుత్పత్తి, మరణము, పునర్జన్మ, మోక్షము, జీవుడు మొదలగువానిని గురించి హేతుపూర్వక మైనవాదము మనయుపనిషత్తులలోనే కనపడుచున్నది గనుక, అన్నిమతములలోను మన మతమే యుత్కృష్టమని మనము ప్రగల్భములు కొట్టుకొనుచుందుము గాని, యిది వేదాంతము గానిమతము కాదని తెలిసికొన్నయెడల నిప్పటి మూఢమతాచారములను త్రోసివేయక తప్పదు. అప్పుడీవర్ణాశ్రమధర్మసభలవారికిని, సనాతనమండలి వారికిని మతగ్రంథములు చూపించి సాంఘికవిషయములలో నోరెత్తుట కెట్టి స్థానము లేదు. పరమత సహనము వేదాంతుల కున్నది గాని, బ్రాహ్మణ మతస్థులకు లేదు. వీరి కున్న పట్టుదల యితరవర్ణముల వారికి గాని, యితరమతస్థులకు గాని లేదు. మనదేశములో నూటికి అయిదుగురైనను లేని యీబ్రాహ్మణమతస్థు లాడించినట్లు తక్కినవర్ణముల వారు ఇంకను ఎంతకాల మాడదలచిరో గోచరము గాకుండ నున్నది. ఇప్పుడు బ్రాహ్మణులలోనే బ్రాహ్మణమతము అదృశ్యమగుచున్నది. జందెములుమాత్రము మిగిలియున్నవి. గుంజుపోయిన డొల్లవలె అర్థము తెలియని మంత్రములు, నిరర్థకమైన క్రియలు మాత్రము బ్రాహ్మణమత పురోహితులవద్ద కనపడుచున్నవి. తక్కినవారు వీనికి ఊరక తలలూపుచుందురు. ఇట్టి మతాచారములు మనలోని యల్పజ్ఞుల కింకను కొంతకాలము రుచించ వచ్చునేమో కాని, సామాన్యవిద్యను నేర్చుకొని, ప్రపంచములోని యితర జాతులవారిని గురించి తెలిసికొనుచు, కొంచెమైనను యింగితజ్ఞానము గలవా రందరు ఈ శుష్కకర్మకాండకు త్రోసి రాజు చెప్పుచునే యున్నారు. శాఖాహార మొక్కటియే ఈదేశపు వైశ్య బ్రాహ్మణులకు గౌరవము ను ప్రపంచమం దంతటను కలుగజేయుచున్నది. మన పంచద్రావిడులలో కూడ ఈ సుగుణసంపత్తుకు తిలోదకము లిచ్చువా రనేకమంది యున్నారు. తమసంఘాపేక్షకు స్వవంచకులై మూఢాచారములకు దాసులగుచున్నారు. కాబట్టి, భక్తి, జ్ఞాన, ధ్యాన, కర్మయోగములన్నియు నైతికమార్గమునకే త్రోవ చూపి మనల నందరిని తరింపచేయునని భగవద్గీత స్పష్టముగ చెప్పుచున్నపుడు, క్రైస్తు, మహమ్మదు, బుద్ధుడు, రాముడు,కృష్ణుడు మొదలగువా రందరియెడలను మనహైందవులకు గౌరవముండితీరును. మతములలో వ్యత్యాసములను పాటించము. సగుణ నిర్గుణోపాసకులలో నెవరిని నిరసించము. మూఢాచారములను త్రోసిపుచ్చెదము. మానవసేవయే భగత్సేవగ నెంచి మానవసౌభ్రాత్రమునకు మనహిందువులు ముఖ్యముగా పాటుపడవలెను. దేశజుల ఐకమత్యమునకు భంగకరముగా నుండి, యిప్పటి యధోగతికి కారణభూతమైన బ్రాహ్మణ మతాచారములు, ఎంతపురాకృతము లైనను, మనము మార్చుకొనవలసి యుందుము.

ఏలాగైతేనేమి అల్లుడు మామా కలుసుకున్నారు

శ్రీ [illegible] నరసింహారావుగారు.

శ్రీ [illegible] లోకనాథం పంతులుగారు.

శ్రీ ముద్దా విశ్వనాథంగారు.

(౧౮) బ్రహ్మసమాజసభ్యులు, పిఠాపురము.

తెనాలి సంస్కృతకలాశాలా పండితబృందము.

తెనాలి సంస్కృతకలాశాలా విద్యార్థిబృందము.

గ్రహములదృష్టినిర్ణయము

నూరి రామసుబ్బరాయ శాస్త్రిగారు

౧

రవ్యాది గ్రహములకుఁ గల దృష్టి విషయమై భిన్నమతములు గాన్పించు చుండుటచే తద్విమర్శనకుఁ గడఁగు చున్నాను.

శ్లో. పశ్యంతి సప్తమాన్ సర్వే శనిజీవకుజాః పునః,
విశేషతశ్చ త్రిదశ త్రికోణ చతురస్రగాన్.
(జాతక చంద్రిక.)

సర్వగ్రహములు సప్తమస్థానమును, అందుండు గ్రహములను జూతురు. శని గురు కుజులు సప్తమమునే గాక, క్రమముగ త్రిదశ త్రికోణ చతురస్రములను గూడఁ జూతురు. అనఁగా శని తృతీయ దశమసప్తమములను, గురుఁడు పంచమనవమసప్తమములను, కుజుఁడు చతుర్థాష్టమసప్తమములను జూతురు. జాతకచంద్రిక సంక్షిప్త గ్రంథమగుటచే నిందు గ్రహములకుఁగల పాద అర్ధ త్రిపాద దృష్టులఁ గూర్చి వివరింపఁబడియుండలేదు. తద్విషయమై సారావళియందు:—

శ్లో. సవ్యం పశ్యంతి గ్రహాః సదా చరణవృద్ధిత స్సర్వే,
త్రిదశత్రికోణచతురస్రసప్తగతాన్ ఫలం క్రమేణైవ.

గ్రహములు సర్వకాలము సవ్యగణనచే త్రిదశ త్రికోణ చతురస్ర సప్తమములను, అందుండు గ్రహములను పాదాభివృద్ధిచేఁ జూచుచు ఫలములఁ గూడ నట్లే యొసఁగుదురు. అనఁగా తృతీయ దశమములను పాదముగను, పంచమనవమముల నర్ధముగను, చతుర్థాష్టమముల త్రిపాదముగను, సప్తమమును సంపూర్ణముగను జూచుచు తదనుగుణ్యముగ ఫలముల నొసఁగుదురు. ఇందుకు స్వల్పజాతకమందు:—

శ్లో. దశమతృతీయనవమపంచమచతుర్థాష్టమే కళత్రంచ,
పశ్యంతి పాదవృద్ధ్యా ఫలాని చైవం ప్రయచ్ఛంతి.

ఇట్లే యవనేశ్వరుల చేతను:—

శ్లో. ద్వౌ పశ్చిమౌ షష్ఠ మథ ద్వితీయం
సంస్థానరాశేః పరిహృత్య రాశిమ్,
శేషాన్ గ్రహాః పశ్యతి సర్వకాల
మిష్టేషు చైషా విహితా దృగిష్టా.
జామిత్రభే దృష్టిఫలం సమగ్రం
స్వపాదహీనం చతురస్రయోశ్చ,
త్రికోణయో ర్దృష్టిఫలార్ధ మాహుః
దుశ్చిక్యసంజ్ఞే దశమేచ పాదమ్.

గ్రహము తానున్న స్థానమునుండి లాభవ్యయస్థానములను, షష్ఠమును, ద్వితీయమును వదలి తదితరస్థానముల జూచును. అందు సప్తమమును సంపూర్ణముగను, చతుర్థాష్టమముల త్రిపాదముగను, త్రికోణముల నర్ధముగను, త్రిదశములను పాదముగను జూచునని చెప్పఁబడినది.

౨

ఇట్లు రవ్యాది శన్యంతము సప్తగ్రహములకుఁ గల పాదార్ధత్రిపాదపూర్ణ దృష్టులఁగూర్చి వివరముగ శ్రీకాళిదాస మహాకవిచే నుత్తర కాలామృతమునందు:—

శ్లో. పూర్ణం పశ్యతి భానుజ స్త్రిదశమేచే త్పాదన్యూన్యేతరే
జీవో ధీనవమే౽ర్థయా తదితరే భౌమ శ్చతుర్థాష్టమే,
సర్వే పాదవిహీనయా నిఖిలమాపశ్యంతిసర్వే౽స్తభమ్
విత్తాయవ్యయవైరిణో న దదృశుః ఖేటాః స్థితస్థానతః.

శని తృతీయదశమముల సంపూర్ణముగను, తదితరులు, అనగా రవి చంద్ర కుజ బుధ గురు శుక్రులు పాదముగను జూతురు. గురుఁడు పంచమనవమములఁ బూర్ణముగను, తదితరగ్రహము లర్ధముగను జూతురు. కుజుఁడు చతుర్థాష్టమముల సంపూర్ణముగను, తదితరులు త్రిపాదముగను జూతురు. సప్తమమును సర్వగ్రహములు సంపూర్ణముగఁ జూతురు. గ్రహములు తాముండు స్థానములనుండి ద్వితీయలాభవ్యయషష్ఠములను జూడఁజాలరు. ఇట్లు సర్వగ్రహముల దృష్టియు వివరింపఁబడినది.

శని గురు కుజులకు త్రిదశాది స్థానములందుఁ బూర్ణదృష్టి యుండుటచే నన్యగ్రహములవలె వారికి సప్తమమున మాత్రము సంపూర్ణదృష్టి యుండఁ జాలదని కొందఱి యభిప్రాయము గలదు. ఇందుకు సారావళియందు:—

శ్లో. పూర్ణం పశ్యతి రవిజస్తృతీయదశమే త్రికోణమపి జీవః,
చతురస్రంభూమిసుతః బుధార్కసితహిమకరాః కళత్రంచ.

గార్గ్యవచనముకూడ నిటులే యున్నది:—

శ్లో. దుశ్చిక్య స్వగతాన్ సౌరః త్రికోణస్థాన్ బృహస్పతిః,
చతుర్థాష్టమగాన్ భౌమః శేషా స్సప్తమసంస్థితాన్,
భవంతి వీక్షణే నిత్య ముక్తాధికఫలాః గ్రహాః.

ఇట్లు సప్తమమున శని గురు కుజులకుఁ బూర్ణదృష్టి యుండనేరదని కొందఱి మతమై యున్నను, సప్తమమున సర్వగ్రహములకుఁ బూర్ణదృష్టి యుండుటయే బహ్వాచారసమ్మతమై యున్నది. ఇందుకు బాదరాయణ వచనము:

శ్లో. రవిజ స్తృతీయదశమేగురుస్త్రికోణంకుజస్తుచతురస్రం,
పశ్యతి సమగ్ర మితరే చరణవృద్ధ్యా౽థ సప్తమంసర్వే.

ఇందు "అథ సప్తమం సర్వే" అని సర్వగ్రహములు సప్తమముఁ జూతురని చెప్పఁబడియున్నది. పరాశరహోరయందుఁగూడ నిట్లే చెప్పఁబడియున్నది:—

శ్లో. చంద్రార్కార్యశుక్రజ్ఞాః పాదం మిత్రభకర్మణీ,
పశ్యంతిచ శనిః పూర్ణ మథ ధర్మసుతౌ గురుః.
సర్వే౽ర్ధం బంధుమృత్యూచ పూర్ణం పశ్యతి భూమిజః,
పరే త్రిపాదం పూర్ణంచ సర్వే పశ్యంతి సప్తమమ్.

ఇందును "సర్వే పశ్యంతి సప్తమం" అని సర్వగ్రహములకు సప్తమమున సంపూర్ణదృష్టి యంగీకరింపఁబడినది. ఇంతియగాక,—

కృతే పైతామహంశాస్త్రం త్రేతాయాం బాదరాయణమ్
గార్గేయం ద్వాపరే ప్రోక్తం కలౌ పారాశరం స్మృతమ్.

ఇత్యాది ప్రమాణములచే కలియుగమునఁ బరాశరమతమే యాదరింపఁదగిన దగుటచే శ్రీపతి కేశవాద్యాచార్యులచేతను తన్మతమే యవలంబింపఁబడినది. కావుననే తన్మతమే సర్వదా స్వీకరణీయమని యెంచఁదగియున్నది.

3

దృష్టియనఁగఁ గాంతి యనియు, ప్రతి గ్రహము యొక్క కాంతియు నాగ్రహముండు స్థానమున కభిముఖముగ నుండు సప్తమ రాశియందు సంపూర్ణముగఁ బ్రసరించి, క్రమక్రమముగ దూరమగుకొలఁదిస్వల్పమగుచు నష్టమనవమదశమరాసులందు త్రిపాద, అర్ధ, పాదబలములు గలదై యేకాదశమునకు వచ్చునప్పటికి శూన్యమగుననియుఁ జెప్పుదురు. శని గురు కుజమండలముల యాకారభేదములంబట్టి తత్తద్గ్రహములనుండి వచ్చు కాంతి త్రిదశత్రికోణచతురస్రములందుఁ గూడఁ బూర్ణముగ వ్యాపించుననియుఁ జెప్పుదురు.

ప్రతిగ్రహమును దానున్న స్థానమునుండి సప్తమమును సంపూర్ణముగఁ జూచును. అనఁగాఁ దానున్న స్థానమునుండి యాఱురాసులంతరము లేక ౧౮౦ భాగలదూరమునుండి ౩౦ భాగలు, అనగా ౨౧౦ భాగలవరకు వ్యాపించు దృష్టియొక్క బలము సంపూర్ణము లేక ఒకరూపముగా పరిగణించఁబడుచున్నది. ఇదియే సప్తమభావ సంపూర్ణదృష్టి. పిమ్మట నష్టమభావత్రిపాదదృష్టి ప్రారంభమగును. ౭ రాసులు లేక ౨౧౦ వ భాగ మొదలుగ ౨౪౦ వ

భాగవఱకునగు ముప్పదిభాగల యందు వ్యాపించిన దృష్టి సప్తమభావమున వ్యాపించిన దృష్టిలో త్రిపాదము (3/4) లేక ౪౫ విఘాపముల ప్రమాణము బలము కలది. పిమ్మట నవమభావ అర్ధదృష్టి ప్రారంభమగును ౮ రాసులు లేక ౨౪౧ వ భాగ మొదలుగ ౨౭౦ వ భాగవఱకు నగు ముప్పది భాగలయందు వ్యాపించిన దృష్టి సప్తమభావ దృష్టిలో నర్ధము లేక ౩౦ విఘాపములు బలము కలది. తదనంతరము దశమభావ పాదదృష్టి ప్రారంభమగును. ౯ రాసులు లేక ౨౭౧ వ భాగ మొదలుగ ౩౦౦వ భాగ వఱకునగు ముప్పదిభాగలయందు వ్యాపించినదృష్టి సప్తమ భావదృష్టిలో పాదము లేక ౧౫ విఘాపముల బలము గలది. ఇట్లే తదితరభావము లందలి దృష్టియు నెంచఁదగి యున్నది. కావున నొక గ్రహము మఱియొక గ్రహముఁ గాని, భావముఁ గాని జూచుచున్నపు డాదృష్టియొక్క బలమును సాధింపవలసిన యెడల ముందుగ నాచూడఁబడు చున్న గ్రహము లేక భావము (దృశ్యము) యొక్క రాశ్యాదినుండి చూచుచున్న ద్రష్టయొక్క రాశ్యాదిఁ దీసివే యఁగావచ్చు నంతర మెంత రాశ్యాదికమగునో తెలిసికొని, యది మొదలుగ ముప్పది భాగలవఱకు వ్యాపించు దృష్టిని సాధించవలయును. ఈ ముప్పది భాగలయందు వ్యాపించు దృష్టియే దృశ్యమునందు వర్తించును.

ఇట్టి దృష్టి సాధనము శ్రీకాళిదాస మహాకవిచే నుత్తరకాలామృతమునందు:—

శ్లో. ద్రష్ట్రా శోధితదృశ్యకేంద్ర భవశా
త్తత్తత్ఫలం స్యా దధో
భాగేభ్యస్త్వనుపాతలబ్ధ కలికాః
స్వర్ణం కృత్వా దృగ్భవేత్.

దృశ్యమునుండి ద్రష్టనుఁ దీసివేయఁగా వచ్చునంతరమగు రాసులవలన పైనఁ జెప్పినటుల దృష్టిని సాధించవలయును.

ఉదా.—దృశ్యము తులారాశి ప్రథమభాగయం దున్న రవి. ద్రష్ట మేషలగ్న ప్రథమభాగయందున్న చంద్రుఁడు. దృశ్యముయొక్క రాశ్యాదియగు౬-౧ నుండి ద్రష్టయొక్క రాశ్యాదియగు ౦-౧ ని దీసివేయఁగా నంతర మారు రాసులు అంతరము ౬ రాసులు గనుక సప్తమ భావ పూర్ణదృష్టి ప్రారంభమయినది. ఇచ్చటినుండి ముప్పదిభాగలవఱకు నుండు దృష్టి సప్తమభావారంభము నుండి అంతమువఱకు నగు సంపూర్ణదృష్టియే గావున నీ దృశ్యమునందు వ్యాపించు ద్రష్టయొక్క బలము సంపూర్ణమైనది, అనఁగా నొక రూపము బలముగలది యని యెంచఁదగినది.

దృశ్యమునుండి ద్రష్టనుదీసివేయఁగా రాసులే గాక భాగాదికముగూడ శేషమైనయెడల, నారాశ్యాదినుండి ముప్పదిభాగలవఱకు నేయేరాసులయం దెన్ని భాగల దృష్టి సాధించవలసినదియో నిర్ణయించవలయును.

ఉదా.—దృశ్యద్రష్ట్రంతరము ౬-౧౦ రాశ్యాదికమైన యెడల, నది మొదలుగ ముప్పదిభాగలవఱకు, నఁగా ౭-౧౦ రాశ్యాదివఱకు దృష్టిని సాధించవలయును. ఇందు ౬-౧౦ మొదలు ౭ వఱకు ౨౦ భాగలయందు సప్తమభావసంపూర్ణ దృష్టియు, ౭ మొదలు ౭-౧౦ వఱకు ౧౦ భాగలయందష్టమభావత్రిపాదదృష్టియుసాధించవలయును. సప్తమభావమున ౩౦ భాగలయందు వ్యాపించు దృష్టి సంపూర్ణము లేక ౬౦ విఘాపములైనయెడల ౨౦ భాగలయం దెంతదృష్టి యని త్రైరాశికముఁ జేయఁగ, ౨౦/౩౦ లేక ౨/౩ లేక ౪౦ విఘాపముల దృష్టి వచ్చును. ఇట్లే అష్టమభావమున ౩౦ భాగలయందు త్రిపాదము (3/4) లేక ౪౫ విఘాపముల దృష్టి యుండుచో, ౧౦ భాగలయం దెంతదృష్టి యని త్రైరాశికముఁ జేయఁగ, 3/4 × ౧౦/౩౦ = ౧/౪ లేక ౧౫ విఘాపముల దృష్టి యగును. ఇట్లు సప్తమభావమున నిరువది భాగలందును, నష్టమభావమున పదిభాగలందును వచ్చు దృష్టిఁ గలుపఁగ, ౨/3 + ౧/౪ = (౨×౪+3)/౧౨ = ౧౧/౧౨ లేక ౫౫ విఘాపముల దృష్టి యగును.

ఇట్లు గాకున్నను, ఈముప్పదిభాగలు సప్తమభావమునందే యైనచో, పూర్ణము లేక ౬౦ విఘాపముల దృష్టి బల మగును. సప్తమభావదృష్టికంటె నష్టమభావదృష్టి ౧౫ విఘాపములు తక్కు వగుటచే ముప్పదిభాగలకు ౧౫

విరూపములు తగ్గిన యెడల నొక్కొక్క భాగకు ౧ విరూపము లేక 30 ప్రరూపములు తక్కు వగును. అష్టమ భావమున మన మిపుడు సాధించవలసిన ౧౦ భాగలయం దును పదియర్ధవిరూపములు లేక ౫ విరూపముల దృష్టిని తగ్గించవలయును. దీనిని ౬౦ విరూపములనుండి తగ్గించిన ౫౫ విరూపముల బల మగును. ఇట్లు గాక మొదటిభావము నందలి దృష్టికంటె రెండవభావమునందలి దృష్టి యధిక మైనదగుచో, నాభాగలయం దధికదృష్టిని సాధించి మొదటిభావమునందు వచ్చు దృష్టిలోఁదీసివేయవలయును. ఇట్లు దృష్టి సాధించుటలో శని గురు కుజులు ద్రష్ట లై నపుడు వారికి త్రిదశాదిస్థానములందుఁ బూర్ణదృష్టి యని యెంచి దృష్టి సాధించవలయును. ఈ పైయుదాహరణము నందు ద్రష్ట కుజుఁడైనచో సప్తమాష్టమభావముల రెంటి యందును సంపూర్ణదృష్టి గలవాఁడగుటచే నా దృష్టి బలము ౬౦విరూపములు లేక రూపము బలమగుచున్నది.

౪

దృష్టిసాధనము పరమకారుణికులగు పరాశరు లచే సులభోపాయంబున సూత్రప్రాయముగఁ దెల్పఁ బడినది:—

శ్లో. దృశ్యాద్విశోధ్య ద్రష్టారంషడ్రాశిభ్యోఽధికంభవేత్,
దిగ్భ్యో విశోధ్యద్వాభ్యాంతుభాగీకృత్యచదృష్టయః.
శరాధికే వినా రాశిం భాగా ద్విఘ్నాశ్చ దృష్టయః,
వేదాధికే త్యజేద్భూతాత్ భాగా దృష్టి స్త్రిభాధికే.
విశోధ్యార్ణవతో ద్వాభ్యాంలబ్ధం త్రింశద్యుతం భవేత్,
శరాధికే వినా రాశిం భాగా స్తిథి యుతా స్తథా.
రూపాధికే వినా రాశిం భాగా ద్వాభ్యాం విభాజితాః.

ప్రథమమున నిందు (కుజ గురు శనులకుఁగల విశేష దృష్టి గాక) రవ్యాదులకుఁ గల సామాన్యదృష్టి సాధనము దెలుపఁబడినది. ఇందు దృష్టి విరూపములలోఁ దెలియఁ గలదు.

1. దృశ్యద్రష్టృంతరము ౬ రాసులుగాని, అంత కంటె నధికముగాని యైనయెడల, నాయంతరమును ౧౦ రాసులనుండి తీసివేసి భాగలఁ జేసి ౨ చే భాగించిన దృష్టి విరూపములలోఁ దెలియును. అంతరము ౧౦ రాసులు దాఁటి ౧౨ రాసుల లోపుగ నైన యెడల, దృష్టి శూన్యమని యెంచఁదగినది.

2. ౫ రాసులకంటె నధికమైన, రాసుల విడిచి యంశల రెట్టించ దృష్టి యగును.

3. ౪ రాసులకంటె నధికమైన, ౫ రాసులనుండి తీసివేసిన వచ్చుభాగలే దృష్టి యగును.

4. 3 రాసులకంటె నధికమైన, ౪ రాసులనుండి తీసివేసి భాగల ౨ చే భాగించి లబ్ధమునకు 30 కలుప వలయును.

5. ౨ రాసులకంటె నధికమైన, రాసుల వదలి యంశలకు ౧౫ గలుపవలయును.

6. ౧ రాశియైన, రాశి వదలి భాగల ౨ చే భాగిం చవలయును.

శని గురు కుజులకు త్రిదశాది స్థానములందుఁ గల విశేషదృష్టి సాధనార్థమై సూత్రములు:—

శ్లో. భాగా ద్వినిఘ్నా విధుభేంతరాళే
త్రింశద్యుతాంశా గజభేఽర్కజస్య,
దృష్టి ర్భవే ద్భాగదళోనషష్టిః
ద్విభేంకభే ద్విఘ్నలవోనషష్టిః.
త్రిభేఽద్రిభేఽంశార్ధయుతేషు వేదాః
పశ్యేత జీవేన విహీనదృశ్యే,
ద్విఘ్నాంశకోనా యుగభేతు షష్టిః
సార్ధాంశకోనా గజభేఽపి షష్టిః.
త్రిభేఽద్రిభే భాగవిహీనషష్టిః
దృష్టిః ప్రణీతా ధరణీ సుతస్య,
పంచావనీ సంయుతసార్ధభాగా
ద్విభేంకభే షష్టి కలోన్మితైవ.

7. శని ద్రష్ట యయినపుడు దృశ్యద్రష్టృంతరము:
(i) ఒకరాశికంటె నధికమైన, రాశిని వదలి అంశల రెట్టించిన దృష్టి యగును.

(ii) ఎనిమిది రాసులకంటె నధికమైన, భాగలకు ౩౦ కలుపవలయును.

(iii) రెండుకంటె నధికమైన, భాగల ౨ చే భాగించి లబ్ధమును ౬౦ లో తీసివేయవలయును.

(v) తొమ్మిదికంటె నధికమైన, భాగల రెట్టించి ౬౦ లోఁ దీసివేయవలయును.

8. గురుఁడు ద్రష్ట యయినపుడు దృశ్యద్రష్ట్రాంతరము:—

(i) 3 రాసులకంటె గాని, ౭ రాసులకంటెఁ గాని యధికమైనయెడల, భాగల ౨ చే భాగించి లబ్ధమునకు ౪౫ కలుపవలయును.

(ii) ౪ రాసులకంటె నధికమైన, భాగల రెట్టించి ౬౦ లోఁ దీసివేయవలయును.

(iii) ౮ రాసులకంటె నధికమైన, భాగల $1\frac{1}{2}$ రెట్లు చేసి ౬౦ లోఁ దీసివేయవలయును.

9. కుజుఁడు ద్రష్ట యయినపుడు దృశ్యద్రష్ట్రాంతరము:—

(i) 3 రాసులకంటెఁ గాని, ౭ రాసులకంటెఁ గాని యధికమైనయెడల, భాగల ౬౦ లోఁ దీసివేయవలయును.

(ii) ౨ రాసులకంటె నధికమైన, భాగల $1\frac{1}{2}$ రెట్లు చేసి ౧౫ కలుపవలయును.

(iii) ౬ రాసులకంటె నధికమైన, ౬౦ విరూపములే దృష్టి యగును.

తదితరభావములందే శని గురు కుజులకును ప్రథమమున ౧, ౨, 3 శ్లోకములందుఁ జెప్పఁబడినరీతిని దృష్టి సాధించవలయును. ఈ సూత్రములకు ఉపపత్తులు సుగమము లగుటచే వివరించలేదు. శ్రీపతి కేశవాది పద్ధతులందుఁ దెల్పఁబడిన దృష్టి సాధనవిధానము లింత సుగమమైనవి కాకుండుటచే వానిని గ్రహించలేదు.

ప్రథమసమాగమము

వెదురుమూడి వేంకటకృష్ణారావుగారు

విరహాగ్నికీలల వ్రేఁగు పతికనులు చంద్రాస్య నరయంగఁ జల్లనయ్యె;
స్మరభూతవశతఁ గుదురునేని ప్రియు మది ముదిత కౌఁగిటి రతుఁ గుదుటఁ బడియె;
అతనువేఁడికి వెల్లనైన నాథుతనువు సుమగాత్రిఁ బెనయంగ సొబగుఁ జూపె;
మరుకాఁక వెగటైన వరుజిహ్వ జవ్వని యధరామృతం బాన మధురమయ్యె;
చిరవియోగార్తిభరమునఁ బరితపించి-చిక్కి శల్యమైన పురుష సింహమునకు
మారు లేని దివ్యౌషధసార మయ్యె-నౌర! ప్రేయసీప్రథమసమాగమంబు!

సంగీతము

కర్ణాటక రాగములందలి శ్రుతులు

పండిత వింజమూరి వరాహనరసింహాచార్యులు గారు

క్రిందటి ఆంధ్రపత్రిక సంచికలందును, [1] విభవ సం॥ మాఘ మాసపు భారతి పత్రికయందును[2] భారతీయస్వరావళి గూర్చియు, శ్రుతులగూర్చియు జెప్పియుంటిమి. భరతుడు, శార్ఙ్గదేవుడు, అహోబలుడు, రామామాత్యుడు మున్నగు వాగ్గేయులమతములును కొంత చెప్పబడెను. ఇంకను వీనివివరములను నేనురచించిన "22 శ్రుతులు-స్వరావళి" అనుగ్రంథమున జూడనగును. ఇందుచే నిప్పటికి తేలినయంశములు: (1) భారతీయ సంగీతము ద్వావింశతి శ్రుతులపై నాధారపడియున్నదనియు, (2) ఈపద్ధతి ఒక్క షడ్జపంచమ లేక షడ్జ మధ్యమ భావమున (Quintal Harmony) మాత్రమే కాక షడ్జగాంధార భావము (Tertian Harmony) ననుసరించియు గలదనియు, (3) మన సంగీతమునందు 22 శ్రుతులకన్న నెక్కువ కాని, తక్కువకాని ఎంచవీలులేదనియు, (4) అట్లు ఎంచుట భిన్నపద్ధతి నవలంబించుటేయనియు, (5) పైభావములను చెడకుండగ రాగములందు మనకు వలయు శ్రుతులనెల్ల చేర్చుకొనుట కూడ దనుటయే కాక స్వల్ప భేదములతోనున్న పెక్కు శ్రుతులను, అనగా 25/24, 256/243, 31/30, 21/20, 81/80 విలువలతోనున్న ఏకశ్రుతి ఋషభములను, ఇట్లు ద్విశ్రుతి ఋషభములను మున్నగువానిని చేర్చుకొనుచుంటిమా, మనస్వరావళి యగ్రాహ్యమై యసహ్యముగ నుండుననియు, (6) నట్టివి రాగములందు సువ్యక్తములగు వానినే యిరువది రెండింటిని మాత్రము గ్రహించి తక్కినవానిని గమకములచే గ్రహింపనగుననియు మున్నగునవి ఆయావ్యాసములందు చెప్పియుంటిమి. ఈ 22 శ్రుతుల విలువలు, ప్రమాణములు తీగెయందు వ్యక్తములగు విధమున వీనితావులు ఇత్యాదులుకూడ చెప్పబడెను. (చూ. శుక్ల ఆం. ప. సంచిక, పుట 267.)

ఇటీవల కొందఱు ఆంధ్రగాయకులు "స్వరములకును, శ్రుతులకును విలువ లెంచు టెట్లు" అని తమవిస్మయమును వెల్లడించుచుంట తగదు. వీరు చిలుకపలుకులవలె తాము నేర్చినది కచేరీలందు ప్రదర్శించుదురే కాని లక్షణము నెరింగి పూర్వపువాగ్గేయుల మతములను చక్కగ గ్రహించి ధ్వనిశాస్త్రానుగుణ్యముగ వానిని సమర్థించి చూపుటకు నుద్యుక్తులైనయ ట్లెంచరని నాతలంపు. బేగడరాగమును పాడునప్పుడు ఆ రాగమందలి నైసర్గికశ్రుతిని—రాగమును విస్పష్టముసేయు మధ్యమమును—శుద్ధమధ్యమముకన్న కొంచెము తీవ్రమగు దానినే పాడుచున్నారు కాని దానిని గుర్తించి యది తాము ఏయేతావులందుపయోగించునదియు, నందులకు కారణములును గ్రహించుట వీరికవసరము లేకపోయినను ఇష్టము లేకపోవుట భావ్యము కాదు. ఈచర్చ లక్ష్యమెరింగియు లక్షణముకూడ తెలిసినకాని తగనిపని. కావున వీ రీపని కియ్యకొనకయు నట్టివారిని సహింపకపోవుట శోచనీయము. తాత్కాలికసంగీతమున ఏయేరాగములందే యేశ్రుతులు వ్యక్తములగుచున్నవియు, నందులకు కారణములును కొన్ని రాగప్రయోగములనుండి గ్రహించి చెప్పుట ఇప్పుడు మిగుల ఆవశ్యకమగు పనిగ మద్రాసు సంగీత విద్వత్పరిషత్తు వారు ఎంచుచున్నారు. ఏతత్సభయొక్క సలహాసంఘసభ్యుడనగు నేను ఇదివరలో వారికిని, "హిందూపత్రిక" మున్నగువానికిని కొన్నిరాగములగూర్చి వ్రాసియుంటిని. వానిని సమగ్రముగ ఆంధ్రసోదరులుకూడ గ్రహించి మన యాంధ్రదేశమందలి కర్ణాటకగాన కళ ఉత్కృష్టతనుకూడ నెల్లడించుటకు హెచ్చరించుచున్నాను.

రాగములందలి శ్రుతుల నెంచుట

రాగములందు ఆయారాగకళాపోషకములగు శ్రుతులు గ్రహించుటకును, చెప్పుటకును సులభ సాధ్యము కాదని యెంచినప్పుడు కొంతవరకు భిన్నమతము లాకారణముచే బొడనూపు ననుటయు నెల్లు. అందుచే తర్జనభర్జనము చేసె యందరు సమ్మతించు విధమున తద్రాగప్రయోగములు తీసికొని సంవాదిపద్ధతిప్రకారము వీనియందు వ్యక్తములగు శ్రుతులను గ్రహించి చెప్పుట ముఖ్యము. ఇప్పుడును మనశ్శాస్త్రము (Psychology) ననుసరించిన కొన్నియంశములు పాటింపబడుట విదితము. సంగీతము, ప్రతిలలితకళయు, ఏల హృదయాకర్షక మగుచున్నది? మనోబలమును వృద్ధిచేయలేనిది కళ

1 చూ. ఆం. ప. విభవ, శుక్లసంవత్సరాది సంచికలు.

2 చూ. భారతి, సంపుటము 6, సంఖ్య 2.

కానేరదు. రాగములందు ఒకస్వరమునుండి మరియొకస్వరమును గ్రహించునప్పుడు మనసు క్రిందిస్వరమునకు కరము చేరునగుటకే పైస్వరమును తగ్గింప యత్నించుచుండును. అనగా రాగసంచారములందు క్రింది స్వరమును చెప్పి పైస్వరమును చెప్పబూనినప్పుడు దానిని కొంత కోమలము చేయుటయే మనోధర్మ మనవలయు. ఇది నియమము లేక శాస్త్రమునకు విరుద్ధముగనే యుండును. అయిన నేమి? మనోబలము హెచ్చగు కొలది బుద్ధిబలము, అందుచే శాస్త్రము కొంత కుంటునదును. అప్పుడే కళ రసవంత మగును రసము నీరసమైన కళ యనము. ఇందుచే శ్రుతుల నెంచునప్పుడు ఈసంగతు లిప్పుడు ముఖ్యము లగుచున్నవి: (1) స్వరములు సామాన్యముగ షడ్జపంచమ లేక మధ్యమ, మరి గాంధార భావమున నుండును. (2) గమకవిహీనమైన స్వరములు దీర్ఘము లగుతరి, అనగా వానిమాత్రాకాలము పెరుగునప్పుడు, శ్రుతివిలువ హెచ్చగును. కావుననే భైరవియందు చతుశ్శ్రుతి శుద్ధధైవతములును, కాంభోజిరాగమున కైశికి కాకలినిషాదములును, మరి నీలాంబరి, ఆరాణా రాగములందు కైశికి కాకలినిషాదములును, ఇట్లు కొన్ని రాగములందు నియతిస్వరముల కన్న హెచ్చులు వచ్చుట పైమనోధర్మము ననుసరించిన సంగతులవలననే యని యెఱుగవలయు. ఈసంగతు లెఱుగకయె మన పాటకులట్లు పాడుచుంట విదితము. అట్లు పాడనిది ఆరాగములు రంజితములు కావు. వీనిని మన వాగ్గేయులు భాషాంగము లనిరి.

శ్రుతుల విలువలు

ఇక రాగములందు శ్రుతుల నిరూపించుటకు ముందు వీనివిలువలు, తంత్రియందు వీనిస్థానములు, స్వరస్థానముల పేర్లు మున్నగు సంకేతములు క్లుప్తముగ జెప్పవలసియున్నది. ఇదివరలో శ్రుతులవిలువలు నిరూపక షడ్జము1; ఏకశ్రుతిఋషభము 81/80 (లేక25/24), ద్విశ్రుతిఋషభము 16/15; త్రిశ్రుతిఋషభము 10/9, చతుశ్శ్రుతిఋషభము 9/8; మధ్యగాంధారము 32/27; సాధారణగాంధారము 6/5; అంతరగాంధారము 5/4;తీవ్ర లేక చ్యుతమధ్యమ గాంధారము 81/64; శుద్ధమధ్యమము 4/3; ఏకశ్రుతి మ. లేక తీవ్రమధ్యమము 27/20; ప్రతిమధ్యమము 45/32; వరాళిమధ్యమము 64/45; పంచమము 3/2; ఏకశ్రుతి ధ. 81/50 (లేక 25/16); ద్విశ్రుతి ధైవతము 8/5; త్రిశ్రుతి ధ. 5/3; చతుశ్శ్రుతి ధ. 27/16; మధ్యనిషాదము 16/9; కైశికి ని. 9/5; కాకలి ని. 15/8;తీవ్ర ని. లేకచ్యుత షడ్జనిషాదము 243/128; హెచ్చు స. 2: ఇట్లు చెప్పబడెను. ఇవి ఫిడేలునందు పలికింపబడు స్థానము లిట్లు గ్రహింతుము: షడ్జ తీగెయందు 1/80 (25/24), 16/15, 10/9, 9/8, 6/5, 5/4, 4/3 3/2 స్వరములు తీగెను 1/81 (1/25), 1/16, 1/10, 1/9, 1/6, 1/5, 1/4, 1/3 భాగములందు తాకిన కలుగుచున్నవి. ఈభాగములందే పంచమతీగెను తాకిన 81/50 (25/16), 8/5, 5/3, 27/16, 9/5,15/8, 2, 9/4 స్వరములును, మధ్యమతీగెయందు, అనగా ఫిడేలున మధ్యమము పలుకునదిగ జేసిన తీగెయందు, పైభాగముల చొప్పున తాకిన 62/45 (25/18), 64/45, 40/27, 3/2, 8/5, 5/3, 16/9, 2 స్వరములును పలుకును.

ఇట షడ్జ గాంధార పద్ధతియందలి 25/24 గల ఏకశ్రుతి విలువ కొంత మార్పుచేసినందువలన, అనగా ప్రతిమధ్యమ మనకు(45/32)పంచమ భావమునన్న ద్విశ్రుతిఋషభమువలన 135/128 నుండి ఒకకోమా 81/80 విలువ తీసివేసిన కలుగుచున్నదని చెప్పియుంటిమి. (చూ. శుక్ల సంచిక.) కాని దీనిని, మరి ఏకశ్రుతిధైవతమును ఇట్లెంచవచ్చును. ఏకశ్రుతిధైవతము అంతరగాంధారమునకు అంతర గాంధార మగుచున్నది. కావున ఏకశ్రుతి ధ =5/4 × 5/4=25/16. దీనినుండి పంచమము తగ్గిన ఏకశ్రుతి రి.=25/16 ÷ 3/2=25/24 అగును. ఈ అంతరగాంధారభావమున నున్న కొన్ని విలువలు 48/25, 32/25, 25/18, 36/25-ఇట్లున్నవి. ఇవి ఏయేరాగములందు వచ్చునో తెలియవలసియున్నది. పైశ్రుతులపేర్లు గ్రహించుట కీసంగతులు గమనింపబడినవి:—

(1) శ్రుతులపేర్లు షడ్జాది స్వరస్థానానుసృత్యముగ భరతాది వాగ్గేయులు చెప్పువిధమున కొంతవర కనుకరించి చెప్పితిని. పూర్వ విరచితములందు వీనిపేర్లు భిన్నముగ గన్పట్టుటచే వానినెల్ల ఎంచి సామరస్యముచేసి పైపేర్లను ఏర్పరచితిని. వానినే సంగీత పరిషత్తువారు ఆమోదింపనున్నారు.

(2) 32/27 మధ్యగాంధారము, 16/9 మధ్యనిషాదము పేర్లు చెప్పుటకు కారణము ఇవి శుద్ధమధ్యమమునకు మధ్యమభావమున నుంటయే. 4/3 × 4/3=16/9. 16/9 × 4/3=64/27. దీనికిసగము 32/27.

(3) చతుశ్శ్రుతి రి., చతుశ్శ్రుతి ధ.లు పూర్వపు వాగ్గేయులు ఎంచిరి కావున ఏకశ్రుతి, ద్విశ్రుతి, త్రిశ్రుతి ఇట్లు చేర్చి చెప్పితిమి.

(4) శుద్ధమట్సుశ్రుతిపేర్లు వేంకటమఖి చెప్పెను కాని ఇవి వివాదహేతుకములుగ నున్నవి కావున విద్యార్థులకు వీని నిప్పుడు చెప్ప నవసరము లేని కారణమున నవి చెప్పబడలేదు.

(5) శ్రుతుల విలువలు భరతాదివాగ్గేయుల మతము ననుసరించి షడ్జపంచమ లేక షడ్జమధ్యమ మరి, షడ్జ గాంధార భావమున పాశ్చాత్య శాస్త్రజ్ఞులు హెల్మహోల్ట్సు గ్రంథమునుండి* గ్రహించి ఫిడేలునందు వానిని నేను రాగములందు ఒప్పించి గ్రహించి నాశ్రుతివీణె (Sonometre) యందు వీనిని ధ్రువపరచుకొని చెప్పియుంటిని.

(6) హిందూస్థానీపద్ధతి ననుసరించిన-తీవ్ర కోమల-పేర్లు కర్నాటకమున నుపకరింపవనియు, భరతాదివాగ్గేయులు అహోబలుడు తప్ప వానిని ఎంచలేదనియు మొదలగు కారణములచే నవి యనుసరింపబడలేదు.

* Helmholtz: "Sensation of Tone", translated by E. J. Ellis.

(7) సాధారణ, అంతర, కైశికి, కాకలి పేర్లు భరతుడు, శార్ఙ్గదేవుడు, రామామాత్యుడు, సోమనార్యుడు, వేంకటమఖి మున్నగువారు చెప్పియుండిరి కావునను, ఇవి హెల్మహోల్ట్సు చెప్పినట్లు కంపించుచున్న తీగెయందు "అనురణనాత్మక" ధ్వనులై వినిపిల్లుటచేతను వాని నట్లే చెప్పితిని.

(8) హిందూ సంగీతము, ముఖ్యముగ కర్ణాటకగానము, పాశ్చాత్యుల సంగీతమువలె గీతలపద్ధతితో చెప్ప వీలులేదు కావున మేళముల నేర్పఱచునప్పు డవి 12 స్వరస్థానములవలన కలిగినవనియు, రాగములు స్పష్టపఱచుటకు తక్కిన శ్రుతులు (మొత్తము 22) ఆవశ్యకము లగుననియు నెంచబడుచున్నది.

(9) ఇప్పుడును ఈ శ్రుతుల చేరికగల స్వరప్రయోగములు రాగకళను బాగుగ పోషించుటయే కాని అంతగ స్పష్టముగ చెప్పుట లేదు కావున నివి శరీరమందలి యస్థిపంజరమువలె మాత్రి మేర్పడుచున్నవని గ్రహింతుము. ఎముకల యసహ్యతను కప్పిపుచ్చుటకు వానిపైగల నాగులు, కండరములు, చర్మము ఆవశ్యకము లగునట్లు స్వరముల యసమర్థతను తగ్గించుటకు శ్రుతులు, మరి గమకములు ఆవశ్యకము లగుచున్నవని ఎంచుదుము.

(10) ప్రతిగాయకుడును ఒక్కొ శ్రుతియందు పాడుటలేదు కావున స్వరములు మరి శ్రుతులు విలువల, చలనములచొప్పున చెప్పుట కన్న షడ్జమునకుగల వీని సంబంధమును చెప్పుటే, అనగా వాని ప్రమాణమును (ratio) చెప్పుటే చెల్లు.

(11) ప్రతిస్వరము మధ్యగల యంతరముకూడ సంవాదానుగుణ్యముగనే యుండును. ఇవి సామాన్యముగ 16/15, 10/9, 9/8, 6/5, 5/4, 4/3-ఇట్లుండును.

(12) మేళకర్తల స్వరావళిని చెప్పునప్పుడు వేంకటమఖి మతమే స; ర, రి, రు; గ, గి, గు; మ, మి; ప; ధ, ధి, ధు; న, ని, ను- ఇట్లు అనుసరించి చెప్పుటే భావ్యము. (చూ. చతుర్దండిప్రకాశిక.)

కొన్ని రాగములు

ఇట్లు పై ద్వావింశతి శ్రుతులు ఏయే రాగములందు కలుగునదియు నీవిధమున ఎంచి చెప్పుదుము:

(1) తోడి రాగము:—

స్వరములు:

వేంకటమఖి పేర్లు—స-ర-గి-మ-ప-ధ-ని-స.

శ్రుతుల సంఖ్య—స-రి$_1$-గ$_2$-మ$_1$-ప-ద$_1$-ని$_2$-స.*

ప్రమాణములు (ratios)—1, 31/30 (25/24), 6/5, 4/3, 3/2, 8/5 (31/20), 9/5, 2.

అంతరములు (intervals)—1, 31/30 (25/24), 36/31, 10/9, 9/8, 31/30, 36/31, 10/9.

ఈ రాగమందలి (1) ధగగమగధ, నిసరి ధగాగమ, ధగరిస, (2) ధమ, మధ-ప్రయోగములందు గాంధారమధ్యమములతో మధ్యమసాధారణ గాంధార భావమున, అనగా 4/3, 6/5 అంతరవుచొప్పున నున్న 8/5 విలువగల ద్విశ్రుతిధైవతము వచ్చును. రిధని, ధరిని, ధరిస, ధధరిరిగగ మొదలగు ప్రయోగములందు ధ ఏకశ్రుతికమై 31/20 (25/16) విలువతో నుండును. ఇప్పుడెల్లనిషాదము 16/9 విలువగల శుద్ధ ని. యగుచున్నది. ఇట్లు ఆరోహణమున ధైవతము 8/5 విలువగల ద్విశ్రుతికముగను, అవరోహణమున నిది 31/20 (లేక 25/16)గల ఏకశ్రుతికముగను గన్పట్టును. 31/30, 31/20 విలువలు భారతీయగానమునకు తగవని కొంద రెంచునది సరికాదు. హెల్మహోల్ట్సు శాస్త్రవేత్త వానిని సంగీతయోగ్యములు (Musical notes) అని చెప్పినప్పుడును, మన సంగీతము ననుసరించని షడ్జపంచమ భావమున నవి లేవని చెప్పినంతమాత్రమున వానిని విడనాడకూడదు. కర్ణాటకగానమున నివియే కనబడుచున్నవి. కాని తోడిరాగమందు వలె ఫిడేలున ప్రథమమున తీగెయందు 25/24 విలువగల శ్రుతిని తాకి క్రిందకు 31/30 విలువకు వచ్చుట యాచారము. ఈరెండును చేరికగ నుంటచే కొందఱు దీనిని 25/24 గ నెంచుచున్నారు. దీనినుండి గమకముచే 31/30 రి. ని పలికింపవచ్చు ననుటచే తోడిరాగమున ఈ 25/24 ఋషభమును ఎంచినను భావ్యమే. తోడి జన్యమైన అసావేరిరాగమందు 32/27, 16/9 విలువలుగల మధ్యగాంధార నిషాదములు వచ్చుచున్నవి. మరియొక జన్యరాగము పున్నాగవరాళియందు 10/9 విలువగల త్రిశ్రుతిఋషభము గరిగమ మున్నగు ప్రయోగములందు వచ్చును. కావున ఈరాగము కోమలస్వరములనే గణించుననుట తథ్యము. దీనిని వేంకటమఖి ఔత్తరరాగమని చెప్పినాడు. ఇతని 19 మేళములం దిది కనుపించదు. "అరెరెదశరథరాజ" అనే ప్రాచీన వర్ణమందు తప్ప తక్కిన వర్ణములు, కృతులు ఇత్యాదులందు పంచమము వర్జింపబడుట లేదు.

(2) మాయామాళవగౌళ రాగము:—

వేంకటమఖిపేర్లు—స-ర-గు-మ-ప-ద-ను-స.

శ్రుతుల సంఖ్య—స-రి$_2$-గ$_3$-మ$_1$-ప-ద$_2$-ని$_3$-స.

ప్రమాణములు—1, 16/15, 5/4, 4/3, 3/2, 8/5, 15/8, 2,

అంతరములు—16/15, 75/64, 16/15, 9/8, 16/15, 75/64. 16/15.

ఈరాగమందలి స్వరములు మారునవి కావు. కావుననే బాలురకీ రాగస్వరావళి నేర్పబడుచున్నది. ఇందలి స్వరములు దాటుప్రయోగములుగ లేక ఒకటి వెంబడి యొకటి పూసగ్రుచ్చిన విధమున సరళి

* స్వరముక్రింది సంఖ్య యద్దాని శ్రుతులను చెప్పును.

శ్రీ బొడ్డపాటి వెంకటప్పయ్యపంతులుగారు

శ్రీ నడింపల్లి వెంకట హనుమంత రావుపంతులుగారు

శ్రీ ధామోదరకృష్ణమూర్తిగారు

శ్రీ తూనుగుంట నాగభూషణం శ్రేష్ఠిగారు

గూడూరు తాలూకా ప్రాథమికోపాధ్యాయ ప్రథమ మహాసభ, వాకాడు.

వైశ్యవ్యాయామకళాశాల, గుంటూరు.

త్వరపడుడు! త్వరపడుడు!!

ఇకను మోసపు పుస్తకములను కొని మోసపోకుడు.

సతీపతికుతూహల రహస్యములు.

ఇట్టి గ్రంథ మిడివర కాంధ్రభాషలో వెలువడియుండ లేదు. ఇందు గృహస్థాశ్రమధర్మము సతీపతులన్యోన్య ప్రేమతో నరిలగల విధులు, ప్రేమతత్త్వము, స్త్రీ జాతులు, పురుష జాతులు, వాని ప్రవర్తనలు. జాతుల సాంతెనములు, వాని యొక్క అభిప్రాయము, శయ్యాగృహరహస్యములు, వాని లక్షణములు, ఎట్టి సతీపతుల కెట్టి సంతానము గలుగునను విషయము, గర్భవతుల యారోగ్యావశ్యకత, శిశురక్షణ, అత్తకోడండ్రవైరములకు గల కారణములు, వానిని శమింపజేయు నుపాయములు, వారికుండవలసిన స్నేహావశ్యకత, మున్నగు 280 విషయములతోను, సందర్భానుసారముగ గల ఆఫ్టోన్, లైన్ బ్లాకులు 25 తోను గ్లేజు 410 పేజీల పైబడిన సీమకాలికోతోను చక్కని బైండుతో విరాజిల్లుచున్నది. ప్రతిగృహస్థుడు తప్పక చదివియే తీరవలెను. కొద్దిప్రతులే గలవు.

పుస్తకము 1-కి రు 2-0 0; తపాల ఖర్చు 7 అణాలు

రెండు పుస్తకము లొకేసారికొనువారికి తపాలఖర్చు లేదు

మా చిరునామా:—ఆర్యన్ బుక్ డిపో.

19 తాండవరాయ మొదలి వీధి, తిరువళిక్కేణి, మద్రాసు.

త్వరపడుడు! కొలది ప్రతులేగలవు

ఇకను మోసములకు భయపడ నక్కరలేదు

మతివంచన దీపిక.

డెమ్మి 250పేజీలు, 16 చిత్రపటములు 20 విధములగువిషయములు నిండియున్నది. రూ 1-4-0 పోస్టు ఖర్చు ప్రత్యేకము.

ప్రపంచవంచకుల మాయాజాలము దెలుపునట్టి యిట్టి గ్రంథ మిదివర కాంధ్రమున వెలువడి యుండలేదు. క్రొత్త క్రొత్త విధములుగు వంచనలు విస్తరించుచున్నవి. వ్యాపారము, వ్యవసాయము, ఉద్యోగము, న్యాయస్థానము, దేవాలయము, విద్య, వైద్యము, మంత్రికము, జ్యోతిషము, సోడె, రైలు, స్టీమరు, ఇది యది యననేల ఎచ్చట జూచినను మోసచింత ప్రబలియున్నది. నిర్భాంచకు లిట్టిమోసములకు లోనై పరితపించుచున్నారు. ఇట్టివారి మోసముల యొక్క రహస్యములను ఇందు చక్కగ వర్ణింపబడియున్నది. దీని చదువుటవలన నిర్భాంచకులు వంచకులకు లోబడక తప్పించుకొనవచ్చును.

చిరునామా:—ఆనందబోధిని ఆఫీసు.

6. వెంకటేశమేస్త్రీ వీధి, మద్రాసు.

ఆంగ్లభాషాపరిచయము లేనివారలకు బహుసులభముగ నేర్చుకొనుటకు తెలుగు అర్థములతో నుండు

ఆనంద ఆంగ్ల భాషా బోధిని

అను గ్రంథము మిక్కిలి సహకారిగ నుండును.

ఇది 800 పేజీలును, చక్కని కాలికోబైండును, భారతకథలును, ఆకథలకు సంబంధించిన 16 ఆఫ్టోనుపటములు గలిగియున్నది.

పుస్తకము వెల రూ. 2-0-0.

ఒకపుస్తకమే కొనువారికి పోస్టుఖర్చులు అణాలు. 0-8-0అణాలు

రెండుప్రతుల నొకేసారి కొనువారికి పోస్టుఖర్చులు మేమే భరించెదము.

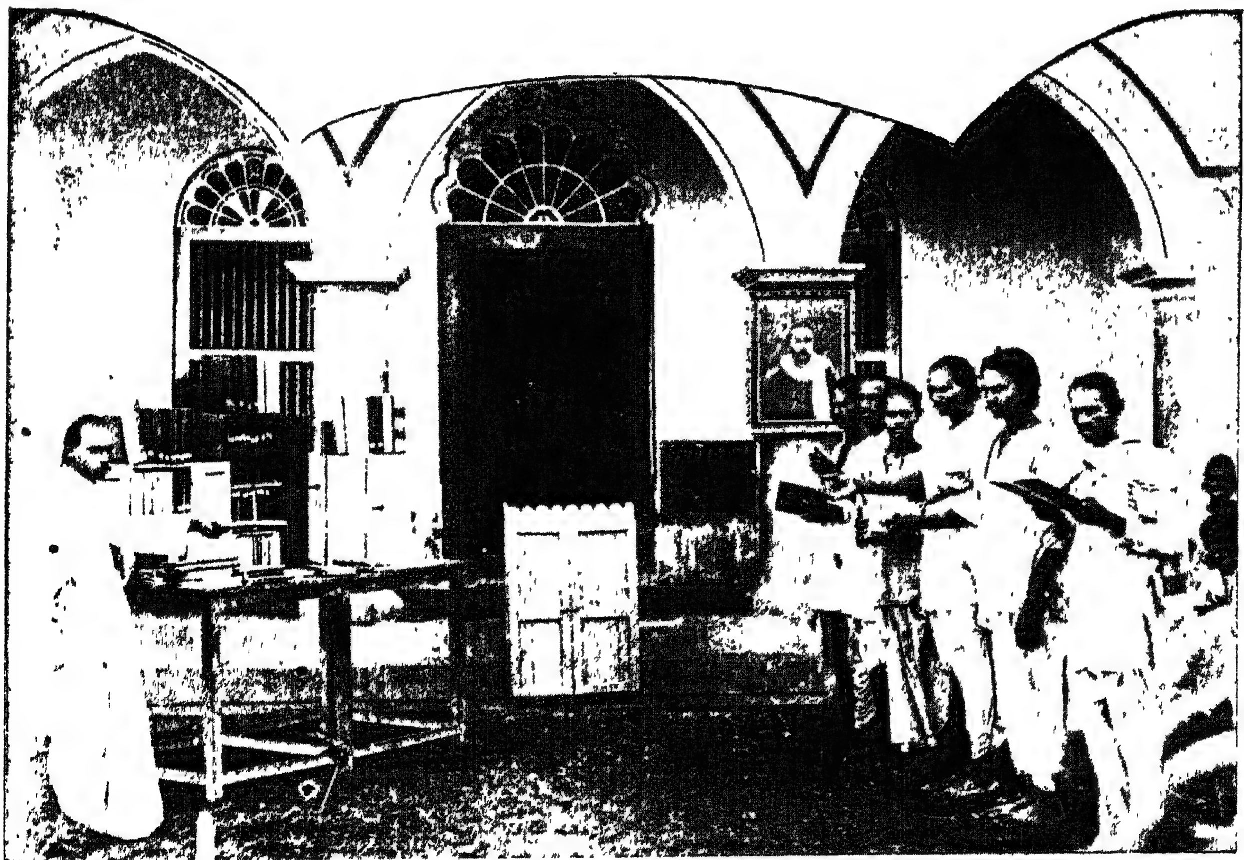
దీనియందు ప్రతిపదమునకు తెలుగు ఉచ్చారణ, ఇంగ్లీషు పదము, అర్థము చేర్చి నేర్చుకొనువారలకు బహుసులభముగ తెలియునటులు ముద్రించినారము. ఇంగ్లీషు పాఠశాలలో 10 సంవత్సరములు వేలకొలదిరూపాయలు ఖర్చుచేసి సంపాదించిన జ్ఞానమును ఇంటియందుండియే సంపాదింపవచ్చును. ఉపాధ్యాయుల వెదక బనిలేదు. గ్రామోద్యోగులు, కరణములు, దొరలతో సంబంధముగల బట్లర్లు, వంటవారలు, మరి యితర సిబ్బందులు వీరలకును, ఆంగ్లభాషాపరిచయము లేనివారలకును, మా ఆనంద ఆంగ్లభాషాబోధిని చాల ఉపకారిగ నుండును. ప్రతికుటుంబమునకును ఇది ముఖ్యావశ్యకము.

ఆనందబోధిని ఆఫీసు,

పోస్టు బాక్సు నెం. 167, మదరాసు.

శ్రీ గానవిశారద జి. రంగనాయకులుగారు, శ్రీ ప్రొఫెసరు టి. దక్షిణామూర్తిగారు(మెస్మరిస్టు)చీరాల.

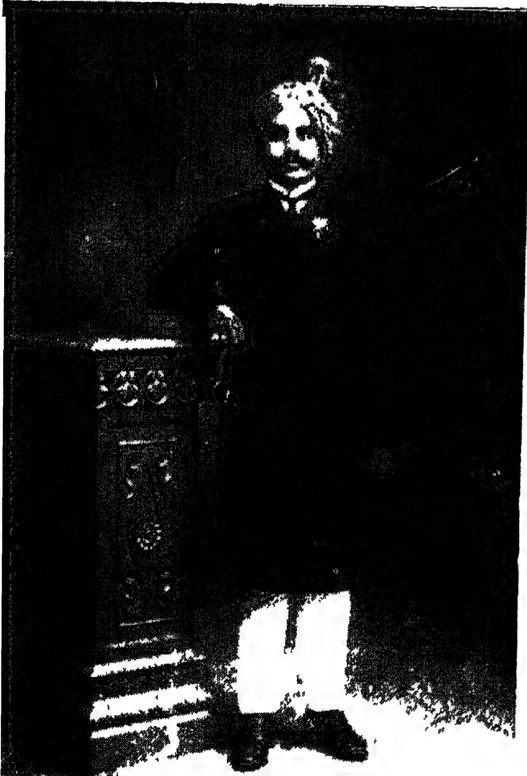
(17) శ్రీ బాలసరస్వతీ లైబ్రరీ, అంగలూరు, కృష్ణాజిల్లా.

శ్రీ చల్లపల్లి, రాజాగారు.

శ్రీ రాజా హరిశ్చందన జగద్దేవుగారు, తెక్కలి.

తెక్కలి సీనియరు జమీందారుగారు.

సర్ నార్మన్ మార్షుబ్యాంక్స్, మదరాసు ఆక్టింగుగవర్నరు

ముగ జరుగును. శార్ఙ్గదేవుడు రేవగుప్త, గుర్జరి మొదలగు జన్యరాగములతో జెప్పిన 22 వ పంచమగాంధార గ్రామరాగము మన మాయామాళవగౌళయే యని రామామాత్యుడు, సోమనార్యుడు, వేంకటమఖి మున్నగువారు ఎంచినారు. దీని ముఖ్యజన్యములగు సావేరి, సౌరాష్ట్రి, మలహరి ఇత్యాదులందు పైవిలువలు సరిపోవుచున్నవి. సావేరి రాగమందలి గాంధారనిషాదములగూర్చి వివాదము పొసగరింపలేదు. దీనిగూర్చి పరిషత్సభవారు కొంత విచారించి ప్రత్యేకసంజ్ఞనకు నదలినారు. గరిస, రిగరిస మున్నగుచోట అంతరగాంధారము కలుగుటలేదు. సాధారణ గాంధారము వచ్చునని కొందరి తలంచునది సరికాదు. అంతర సాధారణములకు మధ్యగ నున్నదని పెక్కురు తలంచుచున్నారు. దీని విలువ యిందుమధ్య నేను 39/32 గ కనుగొంటిని. దీనిని హెల్మహోల్ట్సు 39 వ "అనురణనాత్మకధ్వని" (Harmonic) గ జెప్పినాడు. ఇది 292½ కలనములు కలది యగుచున్నది. ఇంకను దీని సత్యస్వరమునుగూర్చి శోధింపవలసియున్నది.

(3) నటభైరవి:—

వేంకటమఖిశ్వేర్లు—స-రి-గ-మ-ప-ధ-ని-స.

ప్రశ్నుల సంఖ్య—స-రి$_{1}$-గ$_{1}$-మ$_{1}$-ప-ధ$_{1}$-ని$_{1}$-స.

ప్రమాణములు—1, 10/9, 32/27, 4/3, 3/2, 8/5, 16/9, 2.

అంతరములు—10/9, 16/15, 9/8, 9/8, 16/15, 10/9, 9/8.

ఈరాగము వేంకటమఖి 72 మేళములందు 20 వ నారీ రీతిగౌళమేళము జన్యముగ జెప్పబడినది. ఇందుచే రీతిగౌళప్రయోగములను దీనిస్వరముల శ్రుతివిలువలను గ్రహించుట కుపయుక్తములు. రీతిగౌళప్రయోగములలని ఋషభగాంధారములు 10/9, 32/27 గల విగ నెంచవలసియున్నది. కొన్నిచో సరినిధనిస, నిసరినిధ ఇత్యాదులందు రి. 16/15 విలువగలదిగ నున్నది. ధైవతముగూర్చి వివాద కలదు కాని సంగీత పరిషత్సభవారు ఆరోహణమున 27/16 విలువగల చతుశ్శ్రుతి ధ.యు, అవరోహణమున 8/5 విలువగల ద్విశ్రుతి ధ.యు నచ్చునని యెంచిరి. భైరవిప్రయోగములందు (1) ధనిస, ధారి, మనిధప, నిధనిస, నిధస, సనిధనిసపమగా మొదలగుచోట చతుశ్శ్రుతి ధ.యు, (2) ధపమధప, నినిసధధప, రినిధప, సనిధప, గరిసనిధప మున్నగువాని యందు ద్విశ్రుతి 8/5 ధ.యు వచ్చుచున్నవి. సరినిధ, సరిగరినిధ, రినిధ, నిగరినిధ ఇత్యాదులుకూడ అవరోహణక్రమమున నున్నను వీని యందు 27/16 చతుశ్శ్రుతి ధ.యే వచ్చుచున్నది. ఇందుచే నిది భాషాంగరాగమే యగునున్నది కాని కొందరెంచునట్లు రాగాంగముగ లేదు.

(4) ఖరహరప్రియ:—

వేంకటమఖిశ్వేర్లు—స-రి-గ-మ-ప-ధ-ని-స.

ప్రశ్నుల సంఖ్య—స-రి$_{4}$-గ$_{2}$-మ$_{1}$-ప-ధ$_{3}$-ని$_{2}$-స.

ప్రమాణములు—1, 9/8, 6/5, 4/3, 3/2, 5/3, 9/5, 2.

అంతరములు—9/8, 16/15, 10/9, 9/8, 10/9, 16/15, 10/9.

ఈ రాగస్వరావళి మిగుల సరళముగ జరుగును. అనగా దాటు స్వరప్రయోగములెన్నియు రాదు. దీని జన్యము శ్రీరాగమందువలె 9/5 విలువగల కైశికి నిషాదమే వచ్చును.

(5) కాంభోజి:—

వేంకటమఖిశ్వేర్లు—స-రి-గ-మ-ప-ధ-ని-స.

ప్రశ్నుల సంఖ్య—స-రి$_{1}$-గ$_{3}$-మ$_{1}$-ప-ధ$_{3}$-ని$_{1}$-స.

ప్రమాణములు—1, 9/8, 5/4, 4/3, 3/2, 5/3, 16/9, 2.

అంతరములు—9/8, 10/9, 16/15, 9/8, 10/9, 16/15, 9/8.

(ధైవతము త్రిశ్రుతికముగను, నిషాదము మధ్యనిషాదముగను గ్రహించునది.) ధా, ని, సని, నిస ప్రయోగములందువలె ధైవతము కొన్నిచోట్లలో కొంచెము సట్టబడునని కావున పంచమతోయందలిది షడ్జమతోను సమవాదిగ యగుచున్నది. ఇందుచే దీనివిలువ 5/3 గల త్రిశ్రుతికముగ నెంచబడును. వీణయందు దీని తీగె 2/5 వ భాగమున తాకిన, లేక తీగె 3/5 భాగములు కంపించునప్పుడు కలుగును. శంకరాభరణ ధైవతము మిక్కిలి ముఖ్యసంవాదిగ లేక 27/16 విలువగల చతుశ్శ్రుతికముగ నున్న దనునది సరిగాదు. కాంభోజి యితరప్రయోగములు ధగా, గరిగస, గమప మొదలగుచోటను 5/3 ధ.యే యని యెంచవలయును. 'తరుణి' అనువర్ణమందు 'ధరి' అనునప్పుడీ విలువ గోచరించుట లేదు కాని 'ధరి' గమకముతో 'ధసరి' అని వాయింపబడునట్లు నాఅభిప్రాయము. కొన్ని అవరోహణప్రయోగములందును 'ధ, నిల' విలువలు 27/16, 15/8 గ నెంచవలసియున్నది. అనగా కాకలినిషాదమును వచ్చుచున్నది. ఇందుచే నిదియు భాషాంగరాగమే. దీనిఋషభము శంకరాభరణమునందువలె స్థిరమైనది కాదు; అనగా అల్పమనుట. ఇది దీర్ఘముగ బట్ట వీలులేదు. దీని జన్యము నాటకురాగమందు మని, నిమ మొదలగు ప్రయోగములవలన మధ్యనిషాదము 16/9 గ నెంచవలసి యున్నది.

(6) శంకరాభరణము:—

వేంకటమఖి శ్వేర్లు—స-రి-గ-మ-ప-ధ-ని-స,

ప్రశ్నుల సంఖ్య—స-రి$_{4}$-గ$_{3}$-మ$_{1}$-ప-ధ$_{4}$-ని$_{3}$-స.

ప్రమాణములు—1, 9/8, 5/4, 4/3, 3/2, 27/16, 15/8, 2.

అంతరములు—9/8, 10/9, 16/15, 9/8, 9/8, 10/9, 16/15.

ఈరాగమున 243/128 విలువగల నిషాదము అల్పముగ, రినిధ, నిరిసని, సధపని, సనిధని మొదలగుచోట కలుగుచున్నది. ఇందలి 'రి, ధ'లు గమకములతో గాక ప్రత్యేకములుగ మాత్రాకాల మెక్కువజేసి పట్ట వీలులేదు. 'సధప' ప్రయోగమును కలదు. దీని జన్యము కురంజి

యంగున 243/128 నిషాదము కలుగుచున్నది. "స్వామి నిన్నే" వర్ణమందలి మ స, గపగమ' అను స్వరమునకు ధ. 5/3గ నున్నది. దీనిజన్యమగు కన్నడరాగమందలి సమగమ, మగపగ అనుచోట మొదటి ధ. త్రిశ్రుతికము 5/3గను, రెండవది చతుశ్రుతికము 27/16గ నున్నవి.

(7) కళ్యాణి:—

వేంకటముఖి పేర్లు—స-రు-గు-మి-ప-ధు-ను-ṡ.

శ్రుతులసంఖ్య—స-రి$_4$-గ$_4$-మ$_3$-ప-ధ$_4$-ని$_3$-ṡ.

ప్రమాణములు—1, 9/8, 81/64, 45/32, 3/2, 27/16, 243/128 (15/8), 2.

అంతరములు—9/8, 9/8, 10/9, 16/15, 9/8, 10/9, 16/9.

కళ్యాణిరాగ ప్రయోగములు ముఖ్యముగ ఈ విలువలనే స్థాపించుచున్నవి. సపాసనిధ, రిసని, నిధపమ, గమపధనీ మున్నగు ప్రయోగములందు తీవ్ర ని. లేక షడ్జనిషాదము 243/128 విలువకలదియే వచ్చును. ఈ నిషాదమే దీనిని బాగుగ స్ఫురింపచేయుచున్నదని తలంపబడుచున్నది. ఋషభము 9/8 విలువగల చతుశ్రుతికము కావున ధరినిదపమ, ధరీరి, ధరీరి, ధగరిపమ ఇత్యాదులనుండి ధైవతము విలువ $9/8 \times 3/2 = 27/16$గ నెంచుదుము. ధగనిధ, గగధధనిని మున్నగు వానివలన గాంధారము $27/16 \times 3/4 = 81/64$ గల తీవ్రగాంధార మగుచున్నది. పగధమగరి, పమాగరిని, సరిగపమగరి, నిరి దగరి, పమపగ, నిధధ నిధ మొదలగు అటతాళవర్ణప్రయోగములవలన 'నిరిరి' యను వర్ణమునకు కాంభోజరాగమునందు ధైవతము షడ్జమీగ స.తో పంచమతీగె ధ. ముఖ్యసంవాది యైనట్లు, 'ని, రి'లు ముఖ్యసంవాదులుగ నుండుటచే నిషాదము విలువ $9/8 \times 5/3 = 15/8$గ నున్నది. మనిధనిప అనుటచే మ. $15/8 \times 3/4 = 45/32$ విలువగలదిగ నెంచవలయును. పమగ, నిధగ నపప ఇట్టి దాటు స్వరప్రయోగము లెక్కువగ నిందు కలవు. ఋషభము కొంచెము మాత్రా కాలము పెంచుటయు కలదు. గని, ధగ అనుచోట గ. విలువ 5/4గ నుండుట గమనించునది.

తక్కిన శ్రుతులు

పైజెప్పబడిన రాగములందలి శ్రుతులలో 27/20, 64/45 విలువలు మిగిలినవి. 27/20 మ. బేగడరాగమందు కొన్నిచోట్ల వ్యక్తమగుచున్నది. అనగా ధపమా, గరిస, మామాగరి, ధా, పమా; గారి అను ప్రయోగములందువలె మధ్యమ మాత్రాకాలము పెరుగునప్పుడు ఈబేగడమధ్యమము 27/20 విలువకలది వచ్చును. తక్కినచోట్ల గరిగమపమ, మగమరిగమప, గమపధపసా మొదలగు ప్రయోగములందు 4/3 విలువగల మధ్యమమే వచ్చును ఇక 64/45 మధ్యమము వరాళిరాగమందు కందుము. కనుకనే దీనిని వేంకటముఖి వరాళి మధ్యమమనినాడు. 243/128 నిషాదము శంకరాభరణమందల్పముగను, కళ్యాణియం దెక్కువగను వచ్చునంటిమి.

ఇట్లు 12 స్వరములవలననే కాక మన కర్ణాటక సంగీతము ఆయా రాగచ్ఛాయను స్ఫురింపజేయు తక్కినశ్రుతులుకూడ చేర్చుకొనుటవలననే మిగుల నవ్యమై ఘనత గాంచుచున్నది. వేంకటముఖి సోమనాథ్యులమతములు 81/80 విలువగల కోమావ్యత్యాసమను చూపుటచే 81/80 విలువ మన రాగకళాపోషకముగ నెంచవచ్చును. తక్కిన స్వల్పభేదములు గమకములచే నేర్పడుచున్నవి. ఇట్లు రాగకళను బాగుగ నొప్పింపగలిగిన వాద్యములు మనవీణయు, నవంతరము మన గానపద్ధతియందు చొచ్చిన ఫిడేలు నవక తప్పదు. ఫిడేలును మనరాగకళ కుపకరించునదిగ జేసి కృతకృత్యులైన వడివేలు, తిరుక్కొడికావల్ కృష్ణయ్యర్ గార్లను సంగీతలోకము మరువజాలదు.

మూగజీవుల మొఱ్ఱ

మ॥ వేంకటశర్మ గారు

ఎక్కడున్నావురా! యీశ్వరేశ్వరా! ప
రాత్పరా భక్తపోష పురాణపురుష!
నోరు మాలిన మమ్ము నిష్కారణమ్ము
బాధపెట్టుచు నున్నా రసాధునరులు.

కన్నతల్లియె శిశువుల గావకున్న
నూరివారలు పెంతురే యుగ్గు వోసి
లోకజనకుండ వగు నీవె సాకకున్న
లోకు లెవ్వరైన సాకుదురే కృపాళు!

ఆర్తరక్షక బిరుదున్న నంట నీకు
దీనబంధుండ వట నీవు దేవదేవ
ఆర్తులము దీనులము మమ్ము నాదరించి
బిరుదములు నేడు చూపింపవే మహాత్మ!

బలము లేని మాకు బలము గాగదవయ్య
దిక్కు లేని మాకు దిక్కు వగుచు
నండ నుండి యాపదంభోధినుండి మ
మ్ముద్ధరింపవయ్య శుద్ధచరిత.

సాధుతనము జూచి శాంతశీలము జూచి
కేవలంబు గలుగు కృపను జూచి
లోకు లెల్ల మమ్ము లోకువ జేసిరి
తగవు దీర్పవయ్య ధర్మమూర్తి!

తమను గొన్న నరులు తమకోసమే మేము
పుట్టినట్టు వారి పొట్ట నింపు
పనులకొరకె మమ్ము పాలింపుచున్నారు
బుద్ధి చెప్పవయ్య పుణ్యమూర్తి!

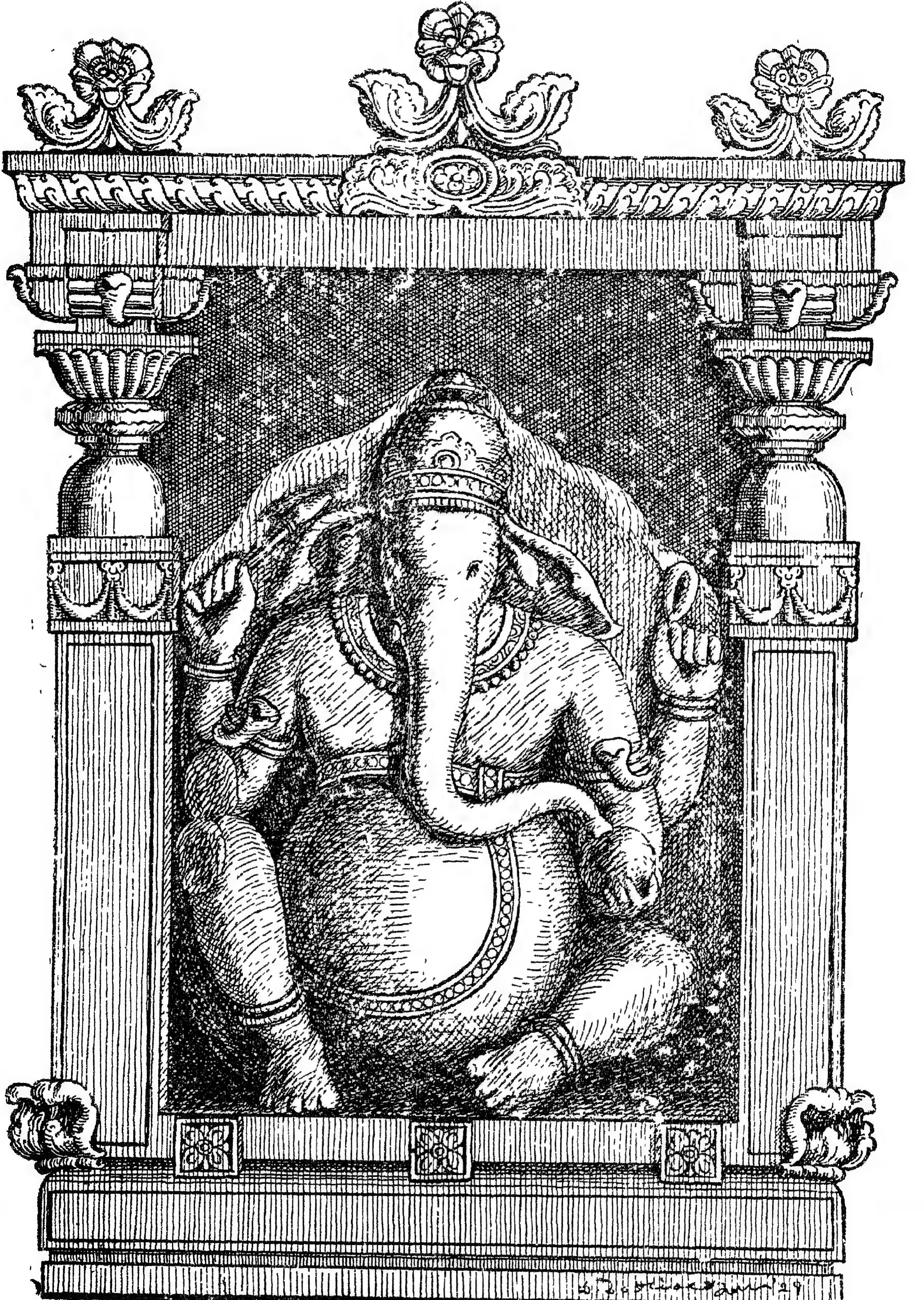
ఒకరి నాత్మకోర కొరుల జోలికి పోక
కృపను నీ వొసంగు తృణముతోనె
తృప్తి నొందు మమ్ము తెంపరుల్ శిక్షింప
నీయుపేక్ష న్యాయమే నటయ్య?

ఎమగు తిరిగి మరల హింసించు ప్రాణుల
నీచులైన జూడ నోడువారె
మెత్తనైనయెడల మొత్తుదు రీధూర్త
నైజ మాపవే యనాథనాథ!

ఎల్లలోకములకు నేలిక కల డంచు
తలపబోక దుర్మదంబు బలిసి
వక్రగాములైన వారి వారింపవా
చారుకీర్తి, లోకచక్రవర్తి!

అఖిలభూతకోటి కాధార మెవ్వడో
సర్వసముడు సర్వసాక్షి యెవడొ
ఆదయాకలాప ఆనందరూప మా
ఆర్తి మాన్పవే మహానుభావ!

ద్రాక్షారామ దేవాలయమునందలి వినాయక విగ్రహప్రతికృతి

ధాత్రీశిక్ష—శిశుపోషణ

భిషగ్వర దంతులూరి శ్రీరామచంద్రరాజుగారు

వర్తమానకాలమున ఇంగ్లాండు దేశమునకన్న మనదేశమున శిశుమరణము లెన్నియో రెట్లధికముగ గానవచ్చుచున్నవి. దీనికి గారణ మరయ, మనదేశమున వ్యాపించియున్న బాల్యవివాహపద్ధతి, విద్యాహీనత ముఖ్యకారణములని తలపవచ్చును. బాల్యవివాహపద్ధతి మూలమున స్త్రీ శరీరావయవములు పరిపక్వము గాకమునుపేయగా పండ్రెండు పదునాలుగు వత్సరముల వయస్సు రాకమునుపే సంతానవంతురాలగుచున్నది. అందువలన నట్టివారికిగల్గు సంతానము బలహీనమయి యకాలమృత్యువువాతం బడుచున్నది. అట్టి బాల్యవివాహపద్ధతి ప్రభుత్వ శాసనమూలమున గొలదిదినములలో నశింపనై యున్నది. ఇక రెండవ విషయమగు విద్యాహీనతవలన స్త్రీ తన బిడ్డల నెట్లు సంరక్షించుకొనవలెనని తెలియజాలక మృత్యువువాతం బడవేయుచున్నది. స్త్రీ బిడ్డలతల్లి కాగనే వారిని పెంచు భారము తనయందుగలిగియుండుటచేత శిశుపోషణకృత్యములను నెల్ల విషయముల దెలిసికొని యుండుట యెంతయు నవసరమై యున్నది. వివేకవంతురాలగు యువతి వినుకలి మూలమునగాని, గ్రంథస్థమగు శిశుపోషణవిధానమును తెలిసికొని కాని తనశిశువును సంరక్షించుకొనగలుగును. కావున స్త్రీవిద్యావశ్యకతను గురించి వేరుగ వ్రాయనక్కర లేదు.

భారతదేశవాసుల మగు మనము నవీన పాశ్చాత్య సంప్రదాయానుసారముగ శిశువుల పెంపబూనుట సరియగుపద్ధతిగా గానరాదు. ఆ దేశపు శీతోష్ణస్థితుల ననుసరించి వ్రాయబడిన సిద్ధాంతము మా దేశవాసులకే కాని మనకంత ప్రయోజనకారి కాజాలదు. అనేక వత్సరములకు బూర్వము మన భారతదేశ సంప్రదాయమున కనుసరణముగ మహర్షి, చరక, సుశ్రుత వాగ్భటాదులు "ధాత్రీశిక్ష, శిశుపోషణము" ననువిషయముల విపులముగ స్పష్టపరించిరి. అట్టి మన భారత సంప్రదాయములగు విధులచేతనే మన దేశపు శిశువులారోగ్యముల బొందగలుగుదురనుటకు సందేహము లేదు. అట్టి సంప్రదాయముననుసరించి నా కాయుర్వేదమున గల స్వల్పజ్ఞానమును బురస్కరించుకొని యీ వ్యాసమును వ్రాయుచున్నాను.

శిశువులకు ముఖ్యముగ తల్లిపాలే సాత్మ్యాహారము. తల్లియొక్క పాలు చాలనపుడు గాని తల్లి రోగభూయిష్ఠ యైనపుడుగాని, తల్లియొక్క స్తన్యము దూషితమయినపుడు గాని పాలిచ్చుటకు దాదిని నియమింప వలసియుండును. అట్టి దాదిని నియమించునప్పుడు గుణదోషముల విచారింపవలసి యుండును. స్వజాతిదై, మధ్యవయసు గలదై, స్వచ్ఛమగునదియు, విస్తారమగునదియు నయినపాలుగలదై, స్వల్పసంతోషియై బాలుని యెడల బుత్రవాత్సల్యము గలదియునై యుండవలెను. శోకముచే బీడింపబడిన దానిని, ఆకలిగొన్న దానిని, రోగిని, వృద్ధను, గర్భిణిని జంపలగుణము గల దానిని నిషేధింపవలసియుండును. మఱియు శిశువునకు బాలిచ్చుతల్లి లేక దాది మాలిన్యరహితయై శుభ్రవస్త్రముల ధరించి యుండుటయు, పాలిచ్చుటకు ముందు స్తనముల నీటితో బ్రక్షాళనము చేసికొనుటయు నావశ్యకము. పాలిచ్చుటకు ముందు స్తనమందలి మొదటిధార పిండివేసి తదుపరి శిశువుచే ద్రాగింపవలెను. అట్లు గాక మొదటనుండియు ద్రాగించుచో బాలునియొక్క కంఠము క్షీరాధిక్యముచే బూరితమై ఛర్ది, శ్వాస, కాస మొదలగు రోగములపాలు కావచ్చును.

నోరెరుగని పసిపాపలకు రోగములు గలుగుట కా పాలిచ్చు తల్లియే ముఖ్యకారణమని యూహింపదగును. అందు మాత లేక దాదియొక్క యనియతాహార విహారాదులవలన వారి స్తన్యము వాత, పిత్త, కఫములచే దూషితమగును. అట్టిపాలను ద్రాగించుటవలన పాపము నోరెరుగని శిశువులు రోగభూయిష్ఠులగుచున్నారు. అట్టి స్తన్యదోషములు, వాని వలనగలుగు నవగుణములు తెలిసికొనియుండుట ప్రతిమాతకు ముఖ్యమగు విషయమని వేరుగ వ్రాయనక్కఱలేదు.

ఏ స్త్రీ స్తన్యము నీట వేసిన కొంచెమైనను వేరు గాక నీటితో గలసిపోవునో యా స్తన్యము శుద్ధస్తన్యమనియు, వగరుగను, బుడగలు గలదిగను, రూక్షముగను నుండి నీటిలో వేసిన నీటితో గలియక నీటిపై తేలునదిగ నుండిన నా స్తన్యము వాత దూషితమనియు, పుల్లగను, చేదుగను నుండి నీటిలో వేసిన నీటిపై పసపురంగుగల రేఖ లేర్పడిన నది పిత్తదూషితమనియు, జిడ్డుగను, నుప్పగను, చిక్కగనుండి నీటిలో వేసిన నీట మునుగునది కఫదూషితమనియు, వాతపిత్త కఫదోషములలో రెండు దోషలక్షణములు గలిగియుండునది ద్విదోషయుక్తమనియు, మూడు దోషములు గలది త్రిదోషదూషితమనియు దెలియనగును.

అందు వాతదోషముచే దూషితమైన స్తన్యము ద్రాగించుటవలన శిశువునకు శరీరకృశత్వము, శబ్దక్షీణత, మలమూత్రములయు, అధోవాతము వులయు ప్రతిబంధము, దౌర్బల్యము కడుపునొప్పి మొదలగు గుణములు గలుగుచుండును. పిత్తముచే దూషితమైన స్తన్యమును ద్రాగించుటవలన శిశువునకు సదా శరీర ముష్ణముగ నుండుట, గుండెలలో మంటగలుగుట, నోరెండుట, విరేచనములగుట, ప్రతిసమయమందును బాలను గ్రక్కుట, నిరుత్సాహముగ నుండుట గలిగి తుదకు కామిల లేక పాండురోగములును గలుగును. కఫముచే దూషితమయిన స్తన్యమును ద్రాగించుటవలన శిశువునకు ఛర్ది, నోల్లు గారుట, అధికనిద్ర, బద్ధకము, శ్వాస, కాస, మందాగ్ని, ముఖశోభ మున్నగు కఫజనితవ్యాధులు జనించును.

త్రిదోషములచే దూషితమైన స్తన్యమును ద్రాగించుటవలన బైన వ్రాసిన యనేక రోగోపద్రవములు గలుగును. అట్టివ్యాధికి "క్షీరాలసక"మని యాయుర్వేద శాస్త్రజ్ఞులు నామమిడిరి. ఈరోగము జనించిన శిశువు తప్పక మరణించును.

దీనినిబట్టి ప్రతిస్త్రీయు తన శిశువునకు రోగ మంకురింపగనే స్తన్యశోధనము చేయవలసియుండును. ఈవిధముగ నిరపరాధులగు శిశువుల తమ యజ్ఞానముచే భయంకరములగు రోగముల పాలుచేయు యువతి మాతయో, లేక యనుమాతయో తెలియజాలము.

అజ్ఞానవతులగు మనదేశపు స్త్రీలు రోగముచే బిల్ల లేడ్చినను ఆకలిచే నేడ్చుచుండిరని తలచి వారు రోగబాధచే ద్రావనొల్లకయున్న బలవంతముగ స్తనాగ్రము నాశిశువునోట నుంచి పిండుదురు. లేదా కాళ్లపై బరుండబెట్టుకొని బలవంతముగ నోట బాలను పోయుదురు. మఱియు భోజనసమయమున శిశువును దమయొద్దగూర్చుండ బెట్టుకొని తాము దినునాహార మాబాలునినోట గ్రుక్కుదురు. ఇట్టి మౌర్ఖ్యముచే నాయాహార మాబాలుని జీర్ణశక్తికి మించినదగుటచే పేగులయందు జేరుకొని వాంతులు గాని, విరేచనములు గాని గలిగించును. ఇట్టి దురాచారముల మూలమున నాబాలుని యమూల్య కోమల జీర్ణాశయములు భగ్నములై సర్వరోగములకు మూలకారణమగు నజీర్ణరోగమునకు స్థానములగుచున్నది. మొత్తముమీద శిశువులకు బండ్లు వచ్చువఱకు నన్నాద్యాహారములకంటె పాలే శ్రేష్ఠమైన యాహారముగా గన్పట్టుచున్నది. అట్టిపాలను శిశువు ఎంతవరకు సంతుష్టిగా ద్రాగునో యంతవఱకే యివ్వవలసి యుండును.

తల్లియొక్క లేదా యుపమాత యొక్క పాలు లభించనప్పుడు భారతదేశవాసులమగు మన శిశువులకు మేకవి గాని, ఆవువిగాని పాలే శ్రేష్ఠమైనయాహారము. అట్టిపాలను ఇచ్చునపుడు పాలతో సమముగా నీటినిగలిపి, నీరు ఇంకునట్లు కాచి, కొలదిగ బటికిబెల్లపు చూర్ణమును గలిపి, నియమానుసారముగ నీక్రిందవిధముగ ద్రాగింపవలయును.

బాలునివయస్సు	పాలిచ్చు నియమము	ఒక్కొక్కసారిచ్చు మోతాదు	రోజు మొత్తమునకు ఇచ్చు పాలు
మొదటివారమున	2 గంటల కొకసారి	½ ఛటాంకు	5 ఛటాంకులు
2 లగాయతు 6 వారముల వరకు	2½ గంటల కొకసారి	1 ఛటాంకు	6 లగాయతు 8 ఛటాంకులు
7 వారములు లగాయతు 6 మాసముల వరకు	3 గంటల కొకసారి	1½ ఛటాంకు లగాయతు 2 ఛటాంకులు	9 లగాయతు 12 ఛటాంకులు
6 మాసముల లగాయతు 10 మాసములు	3½ గంటల కొకసారి	2 ఛటాంకులు లగాయతు 2½ ఛటాంకులు	13 లగాయతు 20 ఛటాంకులు
11 లగాయతు 15 మాసముల వరకు	4 గంటల కొకసారి	2½ ఛటాంకులు లగాయతు 3 ఛటాంకులు	14 ఛటాంకులు లగాయతు 22 ఛటాంకులు

నీళ్లు కలపక కాచినపాలు సుళువుగా పచనము గానేరక వాంతులు, విరేచనములు, కడుపునొప్పి, దౌర్బల్యము, శరీరకృశత్వము గలుగజేయును.

పాలను త్రాగించునపుడు సహింపదగినంత వేడి యుండుట యవసరము. చల్లనిపాల నిచ్చుట హానికరమై యుండును. ఉదయమున బితికినపాలు సాయంకాలము వఱకును, సాయంకాలమున బితికినపాలు రాత్రి రెండుయామములవఱకును త్రాగించుటకు పనికివచ్చును. బాలుర వయసు వృద్ధినందినకొలది పాలలో గలుపు నీటిని తగ్గించుచుండవలయును.

పాల నిచ్చునపుడు పాశ్చాత్య సంప్రదాయానుసారముగ స్తనరూపములగు సీసాల నుపయోగించుట శ్రేష్ఠము గాదు. అట్లివ్వక తప్పనిచో పాలిచ్చుటకు ముందు వేడినీటితో నా సీసాను శుభ్రముగ నట్టులు కడుగవలయును. లేనిచో అందుల సందులయం దుండు నిలువపాలు లేక తొరకలు నవీనముగ బోసినపాలతో చేరి ఆపాలను ద్రాగిన శిశువునకు పేగులయందు దోడుకొని రోగముల గలుగజేయును.

పళ్లు పూర్తిగా వచ్చిన తరువాతగూడ కొంతకాలమువఱకు నన్నముతో పాలనుగూడ నిచ్చుచు క్రమక్రమముగా పాల నిచ్చుట మానవలెను. అంతే గాని యన్నము పెట్ట మొదలిడగనే పాలను మొదలంట మానివేయరాదు.

ఇంతవఱకు శిశువుల కీయవలసిన యాహారావశ్యకతను గురించి వ్రాసితిని. ఇక శిశుపరిచర్యను గురించి కొంత వ్రాసి విరమించుచున్నాను.

శిశుపరి చర్యయందు తల్లులు జాగరూకులై యుండవలెను. శిశువు నోటియందు సుఖకరముగ నుంచుకొనుచు వారి మనమున కుత్సాహముల నొసగు పనుల నాచరించుచుండవలెను. అజ్ఞానముచే స్త్రీలు స్వభావముగ శిశువులు భయభ్రాంతు లగునట్టులు,"బూచీ, రా! మాఅబ్బాయి నెత్తుకపో. అదుగోరో బూచి వస్తూంది, ఎత్తుకపోతుందిరే" అని వారల జడిపించుచుందురు. అట్టిది దురాచారమని తెలిసికొనవలసియున్నది. శిశువుల నెన్నడు భయభ్రాంతుల జేయరాదు శిశువు నిద్రించునపుడు హఠాత్తుగా లేపరాదు వారలు స్వయముగా గూర్చుండుటకు శక్తిగలుగు వఱకు బలవంతముగా గూర్చుండబెట్టరాదు. శిశువుల కుపయోగించు వస్త్రములు మృదువులును, సున్నము నిచ్చునవియు నై యుండవలయును. తైలమర్దనము, ఉష్ణోదక స్నానము, నేత్రముల కంజనము మొదలగు కృత్యములు పుట్టుకనుండియు శిశువుల కత్యావశ్యకములు. శిశువు నిద్రించు గది శుభ్రమయినదిగను, విశాలమయినదిగను, స్వచ్ఛమైన గాలి ప్రసరించునదిగ నుండవలెను. వర్ష శీతకాలములందు చలిగాలి దగులకుండునట్టుల తలుపులు మూసి యుంచవలయును.

సూది, పాయికానా, తూముకాలువ, మురికినీటి గుంట, ఎత్తయిన లోతైన స్థలములయందును విడువరాదు. శిశువులకు పావలా కాసులు, బేడకాసులు, పైసలు మున్నగు చిన్న వస్తువులను, నల్లమందు డబ్బీ మొదలగు విషవస్తువులను క్రీడార్థము ఇవ్వరాదు. శిశువులు చేతి వ్రేళ్లను నోటియందుంచుకొను స్వభావము గలిగియుండుటచే అట్టివస్తువుల నోట నుంచుకొనుటవలన ప్రమాదము కలుగవచ్చును.

శిశువునకు 6వ లేక 8వ మాసమునందు కొంచెము అన్నము మెత్తగా జేసి నాకించవలెను. క్రమక్రమముగా వృద్ధిచేయవలెను. పళ్లు వచ్చే వరకు ఎట్టి కఠినపదార్థములను శిశువుల కివ్వరాదు. అట్లు చేయుటవలన సర్వరోగములకు కారణమగు నజీర్ణరోగము సంభవించును.

నారీమణులీ విషయముల కొంతవఱకైన నాచరించి తమ బాలుర యారోగ్యభాగ్యమునకు దోడ్పడి శాంత సౌభాగ్యమును బొందింతురుగాక.

స్వేచ్ఛావిహగము

శ్రీ. శ్రీనివాసరావుగారు (కవితాసమితి)

నీవు నభోవితానమున
  నిర్మల పాండుపయోదమాలికల్
త్రోవ యొసంగ పక్షములు
  దూయుచు హాయిగ సంచరించు స్వే
చ్ఛావిలసద్విహంగమవు
  స్వామి! క్షుధావిలమైన చూడ్కులన్
నీ విహరించు మార్గమున
  నిల్పి కనుంగొనుచుందు నే నిటన్.

ఏ రుచిరానురాగముల
  నీనెడు దూరదిశా నిశాంతముల్
చేరెదవో నినున్ గనక
  నే నిట గాసిల, ఏ ప్రఫుల్ల క
ల్హార సుమావళీ పరిమ
  ళమ్ములు మూగు సురాపగా సుధా
తీరములన్ చరించెదవో
  దీనత నా కిట సంఘటించగన్.

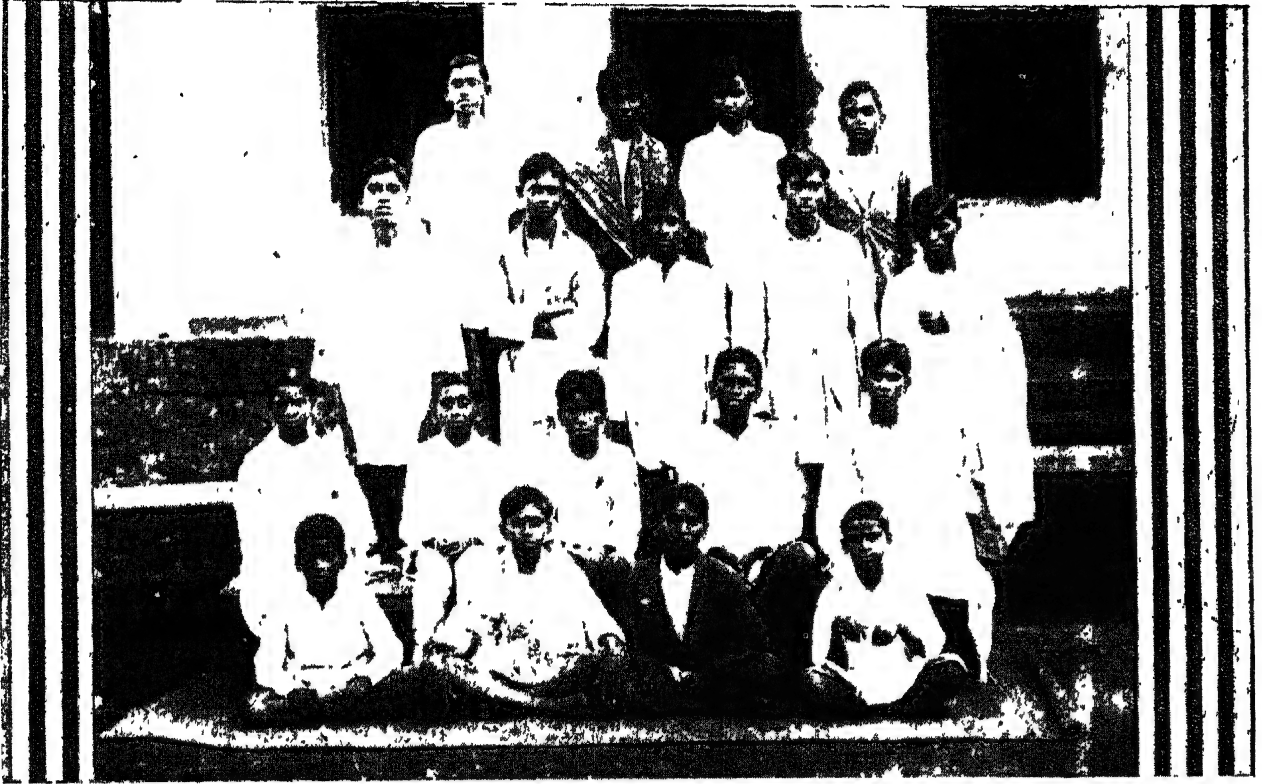
నూతన పారిజాత సుమ
  నోరమణీయములైన భావముల్
పూతలు పూయు నాయెద, వి
  ముక్తమహోత్సుగ మట్లు దాటుచున్
జ్యోతలమున్ విహారపరి
  ధూత గరున్మృదుకాంతివాహిని
స్నాత మనోహరమ్ముగ నొ
  నర్చు నినున్ కనినంత నింతగన్.

కోమల పల్లవమ్ము లయి
  కోర్కులు క్రొందనమున్ వహించగా
నామది యే ప్రసూన నవ
  నందనమై వికసించు; అంత నో
స్వామి! వియత్పథాల దిగి
  వచ్చెద వీవు నిగూఢవీథికా
ధామములన్ త్యజించుచు ని
  శాంతము నిండె నివాస మొందగన్.

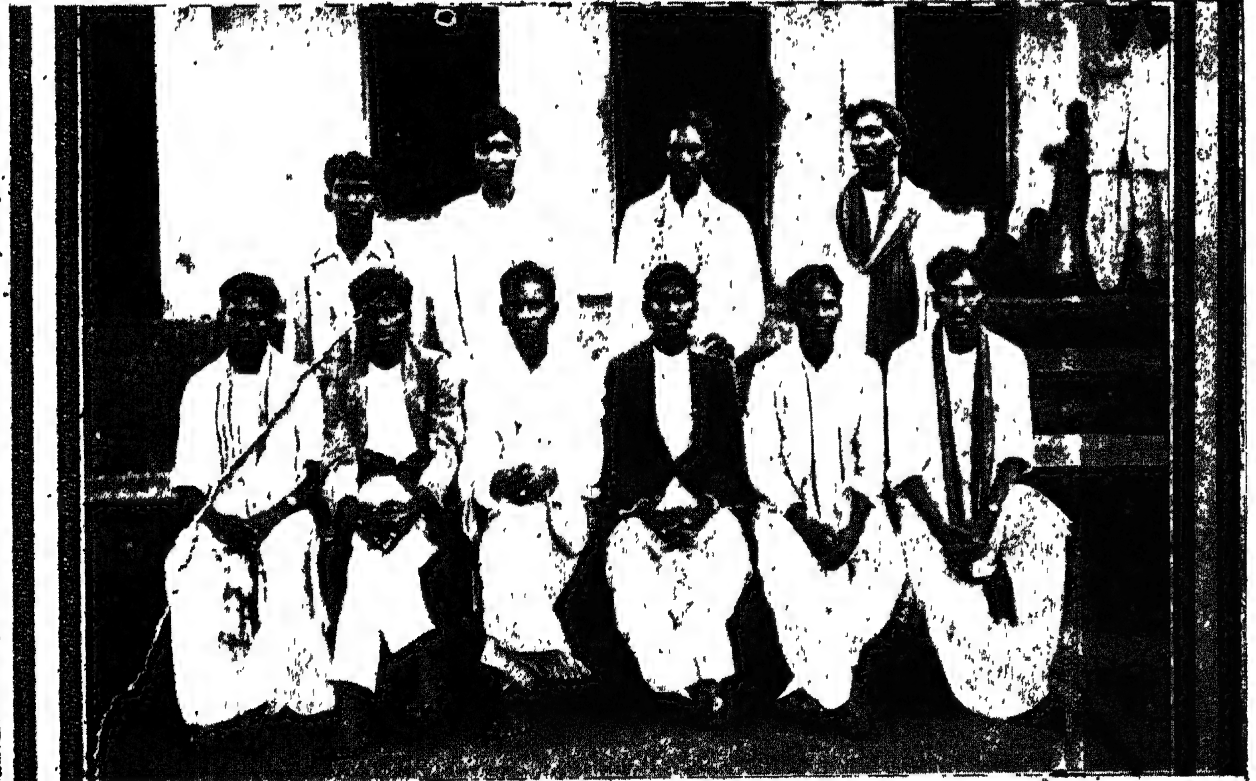
శివపూజకు

చిత్రకారుడు: శ్రీ చేపూరి సింహాచలంగారు, పర్లాకిమిడి

ఆదిఆంధ్రాశ్రమ సహాయమును చెందుచున్న ఇతర గ్రామములనుండి వచ్చిన విద్యార్థులు.

స్కాలర్షిపులు విద్యార్థులు, ఆది ఆంధ్రాశ్రమము, పిఠాపురము.

ఎలిమెంటరీస్కూలు, ఫకీర్ దీన్ పాళెము, బ్రహ్మసమాజమువారిది, పిఠాపురము.

కందరాడ ఎలిమెంటరీస్కూలు, బ్రహ్మసమాజమువారిది, పిఠాపురము.

నత్రజని ఎరువులు-హిందూదేశములో వాటిఉపయోగము

మా శేటి రంగారావు గారు

హిందూదేశములో నత్రజని ఎరువులు (Nitrogenous Fertilizers) ఎంతవరకు అగత్యమో తెలియజేయుటకు ఈ వ్యాసము వ్రాయపూనితిని. ప్రతిసంవత్సరము ఇతరదేశములకు అనేకవేల టన్నుల నత్రజని తోళ్లు, నూనివిత్తులు, ఎముకలు, పెట్లుప్పు మొదలగు రూపములలో ఎగుమతికాగా, తిర్గి అవి మనదేశమునకు ఎరువులరూపములో దిగుమతి అగుచున్నవి. దీనికంతయు కారణము మన తెలివితక్కువయే. (1) మనహిందూదేశములో నత్రజనితో కూడిన ఎరువులు కావలసివున్నవా? (2) మనదేశములో వాటిని కొని ఉపయోగించు సామర్థ్యము కలదా? (1) మొదటిదానికి జవాబు: మనదేశమునకు అటువంటి ఎరువులు కొంతవరకు కావలసివున్న సంగతి నిజమే. కాని యింగ్లాండు మొదలగు దేశములలో వాటిని వుపయోగించు అనుభవశాలులు పెక్కురు వుండుటచే విశేషముగా వాడబడుచున్నవి. మనదేశములో కూడ అనుభవముమీద వుపయోగింపవచ్చును. (2) మనదేశములో సాగుచేయుభూములకు ఒక్క నత్రజని మాత్రమే సరిపోదు. ఫాస్ఫేటు, పొటాష్, మరియు సున్నము కూడా సమముగా కావలసియున్నవి. నత్రజనితో కూడిన రసాయన ఎరువులు మాత్రమే వుపయోగించినచో, అవి భూములను నిసత్తువ చేయుటయే గాక, మొక్కకు ఆహారముగా వుపయోగించు ఇతర ఖనిజసంబంధమైన పదార్థములను కూడా త్వరలో క్షయము చేయును. కాని వివేకముగా వాటిని వుపయోగించుమార్గములో వుపయోగించిన చాలలాభము తప్పక గలదు. కొంతమంది అన్నిఋతువులలోను వుండు కాఫీ, కొబ్బరి, అరటి మొదలగు పంటలకు నత్రజని సంబంధమైన రసాయన ఎరువులు ఒకసంవత్సరము వేసినచో ప్రతిసంవత్సరము వేయవలయునను నభిప్రాయముతో నున్నారు. మొక్కను నత్రజని ఎరువు వేసి పెంపుజేసి ఎక్కువపంట పొందినతర్వాత, తిరిగివచ్చు సంవత్సరములలో కూడా నత్రజని ఎరువు వేసిననే గాని ఫలితము నివ్వదు. ప్రతిరైతు పైరీతిగా ప్రతిసంవత్సరము సత్తువచేయుటకు తూగలేడు. కొంచెమించుమించుగా నల్లమందుకు అలవాటుపడిన మనిషి మోస్తరుగా, భూమికూడా నత్రజనికి అలవాటుపడుటచే కొద్దిగనో గొప్పగనో వేసిననే గాని పంట నివ్వదు. కాని యీసంగతులన్నియు మొక్కకు కావలసిన అన్నిపదార్థములును కల్గియుండు పూర్తి ఎరువులు వేయుటచే సరిచేయవచ్చును. మరియు భూమిలో వున్న యితరపదార్థములు కూడా నత్రజనియొక్క ప్రేరేపణముచే మొక్కకు ఎక్కువపెంపు కలుగజేసి శూన్యము కాకుండా చేయవచ్చును.

హిందూదేశపురైతు నత్రజని ఎరువులు ఒక్క వరికి, చెఱకుకు తప్ప తదితరపంటలకు వుపయోగించడు. ఆవుపయోగించు ఎరువులు ఏమనగా, గానుగపిండ్లు, పచ్చియాకుఎరువులు. వీనిలో మొదటిది ఫాస్ఫేటు, పొటాష్, నత్రజని సరఫరాచేయును. రెండవది నత్రజనిని ఒక్కదానినిమాత్రమే సరఫరాచేసి మొక్కపెంపును వృద్ధిచేసి నప్పటికి తదితర ఎక్కువ నత్రజనిని కల్గినఎరువులవలె భూమిని సత్తువచేయదు. మనదేశములో పశువులపేడ ఎక్కువ పిడకలుగా వుపయోగించుటచే, భూమికి నత్రజనిని పశువులపేడరూపములో వుపయోగించి లాభము పొందజాలకున్నాము. నత్రజని ఎరువులును రైతులు బాగా అనుభవము సంపాదించి వుపయోగించిన లాభ ముండకపోదు. కొంతమంది చదువుకొన్న అనుభవశాలులగు హిందూదేశపు రైతులు నైట్రేటు ఆఫ్ సోడా మొదలగు నత్రజని ఎరువులను వాడి మంచిఫలితములను పొందిరి. ఒక్క నైట్రేటు ఆఫ్ సోడా వేయుటచేతనే గాక మరియు వాసియయిన ఇతర వ్యవసాయపు పద్ధతులవలన కూడా ఫలితములను పొందిరి.

ఇంకా పంటలు తక్కువగా పండుటకు సరియైన నీటిసదుపాయము లేకపోవుటకూడా కారణమై యున్నది. సాధ్యమైనంతవరకు భూమిలోనున్న ఎంతమాత్రపు తడినైనను చక్కగా అణచిపెట్టి విత్తులు చల్లుసమయములో సరిగా నుపయోగించుకొని జాగ్రత్తగా పండించుకొనుచున్నారు. కొన్నిస్థలములలో రైతులు వర్షాధారముననే జాగ్రత్తగా పంటలు పండించుచున్నారు. మరియు వ్యవసాయమును సానుకూలముగా చేయుటకు ఇంకా అనేకఇతరవిషయములు కూడా సహాయము కావలెను. కాని భూమియొక్క సత్తువను అభివృద్ధిచేయుటకు నత్రజని చాలముఖ్యమైనవాటిలో ముఖ్యమయినది.

తరచు ప్రతిభూమిలోను ఈనత్రజని విశేషముగా గలదు గాని అందులో మొక్కకు అందుబాటుఅయేది కొద్దిమాత్రమే. భూమిలో అనేక రసవాదశాస్త్ర సంబంధమైన మార్పులు చెందినగాని నత్ర

జని మొక్కకు అందుబాటు కాదు. ఈమార్పులన్నియు భూమిలోనున్న సూక్ష్మజీవులచే జరుగును. భూమిమీద నత్రజని ఎరువు ఏది వేసినను అనేకమార్పులు చెంది తుదకు నైట్రేటు రూపములోనికి వచ్చును. మొక్క యీ రూపములోనే నత్రజనిని గ్రహించును. ఇతరనత్రజని ఎరువులన్నింటికంటె నైట్రేటు ఆఫ్ సోడాలో నున్న నైట్రజన్ నైట్రేటురూపములోనే వుండుటచేత పంటకు త్వరగా సత్తువ చేయును. బాగా కుళ్లిన భూములలో (Peat soils) బొగ్గు (Carbon), నత్రజని (Nitrogen) భూమియొక్క మార్పునుబట్టి ఎక్కువతక్కువలలో నుండును. బాగా కుళ్లిన భూములలో నత్రజని కార్బన్‌కంటె ఎక్కువగా నుండును. దీనికి కారణము భూమిలోనుండు సూక్ష్మజీవులే. తరచు భూములలో నైట్రేటు ఆఫ్ సోడా నైట్రజన్, భూమిలో దాగియున్న నైట్రజన్ భూమియొక్క తరహానుబట్టి, వాయుస్వరూపమునుబట్టి మారుచుండును. జలదారులనుబట్టియు, తీవ్రమైన సాగుచేతను భూమిలోనున్న నత్రజనిని తొందరగా వుపయోగము లోనికి తీసుకువచ్చి భూమియొక్క సత్తువను వృద్ధిచేయుచున్నాము. ఇట్లు తొందరగా భూమిలోనున్న నత్రజనిని అంతయు పూర్తిగా నుపయోగమునకు తీసుకువచ్చి పంట నభివృద్ధిచేసి భూమి నిసత్తువ కాకుండు మార్గము చూడవలయును. కాని చాలావిషయములలో ఫాస్ఫేటుకూడ త్వరగా క్షీణించుచున్నది మరియు భూమియొక్క నత్రజని సంబంధము లేని, ఇంద్రియ సంబంధమైన పదార్థముకూడా తీవ్రమైన సాగుచేత నష్టపడి భూమిబీదతనమునకు వచ్చును. ఈనష్టము కొన్నిచోట్ల పచ్చియాకు ఎరువు, గానుగపిండ్లు మొదలగునవి వేసి కొంతవరకు చక్కజేయబడుచున్నది. ఈవిషయములన్నియు తెలిసికొనుటకు హిందూదేశములో శీతోష్ణస్థితులు అనేకమార్పులుగా నుండుటచేతను, శీతోష్ణపరిమాణము, భూమియొక్క పరిస్థితులును అనేకవిధములుగా మారుటచేతను ఎక్కువపరిశోధనలు కావలసియున్నవి. వీని ననుసరించియే భూమియొక్క సత్తువ మారుచుండును. సాగులేని నేలలో నైట్రజన్ ఎక్కువగా ఒకసంవత్సరముకంటె మరియొక సంవత్సరము వృద్ధియగునని "రోథమ్ స్టెడు"లో నిరూపింపబడినది. సాగుచేయుభూమిలో నత్రజని చాల తక్కువగా నుండును. ఇంగ్లాండులో జలదారులు, మంచిసాగు జయకరముగా వ్యవసాయము చేయుటలో ఆధారములై వున్నవి. హిందూదేశములో పైసంగతులే పంటఅభివృద్ధిలో తగుసహాయము చేసినను భూమియొక్క సారము తగ్గించుచున్నవి. ఎందుచేత ననగా, నైట్రేట్సు త్వరలో నిర్మాణమై నీళ్లు పోవు ఏర్పాటులో చాలా కొట్టుకు పోవుచున్నవి. మరియు భూమిలో వుండు సావయవ పదార్థముకూడా చాలా తగ్గుట దీనికి కారణమై యున్నది. సావయవ పదార్థము భూమిలో ఎప్పుడు తగ్గునో అప్పుడు భూమిలో నత్రజనిని నిలువజేయు సూక్ష్మరేణువులుకూడ తగ్గును. సావయవ పదార్థము విస్తారముగా నున్నచో సూక్ష్మరేణువులు విస్తారముగా వుండి నైట్రేటును కాపుదలజేసి వర్షమును భూమిలోనుండి యివతలకు పోకుండా కాపుదల చేయును.

అందుచే భూములను సరిగా ఫలవంతము చేయుటకు తగినపదార్థములన్నియు భూమిలో కాపుదలజేయుటకు ఎడతెగని వ్యవసాయము చేయుట గాని, అసలు వ్యవసాయము చేయకుండా వుండుటకాని పనికిరాదు. మధ్యరకముగా నుండవలయును. విస్తారము ఎరువులు వేయు సామర్థ్యము మనదగ్గర నున్నప్పుడు పైవిషయము పాటించ నవసర ముండదు. కావున హిందూదేశములో ఏభూమికి ఏపంట బాగా పండునో భూమియొక్క సారమును బట్టి తెలిసికొని వ్యవసాయము చేసిననే గాని యితరదేశములలోవలె క్రొత్తవ్యవసాయపు పద్ధతుల నవలంబించుట, నత్రజని ఎరువుల నుపయోగించుట మొదలగునవి అనవసరము. ఇంకా పరిశోధనలు జరిగిననే గాని, నైట్రజనును ఉపయోగించుకొనుట, ఉపయోగించుకోలేకపోవుట మొదలగుసంగతులు విపులముగా తెలియవు. నవీనయంత్ర సముదాయములు, నైట్రేటు ఆఫ్ సోడా మొదలగు రసాయన ఎరువులు- ఈవిషయములు తప్పక తగులాభము కలుగజేయవచ్చును.

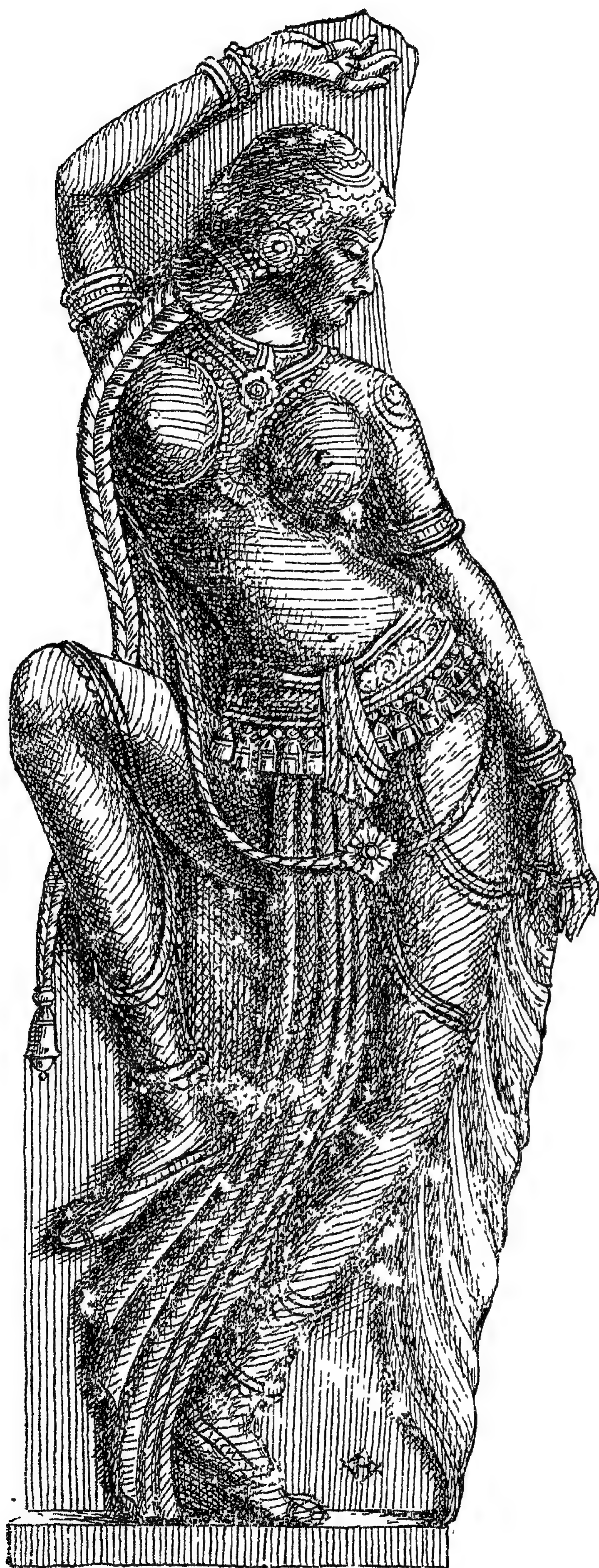
ఇంకొకముఖ్యాంశము: ఒక్క నత్రజని మాత్రమే భూమియొక్క సత్తువకు అంత ముఖ్య పదార్థము కాదు. అది ఒక్కటియే భూమికి అందజేసినచో తప్పక భూమి కొద్దికాలములో క్షీణదశకు వచ్చును. అందుచే ఫాస్ఫేట్సు, ఫటాష్ పదార్థములుకూడ చాలఅవసరము. తగిన నైట్రజన్ సప్లయి భూమిలో లేనిదే ఫాస్ఫేట్సు మాత్రమే వేసినను కూడ కొన్నిసమయములందు పంటకు అపాయము చేయవచ్చును.

మనహిందూదేశము నత్రజని ఎరువులకుగాని, లేక తదితర ఎరువులకుగాని వుపయోగించుటకు కావలసినపైకము ఖర్చుపెట్టకలదా? మనదేశమునుండి నూనివిత్తులు, చేపఎరువు, ఎముకలు మొదలగునవి పైదేశమునకు ఎగుమతి కాకుండా వుంచినయెడల కొంతవరకు పైసమస్య పూర్తిచేయగలము. వీటిసహాయమున నైట్రేటుసోడా మొదలగురసాయన ఎరువులకూడా చౌకగా నుపయోగించుకొనవచ్చును. మనదేశమునుండి నూనివిత్తనములు వగైరా పైదేశములకు ఎగుమతికాబడి మరియొకరూపముతో మనదేశమునకు దిగుమతికాబడి విశేషము నష్టపరుచుచున్నవి. ఈరీతిగా ప్రతిసంవత్సరము ఎంతయోనత్రజని పైదేశములకు ఎగుమతిచేసి మనవ్యవసాయములను పాడుచేసుకొనుచున్నాము. పరపతి, సంఘములుకూడా యీవిషయములలో రైతులకు మెండు సహాయము చేయవలసి యున్నది. మరియు రైతులకుకూడ నైట్రేటు ఆఫ్ సోడా, సూపరుఫాస్ఫేటు మొదలగు ఎరువుల నుపయోగించు పద్ధతులలో జ్ఞానవృద్ధిని కలుగజేయవలసి యున్నది. మరియు సాధ్యమైనంతవరకు రైతులకు ఈఎరువులు తక్కువవెలకు సరఫరాచేసిన లాభము పొందగలరు. ఈవిషయములలో గవర్నమెంటు వ్యవసాయపు డిపార్టుమెంటు చాలసహాయము రైతులకు చేయవలసియున్నది.

వస్త్రజని చాలవరకు మనము వ్యవసాయముచేయు అపరాలు మొదలగు పంటచక్రమును బట్టియు, విశేషము పచ్చియాకు ఎరువు వేసియు వృద్ధిచేయవచ్చును.

వస్తకమును, వ్యవసాయమును పరస్పరముగా వ్యవసాయపు డిపార్టుమెంటువారు కలిపి నడిపించినయెడల వ్యవసాయదారుడు పాడైపోక, వ్యవసాయమును వృద్ధిచేసుకొనుటకు తగిన అవకాశమును కల్గియుండును. మనదేశములో వ్యవసాయమునకు కావలసిన ఖనిజములు పూర్తిగా గలవు. కాని వాటిపరిశ్రమ లేకపోవుటచేత మనదేశమునకు హీనగతి పట్టవలసివచ్చినది. మనదేశమునుండి పట్టుకుపోయి పరిశ్రమ చేసుకొనుచున్న యితరదేశములు ద్రవ్యముతో తులతూగుచున్నవి. దీనికంతయు కారణము మనఅజ్ఞానమే. మనము మనభూమిస్వాభావికముగా ఎంతపంట నివ్వగలదో, దానికి రెట్టింపు ఇంకా ఎక్కువ పంటలు కూడా పైనుదాహరించిన విషయములందుజాగ్రత్తపడినయెడల తప్పక పొందగలమని రూఢిగా చెప్పగలను. ఇప్పటిపరిస్థితులను బట్టి చూచిన, హిందూదేశము పైదేశమునుండి తనకు వచ్చు ఎరువులను విశేషద్రవ్యము ఖర్చుపెట్టి యుపయోగించి లాభము పొందగలదన్నమాట కల్ల. ఖర్చు పెట్టుటకు సామర్థ్యము ఉన్నయెడల పంటలను తప్పక అభివృద్ధిచేయవచ్చును. భూమినికూడ సారవంతము చేయవచ్చును. హిందూదేశములో ఎరువుల నుపయోగించుటనుగురించి యాలోచింపవలసినది చాల గలదు. ఇప్పటిలో సానుకూల మగునది కాదు. మనదేశము ఎంతకాలము ఇట్లు పైదేశములకు నూనివిత్తులు, ఎముకలు, చేపఎరువు మొదలగునవి ఎగుమతిచేయగలదు? ఈలోపుగా దేశము పూర్తిగా నిసత్తువై పోవును. జనసంఖ్య అంతకంతకు వృద్ధియగుచున్నది. పంటలు క్షీణించుచున్నవి. కావున మనదేశమునుండి పైదేశములకు ఎరువుసంబంధమైన వస్తువులు ఎగుమతి కానటువంటి పద్ధతుల నవలంబించి జాగ్రత్తపడవలయును. ఈవిషయములో గవర్నమెంటు సహాయము చేయు నన్నమాట సర్వ అబద్ధము. ఎవరంతట వారు జోక్యము కలుగజేసుకొని జాగ్రత్త పడవలయును. కావున పైవిషయములన్నియు రైతుసోదరులు జాగ్రత్తగా నాలోచించి తగినచర్యను తీసుకొని వ్యవసాయములను వృద్ధిచేసికొని సిరిసంపత్తులతో తులతూగవలసినదని నాప్రార్థన.

సామర్లకోట చెంత నున్న కుమారారామ భీమేశ్వరాలయమున గల నాట్య శిల్ప చిత్ర ప్రతికృతి

చిత్రకారుడు: శ్రీ వరదా వేంకటరత్నంగారు, రాజమహేంద్రవరము,

*రైతు మొర

తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరిగారు
అనువాదకుఁడు

(మంజరీ ద్విపద)

రామ! దయాధామ! రవివంశసోమ!
సిద్ధయోగివ్రతి శ్రేణి యందేము
చేరకున్నను నిట్టిచింతలం జివికి
పేదలమై రోగపీడలం జెంది
వివశులమై బలవిభవంబుఁ బాసి
కృశియింప నల్పిన కిల్బిషం బెద్ది?

* * * *

అడఁగక పాఱు మాయశ్రుప్రవాహ
మీనాఁడు నీవుగా కెవరు మాదక్కు—
మేము ధైర్యముఁ బూని మెలఁగు టెలాగొ
నీవ చెప్పుము —దేవ! నిర్జీవమైన
మాచిత్తముల నెట్లు మరలఁ జంపెద

* * * *

ఈ యవతారంబు లెన్నియో తాల్చి
దుష్టరాక్షసకోటిఁ ద్రుంచితి కాని
అరయక నిర్దయులైన మానవుల
నేల మన్నించితో? ఎఱుఁగ కున్నాము.

ఆకలినాత్ముల హస్తంబులందు
ఈ నేఁటి మాస్థితి నీక్షింపవయ్య
నిండారు కూర్మిమై నేమును మీకు
రక్షింపఁ దగినవారము కామటయ్య.

* * *

ప్రభువర్య! మే మెట్టి భయ మంద లేదు?
ఈనాటికైన మాయెల్ల నాశనము
కాకున్న దే?—మాకుఁ గటకటా! ఇందె
నరకవాసం బబ్బినదికదా?—తుట్ట
తుదకు విసం బాని త్రుంగెదమన్న
దమ్మిడీయైన మా దగ్గర లేదు.

* * *

గతజన్మమం దెట్టి కలుషంబు సేయ
నిట్టిఫలంబు మా కిపుడు కల్గినదొ
అకట! మాహృదయంబు లట్లయ్యె నేఁడు
బ్రద్దలుగావయ్యొ వజ్రంబు లట్లు—
ఈలోకమందు మే మీయవస్థలకె
జన్మించితిమటయ్య జగదీశ! చెపుము.

* * *

అనఘ! పాపాత్ములమైనను మేము
తులలేని దీనబంధుఁడవౌట నీవు
మాయందు దయఁ జూపి మమ్ము మన్నింపు
మఖిలసద్గుణరాశి వగుటచే నీవు
మాతప్పులెన్నకు మదిఁగిన్క విడుము.

* * *

సకలేశ! మమ్ముఁ గర్షకవంశమందు
నీవ పుట్టించితి, నీకుఁ గాకున్న
నేరికి శక్యమా నిట్లు గావింప
నిదియెల్ల నీమాయయే కదా? చూడ—
ఏకొంచియంబు నీ విచ్చితో మాకు
అనుభవించితిమి మే మద్దాని నిపుడు
ఈస్వల్పదానంబె యేరీతి నీకుఁ
దృప్తినొసంగె? మామెడల నోదేవ!

* * *

కర్షకవంశంబ కాని ఇంకెందు
మమ్ముఁ బుట్టింపంగ మార్గమ్ము లేదె?
నరకార్హులైన మానవు లంచునైన
మముఁ దలంపవుగదా మాకర్మ మేమొ—
పశువిహంగాదు లేబాధయు లేక
క్షేమతమ మేఁతలం దనివి నందెడిని

* ఇది మైథిలీశరణగుప్తగారు రచించిన "కిసాన్" అను హిందీ ఖండకావ్యమునుండి తెనిగింపబడినది.

ఇంక మాస్థితి సెప్పనేల వర్ణించి
సర్వంబు నెఱిఁగిన చతురుండ వీవు.

*   *   *

పగలెల్ల మాకృషి భారంబునీడ్చి
మంచిమేఁతల మేయు మాపులం దెబ్లు
ఎట్టిటో కష్టించి యిల్లిల్లుఁ దిరిగి
కుక్కలుం దమపొట్టకూటి నార్జించు
ఈపాపమేమొ తండ్రీ! ప్రాణికోటి
కన్నంబును సృజించునట్టి మే మెపుడు
"అన్నమన్న" మటంచు నల్లాడవలసె.

*   *   *

కృషి నధిక్షేపించు హీనుఁ డెందేని
గలఁడేని వాఁడు దుర్గతి నందుఁగాక—
నేఁటికి నేసాధ్వి నిర్మలచరిత
దినదినం బెంచి కీర్తించుచున్నాము
అఖిలజగన్మాతయైన యాసీత
ఎద్దాన జన్మించె? ఈకృషిం గాదె?
పండిన దేశ దౌర్భాగ్యంబు కతన
నెన్నఁడో నశియించె కృషిగౌరవంబు.

*   *   *

ఓనాథ! విను మొకానొకనాఁడు రైతె
భారతావని నార్య పదవాచ్యుఁ డయ్యె
దివ్యమై వెలయు నీదేశంబునందు
"అన్నదాత" యటన్న సార్థక బిరుద
మితనికే సిద్ధించె నెల్ల రౌననఁగ
జనకునివంటి రాజర్షి యిచ్చోట
దున్నించె హలము దుర్దుఃఖాబ్ధి కలము
పతితపావనుఁడైన బలరామమూర్తి
తగ హలాయుధుఁడంచుఁ దాఁ బిల్వఁబడియె.

*   *   *

అతులలీలామయుం డగు కృష్ణుఁ డెచట
నాలమందల మేపె నచ్చోట నిపుడు
నీచవృత్తులు పెక్కు నిష్పన్నమయ్యె
పుణ్యకాలంబెల్లఁ బోయె నయ్యయ్యొ
ఆగర్భభోగుల నల్లాడఁ జేయు
దుష్కాల మరుదెంచె దుర్భరంబగుచు.

*   *   *

నరలోక మెల్ల నీనాఁటికిఁ గూడ
జీవించుచుండె నేక్షేత్రమ్ము చేత
నాక్షేత్రమునకు మే మధిపులమయ్యు
అశ్రుధారలఁ ద్రావి యడలంగ వలసె
నిఖిలోదరంబుల నిండించు మేము
కఠినోపవాసముల్ గావింపవలసె
మాశుభకాలంబు మాయమైపోయె
బ్రదుకంగ వెరవు కన్పడ దయ్యె మాకు
చచ్చుచున్నామయో చచ్చు చున్నాము.

*   *   *

మామూలమున నభ్యమర్యాద గాంచి
వన్నెవాసియు గన్నవారలే మమ్ము
కడు నీచ దృష్టితోఁ గాంచుచున్నారు—
ఈవృత్తి బూని మే మెట్టి యిక్కట్ల
తల్ల డిల్లుటలేదు?—తడవులం బట్టి
భయద సంతాపప్రవాహ మధ్యమునఁ
దగిలి యెచ్చోట నాధారంబు లేక
పోవుచున్నా మెద్ది పుట్టునో ముందు.

*   *   *

జగతి యెద్దాన సస్యశ్యామలమయి
కలకల దీపించుఁ గనుల పండువుగ
అద్దాన మాహృదయంబు లీనాఁడు
గడగడ లాడంగ కారణం బేమి
సేద్యంబు వివశమై చెడి ఘోరమైన
పన్నుల ప్రేఁగు పైఁ బడఁ గ్రుంగిపోయె
కర్షకులగు మాకు కడుశూన్యమైన
క్షేత్రంబు తినఁబోవ శేషించియుండె.

*   *   *

మండు టెండలలోన మంటగాడ్పులను
దగ్ధమౌచున్నవి తనువు లెంతేని

స్వేదరూపమున మాజీవరక్తంబు
ప్రతిదినం బెడలేక ప్రవహించుచుండె
సంతోషపర్యవసాయిమై వేఁయు
ఫలము మా కేనాఁడు ప్రాప్తించు నొక్కొ
ఎనలేని దారిద్ర్యమే మమ్ముఁ జుట్టి
పాఱఁదోలఁగ సాధ్యపడదయ్యె నకట.

* * *

తెరపి సుంతయు లేక దేవ! మా తలను
కురియుచున్నదికదా కుంభవర్షంబు
అగ్గలంబగుసీతు వస్థిలోకమును
కర్కశమ్మునొనర్చి కారించుచుండె
ఇస్సిరో నరజన్మ మెత్తియు మేము
పశుధర్మమును బూని బ్రదుకంగవలసె
కటకటా! మాపొట్ట కాలుచుండినను
నిశ్చలంబయ్యె మాసీచజీవితము.

* * *

భువి సేద్యగాంద్రమై పుట్టుటంజేసి
హాహారవంబె మా కాహారమయ్యె
ఘోరమౌ మరణంబు కొఱకె మే మిటకు
వచ్చుచున్నారమా? వనటలేనట్టి
దిన మొకండేని సిద్ధింపదో? మాకు.

* * *

విద్యకై మేమును విద్య మాకొఱకు
చింతించుచుండ మాజీవితంబెల్ల
దున్నుట దోఁకుట తోడనే గడచె
మాకు విజ్ఞాన మేమాత్రంబు లేమి
నలరసాయన శాస్త్ర మటు నిద్రవోయె
ఎట్టటో లభియించు నేకబీజంబె
మా కనర్ఘంబైన మాత్తికంబయ్యె.

* * *

ఇతర దేశంబుల కృషికులవోలె
విన్నటిసారంబు నేఁడు మా కేది?

ఎవ్వరిమాయయో ఎవరిమంత్రంబో
ఎవ్వరికపటంబొ యిటు సేయుచుండె
మాబలం బడుగంట మాభూమియెల్ల
నిస్సారమై కడు నిష్ఫలంబయ్యె.

* * *

రంగదుత్తుంగ తరంగ సంగతిని
చెంగటం బ్రవహించు జీవస్రవంతి
అట్లయ్యు మాపొలం బల్లాడుచుండె
బిట్టెండ తాఁకున బీటలు వాఱి.

* * *

అపరాధుల విధాన నందఱు వలన
భీతిల్లుచున్నాము పిఱికి తనాన
దేవ! మే మొక్కొక్క దివసంబు నెట్లు
దాఁటుచున్నారమో తరమె చెప్పంగ.

* * *

రక్తమంతయు నయో రాత్రిందివంబు
స్వేదరూపంబున క్షీణింపఁ దొడఁగె
పాడిపంటలసొత్తు వడ్డీలవలన
మాచేతులంబాసి మాయమై పోయె
అన్నంబు మా కిట నార్తనాదంబె
కడకు పానీయంబు కన్నీరొకండె
కడగానరాని యీకష్టంపు బ్రదుకు
మా కింక వలదయ్య మా కింక వలదు.

* * *

వ్యాకులమైన మావాణి నీతోడ
వెళ్లిచే నిటు విన్నవించెడిం గాని
ఎఱుఁగవే నీవు మా యెల్ల దుర్దశల
ఈదీనులయవస్థ నెల్ల వీక్షించి
కృపఁజూపుమో దేవ! వృష్టిరూపమున.

* * *

చదువరీ! నీ వింక సద్భావ మూని
రైతుసోదరుల దుర్దశల్లోఁ దొలఁగ
మేలుకొల్పుము వారి మేల్కొల్పవయ్య
తరుణం బిదే నీకు తగుసేవ సల్ప
ఆసించిన లాభ మావంత లేదు
ఏ దేశమందు రైతేడ్చుచున్నాడొ
ఆ దేశమునకు రాదయ్య మోక్షంబు.

షోషి

సహదేవ సూర్యప్రకాశరావుగారు

విసిమివెన్నెల, తొలుకారు పసిడివన్నె
మొగలిపూలకన్నెల నరమోడ్పునిదుర
కలువరింతల చివురొత్తు వలపురేక
లేతనునుమబ్బు రేకలో లీన మాయె.

మధురమేమొ, ఆశా రాగ మధురమేమొ
నీహసించు వెన్నెల హిమానించి, పడుచు
కన్నెలరసందెపెదవి నిగారమందు
విరిసి వాసించిపోయె, జీవించిపోయె.

కలలె తారలై, వెన్నెలై, చలితలలిత
రాగమూర్తులై, వినువీధి మ్రోగిపోవు
లేక ఈనాడు ఏనాడు లేని యింత
మధురిమోన్మత్త లాస్యలీమంత మేమి?

ఓయి తారామనోహరా! యుష్మదీయ
హాసరాగాను రాగ వీక్షాంచలములు
నాకుటీజాలపదసీమ సోక, సుప్త
తప్తహృదయమ్ము తుళ్లి నిద్రాణమాయె.

అపుడు సాంత్వన మిత్రములైన నీసు-
ధాకరమ్ము చాచెద వీవు నాకరమ్ము
కోరకు, అరచాటు సిగ్గు దొంతరల నిమిడి
కూర్చుకొనుచుండ ప్రేమావకుంఠనమ్ము.

నానిశాలోకనావేదనానుభూతి
బూచి, చరిత్రభ్రుకుటిలతాక్షోభ చూచి
మూతవారినకను లట్టె పులకరించి
విచ్చుకొనిపోవ చుంబించి వేసినావు.

పతితనిర్జీవ జీవితస్మృతులు, వెలుగు
చీకటుల కౌగిలింతల చిటులు, కుటిల
నీలినీలాలకాలిక నృత్యకేళి
స్వప్నవీధిక నలసాలసమ్ములాయె.

మనల దేనాటి బంధమ్మొ మలసిపోని
సొగసిపోని ఆశాకాశ శుభ్రవీధి
నిదురదేలిన హృదిని గదించివైతు
వంతమేలేని కాల మున్నంత వరకు.

అంత నే సోలిపోదు నీ వంత నిత్య
యాత్ర సాగించుకొనుచు వియత్తలాన
పరిమళాహ్వాన తోరణపంక్తు లల్లు
చెచ్చమెచ్చటికో ప్రయాణించి పోదు.

డి. బ. శ్రీ కో. సూర్యనారాయణమూర్తిగారు

రా. సా. శ్రీ చి, తమ్మిరెడ్డిగారు.

డా॥ శ్రీ పల్లంపాటి గోపాలకృష్ణగారు

రా. సా. గుడ్లవల్లేటి వెంకటరత్నంపంతులుగారు.

రా. సా. వి. వి. యస్. యమ్. శర్మగారు.

శ్రీ పి. సత్యనారాయణగారు

శ్రీ తాడమూరి సర్వేశలింగంగారు.

శ్రీ శనగపాటి పూర్ణయ్యగారు

శ్రీ రామకృష్ణ సేవాశ్రమము, ఇచ్ఛాపురము.

శపథములు - దివ్యములు

(ఆర్యధర్మాచార్యుల మతము)

కిళాంబి రంగాచార్యులుగారు

పూర్వకాలమున భరతఖండవాసులగు నార్యులలోనె కాక ప్రపంచమందెల్లెడలను వివాదసమయములయందు యుక్తమగు సాక్ష్యము దొరకనపుడు ప్రాడ్వివాకులు మున్నగువారు సత్యాసత్య పరీక్షలయందు శపథములను, దివ్యములను నుపయోగించెడువారు. అయిరోపాఖండమునఁ బదునెనిమిదవ శతాబ్దముదాఁక నరునియొక్క దోషిత్వ నిర్దోషిత్వనిరూపణము దివ్యములచేతనే కావించుచుండెడి వారని చరిత్ర నుడువుచున్నది. ధర్మశాస్త్రములఁ బరికించి చూచిన భారతీయు లీవిషయమై యెటు లాచరించుచుండెడివారో మనకుఁ దెలియును.

"యదా సాక్షీ న విద్యేత వివాదే వదతాం నృణామ్,
తదా దివ్యైః పరీక్షేత శపథైశ్చ పృథగ్విధైః."

వివదించుచున్న నరులకు యుక్తసాక్షి దొరకనపుడు వారలను నానా విధములగు దివ్యములచేతను, శపథములచేతను బరీక్షింపవలెను. సమంతమునను నపరాధముల యల్పానల్పత్వ విచారణమును గావించి యుక్తమగునటుల దివ్యములనో, శపథములనో ప్రయోగింపవలయు నని యాచార్యుల నిర్ణయము.

మహాపరాధ విషయమున భూపతి దివ్యములనె ప్రయోగింపవలయుననియును, నల్పాపరాధ విషయములందు నరుని శపథము చేయునట్లు కావింపవలయుననియును బూర్వాచార్యుల మతము.

"మహాపరాధే దివ్యాని దాపయేత్తు మహీపతిః,
అల్పేషుతు నృపశ్రేష్ఠః శపథై శ్శ్రావయే న్నరః."

బ్రాహ్మణుని సత్యముపైని, క్షత్రియుని వాహన శస్త్రములపైని, వైశ్యుని గో కనక బీజములపైని, లేక సమంతమున దేవతలు, పూజ్యులగు పితరులు, వారిచేఁ జేయఁబడిన కృత్యములు, దానములు మొదలగు వానిపైని శపథ మొనర్చునట్లు కావింపవలయును.

"సత్యం వాహనశస్త్రాణి గోబీజకనకానిచ,
దేవతాపితృపాదాచ్చ దత్తాని సుకృతానిచ."

అని నారదవచనము. ముఖ్యముగా నభియోగాంశము గూఢమైనపుడును, సందిగ్ధమైనపుడును దివ్యములఁ బ్రయోగింపవలెనని మను భగవానుఁడు చెప్పెను.

దివ్యములు పంచవిధములు.

"ధటోఽగ్ని రుదకంచైవ విషః కోశశ్చపంచకమ్,
ఉక్తా న్యేతాని దివ్యాని విశుద్ధ్యర్థం మహాత్మనామ్."

ధటదివ్యము, అగ్నిదివ్యము, ఉదకదివ్యము, విషదివ్యము, కోశదివ్యము అనునవియే పంచవిధములైన దివ్యములు.

ఈ దివ్యము లభియోగములలో నపరాధులుగా నిందింపఁబడిన వారి విశుద్ధ్యర్థమును, సత్యాసత్యనిర్ణయముకొఱకును నేర్పఱుపఁబడినవి.

"సందిగ్ధార్థేఽభియుక్తానాం విశుద్ధ్యర్థం దురాత్మనామ్,
ప్రోక్తాని నారదే నేహ సత్యానృతవిశుద్ధయే."

ఎట్టివారి విషయమున దివ్యములను బ్రయోగింపనగును?

ఆర్తుల కుదకశుద్ధి ప్రయోగింపఁదగదు. పిత్తరోగులకు విషశుద్ధి కూడదు. శ్విత్రరోగి (శ్వేతిమ), కునఖి, అంధుఁడు అను నీమువ్వురికిని నగ్నిశుద్ధి కూడదు. దీక్షితులకు, భృశార్తులకు, వ్యాధితులకుఁ, దాపసులకు, స్త్రీలకు ధర్మము ననుసరించునెడల దివ్యములు కూడవు. మఱియు రాజద్రోహపునేరములందుఁ దప్ప, శిరోవర్తి (దండము నొందుటకు సిద్ధమైనవాఁడు) లేనిచో దివ్యప్రయోగముఁ గావింపఁగూడదు. అభియోగమును గోలుపోయిన వాది దండనమునకు సంసిద్ధుఁడైనపుడు గాని దివ్యశోధన చేయఁగూడదు. రాజసేవకుల విషయమున నీశోధనను భిన్నముగాఁ జెప్పుచున్నారు. రాజసేవకుల విషయమున రాజశోధనను గావింపవచ్చును. ప్రత్యర్థులగు నరులపై దివ్యమును బ్రయోగింపఁ గూడదు—అని నియమించుచు నారదుఁడు:

"తత్పరిజ్ఞేన వినీతేన ధార్మికేన విజానతా,
ఉభయానుమతే దీవ్య దివ్యం సర్వం ప్రయత్నతః."

బుద్ధిమంతుఁడును, వినీతుఁడును, ధార్మికుఁడును, ప్రజ్ఞానంతుఁడును నగు రాజు గాని, ప్రాడ్వివాకుఁడు గాని వాది ప్రతివాదుల యిరువుర సమ్మతియు లేక దివ్యపంచకము నొక్కదానినైనఁ బ్రయోగింపఁగూడ దని యర్థము. ఇది నారదమతము.

ఏ యేకాలముల నే యే దివ్యశుద్ధులఁ గావింపఁగూడదు?

శీతకాలమందుఁ దోయశుద్ధి కూడదు. ఉష్ణకాలమం దగ్నిశుద్ధి కూడదు. వర్షకాలమున విషశుద్ధియును, ప్రమాదసమయమున ధటశుద్ధియును నిషిద్ధములు. మఱియు వర్షకాలమున వహ్నిశుద్ధియు, శిశిరమున ధటశుద్ధియు, గ్రీష్మఋతువున సలిలశుద్ధియు, శీతకాలమున విషశుద్ధియుఁ బ్రయోగింపఁదగినవి.

ధటశుద్ధి లేక తులాశుద్ధి

సభాస్థానమధ్యమునఁ గాని, రాజద్వారమునఁ గాని, దేవాలయముకడఁ గాని, శృంగాటకమునఁ గాని, యాఱుహస్తముల (హస్తమనఁ బదునెనిమిదంగుళములు) పొడవుగల నిడుపైన రెండుకఱ్ఱలను రెండుహస్తములు భూమిలోనికిని, నాలుగుహస్తములు వెలుపలకును నుండున ట్లొకటికొకటి నన్నర హస్తముల దూరమునను దూర్పు పడమరలకుఁ బాఁతవలయును. తులాకాష్ఠము ఖదిర, తిందుక, శింశుప, శాలతరుసంబంధమైనదై యుండవలయును. దాని నిడుపు నాలుగు హస్తములు. చతురస్రములైనవి మూఁడుస్థానములు గలదియుఁ, గర్కటములు మున్నగువానితోఁ గూడినదియునై యుండవలయును. రెండుకొక్కెములనుండియు రెండుచిక్కములను వ్రేలఁగట్టుదురు. భారసూచకములగు రెండుదారుతోరణము లీశిక్యముల ననుసరించియుండును. తులానిర్మాణమైన పిదప దానిని గంధమాల్యానులేపనయుక్తంబుగ నొనర్చి దధ్యక్షతహవిర్గంధాదులచేఁ బావనంబుగను, మంగళంబుగను నొనర్చి, చూపరులసమక్షమున నీతులాపరిశోధనము గావింపఁబడును. ఇట్టిశోధన యెల్లప్పుడును బూర్వాహ్ణముననే కావింపవలెను.

శోధన పొందు నరుఁడొకయహోరాత్ర ముపవసించి, సుస్నాతుఁడై, యార్ద్రవస్త్రములతో నుత్తరశిక్యమున నాసీనుఁడు కావలెను. దక్షిణశిక్యమున బుట్టనొకదాని నుంచి దానినిటుకలు, నిసుక మున్నగువానిచేఁ దులాకాష్ఠము సమస్థితి పొందువఱకును నింపవలయును. తులాధారణకోవిదులగు సువర్ణకారులు, వణిజులు, కాంస్యకారులు తులాకాష్ఠసమత్వమును బరీక్షింతురు. తులాకాష్ఠసమత్వచిహ్నములను దోరణములందు గుర్తించి నరునిఁ జిక్కమునుండి దింపెదరు. ఆసమయము నిర్వాతమును, వృష్టిరహితమును నయి యుండవలెను. పురుషునిఁ బరిగృహీతసమయునిగ నొనర్చి వానిశిరస్సునం దొక పత్రము నుంచి వానిని మరలఁ జిక్కము నెక్కింపవలయును. కక్షమును బట్టుకొని బ్రాహ్మణుఁ డిట్లు చెప్పవలయును: "ధర్మపర్యాయపదమగు ధటనామధారిణివగు నో తులా! నీవు సర్వభూతముల పాపపుణ్యముల నెఱుఁగుదువు. వ్యవహారాభిశస్తుఁడగు నీనరుఁడు నీచేఁ దూఁపఁబడుచున్నాఁడు. సత్యమందు నీవు దేవతలను, నరులను నతిశయించుచున్నావు. (పూర్వము నీవు దేవతలచే నిర్మింపఁబడి సత్యాధికారిణివై యున్నావు. ఓకళ్యాణీ! సత్యమును జెప్పి నన్ను సంశయమునుండి తప్పింపుము. నేను బాప మొనర్చినయెడల నన్నుఁ గ్రిందికిఁ ద్రొక్కుము. పరిశుద్ధుఁడనైన మీఁదికి లేపనెత్తుము.)"

"ధర్మవిరుద్ధము కాకుండ సంశయాస్పదుఁడైన వీనిని రక్షింపుము" అని యిట్లు లోకపాలురకు, దేవతలకు నివేదించి, యానరునిఁ గ్రిందికి దింపి, నిరీక్షింపవలయును. ఆ నరుని భారము మొదటికంటెఁ దక్కువగా నున్న యెడల వాఁడు శుద్ధుఁడనియు, వానిభార మిష్టకాదులభారముతో సమానమైనను, నెక్కువయైనను నా నరుఁడు దోషసహితుఁడని నిర్ధారణముచేయవలెను. కక్షాభేదమైనను, దులాభంగమైనను, గర్కటభంగమైనను, రజ్జువులు తెగినను, బ్రాడ్వివాకుఁ డానరునిఁ బరిశుద్ధునిఁగ నిర్ణయింపవలయును.

అగ్నిశుద్ధి

ముప్పది రెండంగుళముల యంతర ముంచుచు నెనిమిది చక్రముల భూమిపైఁ జిత్రింపవలయును. ఏడశ్వత్థపత్రములను, నేనుసూత్రతంత్రువులను వానికరములం గట్టవలయును. అగ్నికర్మయందుఁ గుశలుండును, జన్మచే లోహకారుఁడును నగు వాఁ డిట్టికర్మలయం దలసడిన నొక్కనిచే నగ్నియం దయఃపిండమును గాల్పింపవలయును. ఏఁబది పలముల బరువుగల యయఃపిండము నెఱ్ఱగ మూఁడు పర్యాయములు కాల్చిన స్ఫులింగం బగునెడ, శుచియగు ద్విజుం డొక్కరుఁ డద్దానిఁగూర్చి సత్యపురస్కృతుండై యిట్లు చెప్పవలయును: "లోకపాలాధిష్ఠితంబైన మానవధర్మప్రబోధమును వినుఁడు. ఓ యగ్నీ! పవిత్రంబును, బరమంబును, సర్వదేవముఖంబును నీవే. సర్వభూతముల హృదయములనుండి నీ వీవిషయము గుర్తెఱుంగుదువు. నీజిహ్వయందు సత్యాసత్యములు పుట్టినవి. వేదములయందు నిరూపింపఁబడిన యిద్దానికి విరుద్ధముగా నీవు సంచరింపఁగూడదు. నీ వీయధర్మకార్యము చేసితివని వాది నేరము మోపుచుండఁగాఁ, బ్రతివాది నే నీ యధర్మకార్యమును జేయలేదు; వాది చెప్పినదంతయు నబద్ధమని ఋజువుపఱచుట కగ్నిధారణను గావించుచున్నాఁడ నని ప్రతివాది చెప్పుచు నిన్నుఁ బట్టుకొనుచున్నాఁడు. కాన నో అగ్నీ! అతఁడు సత్యముఁ జెప్పినయెడల శైత్యమొందుము. లేక వాఁ డసత్యవాదియైన వానిహస్తములఁ బాపిహస్తములవలెఁ గాల్చుము" అను ప్రార్థన నొకపత్రముపై వ్రాసి యచటనుండు వారలకు వినిపించి, నేరస్థుని నెత్తిపై నాపట్టమును గట్టి యాతనికా తప్తాయఃపిండము నీయవలయును. స్నాతుఁడై యా నేరస్థుఁడు మధ్యచక్రమునఁ జొచ్చి, యా తప్తాయఃపిండమును హస్తములతోఁ బట్టి మెల్లమెల్లగ మిగిలిన యేడుచక్రములలోను సంచరింపవలయును. ఎనిమిదవ చక్రమును జేరువఱకును దప్తాయఃపిండమును విడువకుండ నుండి దానిఁ జేరినపిదప జారవిడువవలయును. మండలప్రమాణము వానిపాదప్రమాణమునకు సరిగ నుండవలయును. మండల ప్రమాణమును మించి యొక్కపర్యాయమే యడుగు వేయరాదు. అయఃపిండమును బట్టుకొనక

పూర్వము వాని చేతులయందుండు మచ్చలను, గురుపులను జిహ్నములచే గుర్తించి కార్యాంతమున వానిహస్తములఁ బరిశోధింపవలయును. వాని హస్త మేమియుఁ గాల్పఁబడనట్లు కాన్పించిన నతనిచే నేడు పర్యాయములు ధాన్యపుగింజలను నల్పింపవలయును. తదనంతరము న్యాయస్థాన మలంకరించు సభ్యులు వాని నదగ్ధహస్తునిగ నిర్ణయించిన నట్టివానిని సత్కరించి నిర్దోషిగ విడువవలయును.

ఉదకశోధన—పానీయవిధి

హేమంత శిశిర ఋతువులయందుఁ దప్పఁ దక్కినకాలముల యం దీశోధనఁ గావింపవలయును. అతివేగము లేని నదులయందును, సాగరములు, హ్రదములు, తటాకములు, సరసులు, నదములు మున్నగు వీనియందు నీశోధనను గావింపవలయును. మూఁడుశరములు అనతిబలంబగు విల్లునుండి విడువఁబడిన పిదప మజ్జనముఁ గావింపవలయును. నూటయేడంగుళములు పొడవుగల ధనుస్సు క్రూరంబనియు, నూటయాఱంగుళముల నిడుపుకలది మధ్యమమనియు, నూటయైదంగుళములది మందమనియుఁ దెలియనగును. స్తంభమువలె బలవంతుఁడైన నరుఁడు నాభివఱకును నీటిలో నిలువఁబడవలయును. అభిశస్తుఁడైనవాఁడు వాని యూరువులను బట్టుకొని యుదకములో మజ్జనముఁ గావింపవలయును. మధ్యమశరము పడినచోటునకు శరప్రక్షేపణ స్థానమునుండి యతివేగముతో యువకుఁ డొకఁడు వెళ్లవలెను. ఇంకొకఁడు సమానవేగముతో నామధ్యశరమును బ్రతిగ్రహించి మొదటి యాతఁడు బయలువెడలిన స్థానమునకుఁ బోవలయును. శరగ్రహణస్థానమును జేరువఱకును నీట మునిఁగియున్న యభిశస్తుఁడు కనఁబడకపోయిన నభిశస్తుఁడు నిర్దోషిగ విడువఁబడును. ఒక్క యవయవము కనఁబడినను నభిశస్తుఁడు దోషియని నిర్ణయింపఁబడవలయును. మొదటమునిఁగినస్థానమునుండి తదితరస్థానమునకుఁబోయినను నభిశస్తుఁడు దోషియనిచెప్పఁబడుచున్నాఁడు.

విష విధి

శరత్కాలమునను, హిమాగమసమయమునను, ధర్మతత్త్వార్థవిదులచే నిరూపింపఁబడిన పరిమితిగల విష మీయనగును. అపరాహ్ణమంగుఁ గాని, సంధ్యాసమయమునఁ గాని, మధ్యాహ్నమందుఁ గాని, శరద్గ్రీష్మవసంతములందుఁ గాని (సంధ్యాసమయమునఁ గాని, మధ్యాహ్నమందుఁ గాని), విషశుద్ధిఁ గావింపవలయును. భగ్నమును, జారితమును, ధూపితమును, మిశ్రితమును నగు విషమును, గాలకూటమును, నలాబు విషమును గూడ నీ విధియం దుపయోగింపఁగూడదు. క్షత్రియ వైశ్య శూద్రులకు హైమవతంబును, యుక్తమగు గంధరసయుక్తంబును, నభిన్నమగు శార్ఙ్గవిషమును నీయవలయును. పలములో $7/8 \times 1/6 \times 1/20$, అనగా నేడు యవప్రమాణముల విషమును ఘృతములోఁ గలిపి యీయవలయును. శిశిరఋతువున విషవిధిఁ గావింపఁగూడదు. ఛాయాప్రదేశములో దినాంత మగువఱకును నిరాహారుఁడై యానరుఁ డుండవలయును. విషవేగక్లమాతీతుండై యుండిన నానరుండు శుద్ధుండని మనువు చెప్పెను.

కోశవిధి

ఉపవాసముండి, స్నాతుఁడై, యార్ద్రవస్త్రధారియై యుండిన యాయభిశస్తునిచే దేవతావిగ్రహమును స్నానమాడించిన జలమును మూఁడు గ్రుక్కలు త్రాగింపవలయును. శోధాంతమున వారమురోజులలోఁ గాని, పదునైదు దినములలోఁ గాని వాని కెట్టి యశుభమైనఁ గలిగిన నభిశస్తుఁడు ద్రోహియని నిర్ణయింపవలయును. మహాపరాధి, ధర్మహీనుఁడు, కృతఘ్నుఁడు, క్లీబుఁడు, కుత్సితుఁడు, నాస్తికుఁడు దాసుఁడు నను వీరివిషయమై కోశవిధిఁ గావింపఁగూడదు.

"బ్రాహ్మణస్య ధటో దేయః క్షత్రియస్యాఽగ్ని రుచ్యతే,
వైశ్యేతు సలిలం దేయం విషం శూద్రే ప్రదాపయేత్."

"న బ్రాహ్మణే విషం దద్యా న్న లోహం క్షత్రియో హరేత్,
కోశాస్తాని తులాదీని గురు వ్యర్థేషు దాపయేత్."

ధటాదిశోధపంచకమునుగుర్వర్థములందుఁ బ్రయోగింపవలయును. అభిశస్తుఁడునిర్దోషియనినిర్ణయింపఁబడినవానికినూటరేఁబదిపణములీయవలయును. దోషియనినిర్ణయింపఁబడినవానికి యుక్తదండనవిధింపవలెను.

తండులవిధి

చౌర్యమం దీవిధిని బ్రయోగింపవలయునని ధర్మవేత్తలు చెప్పుచున్నారు. శుక్లములగు తండులములను మృణ్మయభాజనములందు, బ్రాడ్వివాకుఁడు శుచియై సూర్యవిగ్రహప్రక్షాళితోదకముతోఁ గలిపి, సూర్యవిగ్రహము నెదుట నొకరాత్రి యుంచవలయును. ఉదయముననే వానిని మూఁడుభాగములుగఁ జేసి ప్రాఙ్ముఖుఁడును, స్నాతుఁడును నై యుపవాసము చేసి యున్న యాయభిశస్తునకు ప్రాడ్వివాకుఁడే నేరమును బ్రకటించియీయవలయును. అభిశస్తుఁ డా తండులములను నమలిన పిదప నశ్వత్థపత్రముపైనిగాని, భూర్జపత్రముపైనిగాని యుమియఁజేయవలయును. ఆయుమ్మియందు రక్తమున్నను, దంతజాలము క్షతమైకనుపడినను నభిశస్తుని నేరస్థునిగ నిర్ణయింపవలయును.

తప్తమాషకలక్షణము

ప్రాడ్వివాకుఁడు శుచియై సౌవర్ణపాత్రయందుఁ గాని, రజతపాత్రయందుఁ గాని, యాయసపాత్రయందుఁ గాని, మృణ్మయపాత్రయందుఁ గాని ఘృతము నుంచి యాపాత్ర నగ్నిపై నుంచవలయును. ఉదకముతో ననేక పర్యాయములు కడుగఁబడి మెఱయుచున్న బంగారముతో కాని, వెండితో కాని, రాగితో కాని, ఇనుముతో కాని చేయఁబడినమాషకము నందులో నుంచవలయును. కాఁగుచున్న అట్టినేతిలో నుండి ఆమాషకమును అనుమానితుఁడగు నాతఁడు అంగుష్ఠముతోను, అనామికతోను బయటకుఁ దీయవలయును. వానియనామికను పరీక్ష చేయఁగా నది పొక్కులు లేకయుండిన యెడల నట్టివాఁడు నిర్దోషియనియు, లేనియెడల నాతఁడు దోషియనియు గుర్తెఱుంగవలయును.

నీళ్లకు

ఎదురీత

అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి గారు

స్వదేశాభిమానము, స్వరాజ్యకాంక్ష మున్నగునవి యిప్పు డెల్లచోటుల నెల్లరచే భరతఖండమునఁ బరమధర్మములుగాఁ జేకొనఁబడుచున్నవి. ఇందలి ‘ స్వ ’ అను పదమువలనఁ గలిగెడి యావేశ మొక్కొకసమయమున జనసామాన్యమునం బడి హానికరమును గావచ్చునని తోఁచెడి. స్వకులాభిమానము, స్వమతాభిమానము, స్వశాఖాభిమానము, స్వగ్రామాభిమానము మున్నగునవి యొక్కొకప్పుడు పామరులలో నావేశముఖ మైనప్పుడు పరులపై విద్వేషము, అసూయ మొదలగువానిని బెంచి, యన్యాయ్యములును, అధర్మములును అగుపనులలోఁ గూడఁ బట్టుదలలు ప్రబలి యొకరి నొకరు తలకాయలు పగులఁగొట్టుకొను సంతటి దురవస్థయు దేశమునకు వాటిల్లవచ్చును. మొన్న మొన్నటిదాఁక మతాభిమానములతో శైవుల మొగము చూడని వైష్ణవులును, వైష్ణవులఁ గనవొల్లని శైవులును ఇట్లే పరస్పరద్వేషములతో నొకసభలోఁ జేరి రేని చేతులు చేతులు కలియుట దగ్గఱకు వచ్చి, యైకమత్యము లేక, యెవ రనుకొనినది వారికిఁ జెల్లవలయు నను పట్టుదలలతోఁ బరిహాస పాత్రులై యుండుట యెవ్వరు నెఱుఁగనిది కాదు. శ్రీ కందుకూరి వీరేశలింగముగారు రచించి యుండిన ప్రహసనములోఁ జూడఁదగు.

ఇది గాక స్వశాఖాభిమానము రేఁగినప్పుడు నియోగులు-వైదికులు, రెడ్లు-కమ్మవారు మున్నగు శాఖలలో నంతఃకలహములు బయలుదేఱి యెంతంత లేసి యన్యాయ్యములైన పట్టుదలలను గలిగించుచున్నవో, బలవంతులగువారిచే దుర్బలుల కెట్టి యపకారములు గలిగించుచున్నవో, వీనివలన గౌరవార్హుల కగౌరవములును, అల్పులకు గౌరవములును ఎన్నివిధములఁ గలుగుచున్నవో ప్రస్తుతము మనకన్నులయెదుట జరిగెడి మనసంఘ పరిస్థితులను బట్టికూడ నెల్ల రెఱుంగనగు. ఇంత యేల? ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయ కార్యస్థానము బెజవాడలోఁ బ్రతిష్ఠింపఁబడుట సహింపని యితరపట్టణవాసు లొనర్చిన కలవరమున కంతకును స్వగ్రామాభిమానములే కదా కారణము. దానివలనఁ బ్రభుత్వమువారికిఁ గూడ విసువు గలిగి, కొన్ని జిల్లాలు విడఁదీయఁబడుట మున్నగు ననర్థములు వాటిల్లి యాంధ్రజాతి కెంతటి యప్రతిష్ఠ కలిగినదో చూడుఁడు. ప్రతివాఁడును ప్రతివసతియుఁదన పట్టణమునకే, తనయింటికే, తనకే కావలయునని పాటుపడుటకును ‘కలౌ సంఘే శక్తిః’ అనుటకును ఎంతటి విరోధ మున్నదో చూడుఁడు. ఈస్వార్థపరాయణత్వము నే మన పూర్వవాఙ్మయము రాక్షస ప్రకృతినిగాఁ జెప్పుచున్నది, వేయేల? ఒక రైలుపెట్టెలోఁ గొందఱు కూరుచున్నా రనుకొనుఁడు. మఱికొంద ఱెక్కుటకు వచ్చినారు. అప్పుడు కూరుచున్నవా రంద ఱొక్కటై. ఎక్కువా రంద ఱొక్కటై. మనమందఱ మొకటి కావలదా? అని వీరు; మనలో నైకమత్యము వలదా? అని వారు. ఇట్లు తారసిల్లి ద్వంద్వ యుద్ధములకుఁ గారకు లగుచున్నారు. ఇట్టిచోట్ల వాండ్రుమాత్రము మన వంటివాండ్రు కారా? మనవలె రాలేదా? అనువివేక మొక్కింత గల్గినఁ గలహము లేదుకదా. దీనినే న్యాయదృష్టి యందురు. దీనినే ధర్మకామ మందురు. దీనినే సర్వ

సమత్వ మందురు. దీనినే ప్రహ్లాదుఁడు "మీరు మే మను మతిభ్రమణంబున భిన్నులై ప్రవర్తిల్లక" యుండుఁడని చెప్పెను. ఈన్యాయపక్షపాతమునే సత్యాగ్రహ మనఁజను. సత్యమన ధర్మమును, న్యాయమును; ఆగ్రహమన పట్టుదల. ధర్మముకొఱకును, న్యాయమునకును సర్వత్యాగము చేసి ప్రాణములకైన నాసపడక పోరాడుచుఁ బొటుపడుట మన పెద్దలు, మహాపురుషులు శ్రీరామ హరిశ్చంద్రాదులు చేసినపని. అదియే మన జాతీయధర్మము. అట్టిపట్టుదలను విద్యార్థుల మనసున నాటి పోషించునవియే జాతీయవిద్యలు. శ్రీరాములవారు రావణునితో యుద్ధము సేయునప్పుడు కోపము వచ్చినపుడెల్ల రావణుని "నీవు పరస్త్రీలను జెఱఁబట్టు దుష్టుఁడవు కాన నిన్నుఁ జంపవలెను" అనుచుండును. కాని "నాభార్యను దెచ్చి నాకపకారముఁ జేసినాఁడవు కాన నిన్నుఁ జంపుచున్నాను" అనఁడు. ఇది ధర్మనిష్ఠ. వీరిని ధర్మవీరులని మనవాఙ్మయము శ్లాఘించెడిని. వీరు స్వార్థపరాయణులలోఁ జేరరు. స్వార్థశూరులను కుక్షింభరులని, శిశ్నోదర పరాయణులని, రాక్షసులని మనగ్రంథజాలము చాటెడిని.

ప్రబలులగు పరులు స్వార్థపరాయణులై యెత్తి వచ్చియుండుకాలము మున్నుగాఁ గొన్ని సమయములలో స్వాభిమానము పూర్ణముగ నుద్భవించినఁ గాని యధోగతినుండి భేదములచేఁ జెడియున్న సంఘముల కుద్ధరణము గల్లుట యసంభవమనుటయు నిజమే. కాని యా స్వాభిమానావేశ మప్పటిపరిస్థితుల ననుసరించి ధర్మజ్ఞులైన నాయకులచే సంఘమునఁ బ్రవేశపెట్టఁబడి, యాయవాంతరకార్యనిర్వాహ మగుదాఁక పదిలముగ హద్దుల దాఁటకుండఁగఁ గాపాడఁబడి కార్యాంతమున మరల నుపశాంతిఁ బొందింపఁబడవలసినది. ఎల్లవిషయములలో దేహాభిమానులై భేదదృష్టి గలిగియుండు పామరజనులకు స్వాభిమానావేశము శాశ్వతధర్మముగాఁ బొదుకొననీయఁగూడదు. జ్ఞానపరిపూర్ణులగు పెద్దలు ఆత్మయే ప్రపంచమంతయు నని భావింతురు. వారి స్వాభిమానము సర్వలోకక్షేమంకరము. ధర్మవిప్లవమును లోకసంగ్రహార్థముగ సహింపమియే వారిప్రవృత్తికిఁ గారణము.

స్వమతము నభిమానించుటకన్న సుమతము నభిమానించుట పామరులకు శ్రేయము. స్వరాజ్యము గోరుటకన్న సురాజ్యమును గోరుట సామాన్యజనులకు సముచితము. స్వక్షేమము, స్వగౌరవము మున్నగువానికై పాటుపడు ప్రజకన్న లోకక్షేమము, న్యాయము, ధర్మము అని వానియుద్ధరణముకై పాటుపడు జనము శ్లాఘ్యము. స్వశబ్దార్థమునకు మేర లేదు. స్వదేశాభిమాని పరదేశములతోఁ బోరాడును. స్వగ్రామాభిమాని పరగ్రామములతో, స్వకుటుంబాభిమాని పొరుగిండ్లవాండ్రతో, స్వదేహాభిమాని భార్యాపుత్రాదులతోఁ గూడ స్వార్థము లందలి యపేక్షతోఁ బోరాడుట సాజము. కావున నిట్టి స్వాభిమానపిశాచము నాత్మలలోఁ బెరుఁగనీక, ధర్మకామము, సత్యాగ్రహము అనుమాటలతోఁ జెప్పఁబడు ధర్మదీక్షనే రక్షించుకొనుదక్షత నాబాలగోపాలముగఁ జిరకాలాభ్యస్తమైన మనజాతీయధర్మ మైనదాని నిప్పుడు గూడ సర్వప్రపంచమున నాటి సర్వలోకైకమత్యము సాధింప నాయకులు పాటుపడుదురు గాక.

విక్టోరియా హిందూ వితంతు శరణాలయము, రాజమహేంద్రవరము

కామరాజు హనుమంత రావుగారు

ప్రారంభము

ఆంధ్రదేశమునందు నవయుగమున సంఘ సంస్కరణోద్యమమునకు ఆదిపురుషులయిన శ్రీ రాయబహద్దరు కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులుగారు మొదలిడిన సాంఘికకార్యములలో స్త్రీల యొక్క, వారిలో ముఖ్యముగ వితంతువులయొక్క, యభ్యున్నతికి చేయబడిన కృషి అగ్రస్థానము వహించుచున్నదని వేరుగ జెప్పనక్కరలేదు. బాలికా పాఠశాల యొకటువంటిదియు నొక్కటికూడ లేక నారీమణులు విద్యాగంధ విహీనలయి యజ్ఞానాంధకారమున దోగాడుచున్న కాలములో స్త్రీవిద్యకొరకు ఆందోళనము జరపి తద్వ్యాపనమునకై తీవ్రకృషిని సలిపిన పుణ్యపురుషులు వీరేశలింగము పంతులుగారు. వివాహ మన నేమో యెరుగని చిరుతప్రాయమున పరిణయము గావింపబడి, వితంతువులయి, రామమోహనుని దయవలన దారుణసహగమన దురాచారమునుండి విడివడి సజీవులయి యుండగలిగినను, తమ సహజమగు వివాహేచ్ఛను నీడేర్చుకొనుట కవకాశము గానక అనేక బాధలు పడుచు క్రుంగి కృశించుచున్న యువతీరత్నముల యార్తనాదము విని వంగదేశమందు విద్యాసాగరులవలె ఆంధ్రదేశమందు స్త్రీ పునర్వివాహోద్యమమును ప్రారంభించిన ధీరపురుషులు వీరేశలింగము పంతులుగారు. 1881 వ సంవత్సరమున వారు మొదటి వితంతూద్వాహము జరపిన నాటినుండియు పెండ్లిచేసికొను తలంపుగల వితంతువులు వారి కడకు వచ్చుచుండిరి. ఆ యనాథకాంత లెల్లరకు ప్రథమమున పంతులుగారి గృహమే శరణాలయమయ్యెను. పంతులుగారి భార్య రాజ్యలక్ష్మమ్మగారు తోడ తోడ్పడుచు స్త్రీపునర్వివాహ ప్రయత్నములు ఫలప్రదములు గావించిరి. ఇట్లు నిర్విఘ్నముగ ఇరువది వివాహములు రాజమహేంద్రవరమున జరపిన తరువాత తమపుస్తకములను సంపుటములుగా ప్రచురించు నిమిత్తమును, రాజధానియందుండి మరింత జయప్రదముగు లాగున సంఘసంస్కరణమును నడుపవలె నన్న యాశతోను పంతులుగారు చెన్నపట్టణములో తమ నివాసముకొరకు సొంతయిల్లు కట్టించుకొని 1897 వ సంవత్సరము డిశంబరు నెలలో నచటికి జనిరి. 1904 వ సంవత్సరములో విశ్రాంతి గైకొనువరకు ఉద్యోగసందర్భముగా సహితము వా రచటనే యుండవలసివచ్చెను. 1900 వ సంవత్సరములో విజయనగరమునం దొక వివాహమును, 1902 వ సంవత్సరములో గుంటూరునం దొకవివాహమును, రాజమహేంద్రవరమం దొకవివాహమును జరపించుటకు పంతులుగారు పత్నీసహితముగా వెళ్లియుండిరి. మరియు చెన్నపురిలో నుండగా శరణాలయము నిమిత్తము ప్రత్యేక భవనము విశేషవ్యయప్రయాసములతో నిర్మింపగలిగిరి. కాని అది యుపయోగములోనికి రాలేదు. తమ యాశ్రయము గోరిన వితంతువులలో నొకరిద్దరు తప్ప తక్కినవారందరు తెనుగు దేశపువారై యుండుటవలనను, అభిమానమును బట్టి చూడ చెన్నపట్టణముకంటె రాజమహేంద్రవరమే సంఘసంస్కరణ కార్యములకు కేంద్రస్థానముగా నుండదగినదని తెలిసికొనుటచేతను, విశ్రాంతి బడసినతోడనే జన్మస్థలము జేరవలెనను కోరిక ప్రబలమగుట మూలముననను, పంతులుగారు చెన్నపురిలో తమకున్న యిల్లు, వస్తువులు మొదలయినవన్నియు విక్రయించి 1905 వ సంవత్సరములో రాజమహేంద్రవరము జేరిరి. మొదటినుండియు వితంతూద్వాహములకు సంబంధించిన పనులయందు యువకులు రక్షకభటు లగుచు, ధనికులు ద్రవ్యసాహాయ్యము చేయుచు, అధికారులు సౌకర్యముల కలిగించుచు, పలువురు పలువిధముల పంతులుగారికి సాయపడిరి.

స్థిరస్థాపనము

రాజమహేంద్రవరమునకు మరలి వచ్చిన కొలదికాలములోనే వితంతు శరణాలయము కట్టించు నిమిత్తము ప్రస్తుతము ఆనందోద్యానవనమని పిలువబడు సుమారు ముప్పది యకరములతోటను కొనగలిగిరి. తోటను వృద్ధిజేయుచు శరణాలయమునకు తగినయేర్పాటులను గావించు నుద్దేశముతో పంతులుగా రందే నివాస మేర్పరచుకొనిరి. వారి శిష్యకోటిలో నొకరయి స్త్రీ పునర్వివాహోద్యమమునం దధికమగు నభిమానము గలవారును, శ్రీమంతులు నగు శ్రీ మునుకుట్ల అచ్యుత రామయ్యగారు అయాచితముగ శరణాలయమునకు భవనము ఆతోటలో నిర్మించి యిచ్చెదమని వాగ్దానముచేసి, శీఘ్రకాలములో సుమారు ఐదు వేలరూపాయ లందునకై వ్యయపరచి తమవాగ్దానమును పూర్తిచేసికొనిరి. "అందు వితంతువుల వాసమునకు వరుసకై దేసి చొప్పున రెండువరుసలలో పదిగదులును, నాలుగు వర్ణములవారికిని నాలుగువంటయిండ్లును, శరణాలయ కార్యములను జూచువారు కాపురముండుటకయి మూడు పెద్దగదులుగల యిల్లును, దానియెదుటను పాఠశాల నిమిత్తమయి విశాలమయిన మూడుగదులుగల యిల్లును ఉన్నవి." ఇవి

యన్నియు నొకే యావరణములో గలవు. అందు పెద్ద నుయ్యికూడ త్రవ్వింపబడెను. ఈశరణాలయ భవనము 1908 వ సంవత్సరము నవంబరునెల 15 వ తేదిని తెరువబడెను. అంతకు ముందే 1906 వ సంవత్సరములో పంతులుగారు సంఘ సంస్కరణాభిమానుల సమావేశము గావించి, తాము ప్రారంభించిన కార్యములను నెరవేర్చుటకయి హితకారిణీ సమాజమను పేర నొకసంఘమును స్థాపించి, దానిని 1860 వ సంవత్సరపు 21 వ రాజశాసనము ప్రకారముగా రిజిస్టరు చేయించిరి. 41,500 రూపాయల విలువగల తమసొత్తునంతను ట్రస్టుడీడు మూలముగ హితకారిణీ సమాజము పరముజేసి స్థిరవసతి కొంత కల్పించిరి. వారు కలుగజేసిన యాధారమువలన నిప్పుడు సంవత్సరమునకు ఖర్చులు పోగా రమారమి మూడువేల రూపాయల యాదాయము లభించుచున్నది. ఇది వితంతు శరణాలయముయొక్క యక్కరల నిమిత్తము ముందు ఖర్చు పెట్టవలెననియు, అట్లు వ్యయపరుపగా మిగిలినది మాత్రమే యితర కార్యములకు వినియోగింపవలెననియు పంతులుగారు నిబంధనముచేసిరి. వితంతూద్వాహకార్యములకు ధనసాహాయ్యము చేయుచు పంతులుగారికి తోడ్పడిన వారిలో పైడా రామకృష్ణయ్యగారును, ఎస్. రంగయ్యసెట్టిగారును, కోలాచలము వెంకట్రావుగారును, పోలవరము జమీందారు కె. ఆర్. వి. కృష్ణారావుగారును, న్యాపతి సుబ్బారావుపంతులుగారును, మన్నవ బుచ్చయ్య పంతులుగారును, డాక్టరు సి. బి. రామారావుగారును, దుగ్గిరాల సూర్యప్రకాశ రావుగారును, రఘుపతి వెంకటరత్నము నాయడుగారును, పిఠాపురము మహారాజా రావు సూర్యారావు బహద్దరుగారును ముఖ్యముగ పేర్కొనదగి యున్నారు.

ఉద్దేశ్యము

ప్రారంభములో వితంతువులకు వివాహముచేయుటయే ప్రధానోద్దేశ్యముగ నుండెను. అప్పుడయినను వివాహము జరుగు పర్యంతము వారికి విద్యాబుద్ధులు గరపుటకు తగినయేర్పాటులు పంతులుగారు చేయుచు వచ్చిరి. స్త్రీవిద్యాభివృద్ధి విషయమునను వారికి విశేషమగు పట్టుదల గలదు. శరణాలయమున కనుబంధముగా స్త్రీలకొరకొక యున్నతపాఠశాల నడుపవలెనని తలంచి వారు రాజమహేంద్రవరమునకు చెన్నపురినుండి తిరిగి వచ్చినతోడనే శ్రీ విక్టోరియా బాలికా పాఠశాలను నెలకొలిపి, ఆరుగురు ఉపాధ్యాయులను, ఒక యుపాధ్యాయిని బెట్టి దానిని చాలవరకు వృద్ధిలోనికి దెచ్చిరి. అందు నిమిత్తము విశేషధనము ఖర్చుపెట్టిరి. కాని పైతరగతులకు వచ్చిన వెంటనే బాలికలు చదువు మానుచుండిరి. స్త్రీల యున్నతపాఠశాల ప్రత్యేకముగ స్థాపించుట తమకు సాధ్యము గాదని స్పష్టపడెను. శరణాలయ బాలికలలో కొందరు ఉన్నతవిద్య బడయుటకు సమర్థలయి యుందురు గావున పెద్దపాఠశాలను విరమించి వారినిమిత్తము కొలదిమంది యుపాధ్యాయులను నియమించి చిన్నపాఠశాలను శరణాలయమువద్దను నడుపప్రారంభించిరి. ఉన్నత తరగతులలో త్వరితముగ చేరుటకు ఎట్టిశిక్షణమవసరమో యదియే శరణాలయబాలికల కా చిన్నపాఠశాలయం దిప్పింపబడుచుండెను. అట్టి యర్హత బడసిన బాలికలు పంతులుగారిచే స్థాపింపబడిన బాలుర ఆస్తికోన్నత పాఠశాలయందు జేరి విద్య నభ్యసించుటకు వలసిన యేర్పాటులు చేయబడెను. శరణాలయ నివాసులకే కాక తదితర బాలికల కెవ్వరికైనను ఆస్తికోన్నత పాఠశాలయందు జీతములు పుచ్చుకొనక చదువు చెప్పవలె నను పద్ధతి పంతులుగారేర్పరచిరి. వివాహముకొరకే గాక విద్యకొరకు వచ్చు వితంతువులును శరణాలయమునందు చేరవచ్చుననియు, అంతియ గాక వివాహమయిన బాలికలు గాని, కాని బాలికలు గాని వారి సంరక్షకులు భోజనాదులకు గావలసిన సొమ్మిచ్చు పద్ధతిని శరణాలయములో చేరవచ్చుననియు నిర్ణయించి శరణాలయోద్దేశము స్త్రీవిద్య యనికూడ పంతులుగారు వ్యక్తపరచిరి.

విధులు

శరణాలయము నిమిత్తము పంతులుగారు నియమించిన విధులు క్రింద నుదాహరింపబడుచున్నవి:

"అనాథయువతుల యుపయోగార్థముగా రాజమహేంద్రనగరమున వితంతు శరణాలయ మొకటి పెట్టఁబడియున్నది. నిరాధారులయియున్న యనాథకాంతల కష్టములను గొంతవఱకు తొలఁగించి, విద్యాదానమువలన వారిని సగౌరవజీవనమున కర్హురాండ్రనుగాఁ జేయుట యీశరణాలయముయొక్క ముఖ్యోద్దేశము. అందు నిమిత్తమయి ఇంగ్లీషు తెలుఁగు భాషలు నేర్పెడి పాఠశాల యొకటి స్థాపింపఁబడియున్నది. అందు కుట్టుపనికూడ నేర్పఁబడును.

"మనలో స్త్రీలు కొందఱు కొంచెమువిద్యరాఁగానే గర్వము కలవారయి పనిపాటు చేయుట తమగౌరవమున కర్హము కాదని భావించి సోమరులయి చెడుచున్నారు. ఈవితంతుశరణాలయమునం దిటువంటి దురభిప్రాయము లెంతమాత్రమును ప్రోత్సాహపఱుపఁబడవు. ఇందుఁ జేరినవా రందఱును పాటుపడుట యభ్యాసము చేసికొనవలెను. వారు వంతుల వరుసను వంట చేసి, తక్కినవారికి వడ్డించుచుండవలెను. ఒకరు వంటచేయునప్పు డింకొకరు పైపనులను చేయుచుండవలెను.

"ఈప్రకారముగా వంటచేయుట, తెచ్చిన పదార్థములను జాగ్రత్తచేయుట, వెచ్చముల లెక్క లుంచుట, చిల్లరపనులను చక్కఁబెట్టుట మొదలయినవి వంతుల వరుసను జేయుచుండుటవలన నెల్లవారును చదువును మాత్రమే కాక గృహకృత్యముల తీర్పుకూడ నేర్చుకొందురు. ఇందుఁ జేరిన వారి వర్ణభేదమునకు భంగము గలుగకుండ కాపాడుటకయి ఆయావర్ణములవారికిఁ దగినట్టుగా వేఱువేఱుగా వంటలు, భోజనములు చేసికొనుటకు స్థలము లేర్పఱుపఁబడియున్నవి. ఇందుండువారు ప్రతిదినమును ఎవరిబట్టలు వారు ఉతుకుకొని యార వేయుచు, ఎవరి పక్కలు వారు వేసికొని తెల్లవాఱి యెత్తివేయుచు ఉండవలెను.

శ్రీ యస్. డి. జోసఫ్, బి. ఎ., బి. ఇ. డి.

శ్రీ బూసాని ప్రకాశం చౌదరిగారు, బి యస్. సి. (ఆనర్సు)

శ్రీ ఈశ్రీపర్తుల నరసింహాచార్యులుగారు ఎ. ఆర్. ఎ. సి.

వైద్యరత్న వైద్యరాజ కవిరాజ పండితకత్త్యులు

శ్రీ అన్నావజ్ఝుల శివరామయ్యగారు

శ్రీ ఉడిపి గోపాలాచార్లుగారు, తులసిపూజ

శ్రీ సీతారామ హరిభజన భక్తసమాజము, ఉంగుటూరు

శ్రీ డబ్ల్యు. ఏ. ఆర్యదాసుగారు

ఆర్య వైశ్యాభివర్ధనీసంఘము, మదనపల్లె

విమెన్సు ఇండియను అసోసియేషనువారు

రైటు ఆనరబుల్ వి. యస్. శ్రీనివాసశాస్త్రిగారికి స్వాగతము చెప్పుట

శ్రీ లంకాల వేంకట సుబ్బారావుగారు,
భీమవరము

శ్రీ యం. ఆర్. శాస్త్రిగారు-నటకులు, తత్పాత్రములు

దుర్యోధనుడు (పార్సీపద్ధతి)

శ్రీరాణా రాజసింహా (రాజపుత్రయోధుడు)

పార్సీయువతి

దేవయాని

2. "ఈ శరణాలయమునం దున్న వారిలో నెవ్వరికయిన వ్యాధి వచ్చుట తటస్థించిన పక్షమున మందు లిచ్చుటకయి వైద్యుఁ డేర్పఱుపఁబడును గాని యందున్న వితంతువులే యుపచారములను, పథ్యపానములను వంతుల వరుసను జేయవలెను.

3. "విద్యయం దాసక్తిగల బీద బాలవితంతువుల కీశరణాలయమునందు ధర్మార్థముగా అన్నవస్త్రాదులును, పుస్తకములు మొదలయినవియు నిచ్చి విద్య చెప్పింపఁబడును. ఆఱునెలల కొకపర్యాయము రెండేసిబట్ట లియ్యఁబడును.

4. "ఈవితంతుశరణాలయమునందుఁ జేరినవారు సత్ప్రవర్తనము కలవారయి యుండవలెను. వారినడత విషయమయి తగినంత శ్రద్ధ చేయఁబడును. ఇందుండు వారిలో నెవ్వరయిన కలహశీలలయి తఱచుగా నితరతరుణులతో తగవులాడుచున్నను, శరణాలయ విధులను మీఱి ప్రవర్తించుచున్నను, సత్ప్రవర్తనము గలవారు కాకపోయినను, పాఠములను జదువక తఱచుగా నశ్రద్ధ చేయుచున్నను, అట్టివారు వితంతు శరణాలయమునుండి పంపివేయఁబడుదురు.

5. "ఎల్లవారును తెల్లవారుజామున నైదుగంటలకు తప్పక నిద్రనుండి లేవవలయును. ఏడుగంటలలోపల దంతధావన స్నానాదికమును ప్రాచిపనులను, ప్రార్థనమును ముగించి చదువుకొనుటకు సిద్ధముగా నుండవలెను. ప్రాతఃకాలమున $6\frac{1}{2}$ గంటలకును, సాయంకాలమున $4\frac{1}{2}$ గంటలకును శరణాలయమునుండి స్యూపరింటెండెంటు వెంట ఆనందాశ్రమమునకు ప్రార్థనకు పోవలెను. సోమవారము మొదలుకొని శుక్రవారమువఱకును ప్రతిదినమును ఏడుగంటలు మొదలుకొని యెనిమిదిగంటలవఱకును పాఠములను జదువుకొనవలెను. ఎనిమిదిగంటలు మొదలుకొని పదిగంటలలోపల వంట, భోజనము మొదలయిన పనులు చేసికొని పాఠశాలకుఁ బోవుటకు సంసిద్ధురాండ్రయి యుండవలెను.

"భోజనవిషయమున నెవ్వరికిని ఆవశ్యక పదార్థములే కాని భోగ్యములు జరపఁబడవు. శరణాలయములో నున్నంతకాల మెవ్వరును మాంసాహారమును తినఁగూడదు. పదిగంటల నర మొదలుకొని యొంటిగంట వఱకును శరణాలయములోనే స్థాపింపఁబడియున్న పాఠశాలకుఁ బోయి చదువుకొనవలెను. ఒంటిగంటకును రెండుగంటకును మధ్య మధ్యాహ్న భోజనము చేయవలెను. రెండుగంటలు మొదలుకొని నాలుగుగంటల నరవఱకును మరలఁ బాఠశాలకుఁ బోయి చదువుకోవలెను. నాలుగు గంటల నర మొదలుకొని యైదుగంటలవఱకును ఆనందాశ్రమములో ప్రార్థన చేసికొని, పిమ్మట పుస్తకములను, వార్తాపత్రికలను జదువుటలోఁగాని, బ్యాడ్మింటను మొదలయిన యాట లాడుటలోఁ గాని, వ్యాయామము చేయుటలోఁ గాని, స్యూపరింటెండెంటు వెంటనో, వేఱొక పెద్దవారి వెంటనో తోఁటలో తిరిగి కాని, విశ్రాంతి ననుభవించుటలోఁ గాని కాలము గడపవచ్చును. రాత్రి యాఱుగంటలు మొదలుకొని యేడుగంటల నరలోపల వంట చేసికొని భోజనములు చేసి, మఱునాఁటి పాఠములను జదువుకొనుటకు సంసిద్ధురాండ్రయి యుండవలెను. ఏడుగంటల నర మొదలుకొని తొమ్మిదిగంటలనరవఱకును దీపము వెలుతురున మఱునాటి పాఠములను జదువుకొనవలెను. రాత్రి తొమ్మిదిగంటల నరకు నిద్రకు పోవచ్చును. శనివారమునాఁడు ప్రాతఃకాల కృత్యములను యథాప్రకారముగా తీర్చుకొన్న తరువాత ఏడుగంటలు మొదలుకొని తొమ్మిదిగంటలలోపల తలంటి పోసికోవలెను. అటుతరువాత పదిగంటల నరలోపల వంట, భోజనము మొదలయినవి ముగింపవలెను. రెండుగంటలు మొదలుకొని నాలుగు గంటలలోపల పాఠములను, ఇతర గ్రంథములను జదువుకొనవలెను.

"ఆదివారమునాఁడు ప్రాతఃకాలమున 7 గంటలు మొదలు 8 గంటలవఱకును ప్రార్థనకు వచ్చి ధర్మోపదేశమును విని, తక్కినకాలములో ఇష్టము వచ్చిన రీతిని యుక్తమార్గమున విశ్రాంతి ననుభవింపవచ్చును.

6. "వితంతు శరణాలయములో నివారు పయివారితో మాట్లాడఁదలఁచుకొన్నను, ఇతర వ్యవహారములు జరపఁదలఁచుకొన్నను, పయివారి కుత్తరములు వ్రాయఁదలఁచుకొన్నను స్యూపరింటెండెంటు సెలవును పొంది చేయవలెను. ఆవశ్యకమని తోఁచినయెడల స్యూపరింటెండెంటు ఇతరులతో మాట్లాడునప్పుడు తాను దగ్గఱ నుండవలెను; శరణాలయములో నివారు వ్రాసెడి యుత్తరములనుగాని, వారికి వచ్చెడి యుత్తరములను గాని స్యూపరింటెండెంటు విప్పించి చదివి చూడవచ్చును. అట్టి యుత్తరములలో వారి నడతను గాని, న్యాయబుద్ధిని గాని సందేహించుట కవకాశ మున్నయెడల, అట్టి యుత్తరమును వెంటనే ప్రసిడెంటుగారికి పంపి వారియుత్తరువు ప్రకారము చేయవలెను. ఆయన అట్టినడత విశేషమైనది కాదని తలఁచినయెడల, మందలించి మొదటి తప్పిదముక్రింద క్షమింపవచ్చును.

7. "వితంతు శరణాలయమం దున్నవారు తమకుఁ గావలసిన వస్తువులను స్యూపరింటెండెంటుద్వారా తెప్పించుకొనవలయునే కాని స్వయముగాఁ గాని, సేవకులవల్లఁగాని తెప్పించుకొనఁగూడదు. వారు విద్యాలయముతోఁ జేరిన సేవకులతో నేవిధమైన సంబంధమును పెట్టుకొనఁగూడదు.

8. "పెండ్లి యైనవారినిగాని, కానివారినిగాని, వితంతువులను గాని వారి సంరక్షకులు బోర్డింగు స్టూడెంట్లనుగా నుంచఁగోరినయెడల, భోజనములకును, ఇతర వ్యయములకును గావలసిన సొమ్మిచ్చు పద్ధతిమీఁద అట్టివారు వితంతు శరణాలయములో చేర్చుకొనఁబడుదురు. అట్టి విద్యార్థినులు వేసవికాలపు సెలవులలో తమయిండ్లకు పోవచ్చును, అట్టి వారిసంరక్షకులు స్యూపరింటెండెంటు సెలవును పొంది యప్పుడప్పుడు వచ్చి తమ బాలికలతో మాట్లాడిపోవచ్చును. బోర్డింగు విద్యార్థినులు శరణాలయ నిబంధనల కన్నిటికి లోఁబడి యుండి, ఇతరులు వంట మొదలయినవి చేసికొనెడు సమయములో తమకాలమును పాఠములనో, సద్గ్రంథములనో చదువుకొనుటలో వినియోగపరుపవలెను.

9. "వితంతు శరణాలయములోని వారు తమ వ్యాయామమునకయి యేర్పాటు చేయఁబడిన స్థలమునందును, వేళయందును తప్ప, తక్కిన స్థలములయందును, వేళలయందును ఆటలాడుకొనఁగూడదు.

10. "వితంతు శరణాలయములో నుండువా రందఱును స్యూపరింటెండెంటుగారి యుత్తరువులకు లోఁబడి ప్రవర్తింపవలెను. స్యూపరింటెండెంటుగారి యుత్తరువునకు వ్యతిరిక్తముగా ప్రవర్తించినను, వారిని తిరస్కరించినను, నిందించినను, అట్టివారు ప్రసిడెంటుగారి యుత్తరువుమీఁద వితంతుశరణాలయమునుండి వెడలఁగొట్టఁబడుదురు. అట్టివారు వితంతు శరణాలయముతోఁ జేరిన పాఠశాలయందుఁ జదువుకొనుటకు సహితము ర్హురాండ్రు కారు. స్యూపరింటెండెంటుగా రిచ్చెడి యుత్తరువులలోఁగాని, వారు చేసెడి యాదరణలోఁగాని లోపమున్నట్టు శరణాలయములో నున్నవారికి తోఁచినయెడల, అట్టిలోపములను వ్రాఁతమూలముగా ప్రసిడెంటుగారికి తెలుపవలెను. ప్రసిడెంటుగారు విమర్శించి స్వయముగాఁ గాని, కమిటీవారితో ఆలోచించి గాని, తీర్మానము చేయునంతకును స్యూపరింటెండెంటుగా రిచ్చిన యట్టి యుత్తరువునకు లోఁబడియే ప్రవర్తింపవలెను గాని వ్యతిరేకించి నడచుటగాని మఱియేవిధమైన యనాదరణను జూపుట గాని చేయఁగూడదు.

11. "సత్ప్రవర్తన విషయములోను, శుచిత్వవిషయములోను తప్ప, నితరవిషయములలో నధికారమును జూపక స్యూపరింటెండెంటుగారు వితంతు శరణాలయములోని వారి స్వమతాచారములను, కులాచారములను మన్నింపవలెను.

12. "తమ భార్యలతోఁ గలసి చూడవచ్చెడు తగుమనుష్యులను, ఇతర స్థలమునుండి వచ్చి చూడఁగోరెడు పెద్దమనుష్యులను తప్ప, నితరుల నెవ్వరిని వితంతు శరణాలయములోనికి రానియ్యఁగూడదు."

విజ్ఞప్తి

హితకారిణీ సమాజము నెలకొల్పబడినను పంతులుగారు జీవించియున్నంతవరకు కార్యభారమంతయు వారే వహించియుండిరి. వారు 1919 సంవత్సరములో మృతిజెందిన పిమ్మట పంతులుగారి సంస్థలను నడుపవలసిన బాధ్యత హితకారిణీ సమాజముపై బడినది. సమాజము వారు క్రమక్రమముగా తమకర్తవ్యముల తెలిసికొనుచు పంతులుగారి యుద్దేశ్యములను సఫలీకృతము గావించుటకు పాటుపడుచున్నారు. శ్రీయుత దేశోద్ధారక కాశీనాధుని నాగేశ్వరరావు పంతులుగారి యాజమాన్యమున జరగిన వీరేశలింగము పంతులుగారి కడచిన పదియవ వర్ధంతి సందర్భముగ సమావేశమయిన వారందరు ఏకగ్రీవముగా ఈక్రింది తీర్మానము గావించి ప్రతి ఆంధ్రుని విధాయక కృత్య మెట్టిదియో వెల్లడిచేసిరి:

"కీ. శే. రాయబహద్దరు కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులుగారిచే 1908 సంllన స్థాపింపబడి, కొంత మంచి వసతినిగూడ కలిగియుండి సంఘ సంస్కరణోద్యమమునకై పాటుపడుచున్న హితకారిణీ సమాజమును ఆంధ్రదేశ సంఘ సంస్కరణోద్యమమునకు కేంద్రసంస్థగా చేయుట ప్రయోజనకరమనియును, ఈసంస్థకు ఆంధ్రగోష్ఠిములోని అభిమానులెల్లరును తోడ్పడవలయుననియు నీసభవారుకోరుచున్నారు."

పిమ్మట నాగేశ్వరరావు పంతులుగారు ఎల్లరు హితకారిణీ సమాజసభ్యులయి సాధ్యమయినంత ధనసాహాయ్యము సమాజమునకుచేయవలసినదని ప్రోత్సహించుటయేగాక తాము వెంటనే సభ్యులయి సంవత్సరమునకు 250 రూపాయల చందా నొసంగెదమని తెలిపిరి. నూతనముగ కొందరు సభ్యులయిరి. ఇది యెంతయు శుభసూచకము. సమాజస్థితిగతుల నారయుచు, వలసిన సాహాయ్యమంతయు సమకూర్చుచు సమాజము పెంపొందించి ఆంధ్రులు పంతులుగారి యభీప్సిత మీడేర్తురుగాక!
